

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquesta tesi queda condicionat a l'acceptació de les condicions d'ús establertes per la següent llicència Creative Commons: <https://creativecommons.org/licenses/?lang=ca>

ADVERTENCIA. El acceso a los contenidos de esta tesis queda condicionado a la aceptación de las condiciones de uso establecidas por la siguiente licencia Creative Commons: <https://creativecommons.org/licenses/?lang=es>

WARNING. The access to the contents of this doctoral thesis it is limited to the acceptance of the use conditions set by the following Creative Commons license: <https://creativecommons.org/licenses/?lang=en>

**Universitat Autònoma
de Barcelona**

Relacions entre la Corona d'Aragó i el Magreb al segle XIII

Un estudi polític, militar i econòmic
de l'expansió catalana al Magreb
en temps del rei Jaume I (1213-1276)

TESIS DOCTORAL

Lluís Arroyo Amores

DIRECTORS

Antoni Ferrer Abárzuza

Roser Salicrú i Lluch

TUTOR ACADÈMIC

Helena Kirchner Granell

Departament de Ciències de l'Antiguitat i de l'Edat Mitjana

Doctorat en Ciències de l'Antiguitat i de l'Edat Mitjana

2022

Índex

Abreviatures més freqüents	5
Índex taules i quadres	6
1. Resum.....	7
2. Introducció	10
2.1 Estat de la qüestió	12
3. Objectius.....	24
4. Metodologia	26
4.1 Arxius i fonts primàries	27
4.2 Protocols Notarials.....	31
4.3 Documents de caràcter comercial	32
5. Del Mediterrani musulmà al Mediterrani cristià (Pisa i Gènova als segles X-XII)	58
5.1 De l'hegemonia islàmica al Mediterrani als contraatacs italians (s. X-XI).....	58
5.2 El trencament de l'hegemonia, la força de Pisa i Gènova (primera meitat s. XII)	62
5.3 Les tensions entre Pisa i Gènova pel control del mar, la guerra entre les repúbliques italianes i el predomini de Gènova (segona meitat del segle XII).....	77
5.4 Tractats firmats per Pisa i Gènova al segle XII amb els sultanats del Magreb i la Corona d'Aragó	87
6. Context històric dels sultanats magrebins al segle XIII	90
7. Relacions diplomàtiques entre la Corona d'Aragó i els sultanats magrebins (1230-1274).....	98
7.1 Ambaixada de Marimon de Plegamans (1236).....	99
7.2 L'ambaixada de 1240.....	99
7.3 L'ambaixada de Ponç IV d'Empúries (1246)	101
7.4 L'ambaixada d'Abu-Arlan (1250)	102
7.5 L'ambaixada de Berenguer Ermengol (1253)	102
7.6 L'ambaixada d'Arnau Eimeric (1257).....	103
7.7 L'ambaixada de Jaume de Montjuïc (1257)	104

7.8 L'ambaixada tunisenca de 1257.....	105
7.9 L'ambaixada tunisenca de 1259.....	105
7.10 L'ambaixada de Guillem Grony (1263).....	105
7.11 L'ambaixada de García Ortiz de Azagra (1264).....	108
7.12 L'ambaixada de Pere de Vilaragut (1265).....	109
7.13 L'ambaixada de Ferran de Queralt (1268).....	109
7.14 L'ambaixada de Ramon Ricard (1272).....	109
7.15 L'ambaixada de Guillem de Vilanova (1273)	110
7.16 L'ambaixada de Ramon Ricard (1274).....	111
7.17 L'ambaixada d'A. de Sant-Llehi (1274).....	112
8. Tractats entre les potències marítimes mediterrànies i els sultanats magrebins al segle XIII.	114
8.1 Els tractats entre Gènova i els sultanats magrebins	117
8.2 Els tractats entre Pisa i els sultanats magrebins	130
8.3 Els tractats entre la Corona d'Aragó i els sultanats magrebins.....	137
8.3.1 El tractat polític-religiós de 1257	137
8.3.2 Tractat de pau o treva de 1269	138
8.3.3 Tractat de comerç de 1271	138
8.3.4 Tractat militar de 1274	143
8.3.5 Tractat de comerç de 1285	145
9. La milícia catalanoaragonesa als sultanats magrebins durant el regnat de Jaume I.....	152
9.1 La milícia catalanoaragonesa al sultanat de Tunis.....	155
9.2 La milícia catalanoaragonesa al sultanat de Tremissèn	158
9.3 La milícia catalanoaragonesa al sultanat de Fes	160
10. El comerç entre la Corona d'Aragó i els sultanats magrebins.....	160
10.1 La configuració dels alfòndecs catalans de Tunis i Bugia.....	161
10.2 Jaume I i la política econòmica magrebina.....	173

10.3 La documentació comercial referent al Magreb als arxius de Catalunya i Mallorca	175
10.4 Ports i productes magrebins	201
10.5 Prosopografia de mercaders	215
11. Frares i religiosos de la Corona d'Aragó al Magreb	219
11.1 La política dels Estats Papals respecte al Magreb	221
12. Conclusions	223
13. Apèndixs	230
13.1-A Taula de referències arxivístiques ACB Pergamins	231
13.1-B Taula de referències arxivístiques ACB Cartes Reials	241
13.1-C Taula de referències arxivístiques ACB Pia Almoïna	241
13.2-A Taula de referències arxivístiques ACA Registres de la Reial Cancelleria..	242
13.2-B Taula de referències arxivístiques ACA Pergamins de Jaume I.....	256
13.2-C Taula de referències arxivístiques ACA Cartes Reials de Jaume I.....	257
13.3 Taula de referències arxivístiques Biblioteca de Catalunya (BC)	258
13.4 Taula de referències arxivístiques ACFV	258
13.5 Taula de referències arxivístiques ARM.....	265
13.6 Taula de referències arxivístiques del Archivo Histórico Nacional (AHN).....	274
13.7 Taula de referències arxivístiques de l'AHCB Llibre Verd, Volum I.....	275
13.8 Taula de referències arxivístiques de l'AMSBM, Fons del Monestir de Santa Clara de Barcelona (MSCB).....	276
13.9 Taula de referències del Museo Naval de Madrid	279
13.10 Transcripció de documents	280
14. Bibliografia.....	433
14.1 Fonts primàries	433

Abreviatures més freqüents

ACB	Arxiu de la Catedral de Barcelona
ACA	Arxiu de la Corona d'Aragó
C	Cancelleria
Perg.	Pergamí
Reg.	Registre
Fol.	Foli
AHCB	Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
ARM	Arxiu del Regne de Mallorca
ECR	Escrivania Cartes Reials (ARM)
ACFV	Arxiu de la Cúria Fumada de Vic
AHN	Archivo Histórico Nacional
BC	Biblioteca de Catalunya
AMSBM	Arxiu del Monestir de Sant Benet de Montserrat
MSCB	Monestir de Santa Clara de Barcelona
AMN	Archivo del Museo Naval

Índex taules i quadres

Taula 1 Debitoris dècada 1230	35
Taula 2 Comandes dècada 1230	36
Taula 3 Comandes monetàries dècada 1230.....	38
Taula 4 Comandes en societat dècada 1230	39
Taula 5 Debitoris dècada 1240	41
Taula 6 Comandes dècada 1240	42
Taula 7 Comandes monetàries dècada 1240.....	44
Taula 8 Comandes en societat dècada 1240	45
Taula 9 Debitoris dècada 1250	47
Taula 10 Comandes dècada 1250	47
Taula 11 Comandes monetàries dècada 1250	48
Taula 12 Debitoris dècada 1260	50
Taula 13 Comandes dècada 1260	51
Taula 14 Comandes monetàries dècada 1260	52
Taula 15 Comandes dècada 1270	54
Taula 16 Comandes monetàries dècada 1270	57
Taula 17 Tractats firmats per Pisa i Gènova al segle XII amb els sultanats del Magreb i la Corona d'Aragó	87
Taula 18 Ambaixades enviades per la Corona d'Aragó al Magreb.....	112
Taula 19 Resum dels tractats entre Tunis i Pisa, Gènova i Corona d'Aragó	114
Taula 20 tractats firmats per Pisa, Gènova i la Corona d'Aragó amb Tunis.....	116
Taula 21 Còsols de l'alfòndec català de Tunis	168
Taula 22 Còsols de l'alfòndec de Bugia.....	171
Taula 23 Procés judicial de la Lleuda de Tortosa 1302-1303	214
Il·lustració 1 Mapa general del Magreb.....	91
Il·lustració 2 Rutes terrestres connectades amb Bugia.....	97
Il·lustració 3 Mapa de la navegació catalana i les rutes euroafricanes cap al 1310	201

1. Resum

La present tesi és la continuació i ampliació de l'estudi realitzat com a treball de fi del màster oficial Prehistòria, Antiguitat i Edat Mitjana cursat a la Universitat Autònoma de Barcelona durant el curs 2015-2016. El mencionat estudi porta per títol *Les relacions entre la Corona d'Aragó i els sultanats de l'Àfrica occidental durant el regnat de Jaume I. Un estudi politicoeconòmic de l'expansió catalana al nord d'Àfrica*.

Durant el treball de fi de màster (TFM) es va poder comprovar que no hi havia cap obra centrada en el comerç entre els sultanats del Magreb i la Corona d'Aragó en temps de Jaume I, si bé és cert que hi ha diversos treballs de menor format que estudien parcialment la documentació comercial trobada a diversos arxius de Catalunya i les Illes Balears coetànies al regnat del Conqueridor. Així doncs, el present estudi ha aglutinat aquestes aportacions amb la gran obra d'estudi en l'àmbit diplomàtic, polític i militar del francès Charles-Emmanuel Dufourcq, *L'Espagne catalane et le Maghrib aux XIIIe et XIVe siècles* (1966).

Un cop agrupada tota la documentació comercial localitzada, s'ha procedit a analitzar-la per intentar veure l'evolució del comerç entre la Corona d'Aragó i els sultanats del Magreb, quins productes es compraven i venien, quins foren els agents que facilitaren i varen intervenir en l'esmentat comerç, quins mercaders apareixen a la documentació i quines interaccions tingueren amb d'altres (casaments, descendència, etc.).

S'han analitzat les ambaixades i tractats realitzats per part de la Corona d'Aragó amb els sultanats magrebins. Els tractats esmentats s'han comparat amb els de Pisa i Gènova, les dues potències marítimes del Mediterrani Occidental del moment, per veure si els redactats per part de la Corona estigueren al mateix nivell d'exigència. S'ha estudiat el cos militar de la milícia catalanoaragonesa dins del sultanat de Tremissèn i de Tunis perquè va tenir un paper important a l'hora d'aconseguir millors privilegis comercials.

També s'ha intentat confirmar si Jaume I aconseguí imposar un prototip de protectorat sobre el sultanat hàfsida utilitzant el poder militar juntament amb la pressió econòmica, els tractats, les ambaixades i aprofitant la debilitat politicomilitar de l'esmentat sultanat.

1. Abstract

This doctoral thesis is the continuation of the study developed as part of the final dissertation of the official master's degree "Prehistòria, Antiguitat i Edat Mitjana" held in the Universitat Autònoma de Barcelona during the year 2015-2016. The present thesis is titled *Les relacions entre la Corona d'Aragó i els sultanats de l'Àfrica occidental durant el regnat de Jaume I. Un estudi polític, militar i econòmic de l'expansió catalana al Magreb en temps del rei Jaume I (1213-1276)*.

For a long time, there was no high-quality research focused on the commerce between the Northern African sultanates and the Crown of Aragon during the reign of James I. This dissertation aims to collect all of the many past studies that analyzed commercial documents located in the Catalan and Balearic archives and cluster them with new ones found in those same archives. Furthermore, these documents were analyzed along with the diplomatic, political, and military study of the French historian Charles-Emmanuel Dufoucq titled, *L'Espagne catalane et le Maghrib aux XIIIe et XIVe siècles* (1966).

With all the gathered documentation, I analyzed and charted the commercial evolution between the Crown of Aragon and the Maghreb sultanates; what products were bought and sold; the agents that facilitated and joined the trade; the merchants that appear in the documents; and the interactions that took place with others members of this group (weddings, offspring, etc.), among other elements.

I analyzed the embassies and treaties brought to fruition by the Crown of Aragon with the Northern African sultanates. These treaties were compared with the Pisan and Genoese treaties to ascertain whether the Catalan documents are similar to those of these maritime powers of the western Mediterranean. Emphasis will also be placed on the Catalan militia in the sultanates of Tunis and Tlemcen, which played a remarkable role in gaining business privileges.

Another objective of this study had been to explore whether James I managed to impose a protectorate in the Hafsid sultanate by using his military power, economic pressure, and

the treaties and embassies as well as by taking advantage of the political and military weakness of Tunis.

2. Introducció

El tema d'estudi de la present tesi va sorgir arran dels resultats de treballs previs. Es va observar que la majoria d'autors que estudien les relacions diplomàtiques i militars entre la Corona d'Aragó i el Magreb als segles XIII-XV citaven la gran obra de Dufourcq¹, *L'Espagne catalane et le Maghrib aux XIIIe et XIVe siècles. De la bataille de Las Navas de Tolosa (1212) à l'avènement du sultan mérinide Abou-l-Hasan (1331)*, la qual es pot considerar un dels pilars per al tema d'estudi, però molts d'ells no citaven obres posteriors seves (necessàries per completar la informació donada per l'autor francès a l'obra mencionada).

En l'aspecte comercial no s'ha escrit cap obra de gran format per al període d'estudi,. S'han escrit obres de petit format, utilitzant sobretot documentació procedent de l'Arxiu de la Catedral de Barcelona i, en menor mesura, de l'Arxiu del Regne de Mallorca (alguns dels documents no s'han citat ni referenciat fora de la tesi de la dra. Coll Font degut a la no publicació de la dita tesi). Gràcies als treballs de Carreras Candi se sap que hi ha documents de caràcter comercial a l'Arxiu de la Cúria Fumada de Vic (entre 1251 i 1261).

Arran l'estudi de l'obra de Rafel Ginebra (*Manual primer de l'Arxiu de la Cúria Fumada de Vic (1230-1233)*), s'ha pogut confirmar l'existència de documentació comercial des de la dècada de 1230 que, a dia d'avui, ningú ha citat ni utilitzat per a l'estudi del comerç entre la Corona d'Aragó i el Magreb durant el regnat de Jaume I. També s'ha trobat documentació a l'Arxiu del Monestir de Sant Benet de Montserrat (AMSBM), concretament del fons del Monestir de Santa Clara de Barcelona (MSCB), derivats de la consulta del Diplomatarium de la col·lecció de pergamins del monestir de Santa Clara de Barcelona (1039-1241). Finalment s'han localitzat documents inèdits a l'arxiu digital de la Biblioteca de Catalunya i arran la consulta parcial del llibre notarial 4 de la Cúria Fumada de Vic.

---

¹ Dufourcq, Charles-Emmanuel, 1966.

D'aquesta manera, aquesta tesi és una obra amb una gran quantitat de documentació comercial procedent de diversos arxius i obre la porta a continuar estudiant el tema d'estudi buidant a fons els arxius mencionats, sobretot l'Arxiu de la Cúria Fumada de Vic i l'Arxiu del Monestir de Sant Benet de Montserrat, els quals han sigut menys buidats en quant documentació comercial referent al comerç entre la Corona d'Aragó i el Magreb.

Aquesta tesi s'ha dividit en tres grans blocs. Al primer d'ells s'ha posat en context l'evolució polític-militar a la mar Mediterrània des del monopoli musulmà al segle X passant per la penetració pisana i genovesa al Mediterrani occidental al segle XI/XII i arribant a la situació política al Magreb a inicis del segle XIII, quan els mercaders de la Corona d'Aragó començaren a comerciar als sultanats magrebins (apartats 5 i 6).

Un segon apartat (capítols 7 i 8) ha consistit en estudiar les ambaixades enviades per la Corona d'Aragó als sultanats magrebins i les enviades pels sultans a Jaume I. Un cop analitzades les ambaixades s'han estudiat els tractats signats per part de les repúbliques de Pisa i Gènova amb els sultanats magrebins i, posteriorment, els tractats entre la Corona d'Aragó i els dits sultanats. D'aquesta manera s'han comparat les condicions comercials obtingudes per les dues ciutat-estat marítimes a terres magrebines i les obtingudes per la Corona d'Aragó per comprovar si els súbdits de Jaume I tingueren els mateixos, més o menys beneficis i facilitats comercials.

Un cop analitzades el context històric, les relacions diplomàtiques i els tractats, el tercer gran bloc s'ha centrat en l'estudi de la milícia catalana als sultanats magrebins i el comerç entre els súbdits de la Corona d'Aragó durant el regnat de Jaume I (capítols 10-11 i 12). Aquest comerç fou, primerament, de caràcter privat i individual i, posteriorment, a partir de la dècada de 1250, sota la protecció i ajut de la Corona mitjançant els alfòndecs, els consols, els tractats, les ambaixades i la milícia. D'aquesta manera s'observa com la triada comerç-milícia-diplomàcia fou necessària per penetrar i fer-se lloc en uns mercats magrebins controlats per Pisa i Gènova. Un altre capítol s'ha dedicat a l'estudi dels religiosos que viatjaren a terres magrebines i com els Estats Papals intervingueren en les relacions polítiques i comercials entre la Corona d'Aragó i els sultanats del Magreb com a cap espiritual de l'Església catòlica a l'Europa occidental.

2.1 Estat de la qüestió

Aquest apartat mostra una retrospectiva seqüencial d'alguns autors i autores que han estudiat les relacions polítiques, diplomàtiques i/o militars entre la Corona d'Aragó i el Magreb en temps de Jaume I al llarg del segle XX en obres de gran format (respecte els articles i ponències es parlarà al final de l'apartat). S'han escollit els següents autors perquè, en el seu moment, van aportar dades rellevants al present tema d'estudi. Hi ha altres autors que també han estudiat el tema però, per la similitud de la informació que descriuen amb els autors que s'han escollit, no s'han inclòs en aquest apartat.

Antoni Rovira i Virgili va dirigir el quart volum de la *Història Nacional de Catalunya* l'any 1926. Aquesta obra explica que al principi del segle XIII hi havia catalans establerts al sultanat de Tunis tot i l'hostilitat del sultà Abū Zakariyā enfront de la Corona d'Aragó arran la conquesta de Mallorca i de València per part de Jaume I².

Tot i que de manera molt resumida, Rovira i Virgili donà diverses dates cabdals en les relacions entre la Corona d'Aragó i el sultanat tunisenc com, per exemple, la data de la primera ambaixada catalanoaragonesa a Tunis l'any 1236; el primer document referent a l'alfòndec català a la capital hàfsida el 1252; la primera notícia, l'any 1254, de la milícia catalanoaragonesa al servei del sultà; o l'ambaixada de Guillem de Montcada amb setanta *milites* el 1257 per unir-se a la milícia catalanoaragonesa³.

Aquestes informacions, juntament el fet que l'1 d'octubre de 1257 Berenguer de Vic anés a queixar-se a l'arquebisbe de Tarragona per dificultar les relacions comercials i trencar la pau i treva firmada entre Jaume I i el sultà de Tunis Abū Abd Allāh Muhammad al-Mustansir ibn Yahya (fill d'Abū Zakariyā) amb l'armament de galeres i vaixells contra els sarraïns (inclosos els súbdits del sultà hàfsida) donen una pinzellada de com les relacions entre la Corona d'Aragó i el sultanat de Tunis eren de caràcter comercial, diplomàtic i militar⁴.

---

² Rovira i Virgili, 1977: 588.

³ Rovira i Virgili, 1977: 588.

⁴ Rovira i Virgili, 1977: 588.

A l'obra de Rovira i Virgili s'hi deixa veure que les relacions entre Jaume I i el sultanat de Tunis eren prou fortes per a impedir, l'abril de 1260, als seus súbdits d'atacar els sarraïns de Tunis si acompanyaven al rei de Castella, Alfons X, a la croada que estava preparant per atacar als musulmans de la península Ibèrica i del nord d'Àfrica⁵. L'amistat entre els dos regnes, però, poc trigaria a trencar-se a causa de dos atacs a súbdits catalans per part de corsaris tunisencs, els anys 1262 i 1263. A conseqüència dels atacs s'envià un ambaixador, Pere Grony, a Tunis el juliol de 1263 per intentar aconseguir que el sultà frenés els atacs dels seus súbdits dedicats al corsarisme. L'ambaixador no va assolir que les negociacions fossin fructuoses i Jaume I donà permís a Grony per armar-se en cors contra Tunis i Tremissèn l'octubre d'aquell mateix any⁶.

S'hi explica també que l'any següent, el 1264, s'envià una nova ambaixada a Tunis, en aquest cas dirigida per García Ortiz de Azagra, per intentar negociar una pau. L'autor no especificà quan, però afirma a l'obra que en algun moment "devia fer-se la pau"⁷. Dita pau es trencà el febrer del 1268, moment en el qual Jaume I prohibí tota relació comercial amb el sultanat de Tunis. En aquest context fou enviat com ambaixador F. de Queralt al mencionat sultanat tot i que no se sap amb quin objectiu⁸.

L'alfòndec català de Tunis no és mencionat de nou fins l'any 1272, un any després de la firma d'un tractat de pau i treva entre Jaume I i el sultà de Tunis. Rovira i Virgili considerà que l'alfòndec i el comerç català al sultanat hàfsida s'havien paralitzat amb el clima tens de la dècada anterior. Aquesta idea, com es podrà comprovar més endavant a l'apartat comercial, fou errònia, perquè s'ha localitzat documentació de caràcter comercial a tota la dècada de 1260 i 1270.

Com a últimes accions de Jaume I al nord d'Àfrica, Rovira i Virgili escrigué que Ramon Ricard fou enviat com a ambaixador els anys 1272, 1273 i 1274, de les quals només mencionà que a l'ambaixada de 1273 Ricard tornà de Tunis amb els rèdits dels alfòndecs de Tunis i Bugia⁹.

---

⁵ Rovira i Virgili, 1977: 589.

⁶ Rovira i Virgili, 1977: 590.

⁷ Rovira i Virgili, 1977: 590.

⁸ Rovira i Virgili, 1977: 591.

⁹ Rovira i Virgili, 1977: 591.

Antoni Rovira i Virgili també va descriure, tot i que de manera reduïda, les relacions entre la Corona d'Aragó i el sultanat de Tremissèn, del qual Jaume I rebia tributs¹⁰. El sultà de Tremissèn també tenia al seu servei, com el de Tunis, una milícia cristiana en la qual hi havia catalans i aragonesos entre les seves files. L'amistat entre ambdós regnes es trencà el 1263 (mateix moment que la crescuda de tensions entre Jaume I i Tunis) com deixa constància un document del 27 d'octubre de l'any esmentat. Segons Rovira i Virgili d'aquest document podria deduir-se que hi havia hagut pactes anteriors d'amistat¹¹. Possiblement per això, el 21 de març d'aquell any s'havia enviat com ambaixador a Tremissèn a Pere de Vilaragut, per intentar solucionar els conflictes i, a més a més, per controlar la milícia catalanoaragonesa, de la qual fou nomenat alcaid.

Vilaragut només estigué quatre anys al càrrec perquè el 17 de desembre del 1267 fou substituït per Guillem Galceran, al qual l'autor atribueix que lluità, possiblement, a la batalla que hi hagué a la plana de Vasda (prop del riu Esel) amb les forces del sultà contra l'exèrcit marínida que intentava conquerir Tremissèn¹². Rovira i Virgili acaba la narració de les relacions entre la Corona d'Aragó i el sultanat de Tremissèn explicant que el 1273 es trencà la pau i treva i no es restablí abans de la mort de Jaume I. L'historiador resumeix dient que les relacions entre ambdós regnes fou més militar que comercial perquè a la documentació no s'explica que els catalans tinguessin ni alfòndecs ni còsols a terres del sultà de Tremissèn¹³.

Una dècada després, entre els anys 1934-1935 Ferran Soldevila va publicar *Història de Catalunya*, en la qual dedica unes pàgines a l'expansió comercial de Catalunya en temps de Jaume I. S'hi explica com el comerç català va veure's impulsat gràcies a les conquestes de les Balears, a les relacions diplomàtiques i disposicions dictades pel monarca de la Corona d'Aragó¹⁴. El rei va dictar diverses mesures proteccionistes entre les quals Soldevila destaca la prohibició d'ús de naus estrangeres per portar mercaderies a Ceuta, Alexandria i Síria si al port de Barcelona hi havia naus catalanes disponibles (1227); la prohibició de noliejar embarcacions estrangeres si les mercaderies no eren pròpies (1267); i la concessió als consellers i prohoms de la ciutat de Barcelona per escollir els còsols a

---

¹⁰ Rovira i Virgili, 1977: 591.

¹¹ Rovira i Virgili, 1977: 592.

¹² Rovira i Virgili, 1977: 592.

¹³ Rovira i Virgili, 1977: 593.

¹⁴ Soldevila, 1962: 319.

les ciutats ultramarines, els quals havien de defensar els comerciants en aspectes jurídics i governar la població de les colònies catalanes (1268)¹⁵.

L'historiador va descriure com a pacífiques les relacions entre la Corona d'Aragó i el nord d'Àfrica, exceptuant parèntesis puntuals. Solament hi hagué un període més o menys convuls des de la conquesta de Mallorca (el 1232 el sultà hàfsida Abū Zakariyā amenaçà d'atacar l'illa segons la crònica de Jaume I) fins a la conquesta de València el 1238 (durant la campanya de conquesta, Abū Zakariyā envià un estol per intentar ajudar l'emir de València a trencar el setge de la ciutat), juntament dues ruptures de les relacions els anys 1263 i 1268. El primer tractat entre Tunis i Jaume I se signaria el 1271, molts després del primer cònsol a la capital hàfsida (1252). A més a més de les relacions comercials i diplomàtiques també hi hagué relacions militars perquè els sultans de Tunis i Tremissèn tingueren contractades milícies catalanes comandades per un alcaid català¹⁶. Com ja va advertir A. Rovira, d'aquests contactes se'n podia deduir un interès mutu per mantenir les bones relacions, ja que l'any 1260 Jaume I prohibí als seus súbdits que, si anaven a la croada organitzada pel rei de Castella Alfons X, ataquessin les terres i súbdits del sultà de Tunis; alhora que l'any 1269 contactà amb el papa per evitar la croada que Lluís X de França estava preparant contra Tunis¹⁷.

A la segona meitat del segle XX, el 1966, Ch.-E. Dufourcq, va escriure l'obra *L'Espagne catalane et le Maghrib aux XIIIe et XIVe siècles* la qual va significar un punt d'inflexió en la historiografia sobre l'expansió catalana al mar Mediterrani. L'historiador francès va dur a terme una tasca de buidatge sistemàtic de l'ACA, escrivint, així doncs, una obra fonamentada totalment en la documentació trobada i posant els pilars d'estudi de les relacions diplomàtiques, polítiques i militars entre la Corona d'Aragó i el nord d'Àfrica als segles XIII i XIV. Dita obra s'ha fet servir com a base per als apartats dels alfòndecs, els consolats, les ambaixades, els tractats i la milícia catalanoaragonesa, per això en aquest apartat no s'aprofundeix més en l'obra de l'autor francès.

Després de la gran obra de Ch.-E. Dufourcq s'han escrit més obres sobre el present tema d'estudi les quals, més o menys, han seguit la línia marcada per l'historiador francès. J.

---

¹⁵ Soldevila, 1962: 319-20.

¹⁶ Soldevila, 1962: 320.

¹⁷ Soldevila, 1962: 320-1.

Lee Shneidman, al segon volum de l'obra *L'imperi catalano-aragonès (1250-1350)* va dedicar un capítol a descriure les relacions entre la Corona d'Aragó i el nord d'Àfrica occidental en temps de Jaume I el Conqueridor¹⁸.

Shneidman posà com a exemple de l'ímpetu de la Corona d'Aragó per acaparar el comerç del nord d'Àfrica “quan els ports de Tunis i de Tremissèn restaren tancats al comerç català, Jaume autoritzà Guillelmo Grunni a equipar una armada per obrir-los-hi de bell nou”¹⁹. Aquesta capacitat militar seduí al soldà del Marroc, Ibn Yusef, qui oferí a Jaume I l'any 1274 concessions econòmiques a canvi d'una aliança militar contra Ceuta. Segons l'historiador “en aquell decenni del 1270, els catalans ja havien desarmat el monopoli italià i hi havia imposat el propi”²⁰.

Tot i la creació d'un sistema destinat a obtenir el monopoli comercial al nord d'Àfrica i el poder militar, l'autor no cregué que l'imperi catalanoaragonès en temps de Jaume I tingués prou capacitat per iniciar un imperialisme militar i econòmic a gran escala. A diferència d'altres autors, Shneidman considerà que els mariners catalans es trobaven al mateix nivell que els italians, els sarraïns i els bizantins pel que fa a capacitat naval. Alhora, la conquesta de Mallorca i València suposà, segons l'autor, un avenç pel que fa al coneixement sobre els mars, perquè un cop absorbits aquests dos territoris musulmans, tot el coneixement fou heretat per l'imperi catalanoaragonès.

Jesús Lalinde Abadia escrigué l'any 1979 l'obra titulada *La Corona de Aragón en el Mediterráneo medieval (1229-1479)* a la qual descrigué alguns dels elements de la política de Jaume I al nord d'Àfrica²¹. Segons Lalinde, l'expedició dels “calcurini” l'any 1234 contra la ciutat musulmana de Ceuta fou, possiblement, duta a terme per catalans amb l'objectiu de fer una demostració de força per advertir-los què qualsevol atac contra l'illa de Mallorca (acabada de conquerir l'any 1231) per reconquerir-la seria contraatacat durament per part de la Corona d'Aragó.

---

¹⁸ Shneidman, 1975:vol. 2, 43-72.

¹⁹ Shneidman, 1975: vol. 2, 55.

²⁰ Shneidman, 1975: vol. 2, 55.

²¹ Lalinde Abadia, 1979: 41-2 i 150-2.

Més endavant, Lalinde menciona que la xarxa consular catalana al nord d'Àfrica arribava a les ciutats d'Anfa, Casablanca, Safi, Arzila, Ceuta, Fes, Bugia, Bona, Collo, Oran, Mostaganem, Tenes, Sancell, Alger i Tremissèn, a més a més del consolat de Tunis (el qual suposa que existia des del 1235 però segur des del 1253) i del de Bugia (existent des del 1259).

A la tercera part del volum I d'*Història dels Països Catalans: dels orígens a 1714*, anomenada *L'expansió territorial i marítima* l'historiador Josep Maria Salrach explica com els contactes entre la Corona d'Aragó i el nord d'Àfrica tingué uns antecedents al segle XII²². En temps de Jaume I, el nord d'Àfrica, abans unificat sota l'imperi almohade, estava dividit en tres sultanats.

S'ha de destacar que J. M. Salrach, en el seu discurs, no considerà que l'estratègia de Jaume I estigués marcada solament per la política ni només pels interessos comercials sinó que considerà ambdós elements igual d'importants en l'expansió d'ultramar. També cal remarcar com l'historiador donà exemples sobre la unió de les armes amb el comerç i la política, entre els quals hi hauria la proclamació proteccionista feta per Jaume I l'any 1227 per la qual prohibia el carregament de mercaderies amb destí el nord d'Àfrica i l'Orient en vaixells forans si hi havia vaixells catalans disponibles per fer el trajecte. En canvi, l'any 1229, Jaume I atacà l'illa de Mallorca, aliada del sultanat hàfsida, i inicià una guerra naval mediterrània contra Tunis. Per demostrar el poder naval de la Corona d'Aragó i que Mallorca no podria ser reconquerida pel sultanat de Tunis, Jaume I manà al comte del Rosselló, Nunyo Sanç, i a l'almirall Caroç que posessin en marxa una guerra de cors contra les costes del Magreb.

Salrach, citant Dufourcq, cregué que el canvi d'orientació de Jaume I envers la política africana es degué a la influència de la burgesia barcelonina, la qual pressionà al monarca perquè penetrés al nord d'Àfrica pacíficament tement que genovesos, pisans i venecians acaparessin el control comercial africà. Un primer pas per a realitzar aquest canvi polític, fou l'ambaixada enviada per Jaume I i dirigida per Marimon de Plegamans, veguer de Barcelona i representant de les dinasties burgeses que tenien interessos a l'Àfrica. L'ambaixada no va aconseguir, suposadament, els seus propòsits perquè Abū Zakariyā,

---

²² Salrach, 1982: 419-25.

sultà de Tunis, envià una flota per intentar ajudar als musulmans de València de les hosts de Jaume I que estaven duent a terme una sèrie de campanyes per conquerir la ciutat i els territoris adjacents, entrant en conflicte directe els interessos de Jaume I i d'Abū Zakariyā. Un cop rebutjat l'estol hàfsida i conquerida València el 1238, es varen reactivar les relacions polítiques el 1240 negociant una pau entre el sultà i l'infant Pere de Portugal, suposadament en representació de Jaume I.

Descriuint la milícia, Salrach explicà que el grup militar aprofità la debilitat dels sultans del Magreb per consolidar les fronteres dels seus territoris i acabar amb possibles cops d'estat. Jaume I arrendà els serveis de la milícia als sultans a canvi de pagaments en or per tal d'obtenir beneficis econòmics d'aquests grups armats, estant operatiu el servei de la milícia catalanoaragonesa a Tunis, Bona, Constantina, Bugia i Tremissèn.

Salrach explicà com les relacions entre la Corona d'Aragó i el sultanat hàfsida es consolidaren més encara arran el matrimoni de l'infant Pere, fill de Jaume I, amb Constança Hohenstaufen, filla del rei Manfred de Sicília i neta de l'emperador Frederic II, qui havia sigut aliat dels ifriquiens, concretament dels hàfsides, els quals li rendien un tribut. Aquesta unió matrimonial significà l'establiment de la Corona d'Aragó a les dues riberes del canal de Sicília.

Salrach destaca com els afers de la política hispànica afectaven la política internacional perquè la revolta dels musulmans de Múrcia i d'Andalusia dels anys 1264-1265, ajudats pels musulmans del sultanat de Tunis, posà en perill les relacions comercials entre la Corona d'Aragó i el sultanat hàfsida. Salrach considerà que Jaume I es va veure obligat a autoritzar l'acció de corsaris catalans contra els vaixells i costes del Magreb oriental per tal que deixés de proporcionar ajut als rebels murcians, tot i que també podria veure's com una oportunitat que el monarca catalanoaragonès aprofità per a demostrar de nou la seva força naval per tal de pressionar al sultà hàfsida i fer valdre la seva voluntat en el tractat que firmarien uns anys més tard, el 1271.

Salrach considerà la unió dels genovesos a les forces franco-angevines en la croada de 1270 com un intent dels primers per tal de recuperar les posicions comercials que els catalans els hi havien pres al sultanat hàfsida. Aquesta afirmació podria veure's també

com un control total del comerç tunisenc per part de la Corona d'Aragó, és a dir, els súbdits de Jaume I tenien el monopoli del comerç.

Pel que fa al sultanat de Tremissèn, Salrach explicà a la seva obra que els catalans ja estaven presents a la ciutat d'Orà l'any 1232 i, poc després, a la capital del sultanat. Els jueus d'aquest regne tenien molta relació amb les colònies jueves de Mallorca i Catalunya, a més a més de controlar les rutes de comerç entre el sud del Sàhara i el nord (or, esclaus, ivori, encens, etc.). A Tremissèn, com a Tunis, hi havia una milícia catalanoaragonesa, de la qual es tingueren notícies l'any 1272, moment en el qual estava comandada per Guillem Galceran. Segons Salrach, el monarca de la Corona d'Aragó escollia qui comandava dita milícia, afavoria el reclutament d'homes, cobrava una part de les soldades i un tribut que el sultà de Tremissèn li satisfesia directament.

Al final de l'apartat de l'obra de Salrach mencionada, seguint la línia argumental de Dufourcq, conclou que la Corona d'Aragó volgué mantenir una política exterior africana basant-se en el manteniment de les relacions pacífiques amb els diferents sultanats del Magreb. Per aquest motiu, Jaume I ofería protecció militar als governants magrebins a canvi de soldades i tributs i per tal d'aconseguir concessions mercantils per als catalans al Magreb.

Al tercer volum de l'obra *Història de Catalunya*, escrit per Carme Batlle l'any 1988, s'explica com Jaume I inicià una política comercial pacífica, però, per culpa de la conquesta de València, les relacions entre la Corona d'Aragó i Tunis es trencaren i es posà en marxa una guerra de cors, la qual no acabà fins que la burgesia de Barcelona va intervenir²³. Jaume I dedicà els seus esforços a sotmetre a la seva influència els sultanats del Marroc, Tremissèn i Tunis mitjançant el comerç català i un tribut que els sultans havien de pagar. El sultà, segons Batlle, acceptava perquè treia profit dels negocis dels catalans que allà anaven i establí una treva amb la Corona d'Aragó i a més a més enviava "joies" a Jaume I, com si es tractés d'un tribut dissimulat.

Els catalans s'interessaren en Ceuta primerament i, posteriorment, en Orà, Tunis, Bugia i Trípoli. També s'interessaren pel Magreb Occidental, però ràpidament passà a estar sota

---

²³ Vilar; Termes; Batlle, 1988: 37-43.

l'òrbita castellana. L'ajuda de Jaume I als mercaders catalans que viatjaven a Tunis i Bugia es manifestà amb l'establiment de l'alfòndec. També explica la figura del consolat, institució que servia per a protegir els mercaders i que, de la mateixa manera que l'alfòndec, era de domini reial.

La milícia cristiana, segons Batlle, es tractava d'una companyia de mercenaris cristians al servei d'un emir per defensar-lo del seu veí, un sistema que ja s'havia fet servir en temps del comte Reverter. Aquest cos militar estava sota les ordres d'un *caid de cristians*, el qual tenia diverses atribucions: protecció de qualsevol cristià independentment de la seva nacionalitat i estament, jurisdicció sobre tots ells segons el *Fur d'Aragó* i el control dels alfòndecs i consolats reials. Una part del sou dels membres de la milícia era enviat a les arque reials de Jaume I, obtenint el monarca català una suma de 4.000-9.000 dinars d'or segons Dufourcq, tal com cita Batlle.

Batlle considerà que l'expansió catalana no s'inicià en temps de Pere II el Gran sinó que descriu els orígens d'aquesta projecció mediterrània en temps del seu pare, Jaume I, un fet que no sol donar-se a la majoria d'obres sobre Catalunya i la Corona d'Aragó. Aquest endarreriment de la cronologia i les proves que aporta són la seva principal contribució des del nostre punt de vista.

Mercè Aventín i Josep M. Salrach són els autors de l'obra *Història medieval de Catalunya*, la qual dedica el capítol tres a *La formació dels Països Catalans i l'expansió mediterrània (segles XIII-XIV)*²⁴. Els autors descriueren com els interessos de la Corona d'Aragó al que aquests autors anomenen la “mànega” mediterrània (la zona entre Cartagena, Orà i l'Estret) i la presència de mercaders catalans a ciutats magrebines (Alger, Orà, Tremissèn, Fes, etc.) s'inicià en temps de Jaume I i s'expandí en temps de Pere el Gran i Alfons el Liberal.

A l'apartat *mercaders i rutes mercantils* es descriu l'Àfrica septentrional com el primer gran mercat dels catalans a la Mediterrània, els quals aprofitaren les rivalitats entre els sultans per guanyar-hi avantatges fiscals, econòmics i posicions polítiques. En aquesta zona els súbdits de la Corona d'Aragó venien productes molt diversos o reexportaven cap

---

²⁴ Salrach; Aventín, 1998: 102-117.

als territoris de Jaume I esclaus, or, blat, llana, lli, cera, cuir, coralls, productes exòtics, etc. Aquesta compenetració fou deguda, segons Salrach i Aventín, al fet que la Mediterrània occidental era “un àmbit familiar en què històricament es barrejaven interessos mercantils, dinàstics i militars, i en què el domini polític reforçava o garantia l’auge dels mercaders”²⁵.

Ernest Belenguer i Felip V. Garín són els editors de l’obra *La Corona de Aragón, siglos XII-XVIII*²⁶. Al primer capítol, escrit per Enric Guinot, *La Corona de Aragón en los siglos XII y XIII*, apartat 3, “El tiempo de la segunda creación de la Corona de Aragón (1213-1295)”, fa l’aportació que Jaume I inicià una política exterior orientada al Mediterrani occidental tal com ho demostrà la conquesta de les illes Balears i el suport polític que prestà als mercaders catalans a Ifríqíya, Tremissèn (actual Tunis i Algèria). En aquest segon aspecte es conjugaren els interessos econòmics (control de les rutes d’esclaus, or i mercaderies) amb els interessos estratègic-militars (creació de bases territorials al nord d’Àfrica).

Ernest Belenguer, al primer volum de l’obra *Història de la Corona d’Aragó* dedica unes línies a les relacions entre la Corona d’Aragó i el nord d’Àfrica. Des d’un punt de vista purament comercial, Belenguer explica que el comerç amb nord d’Àfrica s’inicià a mitjan segle XIII i, tot i ser molt diferent respecte el comerç draper català amb França, assolí un gran volum de negoci ràpidament. Aquesta afirmació està recolzada pel fet que a Mallorca, Montpeller, València i Aragó s’encunyessin rèpliques dels *dirhams* magrebins, els quals eren anomenats *millaresos* pels cristians²⁷.

Carles Vela Aulesa, l’any 2011, va escriure un estat de la qüestió sobre les relacions entre Jaume I i el nord d’Àfrica, *Jaume I i el Magrib, una relació més enllà del comerç*²⁸. L’autor descriu les relacions entre la Corona d’Aragó i els tres principals regnes del Magreb: el sultanat de Tunis, el sultanat de Tremissèn i l’imperi almohade, amb capital a Fes, utilitzant Ch.-E. Dufourcq. Complementada amb obres posteriors a les de l’historiador francès. L’article proporciona una visió actualitzada dels aspectes polítics i

---

²⁵ Salrach; Aventín, 1998: 117.

²⁶ Belenguer; Garín, 2006: 23-60.

²⁷ Belenguer, 2007: 121.

²⁸ Vela Aulesa, 2011: 471-508.

diplomàtics de les relacions entre la Corona d'Aragó i els sultanats magrebins, però no fa esment a l'obra de Batlle en quant l'àmbit comercial.

Flocel Sabaté, a l'obra *The Crown of Aragon. A singular Mediterranean Empire*, explica que el comerç marítim català fou essencialment mínim fins a la conquesta de les illes Balears, moment en el qual es començà a viatjar cada cop a llocs més llunyans²⁹. Aquest autor considera que a partir del segon terç del segle XIII el Casal de Barcelona començà a aplicar una política exterior que controlava el comerç exterior i ajudava que aquest creixés. El nord d'Àfrica occidental fou la primera regió ultramarina en ser visitada freqüentment pels mercaders i mariners catalans, després de les Balears, tant comercialment com militarment. Entre els ports més visitats de la zona Sabaté menciona Safi, Salle, Tunis i Bugia, alhora que diferencia les zones d'acció dels mercaders: els barcelonins tingueren preferència per Tunis i la costa d'Ifríqiya alhora que els mallorquins sentiren predilecció per les costes del Magreb central entre Bona i Taunt. Tot aquest comerç s'inicià mitjançant inversors individuals, però entre els anys 1250 i 1269 el nombre de viatges a l'Àfrica i el capital invertit augmentà mitjançant les comandes comercials³⁰.

Segons Sabaté, els interessos comercials de la monarquia i dels grans burgesos al nord d'Àfrica coincidiren i, com a resultat, Jaume I promogué l'arrendament d'exèrcits i vendre la pau als poders locals del Magreb. D'aquests contactes amb el nord d'Àfrica el Jaume I obtingué una part dels sous d'aquests exèrcits sotsarrendats als poders magrebins juntament amb tributs oferts per aquests últims a Jaume I, els quals apareixen a la documentació mencionada com *joies*. A més a més, el monarca de la Corona d'Aragó aconseguí un punt d'intercanvi a Tunis per als seus súbdits l'any 1253 i un altre a Bugia el 1258. Aquests magatzems fortificats estaven sota control d'un cònsol dels catalans, el qual era escollit directament pel rei³¹. Tot i que Flocel fa una bona descripció de les relacions comercials entre la Corona d'Aragó i els sultanats magrebins en temps de Jaume I no especifica documentació comercial.

---

²⁹ Sabaté, 2017: 220.

³⁰ Sabaté, 2017: 224-6.

³¹ Sabaté, 2017: 225-6.

Per acabar i resumint l'estat actual i dels últims anys de les investigacions en aquest tema d'estudi se citarà un fragment del capítol 5 de l'obra de Pierre Vilar, *Breve Historia de Cataluña* (2011, obra pòstuma de l'autor), el qual resumeix molt bé la situació: “la primera [razón] es que en la mayoría de historias generales, «el hecho catalán» raramente está bien ubicado en el examen de la Edad Media mediterránea. Se está en lo cierto al poner en primer lugar a Venecia, Génova o Florencia, y no creo que Barcelona, Valencia o Mallorca se situaran jamás a la altura de aquellas poderosas ciudades. [...] El conjunto de estas tres ciudades [Barcelona, Valencia, Mallorca], y de su territorio interior, a menudo solidarias políticamente, ¿no constituyó en el Mediterráneo, en algún momento de la historia, un elemento económico-político de gran importancia[...]? Demasiado reservado a los especialistas regionales, demasiado tratado ora bajo el ángulo económico, ora bajo el ángulo político, este gran componente mediterráneo me parece demasiado desconocido para los historiadores”³².

Aquest fragment al·ludeix la falta d'una obra que analitzi el comerç de la Corona d'Aragó al mar Mediterrani occidental utilitzant tant el punt de vista econòmic com el polític. Aquesta constatació de P. Vilar implica la necessitat d'actualitzar i reforçar la línia d'investigació iniciada per Ch.-E. Dufourcq a mitjans del segle XX³³.

Els articles i les ponències, tot i ser obres de menor extensió solen ser més específiques. Al llarg de la present tesi es farà referència a diversos autors i autores que han aportat informació al tema d'estudi, sobretot en l'àmbit comercial.

Voldria destacar, per la seva extensa i valuosa bibliografia, l'obra de Carme Batlle, la qual s'ha centrat en gran part en el comerç dels catalans al nord d'Àfrica occidental durant el regnat de Jaume I. Carme Batlle s'ha centrat en aquest tema mitjançant la documentació conservada a l'Arxiu de la Catedral de Barcelona, per tal de donar una visió comercial complementària a la de Dufourcq, posant èmfasi en l'estudi familiar i clientelar d'aquells homes i dones que viatjaren al nord d'Àfrica per comerciar, com residiren a les ciutats comercials magrebines i interactuaren amb els autòctons, com invertiren els beneficis d'aquelles empreses al tornar i com s'entrellaçaren les diverses famílies burgeses de

---

³² Vilar, 2011: 93-100.

³³ Des d'un punt de vista polític i diplomàtic.

Barcelona per obtenir més poder i influència per ocupar càrrecs polítics a la ciutat comtal i a la cort de Jaume I. Al llarg de la tesi es farà referència a diverses obres seves (i en conjunt amb altres autors).

3. Objectius

L'objectiu de la present tesi doctoral és l'anàlisi de les relacions diplomàtiques, militars, econòmiques entre la Corona d'Aragó i els sultanats magrebins de Fes, Tremissèn i Tunis en temps del regnat de Jaume I (1213-1276).

L'estudi d'aquests tres aspectes servirà de base per conformar una visió de les relacions entre la Corona d'Aragó i els tres sultanats i comparar-la amb la imatge descrita per Charles-Emmanuel Dufourcq, gran historiador del segle XX i referent en el present camp d'estudi. Els principals aspectes a confrontar amb l'obra de Dufourcq seran les relacions diplomàtiques, suposadament pacífiques entre la Corona d'Aragó i els sultanats, i les seves relacions comercials. Especifico suposadament perquè, com es veurà al llarg de la tesi, el cobrament de tributs per part de Jaume I, el tractament jurídic dels consolats com a territori propi de la Corona i la utilització de la milícia i la força bèl·lica per a pressionar als sultans poden considerar-se relacions de subordinació.

Amb aquesta idea s'ha fet un recull de tota la documentació localitzada en diversos arxius de Catalunya i de les Illes Balears, antics territoris de la Corona d'Aragó referida a les relacions comercials amb les diverses ciutats dels sultanats magrebins en temps de Jaume I. A causa de la inexistència d'una obra que recopilï tota la documentació comercial entre la Corona d'Aragó i els sultanats esmentats en la cronologia especificada, la present obra també pretén servir de fons de referències bibliogràfiques i arxivístiques per a altres treballs.

Amb la mateixa finalitat s'ha revisat el procés del canvi de forces al Mediterrani als segles XI-XII, passant d'una hegemonia islàmica de la Mediterrània a un control del mar per part de les diverses potències marítimes italianes, és a dir, Pisa i Gènova. Aquesta anàlisi sobre els procediments posats en pràctica per pisans i genovesos ha servit per entendre

com varen aconseguir tractats comercials amb els poders islàmics magrebins avantatjats per a les esmentades potències marítimes italianes mitjançant la força bèl·lica i la coacció. La tesi planteja si aquesta manera d'actuar davant dels poders islàmics serví de precedent i de model a seguir per a la Corona d'Aragó un segle després, al XIII, un cop començà la seva expansió pel Mediterrani. I si existí una diferència qualitativa gràcies al suport militar i polític de Jaume I per aconseguir millors condicions i beneficis per als súbdits mercaders de la Corona d'Aragó.

Un segon punt consisteix a observar si efectivament la Corona d'Aragó va penetrar en aquest mercat en principi monopolitzat per les forces italianes i va aconseguir arrabassar-los aquest suposat monopoli del comerç tunisenc.

En darrer lloc, s'ha aprofundit en quins varen ser els personatges (mercaders, còsols, militars, ambaixadors, religiosos, càrrecs públics a Tunis i Barcelona, etc.), mètodes i instruments utilitzats en aquell comerç.

S'ha considerat fer servir el terme Magreb, en comptes de l'expressió nord d'Àfrica, seguint el raonament de Dominique Valérian i Ramzi Rouighi. Segons aquest últim autor, els investigadors especialitzats en el Magreb consideren que el terme Ifríqiya, d'origen romà, en aplicar-se a l'edat mitjana provoca confusió perquè les fronteres de l'Ifríqiya romana eren més o menys estables i coincidien amb una concepció administrativa (la província) consolidada, mentre que en època medieval es referí a diverses entitats independents (sultanats) amb unes fronteres molt variables en el temps³⁴.

Així doncs, seria més convenient utilitzar el terme Magreb, el qual té un abast geogràfic major que el d'Ifríqiya i no està relacionat només amb una entitat política (en aquest cas el sultanat hàfsida), sinó que englobà els sultanats de Fes, Tremissèn i Tunis.

---

³⁴ Rouighi, 2011: 4-6.

4. Metodologia

La present tesi doctoral s'ha realitzat sobre la base de la bibliografia general i la bibliografia específica sobre el tema. S'han revisat i en el seu cas actualitzat la major part de les referències arxivístiques que aporta aquesta darrera i s'han rellegit els documents referenciats.

A banda d'aquesta revisió, per a realitzar la present recerca s'ha procedit a consultar l'Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), concretament de les sèries documentals de la Cancelleria, Cartes reials i Pergamins, els documents i apartats descrits a diverses obres consultades. De l'Arxiu de la Catedral de Barcelona (ACB), com es descriurà més endavant, s'ha consultat tota la documentació citada a diverses obres de referència, la majoria de la qual prové de les sèries documentals Pergamins 1-4 i 1-6 (antigues referències documentals anomenades Pergamins Diversorum B i Diversorum C(d) respectivament). A l'Arxiu de la Cúria Fumada de Vic (ACFV) s'ha procedit a buidar el primer llibre notarial (CFV-1) (amb dates 1230-1233), el qual està editat en forma de diplomatarí, com també s'han trobat documents als CFV-2, CFV-4, CFV-5, CFV-6 descrits a diverses obres.

S'ha consultat també la documentació de l'Arxiu del Regne de Mallorca (ARM), concretament la que està localitzada dins Escrivania de Cartes Reials (ECR), volums 341, 342, 343, 344 i 345. S'han localitzat diversos pergamins referents al tema d'estudi a l'arxiu de la Biblioteca de Catalunya (BC) mitjançant la plana web de la dita institució. Finalment, s'han afegit documents de l'Arxiu del Monestir de Sant Benet de Montserrat (AMSBM), concretament del fons del Monestir de Santa Clara de Barcelona (MSCB), derivats de la consulta del Diplomatarí de la col·lecció de pergamins del monestir de Santa Clara de Barcelona (1039-1241).

S'han tabulat les referències arxivístiques localitzades per altres autors, separant-les per arxius i ordenant-les cronològicament. S'han comprovat una per una i s'han afegit nous documents localitzats, alhora que s'ha transcrit una part dels documents que fins ara només es coneixien per referències parcials, resums o fragmentàriament, i s'han copiat transcripcions fetes per altres autors.

Un cop compilada la bibliografia i la documentació s'ha procedit a realitzar un processament de les dades per tal de poder realitzar una interpretació de les relacions entre la Corona d'Aragó i els sultanats magrebins en els àmbits diplomàtic, militar i comercial.

4.1 Arxius i fonts primàries

Centrat en les fonts primàries, s'ha procedit a realitzar un buidatge dels Registres de la Cancelleria de l'Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA) en temps de Jaume I, concretament, dels registres 1 al 35 i el 37. El buidatge s'ha realitzat mitjançant la consulta i l'ordenació (per registre i foli) dels documents que hi ha als cinc volums de l'obra d'Ambrosio Huici Miranda i María Dolores Cabanes Pecourt, *Documentos de Jaime I de Aragón* (1216-1268); de l'obra de Cabanes Pecourt, *Documentos de Jaime I relacionados con Aragón*; dels volums dos, tres i quatre dels *Diplomatarium* de Robert I. Burns i de l'obra de Ch.-E. Dufourcq. També s'ha procedit a l'ordenació en taules de les referències arxivístiques per registre i foli.

Continuant amb la Reial Cancelleria de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, s'ha procedit a realitzar una consulta dels *Pergamins de Jaume I*. Si bé no estan digitalitzats, hi ha registres de 2.537 pergamins. Fent servir les eines de recerca, s'han trobat quatre pergamins que donen informació sobre les relacions entre la Corona d'Aragó i Tunis, Bugia, Ceuta i Fes³⁵. D'aquests quatre pergamins, dos no varen ser citats per Dufourcq. S'ha localitzat un document procedent de la secció Cartes Reials de Jaume I, dins de l'ACA, que descriu amb quines mercaderies podien mercadejar i amb quines no amb els sultanats del Magreb els súbdits de la Corona d'Aragó³⁶.

S'ha descartat la documentació en àrab conservada a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, ja que segons l'edició d'Alarcón i García de Linares, i els estudis de Roser Salicrú i d'Alberto Torra, daten, en gran part, del segle XIV. Els pocs documents d'època de Jaume I no estan relacionats amb la política exterior del monarca català o amb el comerç entre la Corona d'Aragó i el Magreb.

---

³⁵ Els pergamins són: ACA, Cancelleria, Pergamins, Jaume I, Sèrie General, núm. 1327, 1498, 2046 i 2251.

³⁶ Cunchillos Plano, 1976: 488.

Carme Batlle i Elisa Varela, a l'article *Las relaciones comerciales de Barcelona con el norte de África (siglo XIII)* (1988) (p. 42) varen deixar constància de la possibilitat de trobar documentació relacionada amb el comerç català amb el Magreb a la carpeta *Marquès de Monistrol*, dins de la secció "Diversos i col·leccions" de l'ACA. Després de consultar els 2151 registres que hi ha a la web de l'arxiu no s'ha trobat cap document relacionat amb el tema d'estudi. S'ha consultat l'obra de Manuel Cubells, *Documentos diplomáticos aragoneses (1259-1284)* però no s'hi ha trobat cap document³⁷.

L'altre gran fons de documentació referent a les relacions entre la Corona d'Aragó i els sultanats del nord d'Àfrica en temps de Jaume I és l'Arxiu (Capitular) de la Catedral de Barcelona (ACB). D'aquest arxiu s'han consultat referències arxivístiques a través del buidatge de l'obra de Carme Batlle; del llibre de Maria Teresa Ferrer i Mallol i d'Arcadi García Sanz *Assegurances i canvis marítims medievals a Barcelona* (1983); del llibre d'Arcadi García Sanz i Josep Maria Madurell i Marimon, *Comandas comerciales barcelonesas en la Baja Edad Media* (1973); i de l'obra d'André Sayous, *Els mètodes comercials a la Barcelona medieval* (1975). Com menciona a la introducció de *L'Espagne Catalane*, Ch.-E. Dufourcq va consultar molt parcialment els fons de l'ACB i, per tant, no va poder localitzar i plasmar la informació d'aquests documents a la seva obra³⁸.

Un problema derivat del buidatge de les obres mencionades ha sigut la doble referència arxivística utilitzada pels diversos autors. Consultant les fitxes documentals de mossèn Mas (del principi del segle XX) localitzades a l'Arxiu de la Catedral s'ha pogut resoldre aquesta doble manera de referenciar. Les obres dels anys 70 i 80 del segle XX feien servir la citació antiga dels pergamins, és a dir, *Diversorum A*, *Diversorum B*, *Diversorum C*, mentre que els articles més recents en comptes de citar per *Diversorum* ho fan per Pergamins 1-1 (en comptes de *Diversorum A*); Pergamins 1-2 (substituint l'apartat *Diversorum B*), Pergamins 1-3, 1-4, 1-5, 1-6 (antics *Diversorum C(a)*, *C (b)*, *C (c)* i *C (d)*). Finalment, gràcies al catàleg del prevere José Oliveras Caminal, *Cartas Reales (siglos XII-XV)* (1976) s'han pogut trobar dues cartes relacionades amb el tema d'estudi, datades ambdues el 27 d'abril de 1241, tot i que una d'elles és una còpia del primer document. Tant els documents del *Diversorum*, com els de la *Pia Almoina* aporten informació de caràcter comercial molt valuosa que complementa la de caràcter més administratiu

---

³⁷Cubells, 1916:105-250.

³⁸Dufourcq, 1966: 7.

conservada a l'ACA. D'aquesta manera es complementa l'estructura que la Corona d'Aragó va construir als sultanats del nord d'Àfrica i que va descriure Dufourcq a la seva obra amb tot l'aparell de comerciants, xarxes familiars i clientelars, productes, comandes, etc. que descriuen principalment Carme Batlle, Arcadi García Sanz i Maria Teresa Ferrer i Mallol, entre d'altres gràcies a la documentació de l'ACB.

També s'ha consultat la col·lecció *Sanz de Barutell* del Arxiu del Museu Naval de l'Armada (AMN), concretament, la qual està a la web en un format de quatre volums. D'aquests quatre volums s'han trobat registres al tercer volum referents a dos documents datats el 20 d'agost de 1273 en els quals Joan Caynol viatjà des de Mallorca a Tunis per a transportar mercaderies. Sanz de Barutell va copiar aquests dos documents al segle XVIII, de l'original de l'ACA del segle XIII³⁹.

La Biblioteca de Catalunya té una col·lecció de pergamins digitalitzats, dels quals un conté informació referent a una comanda que té com a destí la ciutat de Ceuta, datat el 6 d'octubre de 1247⁴⁰. S'ha consultat, igualment, l'inventari dels documents escrits en pergami a l'Arxiu de la Catedral de València (ACV), que es troba en línia, tot i que no s'hi ha trobat cap document útil per a la recerca⁴¹.

També s'ha fet un buidatge dels diplomataris de la Fundació Noguera amb una cronologia coincident amb la del tema d'estudi, és a dir, el diplomatari del monestir de Santa Maria de Santes Creus (975-1225)⁴², el diplomatari del monestir de Sant Joan de les Abadesses (995-1273)⁴³, la col·lecció diplomàtica de Sant Pere de Casserres⁴⁴, el diplomatari del monestir de Sant Pere de la Portella⁴⁵, el diplomatari de Masdeu⁴⁶, el diplomatari d'Alguaire i del seu monestir doble de l'orde de Sant Joan de Jerusalem (1245-1300)⁴⁷, el diplomatari de Pere el Gran (cartes i Pergamins (1258-1285) i relacions internacionals

---

³⁹https://patrimoniocultural.defensa.gob.es/sites/default/files/2017-03/153_AMN_SanzBarutell_Barcelona_Vol_3.pdf: 780 AMN 0212 Ms.0367 / Art. 20 / Núm. 002 i 003.

⁴⁰La referència del pergami és la següent: Perg. 34, reg. 5105, <http://mdc.cbuc.cat/cdm/compoundobject/collection/pergaminiBC/id/50555/rec/2383>.

⁴¹<http://www.cervantesvirtual.com/obra/inventario-de-los-documentos-escritos-en-pergamino-del-archivo-catedral-de-valencia-i/>

⁴² Papell i Tardiu, 2005. 2 volums.

⁴³ Ferrer i Godoy, 2009.

⁴⁴ Llop (editor), 2009. 2 volums.

⁴⁵ Bolòs, 2009.

⁴⁶ Tretón, 2010. 5 volums.

⁴⁷ Alturo i Perucho, 2010.

i política exterior (1260-1285)⁴⁸, el diplomatarí de Sant Pere d'Ègara i Santa Maria de Terrassa (1203-1291)⁴⁹, la col·lecció diplomàtica de Sant Pere de Galligants (911-1300)⁵⁰, el diplomatarí de Sant Llorenç del Munt (1101-1230)⁵¹, la col·lecció diplomàtica dels Cartellà, cavallers de Maçanet de la Selva (1106-1301)⁵², l'herètica Pravitat a la Corona d'Aragó: documents sobre càtars, valdesos i altres heretges (1155-1324)⁵³, la col·lecció diplomàtica de l'Archivo Ducal de Cardona (965-1230)⁵⁴, el diplomatarí de Santa Maria de les Franqueses (1075-1298)⁵⁵ i el Butllari de Catalunya: documents pontificis originals conservats als arxius de Catalunya (1198-1417)⁵⁶ i el diplomatarí de la col·lecció de pergamins del monestir de Santa Clara de Barcelona (1039-1241)⁵⁷.

A totes les obres mencionades només s'han trobat documents útils relacionats amb el present treball al diplomatarí de la col·lecció de pergamins del monestir de Santa Clara de Barcelona. S'han trobat un total de 17 documents (entre 1219 i 1240) relacionats amb el comerç entre la Corona d'Aragó i el Magreb durant el regnat de Jaume I.

També s'ha realitzat una comprovació de l'índex onomàstic del *Llibre dels feyts* (edició de Jordi Bruguera) i de l'obra de Miret i Sans, *Itinerari de Jaume I*, per tal de localitzar i documentar els diversos actors i protagonistes del comerç i la política mediterrània durant el regnat de Jaume I per tal de poder realitzar una prosopografia de cadascun d'ells. També s'ha comprovat l'obra de Carme Batlle, historiadora que ha dedicat part de la seva carrera a l'estudi de la societat comercial barcelonina de l'època de Jaume I i de les relacions familiars entre els membres d'aquest estament mitjançant l'estudi de documentació conservada a l'ACB.

---

⁴⁸ Cingolani, 2011 i 2015.

⁴⁹ Puig i Ustrell; Ruiz i Gómez; Soler i Jiménez; Capellades i Riera, 2013.

⁵⁰ Mallorquí i García, 2013. 2 volums.

⁵¹ Puig i Ustrell; Ruiz i Gómez; Soler i Jiménez; Capellades i Riera; Robles i Montesinos, 2013.

⁵² Mallorquí i García, 2015.

⁵³ Grau Torras; Berga Salomó; Cingolani, 2015. 2 volums.

⁵⁴ Rodríguez Bernal, 2016.

⁵⁵ Escuder Sánchez, 2016.

⁵⁶ Sabanés i Fernández; Schmidt, 2016. 3 volums.

⁵⁷ Brugués; Jornet i Benito; Boada; Muntaner i Alsina; Casals, 2019.

4.2 Protocols Notarials

S'ha procedit a consultar diversos protocols notarians, que són una bona font d'estudi comercial gràcies a la riquesa de documents de caràcter comercial.

Entre els llibres consultats hi ha *El Llibre Manual de Pere Romeu*, que pertany a la sèrie *Civitatis et Partis Foraneae* d'Escrivania de Cartes Reials, dins del fons *Reial Patrimoni* de l'Arxiu del Regne de Mallorca (ARM)⁵⁸. Gràcies a la tesi doctoral de Carme Coll Font s'ha pogut consultar el llibre manual (datat entre els anys 1239 i 1243). S'han trobat diversos documents referents al tema de la tesi doctoral, els quals fan referència a viatges (d'anada o tornada) des de Mallorca cap a Tunis, Bugia, Ceuta, Alger i Bona.

A l'Arxiu Episcopal de Vic (AEV), després de consultar l'obra de Rafael Ginebra i Molins, qui va transcriure i editar el primer llibre manual de la Cúria Fumada de Vic (CFV-1), s'hi ha pogut localitzar documentació comercial referida al Magreb en temps de Jaume I. L'esmentat llibre manual està datat entre els anys 1230 i 1233. Un cop sabut que hi havia documentació comercial al dit arxiu s'han consultat diverses obres bibliogràfiques, com la de Francesc Carreras i Candi, *Notes dotzentistes d'Ausona*, i la d'Arcadi García Sanz, *El comercio de la piel en Vich a mediados del siglo XIII*, a les quals s'han trobat diverses referències arxivístiques de protocols notarians posteriors al citat CFV-1. També s'ha procedit a consultar alguns dels llibres notarians d'època de Jaume I, entre ells el CFV-2 i CFV-4 (1244-45), i s'hi ha trobat un document comercial al CFV-4, fol. 25-4R. Gràcies a les obres de Ginebra, Carreras Candi i García Sanz pot intuir-se que, sense haver pogut consultar tots els protocols notarians datats de temps de Jaume I, la majoria poden incloure documentació de caràcter comercial útil per a la present recerca.

S'ha consultat, sense trobar-hi cap document relacionat amb el comerç magrebí, l'obra *Els pergamins documentals de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (1142-1500)*⁵⁹. També s'ha consultat, sense trobar documentació relacionada amb el comerç amb el

---

⁵⁸ Tesi doctoral inèdita. Agraïxo a la Dra. M. C. Coll Font qui em va permetre consultar la seva tesi tot i no estar publicada.

⁵⁹ Ruiz Gómez; Tor i Azorín, 2014.

Magreb, l'obra *Els libri notularum de Santa Coloma de Queralt* (1240-1262) i el manual de la parròquia d'Alcover de 1228-1229, (digitalitzat).

Alhora, s'ha consultat el plec de documents de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB) sèrie Processos XXIII-2, referit al procés de la Lleuda de Tortosa de 1302-1303, on hi ha confessions de diversos patrons de nau que viatjaren a diversos punts del litoral nord-africà durant, i després, el regnat de Jaume I, tal com s'explicarà a l'apartat comercial.

4.3 Documents de caràcter comercial

Les transaccions comercials a la baixa edat mitjana no tingueren una única manera de procedir. La documentació localitzada podria dividir-se en diverses categories, entre les quals les més importants serien les *societas*, les *comandes* i els *debitoris*.

La *societas* solia estar formada per un soci *capitalista* i un soci *gestor*. De vegades aportaven la mateixa quantitat monetària, però el més comú era que el soci capitalista aportés més (o tot) capital i el soci gestor fos l'encarregat de tramitar l'operació comercial. Els beneficis i les pèrdues es dividien per la meitat entre els dos socis⁶⁰.

La *comanda*, anomenada també *comanda ad usum maris* o *comanda ad quartum denarium*, era un contracte en el qual el soci *capitalista* aportava tot el capital mentre que el soci *gestor* aportava el capital humà. A diferència de la *societas*, a la *comanda* el soci capitalista era qui assumia tot el risc monetari de la inversió i les pèrdues en cas que la transacció no sortís bé, s'enfonsés el vaixell, etc⁶¹.

L'objecte que més habitualment constituïen les comandes de viatge eren les mercaderies, físiques o en forma de diners. Fos d'una manera o altra, un cop venut l'objecte en qüestió el soci gestor podia tornar amb els beneficis en forma de moneda o bé portar-los reinvertits en noves mercaderies comprades al lloc de destí. El més comú a l'hora de repartir els beneficis era que el soci capitalista obtingués el $\frac{3}{4}$ dels guanys de l'empresa comercial i el soci gestor, que tramitava tota l'operació, solament $\frac{1}{4}$. Un cop repartits els

---

⁶⁰ García Sanz, 1970: 176.

⁶¹ García Sanz, 1970: 177.

guanys de l'acció comercial duta a terme, normalment es realitzaven unes ratlles en diagonal al document com a marca de l'extinció de la comanda i la seva liquidació.

Com qualsevol acció comercial, els viatges a l'edat mitjana no estaven exempts de risc i menys quan es tractava de viatges marítims, en els quals el vaixell podia ser atacat per corsaris, enfonsar-se, etc. Aquests perills eren tan comuns i presents en la ment dels actors de l'època que quedava reflectit en els documents. Podia exigir-se el retorn de la totalitat del préstec o part d'aquest en cas d'enfonsament del vaixell, o només retornar el deute, i no el lucre, en cas que l'expedició no tingués un bon desenllaç. Als documents hi apareix l'expressió *salvas in terra* per referir-se a la inexistència de risc marítim per al creditor, és a dir, que el deutor hauria de pagar la totalitat dels diners que li havien prestat. També apareix com a referència per descriure el venciment del deute en tornar del viatge o al *sabut*, és a dir, a l'arribada de notícies sobre la pèrdua de la nau o si no retornava⁶².

Segons Arcadi Sanz i Maria Teresa Ferrer, quan el contracte comercial es considerava un préstec els documents solament deixen reflectida la quantitat que el deutor havia de pagar en el moment de la liquidació de la transacció, sense saber-se la quantitat inicial rebuda. Altrament, si l'operació era considerada com un canvi, normalment es mencionaven dos tipus de moneda, la que el deutor rebia, d'una part, i una altra (o una equivalència) amb la qual havia de pagar el deute contret. El lucre radicava en la relació entre les dues monedes, o bé es comprava barata la moneda que havia de tornar o venia cara la rebuda inicialment.

Josep Maria Madurell Marimon i Arcadi García Sanz a la seva obra *Comandas comerciales barcelonesas de la Baja Edad Media* descriueren que la ruta comercial que anava des del nord d'Àfrica occidental a la Corona d'Aragó estava enllaçada per la costa islàmica de la península Ibèrica, on hi havia importants ports com per exemple València, Dènia, Múrcia i Almeria. Segons aquests dos autors, el destí més visitat al Magreb pels mercaders catalans fou la ciutat portuària de Ceuta.

Els *debitoris* eren documents en els quals es reconeixia un deute. Tot i que podria pensar-se que aquest tipus de documents no tenen cap relació amb el tema d'estudi, s'ha

---

⁶² García Sanz; Ferrer i Mallol, 1983: 40.

considerat incloure'ls perquè el deutor es comprometia a retornar els diners rebuts en préstec a la tornada d'un viatge a algun lloc de la costa magrebina. Aquests viatges podrien ser amb l'objectiu de comprar mercaderies i portar-les a terres de la Corona d'Aragó per vendre, és a dir, a la inversa de les comandes, les quals portaven (en la majoria dels casos) objectes manufacturats i matèries primeres procedents de les terres de la Corona per vendre als mercats magrebins.

Un cop descrits els tres grans blocs en els quals es pot dividir la documentació de caràcter comercial, s'ha procedit a dividir-la i tabular-la en *debitoris*, *comandes*, *comandes monetàries* i *comandes en societat* per intentar extreure'n (amb les mancances destil·lades d'obtenir documentació de diversos arxius amb cronologies diferents) un primer estudi preliminar i veure una possible evolució de les relacions comercials entre la Corona d'Aragó i els sultanats magrebins en el regnat del rei Jaume I.

Les següents taules són el fruit del buidatge de les obres de Rafel Ginebra, Carme Batlle, Maria Carme Coll Font, Arcadi García Sanz, Josep Maria Madurell Marimon, Francesc Carreras Candi, Francisco Sevillano, Gabriel Alou Forner, Álvaro Santamaría, André Sayous, Stephen Bensch, Coral Cuadrada, Angela Orlandi, entre altres autors.

Dècada de 1230

Tot i tenir alguns documents anteriors a la dècada de 1230, el gruix de la documentació s'inicia a la dècada de 1230. Aquest primer grup de documents (1230-1239) està localitzat a l'Arxiu de la Cúria Fumada de Vic (ACFV), a l'Archivo Histórico Nacional (AHN de Madrid), a l'Arxiu de la Catedral de Barcelona (ACB) i a l'Arxiu del Monestir de Sant Benet de Montserrat (AMSBM). La majoria dels documents, que no són inèdits, daten del 1231 mentre que no n'hi ha cap dels anys 1234 i 1238. Les ciutats de destí més visitades foren Ceuta (17 documents) i de Tunis (9 documents).

En aquesta dècada es posaren en marxa les primeres ambaixades de la Corona d'Aragó al sultanat hàfsida de Tunis alhora que s'atacà el litoral nord-africà, i es pot observar com el comerç, la diplomàcia i la guerra foren tres elements indissolubles. Els primers atacs corsaris s'iniciaren l'any 1230 de mà del comte del Rosselló, Nunyo Sanç, mentre Jaume I hi enviava el primer ambaixador, que fou Marimon de Plegamans, veguer de Barcelona,

l'any 1236⁶³. Es tractà d'un moment primerenc de l'expansió de la Corona d'Aragó cap a les Illes Balears, que tenien un paper clau en el control de les rutes comercials al mar Mediterrani Occidental, perquè des de les illes podia arribar-se al Llenguadoc, a Barcelona, a València, a Alacant, a la Toscana italiana, a les illes de Sardenya i Sicília, a Tunis, a Orà, a Alger i a Mostaganem, entre altres ports de la Mediterrània Occidental⁶⁴. Així mateix, s'inicià la conquesta el territori del futur regne de València a finals de la dècada.

Taula 1 Debitoris dècada 1230

Data	Prestador	Deutor	Quantitat	Font	Destinació
1230/09/27	Pere Clavelles	Bernat Oliva	27 besants	Ginebra, ACFV I fol. 5-6	Ceuta
1230/10/28	Pere Clavelles	Pere Remei	10 besants	Ginebra ACFV I fol. 9-6	Ceuta
1231/01/22	Berenguer, fill Vendrell Guardiola	Pere de Tenes	5 besants d'argent	Ginebra ACFV I fol. 27-3v	Ceuta
1231/01/22	Guillem Cortès, fill de Bernat	Bernat de Sagristà, Gerard de Coll, Joan Bardoner	40 besants i 5 millaresos d'argent.	Ginebra ACFV I fol. 28-3	Tunis
1231/01/22	Ferrer de Berguedà	Bernat de Sagristà, Gerard de Coll, Joan Bardoner	25 besants	Ginebra ACFV I fol. 28-5	Tunis
1231/03/08	Pere de Palou	Beatriu Daca, Guillem (fill Beatriu)	5 besants	Ginebra ACFV I fol. 93-2	Tunis
1231/08/19	Bernat de Santa Eulàlia	Gerard de Coll i Benvinguda (esposa)	56 besants d'argent	Ginebra ACFV I fol. 63-3	Tunis

⁶³ Dufourcq, 1966: 93-4

⁶⁴ Cuadrada, Coral, 2001: 273.

1232/01/10	Joan de Gaulegio	Bernat i Tomàs Espanyol	20 lliures (repetit avall amb 29 coixins)	Brugués et al. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 134	Tunis
1232/02/21	Pere de Clavelles	Pere de Graner	20 besants	Ginebra ACFV I fol. 90-8v bis	Ceuta
1232/03/08	Pere de Palou	Beatriu Daca, Guillem (fill)	5 besants d'argent millaresos	Ginebra ACFV I fol. 93-2	Tunis
1233/02/14 – 1233/03/15	Ferrer de Cloquer	Pere de Mercadal <i>juvenis</i> i Coloma (esposa)	28,5 besants	Ginebra ACFV I fol. 150-1	Barcelona (origen Tunis)
1233/04/20	Guillem Barrat	Berenguer de Pi, fill de Ramon i Bernarda	16 besants i 2 millaresos	Ginebra ACFV I fol. 157-5	Tunis

Taula 2 Comandes dècada 1230

Data	Soci Capitalista	Soci Gestor	Comanda	Font	Destinació
1231/05/31	Berenguer de Lió	Pere de Graner	cinc teles	Ginebra ACFV I fol. 50-2	Ceuta
1232/01/10	Joan de Gaulegio	Bernat i Tomàs Espanyol	29 coixins de bagadell	Brugués et al. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 134	Tunis
1233/08/07	Persona no identificada	Berenguer de Lió	35 d'un producte no identificat	Ginebra ACFV I, fol. 188-9v	Ceuta

1235/04/27	Ermengol de Assillano i Pere de Mont Artesone	Joan Barral	10 peces de barragans	Alou AHN, Clergat, carpeta 77, núm. 1	Hispània i Ceuta
1235/04/27	Joan Raimon	Joan Barral	Un drap vermell i dos blaus de Sant Quintí	Alou AHN, Clergat, carpeta 77, núm. 2	Hispània i Ceuta
1236/03/15	Pere de Santacreu	Berenguer de Mesquidelles i Bernat de Comes	set quintars i una arrova de cotó, 12 quintars i mitja arrova d'orpiment, nou quintars menys una arrova d'alum	Brugués et al. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 181	Ceuta
1236/03/16	Pere de Forn	Berenguer de Mesquidelles i Bernat de Comes	Bacó i sagins	Brugués et al. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 172	Ceuta
1237/11/04	Pere de Forn	Guillem de Narbona	Mel, drap de lli, besants i mas mudines	Brugués et al. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 213	Bugia
1239/10/31	Pere de Copons	Ramon de Torrent, Jucef Barchi	Una esporta de canyella, un sac de lli	Brugués et al. AMSBM, MSCB, Pergamins, 241	Ceuta

Taula 3 Comandes monetàries dècada 1230

Data	Soci Capitalista	Soci Gestor	Comanda	Font	Destinació
1231/05/31	Berenguer de Lió	Pere Graner	250 sous	Ginebra ACFV I, fol. 50-2	Mallorca i Ceuta
1231/09/28	Bernat de Comella	[...] de Mercadal	264 besants d'argent	Ginebra ACFV I, fol. 67-7v	València o Murcia i Ceuta
1232/10/26	Bernat de Comella	Bernat Fi	50 besants d'argent	Ginebra ACFV I, fol. 126-8	Valencia, Mallorca, Ceuta o Bugia
1233/05/31	Berenguer de Lió	Guillem de Graner	60 besants	Ginebra ACFV I, fol. 165-10	Ceuta
1236/02/05	Joan Corretger	Pere de Forn	42 besants i 1 millarès	Brugués et al. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 174	Tenes
1237/10/15	Pere Marra de Montpeller	Guerau de Canadell	800 besants millaresos	Brugués et al. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 211	Ceuta
1237/11/04	Pere de Forn	Guillem de Narbona	Besants i masnudines (repetit més amunt amb mercaderies)	Brugués et al. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 213	Bugia
1237/11/10	Pere de Forn	Pere Fuster	22 besants millaresos	Brugués et al. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 214	Bugia

Taula 4 Comandes en societat dècada 1230

Data	Soci Capitalista	Soci Gestor	Comanda	Font	Destinació
1231/01/20	Pere de Coma	Bernat Oller	250 sous	Ginebra ACFV, fol. 26-3	Ceuta
1233/03/25	Guillem Pasqual	Barceló de Pradell	25 besants d'argent	Ginebra ACFV, fol. 152v-3r	Tunis
1236/12/18	Pere de Copons, Pere de Forn	Guillem de Salavert	150 lliures de Barcelona	Brugués et al. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 173	Tenes

Dels documents de la dècada de 1230 en podem destacar diversos aspectes. Pel que fa als productes amb els quals els mercaders de la Corona d'Aragó comerciaren als mercats dels sultanats del Magreb, en trobaríem documentats diversos. Es mercadejà amb esclaus sarraïns, barragans, teles (sense especificar), draps, draps blaus de Sant Quintí, sal d'Eivissa, coixins de bagadell, cotó, orpiment, alum, bacó, sagins, mel, lli i canyella alhora que s'importaren dàtils de Tunis a territori de la Corona.

També es realitzaren inversions monetàries a través de préstecs (*debitori*) per comprar mercaderies als sultanats del Magreb i després retornar amb aquestes per vendre-les als mercats de la Corona d'Aragó en forma de comanda comercial. Com hem indicat prèviament, en cas de debitori, el soci capitalista entregava al soci gestor una quantitat monetària. Als documents analitzats hi trobem diversitat tant en el tipus de moneda com en les quantitats prestades, alhora que alguns dels prestadors apareixen repetidament a la documentació.

Com es pot observar a la taula, trobem dos prestadors que apareixen diversos cops. El primer d'ells fou Pere Clavelles, que apareix prestant 27 besants el juliol de 1230, 10 besants l'octubre del mateix any i, finalment, 20 besants el febrer de 1232. Alhora, descobrim persones que apareixen a la documentació com a deutors en més d'un document, com podria ser en Gerard Coll, que apareix en tres ocasions diferents. Pel que

fa a comandes monetàries, de les quatre localitzades per a la dècada de 1230 trobem que tant Berenguer de Lió com Bernat de Comella apareixen com a socis capitalistes (cadascun d'ells en dues de les quatre comandes).

Pel que fa al tema monetari caldria destacar diversos tipus de monedes: les lliures, els besants, els millaresos i els sous. De besants, a la documentació, en trobem diverses quantitats: des dels 10 besants fins als 60 besants, passant per quantitats intermèdies. Alhora, hi ha des de 5 besants d'argent fins a 264 besants d'argent. Els millaresos estan referenciats en dos documents: en un d'ells es menciona un préstec de 2 millaresos i en l'altre 5 millaresos. Els sous i les lliures només apareixen en un document cadascú. A un d'ell s'entrega una comanda de 250 sous i a l'altre 20 lliures.

En referència a les comandes, Berenguer de Mesquidelles i Bernat de Comes són socis gestors en dues comandes de l'any 1236 (15 i 16 de març) per dur a Ceuta. Pere de Forn el trobem com a soci capitalista en una comanda del 1236 (la del 16 de març) i una del 1237 (11 d'abril), amb destí Ceuta i Bugia, respectivament. El mateix Forn el trobem com a soci gestor en una comanda monetària amb destí Tenes el 5 de febrer de 1236 i com a soci capitalista el 4 i l'11 de novembre de 1237 a dues comandes monetàries amb destinació la ciutat de Bugia. Finalment, també està documentat com a soci capitalista en una comanda en societat com a soci capitalista, juntament amb Pere de Copons, en una comanda que Guillem de Salavert portà a Tenes el 18 de desembre de 1236.

Dècada de 1240

Entre els anys 1240 i 1249 continuaren les ambaixades enviades cap al sultanat hàfsida. El mateix 1240 se n'envià una, previ atac a la flota enviada pel sultà de Tunis per auxiliar l'emir de València l'any 1238. D'aquesta ambaixada no se'n coneix l'emissari ni l'objectiu, però podria considerar-se que fou prèvia al tractat firmat l'any 1241 entre l'infant Pere de Portugal (en nom de Jaume I, possiblement) i el sultà Abū Zakariyā per acabar amb els atacs corsaris entre ambdues parts sorgits arran la conquesta de la ciutat de València per part de Jaume I.⁶⁵

---

⁶⁵ Dufourcq, 1966: 96-7. Arxiu de la Catedral de Barcelona (ACB), *Cartes Reials*, carpeta 1, núm. 26 i 31 (1241/04/27 ambdós documents).

L'altra ambaixada, datada el 1246, fou la del comte d'Empúries Ponç IV, que havia participat en la conquesta de Mallorca i València. L'objectiu fou evitar que el sultanat hàfsida fos objectiu de la croada que el rei Lluís IX de França estava preparant contra l'esmentat regne. Per aquest motiu Ponç IV viatjaria també a Lió, per intentar convèncer el papa Innocenci IV que acabés amb l'esmentada croada, que no es realitzaria fins a l'any 1270.⁶⁶

Taula 5 Debitoris dècada 1240

Data	Prestador	Deutor	Quantitat	Font	Destinació
1240/12/12	Bernat Ivorra	Bernat Eimeric	300 besants d'argent	Coll Font ARM, ECR 341, fol. 128-5	Tunis
1240/12/19	Pere Gener	F. de Provençana	5 besants d'argent	Coll Font ARM, ECR 341, fol. 130-3	Tunis
1240/12/20	J. de Mota	Berenguer de Montcada	72 besants d'argent	Coll Font, ARM, ECR 341, fol. 130-2v	Tunis
1241/08/10	F. de Mata ⁶⁷	Pere Pinxeres	60 besants d'argent i tres diners	Coll Font ARM, ECR 342, fol. 32-4v	Bugia
1241/09/22	Bernat d'Olm	Arnau de Graner, Berenguer de Pinós	60 besants d'argent	Coll Font ARM, ECR 342, fol. 40-3	Ceuta
1242/09/04	G. de Sant Mateu	G. Escrivà	30 besants d'argent	Coll Font ARM, ECR 342, fol. 97-4	Marroc
1242/09/06	Miquel de Montblanc	G. Escrivà	30 besants d'argent	Coll Font ARM, ECR 342, fol. 99-2	Marroc
1243/01/14	Samuel, fill de Jafie	Bernat Morell	23 besants d'argent	Coll Font ARM, ECR 342, fol. 149-2v	Bugia

⁶⁶ Dufourcq, 1966: 97-8.

⁶⁷ Aquí i endavant, es respecta la forma dels noms (abreujats o desenvolupats) que publica l'autora.

Taula 6 Comandes dècada 1240

Data	Soci Capitalista	Soci Gestor	Comanda	Font	Destinació
1240/04/19	Berenguer Salicrú	Pere de Palau	266 canes de lli	Coll Font ARM, ECR 342, fol.	Alger
1240/05/21	Constantí de Constantí	Arbert de Sant Cugat	Oli d'oliva, paper i mitja dotzena de forment	Brugués et al. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 248	Bona
1240/07/16	Pere de Forn, Agnès, muller difunt Guillem d'Espina	Bernat de Sants i Berenguer de Tossa	20 quintars de greda	Brugués et al. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 262	Tunis
1240/08/08	J. Abennàser	Llàtzer Domènec	Flassades i alocs de Menorca	Coll Font ARM, ECR 343, fol. 277-5	Ceuta
1240/12/20	Berenguer de Fortam	Ramon Pellicer	125 quarteres d'ordi	Coll Font ARM, ECR 341, fol. 130-5	Tunis
1242/01/16	Arnau de Vallespir	J. Corretger	Un quintar de mantega de Menorca	Coll Font ARM, ECR 342, fol. 11-4v	Ceuta
1242/01/24	Bernat de Puig	Bernat de Tolosa	Una peça de roba vermella	Coll Font ARM, ECR 342, fol. 13-1	Ceuta
1242/05/05	Pere de Lleida	G. de Mir	Nou gerres d'oli	Coll Font ARM, ECR 342, fol. 73-4v	Bona

1242/10/07	Bernat de Forn	Ali Almoyereni	Oli (50 sous melgoresos), dos sacs de pell	Coll Font ARM, ECR 342, fol. 109-4	Barbaria
1242/10/07	Ramon de Costa	Ali Almoyereni	Mercaderies diverses (30 besants)	Coll Font ARM, ECR 342, fol. 109-1v	Barbaria
1242/10/07	Pere de Culia	Ali Almoyereni	Mercaderies diverses (40 besants)	Coll Font ARM, ECR 342, fol. 109-2v	Barbaria
1242/11/19	G. de Guardia	G. de Blader	Dos barragans de grana, 7 lliures i mig de llana	Coll Font ARM, ECR 342, fol. 123-3v	Ceuta
1242/11/27	Ramon de Costa	Alià Pellicer	26 teles de Xàtiva, quatre draps de lli prim sarraïns	Coll Font ARM, ECR 342, fol. 126-2	Ceuta
1243/05/12	Bernat Espanyol	David Faltus, Simon Batedor	Mercaderies diverses	Coll Font ARM, ECR 342, fol. 204-3	Brisce (Algèria)
1246/10/15	Jacob de Marino	Arnau de Font	2050 besants en blat i civada	Santamaría ARM, ECR 343, fol. 104-1v	Ceuta
1247/04/03	Ramon Janfred	Joan de Bas	Set “blaus” de Provença, un camelot de Provença, dos “reyets” d’Ipres i cinc barraganas de Locri	Santamaría ARM, ECR 343, fol. 155-3v	Tunis
1247/08/30	R. Spantor	Joan Colom	Teles i altres mercaderies	Santamaría ARM, ECR 343, fol. 206-2	Màlaga i Ceuta o Yspania
1247/10/06	Pere de Forn	Ramon Boter	20 cafissos de vi, sis botes	BC, Pergamins, núm. 34, reg. 5105	Ceuta

1247/11/06	Guillem de Sarrià	Arnau de Font	140 quarteres de blat	Santamaría ARM 343, fol. 228-1	Bugia
------------	-------------------	---------------	-----------------------	--------------------------------	-------

Taula 7 Comandes monetàries dècada 1240

Data	Soci Capitalista	Soci Gestor	Comanda	Font	Destinació
1240/10/21	Berenguer i G. Taulí	Berenguer de la vila de Calders	100 besants d'argent	Coll Font ARM, ECR 341, fol. 120-4v	Bona
1243/01/07	Berenguer Vidal	Ferran Ibanyez de Lisboa, G. de Mianes	90 besants d'argent	Coll Font ARM, ECR 342, fol. 139-1	Orà
1243/02/19	Berenguer de Briansó	Domènec de Caldes, Farrag de Saragossa, Abdellà Alfenequi	51 sous melgoresos	Coll Font ARM, ECR 342, fol. 160-4	Bugia
1243/05/09	F. de Pontarró	Felix de Pontarró	200 besants d'argent	Coll Font ARM, ECR 342, fol. 203-3	Tunis
1243/07/20	Simó de Moro	Ser Guidus Espindola (Guido Spinola)	245 besants d'argent	Coll Font ARM, ECR 342, fol. 215-1	Bugia
1243/07/20	Pasqual Guaracho	Nicolau de Segestro	232 besants d'argent	Coll Font ARM, ECR 342, fol. 215-2	Bugia

Taula 8 Comandes en societat dècada 1240

Data	Soci Capitalista	Soci Gestor	Comanda	Font
1242/10/04	G. [...] de de Cardona	G. Castany	Viatge a Bugia	Sevillano ARM, ECR 342, fol. 41-2v
1242/11/27	Bernat Rabassa	G. Blader	Viatge de Ceuta a Mallorca i de Mallorca a Ceuta	Coll Font ARM, ECR 342, fol. 126-1
1243/06/15	Bertran de Tivissa de Tortosa	Abdellà Alfenoqui, Alfarag de Saragossa	Viatge a Tunis	Coll Font ARM, ECR 342, fol. 210-1v

A la dècada de 1240 continuen les ambaixades cap al sultanat de Tunis amb l'ambaixada de 1240 (per calmar les tensions entre la Corona d'Aragó i el sultanat hàfsida) i la de 1246 (amb l'objectiu d'evitar una croada per part de França contra Tunis), realitzada per Ponç IV d'Empúries, alhora que es manté el procés de conquesta del regne de València⁶⁸.

En aquesta dècada, Tunis va ocupar l'Algèria central, prenent com a regne vassall el sultanat de Tremissèn l'any 1242. Yagmurāsan b. Zayyān, sultà de Tremissèn, va reconèixer l'autoritat hàfsida un any després de la conquesta alhora que va fracassar l'intent de l'imperi almohade de sotmetre militarment el sultanat de Tunis i retornar-lo, juntament amb el de Tremissèn, sota el poder almohade. L'any 1248, hi hagué un intent per part de les forces almohades de sotmetre el sultanat de Tremissèn i annexionar-lo de nou a l'imperi. Dit intent va fracassar i va ser assassinat el califa almohade al-Sa'īd durant el conflicte. L'any següent moriria el sultà de Tunis Abū Zakariyā i el va succeir el seu fill, Abū Abd Allāh Muhammad al-Mustansir ibn Yahya (1249-1277)⁶⁹.

⁶⁸ Coll Font, 2012: 626-7. ARM 341, fol. 130-2v (1240/12/20). Dufourcq, 1966: 96-7 i 97-8. ACB, Cartes Reials, carpeta 1, núm. 26 i 31 (1241/04/27 ambdós documents). Respecte a les ambaixades es parla amb més detall més endavant.

⁶⁹ Manzano Rodríguez, 2007: 12-3.

La majoria dels documents de la dècada provenen de l'Arxiu del Regne de Mallorca i estan datats el 1242. Ceuta torna a ser el destí més visitat pels mercaders de la Corona alhora que Bugia i Tunis empaten com la segona destinació on més viatjaren. Els prestadors dels deutoris localitzats d'aquesta dècada no deixen grans quantitats monetàries, que oscil·len entre els 5 besants d'argent fins als 60, passant per sumes de 23 i 30. Només hi ha un document en el qual es presta una suma important, 300 besants, de mans de Bernat Ivorra a Bernat Eimeric. Caldria destacar que G. Escrivà apareix en dos documents (4 i 6 de setembre de 1242) com a deutor, demanant en préstec la mateixa quantitat, 30 besants d'argent, a G. de Sant Mateu i a Miquel de Montblanc, respectivament.

Hi ha diversos socis gestors que apareixen reiteradament a la documentació. Almoyereni apareix documentat fins a tres cops com a soci gestor el dia 7 d'octubre de 1242 rebent tres comandes de mà de Bernat de Font, Ramon de Costa i Pere de Culia en forma de dos sacs de pell, oli i mercaderies diverses per portar a Barbaria. Arnau de Font, en canvi, apareix l'octubre de 1246 i el novembre de 1247 rebent 2050 besants en blat i civada i 140 quarteres de blat per portar a Ceuta i Bugia respectivament. Ramon de Costa, en canvi, és un soci capitalista que apareix a dos documents l'any 1242. El 7 d'octubre va entregar a Ali Almoyereni mercaderies diverses per un valor de 30 besants i, un mes després, el 27 de novembre, va entregar a Alià Pellicer 26 teles de Xàtiva i quatre draps de lli prim sarraí. El destí de les mercaderies dels dos documents foren Barbaria i Ceuta, respectivament.

Pel que fa a les comandes monetàries, de les sis localitzades tres són de valors alts (200, 232 i 245 besants d'argent) i dues de valors inferiors als 200, entre les quals n'hi ha una de 100 besants i una de 90 besants. També hi ha un document de 51 sous melgoresos.

La documentació de la dècada de 1240 fa referència a diverses mercaderies, entre les quals consten canes de lli, oli d'oliva, paper, forment, greda, flassades i alocs de Menorca, ordi, mantega, peces de roba, sacs de pell, grana, llana, draps de lli, blat i civada, "blaus" de Provença, camelots de Provença, "reyets" d'Ipres i vi.

Taula 9 Debitoris dècada 1250

Data	Prestador	Deutor	Quantitat	Font	Destinació
1251/01/26	Arnau de Puig	Ramon de Banyeres	120 besants	Batlle ACB, 1-6-3144	Tremissèn
1251/03/13	Arnau de Guardiola	Ramon de Banyeres	100 besants	Batlle ACB, 1-6-846	Tremissèn
1258/01/19	Guillem Andreu	Arnau de Sanabugia	295 besants menys 1 millarés	Bensch ACB, 1-6-2928	Tunis
1259/04/11	Bg. i R. Janer	B i A. de Salliforis	124 besants	Carreras ACFV, vol. VI	Tunis

Taula 10 Comandes dècada 1250

Data	Soci Capitalista	Soci Gestor	Comanda	Font	Destinació
1252/04/12	Guillem de Soler	Guillem de Calders	Tres caixes de vermelló	García; Madurell ACB, 1-6-799	Tunis
1253/01/16	Jaume de Banyeres	Arnau Gilbert	avellanes	Batlle; Varela ACB, 1-6-3271	Orà
1254/04/15	Arnau Argiloni	Berenguer de Rubí	Vi	Sayous ACB, 1-6-3338	Bugia
1256/05/06	F. Egidi	F. d'Arbós	Vuit canes i tres pams d'estamenya de grana, cana de Montpeller	Carreras ACFV, vol. V	Tunis
1257/07/19	B. de Sant Sixte	P. de Puig	draps de lli	Carreras ACFV, vol. V	Tunis
1257/10/09	Bernat Fuster	R. de Sala	Pells de llop	Carreras ACFV, vol. V	Ceuta

1257/10/10	Tomàs de Sala	R. de Sala	Cotó d'ultramar	Carreras ACFV, vol. V	Ceuta
1258/02/23	Personatge no identificat	B. Boquet	160 draps de lli	Carreras ACFV, vol. V	Tunis
1259/09/20	B. de Subtur Roca de Vic	P. de Prat de Brulio	102 canes de fres de teler ample, 33 canes de fres de teler estret i 30 canes de fres de lis de Montpeller	Carreras ACFV, vol. VI	Tunis

Taula 11 Comandes monetàries dècada 1250

Data	Soci Capitalista	Soci Gestor	Comanda	Font	Destinació
1251/03/08	P. Comela	Tomàs de Sala	30 lliures melgoreses	Carreras i Candi (ACFV)	Ceuta
1254/06/10	Ramon Ricard	Ramon de Banyeres	500 besants	García; Madurell (ACB)	Tunis
1257/07/14	Egidi Marcellarii	Astruc d'Hispania	16 lliures, 8 sous	Carreras (ACFV)	Tunis

Dècada de 1250

La dècada de 1250 va estar marcada per les ambaixades d'Abu-Arlan de 1250⁷⁰, enviada pel sultà de Tremissèn, les tunisenques de 1257 i 1259⁷¹ i les enviades per part de Jaume I els anys 1253⁷², dirigida per Berenguer Ermengol amb destí Tremissèn, i 1257, per part d'Arnau Eimeric i Jaume de Montjuïc amb destinació Tunis⁷³.

L'ambaixada de Montjuïc enfortiria els llaços d'amistat entre la Corona d'Aragó i el sultanat hàfsida perquè l'any 1260 Jaume donaria llicència als seus súbdits per participar en la croada del rei de Castella contra els musulmans exceptuant, però, atacar el sultanat de Tunis⁷⁴. El mateix 1257 Guillem de Montcada embarcà amb setanta homes d'armes amb destinació a la capital del sultanat hàfsida. La milícia és possible que comencés a funcionar de manera oficial aquest mateix any. A més, Dufourcq considerà que el mateix 1257 se signà un tractat entre Jaume I i el sultà de Tunis, el qual no s'ha conservat⁷⁵.

Un altre fet destacable d'aquesta dècada fou l'establiment dels alfòndecs catalans de Tunis i Bugia (1253 i 1258 respectivament), fet que dotà als mercaders de la Corona d'Aragó d'un recinte emmurallat on poder estar protegits respecte a la població local, amb magatzems on deixar les mercaderies, tavernes, botigues, habitacions on poder descansar, església, cementiri, notari i altres serveis bàsics mínims per fer la seva estada en terres foranes més còmoda.

Així doncs, la dècada de 1250 estaria marcada per un augment del nombre d'ambaixades, l'inici del control comercial per part de Jaume I prenent sota protecció reial els alfòndecs catalans al sultanat hàfsida i amb l'inici del funcionament de la milícia catalana a Tunis de manera oficial, també sota control últim del monarca de la Corona.

---

⁷⁰ Dufourcq, 1966: 145-6.

⁷¹ Dufourcq, 1966: 110 i 112. ACA, C., reg. 10, fol. 16 (1257/08/20). ACA, C., reg. 11, fol. 257 (1259/08/27).

⁷² Batlle, 1989: 99. ACB, 4-3-194a (1253/04/12).

⁷³ Vela Aulesa, 2011: 487. Dufourcq, 1966: 110. ACA, C., reg. 9, fol. 15 (1258/01/15) i ACA, Reg. 10, fol. 16r-v (1257/08/19).

⁷⁴ Miret i Sans, 2007: 300. Dufourcq, 1966: 113. ACA, C., reg. 11, fol. 170v (1260/04/03).

⁷⁵ Dufourcq, 1966: 110. Intentà reconstruir aquest tractat a través de documents propers cronològicament.

Els deutors localitzats per aquesta dècada són quatre, dels quals dos pertanyen al 1251, de gener i març, quan Ramon de Banyeres, com a deutor, va demanar en préstec 120 i 100 besants a Arnau de Puig i Arnau de Guardiola, respectivament. El tercer deutor data del 19 de gener del 1258, en el qual Arnau de Sanabugia va reconèixer tenir 295 sous menys un millarès de mà de Guillem Andreu. L'últim deutor és de l'11 d'abril de 1259, en el qual els germans B. i A. de Salliforis varen demanar als germans Bg. i R. de Janer 124 besants. Així doncs, les quantitats prestades estan entre els 100 i els 124 besants.

Respecte a les comandes, trobem a R. de Sala en dos documents del 1257, un del dia 9 i l'altre del 10 d'octubre. A la primera comanda va rebre pells de llop de la mà de Bernat Fuster mentre que a la segona cotó d'ultramar de Tomàs de Sala (possible parent seu). En ambdós casos el destí d'aquestes mercaderies era la ciutat portuària de Ceuta. Als diversos documents de comanda hi ha referenciades les següents mercaderies: vermelló, avellanes, vi, pells de llop, cotó i draps de lli i de llana.

Tomàs de Sala (possiblement qui està documentat com a soci capitalista el 1257) apareix com a soci gestor el 8 de març de 1251, rebent de P. Comela 30 lliures melgoreses per portar en el viatge que faria a Ceuta. Ramon Banyeres (que ja apareixia el 1239), parent de Jaume Banyeres, està documentat com a soci gestor el 10 de juny de 1254, rebent de Ramon Ricard (que seria ambaixador reial a Tunis a la dècada de 1270) 500 besants per portar a Tunis.

Taula 12 Deutors dècada 1260

Data	Prestador	Deutor	Quantitat	Font	Destinació
1260/06/02	Arnau de Ribes	Berenguer Adarró	500 dobles d'or	Batlle ACB, 1-6-1720	Barcelona (origen Tunis)
1261/04/29	R. de Minovis	Ramon de Galliner, Guillem Miró	40 besants	Carreras ACFV, vol. VI	Tunis

Taula 13 Comandes dècada 1260

Data	Soci Capitalista	Soci Gestor	Comanda	Font	Destinació
1261/03/25	Bg. de Pont	B. de Brolio	ganivets	Carreras ACFV, vol. VI	Tunis
1261/05/09	Sibila de Granera	Pere Julià	dues pells clares, tres gramalles de pell blanca de conill	García ACFV, vol. VI	Tunis
1261/05/09	Bn. de Palau	Pere Julià	una pell “clapam”, 15 gramalles de blanc de conill, set dotzenes de estamena de bayoncles, dos bacons, dues dotzenes de draps lioi	García ACFV, vol. VI	Tunis
1268/04/25	Bertan Delfi (canonge)	Ramon de Sant Martí i altres	Vi (100 besants)	Batlle; Varela ACB, 1-6-2727	Barbaria
1269/05/01	Jaume Ferran	Guillem Rafardi	34 lliures i 7 unces i mitja de seda, 69 canes (mesura) stamfort de Arracio (tela de llana), 13 canes canebasi (tela basta cànem), 40 pells d’ermi (mustela) (67 lliures i 11sous de Barcelona)	García; Madurell ACB, 1-6-1952	Tunis

Taula 14 Comandes monetàries dècada 1260

Data	Soci Capitalista	Soci Gestor	Comanda	Font	Destinació
1260/08/25	Guillem de Banyeres (canonge)	Guillem de Banyeres (laic)	27 lliures barceloneses	Batlle ACB, 1-6-3175	Barbaria
1261/05/16	Guillem Vaquer	Ramon Noguera	3 dobles d'or	Batlle ACB, 1-6-2612	(rebudes a Tunis)
1265/08/04	Bernat de Font, Joan de Deu	Berenguer Mayolli	200 besants i 2 armadures	García ACB, 1-6-517	Barbaria
1268/05/22	Jaume Ferran i socis	Pere de Trípol	7,5 lliures de Barcelona en 15 mas mudines d'or	García; Madurell ACB, 1-6-2589	Barbaria
1268/06/07	Jaume Ferran i socis	Pere de Trípol	80 mas mudines d'or (40 lliures de Barcelona)	García; Madurell ACB, 1-6-2087	Barbaria

Dècada de 1260

La dècada de 1260 estigué marcada per l'inici d'una guerra entre la Corona d'Aragó i el sultanat de Tunis. Si bé els anys 1260 i 1261 s'han localitzat diversos documents comercials, el 1262 trobem un fort descens de nombre de documents trobats. Aquest any també hi ha un document en el qual P. F. (Pere Ferrer possiblement) denuncià haver estat atacat per sarraïns de Bugia, possiblement per les seves mercaderies⁷⁶.

L'any següent trobem un altre document que confirma la mala situació diplomàtica. El 15 de maig de l'any 1263 Berenguer de Trípol va obtenir llicència reial de cors com a indemnització per l'impagament del sultà hàfsida d'uns noliejaments que el dit mercader

⁷⁶ Dufourcq, 1966: 114. ACA,C., reg. 12, fol. 14 (1263/03/01).

havia realitzat per al monarca de Tunis⁷⁷. Per intentar calmar la situació Jaume I envià a Guillem Grony en qualitat d'ambaixador poc després del 15 de juliol⁷⁸.

A ulls de Jaume I, el fet que el sultà hàfsida no acabés amb aquests atacs, era una ofensa. El fet que un dels motius de l'ambaixada fos el cobrament de les rendes reials significà que el sultà, l'alcaid o el cònsol no havien efectuat els pagaments estipulats al rei. En cas que l'impagament vingués de mà del sultà, era una altra mostra d'ofensa. L'any 1264 hi hagué una altra ambaixada, dirigida per García Ortiz de Azagra⁷⁹. Les ambaixades van fracassar com es dedueix del fet que Jaume I va concedir diverses llicències de cors els anys 1263 i 1264 contra tots els musulmans, entre les quals consta l'atorgada al capità corsari Bernat Cancull a anar en campanya contra tots els musulmans d'al-Àndalus i Barbaria⁸⁰.

L'any següent, 1265, hi hagué una altra ambaixada, comandada pel cavaller Pere de Vilaragut⁸¹. Aquesta fou amb destí Tremissèn, per instal·lar-hi una colònia comercial catalana, potser en contraposició de les males relacions que hi havia amb Tunis. Des d'aquest any fins a la fi de la dècada tornem a trobar documents comercials però en menor nombre que abans del conflicte. El clima de tensió també s'estengué a la península Ibèrica, entre els anys 1264 i 1266 Jaume I va haver d'ajudar a Alfons X de Castella a sufocar la revolta mudèjar de Múrcia, alhora que el 1266 l'illa de Sicília fou conquerida per Carles d'Anjou.

La pau trencada els anys 1263-1264 es restablí en algun moment de la dècada, però es trencà novament el febrer del 1268, quan Jaume I prohibí tota relació comercial amb el sultanat de Tunis. En aquest context fou enviat com ambaixador F. de Queralt a l'esmentat sultanat tot i que no se sap amb quin objectiu⁸². Finalment, l'any 1269 Jaume I signaria un tractat de pau i treva amb el senyor de Ceuta, Ibn Azefi, i alhora que contactà amb el papa per evitar la croada que Lluís IX de França estava preparant.

---

⁷⁷ Dufourcq, 1966: 114. ACA, C., reg. 15, fol. 76 /1263/05/15).

⁷⁸ Dufourcq, 1966: 115. ACA, C., reg. 12, fol. 94-1 (1263/07/15) i fol. 94-2 (1263/07/15). ACA, C., reg. 12, fol. 126-3 (1263/10/21).

⁷⁹ Dufourcq, 1966: 117. ACA, C., reg. 14, fol. 61v (1264/07/24).

⁸⁰ Dufourcq, 1966: 117. ACA, C., reg. 13, fol. 236v (1264/11/08).

⁸¹ De Mas Latrie, 1872: 38-9. ACA, C., reg. 13, fol. 258 (1265/03/21). Digitalitzat a: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k31505x/f43.image.r=documents+arabes+relatifs.langEN>

⁸² Rovira i Virgili, 1977: 591.

D'aquesta dècada només s'han localitzat dos deutoris. Un del dia 2 de juny de 1260, en el qual Arnau de Ribes va prestar 500 dobles d'or a Berenguer Adarró. L'any següent, el 29 d'abril de 1261, R. de Minovis va deixar en préstec 40 besants a Ramon de Galliner i Guillem Miró.

Hi ha set comandes d'aquesta dècada, a les quals hi ha referència a "penas" (pell per forros i guarnicions), ganivets, gramalles (peça de roba), estamenya (teixit de llana que té l'ordit i la trama d'estam), draps de lli, bacó, vi i seda.

Troblem a Pere Julià com a soci gestor en dues comandes del dia 9 de maig del 1261. A la primera va rebre de Sibila de Granera dues pells clares i tres gramalles de pell blanca de conill alhora que a la segona va rebre una pell clapam, 15 gramalles de blancs de conill, set dotzenes d'estamenya de bayoncles, dos bacons i dues dotzenes de draps lioi de mà de Bn. de Palau.

Pel que fa a les comandes monetàries, hi ha quantitats diverses, des de 3 dobles d'or fins a 27 lliures barceloneses, passant per 200 besants, 15 i 80 masnudines. L'any 1268 trobem a Pere de Trípol rebent dues comandes monetàries amb pocs dies de diferència. El 22 de maig va rebre de mà de Jaume Ferran i socis 15 masnudines d'or (7,5 lliures de Barcelona). D'aquests mateixos socis capitalistes va rebre 80 masnudines d'or (40 lliures) el dia 7 de juny. En ambdós casos el destí de Trípol era Barbaria.

Taula 15 Comandes dècada 1270

Data	Soci Capitalista	Soci Gestor	Comanda	Font	Destinació
1270/03/12	Pere de Malla i socis	Jaume Gitard i Romeu de Pou	25 lliures de Barcelona implicades en teles, vi, besants i laca	García; Madurell ACB, 1-6-199	Barbaria

1270/05/02	Jaume Ferran i socis	Pere Remei i Berenguer de Sarrià	25 lliures	García; Madurell ACB, 1-6-2125	Sicília i/o Tunis
1271/05/08	Jaume Ferran	Pere de Sarrià, Guillem de Sant Feliu	25 lliures en teles, laca, oli, draps de lli i altres	García; Madurell ACB, 1-6-2920	Barbaria
1271/05/11	Guillem de Banyeres i socis	Berenguer de Sarrià i Pere Remer	25 lliures en teles, laca, oli, draps de lli	García; Madurell ACB, 1-6-2102	Barbaria
1271/05/11	Bernat de Font i Bernat de Peratallada i socis	Berenguer de Sarrià i Pere Remer	50 lliures Barcelona implicades en teles, laca, oli, draps de lli	García; Madurell ACB, 1-6-31	Barbaria
1271/09/s.d.	Pere d'Om	Pere Esplugues	12 lliures i 12 sous Barcelona implicats en 10 caps (mesura) de fusta, una bala (mesura capacitat) ciform	García; Madurell ACB, 1-6-2902	Bugia
1272/01/09	Pere de Ribalta	Gerard Ferrer de Sant Gervasi i Simó de Ruimayoles	25 lliures de Barcelona implicades en teles, laca i altres	García; Madurell ACB, 1-6-254	Dénia i Barbaria
1272/01/09	Joan Banyeres i socis	Gerard Ferrer de Sant Gervasi i Simó de Ruimayoles	12 lliures Barceloneses implicades en teles, laca i altres	García; Madurell ACB, 1-6-2769	Dénia i Barbaria

1272/09/01	Bernat de Font i socis	Pere Cabrit, Guillem Mayol, Arnau de Puig	25 lliures Barcelona implicades en figures i altres	García; Madurell ACB, 1-6-361	Dénia i Tunis
1272/09/26	Pere de Malla	Ramon de Apiaria (Piera) i Ramon de Casals	12 lliures de Barcelona implicades en teles de cotó, draps etc.	Cuadrada; Orlandi ACB, 1-6-359	Barbaria
1272/11/12	Pere de Malla	Guillem de Bonastre i Bernat Marqués	22 lliures i 3 sous de Barcelona implicats en laca, draps de lli i altres	Batlle ACB, 1-6-975	Barbaria
1273/04/07	Bernat de Font	Pere de Bosch, Guillem de Sintes i Ponç	Draps de lli, arròs, cànem	Bensch ACB, 1-6-2990	Tunis i Trípoli
1274/03/20	Joan de Banyeres	Bernat Martorell, Pere Mataró	63 lliures i 5 sous de Barcelona implicats en forment, cotó, indi (colorant blavós)	Batlle; Varela ACB, 1-6-2916	Malaga i Barbaria
1276/11/28	Bernat de Font	Pere Bertran, Guillem de Palau	Vi, pebre, draps de lli, teles i altres mercaderies	García; Madurell ACB, 1-6-512	Hispania i Barbaria

Taula 16 Comandes monetàries dècada 1270

Data	Soci Capitalista	Soci Gestor	Comanda	Font	Destinació
1270/09/19	Jaume de Roca	Gonzalbo Pérez d'Alcoba	90 sous	Dufourcq ACA, Pergamins Jaume I, núm. 2046	Tunis

Dècada de 1270

La dècada de 1270 només ha estat estudiada fins a l'any 1276, moment en el qual va acabar el regnat de Jaume I. Tot i tenir una durada més curta té gairebé el mateix nombre de documents de caràcter comercial que la resta de dècades estudiades, exceptuant la dècada de 1240, on hi ha un gran volum de documentació.

L'inici de la dècada vingué marcat per la croada iniciada per Lluís IX de França (i continuada pel seu germà, Carles d'Anjou) contra Tunis el mateix 1270⁸³. L'any següent Jaume I signà amb Tunis un tractat de caràcter comercial amb el sultanat hàfsida alhora que els anys 1272, 1273 i 1274 envià diverses ambaixades per intentar acabar amb els atacs corsaris entre ambdós regnes⁸⁴. No degueren tenir èxit perquè Jaume I prohibí el comerç amb els musulmans l'any 1273 i va concedir llicències de cors.

El monarca de la Corona d'Aragó també va signar amb el sultà del Marroc un tractat, militar, l'any 1274 per tal de prestar ajut militar en el setge que el sultà estava realitzant contra la ciutat independent de Ceuta⁸⁵.

La majoria dels documents datats a la dècada de 1270 tenen com a destí Barbaria, és a dir, el Magreb, però sense especificar. El segon destí més escollit va ser la capital del sultanat hàfsida, Tunis.

⁸³ Tyerman, 2010: 1042-4. Wolf; Hazard, 1969: 512-3.

⁸⁴ Tractat de 1271. De Mas Latrie, 1872: 187-92. Ambaixada de 1272 i 1273, Dufourcq, 1966: 124. Ambaixades de l'any 1274 Dufourcq, 1966: 126 i 127.

⁸⁵ Dufourcq, 1966: 164-7

Trobem a Pere de Malla com a soci capitalista en diversos documents. El 12 de març de 1270 va donar a diversos socis gestors 25 lliures barceloneses en forma de diverses mercaderies (teles, vi, besants, laca); el 26 de setembre de 1272 va entregar a Ramon de Piera i Ramon de Casals 12 lliures barceloneses en forma de teles de cotó, draps i altres objectes alhora que a la fi del mateix any, el 12 de novembre, va donar a Guillem de Bonastre i Bernat Marqués 22 lliures barceloneses i tres sous en draps de lli, laca i altres objectes. Un altre soci capitalista que apareix diversos cops documentat és Joan de Banyeres. El dia 1 de setembre de 1272 va donar a Gerard Ferrer de Sant Gervasi i Simó de Riumayoles 12 lliures barceloneses en forma de teles, laca i altres; altre cop apareix el 20 de març de 1274 donant a Bernat Martorell i Pere Mataró 63 lliures i 5 sous barcelonesos implicats en forment, cotó i indi (colorant blavós).

En referència als socis gestors Gerard Ferrer de Sant Gervasi i Simó de Riumayoles, ambdós apareixen documentats en dos documents datats el 9 de gener de 1272. Al primer d'ells van rebre 25 lliures barceloneses (en mercaderies) de mà de Pere de Ribalta alhora que al segon, Joan Banyeres i socis, van rebre 12 lliures barceloneses (en forma d'objectes). Portarien tots aquests productes a Dénia i Barbaria per vendre'ls.

5. Del Mediterrani musulmà al Mediterrani cristià (Pisa i Gènova als segles X-XII)

5.1 De l'hegemonia islàmica al Mediterrani als contraatacs italians (s. X-XI)

Durant el segle X i el principi de l'XI les dues ciutats-estat italianes reberen escomeses en diverses ocasions. Gènova l'any 934 fou saquejada per una flota sarraïna vinguda d'Àfrica, fet que s'allargà fins al 935⁸⁶, mentre que Pisa va patir una agressió similar l'any 1004⁸⁷. La ciutat de Pisa atacà el 1005 als sarraïns de l'estret de Messina en el que es pot considerar una reacció a l'agressió de l'any anterior⁸⁸. L'emir de Dénia, Muğāhid, després d'estendre la seva autoritat sobre les illes Balears, va atacar Pisa l'any 1011, va llançar

---

⁸⁶ Krueger, 1933: 377. Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 158.

⁸⁷ Salvatori, 2013: 127. Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 158. Ferrer i Mallol i Riu i Riu donen com a data de l'atac a la ciutat de Pisa l'any 1005 i no el 1004 i per a la resposta pisana l'any 1006 en comptes del 1005.

⁸⁸ Salvatori, 2013: 123.

una expedició per intentar conquerir l'illa de Sardenya el 1015 i va atacar la ciutat de Luni el 1016. Com a resposta Pisa i Gènova s'aliaren per expulsar-lo de l'illa de Sardenya aquell mateix any⁸⁹.

L'any 1031 el califat de Còrdova va fragmentar-se, donant lloc als regnes de taifes, els quals veieren debilitada la seva capacitat de defensa i reacció envers els atacs dels regnes de Lleó i del de Navarra i els comtats catalans, invertint-se la posició de domini i iniciant-se atacs per part dels regnes cristians envers les taifes musulmanes a la península Ibèrica. El canvi fou tal que els governants cristians demanaren tributs regulats (*paries*) als poders islàmics com a contraprestació per ajuts militars o per comprar la pau amb aquests⁹⁰. L'any 1034, la ciutat de Pisa va saquejar la ciutat musulmana de Bona⁹¹.

La desfeta del califat de Còrdova va comportar que els sobirans musulmans de Granada, Sevilla i Badajoz demanessin ajut als almoràvits, els quals s'havien imposat al Magreb conquerint Sijilmassa el 1055 i Ceuta l'any 1083. Cap al 1060 Yūsuf B. Tāshfīn va establir la capital a Marràqueix⁹².

Bona va realitzar el 1064 un atac corsari contra la ciutat de Palerm⁹³. Alhora, a les illes Balears, entorn el 1075, va formar-se una taifa independent de la taifa de Dènia quan al-Muqtadir de Saragossa va desposseir del càrrec al fill de l'abans mencionat Muğāhid, 'Alī⁹⁴. El vint-i-tres d'octubre del 1086 Yūsuf B. Tāshfīn va enviar ajut als sobirans de les Taifes i varen derrotar a Sagradas l'exèrcit d'Alfons VI de Castella, frenant l'expansió cristiana a la península Ibèrica⁹⁵.

L'any 1087 el legat papal de Víctor III va aportar 300 vaixells amb milers de genovesos i pisans que atacaren la ciutat d'Al-Mahdiyya, situada a l'actual Tunis, aturant la destrucció de la ciutat només després d'obtenir un pagament de 100.000 dinars d'or i

---

⁸⁹ Salvatori, 2013: 125. Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 158 dona com a data de l'atac a Pisa el 1012 i no el 1011 alhora que l'atac conjunt de Pisa i Gènova per expulsar a Muğāhid de Sardenya el situa entre els anys 1015 i 1016. Jehel, 2001: 40.

⁹⁰ Guichard, 2015: 179.

⁹¹ Cowdrey, 1977: 13.

⁹² Guichard, 2015: 181.

⁹³ Salvatori, 2013: 130. Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 159 especifica que l'expedició fou per ajudar als normands a conquerir l'illa de Sicília.

⁹⁴ Guichard, 2015: 184.

⁹⁵ Guichard, 2015: 182.

accés il·limitat per als mercaders genovesos i pisans a la ciutat d'Al-Mahdiyya i el districte sencer de Tunis⁹⁶. Miquel Barceló mencionà que, a més a més de l'atac a Al-Mahdiyya també atacaren la ciutat de Zawīla (a l'actual Líbia) i ho relaciona amb uns interessos comercials per part de Gènova i Pisa que no dubten a aconseguir fent servir la violència⁹⁷.

Aquest atac, segons H. E. J. Cowdrey, deixà constància dels símptomes de debilitat econòmica i política del món islàmic medieval. La major i més important font sobre l'atac de 1087 a Al-Mahdiyya és el *Carmen*, document de propaganda del patriotisme local i del poder bèl·lic amb una gran càrrega religiosa amb el patrocini del poder papal⁹⁸. Segons el text, es tractà d'una guerra santa amb una victòria completa a la batalla gràcies al regal de Déu, és a dir, a través de forces sobrenaturals que ajudaren al bàndol cristià⁹⁹. Silvia Orvietani Busch també coincidí al descriure els esmentats atacs mencionats i la futura croada de 1113-1115 contra les Balears com “These anti-Muslim missions were religious, with their own coherence and constantly flanked by papal support, but they also had precise political and commercial goals, coordinated by the city's emerging mercantile-oriented aristocracy”, sempre pel poder del Papa, però amb uns objectius polítics i comercials concrets. No tingueren mai la finalitat d'ocupar territorialment les ciutats i territoris islàmics mencionats, es realitzaren per tal d'acumular botí alhora que consolidaven el control de les rutes marítimes i aconseguien imposar avantatges comercials¹⁰⁰.

L'any 1092 Alfons VI de Castella intentà conquerir la ciutat de València amb ajut d'una flota pisanogenovesa. Les dues ciutats italianes aportaren el seu ajut als regnes cristians peninsulars per tal de debilitar el poder almoràvit, i d'al-Àndalus, en particular. La conquesta de la ciutat fracassà per culpa del retard de la flota italiana i la falta de provisions. El Cid atacà les terres de l'Ebre castellanès com a venjança per l'intent de conquerir la ciutat de València (la qual li era tributària), fet que provocà que Alfons VI

---

⁹⁶ Krueger, 1933: 377-8. Krueger cita a Mas Latrie, 1866: 28-9. Digitalitzat a: <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k289312/f60.item.r=1087>

⁹⁷ Barceló, 1981: 101.

⁹⁸ Cowdrey, 1977: 18 i 21.

⁹⁹ Cowdrey, 1977: 21.

¹⁰⁰ Orvietani Busch, 2001: 166.

aixequés el setge per tal d'aturar els atacs del Cid¹⁰¹. Després de l'expedició a València, el 1092 o 1093, els genovesos i els pisans, amb l'ajut del comte Berenguer Ramon II de Barcelona i el rei Sanç Ramires d'Aragó, atacaren la ciutat de Tortosa, per intentar sotmetre-la¹⁰². Alhora, entre els anys 1090 i 1092 Yūsuf B. Tāshfīn va creuar amb els seus exèrcits l'estret de Gibraltar, recolzat i legitimat per la població andalusina, i va ocupar la major part dels territoris d'al-Àndalus¹⁰³. Els almoràvits van ocupar la ciutat de València després de la mort d'Al-Musta'in de Saragossa el 1110.

Els atacs contra l'Islam tingueren el suport de l'Església oficialment a partir de l'any 1095, moment en el qual Urbà II proclamà la Primera Croada¹⁰⁴. Segons M. Barceló aquesta predicació de la Croada va estimular i legalitzar l'agressivitat del sistema feudal, a més a més d'associar inseparablement la guerra amb els beneficis comercials¹⁰⁵. Tot i el fracàs de l'empresa contra València, després dels diversos atacs duts a terme per les dues ciutats-estat italianes al llarg del segle XI, podria considerar-se que s'estava gestant una situació que va fer passar d'un mar Mediterrani musulmà a un mar Mediterrani cristià.

Olivia Orvietani Busch considerà que, a la primera meitat del segle XI, Pisa i Gènova aplicaren una estratègia similar de conquesta del Mediterrani occidental, la qual consistí en: defensar la ciutat i el seu territori proper; obtenir la supremacia naval per sobre dels poders islàmics de l'oest de la Mediterrània i establir-se als centres comercials més importants imposant privilegis comercials. Tot i l'estratègia similar, Pisa predominà durant aquest període gràcies a la seva major agressivitat i ràpida expansió cap a les illes de l'arxipèlag Tosca i del mar Tirre¹⁰⁶. A la fi del segle XI Gènova va incrementar la seva presència al Mediterrani, produint-se fricció entre les dues ciutats-estat italianes¹⁰⁷.

---

¹⁰¹ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 160. Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 159 per a Ferrer i Mallol i Riu i Riu la data seria el 1092.

¹⁰² Krueger, 1933: 378. Salvatori, 2013: 145. Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 160. Sobrequés i Vidal, 2011: 145-6. Aquesta visió es contraposa, però, a la de Barceló i Orvietani, qui consideren que dits atacs tenien com objectiu aconseguir botí.

¹⁰³ Guichard, 2015: 182.

¹⁰⁴ Catlos, 2014: 128.

¹⁰⁵ Barceló, 1981: 100. També Barceló, 2000: 34-36.

¹⁰⁶ Orvietani Busch, 2001: 167.

¹⁰⁷ Orvietani Busch, 2001: 169.

5.2 El trencament de l'hegemonia, la força de Pisa i Gènova (primera meitat s. XII)

Segons Krueger, a l'inici del segle XII, el rei tunisenc Yahya anul·là els privilegis comercials dels quals gaudia Gènova (suposadament els aconseguits el 1087) i atacà amb els seus vaixells la república lígur (entre elles la més important, Gènova) i les ciutats de Provença, a més a més d'obtenir tributs de la zona de la Riviera i de l'illa de Sardenya¹⁰⁸. Aquests atacs no duraren gaire perquè l'any 1113-1115 l'arquebisbe de Pisa organitzà una expedició pisana contra l'illa de Mayūrqa amb el suport del Papa Pasqual II, qui concedí a l'empresa la butlla de Croada, però sense la participació de Gènova¹⁰⁹. Podria considerar-se l'opció de la croada com una resposta a l'anul·lació dels privilegis comercials de Gènova alhora que es volgué acabar amb els atacs a territori cristià per part del rei de Tunis amb una demostració de poder militar.

La flota sortí de Pisa el 6 d'agost de l'any 1113 i arribà a les costes catalanes a la fi del mateix mes¹¹⁰. La font primària principal sobre l'arribada de la flota pisana a terres catalanes és el poema èpic *Liber Maiorichinus de gestis Pisanorum illustribus*, el qual descriu com l'arribada de l'estol es produí a conseqüència d'una tempesta, la qual varià el rumb de les naus¹¹¹. Aquest fet ha sigut posat en dubte per alguns historiadors, els quals creuen que la flota vingué expressament a terres catalanes abans d'anar a Mallorca¹¹².

Els pisans firmaren un acord de societat, amistat i donació el 7 de setembre de 1113, a Sant Feliu de Guíxols, amb el comte Ramon Berenguer III, i altres poders senyoriais catalans i occitans suposadament (atès que no s'ha conservat el document original)¹¹³. Cal destacar que al document s'especificà que seria el comte Ramon Berenguer, i no els

---

¹⁰⁸ Krueger, 1933: 378.

¹⁰⁹ Barceló, 1981: 101. Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 160-1.

¹¹⁰ Sobrequés i Vidal, Santiago, 2011: 178.

¹¹¹ Ferrer i Mallol, Teresa; Riu i Riu, 2009: 161-2. Edicions del text consultades: Calisse, 1904.

¹¹² Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 161.

¹¹³ Ferrer i Mallol, 1980: 448. Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 162-3. Sobrequés i Vidal, 2011: 178. Original de l'arxiu reial de Barcelona i de l'arxiu de Pisa s'han perdut. Editat, a través d'un trasllat del 01/10/1271, per Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 289-291. "Breve recordatoris ad futuri temporis memoriam societatis et amicie atque donacionis quam Raimundus Berengarii, Barchinonensis gloriossissimus comes, Pisanis fecit et cum eis firmavit".

pisans, qui es comprometé a guiar l'expedició contra els sarraïns prenent la creu del bisbe de Pisa, qui fou present a l'expedició com a legat apostòlic¹¹⁴.

Ramon Berenguer va concedir a la ciutat de Pisa seguretat per als seus súbdits i béns a les poblacions d'Arlé i a Sant Geli (Sant-Gilles en francès), els va eximir de pagar l'usatge a aquestes ciutats i els atorgà el dret de naufragi¹¹⁵. Cal destacar que el comte de Barcelona va investir dos còsols dels pisans en presència dels magnats del territori, dels romans, luquesos, florentins, senesos, volterrencs, pistoians, llombards, sards i corsos (tots ells lluitaven amb els pisans), és a dir, representants de les grans ciutats de la península Itàlica excepte de la ciutat de Gènova, deixant constància la rivalitat entre les dues ciutats italianes marítimes¹¹⁶.

Després d'un primer intent de portar la flota a Mallorca el Nadal de 1113, fallit pel mal temps, la primavera de 1114 l'estol es reuní de nou, amb un total de cinc-cents vaixells i nou-cents cavalls, i marxà al juny cap a l'illa d'Eivissa, que fou conquerida a l'agost del mateix any¹¹⁷. Un cop enderrocades les fortificacions, alliberats els cristians i saquejada l'illa, la flota es dirigí a Mallorca i on arribaren el 24 del mateix mes. Les forces cristianes assetjaren la ciutat durant tota la resta de l'any i no aixecaren el setge fins entrat l'abril de 1115, quan aquesta es rendí. Després d'alliberar un gran nombre de captius cristians i

---

¹¹⁴Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 290. "postquam sanctissime crucis signum a Petro reverentissimo Pisanensi ecclesie archiepiscopo, qui dompni apostolice in predicto exercitu vicem gerebat, [ad uberiorem] omnium christianorum salute suo humero susceperat, necnon et Sancte Dei genitricis et virginis Marie Pisanensis ecclesie ad Deum et Sanctissime Romane Ecclesie et omnium facerent supra saracenos per Hyspaneam eorum vexillif[r] atque] guiator foret vexillum receperat".

¹¹⁵Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 290-1. "hoc donum consilio predictorum episcoporum, abbatibus, aliorumque [qui] secum [ad]erant, prenomnatus prenetissimus comes Pisanis, causa corroborande societatis et amicie, concessit ut quocienscumque ipsi Pisani vel aliquis ex Pisano populo per terram [vel] mare nobilissimi comitis negociatum aliquo modo deambulaverint, salvi persone cum avere in Aralatensi civitate et in burgo Sancti Egidii et per totam suam virtutem et forsam quam habere vel in antea acquisierit, vadant atque morentur, et nullus census, nullusque reddi[tus, que vu]lgo usagium appellant, qui sibi pertinet, neque in Aralatensi civitate neque in burgo Sancti Egidii neque per totam suam virtutem vel forsam quam habet vel in antea acquisierit, alicui Pisano queratur. Et insuper ubicumque Pisani vel Aralatensi civitate vel in burgo Sanc[ti E]gidii et per totam eius virtutem et forsam quam habet vel in antea acquisierit, in terra vel in mari, applicuerit ab omni homine eos debet deffendere. Et si qua Pisanorum navis per totam eius terram periculis imminentibus naufragium passa fuerit, salve debent esse persone cum avere".

¹¹⁶ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 291. "Igitur postquam predictum donum consilium iam nominatorum episcoporum et abbatibus ac comitum aliorumque, qui secum aderant, strenuissimus comes populo Pisano concessit, Athonem, filium domini Marignani, et Enthonem, filium dompni Emphthonis, Pisanorum consules, obscuro sub fidei signo dato per quoddam missille",

¹¹⁷ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 166. Segons la crònica d'Ibn Al-Kardabus la flota era de 300 vaixells.

d'obtenir un gran botí les forces cristianes evacuaren l'illa aquell mateix any davant l'aproximació d'una flota de tres-cents vaixells almoràvits que conquerí l'illa¹¹⁸.

Sobre aquesta expedició caldria remarcar dos elements importants. El primer fet és que tot i que hi participaren gents d'arreu d'Itàlia els genovesos no varen formar part dels homes i vaixells de la croada a causa de les tenses relacions amb Pisa des de l'any 1091, quan el Papa Urbà II donà formalment a Pisa el domini de l'illa de Còrsega i nomenà, el 1092, com a arquebisbe metropolità de l'illa el bisbe de Pisa¹¹⁹. Pisa i Gènova varen tornar-se rivals directes tot i les diverses expedicions i atacs conjunts fets durant el segle XI.

Com a segon element a destacar caldria mencionar que l'embolcall religiós donat per la butlla papal i l'objectiu cristià d'anar a l'illa islàmica per alliberar captius cristians a aquesta expedició eren una façana ideològica. M. Barceló considera que fou més aviat un atac corsari a la recerca de riqueses perquè en tornar a Pisa varen acabar les obres de la catedral de Pisa amb el botí aconseguit¹²⁰. Alhora, la historiadora Maria Teresa Ferrer i Mallol no dubta tampoc en considerar que es tracta “més que res d'una expedició de càstig i saqueig i per aquest motiu fou celebrada a Pisa com un gran triomf”¹²¹. Segons el *Liber maiolichinus de gestis pisanorum illustribus*, Burabé (l'emir de l'illa de Mallorca) fou portat a Pisa com a trofeu i atorgaren el regne de Mallorca al fill d'aquest, podent pressionar d'alguna manera en la política de l'illa en tenir un ostatge i obtenir avantatges comercials¹²².

Efectivament, segons una carta escrita anys més tard (en una data entre 1127 i 1146 com s'explicarà més endavant) per la ciutat de Pisa a Ramon Berenguer IV, recordant-li la croada pisano-catalana del 1114, podria considerar-se que l'atac tingué com a objectiu, l'obtenció de botí i exercir un control sobre el tràfic comercial marítim, perquè les illes eren un punt estratègic en les rutes entre l'est i l'oest del Mediterrani: “que licet a saracenis incolitur, sub vestri tamen nostrique tutela remansit”¹²³.

---

¹¹⁸ Ferrer i Mallol, 1980: 448. Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 166-7.

¹¹⁹ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 159-60.

¹²⁰ Barceló, 1981: 101.

¹²¹ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 167.

¹²² Mulet Mas, 1991: 69. Barceló, 1981: 102.

¹²³ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 179-80 i 304-5.

El 23 de maig de 1116 el Papa Pasqual II concedí una butlla a Ramon Berenguer III per la qual donava la protecció papal al comte, a la seva família i al regne durant la conquesta de Tortosa¹²⁴. A canvi, el Papa rebria 30 morabatins d'or a l'any per part del comte barceloní i tindria un representant en l'organització de l'expedició, el cardenal Bosó¹²⁵. Finalment, però, l'empresa de conquesta no es pogué portar a terme perquè el comte acabà priorititzant la conquesta de Lleida (la qual finalment no es produí) per davant de la conquesta de Tortosa per complicacions polítiques en els territoris occitans sota domini comtal, per la mort del Papa Pasqual i les dificultats del seu successor Gelasi II, i per l'enfrontament entre Gènova i Pisa¹²⁶.

La rivalitat entre Pisa i Gènova va accentuar-se l'any 1118, moment en el qual el Papa Gelasi II va ascendir el bisbat de Pisa a la categoria d'arquebisbat, concedint-li les esglésies de Còrsega com a sufragànies mentre que durant el seu viatge a Gènova només hi consagrà la seva catedral¹²⁷. Aquesta desigualtat en les concessions papals va fer que Gènova atacés la ciutat de Pisa el 1119 i, com a conseqüència, el Papa revocà la concessió feta a Pisa un any abans. La concessió seria confirmada el 1123, al Concili del Laterà, tot i que no seria fins tres anys després, el 1126, quan el Papa Honori II concedí de nou a Pisa la categoria d'arquebisbat feta per Gelasi el 1118¹²⁸. Alhora, el mateix any 1123 Roger III de Sicília atacà amb una flota al-Madhīyya i va acabar amb la població de Qawsara “in retaliation for their piratical raids on Sicily”¹²⁹.

La guerra entre Pisa i Gènova es traslladà a la guerra iniciada el 1121 a Occitània pel domini de Provença. Alfons Jordà, comte de Tolosa reclamà al comte Ramon Berenguer III de Barcelona els seus drets sobre Provença alhora que Ramon Berenguer reclamà al comte de Tolosa la devolució de diversos territoris de Provença que pertanyien a l'Església d'Arles i havia ocupat il·legalment¹³⁰. En aquest conflicte, la ciutat de Pisa donà suport a Ramon Berenguer III mentre que Gènova donà el seu suport a Alfons Jordà.

---

¹²⁴ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 170.

¹²⁵ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 170.

¹²⁶ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 171.

¹²⁷ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 171.

¹²⁸ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009:71-2. La guerra duraria entre 1119 i 1133.

¹²⁹ Catlos., 2014: 103.

¹³⁰ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 172.

El conflicte finalitzà el 1125 quan el comte de Barcelona i el de Tolosa firmaren una pau en la qual es dividí Provença entre ambdós comtats¹³¹.

A conseqüència de l'esmentada pau, es firmà un acord en una data no concretada (entre els anys 1125 i 1127) entre Gènova i Ramon Berenguer III¹³². Ambdues parts es comprometeren a garantir el trànsit i l'estada dels súbdits genovesos a territori del comte de Barcelona i dels súbdits de Ramon Berenguer III a territori de la ciutat de Gènova, a més a més, els genovesos es comprometeren a pagar les lleudes i usatges marcats en entrar en territori marítim del comte de Barcelona, és a dir, 10 unces d'or per cada vaixell vingut des de Gènova. També s'especificà que, en cas que els genovesos volguessin viatjar a terres d'al-Àndalus, haurien de passar per la ciutat de Barcelona, i pagar els usatges i lleudes¹³³. Si l'acord era trencat per alguna de les dues parts, aquesta hauria de pagar una multa de 100.000 sous melgoresos en cas que no avisés a l'altra part en un termini de cent dies¹³⁴.

Més endavant es firmà un altre tractat entre el comte Ramon Berenguer III i el Comú de Gènova, actuant com a ambaixadors de la ciutat italiana els cònsols Caffaro i Ansaldo Crispini, en el qual es confirmaren les garanties a favor dels súbdits d'ambdues parts, però es modificaren alguns elements. Entre els canvis respecte al document anterior hi havia una reducció dels 70 morabatins a 10 i només s'efectuaria el pagament si les naus genoveses ancoraven en algun port entre Niça i el cap de Tortosa, reduint-se l'espai de cobrament del mar a la costa. S'incloué també una clàusula per la qual els genovesos, i

---

¹³¹ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 172. Editat per Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 292-6.

¹³² Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 297. Ferrer i Mallol marcà aquestes dates límit basant-se en el moment de finalització de la guerra entre el comte de Tolosa i el comte de Barcelona pel domini de Provença (1125) i l'ambaixada genovesa datada al novembre de 1127.

¹³³ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 297. "Pacti sunt namque inter se quod amicabiliter semper Ianuensis populus persolvat Barchinonensis comiti ipsas leudas et usaticos omnes, quas vel quos moraliter dare consueverant civitatis Barchinone comitibus id est, de illis navibus que in Ianua fuerint honerate x uncias auri. De ceteris vero navibus, sicut mos urbis Barchinone existit [...] Item, fecerunt concorduam inter se ut perpetua pax sit inter Ianuensem populus et consules, qui modo sunt vel erunt, et predictum comitem et comitissam et eorum filios et terram et homines; et quod Ianuensis populus quite habeat transitum et stare per comitis et comitisse terram ad faciendam pacem et guerram cum voluerint Sarracenis".

¹³⁴ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 298. "Si vero, quod absit, predictus comes et comitissa, de predictis omnibus totum vel partem infregerint, c milia solidorum denariorum Melguriensiummonete suman Ianuensi populo persolvant, quos per Guillelmum Porcelet et Raimundum Sacristam et Guillelmum et Raimundum Gaucefredi de Massilia et Foroiuliensem et Antipolitanum episocopos et homines de Ariis et Raimundum et frates eius et Fulconem de Grassa et Guillelmum, fratrem eius, firmant, hac condicione servata, ut infra c dies quo predicti fidei iussores fuerint amoniti, universa maalefacta recte restituantur".

els estrangers que viatgessin en naus genoveses, haurien de pagar un impost, de quantitat no especificada, per portar diners estrangers per a comerciar a terres d'al-Àndalus¹³⁵. Pisa firmà un tractat de pau l'any 1133 amb els reis del Marroc i de Tremissèn, del qual només se sap que hauria de durar deu anys¹³⁶.

B. A. Catlos menciona com l'any 1135 l'illa de Djerba fou atacada pels sicilians, els quals capturaren els nens i les dones per vendre'ls com esclaus alhora que va prendre el territori sota control del regne normand¹³⁷. H. K. Krueger descriu com en un moment entre els anys 1136-1137 les galeres genoveses atacaren a la ciutat costanera de Bugia (a l'actual Algèria) i les costes del Marroc, capturant al seu pas vaixells sarraïns¹³⁸.

Al mateix any 1137, l'onze de setembre concretament, es van celebrar les esposalles entre el comte Ramon Berenguer IV i la filla de Ramir II d'Aragó, Peronella. D'aquesta unió va sorgir la Corona d'Aragó, la qual seria el segon estat cristià a la península Ibèrica territorialment, demogràfic, econòmic, militar i polític, només per darrere de la corona de Castella. Aquest fet comportaria un canvi en l'equilibri en la correlació de forces a la península, començant-se a decantar cap als regnes cristians i en detriment de l'imperi almoràvit i, posteriorment, els regnes de taifes. Ramon Berenguer IV, un cop formalitzades les esposalles, va entrevistar-se el mateix any amb Alfons VII per retre-li homenatge pel regne de Saragossa. Aquesta unió entre Aragó i Barcelona i l'entesa entre el comte Ramon i el rei Alfons provocaria que Navarra perdés la seva frontera amb al-

---

¹³⁵ Ferrer i Mallol, 1980: 429. Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 176. Editat a les pp. 299-300. "Convenit namque Sigifredus, Ianuesis episcopus, et consules ac populus predicto comiti et uxori sue Dulcie comitis ac filio eorum Raimundo, quod de unaquaque navi Ispaniam eunte donent illis aut hominibus Barchinone per eos censum scilicet x mohabatinos, in Barchinona vel in Sancto Felice de Gixals, de illis videlicet navibus que ceperint terram a Nicia usque caput Tortuose, et sint secure in potestate comitis. Que vero tenerint profunda pelagi, si non dederint X mohabatinos in constitutis locis, non sint in hac securitate. Et si naves Ianuensium negociatores extraneos aut pecuniam alienam portaverint in Yspaniam, a Nicia usque Salod, donent censum hominibus Barchinone, sicut homines Montis Pessulani per consuetudinem iam dicti comitis donant".

¹³⁶ Transcrit per Mas Latrie, 1866. <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k289312/f398.image>

¹³⁷ Catlos, 2014: 103.

¹³⁸ Krueger, 1933: 378. Barceló, 1981: 104. Krueger cita els *Annali Genovesi* (ed. de L. Belgrano: 28) "In quinto decimo consulatu unius anni fuerunt consules de comuni Ansaldus Mallonus, Ido Porcellus, Lafrancus Piper; et de placitis Tanclerius de Mauro W[illielmus] Garrius, w[illielmus] Niger, Lanfrancus de Olgerio de Rodulfo, Ingo Clericus, Rubaldus Vicecomes, et tres de istis placitabant in quatuor compagniis, et alii tres in aliis IIII et in isto consulatu galee XII tenderunt super Buzeam, et ceperunt nauem unam magnam et diuitem, et Sarracenos multos, Bolpheto fratrem Matarassi et alios multos, quos Ianuam deduxerunt; et de peccunia nauis unaquaque de galeis habuit ualens librarum DCC millesimo CXXXVI". Versió online a: <https://archive.org/stream/annaligenovesidi01caff#page/28/mode/2up>

Àndalus, així doncs el regne pirinenc no pogué expandir més les seves fronteres cap al sud¹³⁹.

L'any 1138 Gènova firmà un tractat de pau amb el Marroc, el qual duraria 10 anys¹⁴⁰. Poc després, l'any 1146, el regne normand de Sicília de Roger II atacà i començà la destrucció de l'emirat dels Banū Zīrī a Ifrīqiya. Trípoli va cedir davant del poder normand el mateix 1146, alhora que al-Mahdiyya, la qual havia de pagar tributs a Roger II des del 1140, va ser ocupada l'any 1148 juntament amb les principals ciutats de la costa tunisenca. La ciutat de Bona va mantenir-se independent respecte el poder normand, però només fins a l'any 1153, quan fou conquerida. La ciutat de Tunis resistí la conquesta, tanmateix va haver de començar a pagar un tribut anual a Roger II en qualitat de ciutat tributària. B. A. Catlos diu a la seva obra: "Whatever religious motives may have served as an ideological justification for these campaigns, *realpolitik* and economics made them inevitable. The collapse of Zīrid power invited intervention by the Fātimis, Byzantines, Almoravids, and the Italian trading republics, thus threatening Roger's prosperity. Sicily was Ifrīqiya's bread basket, providing wheat and a range of other foodstuffs, precisely at a time when North Africa was plunging into a serious food crisis. [...] Other important exports included sugar, cotton, silk, indigo, henna, papyrus, and paper"¹⁴¹.

La política exterior de Roger II de Sicília té similituds amb la que Jaume I d'Aragó utilitzaria cent anys després a la mateixa zona del nord d'Àfrica mitjançant accions bèl·liques per tal d'obtenir concessions econòmiques i deixant de banda els preceptes religiosos que, teòricament, prohibien el comerç dels regnes cristians europeus amb qualsevol regne musulmà. El monarca de la Corona d'Aragó també tenia interès, com Roger II, en les rutes d'or provinents del sud del Sàhara per adquirir el valuós metall de mans dels mercaders locals i portar-lo a terres peninsulars.

---

¹³⁹ Riera i Melis, 2003-4: 75.

¹⁴⁰ Krueger, 1933: 378. Barceló, 1981: 104, especifica que no fou amb Marroc sinó amb la ciutat de Sabta (Ceuta). Tractat transcrit per Mas Latrie, 1866: <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k289312/f464.item.r>.

¹⁴¹ Catlos, 2014: 104-5.

Al mateix 1146, segons els *Annales Ianuenses*, el Comú de Gènova va iniciar una expedició contra l'illa de Menorca¹⁴². L'autor de l'obra fou Caffaro, un dels cònsols del Comú de Gènova. Segons G. B. Doxey, a l'atac a l'illa van participar-hi l'esmentat Caffaro i Oberto Torre (que seria escollit cònsol l'any següent) i l'armada va estar composta per dotze galeres i sis *golabios* (corbetes) amb un total de 100 cavallers amb els seus cavalls i molts castells de fusta¹⁴³. Els genovesos desembarcaren a la badia de Fornells, al nord-est de l'illa, on atacaren la part rural per obtenir-hi captius i botí¹⁴⁴.

Quatre dies després de les escomeses genoveses, els illencs atacaren el campament genovès, però foren rebutjats. Un cop foragitats els musulmans, els genovesos pujaren a les seves naus i anaren al nord-oest de l'illa per atacar la capital. Un cop van superar les defenses de Ciutadella, destruïren la ciutat i posteriorment carregaren les naus de botí¹⁴⁵.

Després d'atacar l'illa, la flota genovesa anà al sud de la península Ibèrica, a la ciutat d'Al-Marīya (Almeria) per conquerir-la¹⁴⁶. Els musulmans, en veure les màquines de guerra genoveses, oferien 113.000 morabatins (dels quals en pagaren 25.000 al moment i entregaren ostatges) a canvi d'una pau i treva, però els genovesos només acceptaren la pau durant un termini de vuit dies per pagar la quantitat restant. Un cop passat el temps acordat, durant el qual els autòctons escolliren un nou sobirà a causa de la fuita de l'anterior, no pogueren pagar els diners restants als genovesos i aquests atacaren la ciutat. Quan va arribar l'hivern els invasors tornaren cap a Gènova amb grans botins¹⁴⁷. El fet que els genovesos no aprofitessin la debilitat política i militar dels musulmans d'Almeria podria significar que no buscaven conquerir la ciutat sinó que cercaven riqueses i avantatges comercials de la mateixa manera que els pisans trenta anys abans¹⁴⁸.

Blanca Garí a la seva obra descriu com, tot i la importància d'Almeria com a ciutat portuària i comercial, la conquesta d'aquesta, i sobretot el seu posterior manteniment,

---

¹⁴²Caffaro, 1080-1166. Edició de Tommaso Belgrano, 1890. 2 volums. Digitalitzat a: <https://archive.org/details/annaligenovesidi01caff/page/n5>

¹⁴³Doxey, 1990: 367. Krueger, 1933: 378. Gorab: Embarcació gran per al transport feixuc, que s'usava en el Mediterrani. Descripció del diccionari Alcover-Moll. <http://devb.iecat.net/>

¹⁴⁴ Doxey, 1990: 368.

¹⁴⁵ Doxey, 1990: 368.

¹⁴⁶ Barceló, 1981: 102-3.

¹⁴⁷ Barceló, 1981: 103.

¹⁴⁸ Barceló, 1981: 103. Doxey, 1990: 368. *Annali Genovesi* Tommaso Belgrano, 1890: 33-4.

seria difícil sense controlar el seu *hinterland*. Conquerir Almería significaria controlar els seus mercats interiors, però no podria sobreviure sense conquerir la capital terra endins, és a dir, Granada. Per Gènova, el plantejament de la conquesta d'Almería sense tenir una projecció d'ocupació del territori terra endins era un problema i, per això, no els devia interessar controlar una part de la ciutat a diferència de Tortosa, la qual depenia de la ciutat interior de Lleida, la qual seria conquerida poc després de Tortosa, l'any 1149¹⁴⁹.

El setembre de 1146 els genovesos firmaren amb Alfons VII de Castella un tractat pel qual els primers es comprometien a ajudar als castellans a la campanya contra la ciutat d'al-Marīya, no abandonar a Alfons VII en el transcurs de l'expedició i no pactar amb ningú més (possiblement referint-se a cap poder musulmà) alhora que els genovesos inclogueren una clàusula per la qual poguessin pactar amb el comte Ramon Berenguer IV¹⁵⁰. Com a recompensa pels serveis prestats, els genovesos obtindrien d'Alfons VII la tercera part de tot el territori conquerit amb la seva ajuda (com en el posterior cas de la conquesta de Tortosa), el permís per tenir dins la seva part de la ciutat un alfòndec (*alfondegam*, és el primer cop que apareix el terme de tots els tractats analitzats fins al moment segons M. T. Ferrer i Mallol), una església, un forn, uns banys i hort, a més a més de concedir-los una suma de 20.000 morabatins¹⁵¹.

Sobre l'expedició contra Almeria es conserven dues versions, una d'elles a Gènova i l'altra a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Al document genovès es menciona la possibilitat d'efectuar conquestes en el territori del llevant peninsular acotat entre l'Ebre i Almeria, reservant dues terceres parts per al comte. Així doncs, com bé indicaren Ferran Soldevila i, més endavant, Maria Teresa Ferrer i Mallol, aquesta possibilitat es tracta del reconeixement dels drets d'expansió catalans sobre l'esmentada zona abans del tractat de Tudellén¹⁵².

---

¹⁴⁹ Garí, 1992: 220-4.

¹⁵⁰ Virgili, 2001: 51.

¹⁵¹ Virgili, 2001: 51. Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 181. Ferrer i Mallol cita a la nota 145 "I libri iurium della Repubblica di Genova vol. I/6 (2000) 3-7, documents 932 i 933. Tractat entre Alfons VII de Castella i el Comú de Gènova: et habeatis unam alfondegam de melioribus et unum furnum et balneum et iardinum bonum, et in omni terra mea quam habeo vel deinceps adquisiero salvi et securi eritis vos et homines vestri districti cum rebus vestris". L'obra es troba digitalitzada a:

http://www.storiapatriagenova.it/Docs/Biblioteca_Digitale/SB/e19bb8cfa7781ad69d77ac3fa48a2f4b/7812b4a5eb85079bab44e81f813eddcf.pdf.

¹⁵² Ferrer i Mallol, 2002: 56-7.

Després del tractat amb Alfons VII, i abans de la partida de la flota cap a Almeria, els genovesos firmaren una aliança amb el comte de Barcelona per a la conquesta de Tortosa i de les Illes Balears, el qual no està datat¹⁵³. En aquest document el comte Ramon Berenguer IV es va comprometre a estar amb el seu exèrcit a Tortosa, primer, i a les Illes Balears, després; a romandre amb els genovesos i a salvaguardar els seus béns¹⁵⁴.

També s'especificà que el comte Ramon Berenguer concediria al Comú de Gènova la tercera part dels llocs i de les ciutats que conquerissin de manera conjunta¹⁵⁵. A les ciutats que Ramon Berenguer IV conquerís sense participació genovesa, els genovesos podrien tenir una església amb honors i cases suficients per mantenir cinc clergues, un forn, un bany, un alfòndec i un jardí bons¹⁵⁶. Finalment, es declarà al Comú de Gènova franc de portatge, peatge i ribatge per tota la seva terra i per mar, des del Roina fins a ponent, a partir del dia que serien amb ell en el setge d'alguna ciutat¹⁵⁷. Segons M. T. Ferrer i Mallol

---

¹⁵³ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, Manuel, 2009: 309. Maria Teresa Ferrer i Mallol considera que la data del document fou al setembre de l'any 1146.

¹⁵⁴ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 310. "Ad honorem Dei omnipotentis, Patris et Filii et Spiritus sancti, Amen. Ego Raimundus Berengarii, gratia Dei Barchinonensium comes et princeps regni Aragonensis, tale pactum et convencionem vobiscum Ianuenses facio quod in primo reditu vestro ad expeditione imperatoris, ante- quam Ianuam redeatis, ero cum exercitu meo pro posse, bona fide, sine fraude, primitus in Tortuosa et in aliis maritinis, si ex hoc concordavero cum imperatore et consulibus comunis Ianue qui in illo exercitu fuerint. Et in exercitu morabor cum Ianuensibus qui in illo exercitu fuerint et moram ibi fecerint nisi iusto Dei impedimento remanserit aut consilio eorum et nostro. Et salvabo vos et res vestras bona fide secundum meum posse".

¹⁵⁵ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 310. "Et habeatis libere et sine omni gravamine terciam partem civitatum atque locorum cum eorum pertinenciis et rebus mobilibus quas vel que nos simul ceperimu aut mihi vel vobis sese reddiderint, duabus partibus michi retentis. Et non ero in consilio neque in facto, ego vel heres meus, ut comune Ianue suam terciam partem amitat. Insuper faciam iurare eos homines quibus partem meam comitam et similiter heredes mei faciant ut non sint in consilio neque in facto quod tertiam partem amitatis aliquo in tempore. Et si quis voluerint eam vobis auferre, quod adiu- vent eam defendere vobis et retinere sine fraude et malo ingenio".

¹⁵⁶ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 310-11. "Eandem vero partem quam civitas vestra habebit in temporalibus, ecclesia vestra habeat in spiritualibus. Et in omnibus illis civitatibus quas ego acquisiero in quibus terciam partem non debetis habere, habeatis unam ecclesiam cum tanto honore et domibus unde quinque clerici possint honorifice vivere. Et habeatis unum furnum et unum balneum et unam alfondecham de melioribus et jardinum bonum. Et in omni terra mea quam habeo vel deinceps acquisiero salvi et securi eritis vos et homines vestri districti cum rebus vestris". Ferrer i Mallol, 1980: 430. Virgili, 2001: 52. Ferrer i Mallol considera que aquestes concessions eren només per a la ciutat de Tortosa a l'hora que Virgili especificà que s'aplicaria a totes les ciutats conquerides per Ramon Berenguer IV després de la conquesta de Tortosa i sense ajut de Gènova. En cas que fos a totes les ciutats conquerides, els genovesos adquiririen un paper predominant al llevant peninsular per davant de la seva rival Pisa.

¹⁵⁷ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 311-2. "Nullum enim portaticum neque pedaticum neque ribaticum dabit in tota mea terra vel mari a Rodano usque in occidentem ad illo die in antea quo vos eritis mecum [i]n obsidione alicuius civitatis, sive illam capiamus sive mihi et vobis reddatur sive mihi singillatim sive iste gualee que modo sunt in Ispania Tortuosam ceperint. Et quamdiu in exercitu insumul erimus non faciam pactum vel convenienciam aliquam de reddenda mihi aliqua diminucione Ianuensis exercitus sine consilio Ianuensium consulum qui in exercitu fuerint. Hoc pactum iurabit heres meus cui terra mea post me remanebit quando consules comunis Ianue voluerint. Preterea Ianuenses illi qui tenebunt partem illam recognoscent dominium comitis et suorum heredum sic tamen ut partem illam libere et sine gravamine

l'exempció total no s'arribaria a produir, però sí que hi hagué una reducció significativa dels impostos que ambdues parts pagaven des de la firma del document fins al final de l'edat mitjana¹⁵⁸. El document especifica que tot allò que “havia de correspondre a la ciutat de Gènova a la ciutat, l'església (catedral de Sant Llorenç de Gènova) ho tindria espiritualment (entengui's els drets eclesiàstics)”.

M. T. Ferrer i Mallol cita un document sense data, el qual, pel seu contingut, ha de ser similar al que s'acaba de descriure, però amb alguns subtils matisos¹⁵⁹. Una de les diferències consisteix que els genovesos no podrien assetjar cap ciutat ni castell des de l'Ebre fins a Almeria sense el permís del comte Ramon Berenguer IV, donant poder i potestat a aquest últim sobre les poblacions i territoris que encara no s'havien conquerit¹⁶⁰.

El comte de Barcelona tindria el control de dues terceres parts de totes les dites ciutats, l'altre terç seria per al Comú de Gènova. Alhora, també fou un gran moviment per part de Gènova perquè podrien expandir el seu control sobre els mars en tenir un terç de totes les ciutats conquerides i poder fer-les servir com ports des d'on expandir el seu empori mediterrani.

Hi ha una carta també, però, sense data, probablement escrita de 1145-1146, enviada per la ciutat de Pisa a Ramon Berenguer IV en la qual es manifestava la inquietud de la ciutat italiana enfront de l'augment de les activitats genoveses al Mediterrani Occidental i de l'acaparament de poder i influència sobre les rutes comercials marítimes que aquesta

---

aliquo possideant, ita ut Ianuenses illi iurent meis heredibus duas partes et mei heredes illis terciam partem salvare et fideliter de-fendere bona fide. Ille navalis exercitus Ianuensium, postquam in expeditionem movebitur sit securus et salvus cum omnibus sibi pertinentibus in eundo et redeundo per totum meum honorem maris et terre ubicumque potenciam habeam vendentes et ementes secure quecumque voluerint et quod ego aut ulla mea persona non offendam illos in aliquo, set illos et sua secundum posse meum bona fide salvabo atque defendam”.

¹⁵⁸ Ferrer i Mallol, 1980: 430. Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 181-2.

¹⁵⁹ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 314-8.

¹⁶⁰ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 315. “Sub nomine sancte Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus Sancti. Nos Ianuenses promittimus facere exercitum pro comuni in primo reddito nostro post exercitum pro comuni in primo reddito nostro post expeditionem imperatoris, ante quam Ianuam redeamus ibimus ad obsidendam et expugnandam Tortosam et de Hybero usque ad Almariam non obsidebimus aliquam urbem vel castrum cum aliqua gente sine licentia vel parabola comitis Barchinonensis”.

última estava obtenint¹⁶¹. L'objectiu de la carta era recordar a Ramon Berenguer IV l'amistat de Pisa amb el seu pare, Ramon Berenguer III, quan es conqueriren conjuntament les illes d'Eivissa i Mallorca; expressar-li el desig de la ciutat de la península Itàlica de mantenir les bones relacions diplomàtiques; i demanar al comte de Barcelona que no donés suport a Gènova en els seus intents de conquerir les illes Balears¹⁶².

Després de la firma dels tractats, el 1146-1147, un total de 163 naus atacaren de nou al-Mariya, amb ajut d'Alfons VII de Castella i el comte Ramon Berenguer IV de Barcelona. La ciutat musulmana rebé un primer atac el mateix 1146, tot i que no fou conquerida fins a l'octubre de 1147¹⁶³. La ciutat fou ocupada al ser entregada pels seus habitants juntament amb 31.000 morabatins com a pagament per les seves pròpies vides¹⁶⁴. Ja iniciat l'any 1148 els genovesos i els catalans de Ramon Berenguer IV atacaren i conqueriren la ciutat de Tartūsha (Tortosa), obtenint els primers un terç de la ciutat com a recompensa pel seu ajut en la conquesta¹⁶⁵.

El mateix any que s'estava produint la conquesta d'Almeria, l'any 1147, el règim almoràvit va caure enfront del moviment almohade, iniciant-se una nova etapa de taifes a la península Ibèrica¹⁶⁶. Els almohades van conquerir Granada el 1155 i Almeria el 1157. També van conquerir la taifa del ja esmentat Muhammad b. Sad b. ibn Mardanišh el 1172

---

¹⁶¹ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 179 i 304. Ferrer i Mallol considerà que aquesta carta pisana fou escrita entre 1127, després de la firma de l'acord entre Gènova i Ramon Berenguer III, i l'any 1147, moment en que l'aliança entre Gènova i el comte de Barcelona es consolidà amb l'atac conjunt a la ciutat de Tortosa.

¹⁶² Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 304-5. "Scripsimus vobis iam multotiens qualiter in amic[itia] fuimus cum patre vestro bone memorie et quam nobis karissima fuit dum ipse viveret, quomodo vel qualiter vestram volumus et desideramus honorifice retinere, in quibus sciatis nos equidem firmiter existere nec unquam cessare ac discedere velle. Ideo rogamus vos obnixè ut quicquid honoris pater vester inclitus egregie memorie civitati nostre iuvit ac querere ita iuvetis nos id ipsum retinere quod inde non possimus pati aliquam capitibus diminutionem. Patet evidenter vestre quidem sagacie Valentiam a vestro patre retentam fuisse, nunc autem a saracenis possessam, quam si quis extraneus vellet opprimere vestra, ut credimus, non pateretur nobilitas. Item, ut noscitis, vestro cum patre nos Maioricam cepimus, que licet a saracenis incolitur, sub vestri tamen nostrique tutela remansit, que si quam sub nostri solatio pateretur iniuriam non illorum quidem, sed nostrorum, esset infamia. Unde si Ianuenses, uti didicimus, prefate civitati vel Evise atque Maiorice quicquam iniurie inferre temptaverint, ut vestra nobilitas in hoc sibi nec faveat, sed in quibus prevalet obsistere studeat, rogamus pernitium".

¹⁶³ Virgili, 2001: 51. Cingolani; Álvarez Masalias, 2012: 101-3.

¹⁶⁴ Barceló, 1981: 103. Barceló cita els *Annali Genovesi di Caffaro* vol. I: 84. Versió online a: <https://archive.org/stream/annaligenovesidi01caff#page/84/mode/2up>

¹⁶⁵ Barceló, 1981: 103. Cingolani; Álvarez Masalias, 2012: 103. Per una major descripció de la conquesta de Tortosa consulteu l'obra de Virgili, Antoni, 2001.

¹⁶⁶ Guichard, 2015: 237-8.

i, l'any 1202, van finalitzar la seva conquesta, van conquerir les illes Balears en poder dels Banū Ghaniya¹⁶⁷.

El 1149, tan sols un any després de la conquesta de Tortosa, els genovesos tornaren al llevant peninsular i signaren un tractat de pau i comerç amb Muhammad b. Sad b. ibn Mardānīsh, emir dels territoris compresos entre Almeria (la qual seria reconquerida pels almohades el 1157) a Balānsiya (València) i Dānya (Dénia). A més, obtingueren 10.000 morabatins de l'emir a canvi de no ser atacat pels genovesos i que aquests últims poguessin tenir *fondūq(s)* (alfòndecs) a València i Dénia¹⁶⁸. El mateix any el comte Ramon Berenguer IV confirmà als genovesos l'exempció d'impostos i la llibertat de comerç tant a les terres comtals com a la resta de la península Ibèrica¹⁶⁹. Uns mesos després de la firma del tractat de pau amb Gènova, el 1150 Muhammad b. Sad b. ibn Mardānīsh atorgà concessions similars a Pisa, inclòs dret a tenir alfòndec a València i Dénia¹⁷⁰.

Ramon Berenguer IV, un cop conquerida Tortosa (1148), va procedir a conquerir el territori islàmic comprès entre Aragó i Catalunya ocupant les ciutats de Lleida, Fraga, Mequinensa (1149), Miravet i Siurana (1153)¹⁷¹.

---

¹⁶⁷ Guichard, 2015: 253.

¹⁶⁸ Remie Constable, 2003: 127. Barceló, 1981: 104. Barceló cita Abulafia, 1977: 115, el qual a la seva vegada cita els *Annali Genovesi di Caffaro* vol. I: 60 i el *Codice Diplomatico della Repubblica di Genova dal MCLXIII al MCLXXX* a cura di Cesare Imperiale di Sant'Angelo, vol. I., 1936: 247-9. D'aquesta última font: "Guglielmo Lusio ambasciatore della repubblica di Genova conclude un trattato di pace, per dieci anni, col re di Valenza Boabdele Maometto figlio di Said (Abu-Abd-Allah Mohammed ibn Said Mardanisich, detto anche "re Lupo") che si obbliga a pagare dentro due anni diecimila marabottini ai Genovesi, ai quali accorda un fondaco in Valenza ed un altro in Dénia, ed in ogni sua terra completa esenzione da ogni dazio o tributo, e l'uso gratuito del bagno pubblico in un giorno della settimana".

¹⁶⁹ Ferrer i Mallol, 1980: 430. Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 200. Editat per Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 320-21. "In Dei nomine. Illa est donacio tituli iuris firmissimi, que sponte et bona voluntate intervenit. Et ideo ego Raimundus, gratia Dei Barchinonensis comes regnique Aragonensium princeps ac Tortose marchio, pro maximo et amicabile servicio quod Ianuensis populus in capcione Tortose mihi unanimiter exhibuerunt, sponte dono a presenti die ex mea plenissima largietate cuncto Ianuensi populo ceterisque hominibus sui districti cunctum pedaticum totumque ribaticum seu portaticum quod vel que Ianuenses vel homines sui districti soliti erant dare aput Tamaricem eundo et redeundo in Ispaniam et in alias partes ita quod ego nec meus heres nec aliquis per me sive aliquis in Tamarice aliquo modo habitans habeam vel habeat ullam potestatem accipiendi per quodvis ingenium ab aliquo Ianuesi seu ab aliquo homine sui districti ullum portaticum ullumque pedaticum seu ribaticum in predicta Tamarice, set sit illis omni tempore dimissum vel dimissa sicut per totam aliam meam terram in aliis scriptis eis dimiseram vel condonaveram et libere et sine omni gravamine sive impedimento vadant et redeant in Ispaniam et in alias partes quascumque voluerint et faciant sine mea heredumque meorum contradictione quicquid eis placuerit que sit eorum utilitas".

¹⁷⁰ Remie Constable, 2003: 127.

¹⁷¹ Riera i Melis, 2003-4: 76.

L'any 1151 se signà a Tudellén, un tractat entre el comte Ramon Berenguer IX i Alfons VII de Castella en el qual s'acordà el repartiment de les futures conquestes als sarraïns, assignant a la conquesta catalana i aragonesa els regnes de València i Múrcia (exceptuant les places fortificades de Lorca i Vera)¹⁷². El fet que Castella es reservés el dret de conquesta de Lorca i Vera no fou casual, d'aquesta manera Alfons VII delimitava la futura expansió dels catalans i aragonesos més enllà del regne de Múrcia. Alhora, però, Alfons VII de Castella reconeixia que, si Ramon Berenguer l'ajudava a conquerir dites places fortes, podria tenir-les sota el seu vassallatge. Els dos regnes (València i Múrcia) quedarien sota vassallatge del rei de Castella, pretensions fonamentades en els atacs castellans contra València, en el domini que hi exercí el Cid i en el vassallatge del rei Llop. El comte Ramon Berenguer va preferir que li fos reconegut el màxim de territori possible, ni que fos sota vassallatge. El repartiment descrit al dit tractat seria confirmat amb un nou tractat signat a Lleida el 1156, quan fou pactat el matrimoni del primogènit de Ramon Berenguer IV, Alfons, amb Sança de Castella¹⁷³.

Al mateix tractat Castella i Aragó es van repartir el regne de Navarra, Alfons VII es quedaria amb les terres al marge dret del riu Ebre, inclosos el districte de Marañón i les terres conquerides per Alfons VI. Aragó recuperaria els territoris orientals que havien sigut seus en el passat, la resta del territori es repartiria a parts iguals. Gràcies al tractat Ramon Berenguer IV va aconseguir extorsionar econòmicament els regnes islàmics de València i de Múrcia, provocant, alhora amb aquests recursos monetaris, accelerar la conquesta i colonització del Baix Aragó¹⁷⁴.

Poc després, l'any 1153, Enrico Guercio, cònsol de Gènova, va vendre la tercera part de la ciutat de Tortosa al comte Ramon Berenguer IV per manament dels cònsols de Gènova, de la major part del consell de Gènova i amb l'acord i voluntat del poble de Gènova¹⁷⁵. La venda de la tercera part de la ciutat de Tortosa per part del Comú de Gènova al comte de Barcelona es va fer efectiva pel preu de 16.460 morabatins exceptuant, però, l'illa de

---

¹⁷² Ferrer i Mallol, 2002: 58.

¹⁷³ Ferrer i Mallol, 2002: 58-9.

¹⁷⁴ Riera i Melis, 2003-4: 77-8.

¹⁷⁵ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 200-1. Editat per Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 340-1. Hi ha una proposta prèvia del mateix mes de novembre de 1153 en el qual la venda es faria per 16.690 morabatins (i no els 16.640 finals) en dos pagaments, un de 10.400 abans del gener de 1154 i un altre de 6.240 abans del maig del 1154. Aquesta proposta està editada per Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 338-339.

Sant Llorenç, la qual Gènova mantindria sota el seu control i exceptuant d'impostos a la ciutat de Tortosa a tots aquells genovesos que vivien entre Porto Venere i Mònaco¹⁷⁶. També es varen incloure en els termes de la venda de la ciutat diverses concrecions, entre les quals el comte de Barcelona, i els seus successors, haurien de pagar, cada Nadal, un cens anual perpetu a l'església de Sant Llorenç, el qual hauria de consistir en un pal·li valorat en quinze morabatins¹⁷⁷.

Una altra concreció que hi ha al document de venda fou que els genovesos provinents del territori comprès entre Porto Venere i Mònaco i que ja estaven establerts a Tortosa no podrien ser expropiats dels seus béns pel comte de Barcelona, exceptuant que fossin convictes d'alguna culpa, i si volguessin marxar, el comte els hauria d'indemnitzar de les despeses fetes¹⁷⁸. Finalment, s'especificà que si un genovès resident a Tortosa volia comprar béns i volia continuar vivint a la ciutat, ho pogués fer tenint les seves propietats en la fidelitat del comte i abandonant la fidelitat a Gènova. En canvi, que si volia marxar i vendre totes les seves propietats a un altre habitant de Tortosa, ho pogués fer¹⁷⁹. El mateix any els genovesos també firmaren un tractat amb Abd al-Mu'min, segon califa almohade i fundador de la dinastia almohade mumínida. Aquest tractat es firmà poc després de la captura de la ciutat de Màlaga aquell mateix any i fou renovat el 1160, amb la novetat que obtingueren permís per establir alfòndecs i una reducció de pagament els objectes (en passar per la duana possiblement) del 10% al 8% a tot el territori del califat, exceptuant a Bugia on es mantindria el percentatge, però a canvi una quarta part dels

---

¹⁷⁶ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 340. "Et de iure ac potestate nostra trado et transfero prepahatam terciam partem Tortose, cum pertinentiis suis, in ius et dominium suprascripti Raimundi Berengarii, comitis Barchinone et Aragone principis, pro percio videlicet XVI milium et DC XL morabitorum marrochinorum, marinorum, aiadinorum, lupinorum, melechinorum, qui quotcumque ibi sint mixtim, ad pensum de lupinis reddantur. Predictam quoque vendicionem facio iam dicto Raimundo, comiti Barchinonensis, et suis heredibus, retenta insula Beati Laurencii, sicut melius solide et libere illam tenebat et possidebat, retento etiam hoc quod ullus homo Ianuensis qui habitet a Portu Veneris usque ad portum Monacum non donet in Tortosa ullum, usaticum, nec ullam ligiam, nec aliquam consuetudinem, in perpetuum".

¹⁷⁷ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 340. "Et quod comes et sui post eum heredes donent inde per censum singulis annis, in natale Domini, ecclesie Sancti Laurencii, unum pallium quod valeat XV morabetinos".

¹⁷⁸ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 340-1. "Et si aliqui Ianuensium de Portu Veneris usque ad Monacum venerint habitare Tortosam et construxerint ibi edeficium aliquod, vel vineam plantaverint, aut garinum construxerint, et voluerint inibi habitare sub potestate et dominio comitis, comes vel sui heredes non auferant eis sua nisi pro convicta alia culpa".

¹⁷⁹ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 340-1. "Si vero aliqui ex supradictis Ianuensium habitatoribus emit usque hodie terram, domum vel vineam, gardinum, et voluerint habitare ibi, habitet et secure sua possideat ad fidelitatem comitis, dimissa Ianuensium fidelitate. Et si noluerint habitare ibi, habeat potestatem vendendi quod emit cuicumque habitatori Tortose voluerit, qui ad fidelitatem comitis teneat".

impostos pagats pels genovesos seria retornat al comú de Gènova¹⁸⁰. També es prometé seguretat als genovesos i els seus productes tant per terra com per mar durant un període de quinze anys alhora que els pisans continuarien pagant una taxa del 10% a tot el califat.

L'any 1157 el rei de Tunis, Yaḥya b. 'Abd al-'Azīz, envià una lletra a l'arquebisbe de Pisa reafirmant un tractat de pau i de comerç¹⁸¹. El mateix any Alfons VII de Castella va morir i, arran del seu testament, Lleó i Galícia es van segregar de Castella, passant a ser cinc regnes cristians a la península Ibèrica: Portugal, Lleó, Castella, Navarra i Aragó, d'aquesta manera s'acabà la preponderància militar i política de Castella. Això es veuria reflectit en el canvi del terme emperador d'Hispania amb Alfons VII de Castella pel títol de rei de Castella amb el seu fill Alfons VIII¹⁸².

Uns anys més tard, el 1167, Pisa firmà amb el califa almohade Yūsuf b. 'Abd-al-Mu'min un tractat (similar al tractat entre Gènova i el poder almohade), que incloïa la promesa d'un alfòndec pisà a Sevilla, i que fou revalidat el 1186 per al-Mansūr¹⁸³.

Hi ha una carta a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, sense data, en la qual Barisó, jutge d'Arborea, es dirigia a Ramon Berenguer IV per comunicar-li les gestions que havia realitzat a Pisa per tal d'una possible renovació de l'aliança de cara a una expedició contra Mallorca¹⁸⁴.

5.3 Les tensions entre Pisa i Gènova pel control del mar, la guerra entre les repúbliques italianes i el predomini de Gènova (segona meitat del segle XII)

L'any 1160, a causa del creixement de les repúbliques de Gènova i de Pisa al Mediterrani Occidental, esclatà una guerra entre ambdues potències marítimes. Dins d'aquest context, Gènova envià el seu cònsol Rodoano Mauro per firmar un tractat amb el rei-comte Alfons

---

¹⁸⁰ Ferrer i Mallol, 1980: 430. Krueger, 1933: 379. Krueger cita a Mas Latrie, 1866: 108 (apartat Documents), digitalitzar a: <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k289312/f140.image>. Hi ha una contradicció d'informació, Krueger diu que es retornaria una cinquena part dels impostos pagats alhora que Mas Latrie diu una quarta part.

¹⁸¹ Transcrit per Mas Latrie, 1866. <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k289312/f399.image>

¹⁸² Riera i Melis, 2003-2004: 79.

¹⁸³ Remie Constable, 2003: 127. Barceló, 1981: 105. El tractat de 1167 entre Pisa i el rei del Marroc fou transcrit per Mas Latrie, 1866: 22. <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k289312/f398.image>

¹⁸⁴ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 319-20. Ferrer i Mallol argumentà que les dates extremes del document, possiblement, es situaven entre els anys 1149, moment de la conquesta de Tortosa, i el 1162, moment de la mort del comte Ramon Berenguer IV.

el Cast l'abril del 1167¹⁸⁵. En el document, Alfons el Cast es comprometé a no permetre entrar cap nau pisana als dominis de la Corona d'Aragó (que anaven des del port de Sant Feliu de Guíxols fins a Niça)¹⁸⁶. El rei d'Aragó va prendre els mercaders genovesos sota la seva protecció als seus territoris (presents i futurs) i els eximí del pagament de costums, lleudes i usatges, exceptuant, però, Tamarit¹⁸⁷. Alhora, el rei es comprometé a pagar el deute contret pel seu pare, Ramon Berenguer IV, amb Gènova i a indemnitzar-los pels danys comesos pels súbdits del rei als súbdits de la ciutat lígur¹⁸⁸. Finalment, els genovesos es comprometeren a indemnitzar els súbdits del rei pels danys infligits per Gènova i a ajudar al rei a prendre el castell d'Albaron (al comtat de Provença)¹⁸⁹.

Un mes després de la signatura del tractat, al maig, se signà un nou pacte entre Gènova i Alfons el Cast, que era molt similar a l'anterior, però amb algunes variacions: la lleuda de Tamarit fou inclosa dins de les exempcions fiscals que no havien de pagar els genovesos i s'inclogueren els ports i platges del comtat de Provença a la llista de llocs on els pisans tenien prohibit atracar els vaixells¹⁹⁰. Alfons el Cast va aplicar el tractant capturant dues naus pisanes fondejades al port de Barcelona i donà als genovesos la meitat de les mercaderies que hi havia al seu interior¹⁹¹.

---

¹⁸⁵ Ferrer i Mallol, 1980: 430. Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 208 i 365-67.

¹⁸⁶ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 365-6. "In primis, convenit rex ne ullo modo in terram suam Pisanos neque res eorum suscipiat, nec ab hominibus vel amicis suis suscipi permittat, scilicet a portu Sancti Felicis usque ad Nizam, neque in ipso portu Sancti Felicis nec ibi, aliquod sustentamentum accipiant".

¹⁸⁷ Ferrer i Mallol, 2009: 366. "Item convenit rex ut salvet et custodiat personas, pecuniam, omnesque res hominum Ianue in universa terra sua quam modo habet vel etiam, Deo largiente, in futurum habiturus est, et in omni posse suo. Et convenit rex ut homines Ianue in terra sua, nisi in Tamarito, nullam donent consuetudinem, lezdam vel usaticum".

¹⁸⁸ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 366. "Preterea si quid melius, plusquam in hac carta scriptum est, continetur in illa convencione que facta fuit inter comitem Barchinone, pie memorie, patrem suum, et illos homines Ianue, convenit rex illud cum hoc ipso, quod hic continetur, firmiter tenere et observare. Iterum convenit rex persolvere hominibus Ianue debita que pater suus, dive recordationis comes Barchinone, illis debebat et que ipsemet illis debet. Item malefacta que homines terres regis, tam in terra quam in aqua, hominibus Ianue fecerunt, ipse rex integre restitui iubebit et reddi faciet. De dubitationibus vero et malefactis ignotis, sic convenit quod rex eos homines qui ea fecerunt cogere debet ad faciendam rationem hominibus Ianue".

¹⁸⁹ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 366. "Consules et homines Ianue conveniunt et debent salvare et custodire personas, pecuniam, omnesque res hominum terre regis in omni terra et districto et in omni posse eorum, sive in mari sive in terra, quam modo habent vel de cetero aliquo modo consequuturi sunt, salvo eorum vetito et salva consuetudine terre regis. Et conveniunt quoque regi ipsi consules et homines Ianue, ut adiuvant eum bene atque fideliter per bonam fidem, cum suis galeis et hominibus. ad capiendum castrum de Albarone".

¹⁹⁰ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 209 i 367-8.

¹⁹¹ Ferrer i Mallol, 1980: 448. Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 210.

El rei Alfons el Cast, representat per Guillem de Montcada, establí un conveni amb Gènova el mateix 1167, a l'octubre¹⁹². En aquest document s'especificaren els pagaments que havia de fer el rei sobre el deute que el seu pare, Ramon Berenguer IV, havia contret el 1153 amb el Comú de Gènova per comprar la tercera part de la ciutat de Tortosa que el Comú posseïa com a recompensa per haver ajudat al comte de Barcelona en la conquesta de la ciutat. El comte havia de pagar la meitat del deute en un any, per la festa de Tots Sants, i l'altra meitat l'any següent del primer pagament¹⁹³. Si no es pagava en els terminis acordats, Guillem de Montcada hauria d'estar a Montpeller com a ostatge dels genovesos, no podria sortir sense el seu permís de la ciutat i, si sortia, hi hauria de retornar fins que s'acabés el pagament¹⁹⁴.

L'any 1169 se signà a Porto Venere un tractat entre Pisa i Gènova en el qual el Comú de Gènova prohibí a Pisa navegar mar endins, és a dir, només podria fer navegació de cabotatge a les aigües catalanes, occitanes i provençals; tampoc podria navegar més al sud de Salou. L'obligació a fer navegació de cabotatge, segons S. Orvietani Busch, convertia la ruta en un trajecte més lent, més perillós i més costós alhora que els vaixells pisans podrien ser més fàcilment detectats per qualsevol embarcació pirata¹⁹⁵. Aquestes dures imposicions no s'aplicarien durant molt de temps perquè el 1170 va esclatar la guerra pisano-genovesa al mateix temps que Gènova va firmar un tractat amb la ciutat de Ceuta¹⁹⁶. Aquest mateix any es va signar el tractat de Sahagún entre Alfons el Cast d'Aragó i Alfons VIII de Castella, en el qual el Cast va passar a obtenir unes rendes anuals per part de Muhammad b. Sad b. ibn Mardanišh (el rei musulmà de València i Múrcia) de vint-i-cinc mil morabatins d'or a quaranta mil¹⁹⁷.

---

¹⁹² Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 371-2.

¹⁹³ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 371. "In nomine Domini nostri Iesu Christi, amen. Ego iuro ad sancta Dei Evangelia quod Ildefonsus, rex Aragonensis, qui modo est, solvet omnem pecuniam quam bone memorie Raimundus Berengerius, comes Barchinonie, Ianuensibus debebat aut hominibus de districtu Ianue, videlicet a proximo festo Omnium Sanctorum usque annum unum medietatem et abinde usque annum unum alteram medietatem".

¹⁹⁴ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 371. "Si vero ontigeret quod idem rex ipsam pecuniam non solvisset ad predictos terminos, tenebor venire stare et manere obsidem in voluntate et ordinatione illorum cui pecunia debetur aut alicuis eorum ad Monte Pesulanum, et inde nullo modo exibo sub fraude aliqua nisi per eorum licentiam. Et si per licentiam eorum exibo, ibidem, secundum suas ordinationes, revertar, et inde me postea non movebo aliquo modo nisi eorum licentia".

¹⁹⁵ Orvietani Busch, 2001: 228.

¹⁹⁶ González Arévalo, 2018: 368.

¹⁹⁷ Riera i Melis, 2003-4: 79.

Un any després de l'inici de la guerra pisano-genovesa, l'any 1171, Gènova firmà un tractat amb el comte de Tolosa i Sant-Gilles, Raimond V (enemic d'Alfons el Cast) tot i haver firmat la ciutat italiana un tractat amb Alfons el 1167. Segons S. Orvietani Busch el tractat fou de caràcter antipisà perquè, mentre durés la guerra, cap vaixell pisà podria atracar a cap port del comte Raimond, excepte els que portessin peregrins. Un cop es firmés la pau entre Gènova i Pisa, les naus d'aquesta última només podrien parar als ports del comte tolosà si feien navegació de cabotatge. D'aquesta manera Gènova intentà aconseguir un monopoli al Mediterrani Occidental en detriment de Pisa¹⁹⁸.

El 1174 els genovesos firmaren amb el comte de Tolosa un nou tractat aprofitant la treva en la guerra entre Raimond V i Alfons el Cast pel control de Provença i la necessitat de suport militar que necessitava el comte tolosà. A canvi d'ajut militar els genovesos obtindrien un alfòndec a Sant-Gilles i control sobre la navegació de les costes provençals que conquerissin¹⁹⁹.

Dins de la guerra pisano-genovesa, el 6 de novembre de 1175 es firmà una nova treva entre les dues potències italianes en la qual Pisa hagué d'acceptar limitar el seu comerç a terres catalanes i occitanes a una navegació de cabotatge i no poder navegar més al sud del cap de Salou, similar al del 1169²⁰⁰. El gener 1177 Alfons el Cast va aliar-se amb Pisa per contrarestar la unió militar del 1174 entre el comte de Tolosa i la ciutat de Gènova dins del conflicte de la guerra occitana. Es firmà un tractat de pau amb el rei Alfons per renovar l'antiga amistat amb la ciutat de Pisa i s'especificà que els súbdits del rei aragonès no podrien ser atacats ni per terra ni per mar pels pisans, des de Salses fins a la frontera amb al-Àndalus, i els haurien de donar plena seguretat²⁰¹. Els pisans i les seves mercaderies i béns, com a contraprestació, obtindrien total seguretat a les terres i mars sota control del rei Alfons el Cast²⁰². El rei aragonès es comprometé a no exigir als pisans

---

¹⁹⁸ Orvietani Busch, 2001: 229.

¹⁹⁹ Orvietani Busch, 2001: 230. Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 212-13.

²⁰⁰ Ferrer i Mallol, 1980: 449. Orvietani Busch, 2001: 230.

²⁰¹ Orvietani Busch, 2001: 231. ACA, pergamins, Alfons I, núm. 214. Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 383-4. "Tenor autem p[er] a]lcis talis est, quod omnes homines domini regis cum rebus suis, qui sunt vel erunt a Salsis usque ad fines terre regis versus Hyspaniam, salvi sint semper et securi, ubique terrarum et maris et omnium aquarum ab omnibus hominibus Pisanorum quicquid actenus [minus] benefactum sit ab utrisque. Pisani quoque, a Salsis villa usque in extremitates domini regis versus Hyspaniam, securos se sentiant esse et tutos cum rebus suis ab omnibus hominibus eiusdem regis, ubique terrarum et maris et omnium aquarum".

²⁰² Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 384. "Adiuncto etiam quod aliquis Pisanorum nichil causa ducatus alicuius sive securitatis dare cogatur in toto supraicto dominio regis, in mari videlicet sive in terra aut n

més impostos dels que ja pagaven i els va afranquir de qualsevol altre demanda, alhora que ambdues parts renunciaren mútuament al dret de naufragi. S'especificà que les aigües sota control d'Alfons el Cast anaven des de Torroella de Montgrí fins a la frontera amb al-Àndalus²⁰³. Finalment, ambdues parts es comprometien a atendre qualsevol queixa en el termini de quaranta dies (començant a comptar a partir de la data de l'escrit de denúncia) i que, si es volia trencar l'acord, s'havia de deixar passar un any des del moment en què es comunicés el trencament de les relacions²⁰⁴. Un mes més tard, al febrer, Pisa signà amb Montpeller un tractat i, al març, un altre amb Niça²⁰⁵.

L'agost del mateix 1177 Alfons VIII de Castella i Alfons el Cast van signar un acord a Conca, en el qual el rei de Castella va reconèixer al d'Aragó, com ajut en la conquesta de la ciutat de Conca aquell any, que podria administrar lliurement i sense cap mena de vassallatge tots els seus dominis, alliberant-lo, així, del jurament vassallàtic envers Saragossa²⁰⁶. El tractat de Conca seria reconegut el vint de març de l'any 1179, moment en el qual Alfons VIII de Castella i Alfons el Cast d'Aragó firmaren un tractat per delimitar la futura conquesta de Cazorla. Alfons el Cast renuncià a la conquesta de Múrcia a canvi que les conquestes de València (amb límit a Biar) fossin lliures de vassallatge²⁰⁷.

Aquesta renúncia, segons Riera i Melis, podria ser deguda a la prioritat política d'Alfons el Cast envers Occitània i Provença, frenant l'expansió a territori ibèric i orientant-lo envers les terres ultra pirenaïques²⁰⁸.

---

fluminibus et stagnis, excepti antiquis usaticis quod sui antecessores cum ipsis Pisanis habuerunt et tenerunt”.

²⁰³ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 384. “Hoc autem pretereundum non est, quod dominus rex salva et sana remittit omnino et concedit Pisanis naufragia, ubicumque in tota predicta terra vel maris regis ipsa naufragia fieri fortuito casu contingeret. Et e converso Pisani hominibus regis naufragia remittunt, ne intra dominium eorum homines regis predicta terre aliquod causa naufragii ammittere debeant. [...] Quod autem de naufragiis remittendis dictum est, ita intelligatur, scilicet in tota terra que est a Turricella usque in fines terre regis versus Hispaniam, sine omni exceptione”.

²⁰⁴ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 216 i 384. “Item siquam de cetero altera partium cum altera novam faceret querimoniam per litteras sigillatas sigillo regis vel consulum, intra quadraginta dies post litterarum subscepsionem, querelator iustitie plenitudinem consequi debet, nisi per eum steterit. Si vero, quod absit, utraque pars aut altera in tam ultillima pace in perpetuum constituta aliquando omnino dissenteret, ita quod eam tenere nollet, a die illo quo pax in irritum verteretur et alteri partium reddita fuerit usque ad annum, nichil inquam mali sibi faciant ab invicem ac si toto illo anni spatio pacem inter se haberent”.

²⁰⁵ Orvietani Busch, 2001: 238.

²⁰⁶ Riera i Melis, 2003-2004: 79.

²⁰⁷ Ferrer i Mallol, 2002: 60.

²⁰⁸ Riera i Melis, 2003-2004: 81.

Gènova firmà l'any 1181 un tractat amb vigència de deu anys amb les Illes Balears, controlades pels almoràvits Banū Ghāniya des del 1148. Les Illes no depenien del poder almohade d'al-Àndalus sinó que era l'*al-faqîh* de les illes Balears (un sobirà independent), Ishaq Ibn Ganiyya, qui les governava. El tractat especificava que cap súbdit de les illes Balears no faria cap dany als genovesos o a les seves pertinences alhora que els genovesos no farien cap dany als illencs ni al seu territori; Gènova no podria participar en cap expedició o atac contra les illes ni ajudaria als enemics de les Balears i l'*al-faqîh* no ajudaria als enemics de Gènova; en cas de naufragi els dos bàndols acordaven que el propietari podia salvar els seus béns que arribessin fins a terra i podia utilitzar els nadius per fer el salvament dels seus béns mar endins²⁰⁹.

El mateix any 1181, l'arquebisbe de Pisa envià una carta a Abu-Yaqub-Yūssuf Ibn Abd-al-Mumin, rei del Marroc, arran d'un problema sorgit per l'extracció de cuirs de Bugia per part de comerciants pisans²¹⁰. El mes d'agost d'aquell any, Guillem II, rei de Sicília, firmà un tractat de pau i comerç amb Abu-Yaqub-Yūssuf Ibn Abd-al-Mumin a la ciutat de Palerm. Tindria una vigència de deu anys²¹¹. Al mateix temps el rei de Sicília va intentar ocupar l'illa de Mallorca amb un estol de galeres, però acabà essent un fracàs²¹².

Entre els anys 1181 i 1185 Gènova firmà un tractat amb Raimond V, comte de Tolosa i Sant-Gilles, Sanç, comte de Provença i Guillem, comte de Forcalquier. Una de les clàusules del document consistia a impedir cap intent de conquerir Gènova per part del comte-rei Alfons el Cast. Aquest fet demostra, segons S. Orvietani Busch, la creixent preocupació de la ciutat de Gènova respecte a un possible intent de conquesta de les Illes Balears per part de la Corona d'Aragó i l'expansió econòmica que aquesta última estava començant a demostrar²¹³.

L'1 de juny del 1184 es redactà un tractat entre la ciutat de Pisa, representada per Sigiero Ugucionello dei Gualandi, i les Balears dels Banū Ghāniya. El document especificà que cap nau pisana que navegues per Mallorca, Menorca, Eivissa i Formentera no rebria cap

---

²⁰⁹ Barceló, 1981: 104-5. B. Doxey, 1990: 372-3. Document transcrit per Latrie, 1866: 109-113. Digitalitzat a: <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k289312/f485.image>

²¹⁰ Transcrit per Mas Latrie, 1866. <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k289312/f399.image>

²¹¹ Jadla, 2008: 313.

²¹² Doxey, 1990: 375. *Annali Genovesi di Caffaro* vol. II: 16.

<https://archive.org/details/annaligenovesidi02caff/page/16>

²¹³ Orvietani Busch, 2001: 241.

mal per part dels illencs alhora que cap nau vinguda de les illes Balears no rebria cap mal per part de Pisa. Un altre punt era el dret de naufragi, pel qual, si una nau pisana s'enfonsava, podria recuperar els béns que arribessin a les costes de les illes Balears i podria demanar als illencs que els ajudessin a recuperar-los. Aquest tractat tindria una durada de deu anys. L'any següent, el 1185 els Banū Ghāniya iniciaren una revolta al Magreb almohade desembarcant a Bugia²¹⁴. La renovació del tractat de Gènova amb Mallorca es produí el 1188 i es donà, segurament, segons Miquel Barceló, com a resposta a l'esmentat tractat firmat entre Mayūrqa i els pisans el 1184 en condicions similars al tractat amb Gènova. En aquesta renovació, a més dels punts mencionats, es va concedir als genovesos el permís per tenir un alfòndec on volguessin, forn, banys, església entre altres infraestructures de gran importància²¹⁵.

La batalla per la successió al tron del regne d'Arborea a Sardenya provocà que l'aliança entre Alfons el Cast i Pisa durés poc, perquè, el 8 d'octubre del 1186, el comte-rei signà amb Gènova un nou tractat en el qual el rei confirmà i jurà que si els pisans o algú altre (exceptuant l'Emperador dels Romans i el seu fill) fes la guerra als genovesos, el comte de Barcelona hauria de fer també la guerra als enemics del Comú de Gènova²¹⁶. A més del compromís reial, Roger Bernat (procurador de Provença) prometé que, si els pisans, o qualsevol altre que fes la guerra, entrés a Provença, no serien ben rebuts i serien presos, a condició que Agalbursa i el seu nebot Hug de Bas comptessin amb l'ajut de Gènova per

---

²¹⁴ Guichard, Pierre, 2015: 261.

²¹⁵ Barceló, 1981: 105. B. Doxey, 1990: 372-3. Transcrit per Mas Latrie, 1866. <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k289312/f489.image>

²¹⁶ Ferrer i Mallol, 1980: 431. Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 216-7. Orvietani Busch, 2001: 241-2. ACA, pergamins, Alfons I, núm. 2617. Editat per Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 421-3. "Ego Ildefonsus, Dei gratia rex Aragonum, comes Barchinonie et marchio Provincie, convenio et promitto Ianuensium consulibus de comuni et toti comuni Ianue per te Ogerium Panem, missum illorum, recipientem pro comuni Ianue, et per presentis mee bulle constitutionem confirmo ac super animam meam iurare mando [quod si Pisani vel aliqua] alia persona, excepto Romano imperatore vel filio eius, guerram fecerint Ianuensibus vel comuni Ianue ea occasione quod [conferre promiserunt] consanguinee mee, Arborensium regine, ad recuperandum regnum et iudicatum Arborensium sibi [et nepoti eius filio] quondam Ugonis de Bassis, ego quamdiu guerra illa duraverit illis personis guerram faciam per me et homines [meos nec in tota] terra mea ipsos recipiam nec recipere consentiam mari vel terra. Et si contingerit ipsos in partibus meis applicare, personas et res eorum capiam vel capere faciam bona fide pro posse meo. Et bona fide operam et studium prestabo efficaciter quod regina et nepos eius, filius quondam predicti Ugonis de Bassis, adimpleant que ipsa regina comuni Ianue convenit. Quod si contrafactum esset, quod Deus avertat, deinceps eis consilium et auxilium meum subtraham nec eis ulterius conferam nec homines terre mee eis conferre concedam".

a la recuperació del regne i jutjat d'Arborea, a Sardenya²¹⁷. Amb aquest tractat Gènova prepararà un mecanisme per frenar l'avanç de poder de Pisa a l'illa de Sardenya²¹⁸.

Hi ha un document datat el 30 de novembre del mateix any 1186 en el qual Alfons el Cast va confirmar i jurar que si els pisans o qualsevol altra persona, exceptuant l'emperador dels romans i el seu fill, ataquessin Gènova per raó de la recuperació del regne i jutjat d'Arborea per a Agalbursa i el seu nebot Hug II de Bas (fill del difunt Hug de Bas) el rei d'Aragó els faria la guerra²¹⁹. Dos anys després, el gener de 1188 Alfons el Cast allibera Guglielmo de Caffaro a canvi que aquest no ataqués els seus súbdits i territoris i obligant Caffaro que Gènova es comprometés a firmar una seguretat similar²²⁰.

L'any 1186, Pisa renovà, tal com s'ha dit abans, el tractat amb el califa almohade, Abu-Yaqub-Yūssuf al-Mansur, fill de l'esmentat califa Abu-Yaqub-Yūssuf Ibn Abd-al-Mumin. Aquest document havia de regular el comerç entre mercaders pisans i les ciutats de Ceuta, Bugia, Oran, Tunis i les costes del sud d'al-Àndalus, exceptuant Almeria²²¹.

A la fi del segle, el 3 de setembre de l'any 1198, es firmà un tractat entre la república marítima i el rei Pere el Catòlic²²². Aquest tractat renovà i confirmà els tractats signats pels avantpassats del rei d'Aragó (Ramon Berenguer IV i Alfons el Cast) amb el Comú de Gènova, anul·lant-se les clàusules referents a les campanyes de Tortosa i Albaron; alliberant el rei de les seves obligacions de pagar els deutes contrets pels seus avantpassats amb Gènova, es considerarien compensats els danys soferts per ambdues parts en els

---

²¹⁷ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 422. "Item promitto quod si Pisani vel aliqua alia persona guerram fecerint Ianuensibus vel comuni Ianue, ea occasione quod conferre promiserunt Arborensi regine ad recuperandum regnum et iudicatum Arborensem sibi et nepoti eius, filio quondam Ugonis de Bassis, quamdiu guerra illa duraverit et ego ero procurator Provincie, illis personis guerram faciam per me et homines Provincie nec in tota terra Provincie illos recipiam mari vel terra nec recipere consentiam".

²¹⁸ Orvietani Busch, 2001: 241.

²¹⁹ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 423-5.

²²⁰ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 427. "Notum sit omnibus quod ego Ildefonsus, Dei gratia rex Aragonum, comes Barchinone et marchio Provincie, ad preces domini pape et honorabilis consolatatus Ianue, liberavi a captione Wilelmi de Kafaro, qui multa mala et iniurias contulerat terre nostre. Propterea ego Wilelmus de Kafaro, iam a captione domini regis Aragonum liberatus, spontanea voluntate et quoniam in terra domini regis per sepius conversari propono, tactis sacrosanctis Evangeliis, et per hominaticum prestitum promitto quod ero fidelis domini regi sicut homo suus propius, nec ipsi nec terre sue vel hominibus suis aliquid mali faciam, machinabor vel contulam. Promitto etiam quod eadem securitatem quam facio, faciam firmari et laudari a consulatu Ianue et propio sigillo consolatatus corroborari".

²²¹ Transcrit per Mas Latrue, 1866. <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k289312/f399.image>

²²² Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 220-1. Editat per Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 449-52. Orvietani Busch, 2001: 244.

conflictes haguts²²³. Finalment, Alberto di Mandello, podestà de Gènova, feia aprovar i jurar en representació dels cònsols, consellers i poble de Gènova en parlament la renovació i confirmació dels tractats firmats pel Comú amb Ramon Berenguer IV i Alfons el Cast²²⁴.

A la segona meitat del segle XII la ciutat de Gènova va acaparar i fer ombra a la seva rival, Pisa, en el comerç mediterrani, atès que la primera feu majors i més nombroses demostracions de força militar naval i firmà diversos tractats de pau i comerç tant amb els diversos poders cristians i musulmans de l'occident mediterrani, mentre que la ciutat tirrena de Pisa començà a mostrar dificultats per mantenir el pols contra la seva rival²²⁵.

Aquesta evolució de les relacions entre Pisa i Gènova (de la defensa del territori de les ciutats-estat italianes al control de les relacions econòmic-polítiques) amb els diversos poders islàmics del Mediterrani occidental mitjançant pactes i concessions podria comparar-se i considerar-se similar (amb les seves molt marcades particularitats) al procés d'expansió del regne de Castella i Lleó, tal com explica Francisco García Fitz²²⁶. García Fitz descriu que fins a l'any 1057-1058 els comtes de Castella no podien fer front al poder de les diverses taifes sorgides de la desfeta del califat de Còrdova l'any 1031.

---

²²³ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 449-50. "In Dei nomine et sancte individue Trinitatis, amen. Ego Raimundus de Fressia, ex parte domini Petri, Dei gratia regis Aragonensis, cuius specialis missus et procurator sum ad hoc constitutus, sicut litteris suis sigillo suo munitis manifeste perpenditur, confirmo et renovo vobis, domino Alberto de Mandello, Ianue potestati, nomine comunis Ianue, et universis Ianue civibus et hominibus Raimundus Berengarii, comes Barchinonie, et dominus Ildefonsus, rex Aragonie, patecius, cum Ianuensi comunitate, secundum quod in cartis inde factis et per alfabetum divisus ac propriis sigillis munitis continetur, remotis tamen antiquitatibus illis que ibi continentur de felici quondam exercitu Tortuose et Albaroni. Et hoc salvo et intellecto quod de debitis quondam avi sui et patris solvendis non teneatur ipse rex sacramento. De forisfactis vero rapinis et iniuriis au.. offensionibus usque hodie hinc inde illatis nullatenus teneat dominus rex seu communitas Ianue alicui respondere ad hoc quod pro bono pacis omnis scandali materia de medio tollatur e.. auferatur".

²²⁴ Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 450-1. "Nos Albertus de Mandello, Ianue potestas, per nos et consules placitorum et consiliatores ac universum populum Ianuensem et universos homines de districtu nostro, confirmamus et renovamus domino Petro, Dei gratia regi Aragonensium et comiti Barchinone, ac universis hominibus terre sue, comitatus et regni, per vos Raimundum de Fressia, cuius specialis missus estis et procurator in hoc casu constitutus, prout litteris eius nobis propterea missis et sigillo suo plenarie diddicimus, pacem quam habuit quondam Ianuensis comunitas cum domino avo suo bone memorie Raimundo Berengarii, nobilissimo comite Barchinonie, et domino Ildefonso, Aragonensium rege, patre suo, a Narbona videlicet in iusum quoad eius terram, comitatum et regnum spectat vel dante Domino spectabit, secundum quod in cartis inde factis et per alfabetum divisus ac propriis sigillis munitis continetur, remotis tamen antiquitatibus illis qui ibi continentur de felici quondam exercitu Tortouse et Albaroni et hoc salvo et intellecto quod de debitis quondam avi sui et patris solvendis non teneat dominus rex sacramento. De forisfactis vero rapinis, iniuriis et offensionibus usque hodie hinc inde illatis, nullatenus teneat dominus rex seu Ianuensis comunitas alicui respondere ad hoc quod pro bono pacis omnis scandali materia de medio tollatur et auferatur".

²²⁵ Barceló, 1981: 104-5.

²²⁶ García Fitz, 2002: 30-1.

Els comtes castellans hi intervenien donant suport a alguna de les taifes que s'enfrontaven entre elles a canvi de pagaments en diners o d'algunes fortaleses a la frontera del riu Duero. El comte de Castella Ferran I va canviar aquesta dinàmica amb l'expedició que va realitzar entre els anys 1057 i 1058 a la frontera amb la taifa de Badajoz. En aquesta campanya el comte va exigir al poder de la taifa, sota el control d'Abū Bakr Muḥammad b. 'Abd Allāh b. al-Afṭas Sayf ad-Dawla al-Muzaffar, per a retirar les seves tropes, no un sol pagament en diners sinó un pagament anual de 5.000 dinars des de la firma de l'acord. Muzaffar acceptaria, però, amb resistència. Aquest canvi suposaria l'assumpció, per part dels poders islàmics, de la seva pròpia debilitat i de la incapacitat d'aquests per expulsar per la força els poders invasors castellans, havent d'assumir el pagament d'aquestes quantitats en diners anuals, les pàries, que podrien considerar-se tributs que pagaven a canvi d'una pau i treva²²⁷. Alhora, Ferran I va iniciar una campanya l'any 1058-1059 contra el Duero oriental, sota control d'Ahmad al-Muqtadir, gràcies a la qual aconseguí convertir-se en el "protector" de la taifa a canvi d'una pària de 10.000 dinars d'or, obtenint així influència política directa sobre la taifa. D'aquesta manera Ferran I podria pressionar de manera militar i política tal com feien Gènova i Pisa al Magreb al segle XII i Jaume I al segle XIII²²⁸, però sense el mar pel mig, la presència del qual requeria coneixements tècnics i capacitats afegits als necessaris per a la guerra. En cas de no pagament de les pàries, el comte de Castella no dubtava a utilitzar el seu poder militar contra les taifes, com l'any 1065, moment en el qual atacà les taifes de Saragossa i de València²²⁹.

García Fitz també explica que els pactes polítics, els acords militars, els tractats de pau o les avinences econòmiques amb els poders islàmics eren part d'un mateix mecanisme de dissolució destructiu, de vegades més eficaç que la mateixa guerra. En un curt espai de temps s'aconseguia la inactivitat militar dels poders islàmics i el pagament en diners i territori, mentre que, amb el pas del temps, s'assolí la desarticulació política dels territoris i la ruïna econòmica, impossibilitant així la reorganització i recuperació del territori perdut a mans dels castellans²³⁰. Fitz fa esment del rei zīrī de Granada, 'Abd Allāh Ibn Buluggīn, coetani d'Alfons VI de Castella, que va saber comprendre les pautes acabades d'explicar: "Lo que quería (Alfons VI) era apoderarse de nuestras capitales; pero, lo

---

²²⁷ García Fitz, 2002: 31.

²²⁸ García Fitz, 2002: 33.

²²⁹ García Fitz, 2002: 35.

²³⁰ García Fitz, 2002: 59-60.

mismo que había dominado Toledo por la progresiva debilidad de su soberano, así pretendía hacer con los demás territorios. Su línea de conducta no era, pues, sitiar ningún castillo ni perder tropas en ir contra una ciudad, a sabiendas de que era difícil tomarla y de que se le opondrían sus habitantes, contrarios a su religión; sino sacarle tributos año tras año y tratarla duramente por todos los procedimientos violentos, hasta que, una vez reducida a la impotencia, cayese en sus manos, como había ocurrido en Toledo”²³¹.

5.4 Tractats firmats per Pisa i Gènova al segle XII amb els sultanats del Magreb i la Corona d’Aragó

Taula 17 Tractats firmats per Pisa i Gènova al segle XII amb els sultanats del Magreb i la Corona d’Aragó

Parts firmants	Data signatura document	Vigència del tractat	Referència bibliogràfica
Gènova, emirat zírida d’Ifríqiya	1087?	¿?	Mas Latrie, 1866: 28-9
Pisa, Ramon Berenguer III de Barcelona	07/09/1113		Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 289-91
Gènova, Ramon Berenguer III de Barcelona	1125-7?		Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 297-8 i 299-300
Pisa, poders almoràvits del Marroc i Tremissèn	1133	10 anys	Mas Latrie, 1866: 22
Gènova, poder almoràvit del Marroc	1138	10 anys	Mas Latrie, 1866: 88
Gènova, Alfons VII de Castella	Setembre 1146		Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 181
Gènova, Ramon Berenguer IV de Barcelona	1146		Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 310-2

²³¹ García Fitz, 2002: 61.

Gènova, emir Muhammad b. Sad b. Mardanīsh de Múrcia, València i Dènia	1149		Abulafia, 1977:115
Gènova, Ramon Berenguer IV de Barcelona	1149		Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 320-1
Pisa, emir Muhammad b. Sad b. Mardanīsh de Múrcia, València i Dènia	1150		Constable, 2003: 127
Gènova, califa almohade Abd-al-Mu'min	1153	Renovat el 1160	Ferrer i Mallol, 1980: 430
Pisa, Abu-Abd-Allah Ibn -Abd-el-Aziz de Tunis	1157	Reafirmació tractat anterior, període 10 anys	Mas Latrie, 1866: 23-6
Gènova, Mallorca	1160		Mas Latrie, 1866: 108
Pisa, califa almohade Yūsuf b. 'Abd-al-Mu'min	1167	Reafirmat al 1186 per al-Mansūr i al 1211 per Muhammad al-Nāsir	Mas Latrie, 1866: 22
Gènova, Alfons el Cast de Barcelona	Abril 1167	Modificat amb un nou document el maig de 1167	Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 365-7 i 367-8
Gènova, Pisa	1169	Tractat de pau, trencat el 1170	Orvietani Busch, 2001: 228
Gènova, Ceuta	1170		González Arévalo, 2018: 368
Gènova, Raimon V, comte de Toulouse	1171		Orvietani Busch, 2001: 229
Pisa, Mallorca	1173		
Gènova, Raimon V, comte de Toulouse	1174		Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 212-3

Gènova, Pisa	06/11/1175	Tractat de pau similar al del 1169	Orvietani Busch, 2001: 230
Pisa, Alfons el Cast de Barcelona	1177		Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 383-4
Gènova, al-faqîh de les illes Balears Ishaq ibn Ganiyya	1181	Vigència 10 anys	Mas Latrie, 1866: 109-113
Guillem II de Sicília, Abu-Yaqub-Yūssuf Ibn Abd-al-Mumin, rei del Marroc	Agost 1181		Jadla, 2008: 313
Gènova, Raimond V de Toulouse, Sanç de Provença, Guolhem de Forcalquier	Entre 1181 i 1185		Orvietani Busch, 2001: 241
Pisa, al-faqîh de les illes Balears	1184		Guichard, 2015: p. 261
Gènova, Alfons el Cast de Barcelona	08/10/1186		Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 421-3
Gènova, al-faqîh de les illes Balears	1188		Mas Latrie, 1866: 113-5
Pisa, califa almohade Abu-Yaqub-Yūssuf al-Mansur	1186		Mas Latrie, 1866: 28-30
Gènova, Pere el Catòlic de Barcelona	03/09/1198		Ferrer i Mallol; Riu i Riu, 2009: 449-52

Com s'ha pogut veure, la desfeta del califat de Còrdova el 1031 va obrir una esclletxa en la unitat del món islàmic al Mediterrani Occidental. Aquest fet va ser aprofitat pels poders cristians, tant de la península Ibèrica (regnes de Castella i d'Aragó i els comtes del casal de Barcelona) com de la península Itàlica (les ciutats-estat de Pisa i Gènova) per iniciar una contra-ofensiva tant al territori de la península Ibèrica (en el cas de Castella, Aragó, Barcelona, Pisa i Gènova) com al nord d'Àfrica i el Mediterrani occidental (Pisa i Gènova) a la fi del segle XI i, sobretot, al segle XII. A partir de la proclamació de la primera Croada el 1095 (tot i que el 1087 ja es deixà entreveure) el Papa va legitimar i

estimular la força utilitzada per part del sistema feudal, associant indissolublement la guerra i el benefici econòmic de les esmentades accions bèl·liques.

Aquests atacs i conquestes per part dels poders cristians contra el món islàmic, que en un inici eren pocs en quantitat i més defensius que ofensius, ràpidament passaren a ser cada cop més nombrosos i amb un rerefons econòmic, tal com es pot observar, en els diferents tractats firmats per les ciutats de Pisa i Gènova amb els diversos poders locals i estatals arreu del Mediterrani occidental al llarg del segle XII.

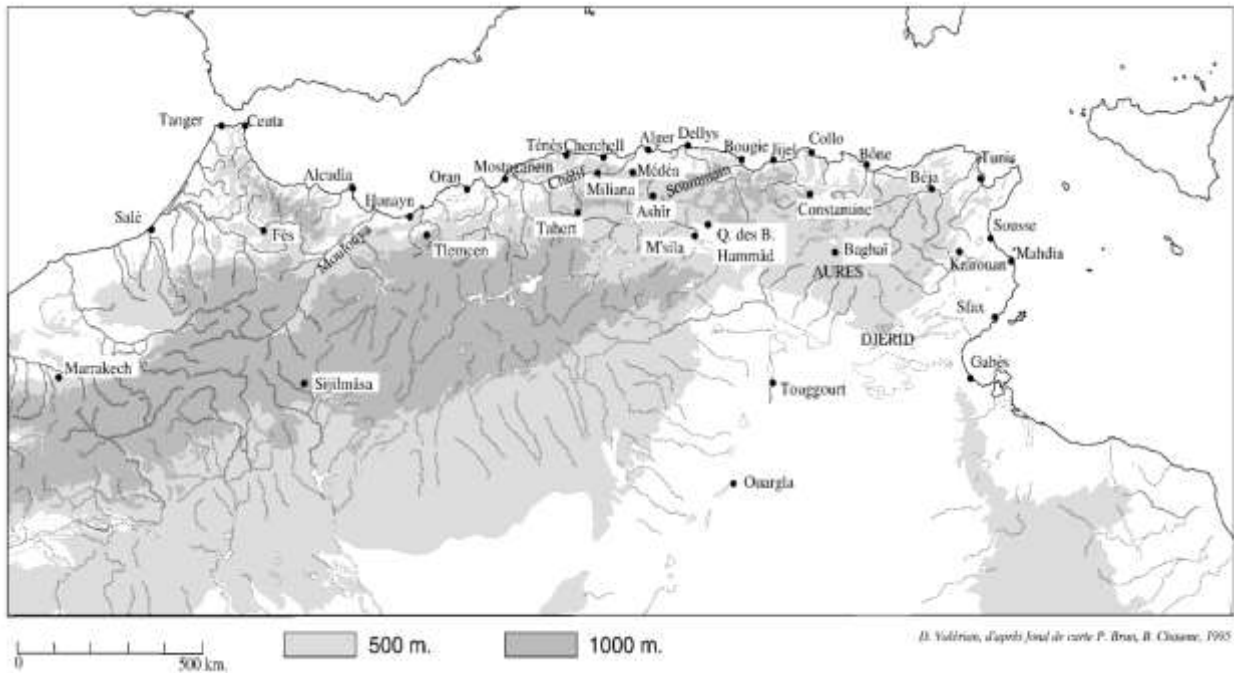
Aquests tractats foren, majoritàriament, de caràcter comercial entre Pisa i Gènova i els poders musulmans. Durant tot el segle aquests acords anaren incrementant-se en nombre, mentre que la competitivitat i enemistat entre les dues ciutats-estat italianes va anar augmentant en una pugna pel control dels mercats i les vies marítimes del Mediterrani occidental que finalitzarà el segle XII amb l'ascens de Gènova com a força predominant i Pisa descendint a una posició inferior.

6. Context històric dels sultanats magrebins al segle XIII

Abans d'explicar la formació dels sultanats amb els quals la Corona d'Aragó va tenir relacions al segle XIII caldria preguntar-se el motiu pel qual el monarca Jaume I va fixar la vista al Mediterrani, donant l'esquena a la península Ibèrica. La derrota de Pere el Catòlic a la batalla de Muret el 1213, en el context de la croada contra els càtars al sud de França, va comportar la pèrdua dels territoris ultra pirenaics de la Corona d'Aragó. Alhora, la firma de diversos tractats amb la Corona de Castella va limitar la frontera de les conquestes a la península, sent la culminació de la conquesta de la Corona d'Aragó a terres peninsulars els territoris del regne de Múrcia l'any 1266. D'aquesta manera, un cop Menorca es va fer un regne tributari (1232), varen conquerir-se els territoris de les illes de Mallorca i Eivissa (1229-1235) i del que seria el regne de València (1233-1245) i tancades les possibilitats d'expansió tant cap Europa com a la península Ibèrica, Jaume I va decidir expandir-se cap al nord d'Àfrica occidental i, a partir del seu fill Pere el Gran, cap al Mediterrani central i oriental²³².

---

²³² Mapa il·lustració 1 extret de: Valérian, 2006: 36.

Il·lustració 1 Mapa general del Magreb

Els contactes entre la Corona d'Aragó i els sultanats magrebins s'iniciaren, formalment, a la dècada de 1230. A escala particular, però, els mercaders de la Corona ja comerciaven amb els estats islàmics des de la dècada de 1210²³³. Els sultanats amb els quals els mercaders de la Corona d'Aragó tingueren contacte foren el sultanat de Fes, el de Tremissèn i, amb més assiduïtat, el sultà hàfsida de Tunis.

El primer d'ells, l'estat dels marínides, estigué pràcticament sota l'òrbita de la Corona de Castella. Exceptuant el comerç que poguessin practicar els seus súbdits, la Corona d'Aragó només tingué relacions amb el sultanat marínida a la dècada del 1270, materialitzades en el tractat del 1274, en el qual Jaume I oferí tropes i embarcacions al sultà marínida per fer la guerra contra la ciutat de Ceuta. El sultanat marínida (Banū Marīn), comprenia un territori amb unes fronteres similars a les de l'actual Marroc, tenint com a capital la ciutat de Fes. El sultanat es va conformar oficialment l'any 1269, data en la qual els marínides ocuparen Marràqueix, la capital de l'imperi almohade. Els orígens dels Banū Marīn, però, es troben a Ifríqiya, d'on eren originaris²³⁴.

²³³ El primer document localitzat data del 9 de setembre de 1213. Ferrer Mallol; García Sanz, 1983: 308-9.

²³⁴ Martínez Enamorado, 2006: 19.

A principi del segle XIII aquesta corporació tribal de pastors nòmades va anar desplaçant-se fins a la zona septentrional del Magreb. Un cop arribats allà entraren en contacte amb l'imperi almohade, introduint-se entre les files del seu exèrcit com a cavalleria i en la burocràcia com a recaptadors d'impostos, esdevenint agents fiscals del poder estatal entre la població rural almohade. Quan l'imperi almohade s'afeblí a conseqüència de la derrota a la batalla de Las Navas de Tolosa (1212), els marínides aprofitaren la seva posició sociopolítica dins de l'exèrcit i l'esfera burocràtica per dominar el territori i establir-se com a poder regnant al territori. Per no semblar usurpadors, els Banū Marīn argumentaren que la conquesta de l'imperi es feia en nom dels hàfsides, que ja s'havien independitzat de l'imperi almohade feia unes dècades i s'havien proclamat com a sultanat independent²³⁵.

Els marínides varen sotmetre tributàriament les ciutats de Fes, Meknès, Taza, Kasr al-Kabir entre els anys 1217 i 1223; varen conquerir militarment Rabat i Salé entre 1245 i 1251; varen conquerir la capital de l'imperi almohade, Marràqueix, el 1269. Finalment, varen conquerir la vall del Dra l'any 1271, i el 1274 les ciutats de Ceuta i Tànger²³⁶. També varen conquerir les ciutats de Sigilmasa i Ceuta, que eren importants en les rutes comercials transsaharianes a l'oest del continent²³⁷.

La ciutat de Ceuta va aprofitar la desfeta de l'imperi almohade per rebel·lar-se contra el califa al-Mu'min el 1225, donant suport al germà d'aquest, Abū Mūsā. Poc després fou ocupada per l'emir de Múrcia, Ibn Hūd, però el califa almohade Abū-l-'Alā Idrīs al-Ma'mūn va recuperar el control de la ciutat l'any 1231 amb ajut genovès. Poc durà el control almohade sobre la ciutat ceutí, ja que el 1234 el berber al-Yanašī va proclamar-se emir independent de Ceuta. Per intentar recuperar el control de la ciutat el califa al-Rashid va contractar uns *calcurini* els quals, segons les fonts genoveses, eren mercenaris a sou i, possiblement, catalans. Aquests calcurini cremaren els vaixells genovesos i atacaren la comunitat lligur, havent de fugir els genovesos de la ciutat²³⁸.

---

²³⁵ Manzano Rodríguez, 2007: 17-8.

²³⁶ Manzano Rodríguez, 2007: 18.

²³⁷ Rivet, 2012:148.

²³⁸ González Arévalo, 2018: 372-4. Sobre els calcurini consultar pàgina 106.

L'any següent, el 1235, els genovesos enviaren una flota a Ceuta i els *calcurini* abandonaren la ciutat, però el rebel al-Yanaštī aprofità per ocupar la ciutat i, amb ajut de tribus provinents del Rif, saquejaren de nou el barri genovès de la ciutat. Els genovesos enviaren una nova flota, tres cops més gran, i al-Yanaštī pagà a indemnització 400.000 dinars per mantenir el control de la ciutat, que perdria l'any següent a mans del califa al-Rašīd²³⁹.

El sultanat de Tremissèn, sota la dinastia dels abdalwadites, també coneguts amb el nom de Zayyānis (Banū ‘Abd al-Wād/ Banū Zayyān), varen conformar el sultanat l'any 1239, les fronteres del qual eren semblants a les de l'actual Algèria. Aquest sultanat tenia com a capital la ciutat de Tremissèn, que se situava a la principal ruta entre els sultanats marínida i hàfsida (d'oest a est respectivament) i entre la costa de la mar Mediterrània i la ciutat d'Orà, a l'Àfrica subsahariana (la ruta de l'or entre el nord i el sud).

L'últim sultanat a esmentar, l'hàfsida de Tunis, estigué conformat per la tribu dels Banū Hafs, que s'independitzaren de l'imperi almohade el 1228 en un procés d'acabar amb els Banū Ghāniya (que controlaven una gran porció del Magreb central) a Ifríqiya²⁴⁰.

El territori de l'esmentat sultanat comprenia l'antiga Ifríqiya romana, és a dir, el nord-est de l'actual Algèria, el nord-oest de l'actual Líbia i l'actual Tunis, tenia com a capital la ciutat de Tunis. Abū Zakariyā fou el primer sultà independent del govern almohade de Marràqueix, que va estendre les fronteres del sultanat durant el seu regnat (1229-1249) conquerint les ciutats de Constantina i Bugia els anys 1228-1229²⁴¹. Va ocupar l'Algèria central, prenent com a regne vassall el sultanat de Tremissèn l'any 1242. Yagmurāsan b. Zayyān, sultà de Tremissèn, va reconèixer l'autoritat hàfsida un any després de la conquesta, mentre que va fracassar l'intent de l'imperi almohade de sotmetre militarment el sultanat de Tunis i retornar el hàfsida i el de Tremissèn sota el poder almohade²⁴².

El sultà Abū Zakariyā seria reconegut pels regnes cristians de la Mediterrània com a “rei de Tunis”, mentre que la república de Gènova reconegué que el seu imperi anava de

---

²³⁹ González Arévalo, 2018: 374.

²⁴⁰ Rouighi, 2011: 29.

²⁴¹ Valérian, 2006: 54.

²⁴² Manzano Rodríguez, 2007: 12-3.

“Trípoli de Barbaria fins als confins occidentals de Bugia”²⁴³. Els emirs d’al-Àndalus veieren en el sultà un protector, tal com havien fet amb els almohades, en un moment d’expansió de les fronteres dels regnes cristians peninsulars en detriment del territori d’al-Àndalus²⁴⁴.

Segons Rouighi, la línia política d’Abū Zakariyā continuà el costum almohade, és a dir, va redissenyar la kasbah de Tunis²⁴⁵; l’any 1233 va inaugurar un nou minaret per la mesquita de la kasbah, que era coneguda com la mesquita almohade. Als tractats amb els regnes del nord del Mediterrani els seus súbdits foren descrits com a “almohades” alhora que els seus mètodes de recompensar la lleialtat i castigar les ofenses recordaven als almohades²⁴⁶. També va construir la primera madrassa pública amb l’objectiu de propagar la doctrina almohade²⁴⁷.

El mateix autor destaca la formació d’un formidable cos de recaptadors d’impostos (*jubāt al-amwāl*), juntament amb l’oficina del jutge (*qādī*), que els hàfsides van utilitzar per controlar els mercats i els mercaders. Els jutges vigilaven l’aplicació de les regulacions del mercat controlant els preus, els pesos i les mesures i la integritat de la moneda²⁴⁸.

Quan Abū Zakariyā va morir, el va succeir el seu fill, Abū Abd Allāh Muhammad al-Mustansir ibn Yahya (1249-1277), que semblà ser capaç de defensar l’Islam en un moment en el qual els regnes cristians de la península Ibèrica anaven guanyant terreny a l’Islam a l’oest mentre que els mongols anaven conquerint terreny a l’est. El sultanat de Tremissèn, el marínida de Fes i els nassarites de Granada enviaren regularment presents al sultà de Tunis en terme de vassallatge, fet que demostra que Abū Abd Allāh Muhammad al-Mustansir ibn Yahya era reconegut com a defensor de l’Islam, com a mínim, a l’occident mediterrani²⁴⁹. El sultà de Tunis, però, va haver de fer front durant el seu regnat als beduïns, poderosos xeics almohades, la majoria dels quals no tornaren a Marràqueix quan Abū Zakariyā proclamà la independència de Tunis respecte a l’imperi

---

²⁴³ Djaït, Hichem i altres, 2008: 359.

²⁴⁴ Rouighi, 2011: 34.

²⁴⁵ Rouighi, 2011: 33. La torre fortificada i les casernes amurallades on vivia la família governant i els oficials de l’alt govern.

²⁴⁶ Rouighi, 2011: 33.

²⁴⁷ Djaït; Talbi; Dachraoui Farhat; Dhoub; M’rabet, M’hamed, 2008: 362.

²⁴⁸ Rouighi, 2011: 78.

²⁴⁹ Djaït, Hichem i altres, 2008: 365.

almohade, i a les elits urbanes. Tots dos grups desafiaren la seva autoritat contínuament²⁵⁰.

L'any 1250 va sobreviure a un intent de cop d'estat fomentat per líders almohades, que estaven ressentits pel creixent poder dels esclaus alliberats i els andalusins. Tan sols tres anys després, el 1253, el seu germà, Abū Ishāq Ibrāq Ibrāhīm, va escapar de Tunis i refugiar-se amb els dawāwides, els xeics dels quals van aliar-se amb ell, reconeixent-lo com emir i ajudant-lo a formar un exèrcit per intentar destronar al sultà, però va fracassar i fugir a al-Àndalus, amagant-se a la cort de Muhàmmad b. Yūsuf de Granada²⁵¹.

L'any 1261 el germà del sultà, Abū Hafs Úmar I, va prendre la ciutat de Milyāna i posar-la en mans dels Awlād Madīl abans de tornar a Tunis. A l'est de Milyāna, la ciutat portuària de Jazā'ir Banī Mazghanna (Alger) va proclamar la seva independència respecte a Tunis. En ambdós casos al Mustànsir va afirmar la seva dominació militar, però a un gran cost²⁵².

També va fer front a la croada organitzada pel rei Lluís IX de França, amb l'ajut del seu germà Carles d'Anjou, l'any 1270. La mort del monarca francès i el pagament d'una gran quantitat de diners a Carles d'Anjou va posar fi al setge de la capital hàfsida. Després de la mort d'Abū Abd Allāh Muhammad al-Mustansir ibn Yahya l'any 1277, un any després que morís Jaume I, els emirs hàfsides de Bugia, Constantina i altres grans ciutats del sultanat s'independitzaren d'aquest amb el suport de les mateixes elits locals i exèrcits beduïns que desafiaren el poder del sultà, provocant que les esmentades ciutats lluitessin contra elles per mantenir i expandir els seus territoris d'influència a Ifríqiya. S'inicià un procés d'oscil·lació de poders: d'un estat centralitzat en temps d'Abū Zakariyā i d'Abū Abd Allāh Muhammad al-Mustansir ibn Yahya a una fragmentació del sultanat en ciutats independents i poders locals per acabar tornant a un procés de reunificació d'Ifríqiya en temps d'Abū Fāris²⁵³.

---

²⁵⁰ Rouighi, 2011: 25.

²⁵¹ Rouighi, 2011: 34.

²⁵² Rouighi, 2011: 35.

²⁵³ Rouighi, 2011: 25-6.

Ramzi Rouighi assenyala a la seva obra que la dinastia hàfsida no fou l'únic grup en la formació política d'Ifríqiya, sinó que també hi intervingueren els poderosos grups beduïns i els xeics almohades (*shuyūkh*)²⁵⁴. Aquests darrers anirien sent substituïts progressivament de les posicions oficials del sultanat al segle XIII i XIV per les elits andalusines immigrants des d'al-Àndalus, concretament de Sevilla, Múrcia i Xàtiva, entre altres ciutats, per acabar amb la influència política dels xeics. Així doncs, es passaria d'un "favoritisme tribal" a un "favoritisme urbà i dinàstic". Rouighi cita l'historiador Ibn Khaldūn (1332-1406), que esmenta a la seva obra que l'arribada dels andalusins provocà un canvi a Ifríqiya, que començà a semblar-se a al-Àndalus. Com veurem tot seguit, la influència andalusina estigué al darrere de la independència de Bugia respecte a Tunis i de la multiplicació de centres de poder, tal com va ocórrer amb els regnes de taifes de la península Ibèrica²⁵⁵.

Tot i la preponderància de la dinastia hàfsida, no controlaren tots els assentaments urbans d'Ifríqiya. Hagueren de crear un sistema d'aliances i concessions de terres (*iqṭā'āt*) amb els beduïns. Segons Rouighi, hi hagué dues classes de dinasties regnants a les ciutats, depenent de la grandària dels assentaments. Les que controlaven "ciutats petites" i "viles" (*qurā*) eren considerades subordinades. El govern d'aquests petits regnes (*al-mulk al-asghar*) depenia de la debilitat de la gran dinastia (*al-mulk al a'zam*) que governava des de la gran ciutat²⁵⁶.

Una important ciutat, a escala comercial, situada dins del sultanat de Tunis, va ser la ciutat de Bugia. Situada en un punt estratègic, estigué connectada amb la majoria de principals ciutats del Magreb mitjançant una xarxa de carreteres, alhora que estava envoltada de viles a un o dos dies a camí per donar suport als mercats de la ciutat amb productes de la terra. Amb una orientació marítima (i una potent indústria productora de vaixells) la ciutat estigué connectada amb les rutes del Mediterrani i tingué un canal terra endins per facilitar la descàrrega de les mercaderies dels vaixells²⁵⁷.

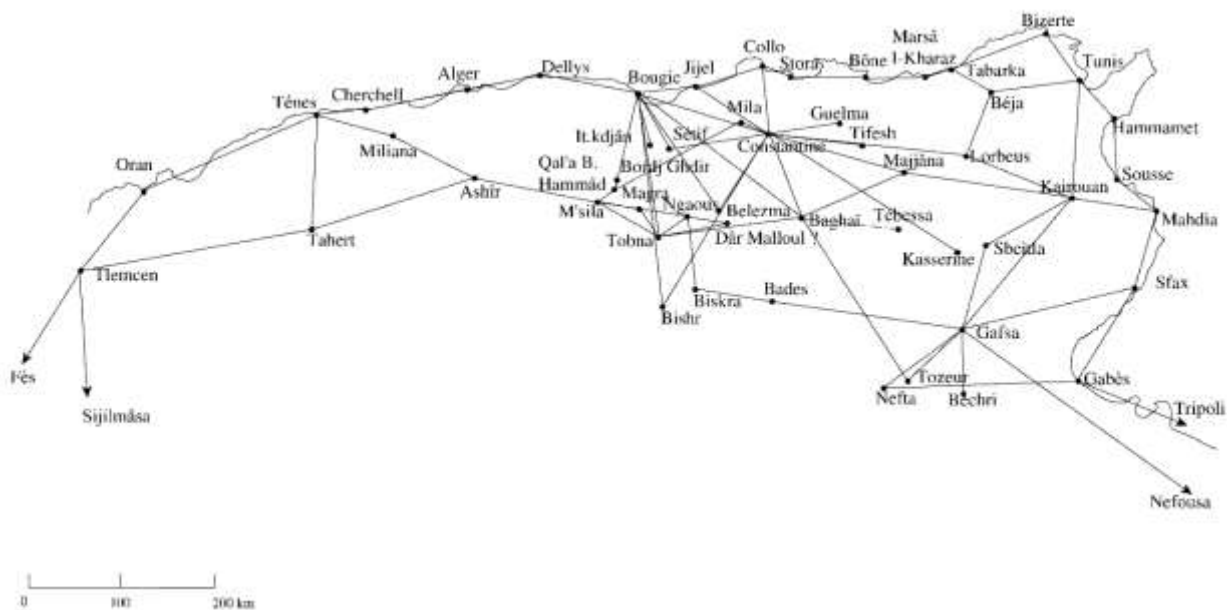
---

²⁵⁴ Rouighi, 2011: 27-8.

²⁵⁵ Rouighi, 2011: 109, 112 i 113.

²⁵⁶ Rouighi, 2011: 105-6.

²⁵⁷ Rouighi, 2011: 79-80.

Il·lustració 2 Rutes terrestres connectades amb Bugia

Com es veurà més endavant, Bugia tingué (com Tunis o d'altres ciutats dels sultanats) alfòndecs on els mercaders de Marsella, Pisa, Gènova i la Corona d'Aragó pogueren establir-se separats, perquè cada regne i ciutat-estat negocià amb els sultans hàfsides l'obtenció d'alfòndecs propis²⁵⁸. Els alfòndecs eren una part essencial per al manteniment de la infraestructura dels mercats mediterranis, així com els mercats. Bugia comptà amb dos tipus de mercat: els especialitzats en un tipus de producte i aquells que venien tota mena de mercaderies²⁵⁹.

Des de Bugia cap al Magreb central i l'occidental en sortien dues rutes. La primera, més antiga, anava cap al sud passant per velles capitals: Qal'a, M'sila, Ashīr, Tahert i Tremissèn. La segona, en canvi, anava per la costa, recorrent diversos ports fins a Ceuta. En direcció est, també hi hagué diverses rutes, una d'elles anava per la costa, la mateixa que arribava fins a Ceuta, passant per Tunis, els ports del Sahel en direcció a Trípoli i Egipte. Terra endins, la xarxa de ciutats comunicades era més densa respecte a l'oest, i connectava amb totes les viles actives de la regió, els centres interiors i del sud.²⁶⁰.

²⁵⁸ Mapa de la il·lustració 2 extret de Valérian, 2006: 180.

²⁵⁹ Rouighi, 2011: 80.

²⁶⁰ Valérian, 2006: 181.

7. Relacions diplomàtiques entre la Corona d'Aragó i els sultanats magrebins (1230-1274)

Pel que fa als primers contactes entre la Corona d'Aragó i els sultanats magrebins en temps de Jaume I, caldria remuntar-se a la dècada de 1230. Un cop passada la Pasqua (el 7 d'abril) de l'any 1230 el comte del Rosselló, Nunyo Sanç, va armar una nau i dues galeres per partir en cors contra les costes nord-africanes de Barbaria²⁶¹. La partida del comte del Rosselló, però, no s'especifica si fou per voluntat pròpia o d'acord amb el rei Jaume I.

Tot indica que, a conseqüència de la conquesta de l'illa de Mallorca per part de Jaume I l'any 1229, s'inicià un intent de conquesta de l'illa per part del sultà de Tunis l'any 1231. Al *Llibre dels feits del rei en Jaume I* es descriu com arribaren notícies al rei d'un possible atac a l'illa de Mallorca per part del sultà Abū Zakariyā de Tunis. Aquest fet provocà que el monarca viatgés fins a Mallorca l'any 1232 i fes fortificar l'illa per impedir-ne la conquesta, però, finalment, no es produí cap intent per part del sultà d'ocupar l'illa.²⁶². En canvi, encara no un any després de la conquesta d'Eivissa i Formentera es produí el primer contacte diplomàtic documentat entre Jaume I i el sultanat de Tunis.

Pierre-Vincent Claverie a la seva obra considera l'absència del comte del Rosselló a la cort reial entre el gener i l'octubre de 1234 com una possible conseqüència de l'armament d'una esquadra naval, la qual, segons l'autor, podria ser la que apareix a les fonts històriques realitzant l'atac a Ceuta per part dels Calcurini. Per donar suport a aquesta teoria Claverie assenyala l'experiència militar i recursos del comte del Rosselló: la participació del comte a la conquesta de l'illa de Mallorca el 1228, a l'atac de 1230 contra les costes del Magreb, i a la campanya de conquesta de l'illa d'Eivissa el 1235. Les seves possessions com a comte del Rosselló, la Cerdanya, el Conflent i el Vallespir, i les terres obtingudes després de la conquesta de Mallorca, li permetrien armar l'esmentada esquadra de vaixells per atacar Ceuta amb la intenció d'ocupar aquesta plaça estratègica al Mediterrani occidental i fer operacions de cors contra les naus musulmanes²⁶³.

---

²⁶¹ Soldevila, 2008: 186.

²⁶² Soldevila, 2008: 201-203, 205-206

²⁶³ Claverie, 2018: 625-8.

7.1 Ambaixada de Marimon de Plegamans (1236)

El 12 de març del 1236 Marimon de Plegamans, veguer de Barcelona, viatjà a Tunis per mandat reial. No se sap l'objectiu de l'ambaixada, però, possiblement, es realitzà per calmar les relacions entre la Corona d'Aragó i el sultanat de Tunis després de l'intent de conquesta de les Balears per part d'aquest darrer. El fet que l'ambaixada es dugués a terme després dels atacs de Nunyo Sanç al litoral magrebí i el significatiu avenç en les conquestes de Jaume I (Mallorca, Eivissa, Formentera) podria haver donat avantatge a l'ambaixador reial en les negociacions. Ch.-E. Dufourcq considerà que la finalitat de l'ambaixada era establir llaços d'amistat amb el sultanat hàfsida, sorgit l'any 1229, després d'independitzar-se de l'imperi almohade²⁶⁴.

Hi ha constància del viatge de Marimon de Plegamans a terres del sultà hàfsida a través de l'obra de Miret i Sanç, que transcriu parcialment un document (tot i que no proporciona signatura arxivística ni procedència) que diu el següent: “tempore illo quo idem Marimundus fuit absens de Barchinona iturus apud Tunisium mandato domini regis” amb consell de Ramon de Plegamans “gerentis vices domini Regis in Catalonia”²⁶⁵.

Segons Vela Aulesa, aquesta primera ambaixada va enviar-se en el moment de màxima extensió territorial del sultanat hàfsida de Tunis, que abastava des de la Tripolitània a Constantina, alhora que entre els anys 1231 i 1236 Tunis va firmar tractats amb Venècia, Pisa i Gènova²⁶⁶.

7.2 L'ambaixada de 1240

Aquesta ambaixada data del 20 de desembre de 1240. No se sap qui fou l'ambaixador ni el seu motiu, només el destí, Tunis. Es coneix la seva existència a través d'un document de l'Arxiu del Regne de Mallorca (ARM), que diu el següent: “ad XV dies postquam navis et galeoti in qua tendint nuncius domini Regis portum feceretur ad Tuniz...”²⁶⁷. A la seva obra, Ch.-E. Dufourcq no l'esmenta, però descriu un tractat firmat l'any següent,

---

²⁶⁴ Dufourcq, 1966: 93-4.

²⁶⁵ Miret i Sans, 2007: 123. Vela Aulesa, 2011: 477. Aulesa cita a Bensch, que proporciona el document utilitzat per Miret i Sans, ACB, 1-6-1604.

²⁶⁶ Vela Aulesa, 2011: 477-8.

²⁶⁷ Coll Font, 2012: 626-7. ARM 341, fol. 130-2v.

el 27 d'abril de 1241, entre l'infant Pere de Portugal, aleshores senyor de Mallorca (se suposa que en nom de Jaume I) i el sultà Abū Zakariyā per tal d'acabar amb els incidents marítims sorgits a partir de l'inici de la guerra entre Jaume I i l'emir de València per la conquesta de la dita ciutat per part del primer. Sobre aquest tractat hi ha dos documents a l'Arxiu de la Catedral de Barcelona (ACB) que descriuen la intenció de Pere de Portugal d'aconseguir la llibertat dels captius fets per part dels súbdits del sultà tunisenc²⁶⁸.

Prèviament a l'ambaixada i al tractat hi hagué una demostració de força per part de la flota de la Corona d'Aragó. L'any 1238, durant el setge a la ciutat de València per part de Jaume I, el sultà de Tunis envià vaixells per intentar ajudar a trencar el setge que envoltava la ciutat, ja que l'emir de València i el sultà de Tunis eren cosins²⁶⁹. El sultà envià entre dotze i quinze naus per ajudar l'emir amb homes i armes, però no pogueren desembarcar ni a Peníscola ni a Dénia, perquè foren empaitats per una esquadra formada per vint-i-un vaixells que havia sortit de Tortosa²⁷⁰.

També prèviament al tractat, l'any 1239 els marínides realitzaren una sèrie d'atacs contra el Magreb, causant desordres i ocupant algunes zones del territori²⁷¹. El gener de 1240 el papa Gregori IX va autoritzar el comerç de Mallorca amb els estats islàmics perquè considerà que els cristians de l'illa necessitaven aquest comerç per a la seva supervivència²⁷². Comerç que ràpidament quedà per escrit, tal com es veurà, a la documentació del llibre manual de Pere Romeu (1239-1243).

La butlla papal fou modificada l'abril de l'any següent, el 1241, prohibint el comerç de materials que podrien utilitzar-se per part dels musulmans per a fer la guerra, com, per exemple, el ferro, les armes, naus marítimes, fusta, etc. Alhora també limità el comerç a temps de pau, en cas de guerra no s'autoritzava el comerç. El tractat fou firmat el vint-i-set d'abril del 1241, fou, possiblement, una formalització de l'autorització papal, és a dir, un acte per deixar per escrit la validesa del comerç entre la població cristiana de l'illa de Mallorca i el sultanat musulmà de Tunis.

---

²⁶⁸ Dufourcq, 1966: 96-7. ACB, Cartes Reials, carpeta 1, núm. 26 i 31.

²⁶⁹ Soldevila, 2008: 327-8.

²⁷⁰ Dufourcq, 1966: 95.-6.

²⁷¹ Ibn Khaldun, 1982: 242-3.

²⁷² Vela Aulesa, 2011: 480.

7.3 L'ambaixada de Ponç IV d'Empúries (1246)

L'any 1246, any en el qual Abū Zakariyā va aconseguir que les ciutats de Sevilla i de Ceuta el reconeguessin com el seu sobirà (per sobre del poder almohade), el comte d'Empúries, Ponç IV (o Ponç Hug III), que havia participat en la conquesta de Mallorca i de València, viatjà com ambaixador reial a Tunis i a Lió amb l'objectiu, segons Ch.-E. Dufourcq, de convèncer el papa Innocenci IV d'evitar qualsevol mal al sultanat de Tunis en la croada que Lluís IX de França estava preparant contra el nord d'Àfrica²⁷³. El pontífex es va negar a la demanda del comte d'Empúries, però va donar permís per portar regals al sultà de Tunis tot i la prohibició existent²⁷⁴. Resulta destacable que el papa Innocenci IV demanés, tant a Jaume I com al sultà de Tunis, que ajudessin i protegissin el bisbe del Marroc, Lope, de qualsevol mal²⁷⁵. Tanmateix, no hi ha constància que finalment es realitzés cap croada per part del monarca francès fins al 1270. Una conseqüència directa d'aquesta ambaixada fou la prohibició que va emetre Jaume I l'any 1250 de fer la guerra de cors al sultanat de Tunis mentre l'Església considerà que el sultà de Tunis mereixia una atenció particular, intentant-se a partir d'aleshores convertir els hàfsides al Cristianisme, missió en la qual participaria el frare Ramon de Penyafort²⁷⁶.

Jaume I volia, en paraules de Ch.-E. Dufourcq, aconseguir ser considerat el protector d'Ifríqiya i protegir aquest territori contra els cristians que volguessin atacar-lo. D'aquesta manera podria reforçar la seva influència diplomàtica per tal de facilitar les activitats comercials dels mercaders de la Corona d'Aragó i obtenir millors avantatges en els posteriors tractats. Aquest títol de protector d'Ifríqiya l'havia ostentat el rei de Sicília, sent fins al 1266 la casa Hohenstaufen qui regnava a l'esmentat territori. Aquest any va morir l'últim monarca de la casa imperial, Manfred de Sicília, a la batalla de Benevento

---

²⁷³ Dufourcq, 1966: 97-8. Dufourcq cita Berger, 1884: vol. I 299, núm. 2011. Reg. Any IV, núm. 16, fol. 310v. Nobili viro...comiti Impuriarum. Dilecto filius Arnaldum de Minian, canonicum Gerundensem, et Nicolaum dictum Cichad, civem Januensem, tuos speciales nuntios, quos nuper cum litteris ad nostram presentiam destinasti, benigne recepimus -super eo autem quod petebas a nobis tibi concendi ul...regi Tunisi, ad quem... illustris rex Aragonum sicut asseris te transmittit, securitatem prestare valeres usque ad nostre beneplacitum voluntatis quod a Christianis non posset interim molestari, te nequivimus exaudire, presertim cum Catholicorum principum et maxime cruce signatorum in hoc esset consilium requirendum. Datum Lugduni XIII kalendas augusti anno quarto". Digitalitzat a: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k856772t/f393.item>

També està transcrit a l'obra de Quintana Prieto, 1987: vol. I 311-12, reg. Vat. 21, fol. 310v, núm. 16.

²⁷⁴ Quintana Prieto, 1987: vol. I, 312, reg. Vat. 21, fol. 310-17v, núm. 17. Document datat el 1246/07/16.

²⁷⁵ Quintana Prieto, 1987: vol. I, 338 i 339-340, reg. Vat. 21, fol. 343v, núm. 250 i reg. Vat. 22, fol. 343v, núm. 248.

²⁷⁶ Dufourcq, 1966: 98.

contra els francesos, i el regne passà a mans de Carles d'Anjou, germà de Lluís IX de França. El fet que Jaume I casés el seu fill, el futur Pere II d'Aragó, amb la filla de Manfred, Constança de Sicília, va servir d'argument a Jaume I per atorgar-se a si mateix el títol de protector d'Ifríqiya i, més endavant, a Pere II per conquerir l'illa de Sicília essent el marit de la filla del rei legítim del regne de Sicília²⁷⁷.

Podria tractar-se també d'un intent de reproduir al Magreb la política realitzada pels regnes cristians a al-Àndalus a l'època dels regnes de taifes, és a dir, tutelar i protegir els nous sultanats sorgits de la desfeta califal de 1212 d'altres regnes cristians²⁷⁸.

7.4 L'ambaixada d'Abu-Arlan (1250)

D'aquesta ambaixada a Barcelona per part del sultà de Tremissèn, Yaghmorasen, en tenim constància gràcies a un contracte comercial del 30 de juny de 1250. L'objectiu de l'ambaixador del sultà, Abu-Arlan, fou vendre a Catalunya i Montpeller diversos productes en grans quantitats²⁷⁹.

Coetàniament, a l'ambaixada, i abans a les primeres notícies sobre l'alfòndec català de Tunis, el 19 de juny de 1250 Jaume I prohibí als seus súbdits practicar el cors²⁸⁰. Aquesta prohibició no tenia la finalitat d'impedir als súbdits de la Corona d'Aragó realitzar saquejos navals sinó la concessió de les esmentades accions i concedir patents segons els interessos de la Corona i les relacions amb els sultanats en cada moment.

7.5 L'ambaixada de Berenguer Ermengol (1253)

El coneixement d'aquesta ambaixada es deu al testament de Berenguer Ermengol, que el va atorgar abans de sortir de viatge cap a Tremissèn com a ambaixador de Jaume I. El document està datat del 12 d'abril de 1253, moment en el qual l'ambaixador va deixar (en cas que hi hagués qualsevol problema i no tornés del viatge) 2.000 sous del seu pare

---

²⁷⁷ Dufourcq, 1966: 97-8.

²⁷⁸ Vela Aulesa, 2011: 481.

²⁷⁹ Dufourcq, 1966: 145-6.

²⁸⁰ Vela Aulesa, 2011: 482.

i 2.000 més seus per a reparar injúries. Els marmessors del testament foren fra Ramon de Penyafort juntament amb dos frares més²⁸¹.

Poc abans d'aquesta ambaixada, el 1243, el sultà de Tremissèn, Yagmurāsan b. Zayyān, va reconèixer l'autoritat hàfsida, i l'any 1248 hi hagué un intent per part de les forces almohades de sotmetre el sultanat de Tremissèn i annexionar-lo de nou a l'imperi. Aquest intent va fracassar i el califa almohade al-Sa'īd va ser assassinat durant el conflicte²⁸².

7.6 L'ambaixada d'Arnau Eimeric (1257)

Arnau Eimeric fou enviat com ambaixador reial al sultanat de Tunis amb l'objectiu de rescatar uns captius cristians, possiblement capturats pels súbdits del sultanat hàfsida. Quan Eimeric va arribar a Tunis va anar a demanar als captius els diners per al seu rescat, però, com que no va aconseguir el numerari esperat, va revendre els captius alliberats al sultà hàfsida per una suma de nou mil besants, provocant que vint-i-tres dels captius apostatessin i que un nombre indeterminat morissin en captivitat. Dufourcq no especifica si fou abans o després d'aquesta ambaixada, tanmateix Eimeric viatjà a dos cops a Tunis, i aprofità un dels viatges per anar també a Bona per alliberar captius cristians²⁸³. Eimeric intentà solucionar un conflicte entre els comerciants catalans de l'alfòndec català de Tunis. El conflicte era causat per acusacions de malversació, fet que portà a l'ambaixador a enfrontar-se amb l'alcaid Guillem de Montcada i intentar substituir-lo per Egidi Garcés, més favorable a l'ambaixador.

Al document es descriu com l'ambaixador fou denunciat per retenir part del sou de la milícia catalanoaragonesa de Tunis per canviar les monedes per altres de pitjor qualitat i donar-les als soldats. En el seu viatge a Bona portà vaques i moltons per a l'alcaid de la ciutat i els sarraïns d'allà li entregaren cavalls, potser per ordre del sultà, tal com proposa Faustino Gazulla a la seva obra²⁸⁴. L'alcaid Guillem de Montcada, en veure els cavalls, els va rebutjar, i va manar a Eimeric que els retornés al sultà. Tot i denunciar aquestes pràctiques (la venda de captius i el benefici impropï que havia obtingut amb el canvi de

---

²⁸¹ Batlle, 1989: 99. ACB, 4-3-194a.

²⁸² Manzano, 2007: 12-3.

²⁸³ Vela Aulesa, 2011: 487. Dufourcq, 1966: 110. ACA, C., reg. 9, fol. 15.

²⁸⁴ Gazulla, 1919: 29.

moneda), Jaume I va deixar en llibertat l'ambaixador a canvi de 300 morabatins que hauria de pagar a Pere Peironet (Peyroneti), enviat seu²⁸⁵.

Poc abans d'aquesta ambaixada (el 1255) Al-Murtada, intentà recuperar la vila i la província de Fes de mans dels marínides per retornar-la a l'imperi almohade²⁸⁶.

7.7 L'ambaixada de Jaume de Montjuïc (1257)

Jaume de Montjuïc, secretari de Jaume I, va viatjar a Tunis en qualitat d'ambaixador reial l'agost de 1257. Segons Dufourcq s'envià com a resposta d'una ambaixada hàfsida que va anar a Barcelona en un moment anterior. Montjuïc devia donar diversos presents al sultà, entre els quals hi havia falcons, cavalls, mules, cimeres i flassades per a les muntures. Amb l'ambaixador viatjaren falconers que l'acompanyaren en el trajecte des de Barcelona fins a la cort hàfsida. Dufourcq destaca que tant el preu del noliejament del vaixell de l'ambaixador, que fou de 300 besants de plata, com la resta dels costos de l'ambaixada foren pagats dels impostos recaptats entre la comunitat jueva de Barcelona²⁸⁷. El primer dia d'octubre d'aquell mateix any, Berenguer de Vic, procurador de Jaume I, visità l'arquebisbe de Tarragona per presentar-li els greuges rebuts i el dany que havia provocat a les relacions entre la Corona d'Aragó i el sultanat de Tunis trencant la pau i treva existent i va manar armar galeres i barques contra els sarraïns del sultà de Tunis i aliats seus²⁸⁸. El rei mostrà el seu descontentament amb l'actuació de l'arquebisbe de Tarragona, fet que demostra les bones relacions entre la Corona i el sultanat.

Aquesta ambaixada va enfortir els llaços entre la Corona d'Aragó i el sultanat hàfsida perquè, uns anys més tard, el 3 d'abril de 1260 Jaume va donar llicència als seus súbdits per participar a la croada del rei Alfons X el Savi de Castella contra els musulmans exceptuant, però, atacar el sultanat de Tunis²⁸⁹. El 29 d'abril, estant a Lleida, Jaume I prohibí a B. de Santa Eugènia acompanyar l'infant Enric de Castella a Tunis en la croada organitzada pel seu pare, Alfons X de Castella²⁹⁰.

---

²⁸⁵ De Mas Latrie, 1872: 32.

²⁸⁶ Ibn Khaldun, 1982: 248-9.

²⁸⁷ Dufourcq, 1966: 110. ACA, C., reg. 10, fol. 16 i 16v.

²⁸⁸ Miret i Sans, 2007: 262-3. Dufourcq, 1979: 47. ACA, Pergamins, núm. 1498.

²⁸⁹ Miret i Sans, 2007: 300. Dufourcq, 1966: 113. ACA, C., reg. 11, fol. 170v.

²⁹⁰ Miret i Sans, 2007: 300.

7.8 L'ambaixada tunisenca de 1257

El 20 d'agost de 1257 trobem documentada una ambaixada a Barcelona organitzada pel sultà hàfsida amb l'enviament d'un nunci. Possiblement, es realitzà aquesta missió diplomàtica com a resposta a les dues ambaixades catalanes a terres del sultanat de Tunis²⁹¹.

7.9 L'ambaixada tunisenca de 1259

Hi ha constància de l'arribada de missatgers tunisencs a la cort de Jaume I el 27 d'agost de 1259, que arribaren en companyia del català Bertran de Castellet²⁹². Dufourcq a la seva obra considerarà que els nuncis tunisencs vingueren per facilitar l'aplicació dels acords firmats l'any 1256-1257 alhora que portaren "regals" per neutralitzar la possible influència d'Abū Ishāq, fill del sultà Abū Zakariyā i germà del sultà governant en el moment de l'ambaixada, al Mustànsir. Ishāq havia intentat usurpar el poder al seu germà l'any 1253, com s'ha esmentat anteriorment.

7.10 L'ambaixada de Guillem Grony (1263)

L'ambaixada de Guillem Grony està documentada gràcies a tres documents. El viatge de Grony es va produir en un moment de tensió entre la Corona d'Aragó i el sultanat de Tunis. Entre els anys 1262 i 1263 hi ha dos documents que denoten aquesta mala relació entre els dos regnes per l'atorgament de llicència de cors per part de Jaume I a dos súbdits de la Corona d'Aragó. El primer cas data del febrer de 1262, moment en el qual P. F. (Pere Ferrer, possiblement) jurà que els sarraïns de Bugia li havien causat danys, possiblement sobre les seves mercaderies, al port²⁹³. Per aquest motiu Jaume I va concedir-li llicència per prendre als súbdits del sultà de Tunis béns pel mateix valor dels béns que ell havia perdut. El segon cas data del 15 de maig de l'any següent, 1263. Berenguer de Trípol va obtenir llicència de cors com a indemnització per l'impagament per part del sultà de Tunis d'uns noliejaments que el mercader va realitzar per al

---

²⁹¹ Dufourcq, 1966: 110. ACA, C., reg. 10, fol. 16.

²⁹² Vela Aulesa, 2011: 490. Dufourcq, 1966: 112. ACA, C., reg. 11, fol. 257.

²⁹³ Dufourcq, 1966: 114. ACA, C., reg. 12, fol. 14.

hàfsida²⁹⁴. Hi ha un document del 23 d'agost de 1263 (moment en el qual arribà Grony a Tunis, aproximadament) en el qual es va absoldre a Miquel Argilaga i a Bernat d'en Bort, ciutadans de Tortosa, d'haver anat sense llicència reial a Tunis tot i la prohibició existent, sent aquesta una altra mostra del clima de tensió entre la Corona d'Aragó i el sultanat de Tunis²⁹⁵.

Els tres documents que esmenten l'ambaixada de Grony són els següents: El primer text informa els residents de l'alfòndec de Tunis sobre la futura ambaixada que Guillem Grony realitzaria amb destí la capital hàfsida, tenint plens poders en nom del monarca de la Corona d'Aragó²⁹⁶. El següent document descriu les diverses potestats atorgades pel monarca envers Grony²⁹⁷. Finalment, el tercer document descriu el rendiment de comptes entre Jaume I i Grony respecte al viatge dut a terme²⁹⁸. El viatge de l'ambaixador s'inicià a Barcelona poc després del 15 de juliol de 1263²⁹⁹, data del primer document i arribà cap al 15 d'agost (després d'un mes de viatge). Possiblement, al setembre començà el viatge de retorn perquè el document de rendiment de comptes data de l'octubre i el trajecte durà aproximadament un mes, com el d'anada.

Els objectius de l'ambaixada foren diversos. Un d'ells fou intentar pacificar el clima de tensió entre la Corona d'Aragó i el sultanat de Tunis arran dels diversos atacs comesos contra els súbdits de les dues parts. A ulls de Jaume I, el fet que el sultà hàfsida no acabés amb aquests atacs era una ofensa. També s'envià Grony per recaptar els impostos de l'alfòndec de titularitat reial, prendre totes les decisions judicials en nom del rei, recollir l'herència de Guillem de Vic, ciutadà de Barcelona mort a terres hàfsides, i procedir a l'arrendament de l'alfòndec perquè el setembre d'aquell any acabava el contracte vigent concedit a Ramon Arnau i a Felip de Dénia. És destacable que els costos de l'ambaixada fossin sufragats amb part de l'herència de Guillem de Vic³⁰⁰.

Segons Dufourcq, el fet que un dels motius de l'ambaixada fos el cobrament de les rendes reials significa que el sultà, l'alcaid o el cònsol no havien efectuat els pagaments estipulats

---

²⁹⁴ Dufourcq, 1966: 114. ACA, C., reg. 15, fol. 76.

²⁹⁵ Miret i Sans, 2007: 342.

²⁹⁶ Dufourcq, 1966: 115. ACA, C., reg. 12, fol. 94-1.

²⁹⁷ Dufourcq, 1966: 115. ACA, C., reg. 12, fol. 94-2.

²⁹⁸ Dufourcq, 1966: 115. ACA, C., Reg. 12, fol. 126-3.

²⁹⁹ Miret i Sans, 2007: 341.

³⁰⁰ Dufourcq, 1966: 115.

al rei. En cas que l'impagament vingués de mà del sultà i Grony no l'hagués pogut convèncer de pagar i ordenar als seus súbdits acabar amb els atacs contra els mercaders de la Corona, provocà la concessió per part de Jaume I de llicències de cors al març i maig d'aquell mateix any als seus súbdits perjudicats pels ifriquiens, per rescabalar-se com volguessin sobre els súbdits del sultà hàfsida³⁰¹. Aquest fet denota que, si es tancaven les rutes comercials i es frenava l'activitat econòmica dels mercaders de la Corona d'Aragó, el monarca Jaume I no dubtava en tornar-les a obrir a punta de ganivet³⁰², fent servir la violència, recolzant-se en l'activitat diplomàtica de les ambaixades i tractats al mateix temps que en el cors.

Cal suposar que Grony fracassà en l'intent de convèncer el sultà en el pagament i la finalització de les hostilitats, perquè el 27 d'octubre d'aquell any Jaume I autoritzà l'ambaixador a armar-se en cors contra el sultà hàfsida³⁰³. L'obertura a punta de ganivet mencionada per part del poder del rei pot observar-se uns mesos després, quan Jaume I va concedir a l'infant Pere la jurisdicció de l'armada que s'estava organitzant per anar contra el nord d'Àfrica³⁰⁴. Juntament amb aquesta concessió, el 2 de març, el monarca va eximir de pagament d'alguns tributs a la ciutat de Barcelona com a compensació per haver armat dues galeres que anirien en l'esmentada armada³⁰⁵. El 29 de maig Jaume I va concedir llibertat d'acció a l'infant Pere sobre la galera que aquest últim havia fet armar per a la guerra contra el Magreb.

Juntament amb les disposicions esmentades, el monarca de la Corona d'Aragó va autoritzar les ciutats de Barcelona (24 de gener) i de Tortosa (27 de gener) a armar-se contra els musulmans³⁰⁶. També va autoritzar el bisbe de Barcelona (4 de febrer de 1264) i l'arquebisbe de Tarragona (13 de juliol) a armar-se contra els sarraïns³⁰⁷. Amb totes aquestes disposicions queda clara la intenció del monarca Jaume I de preparar tot un operatiu marítim per a fer la guerra de cors contra Tunis i Tremissèn per tal d'acabar amb els atacs als mercaders de la Corona d'Aragó i restablir, per la força, les rutes comercials.

---

³⁰¹ Dufourcq, 1966: 115-6.

³⁰² Expressió emprada a: Barceló, 1981: 99-108.

³⁰³ Dufourcq, 1966: 114. ACA, C., reg. 12, fol. 126-2.

³⁰⁴ Dufourcq, 1966: 115 ACA, C., reg. 12, fol. 142.

³⁰⁵ Huici Miranda; Cabanes Pecourt, 1988. AMB, Llibre Verd, fol. 226.

³⁰⁶ Dufourcq, 1966: 115. Barcelona, ACA, C., reg. 12, fol. 140-2. Tortosa, ACA, C., reg. 12, fol. 140-4. Infant Pere, ACA, C., reg. 13, fol. 178v.

³⁰⁷ Gazulla, 1919: 39. ACA, C., reg. 12, fol. 141 (bisbe de Barcelona). Dufourcq, 1966: 115. ACA, C., reg. 13, fol. 196 (arquebisbe de Tarragona).

En aquest context de clima bèl·lic, Jaume I enviaria una nova ambaixada a Tunis, encapçalada pel cavaller García Ortiz de Azagra.

7.11 L'ambaixada de García Ortiz de Azagra (1264)

García Ortiz de Azagra, cavaller, viatjà a Tunis en qualitat d'ambaixador de Jaume I en un moment desconegut, però anterior al juliol, d'aquell any perquè en aquest moment estava de tornada a terres de la Corona d'Aragó. L'objectiu de l'ambaixada era similar al de la de Grony, intentar calmar el clima de tensió entre ambdós regnes.

El 24 de juliol d'aquest any és la data del document en el qual Jaume donava les gràcies a Ortiz de Azagra per haver anat en nom seu a Tunis i a Sicília³⁰⁸. L'ambaixada, com l'anterior, degué fracassar perquè Jaume I autoritzà l'endemà al capità corsari Bernat Cancull (25 de juliol) a anar en campanya contra tots els musulmans d'al-Àndalus i de Barbaria³⁰⁹. Més endavant també donà permís a la ciutat de Tarragona (8 de novembre) a armar-se contra els musulmans³¹⁰. Tot i aquest clima de crisi diplomàtica i ambient bèl·lic Dufourcq assegura que el consolat i l'alfòndec catalans de Tunis continuaren funcionant amb normalitat perquè hi ha constància de l'existència de cònsols en aquests anys³¹¹. Del cònsol de Bugia non' hi ha constància per al període 1262-1264, però possiblement el consolat també continuà funcionant. L'1 de setembre, després de la tornada de l'ambaixador, Jaume I notificà als residents de l'alfòndec català de Tunis que l'havia arrendat per un any al cònsol Ramon Arnau i que reconeguessin Bartomeu de Tolosa, nebot d'Arnaud, a qui aquest havia rellogat l'alfòndec juntament amb les seves dependències fins al setembre de l'any següent³¹².

---

³⁰⁸ Dufourcq, 1966: 117. ACA, C., reg. 14, fol. 61v.

³⁰⁹ Dufourcq, 1966: 117. ACA, C., reg. 13, fol. 236v.

³¹⁰ Dufourcq, 1966: 117. ACA, C., reg. 13, fol. 207v.

³¹¹ Dufourcq, 1966: 117. el vint-i-cinc d'agost de 1264 Jaume I autoritzà Ramon Arnau a sotsarrendar l'alfòndec i les seves dependències fins al setembre de 1265 al seu nebot Bartomeu de Tolosa. ACA, C., reg. 13, fol. 291.

³¹² Miret i Sans, 2007: 356. ACA, C., reg. 13, fol. 216.

7.12 L'ambaixada de Pere de Vilaragut (1265)

El 21 de març de 1265 el cavaller Pere de Vilaragut fou enviat en qualitat d'ambaixador i alcaid a Tremissèn³¹³. Aquesta ambaixada tingué l'objectiu d'instal·lar al sultanat abdalwadita una colònia comercial catalana sota el control de l'esmentat alcaid. A diferència de les colònies instaurades al sultanat hàfsida, on el control dels catalans estava en poder del cònsol (un personatge civil), el sultanat abdalwadita els súbdits de la Corona estarien governats per un poder militar.

7.13 L'ambaixada de Ferran de Queralt (1268)

Ferran de Queralt fou enviat a Tunis el 4 de febrer de l'any 1268 encapçalant l'ambaixada, de la qual no se'n sap l'objectiu³¹⁴. Dufourcq considerà que Queralt viatjà al sultanat hàfsida per un motiu relacionat amb el comerç. Per a realitzar aquesta afirmació Dufourcq cita un document en el qual Jaume I donà permís a Queralt per portar mercaderies a Tunis tot i la prohibició del rei³¹⁵. S'haurien fet més autoritzacions com aquesta, perquè consultant els documents comercials de l'ACB del mateix any 1268 hi ha tres documents comercials amb destí el nord d'Àfrica occidental³¹⁶.

7.14 L'ambaixada de Ramon Ricard (1272)

L'ambaixador reial Ramon Ricard viatjà fins a la capital del sultanat hàfsida després del 23 de maig de 1272, moment en el qual va rebre poders com a ambaixador per part de Jaume I. En arribar a Tunis va confirmar Bernat de Canals com a capellà de l'alfòndec català de Tunis en nom del rei Jaume I³¹⁷. Segons Ch. E.- Dufourcq, el fet que el monarca de la Corona d'Aragó tingués el poder de designar els sacerdots de la parròquia catalana de Tunis demostra la gran influència d'aquesta en tots els aspectes de la vida dels seus súbdits a terres nord-africanes. No és conclusiu si fou a conseqüència d'aquesta ambaixada o no, però aquell mateix any Jaume I redactà una clàusula en el contracte

---

³¹³ De Mas Latrie, 1872: 38-9. ACA, C., reg. 13, fol. 258. Digitalitzat a: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k31505x/f43.image.r=documents+arabes+relatifs.langEN>

³¹⁴ Dufourcq, 1966: 118. ACA, C., reg.15, fol. 79-1.

³¹⁵ Dufourcq, 1966: 118. ACA, C., reg. 15, fol. 79-2.

³¹⁶ García i Sanz; Madurell i Marimon, 1973: 168-9. ACB, 1-6-2589 (1268/04/22); Batlle; Varela, 1988: 30 i 42. ACB, 1-6-2727 (1268/04/22); García i Sanz; Madurell i Marimon, 1973: 169. ACB, 1-6-2087 (1268/06/07).

³¹⁷ Dufourcq, 1966: 124. ACA, C., reg. 21, fol. 38. ACA, C., reg. 21, fol. 75-2.

d'arrendament del consolat a Felip de Dénia i Bartomeu de Porta en la qual s'especificava que el rei reemborsaria als cònsols el preu de l'arrendament de l'alfòndec en cas que el sultà prengués l'alfòndec durant una futura guerra o conflicte bèl·lic³¹⁸. Ricard va tornar a Barcelona el novembre d'aquell mateix any perquè Jaume I va aprovar l'arrendament de l'alfòndec, que havia realitzat l'ambaixador³¹⁹.

7.15 L'ambaixada de Guillem de Vilanova (1273)

Guillem de Vilanova, cavaller i alcaid de la milícia catalana de Tunis, viatjà a la capital del sultanat hàfsida acompanyat del cavaller Pere de Cort poc després del retorn de l'ambaixador Ricard a Barcelona, que arribà a la ciutat comtal el 30 d'agost d'aquell 1273³²⁰. Dufourcq desconeix el motiu de l'ambaixada, però teoritzà que Vilanova viatjà possiblement amb l'objectiu de pacificar els ànims entre la Corona d'Aragó i el sultanat de Tunis. Un cop retornà de Tunis Jaume I atorgà a Vilanova 300 besants de plata i 100 sous de Barcelona com a gratificació pels serveis prestats, així com 400 sous de Barcelona per pagar les despeses d'un segon viatge que faria a Tunis per regalar al sultà uns falcons en nom del monarca³²¹.

Les ambaixades de Ricard i de Vilanova no tingueren èxit en l'objectiu de calmar la tensió entre la Corona d'Aragó i el sultanat hàfsida, com es dedueix del fet que Jaume I va autoritzar a dos capitans corsaris comandar una flota destinada a lluitar contra tots els musulmans, sense remarcar l'excepció dels sarraïns del sultanat de Tunis, com en casos anteriors³²². Aquest fet denota que el monarca de la Corona acceptava i autoritzava que els capitans ataquessin qualsevol musulmà, incloent-hi els hàfsides.

El 25 de gener del 1274 Jaume I va notificar al batlle i als oficials de Mallorca i d'Eivissa que Ramon i Bonifaci podien capturar musulmans del sultanat de Tremissèn alhora que l'agost de 1274 Jaume I va prohibir als seus súbdits viatjar i comerciar amb els habitants d'Ifríqiya i el dia 3 del dit mes va redactar un llistat d'objectes prohibits per comerciar amb Tunis³²³.

---

³¹⁸ Dufourcq, 1966: 475. ACA, C., reg. 21, fol. 75-1.

³¹⁹ Dufourcq, 1966: 124. ACA, C., reg. 21, fol. 75v.

³²⁰ Dufourcq, 1966: 124.

³²¹ Miret i Sans, 2007: 486. Dufourcq, 1966: 171-2 i 175. ACA, C., reg. 19, fol.48.

³²² Dufourcq, 1966: 125. ACA, C., reg. 21, fol. 117. Dufourcq, 1979: 80-1. ACA, C., reg. 19, fol. 95-1.

³²³ Dufourcq, 1966: 126. Cunchillos Plano, 1976: 488. ACA, Cartes Reials Jaume I, caps 1, núm. 24.

El 6 d'agost, però, el monarca de la Corona va concedir permís als mercaders de l'illa de Mallorca per poder comerciar amb el sultanat de Tremissèn i uns dies després, el 12, va autoritzar als mercaders Ramon Mercader i Francesc Cardona a comerciar amb els súbdits del sultanat de Tunis³²⁴.

La promulgació, però, no degué tenir l'efecte esperat, perquè s'ha localitzat un document mercantil datat del 20 de març del 1274 en el qual Bernat de Martorell i Pere Mataró van rebre una comanda de mà de Joan de Banyeres de 63 lliures i 5 sous implicats en mercaderies diverses per portar a Màlaga i Barbaria amb el vaixell de Mataró³²⁵.

7.16 L'ambaixada de Ramon Ricard (1274)

L'ambaixador Ricard marxà de Barcelona poc després del 17 d'agost de 1274 i arribà a Tunis un mes després, al setembre³²⁶. En el seu viatge l'acompanyaren cinc col·laboradors, tretze escuders, dos trompeters i un flautista, tots ells amb animals ben aparellats, sent un total de 30 cavalls. El seguici de l'ambaixador va encarir el preu del noliejament del vaixell en el qual viatjà Ricard fins als 7.200 sous de Barcelona. Jaume I entregà a l'ambaixador 2.000 sous de Barcelona per al seu manteniment i el del seu seguici durant la seva estada a Tunis, que fou breu perquè el 3 de novembre d'aquell mateix any ja estava a Barcelona de tornada³²⁷. L'objectiu de l'ambaixada no es descriu, però, segons Ch.-E. Dufourcq, probablement fou el mateix que el de les dues ambaixades anteriors, acabar amb els atacs corsaris entre els dos regnes. Miret i Sans, a la seva obra, va donar a conèixer que el 16 d'agost del 1274 Jaume I va reconèixer deure a Ramon Ricard 20.000 sous per al viatge que havia de fer a Tunis i mil cinc-cents per als cinc homes que acompanyarien a Ricard en el viatge³²⁸.

---

³²⁴ Dufourcq, 1979: 83-4. ACA, C., reg. 19, fol. 154v i fol. 159.

³²⁵ Batlle; Valera, 1988: 26 i 41. ACB, 1-6-2916.

³²⁶ Dufourcq, 1966: 126. ACA, C., reg. 19, fol. 161.

³²⁷ Dufourcq, 1966: 126. ACA, C., reg. 18, fol. 183v-184r.

³²⁸ Miret i Sans, 2007: 507.

7.17 L'ambaixada d'A. de Sant-Llehi (1274)

El cavaller Sant-Llehi (Sent-Leyr) fou enviat com ambaixador a Tunis l'octubre de 1274. L'objectiu de l'ambaixada fou contactar amb els gibel·lins sicilians a favor dels Hohenstaufen refugiats al sultanat hàfsida després de la conquesta de l'illa de Sicília per part de Carles d'Anjou l'any 1266. Aquesta ambaixada, a diferència de la resta que s'ha mencionat, fou enviada per ordre de l'infant Pere, futur Pere II el Gran. El dia 26 d'octubre, l'infant Pere nomenà procurador A. de Sant-Llehi, que va rebre un préstec destinat a pagar el noliejament del vaixell i les despeses del viatge amb destinació Tunis per manament de l'infant Pere³²⁹.

Taula 18 Ambaixades enviades per la Corona d'Aragó al Magreb

Any	Ambaixador	Destinació	Objectiu	Referència Bibliogràfica	Referència arxivística
1236/03/12	Marimon de Plegamans	Tunis	Possible acostament diplomàtic	Bensch, 1995: 322	ACB, 1-6-1604
1240/12/20	Personatge no identificat	Tunis		Coll Font, 2012: 626-7	ARM 341, fol. 130-2v
1246	Ponç IV	Tunis i Lió	Aturar la possible croada contra Tunis per part de França	Quintana Prieto, 1987: vol. I 311-12	Reg. Vat., 21, fol. 310v, núm. 16
1250/06/30	Abu-Arlan, ambaixador de Tremissèn	Barcelona	Vendre productes	Dufourcq, 1966: 145-6	ACB, 1-6-1608 i 1-6-3695
1253/04/12	Berenguer Ermengol	Tremissèn		Batlle, 1989: 99	ACB, 4-3-194a
1257	Arnau Eimeric	Tunis	Rescatar uns captius cristians	Dufourcq, 1966: 110 De Mas Latrie, 1872: 32	ACA, Reg. 9, fol. 15
1257/08/s.d.	Jaume de Montjuïc	Tunis	Enviar presents al sultà	Dufourcq, 1966: 110-1	Reg. 10, fol. 16

³²⁹ Miret i Sans, 2007: 511. Dufourcq, 1966: 127. Dufourcq cita a Miret i Sans, alhora que aquest no posa cap referència bibliogràfica. No s'ha pogut contrastar el nom del cavaller.

1257/08/20	Nunci enviat per Tunis	Barcelona	Respondre les ambaixades de 1257 enviades per Jaume I	Dufourcq, 1966: 110	Reg. 10, fol. 16
1259/08/27	Missatgers tunisencs	Barcelona	Facilitar els acords firmats al 1256-1257	Vela Aulesa, 2011: 490. Dufourcq, 1966: 112	ACA, Reg. 11, fol. 257
1263/08/15	Guillem Grony	Tunis	Pacificar el clima de tensió entre la Corona i Tunis, recaptar els impostos de l'alfòndec i procedir a l'arrendament d'aquest i recollir l'herència del difunt Guillem de Vic	Dufourcq, 1966: 115	ACA, Reg. 12, fol. 94-1 ACA, Reg. 12, fol. 94-2 ACA, Reg. 12, fol. 126-3
1264	García Ortiz de Azagra	Tunis	Pacificar el clima de tensió entre la Corona i Tunis	Dufourcq, 1966: 117	ACA, Reg. 14, fol. 61v
1265/03/21	Pere de Vilaragut	Tremissèn	Instal·lar al sultanat abdalwadita una colònia comercial catalana sota el control de Vilaragut	De Mas Latrie, 1872: 38-9	ACA, Reg. 13, fol. 258
1268/02/04	Ferran de Queralt	Tunis	Algun motiu relacionat amb el comerç	Dufourcq, 1966: 118	ACA, Reg.15, fol. 79-1 i 2
1272/05/23	Ramon Ricard	Tunis	Arrendar l'alfòndec, confirmar a Bernat de Canals com a capellà	Dufourcq, 1966: 124	ACA, Reg. 21, fol. 38 i 75-2
1273	Guillem de Vilanova	Tunis	Pacificar els ànims entre la Corona d'Aragó i el sultanat de Tunis	Miret i Sans, 2007: 486. Dufourcq, 1966: 171-2 i 175	ACA, Reg. 19, fol.48
1274/08/14	Ramon Ricard	Tunis	Pacificar els ànims entre la Corona d'Aragó i el sultanat de Tunis i acabar amb els atacs corsaris	Dufourcq, 1966: 126	ACA, Reg. 19, fol. 161 ACA, Reg. 18, fol. 183V-184R

1274/10/s.d.	Sant-Lleolí	Tunis	Contactar amb els gibel·lins sicilians a favor dels Hohenstaufen refugiats al sultanat hàfsida	Miret i Sans, 2007: 511. Dufourcq, 1966: 127	
--------------	-------------	-------	--	--	--

8. Tractats entre les potències marítimes mediterrànies i els sultanats magrebins al segle XIII

Un cop observada l'evolució militar i econòmica al llarg dels segles X, XI i XII de les potències navals de Pisa i Gènova al Mediterrani Occidental i la pèrdua de l'hegemonia del mar de mans dels diferents poders islàmics, es pot observar com Gènova i Venècia (aquesta última substituï a Pisa com a potència marítima) interactuaren amb les societats musulmanes mitjançant diverses estratègies comercials, militars i de firma de tractats per tal d'intentar comparar aquests processos amb les accions i acords duts a terme per part de la Corona d'Aragó. D'aquesta manera es podrà considerar si l'expansió militar de la Corona d'Aragó fou o no equiparable a la de les potències marítimes italianes.

Taula 19 Resum dels tractats entre Tunis i Pisa, Gènova i Corona d'Aragó

	Pisa	Gènova	Corona d'Aragó
Relació vassallatge	Tractament d'igualtat	<i>Auxilium et consilium</i>	Cobrament impost
Alfòndecs	Tunis, Bugia, Àfrica, Capsi, Farsi, Trípoli	Tunis i altres llocs no especificats del sultanat	Tunis, Bugia
Construccions	Església, forn		Església, cementiri, forn
Concessions duaneres	Pagar el 10% per les mercaderies i el 20% per l'or i la plata	20% pels millaresos, plata i or que exportessin del sultanat; no pagar impost per vendre una nau amb qui estigués en	Pagar el delme o mig delme en or o plata per les mercaderies portades al sultanat; forment i ordi

		<p>pau amb el sultà; no pagar per les mercaderies no venudes que volguessin exportar; poder exportar gra; 10% pagament per torsimany; 5% impost per importar mercaderies al sultanat, no pagament impost addicional per l'or venut a les ceques de Tunis i Bugia; no pagament impost per noliejament</p>	<p>importat al sultanat exclosos de pagar delme a la duana; el sultà hauria de pagar el 33% de recàrrec en cas de manllevar una nau d'un súbdit de la Corona; pagament tribut anual de 33.333 besants a la Corona per part del sultà; els mercaders de la Corona no pagarien l'impost de la gabella i passarien a cobrar la seva recaptació;</p>
<p>Concessions diverses</p>	<p>Poder coure pa, accedir als banys un cop per setmana; ampliar alfòndec i fer un mur mitjaner amb l'alfòndec dels genovesos</p>	<p>Poder importar gra des del sultanat a Gènova</p>	<p>Poder coure pa; regulació dret d'oració; tenir escrivans i cònsols a l'alfòndec; poder construir alfòndecs a qualsevol ciutat del sultanat; els cònsols podrien entrevistar-se amb el sultà un cop al mes;</p>

Taula 20 Tractats firmats per Pisa, Gènova i la Corona d'Aragó amb Tunis

Parts signants	Data signatura document	Vigència del tractat	Referència bibliogràfica	Referència arxivística
Pisa i Tunis	Agost 1230	Renovat el 1234	Remie Constable, 2003: 129. De Mas Latrie, 1866: 196	
Gènova i Ceuta	1235	Renovada al 1262	Jehel, 2001: 61-3	
Gènova i Tunis	10/06/1236		Jehel, 2001: 60. De Mas Latrie, 1872: 116-8	
Gènova i Tunis	18/10/1250		Mas Latrie, 1872: 118-21	
Corona d'Aragó i Tunis	1257;?		Dufourcq, 1966: 110	ACA, Reg. 11, fol. 206-1R i 206-2R
Pisa i Tunis	1264		Remie Constable, 2003: 129. Banti Ottavio, 1988: 59-61	
Corona d'Aragó i Ceuta	Febrer 1269		Dufourcq, 1966: 163	ACA, Reg. 15, fol. 130V
Corona d'Aragó i Tunis	14/02/1271	Vigència de deu anys	De Mas Latrie, 1872: 187-92	Biblioteca Nacional de París, <i>Manuscrits latins</i> , núm. 9261, carta 8
Gènova i Tunis	06/11/1272		Mas Latrie, 1872: 122-5	
Corona d'Aragó i sultanat de Fes	18/11/1274		Dufourcq, 1966: 164-7. De Mas Latrie, 1866: 285-6	ACA, C., reg. 19, fol. 6
Corona d'Aragó i Tunis	1285	Vigència de quinze anys	De Mas Latrie, 1866: 286-90	ACA, C., reg. 47, fol. 81R-82v

8.1 Els tractats entre Gènova i els sultanats magrebins

L'11 de maig del 1218, els ambaixadors del Comú de Gènova i els ambaixadors del *doge* de la ciutat de Venècia, Pietro Ziani, ratificaren una pau entre ambdues ciutats per un període de deu anys. Aquest acord fou renovat de nou el 24 de maig del 1228, tot i que en aquest cas per tan sols quatre anys³³⁰.

L'any 1223 el Comú de Gènova envià dues ambaixades al nord d'Àfrica. Una anà dirigida a Tunis amb l'objectiu de renovar un acord redactat anteriorment (del qual només n'hi ha menció a la crònica genovesa) i restablir les relacions diplomàtiques. La segona va anar destinada al sultà del Marroc per confirmar una pau anterior³³¹. Dos anys més tard, l'agost del 1235, Gènova va signar amb el Comú de la ciutat de Montpeller una pau i seguretat recíproca per un període de trenta-quatre anys³³².

El mateix 1233, Gènova va enviar una missió, formada per 18 galeres i 4 vaixells; a Ceuta per a protegir els genovesos allà residents d'un possible atac contra ells i les seves pertinences en un context d'instabilitat política provocat per la derrota almohade a la batalla de les Navas de Tolosa l'any 1212 i la consegüent descomposició de l'imperi almohade al nord d'Àfrica. Tot i la missió, el rei del Marroc envià els *calcurini* (mercenaris cristians) per atacar el port de Ceuta, especialment als genovesos, possiblement perquè aquests últims donaren suport al bàndol dels Sabtis dins el context de la guerra per obtenir el poder de l'imperi almohade en descomposició³³³. El 1235 s'intentà firmar un acord amb Ceuta, però, en fracassar, s'envià una expedició contra Ceuta, la qual estigué formada per 70 grans vaixells, 30 vaixells més petits i 20 galeres³³⁴. Després de fer aquest acte de demostració de força militar es firmà una nova pau entre Gènova i Ceuta i fou destituït al-Yanashti, el qual era contrari al poder almohade, en nom de l'almohade al-Rashîd³³⁵. Amb l'acord firmat, Gènova aconseguí el poder de la *ma'ûna* (mot àrab que significa subsidi), institució que utilitzaren per reemborsar les pèrdues dels

---

³³⁰ Puncuh, 1996: 210-223. doc. 357 i 358. Versió online a: https://www.storiapatriagenova.it/BD_vs_contenitore.aspx?Id_Scheda_Bibliografica_Padre=3336&Id_Pr oggetto=0

³³¹ Jehel, 2001: 60. Remie Constable, 2003: 129.

³³² Basso, 2009: 31.

³³³ Epstein, 1996: 122. Segons l'autor l'atac es produí el 1234 i no el 1233. Sobre l'origen dels *calcurini*, consultar l'article següent: Claverie, 2018: 615-38.

³³⁴ Epstein, 1996: 122.

³³⁵ Jehel, 2001: 61-3.

genovesos a Ceuta i per pagar els sous dels seus mariners³³⁶. S'envià una nova ambaixada el 1236 i una altra l'any 1262, aquesta última per a confirmar els vincles establerts anteriorment³³⁷.

L'any 1235, Gènova intentà enviar una ambaixada a Tunis per establir comunicacions amb el nou poder regnant, la dinastia dels hàfsides la qual s'havia instaurat el 1228, però una tempesta obligà al vaixell on anava la comitiva a tornar cap a Gènova. L'any següent, el dia 10 de juny de 1236, es trameté una nova ambaixada, encapçalada per l'ambaixador genovès Conrad de Castro, que aconseguí firmar un tractat amb el sultà hàfsida Abū Zakariyā, per un període de deu anys en el qual es donà llibertat de moviments als genovesos als ports sota control del sultà³³⁸.

El sultà dictà i confirmà la pau amb el Comú de Gènova i tots els genovesos, tant en la seva persona com en les seves coses dins del seu districte, des de Trípoli de Barbaria fins al límit del regne de Bugia, per vendre dins els límits del territori esmentat, venent i comprant mercaderies i fent negocis, i especialment als llocs i terres on tinguessin permís i estiguessin acostumats a fer-ho. No se'ls donà llicència per comprar i vendre fora dels llocs del seu districte on acostumaven a fer-ho excepte en cas de necessitat urgent, com per exemple per reparar les seves naus i llenys, si la necessitat els compelia, o per aliment seu i dels seus mariners³³⁹.

Si un genovès s'armés per fer la guerra de Gènova o del districte de Gènova o d'allà on fos i matés algun sarraí, hauria de ser capturat i executat, presentant les seves coses als Moadis (tunisencs). Si no poguessin agafar-lo, haurien d'agafar les seves coses i presentar-les als Moadis. Alhora, si algun genovès malfactor fos trobat rebel, els Moadis armessin galeres contra el dit malfactor, els genovesos haurien d'armar els seus llenys contra ell i anar junts amb els Moadis³⁴⁰.

---

³³⁶ Jehel, 2001: 63.

³³⁷ Jehel, 2001: 65. Epstein, 1996: 122-3.

³³⁸ Jehel, 2001: 60. De Mas Latrie, 1872: 116. Abū Zakariyā al document també és anomenat *Busacharinus/Busacharinum* alhora que Moadis fa referència als súbdits tunisencs.

³³⁹ De Mas Latrie, 1872: 116-118. Digitalitzat a:

<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k289312/f492.item.r=1236.zoom>

³⁴⁰ De Mas Latrie, 1872: 116.

Els genovesos no haurien de fer la guerra ni ofendre ningú amb qui estigués en pau amb els Moadis, en cap port ni en cap riba de mar del districte dels Moadis. A més, els genovesos no navegarien en cap lleny armat, ni detenir amb les seves naus cap sarraí ni navegar amb ells. Si contravenien això, és a dir, detinguessin sarraïns a les seves naus o si navegessin amb ells, els Moadis no haurien d'observar la pau³⁴¹.

Els genovesos haurien de pagar el dret acostumat, sense cap cost adicional. El rei (el sultà) i els seus no haurien d'imposar als genovesos res nou que no fos costum. I els genovesos, d'allò que s'emportessin en millaresos i plata, en or "de paiola" i en *virgis aureis* (teles d'or³⁴²) haurien de pagar la vintena, tal com acostumaven, haurien de dur-lo i carregar-lo a terres dels Moadis, atènyer la via de justícia i rectitud envers els Moadis i auxiliar-se amb ells així com han de fer aquells que tenen la pau amb els Moadis³⁴³.

Els genovesos que fossin trobats per galeres dels Moadis, o per un estol de les seves galeres, no haurien d'atacar-los ni a ells ni a les seves coses. En cas que els sarraïns els ofenguessin, haurien d'obtenir plena justícia i raó de l'atac³⁴⁴.

Si un genovès vengués una nau o un lleny a algun genovès, o cristià que estigués en pau amb els Moadis, no hauria de pagar el dret, mentre que si ho vengués a algú amb qui no estigués en pau el sultà, s'hauria de pagar el dret. Tampoc dels nòlits de les seves naus o llenys no haurien de pagar-ne el dret³⁴⁵.

Si un genovès portés mercaderies a terres dels Moadis i no pogués vendre-la, que pogués legalment, i sense pagar dret, dur-la allà on volgués. Si els genovesos portessin homes a les seves naus a terres dels Moadis i estiguessin en pau amb els Moadis, hi estiguessin així com genovesos. Si no estaven en pau amb els Moadis, no estiguessin segurs en persones ni en coses³⁴⁶.

---

³⁴¹ De Mas Latrie, 1872: 116.

³⁴² Lemaire, 1819: vol. 143, 146. Digitalitzat a:

<https://books.google.es/books?id=L-UPAAAAQAAJ&pg=RA5-PA146&dq=virgis+aureis&hl=es&sa=X&ved=0ahUKEwjgpcKGicDnAhWdUuUIHYQHAF8Q6AEIbDAI#v=onepage&q=virgis%20aureis&f=false>

³⁴³ De Mas Latrie, 1872: 116-117.

³⁴⁴ De Mas Latrie, 1872: 117.

³⁴⁵ De Mas Latrie, 1872: 117.

³⁴⁶ De Mas Latrie, 1872: 117.

Si els Moadis necessitessin naus genoveses, podrien disposar d'un terç de les naus que es trobessin a les seves terres, fent primerament contracte de nòlit amb els senyors i parçoners de les dites naus segons era el costum, sense danys a les parts³⁴⁷.

Si [els genovesos] lloguessin les seves naus a la cort [del sultà] per portar càrregues i [els de la cort] no poguessin transportar les dites càrregues, haurien de pagar igualment segons el contracte firmat entre ells. Alhora, la cort no podria impedir ni intervenir a cap nau dels genovesos que hagués sigut carregada³⁴⁸.

Si els genovesos fossin perseguits per enemics seus i arribessin a algun lloc del districte *Busacharini*, els sarraïns del lloc els haurien d'ajudar i prestar auxili i consell contra els enemics dels genovesos mentre aquells enemics fossin en aquell lloc. Si naus o llenys genovesos patissin un naufragi en algun lloc del districte poguessin posar fora de perill el que quedés del naufragi i vendre la mercaderia que recuperessin³⁴⁹.

A totes les ciutats on els genovesos tinguessin per costum mercadejar i utilitzar mercaderies podrien tenir, per a ells sols, sense d'altres cristians, un alfòndec especial. Els oficials de la cort del sultà no haurien de permetre que cap sarraí comprés res de cap genovès que no fos conegut com a legal negociador³⁵⁰.

Cap mercader genovès no podria ni hauria de ser detingut o se'l podria prohibir en la seva persona o coses per cap malfactor en tot l'esmentat districte. Si algun genovès patís algun dany, hauria de poder legalment presentar-se a la cort del sultà per demanar justícia i obtenir dret³⁵¹.

Tot allò que fos venut en subhasta amb testimonis de la duana, o sense subhasta de mà dels torsimanys coneguts per la cort del sultà, fos sobre la duana, és a dir, la duana àrab era responsable del pagament de les vendes realitzades per subasta tant dins la subasta davant de testimonis com fora de la subasta, fetes pels seus propis torsimanys . Tots els torsimanys de la duana haurien de ser comuns en vendes i compres. Els genovesos no

---

³⁴⁷ De Mas Latrie, 1872: 117.

³⁴⁸ De Mas Latrie, 1872: 117.

³⁴⁹ De Mas Latrie, 1872: 117.

³⁵⁰ De Mas Latrie, 1872: 117.

³⁵¹ De Mas Latrie, 1872: 117.

haurien de donar més de deu besants per cada cent, i cinc millaresos per dret de torsimany³⁵².

En cas que es produís una carestia d'aliments a la ciutat de Gènova, els genovesos podrien legalment portar cinc naus carregades de queviures, prestada caució de terres del sultà. Les naus carregades serien dutes a Gènova. Si el gra valgués a Àfrica de tres a tres besants i mig per cafís, no haurien de pagar dret, si el gra valgués més del preu esmentat, no haurien de prestar aquesta càrrega³⁵³.

Tots els genovesos haurien de ser preservats, custodiats i honorats en persones i béns en tots els llocs i terres que el predit *Busacharinus* adquirís o conquerís, usant del seu dret i raó plena a totes aquestes terres segons justícia i segons que en altres parts acostumessin³⁵⁴.

Políticament, segons Georges Jehel, el tractat interessà sobretot a Tunis, ja que, en cas de guerra, els genovesos haurien d'ajudar al sultà hàfsida sense atacar els aliats hàfsides amb cap vaixell genovès ni transportant musulmans que no estiguessin en pau amb Tunis. També s'haurien de protegir les propietats i les persones en cas de naufragi o danys diversos³⁵⁵. En un moment en el qual les fronteres del sultanat hàfsida encara no estaven definides del tot i l'imperi almohade lluitava per reabsorbir el recent sultanat, tenir l'ajut de Gènova era una bona oportunitat.

En l'àmbit comercial, qui va sortir-ne més beneficiada va ser la república de Gènova pel que fa als drets a pagar sobre els productes d'importació i d'exportació. Aquests drets variarien segons el tipus de transacció i els socis. Per exemple, si un genovès venia un vaixell a un cristià o un aliat de Tunis la transacció estaria excepta de pagar el dret, però, en canvi, s'hauria de pagar si es venia a algú que no estigués en pau amb el sultanat hàfsida³⁵⁶. Segons Jehel, la referència indirecta al control de caràcter subreptici exercit per Tunis sobre l'activitat genovesa, d'acord amb una regla d'or de les relacions

---

³⁵² De Mas Latrie, 1872: 117-118.

³⁵³ De Mas Latrie, 1872: 118.

³⁵⁴ De Mas Latrie, 1872: 118.

³⁵⁵ Jehel, 2001: 109.

³⁵⁶ Jehel, 2001: 109.

internacionals de l'època moderna segons la qual aquell aliat amb qui la pau no està explícitament declarada és un enemic en potència o de fet³⁵⁷.

Jehel destaca el dret real de requisició exercit per Tunis sobre els vaixells genovesos. Un súbdit tunisenc podria disposar lliurement d'un terç de la capacitat de transport d'un vaixell genovès, sobre el qual pagaria un noliejament després de pactar amb els responsables de l'embarcació. Aquesta clàusula no concernia només al comerç privat sinó que el tribunal de Tunis també podia aprofitar-se de l'esmentada clàusula i operar càrregues prioritàries en vaixells genovesos, com passava amb els d'altres estats cristians³⁵⁸. La majoria de les clàusules mencionades s'inclourien en els posteriors tractats de 1250 i 1272, dels quals es conserva el text³⁵⁹.

El 18 d'octubre de l'any 1250 es va firmar un tractat comercial per un període de 10 anys entre Abū Abd Allāh Muhammad al-Mustansir ibn Yahya, sultà de Tunis, i Guillemino Cibo, ambaixador de la República de Gènova. El sultà va dir i confirmar la pau amb el Comú de Gènova i tots els genovesos, donant-los llicència per poder vendre les seves mercaderies i fer negocis per tot el seu districte, especialment als llocs acostumats per al seu ús. Als llocs on no tinguessin costum de vendre i comprar no els donà llicència per fer-ho, excepte en cas de necessitat urgent per reparar els seus vaixells o siguin coses per menjar o ús de la tripulació.

Els genovesos no tindrien l'obligació de pagar per raó de drets més que deu besants cada cent i cinc millaresos per torsimany (traductor). Els genovesos només haurien de pagar, en besants i millaresos i d'or només el cinc per cent de tot allò que portessin a les seves terres, tal com marcava el costum.

Si algun genovès vengués alguna nau o lleny a algun genovès o estranger que estigués en pau amb el sultà no estaria obligat a pagar la dècima, en canvi, si fos venut a algú que no estigués en pau amb el hàfsida hauria de pagar. Si algun genovès portés alguna mercaderia i no pogués vendre-la, se li hauria de permetre portar-la de tornada, sense haver de pagar cap tribut.

---

³⁵⁷ Jehel, 2001: 109.

³⁵⁸ Jehel, 2001: 109-10.

³⁵⁹ Jehel, 2001: 110.

El sultà Boabdil concedí i manà que els genovesos haurien de tenir a Tunis i a altres terres seves tots aquells alfòndecs que hi haguessin tingut abans o que acostumessin a tenir-hi, amb els seus drets.

De tot allò que venguessin els genovesos a la duana, en subhasta o sense subhasta, de mà dels torsimanyts de la duana, en presència de testimonis de la duana, la duana n'hauria de respondre als genovesos, és a dir, la duana seria responsable d'aquests béns, ja que s'haurien venut sota l'empara i control de la duana.

Si algun vaixell genovès sobrevisqués a una tempesta i fos portat fins a algun lloc de les terres del sultà, hauria de poder descarregar a terra sa i estalvi tant ell com tot el que portés, a més de permetre-li vendre allò que volgués, fent referència al punt mencionat més amunt sobre vendre en cas de necessitat.

Si els genovesos fossin perseguits per algun enemic seu o enemics i aquests genovesos arribessin a algun lloc o port dels Moadis, els habitants d'aquell lloc haurien d'ajudar-los i defensar-los. No haurien d'impedir als genovesos descarregar les seves coses a terra quan, com s'ha dit, fossin perseguits per enemics. I igualment haurien de prestar auxili i consell als genovesos mentre els enemics estiguessin en aquell lloc. Aquest prestament d'auxili i consell és un dels deures del vassall envers el senyor en el dret feudal: l'*auxilium et consilium*. Així doncs, podria considerar-se que la república de Gènova posà sota un possible vassallatge el sultanat de Tunis en algun moment del passat recent, possiblement poc després de la seva independència de l'imperi almohade a canvi de l'obtenció de suport militar i econòmic per mantenir la independència. Si les galeres dels tunisencs trobessin genovesos en naus o llenys no els haurien d'ofendre en les seves persones o béns, i si fessin el contrari, el sultà i els seus súbdits haurien de reparar els danys i rescabalar els genovesos.

Tots els bastaixos i traginers haurien de tornar a la bona manera i costum de temps de la pau antiga i regir-se pels bons costums, sense imposar als genovesos males maneres.

El sultà prometia salvaguardar i custodiar els genovesos en les seves persones i negocis a qualsevol lloc i territori i per tot el seu districte. També es comprometé a no agafar presos

els mercaders genovesos per causa d'algun altre d'ells que fos malfactor, és a dir, a no prendre represàlies contra cap mercader genovès.

Si una carestia afectés els genovesos, i necessitessin urgentment aliment, el Comú de Gènova podria fer servir cinc naus carregades de gra anualment de terra del sultà. Si el cafís fos venut a Barbaria de tres besants a tres i mig, a la mesura de cafís dels Moadis, no haurien de pagar cap dret. Si valgués més de tres besants, cinc millaresos; el cafís, no s'hauria de permetre exportar gra. El gra era un producte necessari i car, amb aquesta clàusula els genovesos podrien al·legar, fos veritat o no, carestia cada any per obtenir majors quantitats de gra per poder vendre-la a major preu després als mercats europeus.

Si el sultà necessités naus per transportar coses seves, els genovesos haurien de concedir un terç de les seves naus que estiguessin al port, d'acord amb la justícia i la raó, sense dany a cap de les parts. No podrien, però, prendre cap nau carregada o que hagués començat a carregar. Si noliejaven naus genoveses per una quantitat concreta i no poguessin carregar-les del tot, els genovesos haurien de rebre tot el nòlit que s'havia concertat. Si un genovès rebia una ofensa o greuge, aquest podria presentar-se davant de la justícia del sultà.

Els genovesos no haurien de viatjar en cap lleny corsari ni portar cap sarraí a les seves naus amb intencions corsàries. Alhora, els genovesos no haurien de pagar cap dret de nòlit per cap nau o lleny. Si algun genovès anés en cors per atacar sarraïns, tant si sortís de Gènova com d'un altre lloc, els genovesos haurien de capturar el malfactor i executar-lo i les coses del malfactor donar-les als Moadis. I si no el podien capturar, els genovesos haurien de donar als Moadis les seves coses. I si els Moadis volguessin armar vaixells seus o llenys per prendre el malfactor, els genovesos haurien d'armar igualment i estar amb els Moadis junts per agafar els malfactors.

Els sarraïns haurien de custodiar i salvaguardar els genovesos i el seu districte i també el fet que els genovesos que anessin a terres del sultà haurien de procedir segons l'honor i els costums del sultanat i els genovesos i els vaixells armats per Gènova no haurien d'ofendre ningú als ports del sultà.

Si algú que no fos genovès anés en una nau genovesa i fos d'un lloc que estigués en pau amb els Moadis, hauria de pagar el dret tal com feien els genovesos. En cas que no estigués en pau amb el sultà, hauria de ser lliurat en persones i coses seves a la voluntat dels tunisencs.

Per l'or que fos venut a les seques de Tunis i Bugia, els genovesos no haurien de pagar l'impost a no ser allò que fos acostumat.

Amb la finalitat de signar aquesta pau, anaren amb el llegat Rubaldus Macia, cònsol genovès a Tunis, Joan de Maroco, i Miquel, escrivà del consolat de Gènova a Tunis, va escriure aquest conveni per ordre dels llegats i del cònsol esmentats.

El 6 de novembre 1272 es firmà un tractat per un període de deu anys entre el sultà de Tunis, Abū Abd Allāh Muhammad al-Mustansir ibn Yahya, i l'ambaixador de Gènova Opizon Adalard.

El tractat comença dient que el senyor Miramamolí Boabdil concedí i confirmà la pau amb el comú de Gènova i tots els genovesos, donant-los garantia en persones i coses a tot el seu districte, el que tenia i el que pogués adquirir, per vendre on volguessin lícitament a tot el districte, per vendre i comprar mercaderies i fer negocis, i especialment en aquells llocs que els genovesos acostumessin a usar per negociar. Als llocs on no tinguessin costum de vendre i comprar no els donà llicència per fer-ho, excepte en cas de necessitat urgent per reparar els seus vaixells o que fossin coses per menjar o ús de la tripulació. D'aquesta manera, per tant, el tractat del 1272 comença igual que el de l'any 1250.

Els genovesos donarien i pagarien per les mercaderies seves que venguessin dins les terres del sultà tal com era acostumat i no més del que era costum. Dels millaresos de la moneda d'or n'haurien de donar i pagar la meitat de l'impost, com era costum, i no res més. S'inclogué una clàusula segons la qual els genovesos no podrien aportar a Tunis altra moneda que no fos de plata fina i, si en portessin una de diferent, la duana la podria prendre i fer-ne la seva voluntat.

De la mateixa manera que al tractat del 1250, el sultà prometé tenir sans i estalvis els genovesos tant en les seves persones com en les seves coses a tots els seus territoris, i

defensar-los de totes les persones. També es repeteix la clàusula segons la qual si algun genovès vengués alguna nau o lleny a algun genovès o estranger que estigués en pau amb el sultà no estaria obligat a pagar la dècima, i, en canvi, si fos venut a algú que no estigués en pau amb l'hàfsida hauria de pagar.

També, com el 1250, el sultà Boabdil concedí i manà que els genovesos poguessin de tenir a Tunis i a altres terres seves tots aquells alfòndecs que hi tingueren un dia o que hi acostumaren a tenir, amb els seus drets. A diferència del tractat anterior, en aquest s'hi afegí que no podria haver-hi (als alfòndecs) persones estranyes a no ser que fos per voluntat dels genovesos allà residents.

Igual que en el tractat del 1250, l'or que fos venut a les seques de Tunis i Bugia, els genovesos no haurien de pagar l'impost d'allò que fos acostumat, com també el fet que si algun vaixell genovès sobrevisqués a una tempesta i fos portat fins a algun lloc de les terres del sultà, hauria de poder descarregar a terra sa i estalvi tant ell com tot allò que portés, a més de permetre-li vendre allò que volgués.

De manera semblant, però no igual, que al tractat del 1250, si un genovès venia un lleny o una nau seva a algun sarraí no hauria de pagar cap impost. Al tractat anterior s'estipulava que no hauria de pagar si la venda es realitzava a un altre genovès o a un estranger que estigués en pau amb el sultà.

Com al tractat anterior, els genovesos no haurien de pagar cap impost pel noliejament de cap nau o lleny, mentre que si algun vaixell genovès sobrevivia a una tempesta i era portat fins a algun lloc de les terres del sultà, hauria de poder descarregar a terra sa i estalvi tant ell com tot el que portés, a més de permetre-li vendre allò que volgués, fent referència al punt esmentat més amunt sobre vendre en cas de necessitat.

Es torna a repetir el punt de prestament d'auxili i consell del 1250 per part del sultanat de Tunis envers la república de Gènova, segons el qual si els genovesos eren perseguits per algun enemic seu o enemics i aquests genovesos arribaven a algun lloc o port dels Moadis, els habitants d'aquell lloc haurien d'ajudar-los i defensar-los. No haurien d'impedir als genovesos descarregar les seves coses a terra quan, com s'ha dit, fossin perseguits per

enemics. I igualment haurien de prestar auxili i consell als genovesos mentre els enemics estiguessin en aquell lloc.

Es tornen a repetir els punts del tractat anterior segons el qual el sultà es comprometia a no agafar presos els mercaders genovesos a causa d'algun altre d'ells que fos malfactor, és a dir, a no prendre represàlies contra cap mercader genovès; de tot el que venguessin els genovesos a la duana, en subhasta o sense subhasta, de mà dels torsimanys de la duana, en presència de testimonis de la duana, la duana n'hauria de respondre als genovesos, és a dir, la duana seria responsable d'aquests béns perquè s'haurien venut sota l'empara i control de la duana. També és idèntic el punt del tractat segons el qual els torsimanys que estiguessin en societat podrien comprar i vendre.

En cas de carestia, els genovesos podrien continuar podent importar gra de Tunis, sempre que el cafís de gra valgués de tres a tres besants i mig.

El sultà es comprometé a mantenir la pau amb els genovesos a totes les terres dins del seu domini com els seus súbdits haurien de mantenir sans i estalvis i custodiar els genovesos dins del seu districte, alhora que instà als genovesos a no navegar en cap nau corsària ni tampoc a portar a les seves naus cap sarraí que volgués realitzar actes corsaris.

Si algun genovès anés en cors per atacar sarraïns, tant si sortia de Gènova com d'un altre lloc, els genovesos haurien de capturar el dit malfactor i executar-lo, i donar les coses del malfactor als Moadis. I si no el podien prendre, els genovesos haurien de donar als Moadis les seves coses. I si els Moadis volguessin armar vaixells seus o llenys per prendre el malfactor, els genovesos haurien d'armar igualment i estar amb els Moadis junts per agafar els malfactors. Si algú que no fos genovès anés en una nau genovesa i fos d'un lloc que estigués en pau amb els Moadis, hauria de pagar el dret tal com feien els genovesos. En cas que no estigués en pau amb el sultà, hauria de ser lliurat en persones i béns a voluntat dels tunisencs. Ambdós punts són idèntics al del tractat anterior.

Si el sultà necessités naus per transportar coses seves, els genovesos li haurien de cedir un terç de les seves naus que estiguessin al port, d'acord amb la justícia i la raó, sense dany a cap de les parts. No podrien, però, prendre cap nau carregada o que hagués començat a carregar. Si noliejaven naus genoveses per una quantitat concreta i no podien carregar-les del tot, els genovesos haurien de rebre tot el nòlit que s'havia concertat. Els

genovesos i els vaixells armats per Gènova no podrien ningú als ports del sultà, de la mateixa manera que si les galeres dels tunisencs trobessin genovesos en naus o llenys no els podrien d'ofendre en les seves persones o béns; i, si fessin el contrari, el sultà i els seus súbdits haurien de reparar els danys i rescabalar els genovesos. Aquests tres punts són una repetició exacta dels del tractat del 1250.

Com a novetat, si un genovès venia alguna mercaderia a un genovès o un cristià no hauria de pagar dret.

Aquest tractat és d'una repetició dels termes dels tractats del 1236 i, sobretot, del de l'any 1250, amb alguns aspectes nous. Al tractat de 1236 només es menciona un alfòndec dels genovesos a Tunis, però al document de l'any 1250 el nombre d'aquests alfòndecs devia haver augmentat, perquè s'especifica "tots els alfòndecs genovesos de Tunis i de les altres terres del regne". En aquest tractat hi ha una clàusula segons la qual, si hi hagués un naufragi, el vaixell podria atracar a qualsevol punt de la costa tunisenca per reparar els danys de la nau, tanmateix no podria vendre ni comprar al lloc d'atrancament³⁶⁰.

Segons Jehel, el fet que els genovesos participessin en la croada del rei de França el 1270 no va afectar les relacions entre Gènova i Tunis d'acord amb el document de 1272. Una altra clàusula de l'esmentat tractat prohibiria als genovesos practicar el corsarisme utilitzant com a punt de sortida o suport els ports del sultanat hàfsida de Tunis³⁶¹.

Un cop vists els tractats firmats entre la república de Gènova i els diversos poders islàmics del nord d'Àfrica, se'n podria extreure la següent informació:

La república de Gènova, com també va fer la Corona d'Aragó, va enviar ambaixades al sultanat de Tunis poc després d'independitzar-se de l'imperi almohade (1236 i 1235 respectivament) per tal de reconèixer la independència política del sultanat hàfsida envers el poder almohade, establir relacions i mantenir obertes les rutes comercials i mercats al territori d'Ifríqiya. Al mateix temps, l'atac contra Ceuta de l'any 1235 per obtenir unes millors condicions i avantatges en un tractat signat immediatament després podria ser comparable a les demostracions de força realitzades per part de la Corona d'Aragó al llarg

---

³⁶⁰ Jehel, 2001: 110-11.

³⁶¹ Jehel, 2001: 111.

del regnat de Jaume I, des de l'atac de Nunyo Sanç el 1230 fins a les concessions de cors, el 1264, per part de Jaume I a diverses ciutats, institucions i particulars.

Tot i que la Corona d'Aragó envià una ambaixada abans que la república de Gènova, fou aquesta última la que signà primer (o com a mínim s'ha conservat el document) un tractat amb el sultanat hàfsida de Tunis, perquè de la Corona d'Aragó amb Tunis el primer tractat conservat és el signat el 1271 (que es coneix gràcies a una còpia datada del 1278) i el de la república de Gènova és de l'any 1236.

El tractat firmat entre Gènova i Tunis l'any 1236, de la mateixa manera que el signat entre Tunis i la Corona d'Aragó el 1271, estigué marcat per un període polític i militar delicat per al sultanat hàfsida. L'any 1236, menys de deu anys després d'independitzar-se de l'imperi almohade, aquest últim realitzà diversos intents de tornar annexonar el nou regne dins de l'imperi, i Tunis buscà aliats per defensar-se d'aquests atacs. El 1271, després de la croada del rei de França, Lluís IX, i el seu germà, Carles d'Anjou, contra Tunis, el sultanat hàfsida buscà aliats per tal de desfer-se de la subjugació imposada pel regne de França.

En el tractat signat amb Tunis, Gènova hauria d'ajudar al sultanat hàfsida en cas de guerra no atacant els aliats del sultà, protegint les propietats i persones súbdites de l'hàfsida i no transportant musulmans que no estiguessin en pau amb Tunis. A més, el sultà tindria dret real de requisició sobre els vaixells genovesos juntament amb el dret concedit als súbdits tunisencs, que podrien disposar d'un terç de la capacitat de transport de les naus genoveses.

Al tractat firmat el 1271 entre Tunis i Jaume I, la Corona d'Aragó es comprometé a salvaguardar la integritat dels súbdits tunisencs que anessin a qualsevol territori de Jaume I, prohibí als súbdits de la Corona viatjar a Tunis si hi anaven amb intencions perjudicials contra el sultà i els habitants del sultanat, i també els prohibí exhortar a algú per anar en contra dels súbdits del sultà. Jaume I també es comprometé a ajudar als vaixells tunisencs que es perdessin dins de les terres catalanes.

En els dos tractats es pot observar com Tunis volgué deixar constància i obtenir la protecció més gran possible per al sultà, els seus habitants, el territori i les rutes comercials que tants ingressos generaven.

Pel que fa al vassallatge de Tunis envers la república de Gènova i la Corona d'Aragó, caldria destacar que aquest vassallatge quedà patent amb Gènova al tractat firmat l'any 1250, moment en el qual la Corona d'Aragó començà a obrir els seus alfòndecs en terres hàfsides. Al tractat de 1271 firmat entre Jaume I i Tunis, aquest vassallatge hauria canviat de mans de Gènova a Aragó, sent aquest últim, en la persona de Jaume I, qui ajudà el sultanat militarment a canvi d'uns tributs en or, concessions econòmiques i avantatges comercials per als seus súbdits.

Pel que fa als alfòndecs, en els tractats firmats entre Gènova i Tunis, que inicialment hi hagué d'haver un únic alfòndec genovès a Tunis (tractat 1236) i que se'n obriren de nous després, perquè als tractats posteriors (1250 i 1272) s'hi especifica "tots els alfòndecs genovesos de Tunis i de les altres terres del regne". Al tractat del 1272 s'hi especifica que no podria haver-hi als alfòndecs persones estrangeres a no ser que fos per voluntat dels genovesos allà residents.

Al tractat de 1271 de la Corona d'Aragó hi ha més informació respecte als alfòndecs en comparació amb els tractats genovesos. S'hi especifica que s'hauria de deixar tenir alfòndec als súbdits de Jaume I, on hi hauria cònsol(s) juntament amb un escrivà. Els còsols haurien de fer respectar els drets i costums dels mercaders de la Corona d'Aragó a la duana i altres indrets del sultanat, i també es regulà el dret d'oració (que no se'ls pogués vedar les seves hores d'oració i dels oficis sagrats) i igualment, segurament, el dret a fer sonar la campana de la capella a les hores canòniques i poder enterrar els seus morts en sòl sagrat cristià. Els súbdits de Jaume I tindrien dret a tenir un forn on coure el seu pa dins l'alfòndec.

8.2 Els tractats entre Pisa i els sultanats magrebins

Al principi de segle, l'any 1204, Pisa firmà un tractat de no-agressió amb el Comú de Gènova amb la intervenció de Guillem Durfort i dels *probi homini* de Barcelona. Els pisans acceptaren no atacar cap súbdit del comte-rei Pere ni atacar cap genovès que

estigués dins dels territoris del rei. A canvi, els pisans podrien refugiar-se al port de Barcelona o en qualsevol altre punt de la costa, on serien protegits pels catalans³⁶².

L'agost de 1230 Pisa firmà amb Tunis un tractat gràcies al qual aconseguí un alfòndec, una església i un cementiri, el dret d'utilitzar els banys públics un cop a la setmana i tenir un forn propi³⁶³.

El 1233 Pisa va enviar una ambaixada a Jaume I per mostrar-li el document firmat per Ramon Berenguer III i Pisa l'any 1113 abans de l'expedició contra les illes Balears. L'objectiu d'aquesta estratègia era aconseguir privilegis comercials als territoris del rei Jaume I. El monarca de la Corona d'Aragó va entregar a Pisa terres suficients a l'illa per a construir-hi un alfòndec, un forn i una església juntament amb terres suficients per al manteniment de quatre clergues³⁶⁴.

Un any després, l'any 1234, Pisa renovà els seus privilegis comercials a Tunis. Al tractat s'hi especifica que els mercaders pisans que anessin a qualsevol punt del sultanat hàsida haurien d'estar sans i estalvis mentre durés la pau. Els territoris de la república de Pisa inclosos en l'esmentat tractat serien des de Corvo (Capo Corvo, al nord) fins *Civitatem Veglam*, Sardenya, *Castelum Castris*, les illes de Sardenya, de Planosia (Pianosa), d'Ilva (Elba), de Cabrala (Capraia), de Gorgona, de Zilio (Giglio), de Mont Crist (Montecristo), les quals conformen l'arxipèlag Tosca. Que cap nau de pirates que vinguessin d'aquestes terres per fer mal a la terra de l'esmentat sultà mentre durés la pau³⁶⁵.

A qualsevol ciutat del sultanat, els pisans haurien de tenir-hi forn propi i accés, un dia a la setmana, als banys de les ciutats. I aquests, de les seves mercaderies haurien de donar-ne el delme/la dècima part, i de l'or i de la plata el vintè.

Si una nau pisana rebia danys en terres del rei de Tunis, podrien parar a reparar-les a qualsevol de les viles del sultanat i els pisans podrien recuperar les pertinences que es recuperessin de la mar i haurien de ser allotjats pels súbdits del sultà sense pagar cap preu

---

³⁶² Orvietani Busch, 2001: 245.

³⁶³ Remie Constable, 2003: 129. De Mas Latrie, 1866: 196. Digitalitzat a: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k289312/f572.item.r>

³⁶⁴ Orvietani Busch, 2001: 251-2. ACA, Pergamins Jaume I, núm.496.

³⁶⁵ De Mas Latrie, 1866: 32. Digitalitzat a: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k289312/f408.image>

fins que poguessin marxar. Si volguessin prestar i fer portar les seves coses en aquella part, haurien de pagar el tragí com era costum. Si sorgissin desavinences entre torsimanys cristians i sarraïns s'haurien de pesar/dirimir segons era costum³⁶⁶.

Si algun pisà viatgés a terres del sultà de Tunis i residís allà podria anar i tornar a voluntat seva, i no se'ls podria prohibir o negar que poguessin comprar-hi queviures. I, igualment, amb les seves mercaderies, que les pogués vendre i portar allà on vulgués. I allí els de la duana i torsimanys i factors de la duana que no deguessin treure'ls-hi ni prendre'ls-hi res a ells, llevat del que fos costum. I després que els mercaders haguessin partit, de cap manera haurien de ser detinguts. Si algú estrany vingués amb els genovesos, hauria de pagar no menys que ells, i no se'ls hauria de privar de fer subhasta, tal com era costum.

Els pisans reclamaren al dit tractat que s'augmentés l'alfòndec dels pisans, situat al costat del dels genovesos. I haurien de fer-hi murs entre l'alfòndec seu i el dels genovesos perquè no poguessin anar al dels genovesos ni els genovesos al dels pisans. Segons Dominique Valérian, aquesta demanda fou resultat de l'augment de tensió del conflicte entre les dues ciutats-estat italianes, possiblement referint-se pel control de les rutes comercials i mercats del Mediterrani³⁶⁷.

S'hauria de posar en condicions l'alfòndec de Bugia. I quan ells en volguessin donar raó, que fos fet per ells. Els pisans reclamaven tenir un alfòndec a Bona alhora que l'haurien de fer segons l'ús de Tunis i semblantment a Àfrica, *Capsi*, *Farsi* i Trípoli.

Si alguna de les naus fos venuda als qui tenien pau amb el sultà, no haurien de donar dret, però hauria de ser venuda a aquells amb qui el sultà estigués en pau.

Els pisans haurien de poder portar mercaderies seves, de les quals pagarien dret, allà on fos de les terres del sultà. Com també, dels nòlits/contractes amb les seves naus no haurien de pagar-ne dret.

Si el sultà de Tunis necessités naus per portar quelcom emmagatzemat, podria disposar d'un terç dels vaixells, que serien escollits pels còsols pisans.

---

³⁶⁶ De Mas Latrie, 1866: 33. Digitalitzat a: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k289312/f409.image>

³⁶⁷ Valérian, 2005: 441.

Els còsols dels pisans haurien de poder veure el sultà a la seva taula, i igualment fer a tots els llocs on estiguessin els pisans, poder veure els senyors de la terra. Possiblement, es refereix a veure'l en igualtat de condicions o, com a mínim, tenir dret d'audiència per poder reunir-se amb ell. I si alguns dels pisans o del districte dels pisans vingués en cors a la terra d'Àfrica o de Bugia el podestà i els còsols dels pisans haurien de fer-ne venjança tant en ell com en les seves coses.

Cap pisà podria vendre mercaderies preses a sarraïns de la terra del sultà. Si succeís que sarraïns amb mercaderies robades anessin a terres del sultà, li serien llevades sense pagar-los cap compensació.

Si alguna discòrdia sorgís entre els pisans, ningú no hi podria interferir, excepte els seus còsols, alhora que si paguessin a la duana, no els seria pres res a ells, llevat del que era costum.

Una còpia d'aquest pacte hauria de ser escrit i enviat a totes les terres del sultà, allà on arribessin pisans. Tampoc no se'ls podria prohibir, als pisans, vendre allà on volguessin ni vendre a genovesos. Els pisans haurien de ser sans i estalvis i custodiats segons el bon costum que tenien els cristians a la terra del sultà.

Així doncs, al tractat de 1234 s'hi especificà que els pisans podrien tenir forn propi i accés als banys de les ciutats del sultanat on residissin, alhora que s'ampliés l'alfòndec i fer-hi un mur entre l'alfòndec pisà i el genovès. També s'especificà que l'alfòndec de Bugia hauria de ser posat en condicions alhora que demanaren tenir-ne un a Bona i tenir els mateixos drets que als de Tunis, Àfrica, *Capsi*, *Farsi* i Trípoli. Igualment és remarcable que Pisa reclamés al sultà que els còsols pisans a terres hàfsides poguessin entrevistar-se amb el sultà. Alhora s'estipularen una sèrie d'avantatges i reduccions fiscals, com també obligacions, prohibicions i privilegis sobre els béns i les persones físiques. D. Valérian remarca a la seva obra que, un punt clau d'aquest i altres tractats firmats (tant entre Tunis i Pisa com altres potències marítimes del moment) fou la llibertat de circulació dels mercaders que els estats europeus reclamaren per als seus súbdits dins les fronteres del sultanat hàfsida³⁶⁸.

---

³⁶⁸ Valérian, 2005: 447.

L'any 1264 (el 9 o 11 d'agost) foren renovades les concessions comercials amb el sultà del moment, Muhammad al-Mustànsir ³⁶⁹. Es firmà un tractat entre al-Mustànsir i l'ambaixador pisà Parent Visconti per un període de vint anys.

El tractat especificà que qualsevol pisà que viatgés a terres del sultà de Tunis hauria d'estar sa i estalvi mentre la pau estigués vigent. Els pisans es comprometien a no fer mal amb cap de les seves naus a cap indret del territori del sultà³⁷⁰.

S'especificà al document que els pisans tindrien alfòndec a qualsevol territori del sultanat i que no podria entrar-hi cap cristià que no fos pisà. Tots els alfòndecs haurien de tenir una església i un cementiri. Els pisans tindrien dret d'anar un cop per setmana als banys de cada territori, alhora que tindrien forn on coure el pa³⁷¹. S'especifica que a Tunis hauria d'haver-hi un alfòndec pisà, que hauria de ser ampliat al mateix nivell que l'alfòndec dels genovesos. A l'alfòndec de Bugia, en canvi, s'hauria de permetre la construcció d'una església i també es menciona un alfòndec pisà a la ciutat de Bona³⁷².

Al tractat s'hi especifica que tots aquells usos aplicats a Tunis s'haurien d'aplicar també a Bona com també s'hauria d'aplicar a Gabès, a Al-Mahdiyya, a Sfax i a Trípoli³⁷³. Si alguna nau pisana rebia danys a qualsevol punt del territori del sultà, els tripulants de la nau haurien de poder moure's sense cap impediment, ser ajudats per la població del lloc i poder traslladar les seves mercaderies sense haver de pagar impostos³⁷⁴.

Si algú anés a alguna terra d'Àfrica o de Bugia, podria estar-s'hi tant com volgués, i podria i se'ls permetria marxar-ne quan volgués. No se'ls podria prohibir comprar les coses que volguessin comprar, especialment aigua ni queviures. I d'ells [els pisans] dependria portar les mercaderies que volguessin i vendre-les a qui volguessin.

---

³⁶⁹ Remie Constable, 2003: 129. Banti Ottavio, 1988: 59-61.

³⁷⁰ De Mas Latrie, 1866: 44. Digitalitzat a: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k289312/f420.image>

³⁷¹ De Mas Latrie, 1866: 44. Digitalitzat a: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k289312/f420.image>

³⁷² De Mas Latrie, 1866: 45. <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k289312/f421.image>

³⁷³ De Mas Latrie, 1866: 45. <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k289312/f421.image>

³⁷⁴ De Mas Latrie, 1866: 44. Digitalitzat a: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k289312/f420.image>

Sobre la duana, aquells que tenen càrrec de la duana i els traductors/escrivans i els bastaixos o portadors/traginers, no han de prendre ni exigir res llevat del que és costum. Un cop el mercader hagués marxat, no se'l podria retenir sota cap motiu.

Si algun bon home anés al sultanat amb un pisà, aquest hauria de pagar d'acord amb aquell pisà.

Sobre els costums, al tractat s'hi especifica que no s'hauria de tolerar cap cosa nova que no fos les que hi havia per costum.

No s'hauria de tolerar cap dret sobre cap nau que fos venuda a cap home amb qui el sultà estigués en pau.

Els pisans tindrien dret i podrien portar els seus béns, dels quals el pagament del dret s'hauria de fer a qualsevol terra o lloc de les nostres terres que visiti.

Es consideraria lícit que cada pisà, en dret de les seves coses, pogués marxar i deixar les seves pertinences a algú que fos parent o amic de la seva gent.

Els cònsols dels pisans poden i deuen anar a veure al soldà, a qui Déu manté al seu càrrec. Així mateix, a cada ciutat els cònsols dels pisans han de veure els senyors de cada una un cop al mes.

Si algun pisà corsari saltés de Pisa o d'alguna de les illes per fer mal a l'Àfrica o a Bugia, els cònsols i el podestà dels pisans haurien de venjar perquè es faci venjança sobre ells i els seus béns.

Els pisans no haurien de comprar cap mercaderia de sarraïns d'Àfrica ni Bugia que fos robada per part de corsaris i haurien de treure'ls sense cap restauració si anessin a terres dels pisans.

Si entre els pisans hi hagués alguna molèstia o discòrdia entre ells, que cap persona intermediés entre ells, només el cònsol dels pisans. Sobre els costums de la duana,

s'explica que no s'hauria de tolerar envers els pisans cap altra cosa que aquelles a les quals estaven acostumats.

Sobre la present pau, s'hauria de copiar i enviar a tots aquells llocs de la terra del sultà en les quals els pisans estaven acostumats a anar. Els comerciants pisans no haurien de tenir prohibit comprar lliurement.

Per als genovesos o per a qualsevol altre persona, no deuria prohibir-se als pisans comprar o compra'ls-hi lliurement.

Respecte als bons usos, els pisans haurien de ser salvats i guardats amb tots els bons costums acostumats com qualsevol altre cristià- Aquest és el compliment de tots els capítols d'aquesta pau.

Respecte al tractat de 1234, els pisans obtingueren noves concessions en l'àmbit econòmic. El sultà els va concedir permís per tenir església i cementiri a tots els alfòndecs que els pisans tingueren a terres hàfsides com també que l'alfòndec pisà de Tunis pogués ser ampliat al mateix nivell que l'alfòndec dels genovesos a la capital hàfsida. També s'hauria de permetre la construcció d'una església, remarcant el que s'ha dit una mica més amunt, a l'alfòndec de Bugia. Igualment s'especificà que cap cristià no pisà no podria entrar als alfòndecs pisans sense permís d'aquests.

Sobre els drets esmentats al tractat de 1234 sobre poder tenir un forn on coure el pa i poder anar un cop per setmana als banys dels territoris del sultanat, se'ls van mantenir. Els avantatges fiscals, comercials i de seguretat mencionats es tracten, en gran part, d'una repetició i ampliació dels del tractat anterior.

En relació amb els tractats firmats entre Tunis i Gènova, pel que fa als alfòndecs, els pisans obtingueren majors concessions perquè en cap dels tractats firmats pel Comú de Gènova es menciona que aquests poguessin tenir església o cementiri, ni forn on coure el pa o dret d'accés als banys.

També és remarcable el fet que, als tractats genovesos, es mencionen "tots els alfòndecs genovesos" [al sultanat], tot i que només es conegui amb certesa l'existència l'alfòndec

de Tunis, mentre que al tractat pisà de 1234 s'hi mencionen els alfòndecs pisans de Tunis, Bugia, Bona, Àfrica, *Capsi*, *Farsi* i Trípoli i al de 1264 els de Gabès, Al-Mahdiyya i Sfax.

Pel que fa a la relació entre les ciutats-estat i el sultanat de Tunis, caldria remarcar que, si bé Pisa al tractat de 1234 obtingué facultat perquè els seus còsols poguessin tenir audiència amb el sultà a la seva taula (possiblement referint-se d'igual a igual), els genovesos amb el tractat de 1236 obtingueren de l'hàfsida la prestació d'auxili i consell (*auxilium et consilium*), és a dir, un dels deures del vassall envers el senyor feudal. Per tant, podria considerar-se que s'establí algun tipus de relació vassallàtica més avantatjosa que l'obtinguda per part de Pisa amb el sultà.

8.3 Els tractats entre la Corona d'Aragó i els sultanats magrebins

8.3.1 El tractat polític-religiós de 1257

Ch.-E. Dufourcq era de l'opinió que hi hagué un primer tractat regulador de les relacions entre la Corona d'Aragó i el sultanat hàfsida de Tunis l'any 1257, el text del qual no s'ha trobat. Com a argumentació d'aquest suposat tractat, Ch.-E. Dufourcq cita l'enviament d'ambaixades tant per part de la Corona d'Aragó (comandades per Arnau Eimeric i Jaume de Montjuïc) com del sultanat hàfsida. L'autor francès considerà que el tractat garantia la llibertat de culte religiós per als súbdits de la Corona d'Aragó a terres hàfsides i regulava el funcionament de la milícia catalanoaragonesa dins del sultanat³⁷⁵.

Aquell mateix 1257 Guillem de Montcada embarcà amb setanta homes d'armes amb destinació a la capital del sultanat hàfsida. La milícia, com s'explicarà més endavant en un altre apartat, és possible que comencés a funcionar de manera oficial aquest mateix any, tot i que Dufourcq considerà que aquest cos militar ja era present al sultanat des de l'any 1254. Robert Brunschvig, però, marca l'inici de l'activitat de la milícia el 1256. Sigui un o l'altre qui tingui la raó, està clar que el 1257 ja era operativa. Pel que fa a la llibertat de culte, hi ha un document datat del 1261 que fa referència a la capella de l'alfòndec català de Tunis. Dufourcq considerà aquest fet com una confirmació de la

---

³⁷⁵ Dufourcq, 1966: 110. Intentà reconstruir aquest tractat a través de documents propers cronològicament.

independència religiosa dels súbdits catalans³⁷⁶. Possiblement, tanmateix, no es tractés d'una llibertat religiosa homogènia i aplicable a tot el territori hàfsida, sinó d'un fet concret, una imposició d'un temple cristià dins l'alfòndec català, ocult als ulls dels súbdits del sultà.

8.3.2 Tractat de pau o treva de 1269

El següent tractat, el primer que s'ha conservat, va ser signat el quatre de febrer del 1269 a València, entre Jaume I i Ibn Azefi, senyor de Ceuta. El context de la revolta sarraïna de Múrcia i l'Andalusia castellana de 1264 reforçada per Ibn al-Àhmar de Granada, pels marínides del Marroc i pel califa hàfsida de Tunis. Jaume I, en qualitat de sogre d'Alfons X, envià vaixells i tropes per ajudar al rei de Castella a sufocar la revolta³⁷⁷. Al tractat de pau i treva, escrit en català, s'especificà que Jaume I donaria treva al senyor de Ceuta i als seus súbdits a instàncies de la petició del rei de Castella. A diferència del tractat següent, aquest text és un document de caràcter exclusivament diplomàtic/militar, sense aspectes econòmics.

8.3.3 Tractat de comerç de 1271

El següent tractat fou firmat en un context històric en el qual l'any 1270 Lluís IX de França va organitzar una croada contra Tunis amb l'objectiu de deixar Egipte sense un poderós aliat quan dirigís una futura croada contra aquest últim com també es veié influenciada pel germà del monarca francès, qui tingué problemes amb Tunis des de l'inici del seu regnat a l'illa de Sicília. Els preparatius de la croada començaren al març, però fins al juliol no salpà la flota amb destí Sardenya, primer, i Tunis, després. El rei, tanmateix, morí l'agost del dit any mentre esperava que arribés la flota de son germà Carles d'Anjou³⁷⁸. El primer dia de novembre, Carles d'Anjou (qui havia assumit el comandament de l'exèrcit pel fet que el rei Felip III, fill de Lluís IX, estava malalt) firmà un tractat amb l'emir hàfsida pel qual aquest últim alliberà als presoners, donà permís per

---

³⁷⁶ Dufourcq, 1966: 106, nota 5. “*Altari beate Marie constructo in capella alfundici nostri Tunicii duas botigas*”. Dufourcq, 1966: 471. ACA, C., reg. 11, fol. 206-1 i 206-2.

³⁷⁷ Dufourcq, 1966: 163. ACA, C., reg. 15, fol. 130v. Vela Aulesa, 2011: 492-3.

³⁷⁸ Tyerman, 2010: 1042-4. Wolf; Hazard, 1969: 512-3.

la pràctica del culte cristià al sultanat i una indemnització de guerra de 210.000 unces d'or perquè l'exèrcit cristià es retirés³⁷⁹.

Aquest primer tractat que s'ha conservat entre la Corona d'Aragó i el sultanat de Tunis està datat de l'any 1271³⁸⁰. Aquest document, redactat en català, fou firmat el 14 de febrer de 1271 entre Jaume I i el sultà Abu Abd Allah Mahommed Al-Mostancer-Billah, sultà hàfsida de Tunis, amb una vigència de deu anys des del dia de la festa de Sant Joan.

Ch.-E. Dufourcq creu que, tot i no fer-s'hi referència a la milícia cristiana catalana de Tunis, en el tractat amb Jaume I de 1271 continuà funcionant, com també opina que moltes de les clàusules del tractat devien ser de tractats anteriors no conservats. D'aquesta manera es contrarestaven, segons l'autor, els possibles efectes del tractat franco-tunisenc de 1270 sobre el comerç i la diplomàcia entre la Corona d'Aragó i el sultanat de Tunis³⁸¹. Una altra possibilitat podria ser que, un cop passat l'esdeveniment bèl·lic, el sultanat busqués nous suports militars per reafirmar de nou la seva independència i desfer-se del jou Anjou. Els genovesos també firmarien amb el sultà un nou tractat el 1272, tan sols un any després del firmat entre Tunis i la Corona d'Aragó.

El tractat firmat entre la Corona d'Aragó i el sultà consta de les següents especificacions³⁸²:

1. Tot súbdit del sultà hàfsida que viatgés a territori de la Corona d'Aragó – el document esmenta un seguit de topònims de municipis costaners catalans, balears i valencians– havia de poder fer-ho manera segura, sense patir cap dany per part dels súbdits de la Corona durant el temps que el tractat tingués vigència³⁸³.
2. El següent punt està relacionat directament amb el primer, perquè prohibeix a qualsevol súbdit de la Corona d'Aragó viatjar a terres del sultà si l'objectiu de la

---

³⁷⁹ Tyerman, 2010: 1044.

³⁸⁰ De Mas Latrie, 1872: 187-92. Biblioteca Nacional de París, *Manuscrits latins*, núm. 9261, carta 8.

³⁸¹ Dufourcq, 1966: 124.

³⁸² De Mas Latrie, 1866: 187-92. Digitalitzat a:

<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k289312/f656.item.r=sara.langFR>.

³⁸³ Els topònims en qüestió són: Montpeller, Canet, Cotlliure, Cadaqués, Roses, Castelló d'Empúries, Torroella de Montgrí, Sant Feliu, Barcelona, Tamarit, Tarragona, Tortosa, Peníscola, Borriana, València, Cullera, Dénia, el lloc anomenat Torres (pertanyent al terme d'Alacant) i qualsevol lloc de les illes de Mallorca i d'Eivissa.

travessia consistia a fer mal als tunisencs, als seus ports i riberes (costes), als seus vaixells (especificant entre els vaixells naus grans, galeres, llenys i barques) i a aquells homes que es dediquen a comerciar entre la Corona d'Aragó i el sultanat de Tunis. Tant aquest punt com l'anterior són similars als tractats firmats amb Pisa i Gènova per part del sultà.

3. Si algun súbdit de la Corona d'Aragó feia mal a algun habitant del sultanat o a les seves propietats, el primer hauria de compensar al segon, alhora que, si un súbdit del sultanat viatjava a terres de la Corona d'Aragó, hauria de ser protegit (tant ell i les seves coses) pels súbdits de Jaume I. Tampoc podrien, els súbdits catalanoaragonesos, exhortar a ningú que estigués en terres de la Corona d'Aragó (però que no fos súbdit de Jaume I) a fer cap dany als súbdits tunisencs a terres de la Corona. Els súbdits de la Corona també haurien d'ajudar (guardar i defensar) els vaixells tunisencs en cas que algun d'ells es perdés a terres catalanes, de la mateixa manera que si un tunisenc (amb les seves coses) arribés en un vaixell cristià a qualsevol lloc de la Corona d'Aragó. De manera recíproca, si algun habitant o nau de la Corona d'Aragó s'extraviava dins les terres del sultà, els súbdits d'aquest haurien d'ajudar els primers. Aquest punt contrastaria amb els tractats genovesos i pisans, perquè en cap dels documents analitzats no es parla d'un possible viatge de tunisencs a terres genoveses o pisanes. Això es deu a que ni els genovesos ni els pisans no posseïen territoris amb tradició comercial amb el Magreb, al contrari que Jaume I pel que fa les illes Balears.
4. Jaume I obligà els seus súbdits, en cas d'anar a terres tunisenques, a respectar les lleis d'allà i va prohibir als mercaders catalanoaragonesos a viatjar en naus armades a qualsevol indret de la terra del sultà de Tunis i a comprar coses (robades) dels súbdits del sultà; en cas de fer-ho, s'haurien de retornar al seu propietari. Els homes del sultanat de Tunis tampoc tenien permès comprar coses robades als súbdits de la Corona i si, per casualitat, trobaven pertinences robades dins els límits territorials del sultà, les haurien de retornar al súbdit de Jaume I a qui pertanyien.
5. El monarca Jaume I es va comprometre a prohibir als seus súbdits a ajudar o embarcar en cap vaixell cristià (pertanyent o no a la Corona d'Aragó) que hagués atacat algun indret del sultanat tunisenc i, posteriorment, anés a terres de la Corona a refugiar-se. De la mateixa manera, si algun vaixell musulmà (no pertanyent al sultanat de Tunis)

atacava algun vaixell catalanoaragonès i, a continuació, es refugiava a algun indret del sultanat tunisenc, no podria ser protegit per cap habitant del sultà ni embarcar-se en aquell vaixell.

6. Jaume I obligaria als súbdits de la Corona a donar aigua i vitualles, als súbdits del sultà que estiguessin perseguint vaixells cristians armats (no pertanyents a la Corona d'Aragó) i arribessin a terres de la Corona. De manera recíproca, els súbdits del sultà de Tunis estaven obligats a donar aigua i vitualles als súbdits de Jaume I que arribessin a terres tunisenques. El sultà també va prohibir als seus homes que ataquessin cap home ni territori de la Corona d'Aragó, i tampoc podien prestar ajut a ningú que volgués atacar els territoris de Jaume I.
7. Els súbdits de la Corona d'Aragó que anessin a terres del sultà de Tunis haurien de ser honorats i protegits pels súbdits i poders locals hàfsides, tal com feia amb altres mercaders cristians amb els quals estaven en pau i treva, és a dir, com a mínim, amb pisans i genovesos. No se'ls podria aplicar cap nou costum i se'ls hauria de deixar tenir alfòndec, en el qual hi hauria cònsol(s) juntament amb un escrivà. Els còsols haurien de fer respectar els drets i costums dels mercaders catalanoaragonesos a la duana i altres indrets del sultanat tunisenc. Es regulà també el dret d'oració dels súbdits de Jaume I (no se'ls podria prohibir llurs hores d'oració, referint-se a les hores dels oficis sagrats) i, segurament, també fer sonar la campana de la capella a les hores canòniques, com també el dret de poder enterrar els seus morts en sòl sagrat cristià. També tindrien el dret de tenir un forn on coure el pa, del qual ja hi ha constància documental des de l'any 1267³⁸⁴.
8. Pel que fa a les mercaderies, s'especifica que els súbdits de la Corona d'Aragó haurien de pagar el delme o el mig delme en or o plata per les mercaderies que portessin al sultanat hàfsida, tal com era el costum establert. S'haurien de vendre, o intercanviar per altres mercaderies, a la duana i amb testimonis de la compra-venda. En cas que arribessin amb mercaderies i no es poguessin vendre o bescanviar allà, podrien treure les mercaderies sense pagar delme, tal com feien genovesos i pisans. Cal destacar que el forment i l'ordi que hi portessin els mercaders catalans estarien exclosos de pagar el delme als agents duaners del sultà a causa del fet que era un bé de primera necessitat

---

³⁸⁴ ACA, C., reg. 15, fol. 66v.

i que els mercaders catalans mercadejaven amb ell important-lo de Sicília cap a Itàlia, el Llenguadoc i el sultanat hàfsida³⁸⁵. Hi hauria llocs on podrien vendre i comprar mercaderies, “on acostumaven a fer-ho”, i no podrien realitzar transaccions comercials en qualsevol punt on els mercaders de la Corona volguessin, la mateixa limitació que també tingueren pisans i genovesos als seus tractats. Giménez Soler, a la seva obra, considerarà que aquesta clàusula fou per impedir l’entrada clandestina de mercaderies i defraudar la renda de les duanes del sultanat³⁸⁶.

El tractat que va transcriure De Mas Latrie a la seva obra és una confirmació per als mallorquins feta el 1278 de l’original pel notari de Pere el Gran a Tunis. Aquest fet demostra que el tractat es va mantenir a la mort de Jaume I, en cas contrari no se n’hauria realitzat una còpia, i que hi havia un notari per als mercaders de la Corona a terres hàfsides. S’hauria de remarcar també el fet que la majoria de punts del tractat són recíprocs (que fossin posats en pràctica per ambdues parts és més qüestionable), tant les prohibicions com les obligacions entre ambdós estats, tot i que només es fa referència a l’activitat mercantil i social dels súbdits de Jaume I en terres tunisenques i no dels súbdits del sultanat a terres de la Corona d’Aragó.

Entre els firmants del document hi trobem Pere Ferran (*Petrus Ferrandi filius domini regi*), fill il·legítim de Jaume I, que participà a la guerra de 1264 de cors contra el llevant magrebí després del fracàs de les ambaixades dels anys 1263-1264 (com s’ha vist més amunt), moment en el qual el monarca de la Corona atorgà diverses patents de cors tant a persones físiques com a ciutats de la Corona (Tortosa, Tarragona i Barcelona). També es pot trobar el nom de Bartomeu de Porta (*Bartholomei de Porta*), escrivà del monarca, que, el 1272, un any després de la firma del tractat, va obtenir el control de l’alfòndec i el consolat de Tunis juntament amb Felip de Dénia, que ja havia sigut cònsol anteriorment. El notari que va donar fe del tractat fou Guillem de Bonastre (*Guillelmi de Bonastre*), notari públic de Tunis per elecció reial. Tots els mencionats eren homes del rei, és a dir, o bé tenien relació familiar amb el monarca, o bé tenien un càrrec ratificat pel mateix Jaume I.

---

³⁸⁵ Riera i Melis, 2017: 93-4.

³⁸⁶ Giménez Soler, 1910: 188.

Caldria destacar que, pel que fa a les mercaderies, algunes de les especificacions s'assemblen molt a les dels tractats signats per Pisa i Gènova en aquest període amb el sultanat de Tunis. També cal destacar l'ordi i el forment. Aquestes dues mercaderies estarien exemptes de pagar delme, fet derivat de la importància d'aquests aliments en l'economia.

Podria considerar-se que la Corona d'Aragó estigué al mateix nivell que les dues potències marítimes del Mediterrani Occidental en quant que hi ha diversos punts en comú en els tractats: referent als alfòndecs tant Pisa com Gènova com la Corona d'Aragó tenien el seu alfòndec a la capital hàfsida; tant Pisa com la Corona tenien dret a tenir esglésies i forns i poder coure pa en aquests. A les duanes, Pisa i Gènova haurien de pagar el 20% per l'or i la plata, però, en canvi, la Corona d'Aragó només hauria de pagar un delme o mig (un 10% i un 5% respectivament).

8.3.4 Tractat militar de 1274

Tres anys més tard, el 18 de novembre de l'any 1274, es firmà un tractat entre Jaume I i el sultà de Fes, Abū Yūsuf Ya'qūb ibn 'Abd al-Ḥaqq. Aquest document, a diferència de l'anterior, és una unió militar. El context en el qual se signà fou el del final de la conquesta de les restes de l'imperi almohade per part dels benimerins l'any 1269 i la fundació del sultanat de Fes. La ciutat de Ceuta, però, no havia caigut en mans d'aquesta nova dinastia i estava sota control de l'emir de Granada. En aquest marc referencial, el sultà va viatjar a Barcelona personalment per parlamentar amb el monarca de la Corona d'Aragó i firmar un tractat per mitjà del qual Jaume I prestaria a Abū Yūsuf Ya'qūb ibn 'Abd al-Ḥaqq cinquanta vaixells i cinc-cents cavallers per poder conquerir la ciutat de Ceuta³⁸⁷.

Jaume I es comprometia a enviar deu naus armades, deu galeres i altres embarcacions, sumant la quantitat de cinquanta vaixells, juntament amb cinc-cents cavallers i homes de llinatge. Abū Yūsuf Ya'qūb ibn 'Abd al-Ḥaqq entregaria a Jaume I 100.000 besants pels vaixells i 100.000 més pels homes armats. S'especificà que, si es trigava més d'un any en conquerir Ceuta, el sultà entregaria 100.000 besants anuals juntament amb un tribut de 50.000 besants per any, sense concretar durant quant de temps es pagaria el tribut.

---

³⁸⁷Dufourcq, 1966: 164-7. De Mas Latrie, 1866: 285-6. Digitalitzat a: <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k289312/f661.item.r=sara.langFR.zoom>.

El capità dels cavallers enviats per part de Jaume I rebria cent besants diaris per part del sultà, a més de cavalls per a ell i els seus (potser es refereix als homes de llinatge mencionats més amunt)³⁸⁸. Als cavallers se'ls entregarien 2 besants diaris i camells per traslladar-se pel territori en cas de necessitat. Al capità i als cavallers se'ls permetria retornar amb tot allò que haguessin aconseguit, referint-se, probablement, a tot allò obtingut en forma de botí durant el setge i conquesta de la ciutat, i se'ls proveiria d'esglésies i oratoris durant la conquesta per tal de complir amb el ritu cristià.

El problema va sorgir un any després, el 1275, any en el qual el senyor de Ceuta, Ibn Azefi, va claudicar davant el sultà de Fes. El fet que Ceuta no cedís pel setge de les forces de Jaume I sinó per pròpia voluntat va ser utilitzat pel sultà de Fes per invalidar el tractat firmat i negar-se a pagar les quantitats anuals estipulades anteriorment. Jaume I va aconseguir, però, els 200.000 besants inicials per posar en marxa l'expedició³⁸⁹.

Del tractat caldria destacar-ne diversos aspectes, entre ells el fet que al principi del document es mencioni que es fan la pau i l'amor perdurable per tots els temps, a diferència del tractat de 1271 amb els tunisencs, que només tenia una durada de deu anys, tot i que finalment només durà un any. Dufourcq menciona que la flota de cinquanta vaixells fou comandada per Pedro Fernández de Híjar (fill natural de Jaume I i de Berenguela Ferrandis), que ja havia comandat una flota contra els musulmans deu anys abans i estigué present com a signant al tractat de 1271³⁹⁰. En el cas que el sultà no pagués les quantitats estipulades i es valgués de buits legals per invalidar el tractat, no significaria una ruptura de les relacions entre la Corona d'Aragó i el sultanat de Fes perquè els benimerins prestarien, en un futur, ajuda a la Corona d'Aragó per lluitar contra Castella al nord d'Àfrica i contra els Anjou de França en el conflicte bèl·lic de les *Vespres Sicilianes* el 1282. María Dolores López Pérez remarca d'aquest tractat el caràcter temporal de la milícia catalanoaragonesa dins del sultanat marínida, la qual es formava únicament quan hi havia conflictes armats en els quals intervenia la Corona d'Aragó, com per exemple l'esmentat intent de presa de la ciutat de Ceuta l'any 1274 o el 1309 sota control de Granada³⁹¹.

---

³⁸⁸ Dufourcq, 1966: 166. Una part del sou dels cavallers i el capità aniria a parar a les arquees reials.

³⁸⁹ Dufourcq, 1966: 166.

³⁹⁰ Dufourcq, 1966: 167.

³⁹¹ López Pérez, 2004: 415.

8.3.5 Tractat de comerç de 1285

Com a últim tractat a descriure entre la Corona d'Aragó i els poders del Magreb caldria destacar el firmat entre la Corona d'Aragó i el sultanat hàfsida de Tunis l'any 1285. Tot haver-se firmat durant el regnat del fill i successor de Jaume I, Pere II el Gran, l'estudi d'aquest document permet observar l'evolució de les relacions diplomàtiques en un curt període de temps entre ambdós estats. El document, de caràcter comercial i tributari, es va firmar entre el dit rei i el sultà de Tunis, Abū Ḥafṣ 'Umar b. Yaḥyà al-Hintātī I, al Coll de Panissars, es va redactar en català i, inicialment, havia de tenir una durada de quinze anys³⁹².

El tractat se signà en un context històric marcat per dos esdeveniments de caràcter militar entre la Corona d'Aragó i el regne de França. El primer d'ells fou el conflicte de les *Vespres Sicilianes* de 1282. El govern de Carles d'Anjou sobre l'illa fou repressiu des de la conquesta l'any 1266 alhora que la transformació de l'estructura social de l'illa (assentament de colons italians, desaparició de la població musulmana, propagació de formes de la llengua vernacular italiana, etc.) propicià la rebel·lió de les *Vespres*³⁹³.

L'illa fou abandonada per Carles d'Anjou en diversos aspectes: major inversió envers les ciutats de la península, absència física del monarca a l'illa, pèrdua de prestigi de Palerm (la capital del regne en temps anteriors va perdre la seva funció de lloc de coronació dels monarques del regne en temps de Carles d'Anjou i, per tant, també va ressentir-se'n l'economia de la ciutat). Si aquest fet s'hi afegeix el descontentament de les minories de Sicília (nobles locals, advocats i mercaders benestants de Palerm), les quals consideraven que l'illa era vista per Carles i l'administració com “una font de gra i d'or amb les quals pagar les aventures de Carles a l'estranger”, i el canvi de mans dins de l'administració dels sicilians illencs als peninsulars (fet que augmentà la sensació de menyspreu i desprestigi) provocaria una tempesta perfecta per a l'esclat de la revolta³⁹⁴.

---

³⁹² De Mas Latrie, 1866: 286-90. Digitalitzat a: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k289312/f662.item.r=sara.langFR>. Cingolani, 2015: 751-7. ACA, C., reg. 47, fol. 81r-82v.

³⁹³ Abulafia, 2017: 92-5.

³⁹⁴ Abulafia, 2017: 96-8.

Aquesta revolta buscà el suport, en primer lloc, del pontífex Martí IV, però aquest s'hi negà. Així doncs, demanaren recolçament a Pere II el Gran, fill de Jaume I i marit de Constança, filla del rei Manfred de Sicília i reina per dret del regne de Sicília³⁹⁵. El monarca de la Corona entrà a Sicília per Tràpèna el 30 d'agost del 1282, aixecà el setge de Messina i entrà a Palerm el 4 de setembre, destruint pocs dies després l'estol angeví. El regne de Sicília de Carles d'Anjou es va dividir en dos, el regne de Nàpols, peninsular, sota control angeví, i el regne de Sicília, insular, governat per la Corona d'Aragó.

El segon conflicte militar fou causat pel destronament de Pere II per part del papa amb l'argument que el regne d'Aragó era vassall de la Santa Seu, i el pontífex Martí IV atorgà la corona a Carles de Valois, tercer fill de Felip III de França.

En aquest context els francesos iniciaren, l'any 1285, una invasió de Catalunya, mentre Pere II hagué de fer front una revolta social a Barcelona. L'atac francès fou posat en marxa per Jaume II de Mallorca, germà de Pere i aliat dels francesos. La guerra de conquesta fracassà a causa de la propagació d'una malaltia entre les files franceses i el mateix Felip III, que morí poc després a Perpinyà. La mort a l'inici d'any de Carles I d'Anjou, el fet que el seu hereu, Carles, estigués presoner en poder de l'almirall Roger de Llúria i l'atac d'Alfons, hereu de Pere II, a Mallorca acabaren decantant la balança de part de Pere II, que moriria aquell mateix any³⁹⁶.

Les clàusules del tractat són les següents:

1. Qualsevol sarraí que viatges a qualsevol territori de la Corona d'Aragó o a l'illa de Sicília (annexionada el 1282 com a regne pertanyent a la Corona d'Aragó) ho podria fer de manera segura. Com a diferència a remarcar respecte el tractat anterior caldria destacar l'especificació segons la qual no es fes mal a cap súbdit hàfsida de les terres actuals o per conquerir, alhora que tampoc poguessin sofrir cap perjudici els súbdits de Jaume I als actuals regnes i comtats de la Corona d'Aragó o futurs territoris conquerits amb l'ajut de Déu.

---

³⁹⁵ Abulafia, 2017: 102-3.

³⁹⁶ Abulafia, 2017: 110-11.

2. Es prohibí que cap dels súbdits de Pere II pogués viatjar a terres hàfsides si l'objectiu del desplaçament era perjudicar cap home o territori sota control hàfsida, alhora que tampoc es permetria a cap estranger que estigués dins dels territoris de Jaume I anar fins al sultanat de Tunis per ordre d'algun súbdit del monarca de la Corona amb l'ordre de fer mal als béns i súbdits del sultanat. El sultà de Tunis també es va comprometre a prohibir la sortida de cap vaixell si el seu objectiu era la destrucció i perjudici de la població i territoris de Pere II.
3. Al tractat també es parla sobre l'ajut i protecció mútua naval. En cas que cap home o nau del sultanat es perdés dins dels territoris de la Corona d'Aragó, se'ls hauria d'ajudar i protegir, a més de retornar-los totes les seves pertinences robades. Alhora, qualsevol súbdit o vaixell de Jaume I que fos robat o fos trobat desorientat hauria de ser ajudat pels habitants del sultanat a trobar els objectes robats i a retornar a casa.
4. Per blindar més encara la protecció dels súbdits d'ambdós regnes es prohibí a qualsevol habitant de la Corona d'Aragó i del sultanat de Tunis viatjar en una nau armada (si ho feia hauria de ser desarmada abans de fer el trajecte) o comprar mercaderies robades a alguna persona sota la protecció del rei o del sultà. Igualment, si un vaixell sarraí perseguit per la Corona d'Aragó s'amagava a territori del sultanat o un vaixell cristià (no pertanyent a la Corona) s'ocultava dins de les fronteres dels regnes de Pere II no podria ser ajudat per cap habitant, ni cap súbdit podria embarcar-se a l'esmentat vaixell buscat. Seguint amb la navegació, no es podria negar aigua ni avituallament als súbdits del sultà de Tunis que anessin a territori de la Corona d'Aragó ni als súbdits de Pere II que viatgessin a territoris hàfsides.
5. Es garantí tant la seguretat personal i llibertat de comerç per als súbdits del sultà que viatgessin a la Corona d'Aragó com per als súbdits del monarca de la Corona que anessin a terres hàfsides. En cas de rebre qualsevol mena de dany, el sultà o el monarca de la Corona, segons el cas, haurien de resoldre el dany mitjançant els batlles i altres oficials o poders locals. Hi hauria llibertat de culte per als súbdits de Pere II, no se'ls podria en aplicar nous costums i, com al tractat anterior, se'ls garantia el dret de tenir un lloc on coure pa. És remarcable que es faci esment dels súbdits del sultà que anessin a terres de la Corona a comerciar, com també la implicació del sultà i del rei en cas

que hi hagués un incident amb qualsevol dels seus súbdits, fet que demostra la voluntat per part del sultanat i de la Corona de mantenir, enfortir i protegir les rutes comercials i els mercaders en els dos sentits.

6. Es mantenia el delme descrit al tractat de 1271, segons el qual els mercaders de la Corona d'Aragó haurien de pagar, en or o argent, per les mercaderies que portessin al sultanat hàfsida o importessin d'allà a territoris la Corona. Es mantenia el costum pel qual les mercaderies s'havien de vendre a la duana sota el testimoni d'algun dels oficials del sultà. Si no fossin venudes allà, podrien treure-les de les fronteres hàfsides sense imposar-los el cobrament del delme. El forment i l'ordi continuarien estant exempts de pagar aquest impost. També s'especificà que els catalans només podrien desembarcar allà on tenien llicència per fer-ho i no a qualsevol port o territori costaner del sultanat.
7. La institució de l'alfòndec català es mantindria, podrien continuar tenint escrivans i còsols. Aquests últims haurien de vetllar pels drets i seguretat dels mercaders de la Corona a la duana i qualsevol altre indret del sultanat. Es mantingué el dret de tenir esglésies i, per primer cop, es fa referència directa a les campanes dels serveis religiosos (*les esgleyes dels Crestians, les esquelles els oficis dels Crestians*).

Olivia Remie Constable remarca que les campanes eren un element de gran pes en el discurs medieval respecte el poder religiós. El sonar de les campanes era un anunci de la presència d'una comunitat religiosa a tots aquells que les escoltaven. Constable considera que l'ascensió militar de la Corona d'Aragó combinada amb els problemes polítics del sultanat hàfsida propiciaren un moment oportú per reclamar aquest dret³⁹⁷.

8. S'instaurà un nou impost pel qual el sultà hauria de pagar el trenta-tres per cent de recàrrec en cas que manlevés una nau, entenent-se pertanyent a un súbdit de Pere II. Aquest gravamen potser té relació amb l'incident de l'any 1263, moment en el qual Berenguer de Trípol va denunciar el sultà davant Jaume I per uns noliejaments que havia realitzat per a l'hàfsida i que aquest últim no li havia pagat.

---

³⁹⁷ Constable, 2011: 66 i 68.

9. Com a gran novetat en aquest tractat respecte el de l'any 1271 cal destacar el compromís pel qual el sultà de Tunis es comprometia a pagar un tribut anual de 33.333 besants al rei d'Aragó i Sicília. En cas de no pagar aquest tribut el monarca de la Corona d'Aragó tindria dret a prendre el control del sultanat hàfsida. El fet que el sultà signés el tractat tot i la imposició d'aquest tribut podria significar que, o bé l'hàfsida no creia que Pere II pogués arribar a complir amb "l'amenaça" d'invasió, o bé el poder de la Corona d'Aragó era tal que no volia oposar-se al monarca Pere el Gran. S'especificà que el sultà hàfsida hauria de pagar 100.000 besants en concepte del tribut que havia de pagar al rei de Sicília i que, des de l'arribada de Pere II al tron de Sicília el 1282, no havia satisfet (33.333 besants per any)³⁹⁸.

De fet, el sultanat hàfsida ja pagava un tribut als reis de Sicília des del 1181³⁹⁹. Els Hohenstaufen van ser derrotats pels francesos de Carles d'Anjou el 1266⁴⁰⁰ i, aquests últims, expulsats el 1282 per Pere el Gran en el context de les *Vespres sicilianes*. Quan Pere el Gran va ser coronat com a rei de Sicília, es va mantenir el tribut que el sultà hàfsida pagava al monarca Hohenstaufen de Sicília, primer, i a Carles d'Anjou, a partir de 1270, com s'ha dit abans. Aquest pagament ja es feia a Jaume I com a rei de la Corona d'Aragó.

Una altra mostra del poder de la Corona d'Aragó plasmada al tractat és el fet que la milícia cristiana situada al sultanat hàfsida era allà perquè la Corona d'Aragó ho volia i els seus components prestarien ajut a aquell que escollís el monarca catalanoaragonès, tal com es feia en temps de Guillem de Montcada, alcaid de la milícia. Així doncs, el sultà hàfsida va firmar el tractat sabent que un cos militar, com era la milícia catalanoaragonesa, que no estava sota el seu control (i que paradoxalment hauria de ser pagada per ell mateix) tindria dret a estar dins de les seves fronteres, sent una possible amenaça en cas de no acceptar les disposicions dels monarques de la Corona d'Aragó i podent ser utilitzada per treure al sultà del poder. D'aquesta manera queda demostrat el poc poder del sultanat hàfsida per oposar-se als mandats del monarca aragonès si no comptava amb forces per contrarestar la milícia. Si quan se signà aquest tractat encara era vigent la milícia, possiblement estava en actiu quan es redactà l'anterior, el 1271.

---

³⁹⁸ Constable, 2001: 57, confirma la teoria del pagament anual d'un tribut a Pere II com a rei de Sicília.

³⁹⁹ Dufourcq, 1966: 119. Mas Latrìe, 1866: 52. <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k289312/f84.item.r>

⁴⁰⁰ El tribut cobrat pels reis de Sicília en el passat pasaria a ser cobrat per Carles d'Anjou tal i com concreta Mas Latrìe, 1866: 156. <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k289312/f532.item.r>

El pagament del sou de la milícia, el qual es desconeix, seria el mateix que en temps de Montcada, i s'especificava que la llei de la moneda havia de ser de cinc besants, és a dir, sense devaluar. Aquesta especificació és definida per un fet ocorregut el 1277, moment en el qual es va culpar un membre de l'alfòndec català de Tunis per fer servir monedes devaluades, com s'explica a l'apartat dels alfòndecs. Es mantindria el dret dels súbdits de Pere el Gran a tenir esglésies dins el recinte de l'alfòndec català (una altra mostra de la debilitat hàfsida, en permetre els oficis i ritus cristians dins les seves fronteres, essent un monarca musulmà) i poder fer sonar les campanes dels oficis, tal com es feia en temps de Guillem de Montcada. Aquest punt també apareix mencionat en el document del 1271, tot i que sense fer-se cap referència a Montcada.

Una altra novetat envers tractats anteriors fou la llibertat que Pere II va obtenir per poder crear alfòndecs a totes aquelles ciutats del sultanat de Tunis que el monarca de la Corona volgués. Va establir-se que els cònsols de la Corona d'Aragó a terres hàfsides podrien visitar un cop al mes al sultà per parlamentar, preguntar per les exigències del monarca hàfsida i per fer valdre els drets dels súbdits de la Corona d'Aragó allà residents. Aquest dret de reunió amb el sultà s'assimila al dret assolit pels pisans al tractat de 1234.

Pere II va imposar al sultà de Tunis que atorgués als catalans, per davant de la resta de comerciants cristians residents al sultanat, la gabella de Tunis a un preu convenient. La gabella era un impost que cobrava el sultanat per alguns productes, com per exemple el vi, l'oli, la sal, etc. Així doncs, els mercaders de la Corona quedarien exempts de pagar aquest impost i el recaptarien als altres mercaders cristians residents a terres hàfsides⁴⁰¹.

Segons De Mas Latrie, la clàusula següent es va afegir posteriorment a la signatura del tractat. El document tindria una validesa de quinze anys i, un cop finalitzat aquest període, hauria una moratòria de tres mesos abans de declarar-se qualsevol contrast, desavinença o enemistat entre ambdós estats. El fet que el monarca de la Corona hagués de reclamar el tribut mencionat (els 100.000 besants) pot significar que el sultà intentava evadir les seves obligacions de pagar-lo.

---

⁴⁰¹ Fleet, 1999: 137.

El monarca hàfsida també hauria de pagar el blat que Llorenç Rufo havia portat de Sicília a Tunis en temps de Carles d'Anjou i no havia pagat, i tot allò que els súbdits del sultà havien robat de la nau que havia sigut assaltada en el transcurs del viatge del port de València a la ciutat de Tunis.

Si es comparen els tractats firmats entre la Corona d'Aragó i les ciutats-estat de Pisa i Gènova amb el sultanat hàfsida de Tunis durant el regnat de Jaume I poden trobar-se diverses diferències.

La primera d'elles seria la data de la signatura dels tractats. Tot que la Corona d'Aragó envià des de l'inici de la dècada de 1230 ambaixades amb destinació Tunis, el primer tractat (conservat) data del febrer de l'any 1271 i, en canvi, Pisa i Gènova firmaren amb Tunis tractats l'any 1230 i 1236, respectivament.

Un altre element diferenciador seria la relació política envers el sultanat. Com s'ha dit més amunt, Pisa obtingué una relació amb el sultà de Tunis d'igual, a igual tot i la diferència de poders i extensió territorial entre la ciutat-estat de Pisa i el sultanat de Tunis. Gènova anà un pas més enllà i aconseguí algun tipus de relació vassallàtica amb l'hàfsida, ja que, com s'ha explicat, el sultà es comprometé a auxiliar i aconsellar a Gènova, com si es tractés d'un vassall envers el seu senyor feudal. Pere II, fill de Jaume I, però, obtindria una major relació de vassallatge amb Tunis, perquè al tractat de l'any 1285 el monarca de la Corona d'Aragó aconseguí del sultà la promesa d'un pagament anual de 33.000 besants i que, en cas de no pagament, el monarca tindria el control de tot el territori hàfsida. Amb referència als alfòndecs, la diferència més gran seria que, a més de tenir-hi els catalans cònsol a l'alfòndec també hi podrien tenir un escrivà.

9. La milícia catalanoaragonesa als sultanats magrebins durant el regnat de Jaume I

La milícia catalanoaragonesa era un grup militar constituït, en la seva majoria, per gent provinent de la Corona d'Aragó a les ordres d'uns comandaments militars anomenats alcaïds, paraula d'origen àrab *qayd* que tingué el sentit originari de governador d'una província o ciutat⁴⁰². La milícia treballà per als sultanats magrebins resultants de la caiguda de l'imperi almohade a partir del segle XIII (fins el segle XV): el sultanat de Fes, el de Tremissèn i el de Tunis.

L'imperi almohade tenia una força militar considerable, però, en desfer-se en els tres sultanats, els nous estats que sorgiren tenien un poder bèl·lic inferior al del sultanat. En aquest context de debilitat, els grups milicians podien jugar un paper clau en el sosteniment dels governants o en l'ajut dels seus rivals i/o expansió de les fronteres dels diversos sultanats.

L'ús de forces cristianes (o com a mínim de no creients dels preceptes de l'Islam), suscità una important discussió entre els juristes musulmans. Lower indica a la seva obra que l'ús d'aquestes forces ja es troba documentat al segle X, tot i que de manera auxiliar. Abi Zayd al-Qayrawani (922-96) va proposar a la seva obra, *Kitab al-Nawadir*, que els no musulmans (*harbis*) podrien demolir fortaleres, disparar artilleria de setge i “fer coses útils”. Si l'iman ho creia oportú, els *harbis* podrien portar armes i utilitzar-les contra altres *harbis* amb els que estiguessin en guerra⁴⁰³.

El Papat, en canvi, considerà (dins la idea d'acabar amb l'Islam i estendre el Cristianisme per tot el món conegut) que els soldats cristians cometien pecat quan oferien els seus serveis als règims islàmics⁴⁰⁴. El Papat posà com a exemple els regnes peninsulars cristians, l'avenç de les fronteres dels quals podria veure's frenada o invertida si els regnes de taifes islàmics rebien ajut dels mercenaris cristians. Aquests regnes cristians, els quals només amb la unió de tots ells, pogueren derrotar els almohades a la batalla de Las Navas de Tolosa el 1212⁴⁰⁵. Com es veurà més endavant, diversos papes, al segle XIII, com

---

⁴⁰² Significat extret del diccionari Alcover-Moll, <http://dcvb.iecat.net/>

⁴⁰³ Lower, 2016: 421.

⁴⁰⁴ Lower, 2016: 427-8.

⁴⁰⁵ Lower, 2016: 427.

Innocenci III (1198-1215), Honori III (1216-1227) o Gregori IX (1227-1241), prohibiren el comerç amb els musulmans (remarcant qualsevol material amb possibles usos militars, les anomenades coses vedades) per debilitar-los i intentar fer avançar el Cristianisme enfront l'Íslam.

García Fitz, a la seva obra, destaca la importància i l'ús de les tropes cristianes, gairebé dos-cents anys abans del regnat de Jaume I, al segle XI, per part de les taifes musulmanes de la península Ibèrica per sostenir les seves fronteres enfront de les altres taifes i els atacs dels regnes cristians peninsulars. Per exemple, el 1044 ja es troba documentat com alguns territoris islàmics pagaven pàries (tributs) als comtes de Barcelona i Urgell; el 1048 també la taifa de Saragossa en pagava al de Barcelona; o l'any 1051, moment en el qual el rei de Pamplona donava protecció a Ahmad al Muqtadir de Saragossa a canvi del mencionat tribut. Així doncs, els poders cristians reclamaven pàries i atorgaven la protecció de les taifes més productives alhora que les taifes musulmanes buscaven l'aliança amb els territoris cristians per garantir la seva independència⁴⁰⁶.

La principal diferència respecte a l'ús de tropes cristianes en temps de Jaume I seria el fet que, en el cas dels sultanats del Magreb, aquests no pagaven directament al monarca sinó que pagaven el sou de la milícia, del qual el monarca cristià després n'obtenia una part proporcional.

García Fitz també destaca el fet que un procés que va començar amb una política de col·laboració militar amb els regnes de taifes a canvi de recursos monetaris, s'anà convertint en un règim d'extracció econòmic basat en l'amenaça i la força de les armes (com podria aplicar-se en el cas de la Corona d'Aragó) que revestia la forma dels compromisos vassallàtics que implicava l'obediència i la subjecció per una part, i la protecció de l'altre⁴⁰⁷.

López Pérez assenyala a la seva obra la importància per als sultans de les milícies cristianes foranes, és a dir, neutres i sense cap vinculació amb el món musulmà. El perquè es troba en l'organització política dels sultanats, que estaven basats en l'hegemonia d'un grup tribal, per tant, necessitaven que no tinguessin cap relació amb grups tribals rivals o

---

⁴⁰⁶ García Fitz, 2002: 32.

⁴⁰⁷ García Fitz, 2002: 35.

amb l'objectiu de derrocar el poder existent. A més, les tropes mercenàries estaven armades de manera pesada i estaven habituades a lluitar en línia, contraposant-se als cavallers musulmans, els quals eren més ràpids i lleugers⁴⁰⁸.

Ramzi Rouighi, com s'ha explicat anteriorment, descriu la formació del sultanat de Tunis amb la imposició de la dominació hàfsida sobre el gruix dels xeics almohades. Per derrotar aquests xeics els hàfsides varen establir aliances amb les elits urbanes i els beduïns, van animar l'elit andalusina a immigrar a les ciutats que ells controlaven com Tunis i Bugia, entre d'altres. Una altra tàctica va ser reforçar el nombre de soldats no almohades, fent servir milícies andalusines i cristianes de regnes propers, per exemple, de la Corona d'Aragó⁴⁰⁹.

La milícia catalanoaragonesa jugà un paper clau en l'estratègia de la Corona d'Aragó per tal de controlar els sultanats magrebins indirectament, pressionant militarment per obtenir millors concessions comercials possibles per als seus súbdits. D'aquesta manera, tot i ser pagats per un governant estranger, en aquest cas el sultà, no eren mercenaris perquè servien, en última instància, a la Corona d'Aragó i al seu monarca.

En convertir-se en una força indispensable per consolidar el poder dels sultans i acabar amb possibles opositors al poder o amenaces exteriors, la milícia va ascendir a cos d'elit dins dels exèrcits i de la mateixa guàrdia del sultà. Alhora, a més de pressionar per als seus interessos, la Corona d'Aragó obtindria rèdits del sou de la milícia (pagat pel sultà) per engrandir les arque reials i continuaria controlant la milícia perquè, en última instància, la fidelitat d'aquest cos militar era envers el monarca Jaume I. Aquesta debilitat inicial es convertí en un mecanisme d'extorsió perquè, si el sultà es negava a les demandes de la Corona d'Aragó, Jaume I podria retirar la milícia i deixar al sultà sense poder militar, minvant el seu poder polític i deixant-lo desprotegit envers atacs militars d'altres sultanats o rebel·lions internes per usurpar el seu poder⁴¹⁰.

---

⁴⁰⁸ López Pérez, 2004: 402.

⁴⁰⁹ Rouighi, 2011: 36-7.

⁴¹⁰ López Pérez, 2004: 405 i 421.

9.1 La milícia catalanoaragonesa al sultanat de Tunis

A terres hàfsides fou on més presència i pressió va tenir la milícia catalanoaragonesa. Està datada a la dècada de 1250, coincidint amb la creació dels alfòndecs catalans de Tunis i Bugia. El primer alcaid de la milícia conegut fou Guillem de Montcada, tot i que, com s'ha dit abans, hi ha discrepàncies en la data exacta de la seva fundació. Segons Ch.-E. Dufourcq es va crear l'any 1254, mentre que Brunschvig considerà que l'any 1256 ja estaven sota ordres del sultà amb el consentiment de Jaume I⁴¹¹. L'any 1257 l'ambaixador de Jaume I, Arnau Eimeric, va intentar substituir Montcada per una altra persona que li fos més favorable, Egidi Garcés⁴¹². No ho aconseguí i no fou fins l'any 1260 que Guillem de Montcada seria substituït per Pere de Palau⁴¹³.

Dufourcq considerà que la milícia catalanoaragonesa no tenia el monopoli pel que fa a la defensa del sultà, perquè a la seva obra menciona un home anomenat Abu-Abdala, el qual, com Montcada, tenia el títol de caid dels cristians residents a Tunis⁴¹⁴. Alhora, López Pérez menciona a la seva obra que els mercenaris de la Corona d'Aragó i del regne de Castella no eren els únics integrants d'aquests grups militars (hi ha notícies de genovesos, venecians, portuguesos, alemanys, anglesos), però sí que eren els més nombrosos⁴¹⁵.

Segons Dufourcq i López Pérez, els destacaments de la milícia catalanoaragonesa al sultanat hàfsida estaven situats a les ciutats de Bona, Bugia i Constantina⁴¹⁶. Respecte a la milícia a Bona, Dufourcq donà com a argument d'aquesta afirmació el fet que Montcada enviés *vaccas et arietes alcaido Bone*⁴¹⁷; respecte a Bugia, hi ha constància gràcies al fet que el futur Pere II escrivís una carta a un cavaller resident a aquesta ciutat l'any 1283; alhora, a la Crònica de Bernat Desclot hi apareix mencionada una milícia cristiana a Constantina l'any 1281

---

⁴¹¹ Dufourcq, 1966: 102. Brunschvig, 1940: 44.

⁴¹² ACA, C., reg. 9, fol. 15.

⁴¹³ Dufourcq, 1966: 104. ACA, C., reg. 11, fol. 205-1. Batlle, 1987: 128.

⁴¹⁴ Dufourcq, 1966: 101. ACA, C., reg. 9, fol. 15.

⁴¹⁵ López Pérez, 2004: 400.

⁴¹⁶ López Pérez, 2004: 403.

⁴¹⁷ Dufourcq, 1966: 102. ACA, C., reg. 9, fol. 15.

López Pérez explica que a la dècada de 1250, un cop formada la milícia catalanoaragonesa, l'any 1256-1257 es va regular el funcionament d'aquest cos militar, possiblement, mitjançant un tractat. No se'n tenen proves documentals, però ho argumenta dient que es pot intuir gràcies a tractats posteriors on, en els apartats referents a la milícia, sol trobar-se la frase "segons que fahien en temps del dit Guillem de Muncada"⁴¹⁸. Sabent-se que Guillem de Montcada fou el primer alcaid de la milícia i fou substituït el 1260, és versemblant que hi hagués un primer tractat o document regulador.

Com s'ha dit, l'any 1270, Carles d'Anjou, rei de Sicília i germà de Lluís IX de França, llançà l'esmentada croada contra el sultanat de Tunis. En aquest context, la milícia catalanoaragonesa hi tingué un paper actiu. El cavaller Gonzalvo Pérez de Alcoba, possiblement integrant de la milícia, es troba documentat al setembre del mateix any a València, d'on sortí amb dotze cavallers més cap a Tunis. Tots ells foren proveïts d'una soldada atorgada pel degà de la catedral de València, en nom de Jaume I⁴¹⁹. El document, amb data del 19 de setembre, fou signat, entre d'altres, pel cavaller Pedro Vilamanya, el qual, segons Dufourcq, era integrant de la milícia. També hi apareix la signatura de García Martínez Gallegos, provinent de Castella, futur comandant de la milícia a terres del sultanat marínida de Fes. Curiosament, però, al tractat de 1271 signat entre Jaume I i el sultà de Tunis no s'hi menciona en cap moment la milícia.

Dufourcq, a la seva obra, donà una sèrie de dades que poden ajudar a crear una imatge de com era la milícia en temps de Guillem de Montcada, en els seus inicis. Estaria formada, potser, per cent membres, el sou dels quals (pagat pel sultà) era d'entre 45 i 90 besants de plata per cadascun (escuders i cavallers) mentre que l'alcaid cobraria entre 2.000 i 3.000 besants mensualment. Com s'ha vist, però, Jaume I retenia un terç del sou de cada membre a través de la figura del cònsol. D'aquesta manera la milícia era doblement beneficiosa per al monarca: per una banda, obtenia fons per a les arque reials i, per l'altra, servia per pressionar el sultà i conjurar les possibles negatives d'aquest a mantenir les vies de comerç obertes i els tractats en actiu⁴²⁰. Faustino de Gazulla, tanmateix, dona unes dades una mica diferents basant-se en documents de la dècada de 1280 i 1290. Assegura que l'alcaid cobrava cent besants diaris (3.000 mensuals), els cavallers tres (90 mensuals) i

---

⁴¹⁸ Dita frase pot trobar-se al tractat de 1285, mencionat anteriorment.

⁴¹⁹ Dufourcq, 1966: 121. ACA, Pergamins, núm. 2046.

⁴²⁰ Dufourcq, 1966: 102-3. ACA, C., reg. 9, fol. 15.

els escuders dos (un total de 60). Gazulla també assegura que, en cas que el sultà pagués amb dobles, aquestes no podrien valdre més de cinc besants per dobla. L'hàfsida, a més de pagar el sou de la milícia, havia de proporcionar als membres d'aquesta tendes de campanya, civada i cavalls en cas que aquests últims fossin morts en expedicions dutes a terme per la milícia en nom del sultà de Tunis⁴²¹.

Gràcies a la documentació comercial s'ha pogut conèixer el nom de diversos membres de la milícia catalanoaragonesa que habitaven a terres hàfsides. Ramon de Garriga fou un cavaller que formava part de la milícia l'any 1256⁴²². Arnau de Ribes fou un cavaller de la milícia casat amb la germana de Berenguer Adarró, mercader. Adarró viatjà a Tunis la primavera del 1260 per fer negocis amb Ribes, que li envià comandes rebudes a Tunis per portar a Barcelona el juny d'aquell any. A la tornada a Barcelona, Adarró va deixar un deute de 170 besants a Berenguer de Reguers, futur cònsol de Tunis i de Bugia⁴²³. A més a més, Adarró fou gendre de Marimon de Plegamans, l'ambaixador que l'any 1235 viatjà a Tunis. Es pot entreveure com els poders locals i els mercaders que van apareixent al llarg del segle XIII anaren unint-se en matrimoni i creant xarxes familiars i clientelars⁴²⁴.

C. Batlle considerà que Ribes fou alcaid o bé funcionà com alcaid en funcions en substitució de Montcada. Per argumentar aquesta afirmació fa referència a un document del 23 d'octubre de l'any 1258, segons el qual el notari de l'alfòndec català de Tunis, Berenguer de Rubí escrivia "de part d'Arnau de Ribes"⁴²⁵. Altrament, Berenguer de Sintes, cavaller, viatjà amb el seu servent, Pere de Pujol, a la capital hàfsida el 1259. Aquell mateix any també anaren a Tunis Berenguer de Viladecavalls amb el seu servent, Berenguer Julià⁴²⁶. Un any més tard, el cavaller Arnau de Puigblanquer (originari de Sales de Llierca, prop d'Olot) va fer un trajecte amb destinació Tunis acompanyat d'un home d'armes, *armigerius*, de nom Bernat de Gosunyer. Bernat acompanyà Arnau i treballaria per a ell a canvi de menjar, roba i vint-i-cinc sous melgoresos anuals. A Arnau de Puigblanquer també l'acompanyaren en el seu viatge dos servidors, Pasqual de

---

⁴²¹ Gazulla, 1919: 31. ACA, C., reg. 64, fol. 192 (any 1286) i reg. 73, fol. 90 (any 1290).

⁴²² Batlle, 1987: 128. Sayous, 1975: 159. ACB, 1-6-2816.

⁴²³ Batlle, 1987: 129. ACB, 1-6-2999 i 1-6-2861.

⁴²⁴ Bensch, 1995: 292.

⁴²⁵ Batlle, 1987: 129. ACB, 1-6-2912.

⁴²⁶ Batlle, 1987: 130.

Condamina (provinent de Sant Iscle de Colltort) i Guillem, fill de Maria Salavert (de Medinyà)⁴²⁷.

Guillem de Vilardell també fou un cavaller de la milícia catalanoaragonesa a Tunis. Gràcies al fet que el novembre de 1273 va comprar unes teles per valor de setanta besants de plata podem saber que hi havia dos artesans que tenien el seu taller dins l'alfòndec de Tunis, que li varen vendre les teles, Bertran de Quadres i Pere de Roqueta. A aquests dos artesans també va comprar-los teles el cavaller Guillem de Montroig el febrer de 1274, per un valor de quaranta besants de plata⁴²⁸. Miquel de Rubí també fou un cavaller de la milícia de Tunis. De Rubí, juntament amb Bernat de Rovira, Ramon de Montpeller, Guillem Fuster i Berenguer, van estar implicats en el conflicte entre Berenguer de Reguers, Llorenç Ot i Pere Pascasi pel control del consolat i l'alfòndec de Tunis que tractaré més avall⁴²⁹. Finalment, gràcies a l'obra de Batlle, podem mencionar el nom d'altres cavallers que formaren part de la milícia catalanoaragonesa de Tunis en temps de Jaume I: Ramon de Barberà, gendre de l'esmentat Arnau de Ribes, Bernat de Beliana i Arnau de Torrelles⁴³⁰.

9.2 La milícia catalanoaragonesa al sultanat de Tremissèn

La milícia catalanoaragonesa al sultanat Abdalwadita, a diferència del contingent situat a terres hàfsides, apareix en menys documentació, i per això és més difícil de descriure, respecte a la seva homòloga a Tunis. Dufourcq creu que es fundà poc després del 1254, moment en el qual va haver un intent de derrocar al sultà per part de la milícia cristiana existent abans de la catalanoaragonesa, formada en gran part per castellans i, en menor nombre per súbdits de la Corona d'Aragó. Després d'aquest intent per deposar al sultà es va depurar el cos militar i el monarca abdalwadita va contactar amb Jaume I per tal d'obtenir del rei de la Corona d'Aragó suport militar per crear una nova milícia⁴³¹.

---

⁴²⁷ Batlle, 1987: 130. ACB, 1-6-3133 i 1-6-3190.

⁴²⁸ Batlle, 1987: 131. ACB, 1-6-3258. 1-6-2885.

⁴²⁹ Batlle, 1987: 132.

⁴³⁰ Batlle, 1987: 132. ACB, 1-6-2851 i 1-6-3486.

⁴³¹ Dufourcq, 1966: 150. Dufourcq cita l'obra d'Ibn Idari, *Al-Bayan al-Mugrib*, obra escrita entre finals del s. XIII i principis del XIV.

A diferència de l'organització de la població resident al consolat català de Tunis, on la màxima autoritat era el cònsol, al sultanat de Tremissèn ho fou l'alcaid⁴³². En un primer moment els mateixos mercaders súbdits de la Corona d'Aragó s'autoorganitzaren, perquè el primer alcaid referenciat no apareix documentat fins a l'any 1265, gairebé deu anys després de la formació de la milícia a terres abdalwadites⁴³³. Pere de Vilaragut, primer alcaid de la milícia de Tremissèn documentat, apareix el 1265, en un document en el qual s'especifica que hauria d'ocupar el càrrec per un període de tres anys, fins al 1268, però l'any 1267 fou depositat del càrrec i substituït pel cavaller Guillem Galceran de Cartellà⁴³⁴. El nou alcaid fou renovat en el càrrec l'onze de gener del 1272, coincidint amb un viatge que va fer a la Corona d'Aragó per anar a buscar a tots aquells que volguessin ingressar a la milícia a canvi d'absoldre'ls de tots els seus delictes per mà de Jaume I⁴³⁵. Al document de renovació de Cartellà en el càrrec d'alcaid de la milícia s'especificà que Cartellà era la màxima autoritat civil i militar dels súbdits de la Corona d'Aragó a Tremissèn. Dufourcq considerà que Jaume I va intentar obtenir el monopoli de la defensa i autoritat de tots els cristians residents al sultanat de Tremissèn, independentment que fossin o no súbdits de la Corona d'Aragó⁴³⁶.

El sou de l'alcaid de Tremissèn, segons proves documentals posteriors al regnat de Jaume I, era de 2.400 besants de plata, similar al de l'alcaid de la milícia a Tunis, dels quals una tercera part anava a les arques reials de la Corona d'Aragó, com en el cas del sou dels cavallers de Tunis⁴³⁷. A través de l'estudi de tractats posteriors a l'època de Cartellà com alcaid de la milícia (per exemple amb un document de l'any 1293 sobre el nomenament d'un ambaixador per anar al sultanat abdalwadita) Dufourcq considerà que durant el període en què Cartellà era alcaid de la milícia es va instaurar un tribut que el sultà havia de pagar a Jaume I⁴³⁸. El pagament del tribut havia de servir perquè el monarca zayanida pogués tenir al seu servei la milícia catalanoaragonesa i tingués la possibilitat de comerciar, sense limitacions, amb els súbdits de la Corona d'Aragó⁴³⁹.

---

⁴³² Dufourcq, 1966: 151.

⁴³³ Dufourcq, 1966: 151. ACA, C., reg. 13, fol. 258.

⁴³⁴ Dufourcq, 1966: 151. ACA, C., reg. 15, fol. 74. Giménez Soler, Andrés, 1905: 5-6.

⁴³⁵ Dufourcq, 1966: 152. ACA, C., reg. 14, fol. Fol. 141 i 141v.

⁴³⁶ Dufourcq, 1966: 152. ACA, C., reg. 14, fol. 141.

⁴³⁷ Dufourcq, 1966: 151.

⁴³⁸ Dufourcq, 1966: 155. ACA, C., reg. 252, fol. 53 i ACA, C., reg. 64, fol. 178-9.

⁴³⁹ Dufourcq, 1966: 155.

9.3 La milícia catalanoaragonesa al sultanat de Fes

La guerra civil provocada dins de l'imperi almohade a l'inici del segle XIII i el sorgiment del sultanat de Fes l'any 1269, com a resultat de la victòria dels marínides envers el poder almohade, va endarrerir les relacions entre la Corona d'Aragó i el nou sultanat. L'any 1274, en el context de conquesta de la ciutat de Ceuta per part del sultà Abū Yūsuf Ya'qūb ibn 'Abd al-Ḥaqq, es va firmar un tractat entre Jaume I i el sultà de Fes.

Cal dir que en aquest sultanat la milícia catalanoaragonesa tingué menys poder perquè la milícia del regne de Castella en tingué gairebé el monopoli, sent d'aquesta manera una prolongació en terres nord-africanes de les lluites territorials entre la Corona d'Aragó i el regne de Castella a la península Ibèrica.

María Dolores López Pérez remarca d'aquest tractat el caràcter temporal de la milícia catalanoaragonesa en el sultanat marínida, que es formava i desfeia quan hi havia conflictes armats en els quals intervenia la Corona d'Aragó, com per exemple el ja mencionat intent de presa de la ciutat de Ceuta l'any 1274, o el 1309, sota control de Granada⁴⁴⁰.

10. El comerç entre la Corona d'Aragó i els sultanats magrebins

Un altre gran pilar de les relacions entre la Corona d'Aragó i els sultanats, juntament amb la diplomàcia i la milícia, fou el comerç, que, molts cops, anà de la mà amb les pràctiques bèl·liques. Com s'ha vist, les activitats militars (com el cors, les conquestes, el saqueig, etc.) foren activitats molt rendibles durant el període estudiat, alhora que també ajudaren a obrir i mantenir les rutes comercials i els avantatges comercials per afavorir els mercaders de la Corona d'Aragó enfront altres comerciants de l'Europa cristiana.

---

⁴⁴⁰ López Pérez, 2004: 415.

10.1 La configuració dels alfòndecs catalans de Tunis i Bugia

L'origen dels alfòndecs té unes arrels de diversos segles anteriors a l'arribada dels mercaders cristians a terres musulmanes. Totes les paraules per designar-lo en llengües europees deriven de l'àrab *al-funduq*. Aquesta paraula s'utilitzava per referir-se al conjunt de necessitats bàsiques que les autoritats locals de les ciutats musulmanes garantien als mercaders musulmans i jueus, entre les quals hi havia un lloc on allotjar-se i guardar les seves mercaderies, un per poder satisfer les seves creences religioses, cuinar i poder banyar-se, a més de mercats on comprar i vendre. Alhora, tenia una funció controladora perquè permetia un comerç sense interrupcions mentre que a la vegada es tenia als mercaders emmarcats en una zona de la ciutat emmurallada, de la qual no solien sortir i, per tant, no influïen en els temes socials o econòmics de les esferes locals⁴⁴¹.

Amb una porta prou gran per permetre el pas d'animals i càrrega, envoltats d'una alta muralla i amb un pati central, els edificis s'organitzaven al voltant d'aquest. A la planta baixa dels edificis hi havia els magatzems i els dipòsits per a les mercaderies, mentre que a la primera planta hi havia les habitacions per allotjar els mercaders i on tancar els acords comercials⁴⁴².

Els murs de l'alfòndec eren també una protecció respecte a la resta de la vila com també l'expressió d'una identitat nacional. Valérian es refereix amb aquesta expressió al fet que els murs permetien als mercaders d'un regne concret diferenciar-se tant de la població musulmana autòctona com de la resta de mercaders europeus que arribessin a aquell indret, creant un clima de germanor on tots els homes que habitessin dins d'aquell perímetre eren súbdits d'un mateix governant cristià. Els musulmans i altres cristians (no residents en un alfòndec concret) no podien entrar a l'alfòndec sense un permís o autorització. A més, als tractats es pot observar com els poders islàmics renunciaven a la seva autoritat dins dels alfòndecs pel que fa al control d'aquests per part del monarca o poder europeu d'on fossin originaris els mercaders. En el cas de la Corona d'Aragó era Jaume I qui controlava els alfòndecs catalans de Tunis i Bugia, atorgant poders als cònsols per governar en el seu nom, com si es tractés d'una prolongació del territori propi⁴⁴³.

---

⁴⁴¹ Constable, 2003: 70-2.

⁴⁴² López Pérez, 2019: 47.

⁴⁴³ Valérian, 2005: 440-2.

Un altre element diferenciador i d'identitat pròpia (en aquest cas cristiana) fou la construcció d'esglésies i cementiris dins dels alfòndecs cristians ja que dins de les viles musulmanes no n'hi havia i d'aquesta manera el culte cristià no interferia en la vida dels musulmans i s'evitaven conflictes. La capella, segons Valérian, era un element d'afirmació de la identitat cristiana envers la població islàmica i, alhora, un lloc de reunió per als habitants de l'alfòndec on es podien prendre decisions comunitàries⁴⁴⁴.

Al segle XII es produí un canvi en la institució dels *funduqs*, que s'havien caracteritzat fins aquell moment perquè únicament podien ser utilitzats per aquells que comercialitzaven dins de *Dar al-Islam*. Els *funduqs* ampliaren el seu concepte inicial per poder incloure una clientela cultural comercial més àmplia, és a dir, als cristians. Els mercaders europeus anomenaren a la dita institució *fundicum*, en llatí⁴⁴⁵.

Dominique Valérian remarca a la seva obra que els alfòndecs estaven, possiblement, habitats en la seva majoria per mercaders de pas, això vol dir que no solia haver-hi una població estable ni hi habitaven famílies, i tampoc hi ha documentades gaires dones, i les que ho estan, solen estar-ho com a muller d'algun comerciant⁴⁴⁶.

A la dècada de 1250, quan feia temps dels primers esments dels alfòndecs pisans i genovesos (a l'inici del segle), es documenten els primers de catalans a Tunis i Bugia, dues de les ciutats més importants del sultanat hàfsida de Tunis. L'activitat comercial proliferà notablement al sultanat hàfsida arran de la pujada al poder per part del sultà Abū Zakariyā (1229-1249), primer governant independent del sultanat hàfsida respecte a l'imperi almohade. Abū Zakariyā va manar construir diversos mercats i *funduqs* per als mercaders musulmans i alfòndecs per als comerciants pisans, genovesos, catalans, etc., que se situaren en un barri als afores de la ciutat, prop del port de la Goletta⁴⁴⁷.

L'any 1253 es tenen proves documentals de l'existència d'un alfòndec català a Tunis “De illis mille bezantiis quos Raimundus Arnaldus dare debebat domino regi pro emptione fondici Tunicii duorum annorum, recepti Jacobus de Rocha DXX besantios in

---

⁴⁴⁴ Valérian, 2005: 442.

⁴⁴⁵ Constable, 2003: 109.

⁴⁴⁶ Valérian, 2005: 440.

⁴⁴⁷ Constable, 2003: 129.

Barchinona; alios CCCC L XXX bezantios habeat Barcholomeus in Terrachona ” alhora que el 1258 hi ha documentació on es menciona l’alfòndec català de Bugia “Nos Jacobus, Dei gratia, rex Aragonis, etc. Confitemur et recognoscimus tibi Guilielmo de Tolosa, quod venisti nobiscum ad rectum et legalem compotum, super omnibus redditibus et proventibus quos usque in hunc presentem diem percepistis de nostris alfundicis et consulato Bougie, quos pro nobis tenuisti” ⁴⁴⁸.

L’alfòndec català estava format per un recinte emmurallat que contenia diversos edificis. Entre aquestes edificacions hi havia un lloc on dormir, magatzems, banys (perquè els residents a l’alfòndec es poguessin estalviar, així, haver d’anar als banys públics de la ciutat), botigues, forn, taberna “totum alfundicum nostrum novum et vetus quod habemus apud Tunicium, et omnes redditus, exitus et proventus ipsorum alfundicorum, et consulatus et omnes butigias a celo in abissum que ibi sunt et dictis alfundicis pertinent, et cum justitiis et scribania instrumentorum que ia dictis alfundicis fieri debent; in qua scribania vos ex actoritate nostra possitis ponere publicum et sufficientem taballionem et scribaniam duane; et furnum et tabernam cum omnibus aliis nobis ”⁴⁴⁹ com també una església “in capella alfundici nostri Tunicii”⁴⁵⁰ i un cementiri, on, per exemple, fou enterrat el mercader Jaume d’Albareda⁴⁵¹.

El fet de tenir forn i església demostra la força de la Corona d’Aragó per obligar al sultà i els poders locals a doblegar-se a les necessitats dels súbdits de Jaume I. Tenint en compte que el cristianisme i les begudes alcohòliques estaven prohibits als estats musulmans, la pressió per part de la Corona d’Aragó fou exitosa.

Com a *funduq* conservat fins avui dia, cal mencionar el funduq Al-Jadīd, actualment conegut com el Corral del Carbón, a Granada. Constable a la seva obra diu que el aquest *funduq* data del segle XIV, amb unes mides de vint-i-vuit per trenta metres, amb una porta monumental que dona pas a un pati central envoltat de tres pisos, cadascun dels quals tindria habitacions independents que donen al dit pati central.⁴⁵² Aquesta descripció

---

⁴⁴⁸ Dufourcq, 1966: 99 i 101. Dufourcq, 1966: 470. Documents ACA, C., reg. 8, fol. 2v i ACA, C., reg. 11, fol. 169 respectivament.

⁴⁴⁹ Dufourcq, 1966: 471. ACA, C., reg. 11, fol. 206 i 206v.

⁴⁵⁰ Dufourcq, 1966: 471. ACA, C., reg. 11, fol. 205-1.

⁴⁵¹ Batlle, 1989: 84.

⁴⁵² Constable, 2003: 249-50.

encaixaria, de manera general, amb les característiques conegudes dels alfòndecs catalans (com també pisans i genovesos) a terres del sultanat hàfsida, i a l'estructura que, encara avui en dia, tenen algunes d'aquestes construccions conservades en ciutats del Magreb.

A l'alfòndec, el cònsol era la màxima autoritat judicial, legislativa i executiva. Era l'interlocutor entre Jaume I i les autoritats musulmanes locals i estatals. El cònsol s'ocupava dels afers del dia a dia i la justícia dins de l'alfòndec, a més a més de solucionar les possibles desavinences que poguessin sorgir entre els mercaders de la Corona d'Aragó i els responsables de les duanes, intervenir en els tractes comercials o altres tipus de conflictes. Entre els habitants de l'alfòndec, a més dels mercaders i el cònsol, s'hi podien trobar escrivans i notaris, botiguers i capellans.

Segons Batlle, la presència del cònsol era compatible amb l'existència d'altres funcionaris, els quals variaven en nombre segons el tràfic comercial. Entre aquests hi havia la figura del recaptador dels drets i el notari. A tots els alfòndecs es cobrava com a mínim un impost sobre les transaccions realitzades pels mercaders catalans i d'altres llocs, a més de drets de correatge, els inherents a l'administració de justícia, el lloguer dels habitatges i obradors, etc⁴⁵³.

A més de l'obtenció de rèdits mitjançant l'arrendament de l'alfòndec i el consolat també hi ha constància de l'arrendament de la gabella, un impost que cobrava el sultanat per alguns productes, com per exemple el vi, l'oli, la sal, etc. Al divuit de novembre hi ha un document sobre la gabella de Tunis, en el qual Bertran de Quadres i Asbert Exernit tenien l'arrendament del dit impost⁴⁵⁴.

Batlle menciona que l'arrendament de la taverna de l'alfòndec de Tunis també era un negoci lucratiu perquè la religió islàmica prohibia el consum de vi i la seva comercialització als musulmans, així doncs la taverna tenia el monopoli de venda d'aquest producte als mercaders, integrants de la milícia i alguns autòctons. Tants beneficis podia donar que de vegades el rei es reservava el dret d'arrendament de la taverna⁴⁵⁵.

---

⁴⁵³ Batlle, 1989: 79-80.

⁴⁵⁴ Batlle, 1989: 80. ACB, 1-6-2229.

⁴⁵⁵ Batlle, 1989: 80.

Així doncs, tal com defensa Daniel Duran i Duelt a la seva obra, la monarquia mostrà gran interès a supervisar les institucions dels consolats i els alfòndecs al Magreb (principal destinació per als mercaders de la Corona) tant per tutelar els catalans en territori estranger com per fiscalitzar els seus súbdits en quant pels drets d'arrendament i cobraments mencionats que la monarquia atorgava i cobrava⁴⁵⁶.

La ciutat de Tunis, capital del sultanat hàfsida, es trobava en un lloc estratègic per a les activitats comercials i el tràfic de mercaderies entre Mediterrani occidental i oriental. Sobre l'alfòndec català de Tunis hi ha proves de la seva existència gràcies a un document de l'ACA (que no està datat tot i que els documents més propers del registre tenen data de febrer de 1253) en el qual Jaume I cedí el càrrec de cònsol a Ramon Arnau a canvi d'una quantitat de 1000 besants⁴⁵⁷. En una data desconeguda, entre 1253 i el 21 de juliol del 1258, Ramon Arnau deixà o sotsarrendà el càrrec als germans Berenguer i Guillem de Perelada com a sots-cònsols/lloctinents de Ramon Arnau. Se sap de l'existència d'aquests dos germans perquè apareixen mencionats en un document del 21 de juliol de 1258, moment en el qual Jaume I va investir cònsols a Ramon Arnau i Felip de Dénia per un període de vint-i-sis mesos. Dos dies més tard, el 23 de juliol de 1258, Jaume I notificà als seus súbdits de Tunis la venda de l'alfòndec a Ramon Arnau i Felip de Dénia. El traspàs, però, trigà quaranta dies perquè un dels germans Perelada retardà el traspàs del càrrec⁴⁵⁸.

L'any següent, l'agost de 1259, Guillem de Perelada oferí a Jaume I 1.100 besants pel càrrec tot i que el contracte firmat amb Dénia i Arnau encara no havia vençut. El monarca exigí als dos cònsols un pagament de 550 besants cadascú a canvi de mantenir-los al càrrec⁴⁵⁹. Per accelerar aquest pagament el monarca donà poders a Guillem de Dénia, notari de Barcelona (possiblement parent del cònsol), per controlar l'alfòndec i el consolat si els cònsols no pagaven la quantitat estipulada. El setembre-novembre de l'any 1260 Berenguer de Perelada obtingué de nou el càrrec de cònsol en solitari, però només el va mantenir fins a la primavera de l'any següent, moment en el qual cedí de nou el control de l'alfòndec a Ramon Arnau i Felip de Dénia⁴⁶⁰. Carme Batlle precisa aquest traspàs a

---

⁴⁵⁶ Duran i Duelt, 2013: 752.

⁴⁵⁷ Dufourcq, 1966: 99. ACA, C., reg. 8, fol. 2v.

⁴⁵⁸ Dufourcq, 1966: 472-3. ACA, C., reg. 9, fol. 57-1v, 57-2v i 58.

⁴⁵⁹ Dufourcq, 1966: 473. ACA, C., reg. 11, fol. 165-1 i 165-2.

⁴⁶⁰ Dufourcq, 1966: 474. ACA, C., reg. 11, fol. 205-3.

través d'una comanda datada del setze de maig del 1261, segons la qual Berenguer Perelada no residia a la ciutat de Tunis, sinó que tenia com a lloctinent de l'alfòndec a Pere Garí⁴⁶¹. A l'obra de Huici Miranda i Cabanes Pecourt hi ha un document datat el 5 de maig de 1261 en el qual no es menciona a Felip de Dénia com a cònsol sinó només a Ramon Arnau⁴⁶².

El mateix 1261 es menciona a les fonts documentals un *alfundicum novum* i un *alfundicum vetus* (alfòndec nou i alfòndec vell), fet que denota l'expansió de l'alfòndec català, possiblement a causa del gran volum comercial i de mercaders de la Corona d'Aragó allà residents, alhora que en un altre document hi ha una referència a la capella i les botigues de l'alfòndec de Tunis⁴⁶³. Per la festa de Sant Miquel d'aquell any foren renovats en el càrrec Ramon Arnau i Felip de Dénia fins a la mateixa festa de Sant Miquel de l'any 1263⁴⁶⁴. No se sap si entre el 1263 i 1264 governaren, però el 25 d'agost de 1264 Jaume I autoritzà a Ramon Arnau a sotsarrendar l'alfòndec i les seves dependències fins al setembre de 1265 al seu nebot Bartomeu de Tolosa⁴⁶⁵. L'1 de setembre del 1264 envià un comunicat als residents de l'alfòndec de Tunis confirmant aquest arrendament i manant que reconeguessin l'autoritat de Bartomeu de Tolosa⁴⁶⁶.

Entre 1265 i 1266 no hi ha constàncies del cònsol que controlà l'alfòndec de Tunis, però el mateix 1266 tenim el nom de dos cònsols. Segons Stephen P. Bensch, Ramon Ricard n'era el cònsol. Menciona un document segons el qual aquell mateix any 1266 s'haurien de destinar 30.000 sous dels 60.000 de la recaptació de la ciutat de Barcelona per pagar un deute que es devia a Ramon Ricard, ciutadà de Barcelona i cònsol reial a Tunis⁴⁶⁷. Dufourcq, en canvi, menciona a la seva obra que el 17 de desembre de 1266 el cònsol de l'alfòndec de Tunis era, per un període de cinc anys, Berenguer de Reguers⁴⁶⁸. Potser el traspàs es realitzà per la festa de Sant Miquel, com s'ha mencionat en documents anteriors. Berenguer de Reguers, tanmateix, no durà molt al càrrec perquè, segons un

---

⁴⁶¹ Batlle, 1989: 78. ACB, 1-6-2612.

⁴⁶² Huici Miranda; Cabanes Pecourt, 1982: 306. ACA, C., reg. 11, fol. 905 erròniament. Es tracta del 205-2.

⁴⁶³ Miret i Sans, 2007: 313. "*Altari beate Marie constructo in capella alfundici nostri Tunicii duas botigas*". Dufourcq, 1966: 471. ACA, C., reg. 11, fol. 206-1 i 206-2.

⁴⁶⁴ Dufourcq, 1966: 474. ACA, C., reg. 11, fol. 206-1 i 206-2.

⁴⁶⁵ Faustino Gazulla, 1919: 41. ACA, C., reg. 13, fol. 291.

⁴⁶⁶ Dufourcq, 1966: 117. ACA, C., reg. 13, fol. 207v.

⁴⁶⁷ Bensch, 1995: 319. ACA, C., reg. 14, fol. 82v i 83.

⁴⁶⁸ Miret i Sans, 2007: 392. ACA, C., reg. 14, fol. 84. Dufourcq, 1966: 118.

document datat el 28 de setembre de 1267, en fou desposseït per atorgar-lo a Llorenç Ot i a Pere Pascasi juntament amb els rèdits del consolat, de la duana, les botigues, escrivanies, forn i la taverna de l'alfòndec⁴⁶⁹. Carme Batlle aporta més informació sobre aquest traspàs, del càrrec indicant que Jaume I l'avalà a canvi de 2.020 besants⁴⁷⁰.

El 25 d'abril del 1270 l'infant Pere (el Gran) tornà a confirmar el traspàs realitzat l'any 1267 i avalat per Jaume I. A canvi d'aquesta confirmació i d'ampliar per un període de dos anys l'arrendament a Llorenç Ot i Pere Pascasi, els reclamà un pagament de 600 sous⁴⁷¹. Un cop acabat aquest període, el 1272, Jaume I va vendre el càrrec de cònsol al ja mencionat Felip de Dènia i a Bartomeu de Porta, secretari de la Corona, per un període de dos anys. Dènia, però, sotsarrendà el seu càrrec a dos mercaders, Pere de Roquer i Pere Sabet de Vic⁴⁷². Per complicar més la situació, Ramon Ricard va rebre potestat reial per controlar l'alfòndec i el consolat de Tunis en cas que els dos mercaders mencionats no poguessin pagar a Ricard el deute contret per part del rei amb Ricard. Els dos mercaders havien de pagar abans del 29 de setembre de l'any 1272 si volien obtenir el càrrec de cònsol (fins aquell moment n'eren gerents). El 21 de novembre del 1272 hi ha un document en el qual Jaume I concedeix poders a l'ambaixador Ramon Ricard per atorgar l'arrendament de l'alfòndec a Pere de Roquer i Pere Sabet de Vic per un període de dos anys quan acabés el mandat de Dènia i Porta, és a dir, entre 1274 i 1276⁴⁷³. Finalment, el 29 de maig del 1275 Ricard va aconseguir l'arrendament de l'alfòndec juntament amb Felip de Dènia a canvi d'un pagament de 1.750 sous cada any i va relegar a Roquer i Sabet de Vic a sots-cònsols⁴⁷⁴.

---

⁴⁶⁹ Miret i Sans, 2007: 403. ACA, C., reg. 15, fol. 66v. Dufourcq, 1966: 118.

⁴⁷⁰ Batlle, 1989: 79. ACB, 1-6-1300.

⁴⁷¹ Batlle, 1989: 79. ACA, C., reg. 37, fol. 5.

⁴⁷² Dufourcq, 1966: 474. ACA, C., reg. 21, fol. 38v.

⁴⁷³ Miret i Sans, 2007: 473. ACA, C., reg. 21, fol. 75.

⁴⁷⁴ Dufourcq, Ch.-Emmanuel, 1966: 476. ACA, C., reg. 20, fol. 260v i 261r.

Taula 21 Cònsols de l'alfòndec català de Tunis

Nom i Cognom	Data inici	Data finalització	Preu arrendament	observacions	Referència bibliogràfica	Referència arxivística
Ramon Arnau	1252-3	1258 o abans	1.000 besants		Dufourcq, 1966: 99	ACA, Reg. 8, fol. 2v
Berenguer i Guillem de Perelada	Entre 1253 i 1258	21/07/1258		Sots-cònsols	Dufourcq, 1966: 472-3	ACA, Reg. 9, fol. 57-1v, 57-2v i 58
Ramon Arnau	23/07/1258	Setembre-novembre 1260		Conjuntament amb Dénia	Dufourcq, 1966: 472-3	ACA, Reg. 9, fol. 57-1v, 57-2v i 58r
Felip de Dénia	23/07/1258	Setembre-novembre 1260		Conjuntament amb Arnau	Dufourcq, 1966: 472-3	ACA, Reg. 9, fol. 57-1v, 57-2v i 58r
Berenguer de Perelada	Intent a l'agost 1259		1.110 besants	Finalment no aconseguí el càrrec perquè Arnau i Dénia pagaren la mateixa quantitat.	Dufourcq, 1966: 473	ACA, Reg. 11, fol. 165-1 i 165-2
Berenguer de Perelada	Setembre-novembre 1260	Primavera 1261			Dufourcq, 1966: 474	ACA, Reg. 11, fol. 205-3
Ramon Arnau	Primavera 1261	1263		Sol o amb Dénia?	Huici Miranda; Cabanes Pecourt, 1982: 306	ACA, Reg. 11, fol. 205-2
Ramon Arnau	1264		600 besants	Sots-cònsol Bartomeu de Tolosa	Faustino Gazulla, 1919: 41 Dufourcq, 1966: 117	ACA, Reg. 13, fol. 291 ACA, Reg. 13, fol. 207v
Ramon Ricard		1266			Bensch, 1995: 319	ACA, Reg. 14, fol. 82v i 83r

Berenguer de Reguers		28/09/1267	800 besants anuals		Dufourcq, 1966: 118	ACA, Reg. 14, fol. 84
Llorenç Ot	28/09/1267	25/04/1270	2.020 besants	Conjuntament amb Pascasi	Miret i Sans, 2007: 403 Dufourcq, 1966: 118 Batlle, 1989: 79	ACA, Reg. 15, fol. 66v ACB, 1-6-1300
Pere Pascasi	28/09/1267	25/04/1270	2.020 besants	Conjuntament amb Ot	Miret i Sans, 2007: 403 Dufourcq, 1966: 118 Batlle, 1989: 79	ACA, Reg. 15, fol. 66v ACB, 1-6-1300
Llorenç Ot	25/04/1270	1272	600 sous	Reafirmació de l'arrendament de 1267	Batlle, 1989: 79	ACA, Reg. 37, fol. 5
Pere Pascasi	25/04/1270	1272	600 sous	Reafirmació de l'arrendament de 1267	Batlle, 1989: 79	ACA, Reg. 37, fol. 5.
Felip de Dénia	1272	1274		Sots-arrendà l'alfòndec a Pere de Roquer i Pere Sabet de Vic	Dufourcq, 1966: 474	ACA, Reg. 21, fol. 38v
Bartomeu de Porta	1272	1274		Conjuntament amb Dénia	Dufourcq, 1966: 474	ACA, Reg. 21, fol. 38v
Pere Sabet de Vic	1274	1275	4000 sous/any	Consols conjuntament.	Miret i Sans, 2007: 473	ACA, Reg. 21, fol. 75
Pere de Roquer	1274	1275	4000 sous/any	Al 1275 Ricard i Dénia els hi prenen el càrrec i passen a ser sot-consols	Miret i Sans, 2007: 473	ACA, Reg. 21, fol. 75
Ramon Ricard	29/05/1275	29/09/1276	1.750 sous/any	Consols conjuntament. Al setembre de	Dufourcq, Charles-Emmanuel, 1966, p. 476	ACA, Reg. 20, fol.. 260v i 261r

Felip de Dénia	29/05/1275	29/09/1276	1.750 sous/any	1276 sots-arrendaren l'alfòndec de Tunis a Bernat de Rubí	Dufourcq, Charles-Emmanuel, 1966, p. 476	ACA, Reg. 20, fol. 260v i 261r
----------------	------------	------------	----------------	---	--	--------------------------------

Sobre l'alfòndec català de Bugia hi ha menys notícies documentals. El 4 de juny del 1259 és la data més antiga referent a aquest alfòndec. En aquesta data el cònsol era un home anomenat Guillem de Tolosa, que controlava l'alfòndec des de, com a mínim, l'any anterior⁴⁷⁵. El cònsol fou substituït per Berenguer Guerau de Vilafranca l'any 1260⁴⁷⁶. Mas Latrie, a la seva obra, descriu el contracte d'arrendament per part del rei a Vilafranca per un període de quatre anys a canvi d'un pagament de 1200 besants⁴⁷⁷. Posteriorment, hi ha un parèntesi cronològic de vuit anys, el 1268 un document menciona Berenguer de Reguers (el mateix que havia sigut cònsol de l'alfòndec de Tunis i havia estat desposseït del càrrec) com a cònsol de l'alfòndec de Bugia a canvi d'un pagament anual de 300 besants d'argent⁴⁷⁸. Si es comparen amb els 2.020 pagats el 1267 per l'alfòndec de Tunis, es podria considerar que el de Tunis era més rendible i, que, per tant, es podia demanar una quantitat més elevada pel seu arrendament que no el de Bugia. A la seva obra, Dufourcq explica que el vint-i-un d'abril del 1268 Jaume I atorgà rebut de l'arrendament de l'alfòndec de Bugia i dels rèdits d'aquell consolat a Berenguer de Reguers⁴⁷⁹.

El següent document referent a l'alfòndec de Bugia data del vint d'agost del 1273, moment en el qual fou anul·lat el contracte d'arrendament de l'alfòndec a Berenguer de Reguers perquè un mercader de Barcelona, Ermengol Andreu, va pagar a Jaume I 1.300 sous de reals de València per l'arrendament de l'alfòndec i el consolat de Bugia⁴⁸⁰.

⁴⁷⁵ Dufourcq, 1966: 470. ACA, C., reg. 11, fol. 169. Alhora, però, en Bensch, 1995: 291, nota 32, considera que la data de fundació és anterior a la que dona Dufourcq. Per a recolzar la seva idea menciona un testament de Barcelona del 1258 (ACB, 4-10-15), del qual cita: *Sanctae Mariae alfondeci catalanorum*.

⁴⁷⁶ Dufourcq, 1966: 112. ACA, C., reg. 11, fol. 226.

⁴⁷⁷ Mas Latrie, 1872: 35. ACA, C., reg. 11, fol. 226. Digitalitzat a:

<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k31505x/f40.item>.

⁴⁷⁸ Dufourcq, 1966: 478. ACA, C., reg. 15, fol. 94-4. Dominique Valérian: *Bougie, Port Maghrébin, 1067-1510*. École Française de Rome. Rome 2006: 278.

⁴⁷⁹ Dufourcq, 1966: 478. ACA, C., reg. 15, fol. 94-4.

⁴⁸⁰ Dufourcq, 1966: 478. ACA, C., reg. 19, fol. 44. Batlle, 1989: 79. ACA, C., reg. 19, fol. 43v-44.

Aquests 1.300 sous pagats, comparats amb els 1.750 pagats per Ricard l'any 1275, denoten un augment d'interès per obtenir el control del càrrec i, possiblement, un increment del volum comercial d'aquell alfòndec, sent major la diferència pagada pel càrrec entre els dos alfòndecs respecte al 1267-1268.

Fins a l'octubre de 1273, però, els col·laboradors de Reguers van oposar-se a Ermengol Andreu. En aquest moment el monarca va fer fora a Berenguer de Reguers i, com a compensació pels mesos perduts, va confirmar a Ermengol Andreu en el càrrec per un període de cinc anys, és a dir, fins l'1 d'octubre de l'any 1278⁴⁸¹. Finalment, però, el 12 d'abril del 1274 Jaume I va arrendar l'alfòndec, el consolat i la taverna de Bugia a Berenguer de Reguers a canvi d'un pagament de 400 besants d'argent anuals i el pagament a Ermengol Andreu dels 1.300 sous reials de València que havia pagat l'agost de l'any 1273 a la Corona. També s'especifica al document que Andreu hauria de retornar les quantitats que havia recaptat en l'exercici de les funcions de cònsol⁴⁸².

Taula 22 Cònsols de l'alfòndec de Bugia

Nom i Cognom	Data inici	Data finalització	Preu arrendament	Observacions sobre el contracte d'arrendament	Referència bibliogràfica	Referència arxivística
Guillem de Tolosa	04/06/1259	1260			Dufourcq, 1966: 470	ACA, Reg. 11, fol. 169
Berenguer Guerau de Vilafranca	1260	1264	1.200 besants		Dufourcq, 1966: 112 Mas Latrie, 1872: 35	ACA, Reg.11, fol. 226
Berenguer de Reguers	21/04/1268	20/08/1273	300 besants d'argent	El contracte fou anul·lat perquè Andreu va oferir major quantitat de diners	Dufourcq, 1966: 478	ACA, Reg. 15, fol. 94-4

⁴⁸¹ Dufourcq, 1966: 479. ACA, C., reg. 19, fol. 148v-149.

⁴⁸² Miret i Sans, 2007: 498-9. Dufourcq, 1979: 81-82. ACA, C., reg. 19, fol. 123v.

Ermengol Andreu	20/08/1273	01/10/1278	1.300 sous de València anuals	Segons sembla, Jaume I anul·la el contracte en favor de Berenguer de Reguers	Dufourcq, 1966: 478 Batlle, 1989: 79	ACA, Reg. 19, fol. 43v-44r
Berenguer de Reguers	12/04/1274		400 besants d'argent anuals	Per obtenir l'arrendament Reguers havia de pagar els 1.300 sous pagats per Andreu a la Corona.	Miret i Sans, 2007: 498-9. Dufourcq, 1979: 81-82	ACA, Reg. 19, fol. 123v

Segons Olivia Remie Constable, gràcies als diversos ambaixadors i enviats per part de la Corona d'Aragó s'aconseguí negociar un tipus d'alfòndec diferent respecte del dels genovesos, venecians i altres potències marítimes europees. Els alfòndecs de la Corona d'Aragó a Tunis i Bugia funcionaren com d'altres en la mesura que eren un lloc on els mercaders podien resguardar-se tant ells com les seves pertinences i oferien uns certs serveis com forns, magatzems, botigues, etc. Administrativament, però, tenien una configuració única, segons Constable, perquè fou Jaume I qui els controlava com si fossin part del seu propi regne i fisc⁴⁸³. Als diversos documents sobre els alfòndecs i el seu govern (a través de còsols que ell mateix escollia fins l'any 1266) el monarca de la Corona d'Aragó s'hi refereix com *alfondicum nostri Tunici*⁴⁸⁴. Constable considera que els alfòndecs catalans de Tunis i Bugia podrien considerar-se un exemple primerenc de colònies estrangeres comercials com serien més endavant les formades a Amèrica i Àsia amb el colonialisme a partir dels segles XVI-XVII i amb un moment culminant als segles XVIII i XIX.

Constable també explica a la seva obra com, tot i establir-se l'alfòndec català de Tunis el 1253, molt després que els alfòndecs de Pisa, Gènova i Venècia a la ciutat esmentada, els mercaders catalans van aconseguir privilegis comercials superiors respecte als mercaders italians gràcies a la pressió política de la Corona d'Aragó a través de la figura del mateix Jaume I, que va utilitzar tant tractats i ambaixades com el poder naval del qual disposava per exercir-la⁴⁸⁵. L'alfòndec era una font d'ingressos per a la Corona perquè, a més de la

⁴⁸³ Constable, 2003: 132-3.

⁴⁸⁴ Com per exemple al document del 27/05/1275. ACA, C., reg. 20, fol. 260v-261r.

⁴⁸⁵ Constable, 2003: 133.

quantitat que el monarca obtenia per l'arrendament del càrrec de cònsol, també obtenia una part proporcional dels beneficis de la duana i dels impostos que pagaven els mercaders de la Corona residents a l'alfòndec i que eren recaptats pel mateix cònsol. El cònsol, però, també aconseguia rèdits d'aquest càrrec cobrant un percentatge de les taxes duaneres cobrades als productes catalans⁴⁸⁶. Així doncs, quan el cònsol pagava al monarca per assolir el càrrec no deixava de ser una inversió que esperava ser amortitzada per lucrar-se un cop superada la quantitat demanada pel rei. Aquesta quantitat, això no obstant, dependria del volum comercial, la zona geogràfica on se situava l'alfòndec i les relacions polítiques en el moment en què se signava el contracte.

10.2 Jaume I i la política econòmica magrebina

La diferència més gran entre els comerciants de la Corona d'Aragó que viatjaren al Magreb i altres mercaders procedents de Pisa, Gènova, Venècia i altres ciutats de l'Europa occidental resideix en la figura de Jaume I. El monarca de la Corona d'Aragó va dur a terme una política econòmica amb l'objectiu de protegir els interessos econòmics dels seus súbdits a la Mediterrània enfront dels forans alhora que acaparà el control i monopoli dels centres econòmics (alfòndecs) que els seus súbdits tingueren als diversos sultanats magrebins.

Tot i que les primeres mostres documentals trobades referides al comerç entre la Corona d'Aragó i el nord d'Àfrica daten de 1213, no seria fins l'any 1227 que Jaume I va emetre el primer document a favor dels mercaders catalans. Jaume I prohibí carregar mercaderies al port de Barcelona amb destinació ultramar, Ceuta o Alexandria en naus estrangeres si hi havia naus locals que volguessin realitzar el trajecte⁴⁸⁷. Uns anys més tard, el 1250, el rei va prohibir la pràctica del saqueig naval sense autorització seva, concretant que no podien atacar-se embarcacions provinents de Ceuta⁴⁸⁸. L'objectiu no era prohibir els cors sinó regular-lo i concedir patents de cors a canvi de quantitats monetàries o altres tipus de retribucions⁴⁸⁹.

---

⁴⁸⁶ Constable, 2003: 137.

⁴⁸⁷ Riera Melis, 2015: 148. AHCB, Llibre Verd, vol. I. Fol. 213v-214r.

⁴⁸⁸ Martín Corrales; Gómez Barceló, 2008: 18.

⁴⁸⁹ Riera Melis, 2015:154.

El primer dia de maig de l'any 1258 Jaume I va donar permís per exportar persones de Dènia a Barbaria⁴⁹⁰. L'any 1266 Jaume I va cedir la potestat per escollir els còsols dels alfòndecs als consellers i prohoms de la ciutat de Barcelona⁴⁹¹. Dos anys més tard, el 1268, el monarca catalanoaragonès amplià la mesura instaurada el 1227 prohibint als armadors i mercaders estrangers instal·lar taules d'acordar a la ciutat de Barcelona per contractar nòlits⁴⁹². Jaume I també obtingué rèdits subhastant el control de les lleudes (impost que gravava l'entrada de mercaderies a les ciutats i viles on hi havia mercat) amb els territoris sarraïns, els càrrecs de còsol als alfòndecs catalans de Tunis i Bugia (a partir de la dècada de 1250) i amb els tributs periòdics atorgats pel sultà de Tunis⁴⁹³.

El 1273, el comerç entre la Corona d'Aragó i els sultanats de Tremissèn i Tunis estava prohibit, tal com demostren dos documents datats el 8 d'agost d'aquell any. En els documents esmentats, el rei Jaume I va concedir permís al mercader Joan Caynol, mallorquí, perquè pogués carregar dues naus amb mercaderies a l'illa de Mallorca i pogués portar-les als esmentats sultanats tot i la reial prohibició. Per aquest motiu, el monarca va donar-li salconduit i seguretat, per un any, i, alhora, per portar del dit regne de Tremissèn els vassalls de la Corona que allà residien, i salconduit a tots els que acompanyessin a Caynol⁴⁹⁴.

Gràcies a una lletra circular datada del 12 d'agost de 1274 destinada als veguers, batlles, almiralls i comandants de nau, de galeres i de embarcacions armades, sabem que la prohibició encara era activa, perquè Jaume I autoritzà Ramon Moneder i Francesc de Cardona a fer un viatge a la capital del sultanat hàfsida tot i la prohibició existent alhora que recordà les mercaderies prohibides per portar a Tunis: armes, ferro, fusta, forment, ordi, blat de moro, panís, mill, faves, cera, farina, blat, pega, fil de cànem i tot el que pogués servir per fer eixàrcies i plom⁴⁹⁵.

El 19 del mateix mes d'agost de 1274, Jaume I va concedir autorització a la societat formada per Berenguer d'Artés, Berenguer de Sala i Jaume Martí, que anaven a

---

⁴⁹⁰ ACA, C., reg. 9, fol. 28.

⁴⁹¹ Huici Miranda, Cabanes Pecourt, 1988: vol. V, 203. AHCB, llibre verd, fol. 228.

⁴⁹² Riera Melis, 2015: 148-9. AHCB, Llibre Verd, vol. I. Fol. 228v-229r.

⁴⁹³ Riera Melis, 2015: 162.

⁴⁹⁴ https://patrimoniocultural.defensa.gob.es/sites/default/files/2017-03/153_AMN_SanzBarutell_Barcelona_Vol_3.pdf: 780 AMN 0212 Ms.0367 / Art. 20 / Núm. 002 i 003

⁴⁹⁵ Miret i Sans, 2007: 506. Dufourcq, 1966: 126. ACA, C., reg. 19, fol. 159.

Tremissèn per vendre sarraïns i per vendre sarraïns lliurement dins les terres de la Corona d'Aragó.⁴⁹⁶

Giménez Soler, a la seva obra, destaca que els patrons d'un vaixell o els mercaders que noliejaven una nau per viatjar fins a un port musulmà necessitaven llicència de les autoritats locals i prestar homenatge i jurament de no fer mal a cap súbdit dels senyorius amb qui el rei estigués en pau, encara que fossin musulmans, i obtenir salconduits⁴⁹⁷.

10.3 La documentació comercial referent al Magreb als arxius de Catalunya i Mallorca

Durant el regnat de Jaume I el Conqueridor (1218-1276), els súbdits de la Corona d'Aragó, primerament només dels territoris compresos dins de l'actual Catalunya i, més endavant, també de l'illa de Mallorca, comerciaren amb l'imperi almohade i els sultanats resultants de la seva desfeta a mitjan segle XIII (el de Tunis el 1229, el de Tremissèn el 1238 i el de Fes el 1269). A causa de la diferència tipològica i cronològica dels documents trobada en diversos arxius, es procedirà a estudiar-la per separat.

El primer document de caràcter comercial que hem localitzat està datat de l'11 de setembre de l'any 1213⁴⁹⁸. A aquest document s'hi explica que Mahomet Sardina reconegué deure a Joan Colomar 60 masnudines d'or, les quals retornaria quinze dies després de l'arribada de Bugia del vaixell de Guillem Palau. L'any següent, el 10 de juny de 1214, hi ha un document similar, segons el qual Joan de Palau, prevere, va prestar a Pere Ramon 9 lliures i 12 diners en moneda de Barcelona, que equivalen a 44 sous de plata, que hauria de retornar 15 dies després de tornar de Bugia en la nau anomenada Coloma⁴⁹⁹. Uns mesos més tard, el 27 d'octubre d'aquell 1214, hi ha un altre document pel qual Arnau Adarró va prestar 30 masnudines a Pere Ombau per a la redempció d'un sarraí, que pagaria a la tornada de Bugia⁵⁰⁰. L'últim document de la dècada de 1210 està datat del 9 de maig de l'any 1219, en el qual Pere Dacs va reconèixer rebre una comanda de Ramon Romeu de tres estanforts d'Arràs per un preu de 27 lliures melgoreses. Dacs

---

⁴⁹⁶ Miret i Sans, 2007: 506-7. ACA, C., reg. 19, fol. 162.

⁴⁹⁷ Giménez Soler, 1910: 191. ACA, C., reg. 16, fol. 206r i 206v.

⁴⁹⁸ ACB, 1-6-132.

⁴⁹⁹ ACB, 1-6-1258.

⁵⁰⁰ ACB, 1-6-2029.

els portaria en el viatge que faria a Tunis amb el lleny de Ferrer Osselli i els seus socis. Els beneficis de la venda s'invertirien en boquins i cera. El lucre de l'empresa es repartiria al quart diner⁵⁰¹.

De la dècada de 1220 només s'ha localitzat un document, del 18 d'abril del 1228. Pere de Cotlliure, calafat, va prometre a Gandolf de Sapera, Pere de Forn, Guillem de Pont i Parent de Claver que seguiria la nau d'aquests durant el viatge a Ceuta o a qualsevol altre port que naveguessin per causa de mercaderies, ajudant i protegint la nau a canvi d'un pagament d'11 besants d'argent i que li portessin mitgeroles de vi i 6 quintars en rèdit⁵⁰².

La dècada de 1230 va veure's afectada per la conquesta de l'illa de Mallorca (1229) i va significar un canvi en les rutes comercials entre la Corona d'Aragó i la resta del Mediterrani perquè l'illa està situada en una posició estratègica en les rutes comercials amb el nord d'Àfrica, la península italiana i, inclús, Bizanci. Alhora, la conquesta de l'illa va suposar l'erradicació del perill pirata musulmà que tenia com a base l'illa de Mallorca⁵⁰³. Els anys 1231 i 1233, just després de la conquesta de la ciutat de Mallorca i l'amenaça d'atac per part del sultà hàfsida l'any 1232, és quan hi ha més documents comercials. El 1239, tot i l'intent d'ajut hàfsida a l'emir de València l'any anterior, continuà el comerç entre la Corona d'Aragó i el nord d'Àfrica Occidental.

En aquesta dècada s'iniciaren les primeres ambaixades de la Corona d'Aragó al sultanat hàfsida de Tunis alhora que s'atacà el litoral nord-africà, i es pot observar com el comerç, la diplomàcia i la guerra foren tres elements indissolubles. Els primers atacs corsaris es posaren en marxa l'any 1230 de mà del comte del Rosselló, Nunyo Sanç, alhora que el primer ambaixador enviat per Jaume I fou Marimon de Plegamans, veguer de Barcelona, l'any 1236.⁵⁰⁴

Entrant en detall a la documentació, de l'any 1230 hi ha datades dues comandes comercials, la primera de les quals és del 27 de setembre. En ella, Bernat d'Oliva reconeixia deure 27 besants atorgats de mà de Pere Clavelles en comanda, que Oliva havia

---

⁵⁰¹ Brugués et al., 2019: 237-8. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 87.

⁵⁰² Brugués et al., 2019: 289-90. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 122.

⁵⁰³ Batlle, 1981: 296.

⁵⁰⁴ Dufourcq, 1966: 93-4.

de tornar a Clavelles a Ceuta. El mateix Clavelles apareix el 28 d'octubre d'aquest mateix any deixant en deute 10 besants a Pere Remei, que li retornaria en tornar del viatge que havia de fer a Ceuta.⁵⁰⁵

Uns mesos després, el 20 de gener del 1231, Pere de Coma d'Oms va deixar constància per escrit que reconeixia a Perpinyà de Segalers (fill de Berenguer de Segalers) que tenia una sisena part de la societat mercantil que havia fet amb Bernat Oller (fill) per un valor de 250 sous. Pere de Coma també reconeixia que Perpinyà de Segalers tenia una sisena part que Bernat Oller havia rebut de part de Pere de Coma a Ceuta.⁵⁰⁶

Del 22 de gener del 1231 hi ha quatre documents. Al primer, Sabat de Tenet i Maria, la seva muller, encomanaren a Berenguer de Terrades que portés amb ell al fill d'aquests, Ramon, en el viatge que faria a Bugia. S'especifica que Ramon donaria 8 masmudines d'or a Berenguer per al viatge. Al segon, Pere de Tenes (possible parent de Sabat) reconegué deure a Berenguer, fill de Vendrell de Guardiola, 5 besants d'argent, que serien retornats a Ceuta. A l'últim document Bernat de Sagristà, Gerard de Coll i Joan Bardoner reconegueren deure a Guillem Cortès, fill de Bernat, 40 besants i 5 millaresos d'argent i 25 besants a un segon creditor, Ferrer de Berguedà. Aquests préstecs els retornarien a la tornada del viatge que Sagristà, Coll i Bardoner farien a Tunis.⁵⁰⁷

No és fins uns mesos després, a la fi de maig del mateix any, que hi ha un altre document, en aquest cas una comanda atorgada per Berenguer de Lió a Pere de Graner. Lió va donar 250 sous a Graner per invertir-los en sarrains a Mallorca (el 1231 s'acabà de conquerir l'illa de Mallorca sota domini musulmà per part de les forces cristianes de la Corona i, per tant, l'oferta de captius sarrains augmentà). Un cop adquirís els esclaus sarrains, Graner els hauria de portar a Ceuta per vendre'ls i del benefici n'obtindria una quarta part; les altres tres serien per a Berenguer de Lió. En paral·lel a l'esmentada operació, Graner va rebre 5 teles per portar i vendre a Ceuta i amb els diners obtinguts de la venda hauria de comprar mercaderies de valor similar o superior i tornar amb elles.⁵⁰⁸

---

⁵⁰⁵ Ginebra, 1998: 69, 92. ACFV, volum I, fol. 5-6, fol. 9-6.

⁵⁰⁶ Ginebra, 1998: 184. ACFV-I, fol. 26-3.

⁵⁰⁷ Ginebra, 1998: 191, 193, 196 i 196-7. ACFV-I, fol. 27-6; fol. 27-3v; fol. 28-3 i fol. 28-5.

⁵⁰⁸ Ginebra, 1998: 326-7. ACFV-I, fol. 50-2v.

El 19 d'agost Gerard de Coll (apareixia també en el document del 22 de gener) i la seva esposa, Benvinguda, van reconèixer deure a Bernat de Santa Eulàlia 56 besants d'argent, els quals serien retornats a la tornada de Tunis, per la festa de Nadal. El 28 de setembre una persona no identificada, de cognom de Mercadal, reconeixia haver rebut en comanda de mans de Bernat de Comella 64 besants d'argent per portar a València, Múrcia o Ceuta (possiblement per invertir en mercaderies). Els beneficis d'aquesta operació comercial es repartirien al quart, és a dir, tres quartes parts per a Comella i un quart per a Mercadal. Si el destí final de la comanda era la ciutat de Ceuta, la meitat del lucre seria per a Berenguer de Pinós.⁵⁰⁹

Continuant l'any següent, el 10 de gener del 1232, Joan de Gaulegio va reconèixer que Pere de Forn va entregar per mandat seu a Regort de Montpeller 20 lliures melgoreses i 29 coixins de bagadell de la comanda que els germans Bernat i Tomàs Espanyol li feren en el viatge a Tunis⁵¹⁰. Poc després, el 21 de febrer del 1232 Pere de Graner (el mateix que apareixia en el document de compra-venda de sarraïns) reconeixia deure a Pere de Clavelles (que havia actuat com a prestador als documents de setembre i octubre de 1230) 20 besants que pagaria a Ceuta. El 8 de març del mateix any Beatriu Daca i el seu fill Guillem varen reconèixer a Pere de Palou (Palauet) cinc besants d'argent millaresos que li pagarien quinze dies després de la tornada de Guillem de Tunis.⁵¹¹

El 26 d'octubre Bernat de Comella torna a estar documentat (com el 28 de setembre de 1231) com a soci capitalista, en aquest cas atorgant a Bernat Fi 50 besants d'argent per dur a València, Mallorca, Ceuta o Bugia. Els beneficis d'aquesta empresa es repartirien com era costum, és a dir, un quart per Fi i tres quarts per Comella.⁵¹²

Entre el 14 de febrer i el 15 de març de 1233 Pere de Miró de Mercadal jove (possiblement parent de la persona amb cognom de Mercadal documentat el 28 de setembre de 1231) i la seva esposa Coloma varen reconèixer deure 28 besants a Ferrer de Cloquer, que retornarien quan Pere tornés a Barcelona en el primer vaixell que fes el viatge des de la capital del sultanat hàfsida fins a Barcelona⁵¹³.

---

⁵⁰⁹ Ginebra, 1998: 400, 438-9. ACFV-I, fol. 63-3; fol. 67-7v.

⁵¹⁰ Brugués et al., 2019: 341-2. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 134.

⁵¹¹ Ginebra, 1998: 600 i 615-6. ACFV-I, fol. 90bis-8v; fol. 93-2.

⁵¹² Ginebra, 1998: 856-7. ACFV-I, fol. 126-8.

⁵¹³ Ginebra, 1998: 1022. ACFV-I, fol. 150-1.

El 25 de març, Barceló de Pradell va rebre de Guillem Pasqual 20 besants d'argent en societat per invertir en un viatge que faria Pradell a Tunis. Unes setmanes després, el 20 d'abril, Berenguer de Pinós, fill de Maria d'Amposta (potser és el mateix que apareix documentat el 28 de setembre de 1231 rebent la meitat del lucre d'una operació comercial) reconeixia deure a Bernat Pelegrí tres quintars de dàtils importats de Tunis. El mateix dia trobem documentat Berenguer de Pi, fill de Ramon i Bernarda, que devia a Guillem Barrat 16 besants i 2 millaresos, que pagaria a Tunis per la festa de Santa Maria.⁵¹⁴

El 31 de maig del mateix any 1233 Berenguer de Lió (aparegut al document datat a la fi de maig de 1231) va encomanar a Guillem de Graner 60 besants a Ceuta. El mateix Lió va rebre d'algú no identificat una quantitat de trenta-cinc d'un producte no conservat a la documentació, per un valor de nou lliures de Barcelona, que s'haurien d'invertir en un viatge amb destinació a la ciutat de Ceuta. Gerard de Coll (aparegut a dos documents de l'any anterior) va reconèixer el 2 de novembre deure a Guillem Barrat (que ja apareix com a prestador a l'abril) 30 besants, atorgats per Pere Muntaner (nebot de Guillem Barrat) a Tunis i que serien retornats a Barcelona.⁵¹⁵

De l'any 1234 no se n'ha localitzat cap document comercial amb destinació a cap indret del Magreb, però sí del següent. El 27 d'abril de 1235 Joan Barral reconeixia tenir en comanda d'Ermengol d'Assillano i Pere de Mont Artesone 21 lliures melgoreses invertides en 10 peces de barragans (teles fetes de llana) per portar en el viatge que faria a Hispània i Ceuta. Del lucre de l'empresa comercial, tres quartes parts anirien a mans d'Ermengol i Pere, i una quarta part per a Joan. Barral acceptà el mateix dia una altra comanda, en aquest cas de mà de Joan Raimon, de 27,5 lliures melgoreses invertides en un drap (*panno*) vermell (17,5 lliures) i dos blaus de Sant Quintí (10 lliures). El viatge seria el mateix que al document anterior, amb destinació Hispània (Granada) i Ceuta, i es repartirien els beneficis de l'operació de la mateixa manera, un quart per a Joan Barral i tres quarts per a Joan Raimon.⁵¹⁶

---

⁵¹⁴ Ginebra, 1998: 1038-9, 1069, 1069-70. ACFV-I, fol. 152-3v; fol. 157-5 i 157-7.

⁵¹⁵ Ginebra, 1998: 1124, 1264-5, 1306-7. ACFV-I, fol. 165-10; fol. 188-9v; fol. 194-5v.

⁵¹⁶ Alou Forner, 2000: 472, 472-3. AHN, secció Clergat, carpeta 77, núm. 1 i 2.

El 5 de febrer del 1236 Pere de Forn va rebre en comanda de Joan Corretger 42 besants i 1 millarès d'argent per portar a Tenes amb el lleny de Bernat Llull i els seus socis. Al document també reconeix haver-li pagat 20 besants millaresos a Llull en concepte de lloguer del lleny⁵¹⁷. 4 dies després, el 9 de febrer, Arnau de Sanaüja, Joan Dorca, Miquel Ferragut, Ramon Romeu, Joan Corretger, el mestre Berenguer, Pere de Cardedeu, el notari Pere de Bages, Berenguer David i Guisla, vídua de Bernat de Palou, van instituir procurador Pere de Forn per recuperar les mercaderies i coses que aquests tenien en el lleny de Bernat de Palou, que fou accidentat a Tenes quan era conduït per Guillem de Salavert. A canvi Forn obtindria tot el lucre en diners que ell o Guillem de Salavert tenien sobre les mercaderies i béns esmentats⁵¹⁸.

Un mes després, el 15 de març, Berenguer de Mesquidelles i Bernat de Comes van rebre en comanda de Pere de Santacreu 7 quintars i 1 arrova de cotó net (amb un valor de 43,5 lliures de Barcelona) per portar a Ceuta amb la nau de Rovira i socis o a qualsevol altre lloc on la nau fes port per causa de negocis. Al mateix document reconeixien rebre de Santacreu i de Pere, mariner, en el mateix viatge, 12 quintars i mitja arrova d'orpiment net i 9 quintars menys 1 arrova d'alum d'alabas per un preu de 50,5 lliures de Barcelona. Vendrien les mercaderies i invertirien els guanys en conills o altres compres. De la comanda d'orpiment i alum Santacreu tenia un terç i el mariner Pere dues parts. En cas de parar a Cartagena passarien la comanda d'alum a Pere de Llacera o a un jueu de nom Bonavia⁵¹⁹.

Tan sols un dia després, Berenguer de Mesquidelles i Bernat de Comes tornen a aparèixer a la documentació, aquest cop rebent comanda de Pere de Forn, en el mateix viatge a Ceuta i també la mateixa nau de Guillem de Rovira i els seus socis. A la dita comanda rebien 6,5 lliures de Barcelona en bacó i sagins⁵²⁰.

El 23 de juliol de 1236 Guisla, vídua de Bernat de Palou, Ramon Provença, per ell i pel batlle Ponç, Castell, per ell, per Armau de Vila-rodona, clergue de Sitges, i per Ferrer de Pla, Esteve Ferrer, Miquel de Sitges i Pere de Bages, notari de Barcelona, varen definir a

---

⁵¹⁷ Brugués et al., 2019: 398. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 174.

⁵¹⁸ Brugués et al., 2019: 400-1. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 177.

⁵¹⁹ Brugués et al., 2019: 403-5. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 181.

⁵²⁰ Brugués et al., 2019: 405-6. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 172.

Guillem de Salavert el lleny amb tota la seva eixàrcia i tot el noli que aquest darrer va conduir per Bernat de Palou en el viatge a Tenes, pel preu de 48 lliures de Barcelona⁵²¹.

El 23 d'octubre del mateix any Joan Barral va noliejar amb el seu soci Raimon Cortès la nau d'Obert de Rupe, de nom Sant Nicolau, i els seus 18 mariners per portar sal d'Eivissa a Tenes i Bugia. Els socis es comprometien a pagar a Rupe sis diners per almud de sal⁵²². Al novembre trobem dos documents comercials. Al primer, del dia 6, Ferrer Osselli i Ramon de Cànoves, varen llogar (amb la voluntat dels seus socis) a Guillem de Salavert la seva barca per al viatge que faria a Tenes, amb tota la seva eixàrcia i aparells, és a dir, amb una vela de cotó, una altra de cànem, tres àncores, dues gúmenes i amb tota l'eixàrcia que fos necessària per a un preu de 80 besants millaresos d'argent a pagar deu dies després que la barca fes port a Tenes o a qualsevol altre port. Si en el viatge de tornada de Tenes no portessin càrrega, aniria a Eivissa per carregar la barca de sal per dur-la a Mallorca o a Barcelona i, si vengués la dita sal a Mallorca, tindria la meitat de tot el noli de Mallorca fins a Barcelona (llevades les missions dels mariners). Si no pogués anar a Eivissa per impediment del mar o del vent, tot el noli de Mallorca a Barcelona seria per Guillem de Salavert. En cas d'estar a més de dos mesos a Tenes per culpa de Salavert, aquests es comprometria a pagar a Cànoves i Osselli 100 besants millaresos d'argent⁵²³.

El segon document datat del novembre, és del dia 19. Guillem Gil i Bernat Calonge reconeixien a Guillem de Salavert que en presència de Ramon Boquer, Nin de Vilafranca i Pere de Forn els va dur el compte correcte de totes les comandes que Guillem de Bassea, difunt a Tenes, tenia en la comanda que ells feren a Guillem de Salavert⁵²⁴.

El dia 11 de desembre Joan Barral va rebre de Raimon de Sant Martí, Arnau de Font, Pere de Llir, Menendus Garciez (MenGarcía) i Guillem de Sesones (lloctinents dels senyors d'Eivissa) llicència i protecció per comerciar entre l'illa d'Eivissa i la ciutat de Bugia i altres llocs⁵²⁵.

---

⁵²¹ Brugués et al., 2019: 410-1. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 193.

⁵²² Alou Forner, 2000: 475. AHN, secció Clergat, carpeta 77, núm. 19.

⁵²³ Brugués et al., 2019: 416-8. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 202.

⁵²⁴ Brugués et al., 2019: 418-9. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 201.

⁵²⁵ Alou Forner, Gabriel, 2000: 475-6. AHN, secció Clergat, carpeta 77, núm. 20.

A dia 18 del mateix mes trobem a Pere de Forn, qui reconeixia a Pere de Copons que de les 150 lliures de Barcelona que Guillem de Salavert tenia en la seva societat en el viatge a Tenes, ell tenia 50, les quals havia dipositat en l'esmentada societat⁵²⁶.

De l'any 1237 s'han trobat 3 documents. El 15 d'octubre Guerau de Canadell va rebre en comanda de Pere Marra de Montpeller 800 besants millaresos vells d'argent per dur en el viatge que faria a Ceuta amb la nau de Balduí de Besaya i els seus socis. El lucre de l'empresa es repartiria al quart diner⁵²⁷. El mes següent, el 4 de novembre Guillem de Narbona va rebre en comanda de Pere de Forn 25 lliures menys 5 sous de Barcelona implicats en mel, drap de lli, besants i masmudines per portar en el viatge que faria a Bugia en el lleny de Bernat de Sants i els seus socis. Dites mercaderies serien venudes i el lucre de l'empresa es repartiria al quart diner⁵²⁸. El 10 del mateix mes Pere de Forn tornaria a aparèixer com a soci capitalista, aquest cop donant en comanda a Pere Fuster 22 besants millaresos vells d'argent per dur a Bugia amb la nau de Guillem de Rovira. Al document s'especifica que els besants millaresos eren a part de la societat establerta entre ells⁵²⁹.

El següent document està datat del 1239, concretament el 14 de juny, Ferrer de Nina va reconèixer en document haver rebut en comanda de Ramon de Banyeres 16,5 besants d'argent. Els hauria de portar a Tunis i donar a Pere Boquer quinze dies després d'arribar a la capital hàfsida en la nau de Guillem d'Espina⁵³⁰. El 31 d'octubre del dit any Pere de Copons va donar en comanda a Ramon de Torrent i Jucef Barchi una esporta de canyella i un sac de lli per un valor de 21,5 lliures de Barcelona per portar en el viatge que farien a Ceuta amb la nau de Ferrer Remari i els seus socis. Els beneficis del viatge serien repartits al quart diner⁵³¹.

Començant la dècada de 1240, el 19 d'abril del mateix any 1240 es troba documentat Pere de Palau, reconeixent tenir en comanda, atorgada per Berenguer Salicrú, 266 canes de lli per un valor de 14 lliures i 6 sous de Barcelona. Palau es comprometia a portar aquestes

---

⁵²⁶ Brugués et al., 2019: 421-2. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 173.

⁵²⁷ Brugués et al., 2019: 439-40. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 211.

⁵²⁸ Brugués et al., 2019: 441. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 213.

⁵²⁹ Brugués et al., 2019: 442. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 214.

⁵³⁰ García Sanz; Madurell i Marimon, 1973: 152-3. ACB, 1-6-2658.

⁵³¹ Brugués et al., 2019: 486-7. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 241.

mercaderies en el viatge que faria a Alger amb el lleny de G. Bou⁵³². El lucre d'aquesta comanda es repartiria al quart diner. El 21 de maig del dit any Constantí de Constantí va donar en comanda a Arbert de Sant Cugat oli d'oliva, papir i mitja dotzena de forment per portar a Bona amb el lleny de Bernat de Messina. El valor de les mercaderies era de 12,5 lliures de Barcelona. Dels beneficis de la venda d'aquests productes Constantí obtindria tres quartes part i Arbert el quart restant⁵³³.

Uns mesos després, el 16 de juliol Pere de Forn va rebre d'Agnès, muller del difunt Guillem d'Espina, 20 quintars de greda en comanda, els quals tenien un preu de 16 lliures, 3 sous i 4 diners de Barcelona i formaven part de la comanda de 96 lliures de Barcelona que ell va encomanar a Bernat de Sants i Berenguer de Tossa en el viatge que farien a Tunísia amb el lleny de Bernat Sants i els seus socis⁵³⁴.

El dia 8 d'agost, Llätzer Domènec va rebre de J. Abennàser una comanda de flassades i alocs de Menorca, el valor de les quals era de 82 besants i 3.000 d'argent. Aquestes mercaderies serien portades fins a Ceuta en la barca de S. Obert de Tràpena i, un cop venudes, compraria cera, per encàrrec de Domènec, i l'hi portaria a la tornada. Com a la comanda anterior, els beneficis serien repartits al quart diner⁵³⁵.

El 21 d'octubre del mateix any trobem documentat Berenguer, de la vila de Calders, que va deixar per escrit haver rebut dels germans Berenguer i G. Taulí una comanda de 100 besants d'argent, els quals Calders invertiria en el viatge que faria a la ciutat magrebina de Bona en el vaixell de J. B. El lucre de l'empresa seria repartit al quart diner. A la fi de l'any, el 12 de desembre, Bernat Eimeric va reconèixer deure a Bernat Ivorra 300 besants d'argent, que es comprometia a retornar a la tornada del viatge que faria a Tunis. Una setmana després, el 19 del mateix mes, Pere Janer va deixar en préstec 5 besants d'argent a Arnau F. de Provençana, que retornaria 10 dies després de la tornada d'aquest últim del viatge que faria a la capital hàfsida⁵³⁶.

---

⁵³² Coll Font, 2012 (inèdit): 517. ARM, ECR 342, fol. 9-1v.

⁵³³ Brugués et al., 2019: 496-7. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 248.

⁵³⁴ Brugués et al., 2019: 502-3. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 262.

⁵³⁵ Coll Font, 2012 (inèdit): 556. ARM, ECR 343, fol. 277-5.

⁵³⁶ Coll Font, 2012 (inèdit): 588, 618, 625. ARM, ECR 341, fol. 120-4v; 128-5; 130-3.

Un dia després, el 20 de desembre hi ha dos documents més. Al primer d'ell Ramon Pellicer convenia amb Berenguer de Fortam que aquest últim portés un sarraí i altres mercaderies a la capital hàfsida. De la venda d'aquests béns, Pellicer se'n quedaria la meitat del benefici, i Fortam l'altra meitat. El segon document és d'un debitori en el qual Berenguer de Montcada reconeix deure a J. de Mota 72 besants d'argent invertits en cent 25 quarteres d'ordi. Montcada retornaria els diners 15 dies després de l'arribada de la nau i la galera de l'ambaixador reial a Tunis. El 29 de desembre, G. Botero va reconèixer deure a [...] 10 sous melgoresos que retornaria 15 dies després del viatge que faria a Tunis⁵³⁷.

L'any següent, el 18 de gener de 1241 trobem documentat un viatge amb destinació Barbaria. El 20 d'abril hi ha datat un document en el qual Pere de Palau reconegué a Berenguer [...] 266 canes [...] de drap fi [...] amb destinació a Alger amb el lleny de G. [...].⁵³⁸

El 10 d'agost del mateix any trobem documentat Pere Pinxeres reconeixent deure a F. de Mata 70 besants d'argent i tres diners que hauria de pagar deu dies després del viatge que faria amb destinació la ciutat hàfsida de Bugia⁵³⁹. Un mes després, el 22 de setembre, Arnau de Graner i Berenguer de Pinós reconeixien per escrit deure a Bernat d'Olm seixanta besants d'argent que tornarien després de retornar del viatge amb destinació Ceuta. Si no poguessin reintegrar la quantitat monetària mencionada al cap de dos dies d'arribar del viatge, haurien de pagar amb les mercaderies que portessin de Ceuta⁵⁴⁰.

El 16 de gener de l'any 1242 J. Corretger reconeixia deure a Arnau de Vallespir un quintar de mantega de Menorca, que pagaria al cap de deu dies després de retornar de la ciutat de Ceuta amb l'embarcació de Gilenso⁵⁴¹. El 24 del mateix mes Bernat Tolosa rebia en comanda de Bernat de Puig de Barcelona una peça de roba vermella amb un valor de vint-i-cinc lliures melgoreses i que portava per invertir en el viatge que Tolosa feia a Ceuta amb la nau de S. Guidonis. Els beneficis de l'empresa es repartirien al quart⁵⁴².

---

⁵³⁷ Coll Font, 2012 (inèdit): 626 i 626-7. ARM, ECR 341, fol. 130-5 i 130-2v. 1240/12/29. Document inèdit, ARM, 341, fol. 131-2.

⁵³⁸ Batlle, Carme; Varela, Elisa, 1988. ACB, 1-6-01. ARM, ECR 342, fol. 9-1v.

⁵³⁹ Coll Font, 2012 (inèdit): 663. ARM, ECR 342, fol. 32-4v.

⁵⁴⁰ Coll Font, 2012 (inèdit): 691. ARM, ECR 342, fol. 40-3.

⁵⁴¹ Coll Font, 2012 (inèdit): 728. ARM, ECR 342, fol. 11-4v.

⁵⁴² Coll Font, 2012 (inèdit): 733. ARM, ECR 342, fol. 13-1.

El següent document està datat del cinc de maig del mateix any 1242. G. de Mir reconeixia tenir en comanda mercantil nou gerres d'oli per un valor de cent deu sous donades per Pere de Lleida. Mir portaria gerres a la ciutat de Bona amb la barca d'Arnau Gallard i els beneficis de l'empresa es repartirien al quart diner⁵⁴³.

L'11 de juliol Bernat Gallard va arrendar la seva sagetia a Arnau Gallard (germà de Bernat), Arnau de Girona, Arnau Pellicer i Bernat de Font per anar de Mallorca a Dènia, Alacant, Barbaria o Menorca. Segons la destinació el preu del lloguer variaria. En cas d'anar a Dènia el preu seria de 18 besants, si la destinació era Alacant 22. Si la destinació fos Barbaria, el preu seria de quaranta-quatre besants. Si anaven a Menorca, haurien de pagar cinquanta sous melgoresos⁵⁴⁴.

El setembre trobem a G. Escrivà documentat, el dia 4, contractant a Berenguer de Calderes de Manresa i a G. de Sant Mateu per al viatge que faria amb destinació al Marroc. El mateix G. Escrivà va reconèixer en un altre document deure a G. de Sant Mateu trenta besants d'argent, que pagaria dos mesos després de tornar del Marroc. Dos dies més tard trobem a Escrivà contractant a Miquel de Montblanc perquè l'acompanyés en el viatge que faria al Marroc. Alhora, en un altre document, Escrivà reconegué deure a Montblanc trenta besants d'argent que pagaria un mes després de ser al Marroc. Així doncs, sembla que Escrivà va manllevar diners per comprar mercaderies a terres africanes alhora que contractà tres ajudants i/o soldats per al dit trajecte al Marroc⁵⁴⁵.

Del mes d'octubre del 1242 hi ha quatre documents comercials. El 4 d'octubre G. de [...] de Cardona i G. Castany formaven una societat per un viatge de Castany a Bugia⁵⁴⁶. El dia 7 del mateix octubre trobem tres documents comercials en els quals Ali Almoyereni reconeix tenir comandes amb diverses persones. A la primera comanda comercial Ali reconeix tenir cinquanta sous melgoresos en oli, atorgats per Bernat de Forn, i dos sacs de pell per invertir en el viatge cap a Barbaria amb la barca de Tornell i Bernat i socis. Els beneficis de l'empresa es repartirien al quart diner. Ali va rebre de Ramon de Costa 30 besants invertits en diverses mercaderies per portar en el viatge esmentat. També es

---

⁵⁴³ Coll Font, 2012 (inèdit): 793-4. ARM, ECR 342, fol. 73-4v.

⁵⁴⁴ Coll Font, 2012 (inèdit): 832. ARM, ECR 342, fol. 84-3.

⁵⁴⁵ Coll Font, 2012 (inèdit): 869-70, 870, 875-6 i 876. ARM, ECR 342, fol. 97-1 i 97-3; fol. 94-4; fol. 99-1 i 99-2.

⁵⁴⁶ Sevillano, 1974: 154. ARM, ECR 342, fol. 41-2v.

repartirien al quart diner. Finalment, de Pere de Culia rebria quaranta besants invertits en diverses mercaderies⁵⁴⁷. Així doncs, Ali Almoyereni aprofitaria el viatge amb la barca de Tornell i Bernat per dur diverses comandes.

El mes següent, el 19 de novembre, G. de Blader de Tarragona rebia en comanda de G. de Guardia, canviador, dos barragans de grana per un valor de 27 lliures. També rebria set lliures i mig de llana, que costaven un total de dotze sous i 3 diners, per dur en el viatge que havia de fer a la ciutat de Ceuta amb la nau Columbeta de Ser Otger i socis. Els beneficis de l'empresa es repartirien a quarts⁵⁴⁸. Al mateix G. Blader el trobem el dia 27 del mateix mes formant una societat amb Bernat Rabassa per fer dos viatges de Ceuta a Mallorca i de Mallorca a Ceuta per dur a terme mostalafia. Els beneficis de l'empresa es repartirien a mitges. El mateix dia Alià Pellicer reconeixia rebre de Ramon de Costa vint-i-sis teles de Xàtiva i quatre draps de lli prim sarraïns amb un valor de dotze lliures i dotze sous per portar amb la nau Columbeta en un viatge amb destinació Ceuta. Els beneficis es repartirien al quart diner⁵⁴⁹. A la fi de l'any, el 18 de desembre de 1242, hi ha una època atorgada per Bernat Rotland i els seus socis a Bertran de Tivisa i a Jafie Bonafes, jueu, del terç del nòlit per portar sarraïns cap a Tunis⁵⁵⁰.

El 7 de gener del 1243 Ferran Ibányez, de Lisboa, i G. de Mianes reconeixien tenir noranta besants d'argent en comanda de Berenguer Vidal, que es comprometien a pagar després de tres setmanes d'arribar d'Orà amb la nau de Pere de Vic⁵⁵¹. Una setmana després, el 14 de gener, Bernat Morell reconeixia deure a Samuel, fill de Jafie, vint-i-tres besants d'argent que es comprometia retornar després de deu dies de l'arribada del viatge que faria a la ciutat de Bugia. Morell obligà deu gerres d'oli⁵⁵².

El 19 de febrer Berenguer de Briansó va donar en comanda mercantil a Domènec de Caldes, Farrag de Saragossa i Abdellà Alfenequi, sarraí, cinquanta-cinc sous melgoresos que haurien de pagar en tornar del viatge que feien a Bugia⁵⁵³.

---

⁵⁴⁷ Coll Font, 2012 (inèdit): 909-10 i 910. ARM, ECR 342, fol. 109-4; 109-1v i 109-2v.

⁵⁴⁸ Coll Font, 2012 (inèdit): 957-8. ARM, ECR 342, fol. 123-3v.

⁵⁴⁹ Coll Font, 2012 (inèdit): 965 i 965-6. ARM, ECR 342, fol. 126-1 i 126-2.

⁵⁵⁰ Coll Font, 2012 (inèdit): 987. ARM, ECR 342, fol. 134-1v.

⁵⁵¹ Coll Font, 2012 (inèdit): 1000-1. ARM, ECR 342, fol. 139-1.

⁵⁵² Coll Font, 2012 (inèdit): 1015-6. ARM, ECR 342, fol. 149-2v.

⁵⁵³ Coll Font, 2012 (inèdit): 1048. ARM, ECR 342, fol. 160-4.

El dia 2 d'abril del mateix 1243 G. Blader i Bernat Rabassa, que ja trobàvem el novembre de l'any anterior formant una societat mercantil, reconeixien deure a Martí Bertran quaranta-sis besants d'argent per un esclau, de nom Mahomet Almalequi. Blader i Rabassa es comprometien vendre'l a Ceuta i a pagar a Bertran a la tornada a Mallorca⁵⁵⁴. El maig, el dia 9, Fèlix de Pontarró reconeixia tenir en comanda de F. de Pontarró 200 besants d'argent, cent dels quals rebria abans de partir amb destinació Tunis⁵⁵⁵. Tan sols tres dies després tenim un altre document. Es tracta d'una comanda per un valor de vint lliures melgoreses en forma de diverses mercaderies que David Faltus i Simon Batedor reconeixien tenir de Bernat Espanyol en el viatge que farien a Brisc (Algèria) en el seu vaixell. Es comprometien a vendre aquestes mercaderies i repartir els guanys al quart diner, és a dir, tres quartes parts per Espanyol i una per Faltus i Batedor⁵⁵⁶.

El juny es troba registrada una societat mercantil formada per Bertran de Tivissa de Tortosa, Abdellà Alfenoqui i Alfarag de Saragossa, datada el dia 15. Es concretà que Alfenoqui i de Saragossa viatjarien a Tunis alhora que Bertran aportaria vint-i-vuit lliures menys cinc sous jaquesos a la dita societat mercantil. Abdellà i Farrag (Alfarag) aportarien tretze lliures jaqueses, que haurien de manllevar i retornar a Dominic de Caldes al tornar de Tortosa.⁵⁵⁷

L'1 de juliol del mateix any es localitza una àpoca (document que acredita haver-se cobrat un deute) de redempció de captivitat que va atorgar Aicarda, vídua de Berenguer de Terrassa, a favor de Maimona de Ceuta, per un valor de quaranta sous melgoresos. Tres dies després, dia 4, Ser Pasqual Tresmales va atorgar una procura a favor de Marquès de Jardí, cunyat seu, per recuperar uns àloes (tipus de fusta) tant en forma de bigues com de fustes indeterminades, i per solucionar uns afers que tenia amb Pasqua a Ceuta. Del 20 de juliol s'han localitzat dues comandes comercials. A la primera d'elles, Ser Guidus Espindola (Spinola) va reconèixer haver rebut 245 besants d'argent de ser Simó de Moro, que li retornaria quinze dies després que el lleny de Spinola arribés a Mallorca vingut de Bugia. La següent comanda deixà per escrit que Nicolau de Segestro reconeixia tenir en comanda 132 besants d'argent provinents de Pasqual Guaracho. Segestro es comprometia

---

⁵⁵⁴ Coll Font, 2012 (inèdit): 1084. ARM, ECR 342, fol. 144-6v.

⁵⁵⁵ Coll Font, 2012 (inèdit): 1121-2. ARM, ECR 342, fol. 203-3.

⁵⁵⁶ Coll Font, 2012 (inèdit): 1123-4. ARM, ECR 342, fol. 204-3.

⁵⁵⁷ Coll Font, 2012 (inèdit): 1146-7. ARM, ECR 342, fol. 210-1v.

a retornar-los quinze dies després d'arribar amb el seu lleny (i també de Guidus Espindola) a Mallorca vingut de Bugia. Obligà un quintar d'oli carregat al seu lleny per l'operació comercial.⁵⁵⁸

Passant a l'any 1246, hi ha un document d'exportació de cereals. El quinze d'octubre Arnau de Font rebia de Ser Jacob de Marino 2050 besants en blat i civada (incloent-hi despeses de transport) per exportar a Ceuta en el lleny de Bernat de Molí i la galiota de Pere de Tortosa⁵⁵⁹.

El 1247, el 3 d'abril, Joan de Bas va rebre en comanda mercantil de Ramon Janfred set "blaus" de Provença, un camelot de Provença, dos "reyets" d'Iprés i cinc "barragans" de Locri, juntament amb vint sous melgoresos per utilitzar-los a Tunis per comerciar amb noves mercaderies. Vendria les mercaderies i es repartirien els beneficis al quart diner⁵⁶⁰. Nou dies després, el 12 d'abril, hi ha documentat un contracte marítim de noliejament en el qual Guillem de Segàs de Tortosa va noliejar l'octava part del seu lleny a Berenguer Miquel de Tortosa per navegar amb destinació Eivissa i Alger, o Bugia, per un preu de seixanta besants⁵⁶¹.

Uns mesos després, el 30 d'agost, hi ha documentat un contracte de comanda mercantil. Joan Colom va rebre en comanda marítima de R. Spantor i del metge mestre Guerau teixits i altres mercaderies valorades en setanta-dues lliures melgoreses per negociar-les a Màlaga i Ceuta o a qualsevol altre lloc d'Hispania (Granada) amb la nau de Guerau de Boxo, de Marsella. Els beneficis obtinguts es repartirien al quart, és a dir, tres quarts per a R. Spantor i Guerau i un quart per a Joan Colom⁵⁶².

El 6 d'octubre trobem documentat Ramon Boter, jove, que reconeixia haver rebut en comanda, de Pere de Forn, vint lliures invertides en vint cafissos de vi i sis bótes per portar a Ceuta en la nau de Ramon de Cànoves i dels seus socis. Un cop arribat a la ciutat magrebina, Boter vendria el vi i invertiria els beneficis en altres mercaderies. Quan Boter tornés del viatge, li donaria a Cànoves el capital i tres quartes parts dels beneficis de

---

⁵⁵⁸ Coll Font, 2012 (inèdit): 1155. ARM, ECR 342, fol. 212-3v; fol. 215-1 i 215-2.

⁵⁵⁹ Santamaría, 1990: 609-10. ARM, ECR 343, fol. 104-1v.

⁵⁶⁰ Santamaría, 1990: 617-8. ARM, ECR 343, fol. 155-3v.

⁵⁶¹ Santamaría, 1990: 619-20. ARM, ECR 343, fol. 160-5.

⁵⁶² Santamaría, 1990: 628. ARM, ECR 343, fol. 206-2.

l'empresa⁵⁶³. Un mes després, el 6 de novembre, Arnau de Font reconeixia tenir, de mà de Guillem de Sarrià, 140 quarteres de blat, que portaria a Bugia en la nau anomenada Palma⁵⁶⁴.

A la fi de 1243, el 29 de desembre, es troba documentat un contracte marítim de noliejament en el qual Acmet Abenyequir, sarraí d'Alacant, va noliejar la meitat del lleny de Bernat de Quart, de Sant Feliu de Guíxols, amb una tripulació de vuit mariners i un servent, per un preu de vint lliures, tres sous i vuit diners per un viatge d'Alacant a Alger o Bugia. Es faria una escala de trenta dies a Alacant i de trenta més a Alger o Bugia⁵⁶⁵.

La dècada de 1250 significà un canvi respecte als anys anteriors a causa de l'aparició dels alfòndecs de Tunis i Bugia els anys 1253 i 1258, respectivament. Com es pot observar, tot i haver-hi un menor nombre de documents localitzats, hi ha una major continuïtat temporal, i només hi ha un any en el qual no s'ha localitzat cap document.

Al llarg d'aquesta dècada hi haurà un altre canvi important en els personatges que apareixen a les comandes comercials respecte a les dècades anteriors. A partir d'aquesta dècada començaran a aparèixer recurrentment alguns noms els quals, gràcies a l'obra de Carme Batlle, poden seguir-se i veure com anaren formant xarxes familiars i clientelars per intentar controlar el comerç entre la Corona d'Aragó i els ports dels sultanats magrebins.

Un bon exemple seria el de la família Banyeres, començant per Arnau de Banyeres, draper, que el 1238 estava en actiu a la fira de Barcelona i relacionat amb els mercaders del sud de França. A Ramon de Banyeres, germà de l'esmentat Arnau, el trobem en un document de l'any següent, 1239, donant en comanda seixanta besants i mig a Ferrer de Nina per un viatge amb destinació a Tunis. No serà fins a la dècada de 1250, però, quan apareixerà recurrentment als documents. El juny de l'any 1250 apareix en un document, juntament amb Ramon Ricard (futur ambaixador de Jaume I i cònsol de l'alfòndec de Tunis), de compra d'una gran quantitat d'alum, 571 quintars, per un preu de 3.500

---

⁵⁶³ BC, núm. 34, reg. 5105.

<http://mdc.cbuc.cat/cdm/compoundobject/collection/pergaminiBC/id/50555/rec/2383>

⁵⁶⁴ Santamaría, 1990: 632. ARM, ECR 343, fol. 228-1.

⁵⁶⁵ Santamaría, 1990: 632. ARM, ECR 343, fol. 243v-244r.

besants. Aquests quintars d'alum serien comprats a Bonambran, enviat del sultà de Tremissèn a Barcelona, a canvi de subministrar-li l'armament d'una nau de Montpeller⁵⁶⁶. Ramon de Banyeres degué viatjar aquell any a Tremissèn, perquè segons un document del 26 de gener de 1251, Arnau Despuig, nauyer (pilot d'alta graduació d'una nau), reconeixia haver rebut els 120 besants que havia prestat a Banyeres a la capital del sultanat abdalwadita⁵⁶⁷. Dos mesos després, el 13 de març del 1251, tornem a trobar a Ramon de Banyeres pagant cent besants a Arnau de Guardiola, que prèviament els havia entregat a Guillem Burget amb destinació a Tremissèn⁵⁶⁸.

El 29 de febrer del mateix 1251, en documents procedents de l'ACFV, trobem a Berenguer Canut contractant Vendrell Mir per portar-lo a Ceuta, possiblement per a fer negocis allà. Prèviament, el 22 del mateix més, havia contractat a Pere, fill de Ferrer Arnau, per portar-lo a Ceuta, per quatre besants, però finalment va contractar a Mir pel preu de tres besants per estalviar en les despeses del viatge⁵⁶⁹. Uns dies després, el 8 de març, trobem a Tomàs de Sala rebent en comanda de P. Comela trenta lliures melgoreses per portar en viatge a Ceuta⁵⁷⁰.

L'any següent trobem un document en el qual Guillem de Soler va donar en comanda a Guillem de Calders, per portar a Tunis, en el vaixell de Pere de Palau, tres caixes de vermelló. Un cop venudes les caixes de vermelló G. de Calders invertiria els beneficis en la compra de pebre i cera, i els beneficis es repartirien al quart, és a dir, una quarta part per a Calders, el soci gestor (que feia les operacions i el viatge), i tres quartes parts per a Guillem de Soler, el soci capitalista⁵⁷¹.

A Jaume de Banyeres, fill de l'esmentat Arnau i nebot de Ramon, el trobem també comerciant en aquests temps, concretament el 16 de gener de 1253⁵⁷². Al document s'hi especifica que envià a Orà a Arnau Gilbert en comanda amb un carregament d'avellanes

---

⁵⁶⁶ Batlle, 1981: 297. ACB, 1-6-1608 i 1-6-3695. *Armamenta*, segons Batlle, podria ser armament o bé aparells i equipament d'una nau.

⁵⁶⁷ Batlle, 1981: 297. ACB, 1-6-3144.

⁵⁶⁸ Batlle, 1981: 297. ACB, 1-6-846.

⁵⁶⁹ Carreras i Candi, 1910: 472. ACFV, vol. IV.

⁵⁷⁰ Carreras i Candi, 1910: 471. ACFV, vol. IV.

⁵⁷¹ García Sanz; Madurell i Marimon, 1973: 153. ACB, 1-6-799.

⁵⁷² Batlle: Varela, 1988: 26. ACB, 1-6-3271.

per vendre. Com a soci capitalista s'especificà que Jaume de Banyeres obtindria tres quartes parts dels beneficis, mentre que Arnau Gilbert una quarta part.

Pel que fa a l'any 1254 s'han localitzat dos documents comercials. El primer d'ells, del 15 d'abril, és una comanda comercial en la qual Berenguer de Rubí (potser el mateix home que trobem el 1258 com a notari de l'alfòndec català de Tunis) rebé en comanda d'Arnau Argiloni vi per valor de cinquanta-nou besants per vendre a Bugia. Com de costum, el soci gestor, en aquest cas Berenguer de Rubí, rebria una quarta part dels beneficis obtinguts de l'operació comercial mentre que Arnau Argiloni en rebria tres quartes parts⁵⁷³. Aquest mateix any, el mes de juny, tornem a trobar als esmentats Ramon de Banyeres i Ramon Ricard. El 10 d'aquest mes de Banyeres reconeixia rebre en comanda de Ricard cinc-cents besants per invertir en cent cinquanta quintars de cera comprats a Boniacob, nunci del sultà de Tunis, i a Guillem de Montcada (alcaid de la milícia catalanoaragonesa de Tunis) a terres hàfsides per portar fins a Montpeller, on es vendria l'esmentada cera⁵⁷⁴.

Procedent de l'ACFV, trobem un document de l'agost del 1254 en el qual Na Guilleuma de Montcada, acompanyada per Bartomeu de Tornamira, va procedir a viatjar a la capital del sultanat hàfsida⁵⁷⁵. Curiosament, aquell mateix any, com ja s'ha dit, trobem un Montcada a Tunis també.

Del 1255 no en tenim notícies documentals, però del 1256, sí. El sis de maig d'aquest any F. d'Arbós reconeixia haver rebut de F. Egidi onze lliures i vuit sous melgoresos en forma de vuit canes i tres pams d'estams forts de grana a mesura de la cana de Montpeller per portar a Tunis⁵⁷⁶. El 19 de juny hi ha un document referent a la mort de Bernat Oller, mercader, qui va morir a terres del nord-oest d'Àfrica. Carreras Candi explica a la seva obra que la filla i hereva d'Oller, Maria, i el seu marit, Guillem de Sala, van donar poders a Guillem de Canals per cobrar l'herència del difunt comerciant⁵⁷⁷.

---

⁵⁷³ Sayous, 1975: 155-6. ACB, 1-6-3338.

⁵⁷⁴ García Sanz; Madurell i Marimon, 1973: 154-5. ACB, 1-6-760.

⁵⁷⁵ Carreras i Candi, 1910: 474. ACFV, vol. IV.

⁵⁷⁶ Carreras i Candi, 1910: 475. ACFV, vol. IV.

⁵⁷⁷ Carreras i Candi, 1910: 472. ACFV, vol. IV.

L'agost del mateix any trobem la liquidació d'un deute contret a Tunis⁵⁷⁸. El quatre de novembre d'aquell any es va firmar un document a Tunis entre Bernat de Riusec, de Manresa, i Guillem Colom i Bernat de Rubí. Bernat de Riusec va vendre a Guillem i Bernat quatre-cents mitgeroles de vi⁵⁷⁹.

El 14 de juliol del 1257, el mateix any de l'ambaixada de Jaume de Montjuïc a Tunis, trobem a Astruc d'Hispania rebent d'Egidi "Macellarii" (carnicer) setze lliures i vuit sous de Barcelona en comanda per portar a Tunis en el vaixell de G. Bonet⁵⁸⁰. Cinc dies després, P. De Puig rebia de B. de Sant Sixte quaranta-cinc lliures barceloneses de doblenc invertides en draps de lli i altres que portaria a Tunis en el lleny Cirarie.

A l'octubre, el dia 9, trobem a R. de Sala rebent en comanda de Bernat Fuster deu lliures per portar una comanda a Ceuta invertides en pells de llop, vendre-les i portar els beneficis a la tornada, dels quals tres quartes parts anirien per Fuster i una quarta part per Sala. El següent dia, 10 de juliol, Sala va rebre una comanda del seu germà Tomàs de quaranta-un lliures de Barcelona en cotó d'ultramar⁵⁸¹.

El 19 de gener de l'any 1258, trobem a Arnau de Sanabugia, qui va rebre 295 besants de mà de Guillem Andreu per portar a la capital del sultanat hàfsida, Tunis⁵⁸². El febrer tenim documentat a B. Boquet, vigatà, que va rebre d'un conciudadà 15 lliures barceloneses de doblenc invertides en cent seixanta draps de lli que portava en comanda a Tunis en el vaixell Maria⁵⁸³.

Uns mesos més tard, el 24 de maig del mateix any, el ciutadà de Barcelona Pere Bonfill i Pere Llobregat, capità de la nau Sant Miquel, varen prometre als mercaders Arnau Bardoner, Bernat de Boaria, Pere de Prat, Ramon de Girona, Bernat de Roquet i Bernat Prim que portarien des del port de Tunis fins al grau Montpeller sis-cents setanta quintars de mercaderies⁵⁸⁴. De la xifra mencionada, quatre-cents quintars eren de Pere de Prat i Ramon de Girona; cent d'Arnau Bardoner i de Bernat de Borianana; cent més de Bernat

---

⁵⁷⁸ Sayous, 1975: 159. ACB, 1-6-2816.

⁵⁷⁹ Batlle; Varela, 1988: 45-6. ACB, 1-6-2256.

⁵⁸⁰ Carreras i Candi, 1910: 476. ACFV, vol. IV.

⁵⁸¹ Carreras i Cand, 1910: 473. ACFV vol. IV.

⁵⁸² Bensch, 1995: 291. ACB, 1-6-2928.

⁵⁸³ Carreras i Candi, 1910: 475. ACFV vol. IV.

⁵⁸⁴ Batlle; Varela, 1988: 46-7. ACB, 1-6-1303.

Prim; i els setanta restants anaven a nom de Bernat de Roquet. Els sis-cents setanta quintars estaven repartits en ferro (6 millaresos), alumini (4 millaresos), dàtils (6 millaresos), cera, pebre, gingebre (6 millaresos) comí (sic) 7 millaresos, orxella (6 millaresos), [...], 6 millaresos, indi (anyil, colorant blau) (7 millaresos). Aquest document degué tenir certa importància, ja que, entre els testimonis a la signatura del document, hi trobem Berenguer de Perelada, cònsol de l'alfòndec català de Tunis.

Tan sols dos dies més tard, el 26 de maig de 1258, tornem a trobar els esmentats Pere Bonfill, Pere Llobregat, Guillem Rostany, Ramon de Girona i Pere de Prat. Els dos primers, Bonfill i Llobregat, varen comprar als genovesos *Ansaldus Ricius* i *Ansaldus Portonarius* la tarida de nom Sant Miquel per un valor de 1250 millaresos. Bonfill comprava dues parts de la nau i Llobregat una sisena part⁵⁸⁵.

Aquesta nau és la mateixa que es menciona al document anterior i amb la qual Llobregat havia de portar les mercaderies de diversos mercaders, entre ells les de Rostany, Girona i Prat, des de Tunis fins al grau de Montpeller. Possiblement, com era costum, la nau era propietat de diversos propietaris i Bonfill i Llobregat varen comprar-ne algunes parts per tenir o bé la propietat de tota la nau o bé una major porció d'aquesta.

El 6 d'agost del mateix any tornem a trobar Bonfill i Llobregat a Tunis, que van noliejar la seva nau, *Sant Miquel*, a Berenguer de Reguers (possiblement el mateix que seria cònsol de Tunis i de Bugia a la dècada de 1260), fixant un pagament de sis millaresos per quintar barbaresc de càrrega⁵⁸⁶.

Poc després, el 13 de setembre, trobem com a prestador a Tunis a Guillem Bassa, draper⁵⁸⁷. En relació amb els préstecs, el 23 d'octubre del mateix any trobem un dels marmessors de Guillem Colom, mort a Tunis l'any 1258 o abans, liquidant afers i deutes que tenia a terres hàfsides, com per exemple tres-cents besants que devia a Bernat de Riusec⁵⁸⁸.

---

⁵⁸⁵ Batlle; Varela, 1988: 47-8. ACB, 1-6-1682.

⁵⁸⁶ Batlle; Varela, 1988: 48-9. ACB, 1-6-1541.

⁵⁸⁷ Batlle; Varela, 1988: 27. ACB, 1-6-2973.

⁵⁸⁸ Batlle; 1989:103. ACB, 1-6-2912.

L'11 d'abril del 1259 trobem B. de Salliforis i al seu germà, A. de Salliforis, reconeixent davant de R. Janer haver rebut a Tunis 124 besants dels seus germans Bg. i B. Janer⁵⁸⁹. El 15 de setembre del mateix any trobem dos documents que fan referència a un viatge a Tunis. Al primer d'ells B. de Sentes es comprometia a servir durant un any a P. de Pujol a Tunis a canvi de cinc dobles d'or anuals. Al segon document, Berenguer Julià va comprometre's a servir a Berenguer de Viladecavalls a Tunis *vel in terra sarracenorum* per vint besants de plata anuals a més de manutenció i vestit per un període de dos anys. Si estiguessin més temps a Tunis, es pactaria *meliores salarium ad cognicionem unius amici mei et alterius*⁵⁹⁰.

Cinc dies després trobem documentat P. de Prat de Brulio reconeixent haver rebut de B. de Subtur Roca de Vic una comanda de 102 canes de fres de teler, 33 canes de fres de teler estret i 30 canes de fres de lis de Montpeller, el valor conjunt de les quals ascendia a un total de cinc-cents divuit sous i nou diners de Vic que havia de portar a Tunis⁵⁹¹.

El 3 de maig de 1260, un mes just després que Jaume I permetés als seus súbdits viatjar a la croada organitzada pel rei de Castella Alfons X (sempre que no ataquessin cap súbdit ni possessió hàfsida), hi ha documentat un contracte segons el qual Pasqual de Condamina i Guillem, fill de Maria de Salavert, viatjarien com a servidors d'Arnau de Puigblanquer a Tunis. Pocs dies després, l'11 del mateix mes, l'esmentat Arnau va contractar Bernat de Gosunyer de Sant Miquel de la Miana com a escuder al viatge que anava a realitzar amb destinació Tunis⁵⁹².

El 2 de juny del mateix any hi ha un document de liquidació de deute escrit a Tunis. Arnau de Ribes, cavaller de la milícia catalana a Tunis, havia donat al seu cunyat, el mercader Berenguer Adarró, diners en forma de comandes per portar a Barcelona i el 2 de juny passaren comptes d'una part de les operacions i deixaren constància escrita de les operacions pendents, per un valor de 500 dobles d'or. 220 d'aquestes dobles les rebia en comanda de part de Berenguer a Tunis i 280 que les hauria de rebre, en nom de Ribes, del prior dels frares predicadors de Barcelona⁵⁹³.

---

⁵⁸⁹ Carreras i Candi, 1910: 476. ACFV vol. IV.

⁵⁹⁰ Carreras i Candi, 1910: 474. ACFV vol. IV.

⁵⁹¹ Carreras i Candi, 1910: 475. ACFV vol. IV.

⁵⁹² Batlle, 1987: 130. ACB, 1-6-3190 i 3133.

⁵⁹³ Batlle, 1987: 129. ACB, 1-6-1379 i ACB 1-6-1720, partit per ABC.

Ja el 25 d'agost trobem una comanda amb destinació a Barbaria: Guillem de Banyeres, canonge, donava en comanda al seu parent, Guillem de Banyeres, laic, vint-i-set lliures barceloneses invertides en cent vint-i-set besants i sis millaresos per dur a Barbaria⁵⁹⁴. A la fi del mes de setembre, el dia 30, hi ha documentat un lliurament de masmudines vingudes d'Àfrica. Pere de Cardona, notari de Barcelona vinculat als mercaders i participant dels seus negocis, va donar 38,5 masmudines d'or, dobles de l'emir, a Romeu de Sant Cugat, avalat per l'oncle d'aquest últim, Bernat de Sant Cugat. Aquestes monedes havien estat transferides des d'Àfrica per mitjà de Ramon de Montjuïc⁵⁹⁵.

L'any següent, el 25 de març de 1261, B. de Brolio, habitant de Vic, reconeixia rebre en comanda de Bg. de Pont 7 lliures barceloneses de tern en forma de ganivets (*cultellis*) per portar a Tunis en el vaixell de Martí Llobet⁵⁹⁶. El 29 d'abril Ramon de Galliner i Guillem Miró reconeixien deure a R. de Minovis 40 besants pel viatge que farien a Tunis⁵⁹⁷. El 9 de maig Pere Julià va rebre en comanda de Sibil·la de Granera dues pells clares i tres gramalles de pell blanca de conill (per un valor de 8,5 lliures i 5 sous barcelonins) per portar i vendre a Tunis. El mateix dia Pere Julià va rebre de Bn. de Palau una pell "clapam" i 15 gramalles de conill blanc, set dotzenes d'estams de bayoncles" i dos bacons i dues dotzenes de draps "lioi" per portar a Tunis i vendre⁵⁹⁸.

El 16 de maig de 1261, Ramon Noguera va rebre a Tunis de mans de Guillem Vaquer, de Montblanc, 53 dobles d'or de l'emir amb la promesa de tornar-li'n la meitat per Nadal i l'altra meitat per Pasqua de l'any següent⁵⁹⁹. El mes de juny, el dia 5, trobem documentats artesans a l'alfòndec català de Tunis, com per exemple Bernat Sarriera, perpunter, que va ser nomenat procurador per Berenguer de Reguers, juntament amb Pere Ferrer⁶⁰⁰. A mitjan d'any, Berenguer Adarró va marxar de Tunis deixant deutes, com a mínim un de 170 besants, a Berenguer de Reguers⁶⁰¹.

---

⁵⁹⁴ Batlle; Varela, 1988: 24 i 41. ACB, 1-6-3175.

⁵⁹⁵ Batlle, 1989: 102. ACB, 1-6-2121.

⁵⁹⁶ Carreras i Candi, 1910: 475. ACFV, vol. VI.

⁵⁹⁷ Carreras i Candi, 1910: 474-5. ACFV, vol. VI.

⁵⁹⁸ García Sanz, 1967: 44-5 i 45-6. ACFV, vol. VI.

⁵⁹⁹ Batlle, 1989: 104. ACB, 1-6-2612.

⁶⁰⁰ Batlle, 1987: 132. ACB, 1-6-2851. Segons l'IEC, perpunter és aquell que fa perpunts, es a dir, vestes militars fetes de tela forta repuntejada i cotonada, que es portava damunt de tot de l'armadura.

⁶⁰¹ Batlle, 1987: 129. ACB, 1-6-2861.

El 21 de juliol del mateix any hi ha un document d'esposalles en el qual Ramon de Barberà, cavaller de la milícia, va rebre la dot de Saura, filla d'Arnau de Ribes i Berenguera Adarró⁶⁰².

Dels anys 1263 i 1264 no s'ha trobat documentació relacionada amb el comerç amb el Magreb. Aquest fet es podria deure a que no s'ha conservat la documentació, com ocorre amb altres anys.

L'any 1265 degueren solucionar-se, com s'ha dit, les desavinences entre Jaume I i els sultanats perquè torna a trobar-se als arxius documentació comercial. El 4 d'agost hi ha documentada una comanda comercial de 200 besants i dues armadures per dur a Barbaria⁶⁰³. El següent document està datat el 31 de desembre. Guillem Bartomeu va enviar a Ramon de Noguera com a procurador seu a Tunis per a cobrar als germans Guillem i Berenguer de Vilardell 30 dobles d'or de l'Emir⁶⁰⁴.

El 1266, el 15 de setembre, es troba documentat un contracte de noliejament en el qual Bernat Ferrer va noliejar la seva nau, de nom Sant Angel, a Pere Bonfill i Pere Janer per un viatge que farien des de Tunis a Barcelona. Amb la nau noliejaria els aparells de la nau, vuit mariners i un servidor⁶⁰⁵.

L'any 1268 hi ha documentades tres comandes comercials amb destinació Barbaria. El 22 d'abril hi ha una comanda donada per Jaume Ferran a Pere de Trípol per dur a Barbaria amb la nau de Pere Salembé i socis. La comanda està formada per 7,5 lliures de Barcelona. El lucre de l'empresa es repartirà al quart diner⁶⁰⁶.

Tres dies més tard, el 25 d'abril del 1268, trobem referències indirectes d'una comanda comercial de 100 besants invertits en forma de 20 cafissos de vi, entregats de mà del canonge barceloní Betran Delfí a Ramon de Sant Martí per dur a Barbaria. En la data esmentada els marmessors del canonge mort van recuperar 70 besants de la comanda de la mà de Pere Bonfill, armador de la nau⁶⁰⁷. El 7 de juny es troba una comanda donada

---

⁶⁰² Batlle, 1987: 129. ACB, 1-6-3486.

⁶⁰³ García Sanz; Madurell i Marimon, 1973: 164. ACB, 1-6-517.

⁶⁰⁴ Batlle, 1989: 104. ACB, 1-6-2129.

⁶⁰⁵ Bensch, 1995: 291. ACB, 1-6-39.

⁶⁰⁶ García i Sanz; Madurell i Marimon, 1973: 168-9. ACB, 1-6-2589.

⁶⁰⁷ Batlle; Varela, 1988: 30 i 42. ACB, 1-6-2727.

per Jaume Ferran a Pere de Trípol per dur a Barbaria amb la nau de Pere Salembé. La comanda està formada per 80 masmudines que portarà a Barbaria. El lucre obtingut es repartirà al quart diner⁶⁰⁸.

El següent document comercial data de l'1 de maig del 1269, data en la qual hi ha documentat a Guillem Rafart, qui va rebre en comanda de Jaume Ferran 67 lliures i 11 sous de Barcelona implicats en teixits i pells per dur a Tunis. El lucre de l'empresa es repartirà al quart diner⁶⁰⁹.

L'any 1270 hi ha sis documents de caràcter comercial. El 13 de gener, moment en el qual el rei Lluís IX de França estava preparant la croada contra Tunis, es troba documentat un contracte de nòlit de Montpeller amb destí Tunis. Berenguer Mallol, propietari de la nau *Sant Domènec*, va llogar la nau a Guillelmo Bibisaqua, representant i procurador del noble Guillem de Savignac, senyor de Châteauroux, qui devia pertànyer a l'exèrcit francès. Al document s'especifica que va noliejar tota la nau, amb els seus mariners, i ben condicionada per a transportar cavalls, és a dir, amb estables disposats en dos rengles de seixanta llocs cadascun, amb ferros per a immobilitzar-los les potes, grans recipients d'aigua dolça, etc. Mallol viatjaria amb ells, la nau seria posada sota l'autoritat de l'almirall del rei francès i Mallol hauria d'obeir l'almirall, els mariners, el senyor de Châteauroux i els seus homes. Només podria carregar mercaderies permeses per les esmentades autoritats. Mallol cobraria pel viatge 2.500 lliures torneses⁶¹⁰.

El 12 de març es troba documentat un conjunt de mercaderies per dur a Barbaria. Jaume Guitard i Romeu de Pou reconeixen tenir una comanda, formada per 25 lliures de Barcelona implicades en mercaderies diverses (teles, laca, vi, besants, etc.), de mà de Pere de Malla per dur a Barbaria. El lucre de l'empresa es repartirà al quart diner⁶¹¹.

Tres dies més tard, es troba documentat Sancho Díez comprant teixits als mercaders catalans de l'alfòndec de Tunis, Quadres i Roqueta⁶¹². El 2 de maig del mateix any Pere Remei i Berenguer de Sarrià reconeixen tenir una comanda, formada per 25 lliures de

---

⁶⁰⁸ García i Sanz; Madurell i Marimon, 1973: 169. ACB, 1-6-2087.

⁶⁰⁹ García i Sanz; Madurell i Marimon, 1973: 170. ACB, 1-6-1952.

⁶¹⁰ Batlle, 2013: 690-1 ACB, 1-6-4110.

⁶¹¹ García i Sanz; Madurell i Marimon, 1973: 171-2. ACB, 1-6-199.

⁶¹² Batlle, 1987: 130. ACB, 1-6-2109.

Barcelona, de mà de Jaume Ferran per portar a Sicília o Tunis. El lucre de l'empresa es repartirà al quart diner⁶¹³.

El 19 de setembre Gonzalbo Pérez d'Alcoba reconeixia haver rebut de Jaume de Roca noranta sous per a les despeses necessàries per viatjar amb dotze homes a Tunis⁶¹⁴. El 20 de setembre del mateix any es troba documentat un reconeixement de cobrament de trenta sous per cuir encomanats a Bugia⁶¹⁵. Cinc dies més tard, la mort de Pere de Caldes deixà documentat un traspàs d'una comanda de cera vinguda de Ceuta per un valor de 45 besants a la seva mare, Berenguera Bou⁶¹⁶.

L'any 1271 hi ha documentades diverses comandes comercials procedents de l'ACB. A la primera d'elles, datada del 8 de maig, Pere de Sarrià i Guillem de Sant Feliu varen rebre una comanda, formada per 25 lliures de Barcelona implicades en mercaderies diverses (teles, laca, oli, draps de lli, etc.) de mà de Jaume Ferran per portar a Barbaria. El lucre de l'empresa seria repartit al quart diner⁶¹⁷.

Tres dies després trobem dues comandes per dur a Barbaria. A la primera Berenguer de Sarrià i Pere Remer reconegueren tenir una comanda de mà de Guillem de Banyeres per portar en el viatge que farien a Barbaria. La comanda constà de 25 lliures de Barcelona implicades en mercaderies diverses. El lucre de l'empresa seria repartit al quart diner. Al segon document Berenguer de Sarrià i Pere Remei van rebre una comanda de 50 lliures de Barcelona, en forma de mercaderies diverses, de part de Bernat Peretallada per portar en el viatge que faran a Barbaria. El lucre de l'empresa es repartirà al quart diner⁶¹⁸.

Finalment, el setembre trobem una comanda atorgada a Pere d'Espluga de mà de Pere d'Om 12 lliures i 12 sous de Barcelona implicats en mercaderies diverses per portar a Bugia en el viatge que faran amb el vaixell de Maymoni de Ponteremio⁶¹⁹.

---

⁶¹³ García i Sanz; Madurell i Marimon, 1973: 172-3. ACB, 1-6-2125.

⁶¹⁴ Dufourcq, 1979: 69. ACA, Pergamins Jaume I, núm. 2046.

⁶¹⁵ Bensch, 1995: 291. ACB, 1-6-2648.

⁶¹⁶ Batlle; Varela, Elisa, 1988: 36 i 43. ACB, 1-6-3736.

⁶¹⁷ García i Sanz; Madurell i Marimon, 1973: 174-5. ACB, 1-6-2920.

⁶¹⁸ García i Sanz; Madurell i Marimon, 1973: 175 i 176. ACB, 1-6-2102 i 1-6-31.

⁶¹⁹ García i Sanz; Madurell i Marimon, 1973: 177. ACB, 1-6-2902.

L'any següent, 1272, hi ha diverses comandes amb destinació Barbaria, Dénia i Tunis. Les dues primeres estan datades del 9 de gener i tenen com a destinació Dénia i Barbaria. A la primera, Guerau Ferrer de Sant Gervasi i Simó de Riumaioles reconegueren tenir de Pere de Ribalta una comanda de 25 lliures de Barcelona, en forma de mercaderies diverses, per portar en el viatge que faran a Dénia i Barbaria. El lucre es repartirà al quart diner. A la segona, Guerau Ferrer de Sant Gervasi i Simó de Riumaioles reberen una altre comanda, per un valor de 12,5 lliures, en forma de mercaderies diverses, de mà de Joan de Banyeres per portar a Dénia i Barbaria⁶²⁰.

El primer dia de setembre trobem una comanda comercial a la qual Pere Cabrit, Guillem Maiol i Arnau de Puig reconegueren tenir en comanda 25 lliures de Barcelona, en forma de figues, donades de mà de Bernat de Fonts per portar a Dénia i a Tunis en la nau de Pere Cabrit. El lucre es repartirà al quart diner⁶²¹.

Uns dies més tard, el 26 del mateix mes, trobem documentat a Ramon de Piera jove i Ramon Casals, els quals van reconèixer tenir una comanda donada per Pere de Malla, en forma de mercaderies diverses, per dur a Barbaria en el vaixell de Bernat Miquel. El lucre es va repartir al quart diner⁶²².

El dia 12 o 30 de novembre del mateix any, Guillem de Bonastre i Bernat Marquès reconegueren tenir una comanda de 22 lliures i 3 sous, en forma de mercaderies diverses, de mà de Pere de Malla per portar a Barbaria. El lucre es repartirà al quart diner⁶²³.

Del 1273 s'ha trobat documentada una comanda comercial, que està datada el 7 d'abril i tingué com destí Tunis i Trípoli i seria transportada en el vaixell de Guillem Malgraner⁶²⁴.

El 20 d'agost del mateix 1273 trobem documentat a Joan Caynol, que va rebre permís de Jaume I per carregar dues naus amb mercaderies, tot i estar prohibit el comerç amb Tunis

---

⁶²⁰ García i Sanz; Madurell i Marimon, 1973: 177-8 i 178-9. ACB, 1-6-254 i 1-6-2769. Batlle, 1989: 102. ACB, 1-6-524, es tracta del mateix document que 1-6-2769.

⁶²¹ García i Sanz; Madurell i Marimon, 1973: 180-1. ACB, 1-6-361.

⁶²² Cuadrada; Orlandi, 1994: 33. ACB, 1-6-359.

⁶²³ Batlle, 1981: 334. ACB, 1-6-975.

⁶²⁴ Bensch, 1995: 288. ACB, 1-6-2990.

i Tremissèn, i anar a ambdós sultanats. El permís tindria una durada d'un any per poder portar, a la tornada del sultanat de Tremissèn, els vassalls de la Corona residents allà⁶²⁵.

El 1274 s'han trobat diversos documents. A l'inici d'any, el 25 de gener, Jaume I va notificar al batlle i als oficials de Mallorca i d'Eivissa que Romeu i Bonifaci podien capturar musulmans del sultanat de Tremissèn⁶²⁶. Aquest fet denota, possiblement, les males relacions entre la Corona d'Aragó i el sultanat de Tremissèn. Alhora, el 3 d'agost, trobem documentada una carta de Jaume I amb un llistat d'objectes prohibits per comerciar amb Tunis⁶²⁷. El 6 d'agost del mateix any, Jaume I va concedir permís als mercaders de l'illa de Mallorca per poder comerciar amb el sultanat de Tremissèn⁶²⁸. Si va concedir-se permís per comerciar amb el sultanat, devien haver-se solucionat les desavinences que portaren al monarca de la Corona a donar concessions de cors. Uns dies més tard, el 12 d'agost, el monarca Jaume I va autoritzar als mercaders Ramon Mercader i Francesc Cardona a comerciar amb els súbdits del sultanat de Tunis⁶²⁹.

Pel que fa a les comandes, hi ha un document del 1274. L'11 de febrer trobem documentada la compra de teixits per part de Guillem de Mont-roig a Bertran de Quadres i Pere Roqueta, mercaders residents a l'alfòndec català de Tunis⁶³⁰. El 20 de març del mateix any trobem a Bernat Martorell i Pere Mataró, els quals reconegueren tenir una comanda, de 63 lliures i 5 sous en forma de mercaderies diverses, de Joan de Banyeres per portar a Màlaga i Barbaria amb el vaixell de Mataró. El lucre es va repartir al quart diner⁶³¹.

Del 1275 no s'ha trobat cap document comercial, però si del 1276. El 28 de novembre trobem una comanda comercial per dur a Hispània (Granada). Pere Bertran i Guillem de Palau confirmaren i reconegueren tenir una comanda de Bernat de Font per portar a Hispània (Granada) i Barbaria en la barca de Berenguer de Rodorio i socis. Aquesta comanda era de 12,5 lliures de moneda de Barcelona invertides en vi, pebre i draps de lli,

---

⁶²⁵ https://patrimoniocultural.defensa.gob.es/sites/default/files/2017-03/153_AMN_SanzBarutell_Barcelona_Vol_3.pdf : 780 AMN 0212 Ms.0367 / Art. 20 / Núm. 002 i 003

⁶²⁶ Dufourcq, 1979: 80-1. ACA, Reg. 19, fol. 95-1

⁶²⁷ Cunchillos Plano, 1976: 488. ACA, Cartes Reials Jaume I, caps 1, núm. 24.

⁶²⁸ Dufourcq, 1979: 83-4. ACA, Reg. 19, fol. 154v.

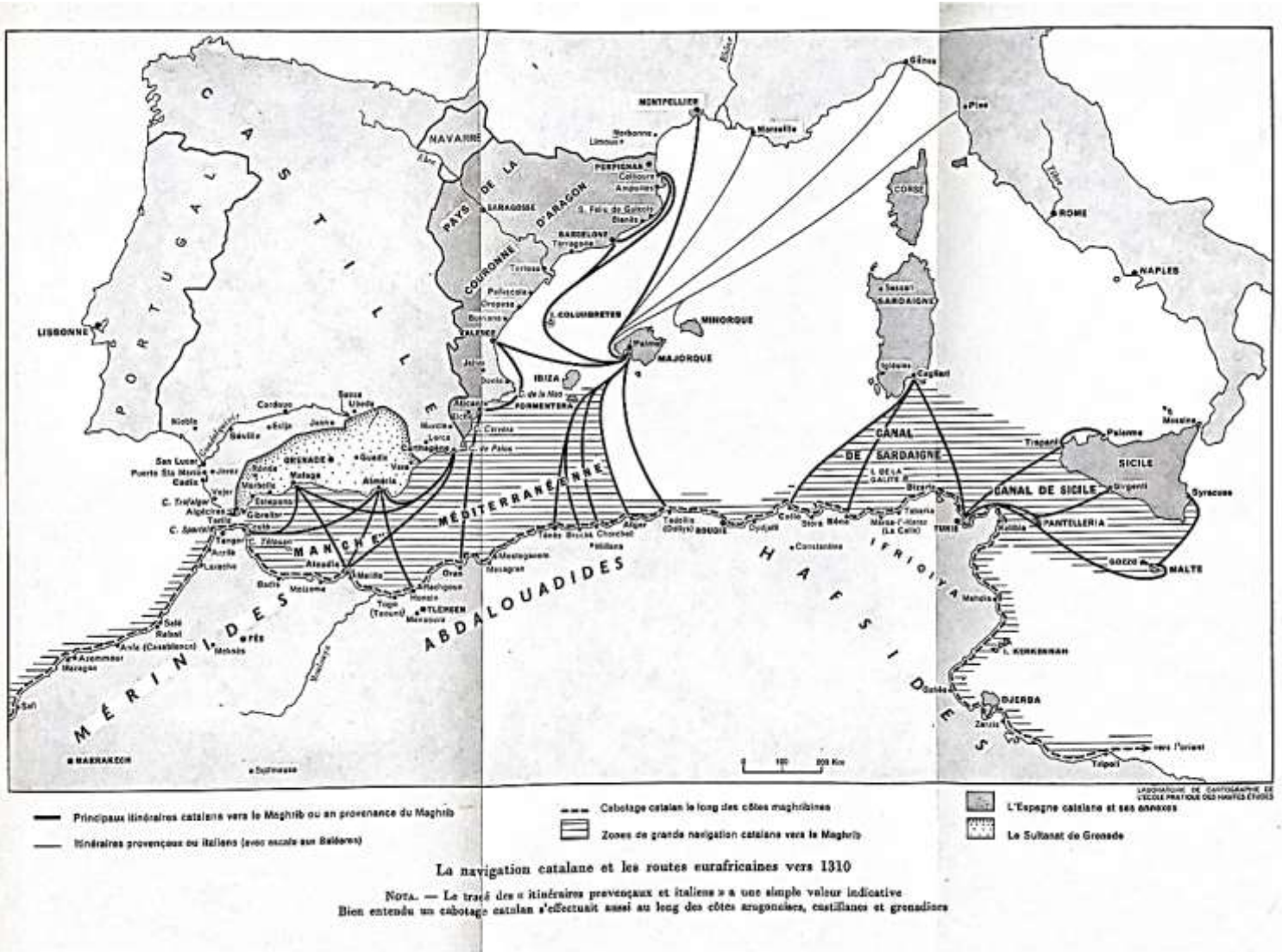
⁶²⁹ Dufourcq, 1979: 84. ACA, Reg. 19, fol. 159.

⁶³⁰ Batlle, 1987: 121. ACB, 1-6-2885.

⁶³¹ Batlle; Valera, 1988: 26 i 41. ACB, 1-6-2916.

teixits i altres mercaderies. Bertran i Palau prometeren vendre legalment les mercaderies i, del lucre obtingut, donar-ne a Font tres quartes parts; la quarta part restant seria per Bertran i Palau⁶³².

10.4 Ports i productes magrebins

Il·lustració 3 Mapa de la navegació catalana i les rutes euroafricanes cap al 1310

Per comerciar amb els sultanats del Magreb, els súbdits de la Corona d'Aragó varen utilitzar diversos ports.⁶³³ Pel que fa a l'antic imperi almohade, i futur sultanat de Fes, els súbdits de Jaume I van atracar als ports de Ceus, Badis, Alcúdia, Tànger (tots ells a la costa mediterrània), Arzila, Laraix, Salé, Fedala, Nife, Azemur, Mazagan i Safi (a l'oest,

⁶³² García i Sanz; Madurell i Marimon, 1973: 182-3. ACB, 1-6-512.

⁶³³ Mapa il·lustració 3 extret de: Dufourcq, 1966: 664.

banyats per les aigües de l'oceà Atlàntic). Al sultanat de Tremissèn els mercaders fondejaven els seus vaixells als ports d'Oran, Honein, Mostaganem, Tenes, Brecht i Sarxell. Referent al sultanat hàfsida, els ports emprats eren els de Bona, Bugia i Tunis⁶³⁴. Com bé indica López Pérez, les esmentades ciutats portuàries funcionaven com a pols de redistribució dels productes vinguts per mar fins als mercats interiors i, fins i tot, de l'Àfrica subsahariana. De la mateixa manera, aquestes ciutats eren capaces d'absorbir els productes del seu hinterland (els nuclis poblacionals i territoris més propers a la ciutat portuària) i posar-los a la venda, a l'espera que els mercaders europeus els comprassin⁶³⁵.

Dominique Valérian, a la seva obra *Bougie port maghrébin (1067-1510)*, reconstrueix i descriu el procés l'arribada dels mercaders europeus al port de la ciutat hàfsida fins als alfondecs⁶³⁶. Un cop els mercaders arribaven a l'espai portuari, podien portar les seves mercaderies d'un vaixell a un altre sense control dels agents de la duana, que tenien prohibit registrar la càrrega dels vaixells. Un cop els mercaders i els seus productes arribaven a port passaven a estar sota la responsabilitat i control del senyor de la ciutat (en cas de pèrdua de les mercaderies el sultà devia procedir a restituir-les). Després, s'arribaria a la duana, que servia tant per controlar l'entrada i sortida de les mercaderies (i així evitar el contraban i el frau) com per fer les operacions de compravenda sota la supervisió dels agents oficials⁶³⁷. La duana, com assenyala Valérian, servia també per donar un salconduit (*amân*) als mercaders estrangers per tal que gaudissin de protecció i llibertat de circulació dins el sultanat per un període de temps limitat. Per aquest motiu, els tractats acordaven *amân* col·lectius entre el sultà i els súbdits del poder cristià amb qui se signava el tractat. Les transaccions fetes a la duana comptaven amb la garantia dels sultans en cas que sorgís algun problema⁶³⁸.

Després de pagar les taxes de la duana en relació amb la importació de mercaderies portades pels mercaders europeus (normalment es pagava 10% del valor del producte, o un 5% en productes concrets com els cereals o les monedes d'or i plata) als funcionaris i que aquests haguessin rebut d'aquests últims un "albarà" (que garantia el pagament d'aquestes taxes perquè no fossin cobrades de nou), els mercaders i els seus productes

---

⁶³⁴ Ferrer i Mallol, 2007: 153.

⁶³⁵ López Pérez, 2019: 33-51.

⁶³⁶ Valérian, 2006: 247-273.

⁶³⁷ Valérian, 2006: 262.

⁶³⁸ Valérian, 2005: 444-5.

podien dirigir-se a l'alfòndec de la seva comunitat (com ja s'ha vist, cada regne/estat/ciutat-estat tenia el seu propi alfòndec).

També caldria referir-se a l'ús de les embarcacions que els mercaders feien servir per portar els seus productes als ports i terres dels sultanats magrebins. Normalment, es realitzava una explotació comercial conjunta de l'embarcació, és a dir, es noliejava a diversos interessats la superfície de la capacitat de càrrega de la nau en parts.⁶³⁹

Gual Camarena, a la seva obra, *El primer manual hispànic de mercaderia*, descriu els diversos agents que estaven implicats a la duana de la ciutat de Tunis. El *carcer* es creu que tenia les mateixes funcions que el *porter* de l'alfòndec i la ciutat. L'*escrivà* era qui anotava els drets, mentre que el *cabet* era l'encarregat de percebre el dret reial. El *casen* era el guardià de la duana i de les seves botigues⁶⁴⁰.

Els *bastaixos* (com els macips) eren els encarregats de carregar i descarregar les mercaderies alhora que els *barquers* les transportaven des dels vaixells fins al port. Els *corredors* eren els encarregats de vendre les mercaderies, de vegades amb l'ajut dels *torsimanys*, que eren traductors que ajudaven als cristians i els musulmans a entendre's en les transaccions si no parlaven el mateix idioma. Els *pesadors* tenien la funció de fer pesar els productes perquè tinguessin les mesures i grandàries acordades, mentre que els *quims* eren guardians. Els *moro* eren aquells que rebien els *albarà* i feien els pregons i els *testimonis* vigilaven les càrregues, les descàrregues i el lligat de les mercaderies⁶⁴¹. També hi havia oficials amb una funció desconeguda, com els *infans de duana* i els *senyors de la duana*⁶⁴².

Els productes que els mercaders catalans buscaven als sultanats magrebins eren diversos i variats, entre els quals hi havia or, esclaus, vori, plomes d'estruç, pebre de Guinea, ambre gris, alum blanc de Sijilmasa, cuirs, cera, llana, blat i dàtils, entre d'altres. A canvi, els súbdits de la Corona d'Aragó venien allà sal d'Eivissa, teixits de llana i lli, fustanys, vi,

---

⁶³⁹ Riera i Melis, 2015: 151.

⁶⁴⁰ Gual Camarena, 1981: 43.

⁶⁴¹ Gual Camarena, 1981: 43.

⁶⁴² Gual Camarena, 1981: 43.

quincalleria, coure, coltells de Vic, terrissa, espècies, perfums, oli, figues, avellanes, arròs, pells treballades, etc⁶⁴³.

Teixits

Madurell Marimon i García Sanz, a la seva obra *Comandas comerciales barcelonesas de la baja Edad Media*, explicaren que els teixits eren un objecte recurrent d'exportació cap als sultanats del Magreb. Aquests teixits (amb un paper important el cotó, el lli i la llana) eren exportats pel regne de França (Saint Quentin, Châlons, Arràs), de Narbona, de Lleida i de Vic, etc., cap al Magreb⁶⁴⁴. A les comandes localitzades s'han trobat tant matèries primeres (lli, pells, cotó), com teles processades i també peces de vestir ja manufacturades.

El 9 de maig de l'any 1219 Pere Dacs reconeixia haver rebut una comanda de mà de Ramon Romeu per portar a Tunis amb el lleny de Ferrer Osselli tres estanforts (teixits de llana) d'Arràs⁶⁴⁵.

A la dècada de 1230, concretament el 10 de gener de 1232, Joan de Gaulegio reconeixia per escrit que Pere de Forn havia entregat per mandat seu a Regort de Montpeller 20 lliures melgoreses i 29 coixins de bagadell (tela procedent de Bagdad, Alexandria o ultramar) de la comanda que Bernat Espanyol i el seu germà Tomàs Espanyol li feren en el viatge a Tunísia⁶⁴⁶.

El 27 d'abril de 1235 trobem Joan Barral a dues comandes comercials. A la primera d'elles va rebre, d'Ermengol d'Assilano i Pere de Monte Artesone, dos barragans⁶⁴⁷ per un valor de 21 lliures melgoreses per portar a Hispània (és a dir, Granada) o Ceuta. Al segon document s'hi especifica que Barral va rebre de Joan Ramon dos draps blaus de Sant Quintí (per un valor de deu lliures) i un drap vermell (per un valor de disset lliures) per portar a la mateixa destinació, és a dir, Hispània o Ceuta⁶⁴⁸.

---

⁶⁴³ Ferrer i Mallol, 2007: 153.

⁶⁴⁴ García Sanz; Madurell i Marimon, 1973: 45-6.

⁶⁴⁵ Brugués et al., 2019: 237-8. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 87.

⁶⁴⁶ Brugués et al., 2019: 341-2. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 134. <https://www.um.es/lexico-comercio-medieval/index.php/v/lexico/10704/bagadell>

⁶⁴⁷ Gual Camaren, 1968: 227-8. Tela feta de llana.

⁶⁴⁸ Ortega Villoslada, 2008: 161. AHN, Clero, carpeta 77, doc. 1 i 2.

L'any següent, el 15 de març del 1236, Berenguer de Mesquidelles i Bernat de Comes reconeixien haver rebut una comanda de Pere de Santacreu per portar a Ceuta, o a qualsevol altre lloc on la nau de Rovira i socis fes port per causa de negocis, 7 quintars i 1 arrova de cotó net, que tenien un preu de 43,5 lliures de Barcelona. Al mateix document també reconeixien tenir una comanda de Pere de Santacreu i de Pere, mariner, en el mateix viatge 12 quintars i mitja arrova d'orpiment net (utilitzat en pintura, tintoreria i com a producte medicinal) i 9 quintars menys 1 arrova d'alum (utilitzat en el procés de tintar teixits i en medicina) d'alabas per un preu de 50,5 lliures de Barcelona. Prometeren vendre-ho tot i invertir els guanys en conills o altres compres⁶⁴⁹.

El 4 de novembre del 1237 Guillem de Narbona va rebre una comanda de Pere de Forn per portar a Bugia amb el lleny de Bernat de Sants 25 lliures menys 5 sous de Barcelona implicats en drap de lli (i també mel, besants i mas mudines)⁶⁵⁰.

Poc abans d'acabar la dècada, el 31 d'octubre de l'any 1239, Ramon de Torrent i Jucef Barchi van rebre en comanda de Pere de Copons un sac de lli (i una esporta de canyella), per un valor de 21,5 lliures de Barcelona, per dur a Ceuta amb la nau de Ferer Remari⁶⁵¹.

El 19 d'abril del 1240 trobem una comanda en la qual Pere de Palau reconeixia tenir en comanda de Berenguer Salicrú 266 canyes de lli per un valor de catorze lliures i sis sous barcelonesos per negociar en el viatge que faria a Alger⁶⁵². El 8 d'agost el mateix any està documentat a Llätzer Domènec rebent de J. Abennàsser 82 besants i 3.000 millaresos d'argent en flassades i alocs de Menorca per dur a Ceuta⁶⁵³.

L'any 1242, el 24 de gener, trobem una comanda d'una peça de roba vermella (d'un valor de 25 lliures melgoreses) entregada per Bernat de Puig de Barcelona a Bernat de Tolosa per portar a Ceuta⁶⁵⁴. El 7 d'octubre del mateix any, Ali Almoyereni reconeixia tenir en comanda de Bernat de Font dos sacs de pells (a més de 50 sous melgoresos invertits en

---

⁶⁴⁹ Brugués et al., 2019: 403-4. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 181.
<https://www.um.es/lexico-comercio-medieval/index.php/v/lexico/7391/alumbre>.
<https://www.um.es/lexico-comercio-medieval/index.php/v/lexico/7744/orpiment>

⁶⁵⁰ Brugués et al., 2019: 441-2. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 213.

⁶⁵¹ Brugués et al., 2019: 486-7. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 241.

⁶⁵² Coll Font, 2012 (inèdit): 517. ARM, ECR 342, fol. 9-1v.

⁶⁵³ Coll Font, 2012 (inèdit): 556. ARM, ECR 343, fol. 277-5.

⁶⁵⁴ Coll Font, 2012 (inèdit): 733. ARM, ECR 342, fol. 13-1.

oli) per dur a Barbaria i invertir-los allà⁶⁵⁵. El 27 de novembre trobem documentada una comanda en la qual Alià Pellicer va rebre 26 teles de Xàtiva i quatre draps de lli prim sarraïns de mà de Ramon de Costa per un valor de 12 lliures i 12 sous per portar a Ceuta⁶⁵⁶.

El 3 d'abril del 1247 Joan de Bas va rebre una comanda de Raon Janfred, consistent en 7 "blaus" de Provença, un camelot de Provença⁶⁵⁷, dos "reyets" d'Ipres⁶⁵⁸ i 5 barragans de Locri (juntament amb vint sous melgoresos en diner) per portar-los i negociar-los a Tunis⁶⁵⁹. El 30 d'agost del mateix any trobem documentada una altra comanda de teixits per la qual Joan Colom va rebre de R. Spantor i del metge mestre Guerau teles i filferro, per un valor de setanta-dues lliures, per portar-les i negociar-les a Màlaga i Ceuta o algun altre lloc d'Hispania (Granada)⁶⁶⁰.

El 14 de juliol de 1257 Astruc d'Hispania va rebre en comanda d'Egidi Marcellarii setze lliures i vuit sous de Barcelona en comanda per invertir en teixits d'estam⁶⁶¹. Astruc hauria de viatjar a Tunis on comerciaria els teixits i rebria un quart dels beneficis obtinguts⁶⁶². Uns dies més tard, el 19 de juliol, trobem documentada una comanda segons la qual P. de Puig reconeixia haver rebut de B. de Sant Sixte 45 lliures barceloneses en forma de drap de lli per dur a Tunis⁶⁶³. El 10 d'octubre de 1257 hi ha una comanda de quaranta-una lliures de Barcelona invertides en cotó d'ultramar alhora que el 23 de febrer del 1258 hi ha una altra comanda de lli, un total de 160 draps de lli, per dur a Tunis, aquest cop per un valor de quinze lliures barceloneses de doblenc⁶⁶⁴.

També van tenir un gran paper en l'exportació cap als sultanats magrebins les pells de cabra (*boquines*) i altres productes de pelleteria de luxe⁶⁶⁵. Així mateix, es troba documentat el cas d'una comanda rebuda per part de Guillem de Sala el 26 de setembre

---

⁶⁵⁵ Coll Font, 2012 (inèdit): 909-10. ARM, ECR 342, fol. 109-4.

⁶⁵⁶ Coll Font, 2012 (inèdit): 965-6. ARM, ECR 342, fol. 126-2.

⁶⁵⁷ Gual Camarena, 1968: 247-8. Teixit originari d'Àsia menor feta amb pel de camell.

⁶⁵⁸ Gual Camarena, 1968: 338-9. Tela feta a Iprés, regió de Flandes, actual Bèlgica.

⁶⁵⁹ Santamaría, 1990: 617-8. ARM, ECR 343, fol. 155-3v.

⁶⁶⁰ Santamaría, 1990: 628. ARM, ECR 343, fol. 206-2.

⁶⁶¹ Gual Camarena, 1968: 431. Tela de llana, fil de llana pentinada.

⁶⁶² Carreras Candi, 1910: 476. Vol. V.

⁶⁶³ Carreras Candi, 1910: 475. Vol. V.

⁶⁶⁴ Carreras Candi, 1910: 473 i 475. Vol. V.

⁶⁶⁵ García Sanz; Madurell i Marimon, 1973: 58. Gual Camarena, 1968: 235.

de l'any 1257, en la qual es comprometia a portar les deu lliures obtingudes de mà de Bernat Fuster a Ceuta per comprar pells de llop⁶⁶⁶.

També podien vendre's teixits manufacturats, com és el cas de les gramalles⁶⁶⁷. El 9 de maig del 1261 Pere Julià va rebre en comanda de Sibila de Granera dues pells "claras"⁶⁶⁸ i tres gramalles de pell blanca de conill per un valor de vuit lliures i mig i cinc sous barcelonins per portar a Tunis i vendre-les allà. El mateix dia Pere Julià va rebre de Bn. de Palau una pell "clapam" i 15 gramallers de blancs de conill⁶⁶⁹ i set dotzenes de estamenya de bayoncles i dos bacons i dues dotzenes de draps "lioi" per portar a Tunis i vendre-ho al dit lloc⁶⁷⁰.

El 20 de setembre de 1270 hi ha un document de reconeixement de cobrament de trenta sous per cuirs encomanats a Barbaria⁶⁷¹. Uns anys més tard, l'11 de febrer de 1274 trobem un cavaller de la milícia catalana a Tunis, Guillem de Montroig, comprant teles als mercaders de l'alfòndec de Tunis, Bertran de Quadres i Pere Roqueta⁶⁷². El 1277 tornem a trobar als mercaders Quadres i Roqueta, en aquest cas en un document de cobrament de deute, contret per Guillem de Vilardell (difunt), per la compra de teles el 17 de novembre de 1273 i no pagades⁶⁷³.

Productes alimentaris

Madurell Marimon i García Sanz, a la seva obra, consideraren el comerç dels aliments com un dels elements d'intercanvi més important a la Mediterrània juntament, com s'ha vist, amb els teixits. Així doncs, 16 de març del 1236 Bernat de Comas i Berenguer de Mesquidelles reconeixien haver rebut en comanda de Pere de Forn 6,5 lliures de Barcelona en bacó i sagins (greix de porc) per portar a Ceuta amb la nau de Guillem de Rovira i els seus socis⁶⁷⁴.

---

⁶⁶⁶ García Sanz, 1967: 44. Vol. V.

⁶⁶⁷ Gual Camarena, 1968: 329. Vestit còmode típic del segle XIII europeu utilitzada tant per les classes benestant com per les classes baixes.

⁶⁶⁸ Gual Camarena, 1968: 390. Pell per folrar o guarnir.

⁶⁶⁹ Gual Camarena, 1968: 269 i 290. Pell de conill.

⁶⁷⁰ García Sanz, 1967: 44. Vol. VI.

⁶⁷¹ Bensch, 1995: 291. ACB, 1-6-2648.

⁶⁷² Batlle, 1987: 121. ACB, 1-6-2885.

⁶⁷³ Batlle, 1987: 131. ACB, 1-6-3258.

⁶⁷⁴ Brugués et al., 2019: 405-6. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 172.

L'any següent, el 4 de novembre de 1237, Guillem de Narbona va rebre en comanda de Pere de Forn per dur a Bugia amb el lleny de Bernat de Sants i els seus socis, 25 lliures menys 5 sous de Barcelona implicats en mel (també drap de lli, besants i masmudines)⁶⁷⁵. Abans d'acabar la dècada, el 31 d'octubre de 1239 Ramon de Torrent i Jucef Barchi van rebre en comanda de Pere de Copons una esporta de canyella (i un sac de lli) per un valor de 21,5 lliures de Barcelona, que portarien a Ceuta amb la nau de Ferrer Remari i els seus socis⁶⁷⁶.

Iniciant la dècada de 1240, el 21 de maig trobem documentat a Arbert de Sant Cugat reconeixent haver rebut de Constantí de Constantí una comanda de 12,5 lliures de Barcelona implicades en oli d'oliva, papir i mitja dotzena de forment per dur a Bona en el lleny de Bernat de Messina i els seus socis⁶⁷⁷.

El 16 de gener de 1242 hi ha un document de debitori en el qual J. Corretger reconeix deure a Arnau Vallespir un quintar de mantega de Menorca que pagarà al cap de 10 dies del retorn del viatge a Ceuta amb la nau de Gilenso⁶⁷⁸. El 5 de maig del mateix any hi ha documentada una comanda mercantil a la qual G. Mir reconeix tenir, en nom de Pere de Lleida, nou gerres d'oli (per un valor de cent deu sous) per dur a Bona amb la barca d'Arnau Gallard⁶⁷⁹.

El 15 d'octubre de l'any 1246 Arnau de Font va rebre de ser Jacob de 2050 besants, import del valor del blat i de l'ordi (incloses les despeses de transport) exportats a Ceuta amb el lleny de Bernat de Molí i la galiota de Pere de Tortosa⁶⁸⁰. Un any més tard, el 6 d'octubre de 1247, hi ha un document de comanda en el qual Ramon Boter, jove, reconeix haver rebut de Pere de Forn vint lliures invertides en vint cafissos de vi i sis bótes per portar-les a Ceuta. Un cop allà havia de vendre el vi, invertir-ne els beneficis en altres mercaderies i, a la tornada, retornar el capital invertir i tres quartes parts dels beneficis obtinguts de l'operació⁶⁸¹. El 6 de novembre del mateix 1247 tornem a trobar a Arnau de Font exportant gra cap al nord d'Àfrica. En aquest cas es tracta d'un document en el qual Arnau

---

⁶⁷⁵ Brugués et al., 2019: 441-2. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 213.

⁶⁷⁶ Brugués et al., 2019: 486-7. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 241.

⁶⁷⁷ Brugués et al., 2019: 496-7. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 248.

⁶⁷⁸ Coll Font, 2012 (inèdit): 728. ARM, ECR 342, fol. 11-4v.

⁶⁷⁹ Coll Font, 2012 (inèdit): 793-4. ARM, ECR 342, fol. 73-4v..

⁶⁸⁰ Santamaría, 1990: 609-10. ARM, ECR 343, fol. 104-1v.

⁶⁸¹ BC, núm. 34, reg. 5105.

de Font reconeix tenir de mà de Guillem de Sarrià cent quaranta quarteres de forment (blat) per portar a Bugia amb la nau Palma per un valor de set-cents sous⁶⁸².

Sobre els cereals s'hauria de remarcar que, essent un producte de gran importància, apareix al tractat firmat entre Jaume I i el sultanat hàfsida de Tunis l'any 1271. En aquest document s'establí que el forment i l'ordi que els mercaders de la Corona d'Aragó portessin (l'exportaven des de Sicília) estarien exclosos de pagar el delme. Aquesta excepció fiscal tornaria a aparèixer al tractat signat entre ambdues parts l'any 1285.

Els genovesos també tenien bonificacions sobre el gra; doncs, tal com s'ha indicat més amunt, si una carestia afectava els genovesos i necessitaven urgentment aliment, el Comú de Gènova podia fer servir cinc naus carregades de gra anualment de terra del sultà. Si el cafís era venut a Barbaria de tres besants a tres i mig, a la mesura de cafís dels Moadis, no havien de pagar cap dret. Si valia més de tres besants, cinc millaresos, el cafís, no s'hauria de permetre exportar-ho. Aquesta clàusula permetia als genovesos abusar i al·legar, fos veritat o no, carestia cada any per obtenir majors quantitats de gra per poder vendre'l a major preu, després, als mercats europeus.

El 25 d'abril del 1268 trobem referències indirectes d'una comanda comercial de 100 besants invertits en forma de 20 cafissos de vi, entregats de mà del canonge barceloní Betran Delfí a Ramon de Sant Martí per dur a Barbaria. En la data esmentada els marmessors del canonge mort van recuperar 70 besants de la comanda de la mà de Pere Bonfill, armador de la nau⁶⁸³.

El primer dia de setembre del 1272 trobem una altra comanda de productes alimentaris. Bernat de Fonts va atorgar en comanda a Pere Cabrit, Guillem Maiol i Arnau de Puig vint-i-cinc lliures de Barcelona invertides en figues amb destinació Dénia i Tunis. Dels beneficis d'aquesta empresa Fonts n'obtindria tres quartes parts del benefici i Cabrit, Maiol i Puig una quarta part⁶⁸⁴.

---

⁶⁸² Santamaría, 1990: 632. ARM, ECR 343, fol. 228-1.

⁶⁸³ Batlle; Varela, 1988: 30 i 42. ACB, 1-6-2727.

⁶⁸⁴ García Sanz; Madurell i Marimon, 1973: 180-1.

Noliejament i vaixells

Els contractes de “lloguer” de naus eren comuns a l’edat mitjana, i durant el regnat de Jaume I s’han localitzat diversos documents que es refereixen al noliejament de naus diverses per portar mercaderies als territoris del Magreb i terres de la Corona d’Aragó. Alhora també s’ha trobat algun document referent a compravenda de naus. Així doncs, s’ha considerat dedicar un petit apartat a aquest tipus de documents.

El dia 18 d’abril del 1228 Pere de Cotlliure, calafat, prometia a Gandolf Sopera, Pere de Forn, Guillem de Pont i Parent de Claver que seguiria la seva nau durant el viatge que fessin a Ceuta o a qualsevol altre port que naveguessin per causa de mercaderies ajudant i protegint la nau a canvi d’un pagament d’onze besants d’argent i *mitgeroles* de vi i sis quintars en rèdit⁶⁸⁵.

El 5 de febrer de l’any 1236 Pere de Forn reconeixia haver rebut en comanda de Joan Corretger, en el viatge que faria a Tenes amb el lleny de Bernat Llull i els seus socis, 42 besants i 1 millarès d’argent. Al mateix document Forn reconeixia haver-li pagat 20 besants millaresos en concepte de lloguer del lleny⁶⁸⁶. El 23 d’octubre del mateix any Joan Barral i Raimon Cortes van noliejat la nau d’Obertus de Rupe, de nom Sant Nicolau, amb els seus mariners, per portar sal d’Eivissa a Tenes i Bugia. Els mercaders pagarien sis diners per almud (mesura de grans)⁶⁸⁷. El 6 de novembre del mateix any Ferrer Osselli i Ramon de Cànoves llogaren a Guillem de Salavert la seva barca en el viatge a Tenes, amb tota la seva eixàrcia i aparells (vela de cotó, vela de cànem, tres àncores, dues gúmenes i tota l’eixàrcia que fos necessària) per un preu de 80 besants millaresos d’argent a pagar 10 dies després que la barca fes port a Tenes o a qualsevol altre port.

Hi ha un document de noliejament, datat de l’11 de juliol de 1242, en el qual Bernat Gallard va arrendar la seva sagetia a favor del seu germà Arnau Gallard i a Arnau de Girona, Arnau Pellicer i Bernat de Font per anar de Mallorca a Dénia, Alacant, Barbaria i Menorca. El preu del lloguer de la nau variaria depenent de la destinació del viatge. Si

---

⁶⁸⁵ Brugués et al., 2019: 289-90. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 122.

⁶⁸⁶ Brugués et al., 2019: 398. AMSBM, MSCB, Pergamins, núm. 174.

⁶⁸⁷ Alou Forner, 2000: 475. AHN, secció Clergat, carpeta 77, núm. 19.

viatjaven a Dénia haurien de pagar divuit besants, a Alacant 22, a Barbaria 44 besants i a Menorca 50 sous⁶⁸⁸.

El 12 d'abril del 1247 hi ha documentat un contracte de noliejament, Guillem de Segàs, de Tortosa, va noliejar la vuitena part del seu lleny a Berenguer Miquel de Tortosa, que havia de navegar amb destinació a Eivissa i Alger o Bugia, per un preu de seixanta besants⁶⁸⁹.

El 29 de desembre del mateix any, Acmet Abenyequir, sarrai d'Alacant, va noliejar la meitat del lleny de Bernat de Quart, de Sant Feliu de Guíxols, amb una tripulació de vuit mariners i un servent, per un preu de vint lliures, tres sous i vuit diners per fer un viatge des d'Alacant fins a Alger o Bugia, fent una escala de trenta dies a Alacant i trenta dies més a Alger o Bugia⁶⁹⁰.

El febrer de l'any 1251 trobem dos documents de noliejament. En el primer, datat del dia 22, Berenguer Canut va contractar a Pere, fill de Ferrer Arnau, per portar-lo a Ceuta per un preu de quatre besants⁶⁹¹. Uns dies més tard, el 29, però, va contractar Vendrell Mir per un preu de tres besants.

El 26 de maig de l'any 1258 trobem un document de compravenda d'una nau. Pere Bonfill i Pere Llobregat van comprar als genovesos *Ansaldus Ricius* i *Ansaldus Portonarius* la tarida anomenada *Sant Miquel* per un valor de 1250 millaresos. Bonfill comprà dues parts de l'embarcació i Llobregat una sisena part⁶⁹².

A la fi de la dècada, el 18 de febrer del 1259, Guillem Salembe va acordar amb Guillem Manera i R. Bolortro portar-los amb les seves mercaderies des de Ceuta fins a Palma de Mallorca⁶⁹³.

---

⁶⁸⁸ Coll Font, 2012 (inèdit): 832. ARM, ECR 342, fol. 84-3.

⁶⁸⁹ Santamària, 1990: 619-20. ARM, ECR 343, fol. 160-5.

⁶⁹⁰ Santamària, 1990: 632. ARM, ECR 343, fol. 243v-244r.

⁶⁹¹ Carreras i Candi, 1910: 472. ACFV, Vol. IV.

⁶⁹² Batlle; Varela, 1988: 47-8. ACB, 1-6-1682.

⁶⁹³ Ortega Villoslada, 2008: 163. AHN, Sección clero, carpeta 84, núm. 6.

El 6 d'agost del 1258 trobem documentats Pere Bonfill i Pere de Llobregat a Tunis, que van noliejar la seva nau, de nom Sant Miquel, a Berenguer de Reguers, per un preu de sis millaresos per quintar barbaresc de càrrega⁶⁹⁴.

El 15 de setembre de l'any 1266 Bernat Ferrer es troba documentat en un contracte de noliejament en el qual va noliejar la seva nau, de nom Sant Àngel, a Pere Bonfill i Pere Janer, per un viatge des de Tunis a Barcelona. Amb la nau noliejaria els aparells de la nau, vuit mariners i un servicial⁶⁹⁵.

El 13 de gener de any 1270, moment en el qual el rei Lluís IX de França estava preparant la croada contra Tunis, es troba documentat un contracte de nòlit de Montpeller amb destí Tunis. Berenguer Mallol, propietari de la nau *Sant Domènec*, va llogar la nau a Guillelmo Bibisaqua, representant i procurador del noble Guillem de Savignac, senyor de Châteauroux, qui devia pertànyer a l'exèrcit francès. Al document s'especifica que va noliejar tota la nau, amb els seus mariners, i ben condicionada per a transportar cavalls, és a dir, amb estables disposats en dos rengles de seixanta llocs cadascun, amb ferros per a immobilitar-los les potes, grans recipients d'aigua dolça, etc. Mallol viatjaria amb ells, la nau seria posada sota l'autoritat de l'almirall del rei francès i Mallol hauria d'obeir l'almirall, els mariners, el senyor de Châteauroux i els seus homes. Només podria carregar mercaderies permeses per les esmentades autoritats. Mallol cobraria pel viatge 2.500 lliures torneses⁶⁹⁶.

El 6 d'octubre del 1274, en el document de l'ambaixada del cavaller Sant-Llehi amb destinació Tunis, trobem que aquest cavaller va rebre de mà de l'infant Pere un préstec per pagar el noliejament del vaixell i les despeses del viatge per realitzar l'esmentada ambaixada⁶⁹⁷.

---

⁶⁹⁴ Batlle; Varela, 1988: 48-9. ACB, 1-6-1541.

⁶⁹⁵ Bensch, 1995: 291. ACB, 1-6-39.

⁶⁹⁶ Batlle, 2013: 690-1 ACB, 1-6-4110.

⁶⁹⁷ Miret i Sans, 2007: 511. Dufourcq, 1966: 127.

Captius

Els esclaus o captius, musulmans en aquest cas, eren una de les “mercaderies” més importants del comerç medieval mediterrani. Als documents s'utilitza el terme sarraí, que denota la seva procedència hispànica o magrebina, tal com apuntaren García Sanz i Madurell Marimon⁶⁹⁸. Aquests captius musulmans eren portats a terres musulmanes per “vendre'ls”, o millor dit, per cobrar-ne un rescat per alliberar-los.

La primera referència al comerç d'esclaus d'entre tots els documents localitzats data del 31 de maig de l'any 1231. Pere de Graner va rebre en comanda de Berenguer de Lió dos-cents cinquanta sous per invertir-los en sarraïns a Mallorca. Un cop comprats els sarraïns, els haurien de portar a Ceuta per vendre'ls, i dels beneficis Berenguer n'obtindria tres quartes parts i Pere una quarta part⁶⁹⁹. Caldria recordar que el 1231 acabà la conquesta de l'illa de Mallorca per part del monarca de la Corona, Jaume I, de manera que hi hauria una gran quantitat de captius i presoners sarraïns a l'illa per comprar i vendre.

L'any 1240, el 20 de desembre, Ramon Pellicer va convenir amb Berenguer de Fortam sobre un sarraí i altres mercaderies que aquest últim portaria a Tunis per vendre. Dels beneficis Pellicer se'n quedaria amb la meitat⁷⁰⁰.

El 2 d'abril de l'any 1243 trobem documentats a G. Blader i Bernat Rabassa, reconeixent deure a Martí Bertran quaranta-sis besants d'argent per un esclau, anomenat Mahomet Almalequi, que portarien a Ceuta per vendre'l i pagar a Bertran en tornar a Mallorca⁷⁰¹.

El 25 de gener de l'any 1274 Jaume I va notificar al batlle i oficials de Mallorca i d'Eivissa que Romeu de Castellet i Bonifaci podrien capturar musulmans del regne de Tremissèn⁷⁰². El 19 d'agost del mateix any, Jaume I va concedir autorització a la societat mercantil formada per Berenguer d'Artés, Berenguer de Sala i Jaume Martí per viatjar a

---

⁶⁹⁸ García Sanz; Madurell i Marimon, 1973: 56-7.

⁶⁹⁹ Ginebra, 1998: 326-7. ACFV-I, fol. 50-2v.

⁷⁰⁰ Coll Font, 2012 (inèdit): 626. ARM, ECR 341, fol. 130-5.

⁷⁰¹ Coll Font, 2012 (inèdit): 1084. ARM, ECR 342, fol. 144-6v.

⁷⁰² Dufourcq, 1979: 80-1. ACA, C., reg. 19, fol. 95-1.

Tremissèn a vendre sarraïns i també per vendre'ls lliurement dins dels territoris de la Corona d'Aragó⁷⁰³.

Gràcies al procés de la lleuda de Tortosa (datat entre 1302 i 1303) es pot saber el nom d'alguns patrons de nau, mariners i mercaders que viatjaren al nord d'Àfrica⁷⁰⁴. Aquest procés judicial es realitzà per resoldre el conflicte sobre si els ciutadans de Barcelona havien de pagar o no la lleuda de Tortosa. El problema residia en la confusió sobre quin tipus de nau s'utilitzava per al comerç, perquè les barques que havien de pagar la lleuda però les naus i llenys grans no. Per complicar més la situació, si les embarcacions navegaven evitant el tram de costa entre Montcolobrer i Tortosa no havien de pagar l'impost. D'aquest procés judicial Coral Cuadrada en va extreure els noms de patrons de nau i mercaders que, en temps de Jaume I (i després del seu regnat), viatjaren al Magreb⁷⁰⁵:

Taula 23 Procés judicial de la Lleuda de Tortosa 1302-1303

Patró de nau	any	vaixell	destí
Bernat Contells	1242	Llenys, barques	Hispania, Barbaria
Bonanat Marca	1252	Nau, lleny	Barbaria, Ceuta, Eivissa, Tortosa
Berenguer Mesclans	1257	Naus diverses	Hispania, Barbaria
Llobet Culteller	1262	Lleny, barca	Ceuta, Dénia, Orà, Massagran, Salé, Eivissa, Tortosa
Guillem ça Oliva	1272	Llenys grossos	Almeria, Màlaga, Ceuta, Alcúdia, Mallorca, Tortosa
Guillem Peraç	1272	Llenys grossos	Hispania, Barbaria, Mallorca, Tortosa, Barcelona
Guillem ça Serra	1272		Hispania, Barbaria, Mallorca, Tortosa
Arnau Oliver	1272	Llenys grossos	Barcelona, Hispania, Barbaria, València
Guillem de Lledó	1272	Lleny de P. Cirera	Ceuta
Guillem Martorell	1272	Llenys propis	Hispania, Barbaria
Guillem Llobet	1272	Lleny	Tortosa, Aquarubea (Barbaria)
Bernat d'Arcanova	1273		Hispania, Barbaria

⁷⁰³ Miret i Sans, 2007: 506-7. ACA, C., reg. 19, fol. 162.

⁷⁰⁴ Cuadrada, 2001: 32-7.

⁷⁰⁵ Cuadrada, 2001: 32-35.

A la taula hi ha un total de dotze noms, la majoria dels quals estan datats a la dècada de 1270. El topònim del nord d'Àfrica que apareix més cops és el genèric "Barbaria", que fa referència a la costa del nord d'Àfrica occidental (actuals Marroc, Algèria, Trípoli i Tunísia), sense especificar. El següent que més apareix és el de Ceuta, ciutat costanera que apareix molt sovint en la documentació. Gràcies a aquesta font primària es pot saber quins altres ports del Magreb freqüentaven els mercaders de la Corona d'Aragó.

A la taula realitzada per la dra. Cuadrada hi ha les confessions d'alguns homes que viatjaren a Barbaria o altres indrets del nord d'Àfrica, però no s'han inclòs a la taula perquè no hi apareix la data del viatge. Per prudència no s'hi han inclòs, perquè el procés de la lleuda de Tortosa data del 1302-1303 i algunes de les confessions amb data més antiga són de la dècada de 1290.

Serien els casos de: Bernat Roig (Hispania, Barbaria); Guillem Palet (Hispania, Barbaria, Mallorca, Tortosa); Bertran de Vic (Hispania, Barbaria); Ramon sa Torra (Hispania, Barbaria); Arnau de Vic (Hispania, Barbaria); Arnau Salvador (Hispania, Barbaria); Guillem de Pruners (Hispania, Barbaria); Guillem des Brull (Ceuta, Orà, Honé, Mallorca, Dénia, Barbaria).

10.5 Prosopografia de mercaders

Gràcies als estudis de Carme Batlle, entre d'altres, i la documentació trobada (comercial i testaments) poden definir-se mínimament les vides, les activitats i les interrelacions dels actors del comerç del present tema d'estudi.

Una de les famílies més ben estudiades per la dra. Batlle són els integrants de la família Banyeres, que trobem documentada a Barcelona a l'inici del segle XIII. Albert (o Arbert), pare de Ramon i Guillem Banyeres (el draper i el canonge que mencionarem a continuació), el trobem el 1192 casant-se amb la barcelonina Juliana Descamp. El germà d'Albert, Ramon (oncle de Ramon i Guillem) el trobem documentat el 26 de juliol de 1206 comprant, juntament amb Pere de Sant Just, un obrador (lloc on desenvolupar la seva activitat i conservar les mercaderies) al Mercadal de Barcelona per set-cents cinquanta sous de Barcelona al propietari d'aquest, Arnau Bou. El 1224 Ramon adquirí

un altre obrador prop del primer⁷⁰⁶. Gràcies al testament d'aquest Ramon (datat el 1249) es pot saber que la casa d'aquest ric barceloní tenia una doble golfà a la part superior, possiblement perquè les golfes esmentades unien dues cases del mateix propietari⁷⁰⁷.

El 30 de juliol de l'any 1207 trobem a Albert Banyeres, gendre d'Arnau Descamp, i al seu germà Ramon de Banyeres actuant (juntament amb Guillem Richer) com a prohoms de la ciutat comtal en un litigi entre el mencionat Arnau Descamp i Bernat Cornellà per una paret mitjanera a la data mencionada. Així doncs, dins les institucions municipals de Barcelona⁷⁰⁸.

La família Banyeres la trobem comerciat al nord d'Àfrica el juny de l'any 1239. A l'esmentat any Ramon, draper (fill d'Albert Banyeres i Juliana Descamp, germà de Guillem Banyeres, canonge, i nebot del Ramon Banyeres de l'obrador) participà en una comanda comercial amb destinació Tunis. Els seus negocis degueren prosperar positivament al llarg dels anys perquè el juny de 1250 trobem a Ramon en una operació comercial de gran envergadura, la compra de 571 quintars d'alum per un valor de quatre mil besants. Aquest alum, provinent de Castella, fou comprat conjuntament amb Ramon Ricard, un ric barceloní (que en pagà una tercera part del cost) que seria ambaixador reial a Tunis i cònsol del consolat i alfòndec català a la capital hàfsida. El venedor de l'alum fou el musulmà Bonambran (Abu Imran, en àrab), ambaixador del sultà de Tremissèn a Barcelona, a canvi de proporcionar-li *armamenta* de Montpeller. *Armamenta*, segons Batlle, podria ser armament o bé aparells i equipament d'una nau.⁷⁰⁹

Ramon de Banyeres, que probablement viatjà a Tremissèn per fer efectiu el pagament de l'alum, va estar residint a la capital del sultanat fins a la fi del 1250. Durant la seva estada va entregar 120 besants al nauxer Arnau Despuig en una operació, segons Batlle, de crèdit o canvi de moneda⁷¹⁰. L'any següent, el 13 de març del 1251, trobem a Ramon de Banyeres entregant cent besants a Arnau Guardiola, que els havia rebut prèviament de mans de Guillem Burget a Tremissèn. El 1254 el tornem a trobar present, juntament amb Ramon Ricard, a Tunis, comprant cent cinquanta quintars de cera (a trenta-dos besants el

---

⁷⁰⁶ Batlle, 1981: 69-71.

⁷⁰⁷ Batlle, 1983: 21.

⁷⁰⁸ Batlle, 1983: 14-5.

⁷⁰⁹ Batlle; Valera, 1988: 25.

⁷¹⁰ Batlle; Valera, 1988: 25.

quintar) a Guillem de Montcada, alcaid de la milícia catalanoaragonesa de Tunis, i a un sarraí, Boniacob, enviat pel sultà hàfsida. Ricard va aportar a aquesta operació 500 besants, Banyeres aniria amb els diners de Barcelona a Tunis, compraria la cera a Tunis i la portaria fins a Barcelona, des d'on aniria amb la cera a Barcelona o Aigüesmortes en qualsevol embarcació, i de Montepeller a Barcelona⁷¹¹.

Un germà de Ramon (segons els estudis de la Dra. Batlle) anomenat Guillem de Banyeres, fou canonge de la Seu de Barcelona des de l'any 1270. Com ja assenyalaren Madurell i Batlle, tot i que l'Església prohibia que els seus membres es dediquessin al comerç i al lucre, Guillem de Banyeres apareix en diverses comandes comercials⁷¹². El 25 d'agost del 1260 el trobem present en una comanda comercial amb destinació a Barbaria, alhora que el vint de gener de 1263 el trobem en un document comercial juntament amb el seu germà Ramon de Banyeres (que moriria el 1267)⁷¹³.

A Jaume Banyeres, fill de Jaume de Banyeres i nebot de Ramon de Banyeres, draper, el trobem l'any 1253 donant a Arnau Gilbert una comanda de tres sacs d'avellanes, per un valor de cent cinquanta sous, per dur a Orà en el lleny de Bernat Mayol. El 1274 trobem Jaume invertint en una comanda que donà a Bernat Martorell i Pere Mataró, que anirien a Màlaga i Barbaria en el lleny de Mataró⁷¹⁴.

La filla de Ramon de Banyeres i Saura Desmas, Estefania de Banyeres, es casà amb Ramon Oliver, draper, a qui trobem el 2 de novembre del 1238 com a propietari d'una taula als Canvis juntament amb Ramon de Banyeres⁷¹⁵.

Emparentats amb la família Banyeres trobem els Albareda. Jaume d'Albareda, a més de ser cunyat de Ramon Banyeres i de Bernat Sesfont, possiblement, era el factor (*factore*, soci) de Banyeres a Bugia. L'any 1258 trobem Jaume Albareda residint a Bugia, des d'on envià en comanda a Ramon Banyeres (a Barcelona) tres-centes boquins, ponts d'orxella,

---

⁷¹¹ Batlle; Valera, 1988: 25.

⁷¹² Batlle, 2001: 266-7.

⁷¹³ ACB, 1-6-3175 i 1-6-3252 respectivament.

⁷¹⁴ Batlle; Valera, 1988: 26.

⁷¹⁵ Batlle, 2013: 68.

mitjançant Berenguer Joan i Pere de Malla. Per aquesta operació Banyeres pagà a Pere d'Albareda deu dobles d'or⁷¹⁶.

Una altra gran família relacionada amb el comerç de la Barcelona medieval seria la família Grony. La primera notícia sobre aquest grup familiar data del 1138, any en el qual el batlle de la ciutat comtal, Berenguer Ramon, va donar a Pere Grony un obrador vora el Mercadal. Des d'aquell moment, la família Grony anà acaparant drets i beneficis: segons C. Batlle, tenien la meitat dels Banys Vells de Barcelona i també part del dret de cops (del mesuratge del gra). Gràcies al testament de Guillem Grony al seu fill Pere (1201) pot saber-se que tenien honors a la zona del Llobregat, a Sant Andreu de Palomar i a Santa Coloma de Gramenet, totes elles zones properes a la ciutat de Barcelona. En enllaçar-se amb la família Santcliment incorporaren al seu patrimoni propietats a Lleida i reberen terres a València, tal com es pot comprovar al *Llibre del Repartiment de València*⁷¹⁷.

A la mort de Pere Grony, l'any 1227, trobem entre els marmessors diversos noms, entre els quals podríem destacar R. de Plegamans; possiblement es tractava de Ramon de Plegamans, pare de Marimon de Plegamans, que viatjà el 1235 com a primer ambaixador conegut a terres nord-africanes⁷¹⁸. També hi trobem B. Aimeric, possiblement emparentat amb la família de l'ambaixador Arnau Eimeric que viatjà a terres hàfsides el 1257.

El 26 d'abril de l'any 1242 trobem un Guillem Grony en el testament del ric barceloní Guillem de Vic, alhora que el 19 d'agost del 1257 trobem a un Jaume Grony rebent de mà de Jaume I 1.200 sous per pagar les despeses amb el sultà de Tunis, esment que possiblement fa referència a una ambaixada. L'any 1275 trobem que Margarida Grony es casà amb Berenguer Adarró⁷¹⁹. Aquest Adarró podria ser el mateix personatge (o un parent) del Berenguer Adarró (gendre de Marimon de Plegamans) que el 1259 va prestar diners a la seva germana Berenguera per viatjar a Tunis i va deixar un deute a Berenguer de Reguers (futur cònsol) el 1261.

Els Grony anaren ascendint ràpidament de propietaris urbans i rurals a les institucions municipals i reials. El 22 de febrer de 1261 trobem un Guillem Grony com a oficial del

---

⁷¹⁶ Batlle; Valera, 1988: 27.

⁷¹⁷ Batlle; Busquets; Navaro, 1989: 286-7.

⁷¹⁸ Batlle; Busquets; Navaro, 1989: 289.

⁷¹⁹ Batlle; Busquets; Navaro, 1989: 295.

batlle de la ciutat de Barcelona⁷²⁰. L'any 1263 trobem un Guillem Grony (potser el mateix), que, com ja s'ha dit, fou enviat en condició d'ambaixador de Jaume I a Tunis per ocupar-se de l'afer dels danys que sofriren diversos súbdits catalans a la capital hàfsida. L'ambaixador fracassà en les seves negociacions, segurament, perquè el monarca de la Corona autoritzà Grony a armar una nau en cors contra els sultans de Tunis i de Tremissèn.

També s'hauria de mencionar un home, Berenguer de Bonastre, que era administrador a l'alfòndec de Tunis l'any 1270, tot i que no se sap el seu càrrec concret. Carme Batlle creu que podria ser familiar del notari Guillem de Bonastre i Arnau de Bonastre, ambdós localitzats a la ciutat el 1277. A aquest Berenguer se l'acusà de comprar millaresos i dobles dolents (de pes inferior al normal) per a pagar (en nom del sultà) els milicians i altres homes, i també se l'imputà per expulsar dos frares menors i dues dones cristianes, a més d'entregar una dona cristiana, Cilia, al sarraí Bolahebez, perquè aquest tingués relacions amb ella. Berenguer s'alliberà de la pena pagant a l'infant Pere, lloctinent de Jaume I, una quantitat de 500 auris de Barcelona el 7 d'abril de 1270.

11. Frares i religiosos de la Corona d'Aragó al Magreb

Els cavallers, els comerciants i els ambaixadors no foren els únics súbdits de Jaume I d'Aragó que viatjaren als sultanats de Fes, Tremissèn i Tunis. Els religiosos de la Corona d'Aragó, com altres membres pertanyents a l'Església, dedicaren la seva vida a l'expansió de la *Cristianitas* per tal de portar la religió cristiana a totes les terres conegudes. Així doncs, no és estrany documentar membres d'aquest estament social a terres nord-africanes amb l'objectiu d'intentar convertir al cristianisme els musulmans que habitaven aquelles terres, o bé per servir-hi els cristians que hi residien o hi estaven de pas.

Els primers contactes entre els religiosos de la Corona d'Aragó i els sultanats del Magreb en temps de Jaume I daten del 1234, any en el qual fra Ramon de Penyafort va escriure una carta al prior dominic i al ministre franciscà residents al sultanat hàfsida per respondre una sèrie de preguntes formulades per aquests dos sobre la interrelació entre els membres

---

⁷²⁰ Batlle, 1983: 13.

de la comunitat cristiana de Tunis i els súbdits del sultà, i els problemes que podien sorgir en aquests intercanvis entre Cristianisme i Islam. L'obra escrita per Penyaafort porta per títol *Responsiones ad dubitabilia circa communicationem christianorum cum sarracenis*.

En aquesta obra fra Ramon de Penyaafort responia, entre d'altres, preguntes com quines matèries i objectes podien vendre els mercaders cristians als musulmans dels sultanats del Magreb, o si era lícit batejar nens musulmans d'amagat per portar-los a la fe cristiana. A l'obra s'hi especifica que hi havia dos tipus de penalitzacions, segons la il·legalitat comesa: l'espiritual, que podia acabar amb l'excomunicació de l'implicat, o la física, expropiant les possessions del condemnat i, en casos extrems, reduint-lo a la servitud i convertint-lo en esclau⁷²¹.

L'any 1245 es va fundar un *studium* àrab a Tunis, que era un centre d'estudis orientals dedicat a l'aprenentatge de les llengües àrab i hebrea. L'objectiu d'aquest *studium* no era altre que intentar facilitar la difusió doctrinal i la instrucció catequètica del Cristianisme per convertir els musulmans i hebreus dels sultanats magrebins a la religió cristiana⁷²². Cal remarcar que, un any després, el comte del Roselló, Ponç IV, va comandar una ambaixada amb la finalitat, com s'ha explicat, d'impedir una croada francesa contra el sultanat de Tunis. Tot i que el pontífex va negar aquest desig expressat pel comte en nom de Jaume I, tant el Papa com fra Ramon començaren a considerar seriosament l'adhesió del sultanat hàfsida a la Cristiandat, fent-se més important d'aquesta manera el paper de l'*studium*.

En aquest context d'evangelització del territori tunisenc, fra Ramon es mostrà a favor de la cristianització, però no a qualsevol preu. El clergue condemnà i rebutjà qualsevol mena de violència contra els jueus i els musulmans per tal de cristianitzar-los i recomanava la persuasió i els mètodes pacífics. A la fi del segle XIII, un altre gran religiós i pensador de la Corona d'Aragó, Ramon Llull, també donaria suport a aquesta via, com bé va deixar plasmat a la seva obra *Liber contra Antichristum*⁷²³.

---

⁷²¹ Tolan, 2007: 17-19.

⁷²² Mas i Solench, 2000.

⁷²³ Colomer i Pous, 1997: 174.

A la dècada de 1250 ja es comencen a trobar religiosos de la Corona d'Aragó viatjant a terres hàfsides, com per exemple Pere de Soler, que hi viatjà l'any 1252-3, moment en el qual es va consolidar l'alfòndec català a la capital hàfsida, per ordre de l'arquebisbe de Tarragona⁷²⁴. Possiblement, l'objectiu del seu viatge era assistir espiritualment els súbdits de la Corona d'Aragó que vivien a l'alfòndec català de Tunis. Poc després, el 1256, Berenguer Eimeric, religiós de la diòcesi de Girona, també va anar al sultanat hàfsida.

Com s'ha dit, l'any 1261 ja es troba documentada una capella dins el perímetre de l'alfòndec català de Tunis i se'n coneix un primer capellà, Giralt d'Argilet, que oficiava a l'altar de la Mare de Déu. D'Argilet tingué en propietat i a perpetuïtat dues de les cambres de l'alfòndec català de Tunis per ordre del rei Jaume I, amb autorització per sots-arrendar una⁷²⁵. Més de deu anys després, el 1272, Jaume I va nomenar, mitjançant l'ambaixador Ramon Ricard, el religiós Bertran de Canals capellà de l'alfòndec de Tunis de manera vitalícia⁷²⁶.

11.1 La política dels Estats Papals respecte al Magreb

El Papat va imposar dures sancions i prohibicions en les relacions entre els regnes cristians europeus i els sultanats i imperis islàmics africans. També firmà diverses butlles autoritzant el comerç entre regnes cristians i estats islàmics, entre les quals n'hi ha de dirigides a la Corona d'Aragó.

El 4 de gener del 1228 el papa Gregori IX va emetre una butlla, *Ne homines de Montepesulane*, per la qual va autoritzar l'arquebisbe de Montpeller a absoldre tots aquells habitants culpables de delictes comercials, és a dir, tots aquells acusats de comerciar amb coses vedades, com ara armes, metalls o queviures de primera necessitat, amb els habitants de terres de l'Islam⁷²⁷.

L'any 1229, el 13 de febrer, el papa Gregori IX va demanar i manar a les autoritats de les ciutats costaneres situades entre Pisa, Gènova i Marsella que prohibissin als seus súbdits

---

⁷²⁴ Dufourcq, 1966: 106.

⁷²⁵ Dufourcq, 1966: 106. ACA, C., reg. 11, fol. 205.

⁷²⁶ Dufourcq, 1966: 106. ACA, C., reg. 21, fol. 75.

⁷²⁷ Dufourcq, 1976: 26.

comerciar amb armes, cavalls, naus, vitualles i cap altra mercaderia si el seu destí era acabar en mans dels sarraïns, especialment els d'Hispània, tal com s'havia decretat al Concili III del Laterà l'any 1179. Qualsevol cristià que violés l'edicte rebria l'excomunió immediata⁷²⁸.

El 5 de febrer del 1237 Gregori IX va manar al procurador de l'església de Tarragona que ordenés confiscar els béns dels cristians que per terra, a la província Tarraconense, o per mar, a l'illa d'Eivissa, venguessin armes, queviures, ferro i llibants per a les galeres als sarraïns. Dos dies més tard, el pontífex comunicà al bisbe de Barcelona que atorgaria trenta-un dies d'indulgència a tots aquells fidels de les diòcesis de Tarragona, Urgell, Vic, Girona, Barcelona, Lleida, Tortosa, Saragossa, Osca i Tarassona que assistissin a la croada per a conquerir la ciutat de València. A més, alliberaria de l'excomunió a tots aquells que anessin a lluitar contra els sarraïns si la seva falta havia sigut vendre armes o coses prohibides (entre altres faltes) als sarraïns⁷²⁹.

La pressió que podia exercir el pontífex era tanta que, el 13 de setembre de l'any 1239, Gregori IX va enviar un comunicat a Jaume I en el qual l'exhortava a atendre el cardenal-bisbe de Palestrina, Jaume de Pecorara, que viatjava en qualitat de legat pontifici al territori de la Corona d'Aragó, perquè signés la pau amb els genovesos i acatés la mediació del legat⁷³⁰.

El gener de 1240 del papa Gregori IX va autoritzar el comerç de Mallorca amb els estats islàmics perquè considerà que els cristians de l'illa necessitaven aquest comerç per a la seva supervivència. Aquesta butlla fou modificada l'abril de l'any següent, el 1241, prohibint el comerç de materials que podrien utilitzar-se per part dels musulmans per a fer la guerra, com per exemple el ferro, les armes, naus marítimes, fusta, etc. Alhora, també limità el comerç a temps de pau, en cas de guerra no s'autoritzava. El març de l'any 1247 Innocenci IV ratificà les concessions atorgades pel seu predecessor Gregori IX a petició dels pobladors de Mallorca i del rei Jaume I.

---

⁷²⁸ Schmidt; Sabanés, 2016: 185-6. ACA, Butlla, lligall 5, núm. 7.

⁷²⁹ Schmidt; Sabanés, 2016: 210-1. ACA, Butlles, lligall 6, núm. 17.

⁷³⁰ Schmidt; Sabanés, 2016: 229-30. ACA, Butlles, lligall 6, núm. 23.

L'abril del 1248 el papa Innocenci va concedir al bisbe de Mallorca, Raimon, que pogués dispensar els seus súbdits en assumptes relacionats amb la compra-venda de mercaderies amb els sarraïns⁷³¹. Quatre anys més tard, el 27 de novembre del 1252, va donar permís a l'arquebisbe de Tarragona, Benedicte, perquè pogués absoldre a tots aquells que haguessin caigut en l'excomunió per haver comerciat mercaderies prohibides amb els sarraïns⁷³².

12. Conclusions

En aquest apartat hi ha diversos elements i qüestions a destacar.

Primerament, cal posar èmfasi en el fet que la documentació de caràcter comercial és d'un abast major a l'esperat inicialment, tant pel que fa a la cronologia, com en el nombre de documents com en la localització en diferents arxius. Des d'un primer moment es va començar amb un sol punt de referència, l'Arxiu de la Catedral de Barcelona, gràcies a l'obra de Carme Batlle, García Sans i Madurell Marimon, entre d'altres, amb algun document anterior a la dècada de 1250, però la majoria d'aquests anaven des d'aquest any fins a la mort de Jaume I, el 1276. Estudiant l'obra de Rafel Ginebra es va comprovar que a l'Arxiu de la Cúria Fumada de Vic també hi havia documentació referent al comerç amb els sultanats, cosa que permetria endarrerir la cronologia fins a la dècada de 1230 i, amb l'obra de Carreras Candi, localitzar al mateix arxiu documentació datada entre els anys 1251 i 1261.

Gràcies a la consulta de la tesi doctoral (inèdita) de la Dra. Coll Font *El llibre manual de Pere Romeu, notari públic de Mallorca (1239-1243)*, es va poder observar que, lògicament, a l'Arxiu del Regne de Mallorca també hi havia documentació rellevant per a l'estudi de les relacions comercials entre la Corona d'Aragó i els sultanats nord-africans. Documentació que seria ampliada amb l'obra d'Ortega Villoslada, Santamaría i Sevillano Colom, la qual té una cronologia emmarcada entre els anys 1246 i 1259 .

---

⁷³¹ Quintana Prieto, 1987: vol. II 484. Arxiu Capitular de Mallorca, Manuscrit 3414: 5.

⁷³² Quintana Prieto, 1987: vol. II 723-4. Reg. Vat. 22, fol. 221, núm. 256.

Gràcies a la digitalització d'una part dels arxius s'han pogut localitzar documents relacionats amb el comerç a l'arxiu digital de la Biblioteca de Catalunya (un document datat del 6 d'octubre del 1247) i a l'Archivo del Museo Naval (dos documents del 20 d'agost del 1273).

Les obres d'Ortega Villoslada i d'Alou Forner han permès localitzar documents comercials procedents de l'Archivo Histórico Nacional, a la secció Clero, datats entre els anys 1235 i 1264. Alhora, l'obra de Gual Camarena, Bensch i Cuadrada ha permès localitzar documents relacionats amb el tema d'estudi a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona.

Finalment, consultant l'obra *diplomataris de la col·lecció de pergamins del monestir de Santa Clara de Barcelona (1039-1241)* s'han localitzat un seguit de documents de caràcter comercial emmarcats entre els anys 1219 i 1240, tots els quals es troben actualment a l'arxiu del Monestir de Sant Benet de Montserrat.

Sense l'obra de Dufourcq, que va servir de base per començar a plantejar la tesi, no s'hauria pogut realitzar el present estudi, degut al fet que l'historiador francès va posar els fonaments moderns amb la seva investigació a mitjan segle XX amb la seva obra sobre diplomàcia i tractats entre la Corona d'Aragó i els sultanats magrebins gràcies a la documentació de l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

Els estudis previs sobre el comerç entre la Corona d'Aragó i el Magreb en temps de Jaume el Conqueridor ja senyalaven la situació de documentació de caràcter comercial als arxius de la Catedral de Barcelona (ACB), de la Corona d'Aragó (ACA) i del Regne de Mallorca (ARM). Amb la present tesi s'ha observat, mitjançant la lectura d'obres més recents i de diplomataris editats en els últims anys, que també hi ha documentació comercial entre la Corona d'Aragó i el Magreb als arxius de la Cúria Fumada de Vic (ACFV), a l'arxiu del Monestir de Sant Benet de Montserrat (AMSBM), a l'Archivo Histórico Nacional (AHN) i al Archivo del Museo Naval (AMN).

Aquesta localització de documents a diferents arxius obre la porta a continuar investigant el present tema d'estudi mitjançant la cerca de documentació notarial i comercial que

contenen els dits fons per tal de fer una anàlisi econòmica més acurada en un futur mantenint la mateixa cronologia i espais d'estudi.

S'han referenciat tres-cents documents comercials, diplomàtics i tractats. Gràcies a aquest volum documental, de diversa procedència arxivística, s'ha pogut observar com, després de la conquesta catalana de l'illa de Mallorca, el comerç entre la Corona d'Aragó i el Magreb funcionà gairebé ininterrompudament fins a la mort del monarca Jaume I. Així doncs, el volum de contactes comercials a escala important s'inicià abans del que es creia fins al moment, a la dècada de 1230, i no a mitjan segle, el 1250.

Aquest tràfic comercial fou inicialment de caràcter privat i individual, és a dir, els agents comercials (socis gestors, socis capitalistes, prestadors, notaris, etc.) treballaren sense cap ajut ni tutela del monarca Jaume I. Iniciada la dècada de 1230, el volum comercial (i la documentació resultant d'aquest) augmentà i el monarca de la Corona començà a enviar ambaixades als diferents poders polítics del Magreb (principalment el sultanat hàfsida de Tunis) per tal de posar en marxa i enfortir les relacions políticoeconòmiques entre ambdues riberes del Mediterrani.

Després de diverses ambaixades, a la dècada de 1250, s'engegaria una segona fase (ben estudiada per Dufourcq a la seva obra) on el monarca de la Corona mantindria les ambaixades, però alhora introduí un segon element, la milícia catalanoaragonesa, els serveis de la qual serien utilitzats pels poders magrebins per mantenir i ampliar les seves fronteres alhora que defensaren als sultans. Aquest grup armat, controlats per la figura de l'alcaid (escollit per Jaume I) seria una arma de doble fil pels poders del Magreb perquè part del seu sou aniria a parar a les arques reials de Jaume I, enfortint l'economia del monarca d'Aragó, alhora que la fidelitat última d'aquests era envers Jaume I. Per tant, serviria com a punta de llança per pressionar els poders magrebins des de dins per aconseguir majors i millors avantatges comercials per als súbdits de Jaume I a terres nord-africanes a través de les ambaixades i els tractats.

El tercer element que ajudaria a aquest comerç seria la concessió i construcció dels alfondecs catalans de Tunis i Bugia. Aquests espais serien un refugi per als mercaders i súbdits de la Corona a terres magrebines, sents inclús arribats a ser considerats territori "de facto" del monarca catalanoaragonès als tractats signats. Construïts, pagats i

mantinguts pels monarques de Tunis, aquests recintes constaven de totes les comoditats i necessitats per als comerciants de la Corona: tenien un recinte emmurallat per evitar ser atacats pels autòctons del sultanat; una església on poder dur a terme els oficis i ritus cristians juntament amb un cementiri (tot i estar dins d'un país islàmic); un forn i el dret de poder coure pa; notaries per dur a terme amb garanties tots els tractes comercials, magatzems on poder deixar els productes que s'haguessin comprat o fossin a ser venuts i habitacions on poder descansar tranquil·lament. També disposaven de tavernes (tot i la prohibició de beure alcohol als països islàmics) i botigues per poder abastir-se sense necessitat d'interactuar amb la població autòctona més de l'estrictament necessari.

Aquests recintes eren controlats per la figura del cònsol, el qual tenia funcions administratives, jurídiques i recaptatòries sota la protecció del monarca i en nom seu dirigia els alfòndecs. Es coneixen els noms dels còsols de l'alfòndec català de Tunis des del 1253 i des del 1258 els de l'alfòndec català de Bugia. En un primer moment aquest càrrec reportà beneficis a Jaume I ja que el monarca de la Corona fou qui ratificava els nomenaments dels còsols a canvi d'una quantitat monetària (fins el 1268, quan cediria el nomenament als prohoms i consellers de la ciutat de Barcelona), la qual oscil·lava en funció del tràfic comercial i les relacions entre la Corona i els sultanats. A més negoci i millors relacions diplomàtiques, major era el pagament perquè els còsols també obtenien rèdits del càrrec, fins el punt que s'ha documentat el sotsarrendament del càrrec a sots-còsols.

L'estudi de la documentació comercial també ha permès, i servirà en un futur, complementar les xarxes clientelars i familiars dels mercaders de la Corona d'Aragó del segle XIII assenyalades per autors previs i crear-ne de noves. Podent-se observar quins personatges viatjaren a terres africanes, quins invertiren en els viatges i comandes comercials (ja fos en forma de mercaderies, diners o debitoris), els casaments entre membres de diverses famílies burgeses, quines quantitats s'invertien en els viatges, el preu del noliejament de les naus, quin tipus de mercaderies es compraven i venien, i els diversos tipus de monedes utilitzades, entre altres elements.

Un altre punt de la tesi a destacar és la comparació dels tractats signats entre els sultanats del Magreb i les potències marítimes del segle XIII al mar Mediterrani, Pisa i Gènova, i els tractats signats entre els primers i la Corona d'Aragó durant el regnat de Jaume I. Si

bé Pisa i Gènova sempre s'han considerat, en aquest moment històric, potències marítimes de primer ordre, els historiadors han debatut sobre si la Corona d'Aragó del Conqueridor estava al mateix nivell o no que les potències italianes.

Comparant els diversos tractats firmats entre les diverses parts, s'ha observat que no hi ha grans diferències pel que fa als avantatges obtinguts per part de Pisa i Gènova dels poders estatals dels sultanats dels obtinguts per Jaume I. Els súbdits de la Corona tingueren alfòndec propi a les ciutats de Tunis i Bugia alhora que els pisans i els genovesos també tingueren el seu a la capital hàfsida. Els pisans, però, també disposaren d'alfòndecs a les ciutats de Bugia, Capsi, Farsi i Trípoli mentre que dels genovesos només se sap que tenien a altres llocs del sultanat hàfsida, sense especificació.

Respecte els drets constructius dins dels alfòndecs, pisans i catalans tenien dret a tenir forn i esglésies, a més de cementiri, en el cas dels catalans. Dels genovesos, però, no s'especifica res als tractats. Les concessions aduaneres donades pel sultanat tant a la Corona com a Pisa i Gènova foren similars. La Corona hauria de pagar entre el 5% i el 10% per importar mercaderies al sultanat; Pisa un 10% i Gènova un 5%. El gran tret diferencial de la Corona d'Aragó respecte el tracte atorgat a Pisa i Gènova per part de Tunis era el pagament anual de trenta-tres mil besants que el Hàfsida havia de fer al monarca de la Corona d'Aragó.

Un element diferenciador és el fet que els tractats firmats per la Corona d'Aragó tenien el suport del monarca catalanoaragonès, que no dubtà en redactar lleis per protegir i millorar el comerç i els súbdits mercaders de la Corona, i l'element de pressió militar, tant per part del monarca (i els seus súbdits armats) com de les milícies instal·lades dins dels sultanats, mentre que Pisa i Gènova no tenien un territori tan extens com el de la Corona d'Aragó al segle XIII, després de la conquesta de les illes de Mallorca i Eivissa i el territori del regne de València.

La tercera qüestió a destacar de la present tesi és com l'estudi del funcionament de la milícia catalanoaragonesa dins dels sultanats de Tunis i Tremissèn, els avantatges comercials obtinguts pels ambaixadors de la Corona d'Aragó, el funcionament de la institució de l'alfòndec i el pensament que els alfòndecs catalans a territori hàfsida (Tunis i Bugia sobretot) eren considerats com a territori propi de Jaume I. A més a més, el

pagament d'un tribut anual a Jaume I en forma de *regals* i, posteriorment, al seu fill, el monarca Pere II el Gran (tal com s'observa en el tractat de 1285) podria arribar a considerar-se que Jaume I va establir, o com a mínim arribar a intentar-ho, un tipus de protectorat sobre els sultanats de Tunis i Tremissèn per tal de controlar els poders estatals mitjançant la milícia, per donar suport o fer caure els governants. I, igualment, que això contribuís a obtenir majors avantatges comercials enfront dels seus rivals. Quan els sultans s'oposaven a les exigències de Jaume I, aquest no dubtava en atorgar patents de cors (com s'ha vist a la dècada de 1230 i 1260) per atacar els súbdits d'aquests sultanats i pressionar, *a punta de ganivet*, per reobrir les negociacions i les rutes comercials per als mercaders de la Corona.

D'aquesta manera, els tres pilars en què se centra aquest estudi, comerç, guerra i diplomàcia foren tres elements indissociables. La diplomàcia obrí (o ajudà en molts casos a obrir) el camí als mercaders de la Corona d'Aragó per a introduir-se als mercats del Magreb. Aquesta mateixa diplomàcia ajudà a eixamplar les concessions comercials i duaneres als súbdits del monarca, i a calmar les tensions entre els sultanats i la Corona. Alhora, la guerra i la guerra de cors serví per donar suport als cònsols i ambaixadors enviats pel Conqueridor i, en cas de fracassar la via pacífica, obrir les vies marítimes i comercials, i també per mantenir una pressió i tenir poder sobre els sultanats des de dins.

Tota aquesta maquinària serví a Jaume I per dos grans objectius. El primer, aconseguir, si bé no un control directe i encara menys una conquesta, sí almenys un control o influència indirecta, dels sultanats de Tremissèn i Tunis, a través de la pressió interior mitjançant la milícia catalana i la pressió exterior amb tot un seguit d'ambaixades, tractats i un flux comercial. El segon benefici de tot aquest aparell fou el benefici monetari. El monarca de la Corona obtingué rèdits i ingressos per a les arque reials cobrant un percentatge del sou dels membres de la milícia catalana als sultanats (salari pagat pels governants de Tremissèn i Tunis). Alhora, també cobrà cada any per l'arrendament del càrrec de cònsol de l'alfòndec de Tunis i Bugia (i segurament per la resta d'alfòndecs catalans que hi havia al Magreb). Finalment, es pot especular que gairebé al final del regnat del Conqueridor, el monarca de Tunis començà a pagar un tribut monetari a Jaume I, una tercera font d'ingressos que aniria a parar a les arque reials de la Corona.

D'aquesta manera, aquesta tesi ha posat en relleu que el tema d'estudi de les relacions politicoeconòmiques entre la Corona d'Aragó i el Magreb al segle XIII (concretament durant el regnat de Jaume I), no és un tema que es pugui considerar estudiat en la seva totalitat sinó que consta d'una major extensió del que s'esperava, tant en quant cronologia (un volum comercial constant des del 1230 i no 1250) com en volum de documentació, obrint la porta a continuar estudiant el tema buidant a fons els arxius mencionats (posant èmfasi en l'arxiu de la Cúria Fumada de Vic, l'arxiu del Regne de Mallorca i el Fons del Monestir de Santa Clara de Barcelona, situat dins de l'Arxiu del Monestir de Sant Benet de Montserrat).

La gran quantitat de documentació complicada ha permès conèixer amb major precisió les quantitats monetàries dels deutors i les comandes amb destinació als sultanats del Magreb i les mercaderies amb les quals els mercaders de la Corona comerciaren. Aquestes quantitats numèriques han servit per crear taules i mitjanes del volum econòmic amb el qual es mercadejava en aquest període (1210-1276). Al mateix temps, s'han obtingut els noms d'aquests agents comercials que podran utilitzar-se per crear xarxes clientelars i familiars com altres autors han fet en obres passades.

Aquesta tesi pot servir com a punt de referència per a diverses possibles investigacions futures, ja sigui comparant la documentació localitzada amb estudis econòmics envers la Corona en temps de Jaume I al Mediterrani oriental; servint de base per a investigacions similars amb cronologies posteriors (finals del segle XIII, segles XIV i XV) o inclús per comparar el volum comercial entre la Corona i altres regnes o ciutats-estat com França, Pisa o Gènova (respectivament) utilitzant el mateix marc cronològic i territorial.

13. Apèndixs

En aquest apartat s'ha recopilat tota la documentació citada i utilitzada relacionada amb el tema d'estudi de la present tesi. S'ha procedit a la seva ordenació per arxiu, secció dins de l'arxiu i, finalment, per data. A cada taula hi ha la procedència arxivística, els personatges mencionats al document (tant actors principals com testimonis, en alguns casos), l'obra de referència on s'ha trobat referència arxivística i/o la transcripció del document i un petit resum del document en qüestió. Aquesta tasca s'ha fet per facilitar al lector tant la localització dels documents i personatges com per recopilar tots els documents i, així, es pugui observar millor la tasca de recerca i la quantitat de documentació recopilada.

La recerca per a la tesi s'ha fonamentat, com ja s'ha explicat a l'apartat de metodologia, en el buidatge documental de les obres d'historiadors anteriors que han estudiat el tema de manera directa (com Ch.-E. Dufourcq o Carme Batlle) o de manera indirecta (Carme Coll Font) i la seva posterior tabulació per arxius per poder ordenar la informació i poder observar a quins arxius (i a quines sèries concretament) hi ha més o menys documentació per poder continuar la recerca en un futur.

Gràcies a la tabulació també s'ha pogut observar més fàcilment quins personatges es repeteixen més sovint, tant com socis capitalistes com socis gestors en el cas de les comandes, o bé els prestadors i els deutors en el cas dels deutoris. També ha permès tabular millor les comandes, deutoris per dècades, veure quines eren les destinacions més escollides pels mercaders i les matèries amb les quals mercadejaven els súbdits de la Corona d'Aragó.

13.1-A Taula de referències arxivístiques ACB Pergamins

Dins de l'Arxiu de la Catedral hi ha tres fons documentals on s'ha trobat documentació referent al comerç i els mercaders de la Corona en temps de Jaume I que viatjaren al Magreb. La primera taula correspon a la sèrie Pergamins 1-6 (antic Diversorum C), la qual agrupa gairebé la totalitat dels documents registats en aquest apartat, són documents de caràcter comercial, és a dir, debitoris i comandes en la seva majoria. A la segona taula hi ha dues cartes reials, referents a la pau signada amb el sultà de Tunis. Finalment, els documents de la tercera llista fan referència a la documentació de la Pia Almoina, es tracten de testaments de personatges i mercaders que varen participar en el comerç entre la Corona i el Magreb.

Data document	Procedència arxivística	Personatges que apareixen al document	Obra de referència on es cita el document	Paraula Clau
1213/09/11	1-6-132	Mahomet Sardina, Joan Colomar, Guillem Palau, Durfort d'Espiells, Jacob de Messina, Bernat de Vic, Bernat de Torrent, Aimeric de Coponibus	García Sanz; Ferrer i Mallol: assegurances vol. II pp. 308-309 Italians i catalans a la Mediterrània p. 33	deute que es pagarà després d'un viatge a Bugia
1214/06/10	1-6-1258	Pere Ramon, Joan Palau, Guillem Rostany, Samuel Sastre, Bonadona, Joan d'Arcs, Ferrer Moneder, Bernat Acolit, Orseti de Cardona, Guillem Consoris, Pere Ade, Guillem Ursi,	García Sanz; Ferrer i Mallol: assegurances vol. II pp.309-310 Italians i catalans a la Mediterrània p. 33	deute que es pagarà després d'un viatge a Bugia
1214/10/27	1-6-2029	Arnau Adarró, Pere Umbaldi, Ermengol Banys, Bernat Caramel, Simó Bru, Arnau Ombau, Pere Sabater, Pere Forner, Poncii de Sarrià, Maimó	Italians i catalans a la Mediterrània p. 33 García Sanz; Ferrer i Mallol: assegurances vol. II pp. 310-11	Pere Ombau reconeix deure a Arnau Adarró 30 mas mudines, preu de la redempció d'un sarraí, les pagarà al

				tornar de Bugia
1236/03/12	1-6-1604		Vela Aulesa, Carles: Jaume I i el Magrib, p. 477 Bensch, Stephen, p. 322	Document ambaixada Plegamans
1239/06/14	1-6-2658	Ferrer de Nina, Ramon de Banyeres, Pere Boquer	García Sanz; Madurell Marimon: comandas comerciales pp. 152-153 Italians i catalans a la Mediterrània p. 33 Sayous, A.: Els mètodes comercials, pp. 160-1	comanda comercial Tunis
1241/01/18	1-6-01	Bernat de Sant Pau, Berenguer Laic, Bernat Calafat,	Batlle, C.; Varela, Elisa: Las relaciones comerciales pp. 31 i 42	viatge de Barcelona a Barbaria
1250/06/30	1-6-1608	Ramon Arnau, Ramon Ricard, Bonambran, Guillem Rosell, Guillem Mercader, Bernat Pinxeres, Pere Vives, Berenguer Ermengol, Bernat Mataró, Ramon de Banyeres	Batlle, C.: La vida y las actividades, p. 297 Batlle, C.; Varela, Elisa: Las relaciones comerciales pp.25 i 41	comerç 571 quintars alum
1250/06/30	1-6-3695	Ramon Arnau, Ramon Ricard, Bonambran	Batlle, C.: La vida y las actividades, p. 297 Batlle, C.; Varela, Elisa: Las relaciones comerciales pp. 25 i 41	comerç 571 quintars alum
1251/01/26	1-6-3144	Arnau de Puig, Ramon de Banyeres, Arbanti de Banyeres,	Sayous, A.: Els mètodes comercials, p. 158	liquidació crèdit fet a Tremissèn
1251/03/13	1-6-846	Ramon de Banyeres, Arnau Guardiola, Guillem Burget, Jaume Despuig, Pere de Manresa, Bernat Calvera	Batlle, C.: La vida y las actividades, p. 297 Batlle, C.; Varela, Elisa: Las relaciones comerciales pp. 25 i 41 Bensch: Barcelona and its rulers p. 291	100 besants destí Tremissèn

1252/04/12	1-6-799	Guillem de Calders, Guillem de Soler, Pere de Palau	García Sanz; Madurell Marimon: comandas comerciales p. 153 Sayous, A.:Els mètodes comercials, pp.154-155 Italians i catalans a la Mediterrània p. 33	comanda comercial Tunis
1253/01/16	1-6-3271	Jaume de Banyeres, Arnau Gilbert, Mayol,	Batlle, C.; Varela, Elisa: Las relaciones comerciales pp.26 i 41	comanda per dur a Orà
1254/04/15	1-6-3338	Berenguer de Rubí, Arnau Argiloni,	Sayous, A.: Els mètodes comercials, pp. 155-156	comanda per enviar a Bugia
1254/06/10	1-6-760	Ramon de Banyeres, Ramon Ricard, Guillem de Montcada, Boniacob	García Sanz; Madurell Marimon: comandas comerciales pp.154-155	150 quintars de cera de Tunis
1256/08/ 11	1-6-2816	Joan Radulphi, Pere Roca, Bernat de Font, Guillem Russinyol de Perelada, Ramon de Garriga,	Sayous, A.: Els mètodes comercials, p. 159	pagament a Barcelona d'un deute contret a Tunis
1256/09/14	1-6-2981	Pere Bofill, Arnau Ros, Simó d'Oltzet, Pere de Sant Martí, Pere de Cardona	Batlle, C.: Noticias sobre la milicia cristiana p.131 Batlle, C.; Varela, Elisa: Las relaciones comerciales p. 45	Arnau de Ros es compromet a servir a Bofill a Tunis
1256/11/04	1-6-2256	Guillem Guardiet, Bernat de Riusec, Guillem Colom, Bernat de Rubi, Guillem Calder, Bernat Blader, Bernat de Soler,	Batlle, C.: La alhóndiga centro de la vida, p. 81 Batlle, C.; Varela, Elisa: Las relaciones comerciales pp. 45-6	Contacte estipulat entre Bernat de Riusec, de Manresa, i Guillem Colom i Bernat de Rubi firmat a Tunis
1258/01/19	1-6-2928	Arnau de Sanabugia, Guillem Andreu,	Bensch: Barcelona and its rulers p. 291	Comanda 295 besants destí Tunis

1258/05/24	1-6-1303	Pere Bofill, Pere Llobregat, Arnau Bardoner, Bernat de Boaria, Pere de Prat, Ramon de Girona, Bernat de Roquet, Bernat Prim, Guillem Rostany	Batlle, C.: La presència de mercaders catalans al nord d'Àfrica p. 101 Batlle, C.: La alhóndiga centro de la vida, pp.81 i 85	Contracte de noliejament de mercaderies de Tunis a Montpeller
12586/05/26	1-6-1682	Ansaldus Ricius (genovès), Ansaldus Portonarius (genovès), Pere Bonfill, Pere de Llobregat, Guillem Rostany, Ramon de Girona, Pere de Prat	Batlle, C.: La alhóndiga centro de la vida, pp. 81 i 86 Batlle, C.; Varela, Elisa: Las relaciones comerciales pp. 47-8	Venta per part dels genovesos als catalans de la tarida "Sanctus Michael"
1258/08/06	1-6-1541	Pere Ferrer, Berenguer de Reguers, Pere Bonfill, Pere de Llobregat, Pere Ferrer, Bernat de Mola, Ramon Mir, Guillem Rostany	Batlle, C.; Varela, Elisa: Las relaciones comerciales pp. 48-9	nau de Pere Bonfill i Pere Llobregat, participació Jaume I comerç
1258/09/13	1-6-2973	Pere de Terrassa, Guillem Bassa, Pere Mercader	Batlle, C.: La presència de mercaders catalans al nord d'Àfrica p. 101 Batlle, C.; Varela, Elisa: Las relaciones comerciales pp.27 i 41	Guillem de Bassa prestador a Tunis
1258/10/23	1-6-2912	Guillem d'en Cuc, Bernat de Riusec, Guillem Colom, fra Ferrer Cendra, Berenguer de Rubí, Bernat Torsà, Valentí de Torres, Arnau de Ribes	Batlle, C.: La presència de mercaders catalans al nord d'Àfrica p. 103 Batlle, C.: La alhóndiga centro de la vida, p.81 Batlle, C.: Noticias sobre la milicia cristiana p. 129	liquidació afers i deutes de Guillem Colom a Tunis
1259/09/29	1-6-2999	Berenguer Adarró, Berenguera, Arnau de Ribes, Berenguer Diaca, Guillem de Lacera, Arnau de Ruvira	Batlle, C.: Noticias sobre la milicia cristiana p. 128	préstec d'Adarró a la seva germana Berenguera per anar a Tunis

1260/05/03	1-6-3190	Arnau de Puigblanquer, Pasqual de Condamina, Guillem, fill de Maria de Salavert	Batlle, C.: Noticias sobre la milicia cristiana pp. 130 i 135	contracte, Pasqual i Guillem marxen amb Arnau com a servidors a Tunis
1260/05/11	1-6-3133	Arnau de Puigblanquer, Bernat de Gosunyer de Sant Miquel de la Miana, Ramon de Figueres, Ramon Ferrer de Camaleria, Castilionis Dorcherii,	Batlle, C.: Noticias sobre la milicia cristiana pp. 130 i 136	contracte pel qual Bernat passa a ser escuder d'Arnau i viatjar amb ell a Tunis
1260/06/02	1-6-1720	Arnau de Ribes, Berenguer Adarró, Berenguera, Pere de Ripoll, Berenguer de Bonastre, Berenguer Ermengol, Berenguer de Ripoll	Batlle, C.: Noticias sobre la milicia cristiana p. 129	document escrit a Tunis sobre la liquidació d'un deute
1260/06/02	1-6-1379	Arnau de Ribes, Berenguera, Pere de Ripoll, Berenguer Adarró, Berenguer de Bonastre, Bernat Ermengol, Berenguer de Rupullo (Ripoll?),	Batlle, C.: Noticias sobre la milicia cristiana p. 129	document escrit a Tunis sobre la liquidació d'un deute
1260/08/25	1-6-3175	Guillem de Banyeres (canonge), Guillem de Banyeres (laic)	Batlle, C.; Varela, Elisa: Las relaciones comerciales pp. 24 i 41	comanda per portar a Barbaria
1260/09/30	1-6-2121	Pere de Cardona, Romeu de Sant Cugat, Bernat de Sant Cugat, Ramon de Montjuic	Batlle, C.: La presència de mercaders catalans al nord d'Àfrica p.102	lliurament masmudines vingudes d'Àfrica
1261/05/16	1-6-2612	Ramon de Noguera, Guillem Bartomeu, Guillem Vaquer, Pere Jutglar, Nicolaus Solide, Bernat Ermengol. Pere Garí	Batlle, C.: La presència de mercaders catalans al nord d'Àfrica p.104 Batlle, C.: La alhóndiga centro de la vida, p. 78	Ramon de Noguera receptor d'una comanda a Tunis

1261/06/05	1-6-2851	Berenguer de Reguers, Pere Ferrer, Bernat Sarriera, Albert de Torrelles, Bernat Ermengol	Batlle, C.: Noticias sobre la milicia cristiana p. 132 Batlle, C.: La alhóndiga centro de la vida, pp. 80 i 82	presència artesans a l'alfòndec de Tunis
1261	1-6-2861	Bernat de Ripoll, Berenguer Adarró, Berenguer de Reguers	Batlle, C.: Noticias sobre la milicia cristiana p. 129	deute deixat per Adarró a Reguers
1262/07/21	1-6-3486	Bernat de Bellveí, Bernat de Beliana, Ramon de Barberà, Bernat Ermengol, Berenguer de Parellada, Bernat de Ripoll	Batlle, C.: Noticias sobre la milicia cristiana p.129 Batlle, C.: La alhóndiga centro de la vida, p.82	Ramon de Barberà rep la dot de Saura, filla d'Arnau i Berenguera
1265/08/04	1-6-517	Ramon Boquer, Jaume Ferran, Guillem d'Avoltagio	García Sanz; Madurell Marimon: comandas comerciales p. 164	comanda 200 besants i dos armadures Barbaria
1265/12/31	1-6-2129	Guillem Bartomeu, Guillem i Berenguer de Vilardell, Berenguer de Rusec, Guillem de Blanes, Guillem de Ribafort i Ferrer Barceló	Sayous, A.: Els mètodes comercials, pp. 159-160 Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Mediterranée orientale et l'Afrique, p. 63 Batlle, C.: La presència de mercaders catalans al nord d'Àfrica p.104	reconeixement de paga d'una quantitat rebuda a Tunis per portar-la a BCN
1266/09/15	1-6-39	Bernat Ferrer, Pere Bonfill, Pere Janer, Michael de Pontarró, Brandicius (testes cives Barchinone), Bartomeu Vascó (notari)	Batlle, C.; Varela, Elisa: Las relaciones comerciales pp. 31 i 42 Arcadi García Sanz: Història de la marina catalana p. 176 Bensch: Barcelona and its rulers p. 291	Contracte de noliejament entre Bernat Ferrer i Pere Bonfill i Pere Janer
1267/12/19	1-6-1300	Bartomeu Vascó, Berenguer de Reguers, Llorenç Ot, Berenguer de Parellada	Batlle, C.: La alhóndiga centro de la vida, p. 79	acord entre Berenguer de

				Parellada i Llorenç Ot
1268/04/25	1-6-2727	Pere Bonfill, Pere de Cardona, Ramon de Sant Martí, Bertrán Delfi	Batlle, C.; Varela, Elisa: Las relaciones comerciales pp. 30 i 42	comanda de vi per dur a Barbaria
1268/05/22	1-6-2589	Pere de Trípol, Jaume Ferran, Pere Salembe	García Sanz; Madurell Marimon: comandas comerciales pp.168-169 Italianos i catalans a la Mediterrània p. 33	comanda 15 masmudines or Barbaria
1268/06/07	1-6-2087	Pere de Trípol, Jaume Ferran, Pere Salembe	García Sanz; Madurell Marimon: comandas comerciales p. 169	comanda 80 masmudines or Barbaria
1269/05/01	1-6-1952	Guillem Rafart, Jaume Ferran, Arnau Geraldí	García Sanz; Madurell Marimon: comandas comerciales p. 170	comanda teixits, pells Tunis
1269/11/18	1-6-2229	Pere de Déu, Guillem de Bonastre Bertran de Quadres, Asbert Exernit	Batlle, C.: La alhóndiga centro de la vida, p.80	document sobre el control de la gabella de Tunis
1270/01/13	1-6-4110	Berenguer Mallol, Guglielmo de Bevilacqua	Carme Batlle: mercaders de Barcelona p. 691	viatge de Montpeller a Tunis
1270/03/12	1-6-199	Jaume Guitard, Romeu de Pou, Pere de Malla	García Sanz; Madurell Marimon: comandas comerciales pp.171-172	mercaderies per dur a Barbaria
1270/03/15	1-6-2109	Bartomeu Vascó, Bernat Pérez de Assa, Ramon Urgellès, Bertran de Quadres, Pere de Roqueta, Blasco Pérez de Assa, Sancho Díez	Batlle, C.: Noticias sobre la milicia cristiana p. 130	Sancho Díez compra teles a Quadres i Roqueta, mercaders de l'alfòndec de Tunis

1270/05/02	1-6-2125	Pere Remer, Berenguer de Sarrià, Jaume Ferran,	García Sanz; Madurell Marimon: comandas comerciales pp.172-173	comanda per dur a Sicília o Tunis
1270/09/20	1-6-2648	Riambau Bresca, Pere Gat, Berenguer de Sala, Ramon Boquer, Berenguer Bruniquer, Bernat Biu, Arnau Bardoner	Batlle, C.: La presència de mercaders catalans al nord d'Àfrica p.104 Bensch: Barcelona and its rulers p. 291	reconeixement cobrament 30 sous per cuirs encomanats a Bugia
1270/09/25	1-6-3736	Berenguera Bou, Pere de Caldes, Bernat de Ripoll	Batlle, C.; Varela, Elisa: Las relaciones comerciales pp. 36 i 43	traspàs d'una comanda de Caldes a se mare Berenguera
1271/05/08	1-6-2920	Pere de Sarrià, Guillem de Sant Feliu, Jaume Ferran	García Sanz; Madurell Marimon: comandas comerciales pp.174-175	comanda per dur a Barbaria
1271/05/11	1-6-2102	Berenguer de Sarrià, Pere Remer, Guillem de Banyeres,	García Sanz; Madurell Marimon: comandas comerciales p. 175	comanda per dur a Barbaria
1271/05/11	1-6-31	Berenguer de Sarrià, Pere Remer, Bernat de Fonts, Bernat Peratallada	García Sanz; Madurell Marimon: comandas comerciales p. 176	comanda per dur a Barbaria
setembre 1271	1-6-2902	Pere d'Espluga, Pere d'Om, Maymoni de Pomteremio	García Sanz; Madurell Marimon: comandas comerciales p. 177	comanda fustanys Bugia
1272/01/09	1-6-254	Guerau Ferrer de Sant Gervasi, Simó de Riumaioles, Pere de Ribalta,	García Sanz; Madurell Marimon: comandas comerciales pp. 177-178	comanda per dur a Dénia i Barbaria
1272/01/09	1-6-2769	Guerau Ferrer de Sant Gervasi, Simó de Riumaioles, Joan de Banyeres,	García Sanz; Madurell Marimon: comandas comerciales pp.178-179	comanda per dur a Dénia i Barbaria
1272/01/09	1-6-524	Pere de Ribalta, canonge Barcelona Pere d'Illa	Batlle, C.: La presència de mercaders catalans al nord d'Àfrica p. 102	comanda enviada a Dénia i Barbaria

			Batlle, C.; Varela, Elisa: Las relaciones comerciales pp. 32 i 42	copia document 1- 6-2769
1272/09/01	1-6-361	Pere Cabrit, Guillem Maiol, Arnau de Puig, Bernat de Fonts,	García Sanz; Madurell Marimon: comandas comerciales pp. 180-181	comanda de figues cap a Dénia i Tunis
1272/09/26	1-6-359	Ramon de Apiaria junior (?) Ramon de Casals, Bernardis Michelis, Raimundi de Capilibus, Jacobus de Podio, Bernardus de Ollesia	Italians i catalans a la Mediterrània p. 33	comanda per dur a Barbaria
1272/11/12 o 30	1-6-975	Arnau de Vilardell, Guillem de Bonastre, Bernat Marchès, Pere de Malla	Batlle, C.: La presència de mercaders catalans al nord d'Àfrica p. 102 Batlle, C.: La vida y las actividades, p. 334	comanda per dur a Barbaria
1273/04/07	1-6-2990	Pere de Bosc, Guillem de Sintes Ponç de Acromonte, Guillem Malgraner, Bernat Cartoni, Bernat Mari, Berenguer Lupet,	Bensch: Barcelona and its rulers p. 288	Comanda per portar a Tunis i Trípoli en el vaixell de Guillem Malgraner
1274	1-6-2785	Guillem de Vilanova, Nicolau de Parella, Jaume Fi, Guillema de Campcentelles	Batlle, C.: La presència de mercaders catalans al nord d'Àfrica p. 103	Guillema de Centelles nomena procurador a Guillem Fi, resident a Tunis
1274/02/11	1-6-2885	Guillem de Montroig, Bertran de Quadres, Pere Roqueta, Guillem de Bonastre, Bernat de Rubió, Jaume Ferran	Batlle, C.: Noticias sobre la milicia cristiana p. 121 Batlle, C.: La alhóndiga centro de la vida, p. 82	compra de teles per part de Montroig a Quadres i Roqueta
1274/03/20	1-6-2916	Jaume de Banyeres, Bernat Martorell, Pere Mataró, Bernat Roger, Bernat Sant Cugat, Berenguer Lupet	Batlle, C.; Varela, Elisa: Las relaciones comerciales pp. 26 i 41	comanda per dur a Màlaga i Barbaria

1274/05/30	1-6-906	Pere d'Illa	Batlle, C.: La presència de mercaders catalans al nord d'Àfrica p. 102	Viatge a Dènia i Barbaria
1276/11/28	1-6-512	Pere Bertran, Guillem de Palau, Bernat de Font, Berenguer de Rodorio	García Sanz; Madurell Marimon: comandas comerciales pp. 182-183	comanda per dur mercaderies a Yspania i Barbaria
1277/03/29	1-6-3258	Guillem de Bonastre, Guillem de Vilardell, Huguet Escot, Bertran de Quadres, Bernat de Rubió, Pere de Roqueta, Bernat Carrell	Batlle, C.: La vida y las actividades, p. 338	liquidació deute
1277/05/31	1-6-3258	Guillem de Vilardell, Bertran de Quadres, Pere Roqueta, Bernat de Rubió, Bernat Carrell, Huguet Estací, Guillem de Bonastre, Arnau d'Agut, Arnau de Bonastre, Berenguer Bres, Joan de Camós	Batlle, C.: Noticias sobre la milicia cristiana p. 131	cobrament d'un deute contret per Vilardell (difunt) amb Quadres i Roqueta per unes teles comprades el 17/11/1273 i no pagades el 1277
1277/08/02	1-6-2344	Berenguer Carbonell, María des Mas, Pere de Malla (difunt), Gerard, Pere Sabater, Berenguer Lupeti	Batlle, C.: La vida y las actividades, p. 307	comanda per anar a Tunis i Trípoli
1277/12/24	1-6-3001	Sa Fàbrega, María des Mas, Pere de Malla (difunt)	Batlle, C.: La vida y las actividades, p. 307	cobrament deute 7 lliures, 7 sous que li devia Malla

13.1-B Taula de referències arxivístiques ACB Cartes Reials

Data document	Procedència arxivística	Personatges que apareixen al document	Obra de referència on es cita el document	Paraula Clau
1241/04/27	Carpeta 1, nº 26	Pere de Portugal, Guillem de Vic, G. De <i>Mesclandis</i> , B. De Adarrone (Adarró?), F. De Nanina	José Oliveras: Cartas Reales (s. XII-XV) p. 30 Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Méditerranée orientale et l'Afrique, pp. 29-30	pau amb el sultà de Tunis per a alliberar captius
1241/04/27	Carpeta 1, nº 31	Pere de Portugal, Guillem de Vic, Guillem Rosell	José Oliveras: Cartas Reales (s. XII-XV) p. 30 Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Méditerranée orientale et l'Afrique, pp. 29-30	Copia de la carta 26

13.1-C Taula de referències arxivístiques ACB Pia Almoina

Data document	Procedència arxivística	Personatges que apareixen al document	Obra de referència on es cita el document	Paraula Clau
1240/06/08	4-15-118	Pere Sagristà	Batlle, C.: La presència de mercaders catalans al nord d'Àfrica p.102	testament Pere Sagristà
1242/04/26	4-8-9	Guillem de Vic, Guillem Grony	Batlle, C.: La presència de mercaders catalans al nord d'Àfrica p.102	testament Guillem de Vic
1249/06/20	sèrie 17, núm. 25	Ramon de Banyeres	Batlle, C.: La vida y las actividades, p. 302	testament Ramon de Banyeres
1253/04/12	4-3-194a	Berenguer Ermengol, fra Pere de Sant Ponç, fra Ramon de Penyafort, prior convent Santa Caterina	Batlle, C.: La presència de mercaders catalans al nord d'Àfrica p. 99	testament Berenguer Ermengol
1258/09/20	4-10-15	Jaume d'Albareda,	Batlle, C.: uns mercaders de Barcelona pp. 155-157	Testament Jaume d'Albareda

1269	sèrie 9, núm. 138	Guillem Bou	Batlle, C.: La vida y las actividades, p. 302	testament Guillem Bou
1277/04/11	testaments Pia Almoïna, sèrie 15, núm. 62	Pere de Malla	Batlle, C.: La vida y las actividades, p. 307	testament Pere de Malla

13.2-A Taula de referències arxivístiques ACA Registres de la Reial Cancelleria

Data document	Procedència arxivística	Personatges que apareixen al document	Obra de referència on es cita el document	Paraula Clau
1253?	Reg. 8, fol. 2v	Ramon Arnau, Jaume de Roca	Dufourcq, Ch.-E.: Les consulats de Tunis et de Bougie p. 470	Arrendament alfòndec de Tunis
1257/08/19	Reg. 10, fol. 16v	Jaume I, Jaume Grony	Dufourcq, Ch.-E.; Vers la Mediterranée orientale et l'Afrique, p. 45	Jaume I dona a Jaume Grony un rebut de 1200 sous per pagar les despeses amb el sultà de Tunis (ambaixada?)
1257/08/20	Reg. 10, fol. 16	Jaume de Montjuïc, Benvenist de Port	Dufourcq, Ch.-E.: L'Espagne Catalane...pp.110-1	Ambaixada Jaume Montjuïc
1257/08/27	Reg. 9, fol. 30-4 (2)	Berenguer de Perelada	Dufourcq, Ch.-E.: Les consulats de Tunis et de Bougie p. 473	Jaume dona llicència i potestat a Berenguer de Perelada a Tunis.
1258/01/15	Reg. 9, fol. 15	Ramon Arnau, G. De Montcada, Arnau Eimeric, Pere Arnau, Boabdille, Egidi Garces,	De Mas Latrie: Traïtes de paix supplément, pp. 32-3 Dufourcq, Ch.-E.: L'Espagne Catalane...pp. 82 i 110, nota 4 Dufourcq: L'Expansió Catalana...p. 81	Document referent a l'ambaixada d'Eimeric

1258/05/01	Reg. 9, fol. 28	Jaume I, <i>Jacobo Tolosano, Ser bertolino</i> (genovès)	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Méditerranée orientale et l'Afrique, p. 48	Permís per exportar musulmans de Dénia a Barbaria
1258/07/21	Reg. 9, fol. 56	Ramon Arnau, Felip de Dénia		Arrendament de l'alfòndec i consolat de Tunis
1258/07/21	Reg.9, fol. 57v-58r	Ramon Arnau, Felip de Dénia, Guillem i Berenguer de Perelada	Dufourcq, Ch.-E.: Les consulats de Tunis et de Bougie pp. 470 i 473	Arrendament alfòndec de Tunis
1258/07/23	Reg. 9.fol. 57	Ramon Arnau, Felip de Dénia, Berenguer i Guillem de Perelada	Dufourcq, Ch.-E.: Les consulats de Tunis et de Bougie p. 470 De Mas Latrie: Traïtes de paix supplément, pp. 33-4	Notificació habitants alfòndec Tunis de la venda de l'alfòndec
1259/06/04	Reg. 11, fol. 169	Guillem de Tolosa	De Mas Latrie supplément, p. 34	Comptes i ingressos del consolat i alfòndec de Tunis
1259/08/23	Reg. 11, fol. 165v	Berenguer de Perelada, Ramon Arnau	Dufourcq, Ch.-E.: Les consulats de Tunis et de Bougie p. 473	Arrendament de l'alfòndec de Tunis a Perelada
1259/08/23	Reg. 11, fol. 165-1 i fol. 165-2	Guillem de Dénia, Felip de Dénia, Ramon Arnau	Dufourcq, Ch.-E.: Les consulats de Tunis et de Bougie p. 473	Jaume I concedeix poders a G. De Dénia per controlar l'alfòndec si no paguen A. i F.
1259/08/27	Reg. 11, fol. 257	Bertran de Castelet	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Méditerranée orientale et l'Afrique, p. 51	Despeses de dos musulmans vinguts de Tunis
1260/01/24	Reg. 11, fol. 162	Jaume I, Ferrer de Vilanova	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Méditerranée orientale et l'Afrique, p. 52	Jaume I pren sota protecció la casa i bens de F. Vilanova, marxat a Tunis

1260/04/03	Reg. 11, fol. 170v	Jaume I, Alfons X el Savi	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Méditerranée orientale et l'Afrique, p. 52 Dufourcq, Ch.-E.: L'Espagne Catalane... p.113, nota 4	Jaume I autoritza als seus súbdits a participar en la croada de Castella però prohibint atacar Tunis
1260/04/22	Reg. 11, fol. 252	Jaume I, Enrique de Castilla, Bernat de Santa Eugenia, Gilabert i Jofre de Cruïlles,	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Méditerranée orientale et l'Afrique, p. 52	Jaume I prohibeix als cavallers a partir amb l'infant Enric cap a Tunis
1260/04/29	Reg. 11, fol. 171v	Jaume I, Alfons X	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Méditerranée orientale et l'Afrique, pp. 52-53	Jaume I confirma haver rebut una carta d'Alfons X, a qui explicà les restriccions imposades als súbdits de la Corona perquè no participessin en la croada d'Alfons contra Tunis.
1260/04/29	Reg. 11, fol. 25	Jaume I, Alfons X el Savi	Huici Miranda; Cabanes Pecourt: Documentos de Jaime I, Vol. IV, p.264	Negativa de Jaume I a Alfons X a fer la guerra a Tunis
1260/05/05	Reg. 11, fol. 171	Jaume I, comte d'Empúries, Bernat de Vilanova	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Méditerranée orientale et l'Afrique, p. 53 Faustino Gazulla: Jaime I de Aragón...p. 34	Jaume I ordena que cap home d'armes als ports del comte d'Empúries ataquin al sultà de Tunis
1260/08/30	Reg. 11, fol. 226	Jaume I, Berenguer Gerard de Vilafranca, Guillem de Tolosa, Guillem de Roca	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Méditerranée orientale et l'Afrique, p. 53 Dufourcq, Ch.-E.: Les consulats de Tunis et de Bougie p. 476	Arrendament consolat de Bugia

			De Mas Latrie: Traites de paix supplément, pp. 35-6	
1261/05/03	Reg. 11, fol. 205-1	Ramon Arnau, Felip de Dénia, Pere de Palau	Dufourcq, Ch.-E.: Les consulats de Tunis et de Bougie p.471 Dufourcq: L'Espagne Catalane...p.104, nota 3	Pere de Palau, alcaid major de Tunis
1261/05/03	Reg. 11, fol. 205-3	Ramon Arnau, Guillem de Perelada, Guillem i Felip de Dénia	Dufourcq, Ch.-E.: Les consulats de Tunis et de Bougie p. 474	Validació arrendament consolat i alfòndec Tunis
1261/05/03	Reg. 11, fol. 206-1 i 206-2	Ramon Arnau, Guillem de Perelada, Felip de Dénia	Dufourcq, Ch.-E.: Les consulats de Tunis et de Bougie p.471 De Mas Latrie: Traites de paix supplément, pp.36-8	Arrendament consolat i alfòndec de Tunis
1261/05/04	Reg. 11, fol. 205-2	Giral d'Argilet	Dufourcq, Ch.-E.: Les consulats de Tunis et de Bougie p.471 Dufourcq, Ch.-E.: L'Espagne Catalane...p. 106, nota 5 De Mas Latrie: Traites de paix supplément, p. 38	Capella del consolat de Tunis
1263/03/01	Reg. 12, fol. 14	Pere Ferrer	Faustino Gazulla: Jaime I de Aragón...p.36	Llicència concedida a Perer Ferrer per atacar als súbdits de Tunis
1263/05/15	Reg. 12, fol. 76	Berenguer de Trípol	Faustino Gazulla: Jaime I de Aragón...p. 37	Llicència concedida a Berenguer de Trípol per atacar als súbdits de Tunis
1263/07/15	Reg. 12, fol. 94-1-2	Guillem Grony	Dufourcq, Ch.-E.: L'Espagne Catalane...p. 115, nota 6	Ambaixada de Guillem Grony
1263/10/21	Reg. 12, fol. 126-3	Guillem Grony, Guillem de Vic,	Dufourcq, Ch.-E.; Vers la Mediterranée orientale et l'Afrique, p. 56	Grony va en missió a Tunis per

				recollir l'herència de G. Vic
1263/10/27	Reg. 12, fol. 126-2	Guillem Grony	Huici Miranda; Cabanes Pecourt: Documentos Jaime I de Aragón, Vol. V, p. 73 Dufourcq, Ch.-E.: L'Espagne Catalane...p.114, nota 10	Autorització a Guillem Grony per armar una galera contra Tunis
1264/01/24	Reg. 12, fol. 140-2	Jaume I, ciutat de Barcelona	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Mediterranée orientale et l'Afrique, p. 57	Permís a la ciutat de Barcelona per armar galeres contra Tunis i Tremissèn
1264/01/27	Reg. 12, fol. 140-4	Jaume I, Tortosa	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Mediterranée orientale et l'Afrique, pp. 57-58	Permís a la ciutat de Tortosa per armar galeres
1264/01/27	Reg. 13, fol. 178v	Jaume I, Tortosa	Dufourcq, Ch.-E.: L'Expansió Catalana...p.106 Huici Miranda; Cabanes Pecourt: Documentos de Jaime I, Vol. V, p. 98	Jaume I concedeix llibertat d'acció al seu fill, el infant Pere, sobre la galera que aquest últim havia armat contra els sarraïns
1264/02/04	Reg. 12, fol. 141	Jaume I, bisbe de Barcelona	Faustino Gazulla: Jaime I de Aragón...p. 39	Permís al bisbe de Barcelona per armar galeres per la guerra de cors contra Tunis
1264/02/06	Reg. 12, fol. 142	Jaume I, Pere Ferrandis d'Híjar	Huici Miranda; Cabanes Pecourt: Documentos de Jaime I, Vol. V, p. 82 Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Mediterranée orientale et l'Afrique, p. 58	Permís a Pere Ferrandis d'Híjar. Fill de Jaume I, per armar una galera per la guerra de cors contra Tunis
1264/03/02	Reg. 12, fol. 149	Jaume I, ciutat de Barcelona	Dufourcq, Ch.-E.: L'Expansió catalana...p. 71	Dispensació del pagament del quint

				a la ciutat de Barcelona sobre les preses que farien les dues galeres de la ciutat a demanda de la Corona
1264/04/20	Reg. 12, fol. 140	Jaume I, ciutat de Barcelona	Faustino Gazulla: Jaime I de Aragón...p. 39	Permís a Barcelona per armar galeres per la guerra de cors contra Tunis
1264/07/14	Reg. 13, fol. 196	Arquebisbe de Tarragona	Dufourcq, Ch.-E.: L'Expansió Catalana...p.106 Dufourcq, Ch.-E.: L'Espagne Catalane...p. 115	Permís a l'arquebisbe de Tarragona per armar galeres per la guerra de cors contra Tunis
1264/07/24	Reg. 14, fol. 61v	García Ortíz de Azagra	Huici Miranda; Cabanes Pecourt: Documentos de Jaime I, Vol. V, p. 110 Dufourcq, Ch.-E.: L'Espagne Catalane...p.117.	Jaume I expressa satisfacció per l'ambaixada de García Ortíz a Tunis i Sicília
1264/07/25	Reg. 13, fol. 236v	Bernat Cancull	Dufourcq, Ch.-E.: L'Expansió Catalana...p.106 Dufourcq, Ch.-E.: L'Espagne Catalane...p. 117	Permís a Bernat Cancull per armar galeres per la guerra de cors contra Tunis
1264/07/27	Reg. 13, fol. 207v	Ramon Arnau, Bartomeu de Tolosa	Miret i Sans: Itinerari de Jaume I...p. 356 Dufourcq, Ch.-E.: L'Espagne Catalane...p. 117, nota 2 Dufourcq, Ch.-E.: Vers la mediterranée p. 60	Jaume I notifica als residents de l'alfòndec de Tunis que arrenda l'alfòndec i consolar a Ramon Arnau i que aquest el sotsarrenda al seu nebot Bartomeu de Tolosa

1264/08/25	Reg. 13, fol. 291	Ramon Arnau, Bartomeu de Tolosa	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Mediterranée orientale et l'Afrique, p. 62	Arrendament per un any de l'alfòndec i consolat de Tunis
1264/11/08	Reg. 13, fol. 236-2v	Ciutat de Tarragona	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Mediterranée orientale et l'Afrique, p. 61.	Permís a la ciutat de Tarragona per armar galeres per la guerra de cors contra Tunis
1265/03/21	Reg. 13, fol. 258	Pere de Vilaragut	Dufourcq, Ch.-E.: L'Expansió Catalana...p. 123, nota 23 errònia dons a la p. 139 coincideix amb la nota 30 i nota 23 De Mas Latrie: Traïtes de paix supplément, pp. 38-9	El cavaller Pere de Vilaragut es enviat a Tremissèn com ambaixador i alcaid
Maig 1265	Reg. 13, fol. 269v	Pere de Bisbal	Dufourcq, Ch.-E.: L'Expansió Catalana...p. 90, nota 10 Dufourcq, Ch.-E.: L'Espagne Catalane...p. 115, nota 2	Nomenament de Pere de Bisbal com a almirall comandant de la flota contra els musulmans
1266/08/18	Reg. 14, fol. 83	Ramon Ricard	Bensch: Barcelona i els seus dirigents...p. 292	Pagament d'un deute de Jaume I envers Ramon Ricard, cònsol reial a Tunis
1266/12/ s.d.	Reg. 15, fol. 43-3	Berenguer de Reguers	Dufourcq, Ch.-E.: Les consulats de Tunis et de Bougie p. 471 Faustino Gazulla: Jaime I de Aragón...p.41	Contracte d'arrendament de l'alfòndec de Tunis a Berenguer de Reguers per un període de 5 anys
1266/12/16	Reg. 14, fol. 84	Berenguer de Reguers	Miret i Sans: Itinerari de Jaume I...p.392	Arrendament de l'alfòndec de Tunis

1267	Reg. 15, fol. 74	Guillem Galceran de Cartellà	Dufourcq, Ch.-E.: L'Espagne Catalane...p. 151, núm. 7 Dufourcq, Ch.-E.: L'Expansió catalana...p.123	Guillem Galceran es nomenat alcaid de Tremissèn
1267/09/28	Reg. 15, fol. 66-1v	Llorenç Ot, Pere Pascasi	Dufourcq, Ch.-E.: Les consulats de Tunis et de Bougie p. 471 Dufourcq, Ch.-E.: L'Espagne Catalane...p 118, nota 4	Llorenç Ot i Pere Pascasi obtenen el càrrec de cònsol del consolat de Tunis juntament amb els rèdits del consolat, de la duana, les botigues, les escrivanies, forn i taverna de l'alfòndec.
1268/02/04	Reg. 15, fol. 79-1	Ferran de Queralt, Jaume I	Dufourcq, Ch.-E.: L'Espagne Catalane...p.118 Huici Miranda; Cabanes Pecourt: Documentos de Jaime I...Volum V, p. 242	Enviament de Ferran de Queralt com a ambaixador a Tunis
1268/02/04	Reg. 15, fol. 79-2	Ferran de Queralt	Dufourcq, Ch.-E.: L'Espagne Catalane...p. 118 Huici Miranda; Cabanes Pecourt: Documentos de Jaime I...Volum V, p. 242	Permís a Ferran de Queralt per portar mercaderies a Tunis tot i la prohibició
1268/04/21	Reg. 15, fol. 94-4	Berenguer de Reguers	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Mediterranée orientale et l'Afrique, p. 65 Dufourcq, Ch.-E.: Les consulats de Tunis et de Bougie p. 478	Arrendament de l'alfòndec i consolat de Bugia a B. de Reguers
1268/04/21	Reg. 15, fol. 94-3	Berenguer de Reguers	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Mediterranée orientale et l'Afrique, p. 65	Jaume I autoritza a Berenguer a cobrar les quantitats rebudes pels que

				anteriorment havien governat l'alfòndec
1268/04/21	Reg. 15, fol. 95-2v	Jaume I, Berenguer de Reguers, Jaume Grony, Bonanat Sabater	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Mediterranée orientale et l'Afrique, p. 66	Jaume I reconeix haver rebut de Berenguer de Reguers, cònsol de Bugia, 450 besants per l'arrendament de l'alfòndec i consolat de Bugia per 18 mesos. D'aquests besants, 300 foren entregats a Jaume Grony (qui els va donar a rei) i 150 a Bonanat Sabater, a qui el rei reemborsà 325 que li devia.
1268/04/28	Reg. 14, fol. 95v	Berenguer de Reguers	Dufourcq, Ch.-E.: L'Espagne Catalane...p. 119, nota 1	Nomenament de Berenguer de Reguers cònsol de l'alfòndec de Bugia
1268/08/06	Reg. 15, fol. 3v	Guillem de Bonastre, Jaume I	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Mediterranée orientale et l'Afrique, p. 67	Jaume I assigna com a notari a Tunis a Guillem de Bonastre
1269/02/04	Reg. 15, fol.130-4v	Ibn Azéfi	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Mediterranée orientale et l'Afrique, p. 67 Dufourcq, Ch.-E.: L'Espagne Catalane...p. 163, nota 4	Treva entre Jaume I i el senyor de Ceuta
1269/09/13	Reg. 33, fol. 66	Infant Pere	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Mediterranée orientale et l'Afrique, pp. 67-68	Notes despeses viatge a Tunis

1270/04/07	Reg. 37, fol. 5	Berenguer de Bonastre, infant Pere, Llorenç Ot, Pere de Pascha,	Batlle, C.: Noticias sobre la milicia cristiana p. 134 Batlle, C.: La alhóndiga centro de la vida, pp. 81 i 87-88	reconeixement de Llorenç i Pere com a cònsols de Tunis
1270/08/23	Reg. 16, fol. 206r- 206v	Ibrahim Ibn Halaf, Bernat Massot,	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Mediterranée orientale et l'Afrique, p. 69	El rei dona permís a Halaf a comerciar amb els seus socis cristians i musulmans a Tunis i Bugia
1272/01/09	Reg. 14, fol. 141	Guillem Galceran	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Mediterranée orientale et l'Afrique, p. 72	Jaume I nomena Guillem Galceran alcaid de la milícia a Tremissèn
1272/01/11	Reg. 14, fol. 141- 1v	Guillem Galceran	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Mediterranée orientale et l'Afrique, p. 72 Dufourcq, Ch.-E.: L'Espagne Catalane...p. 152, nota 2	Jaume I perdona i dona la seva protecció a tots aquells que vaguin a Tremissèn sota el servei de G. Galceran
1272/05/23	Reg. 21, fol. 38	Ramon Ricard,	Dufourcq, Ch.-E.: L'Espagne Catalane...p. 124	Jaume I dona poders a Ramon Ricard, ambaixador enviat a Tunis
1272/06/07	Reg. 21, fol. 38v	Bartomeu de Porta, Felip de Dénia	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Mediterranée orientale et l'Afrique, p. 73 Dufourcq, Ch.-E.: Les consulats de Tunis et de Bougie p. 474	Arrendament de l'alfòndec i consolat de Tunis a Bartomeu i Felip
1272/06/07	Reg. 21, fol. 38	Felip de Dénia, Ramon Ricard, Bartomeu de Porta	Dufourcq, Ch.-E.: Les consulats de Tunis et de Bougie p. 475	Felip i Bartomeu sotsarrenden l'alfòndec de Tunis

1272/06/07	Reg. 21, fol. 38-3	Felip de Dénia	Dufourcq, Ch.-E. Vers la Méditerranée orientale et l'Afrique, pp. 73-74	Jaume I permet a Felip sotsarrenda l'alfòndec i consolat de Tunis
1272/11/21	Reg. 21, fol. 75-1	Ramon Ricard, Felip de Dénia, Guillem de Bonastre, Bartomeu de Porta, Pere de Roquer, Pere Sabet de Vic	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Méditerranée orientale et l'Afrique, pp. 74-75 Dufourcq, Ch.-E.: Les consulats de Tunis et de Bougie p. 475	Jaume I aprova l'atribució del seu ambaixador Ramon Ricard i arrenda l'alfòndec per dos anys a F. De Dénia i B. de Porta
1272/11/21	Reg. 21, fol. 75-2	Ramon Ricard, Bernat de Canals	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Méditerranée orientale et l'Afrique, p. 75 Dufourcq, Ch.-E.: L'Espagne Catalane...p. 106, nota 6	Jaume I confirma l'atribució de Ricard de la capella de l'alfòndec a Bernat de Canals
Zona meitat novembre 1272	Reg. 21, fol. 75v	Ramon Ricard, Reguers, Pere Ferrer, Guillem de Vilanova, Bartomeu de Porta, Felip de Dénia, Pere Sabet de Vic,	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Méditerranée orientale et l'Afrique, pp. 75-76 Dufourcq, Ch.-E.: Les consulats de Tunis et de Bougie pp. 476, 477 i 478	Jaume I aprova els comptes presentats per Ramon Ricard referent a l'ambaixada enviada a Tunis aquell mateix any
1273/03/27	Reg. 21, fol. 117	Cavaller Ramon de Castellet, "mestre" Bonifaç	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Méditerranée orientale et l'Afrique, pp 76	Jaume I autoritza a dos capitans corsaris comandar una flota destinada a lluitar contra tots els musulmans
1273/06/27	Reg. 19, fol. 24v	Guillem Roca	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Méditerranée orientale et l'Afrique, p. 77	Jaume I reconeix un deute amb Guillem Roca
1273/08/20	Reg. 19, fol. 43v-44r	Ermengol Andreu, Berenguer de Reguers	Batlle, C.: La alhóndiga centro de la vida, p. 79	destitució de Reguers del càrrec de cònsol de Bugia

			Dufourcq, Ch.-E.: Les consulats de Tunis et de Bougie pp. 472 i 478	
1273/08/20	Reg. 19, fol. 44	Ermengol Andreu, Berenguer de Reguers	Dufourcq, Ch.-E. Vers la Mediterranée orientale et l'Afrique, p. 78 Dufourcq, Ch.-E.: Les consulats de Tunis et de Bougie pp. 472 i 478 De Mas Latrie: Traites de paix supplément pp. 39-40	Missiva enviada als habitants dels alfontecs de Bugia i Constantina del traspàs de poders de Reguers a Andreu
1273/08/25	Reg. 19, fol. 43v-44r	Berenguer de Reguers, Ermengol Andreu,	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Mediterranée orientale et l'Afrique, pp. 77-78	Arrendament del consolat i alfontec de Bugia a E. Andreu
1273/08/29	Reg. 19, fol.48	Guillem de Vilanova, Jaume I	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Mediterranée orientale et l'Afrique, p. 78	Jaume I atorgà a Vilanova 300 besants de plata i 100 sous de Barcelona com a gratificació pels serveis prestats com també 400 sous de Barcelona per pagar les despeses d'un segon viatge que faria a Tunis per regalar al sultà uns falcons en nom del monarca
Setembre 1273	Reg. 19, fol.48v	Ramon Ricard, Guillem de Vilanova,	Dufourcq, Ch.-E.: L'Espagne Catalane...p. 124 Miret i Sans: Itinerari de Jaume I...pp. 485-6	Entrega dels rèdits dels alfontecs de Tunis i Bugia de mà de Ricard

1274/01/25	Reg. 19, fol. 95-1	Romeu de Castellet, Bonifaci	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Méditerranée orientale et l'Afrique, pp. 80-81	Jaume I notifica al batlle i oficials de Mallorca i d'Eivissa que Romeu i Bonifaci poden capturar els musulmans del regne de Tremissèn
1274/01/30	Reg. 19, fol. 95-2	Romeu de Castellet, mestre Bonifaci,	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Méditerranée orientale et l'Afrique, p. 81	Comerç amb sarraïns
1274/01/30	Reg. 19, fol. 95v	Romeu de Castellet, mestre Bonifaz les mercaderies prohibides amb els països musulmans.	Dufourcq, Ch.-E.: L'Expansió Catalana...p. 71, nota 83	Jaume I indica a Romeu de Castellet i el mestre Bonifaz les mercaderies prohibides amb els països musulmans.
1274/04/12	Reg. 19, fol. 123v	Berenguer de Reguers, Ermengol Andreu,	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Méditerranée orientale et l'Afrique, pp. 81-82 Dufourcq, Ch.-E.: Les consulats de Tunis et de Bougie p. 479	Jaume I confirma l'arrendament vitalici de l'alfòndec de Bugia a Reguers per 400 besants d'argent anuals.
1274/07/23	Reg. 19, fol. 148v-149r	Berenguer de Reguers, Ermengol Andreu, Guerau Andreu, Pere de Porta,	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Méditerranée orientale et l'Afrique, p. 82 Dufourcq, Ch.-E.: Les consulats de Tunis et de Bougie p. 479	Acusació dels mercaders catalans a Bugia contra Berenguer de Reguers
1274/07/23	Reg. 19, fol. 14	Guillem Fiure, mestre Joan, Ermengol Andreu	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Méditerranée orientale et l'Afrique, pp. 82-83 Dufourcq, Ch.-E.: Les consulats de Tunis et de Bougie p. 479	Prolongació de l'arrendament de l'alfòndec a Andreu des d'agost a octubre de 1278 per l'impediment de

				Fiure i Joan que ocupés el càrrec l'octubre de 1273.
1274/08/06	Reg. 19, fol. 154v	Ramon Sauzet, Miquel de Canilleres i Pere de Benayam	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Mediterranée orientale et l'Afrique, pp. 83-84	Permís de Jaume I als mercaders mallorquins a comerciar amb Tremissèn
1274/08/12	Reg. 19, fol. 159	Guillem de Roca, Ramon Moneder i Francesc Cardona	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Mediterranée orientale et l'Afrique, p. 84 Dufourcq, Ch.-E.: Les consulats de Tunis et de Bougie pp. 475 i 477	Jaume I autoritza a Moneder i Cardona a comerciar amb Tunis
1274/08/17	Reg. 19, fol. s.d.	Ramon Ricard	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Mediterranée orientale et l'Afrique, p. 84	Jaume I reconeix deure a Ricard 12.700 sous
1274	Reg. 19, fol. 161	Ramon Ricard	Dufourcq, Ch.-E.: L'Espagne catalane, pp. 171-2	Ambaixada Ramon Ricard
1274/08/17	Reg. 19, fol. 161-1v	Ramon Ricard	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Mediterranée orientale et l'Afrique, p. 85	Jaume I dona a Ricard els mateixos poders que a l'ambaixada de 1272
1274/08/17	Reg. 19, fol. 161-2v	Ramon Ricard	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Mediterranée orientale et l'Afrique, p. 85 Dufourcq, Ch.-E.: Les consulats de Tunis et de Bougie p. 476	Jaume I concedeix a Ramon Ricard el poder de treure l'alfòndec i el consolat als que el tenen arrendat sinó paguen els impostos que deuen al rei i atorgar-li a qui cregui oportú
1274/08/19	Reg. 19, fol. 162	Berenguer d'Artés, Berenguer de Sala, Jacob	Dufourcq, Ch.-E.: L'Expansió Catalana... p. 113, nota 12	Tràfic d'esclaus

1274/11/03	Reg. 19, fol. 183v-184r	Ramon Ricard	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Méditerranée orientale et l'Afrique, p. 86	Jaume I reconeix deure a Ricard 12.600 sous per haver anat com ambaixador a Tunis
1274/11/18	Reg. 19, fol. 6	Jaume I, Bemi Merin Abū Yūsuf Ya'qūb ibn 'Abd al-Ḥaqq	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Méditerranée orientale et l'Afrique, pp. 86-87	Tractat d'aliança entre Jaume I i l'emir de Marràqueix contra Ceuta
1275/05/29	Reg. 20, fol. 260v-261r	Ramon Ricard, Felip de Dénia, Pere de Roquer, Pere Sabet de Vic	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Méditerranée, p. 87 Dufourcq, Ch.-E.: Les consulats p. 476	Arrendament de l'alfòndec de Tunis i el consolat
1275/10/16	Reg. 37, fol. 96	Infant Pere, Ramon Ricard, Felip de Dénia	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Méditerranée orientale et l'Afrique, p. 87	L'infant Pere reconeix l'arrendament a Ricard i Dénia
1276/04/20	Reg. 20, fol. 340	Jaume I	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Méditerranée orientale et l'Afrique, p. 88	Jaume I reconeix tenir diversos deutes amb el batlle de Barcelona, entre els quals destaca el desemborsament
1276/09/29	Reg. 40, fol. 12-1v	Ramon Ricard, Felip de Dénia, Bernat de Rubí	Dufourcq, Ch.-E.: Les consulats de Tunis et de Bougie p. 477	Sotsarrendament de l'alfòndec de Tunis a de Rubí

13.2-B Taula de referències arxivístiques ACA Pergamins de Jaume I

Data Document	Procedència arxivística	Personatges que apareixen al document	Obra de referència on es cita el document	Paraula Clau
1253/11/04	Núm. 1327	Pere Forner		Pere Forner promet a Jaume I que portarà a Marroc un

				sarraí i dues esclaves
1257/10/01	Núm. 1498	Berenguer de Vic, Benet Rocabertí arquebisbe de Tarragona,	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Mediterranée orientale et l'Afrique, p. 46	Benet es acusat de la violació del tractat de pau amb el sultà de Tunis
1270/09/19	Núm. 2046	Gonzalvo Pérez d'Alcoba, Jaume de Roca,	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Mediterranée orientale et l'Afrique, p. 69 Dufourcq, Ch.-E.: L'Expansió catalana...p. 96	Gonzalvo reconeix haver rebut de Jaume de Roca 90 sous per a les despeses necessàries per a viatjar amb 12 homes a Tunis
1275/10/21	Núm. 2251	Pere Gual, Pere de Castellaçol, Bernat de Coltells, Guillem Colom		Pere Gual es compromet amb Castellaçol (batlle de Barcelona) recuperar el deute de 800 besants de Coltells, Colom i d'altres sobre l'alfòndec de Bugia

13.2-C Taula de referències arxivístiques ACA Cartes Reials de Jaume I

Data Document	Procedència arxivística	Personatges que apareixen al document	Obra de referència on es cita el document	Paraula Clau
1274/04/09	Capsa 2, extra sèrie nº 59	Jaume I, ciutadans de Perpinyà	Dufourcq, Ch.-E.: Vers la Mediterranée p. 81	Permís Jaume I als súbdits de Perpinyà comerciar amb el blat
1274/08/03	Capsa 1, núm. 24		Inventario analítico de documentos p. 488	objectes prohibits per comerciar amb Tunis

13.3 Taula de referències arxivístiques Biblioteca de Catalunya (BC)

Data Document	Procedència arxivística	Personatges que apareixen al document	Obra de referència on es cita el document	Paraula Clau
06/10/1247	núm. 34, reg. 5105	Ramon Boter, Pere de Forn, Ramon de Cànoves	http://mdc.cbuc.cat/cdm/compoundobject/collection/peergamiBC/id/50555/rec/2383	Ramon Boter, jove, reconeix a Pere de Forn que n'ha rebut en comanda, per al viatge que fa a Ceuta a la nau de Ramon de Cànoves i els seus socis, 20 lliures invertides en 20 cafissos de vi i 6 botes; promet vendre el vi, invertir el que n'obtingui en altres mercaderies; quan torni, li retornarà el capital i li lliurarà ¾ parts dels beneficis

13.4 Taula de referències arxivístiques ACFV

Data Document	Procedència arxivística	Personatges que apareixen al document	Obra de referència on es cita el document	Paraula Clau
1230/09/27	Vol. I, fol. 5-6	Bernat d'Oliva, Pere Clavelles, Bernat Palau, Bernat Rivopoll (Ripoll?), Pere d'Oliva, Guillem Umberti	Rafel Ginebra: Manual primer CFV Vol. I p. 69	Bernat d'Oliva fa debitori a Pere de Clavelles (Ceuta)
1230/10/28	Vol. I, fol. 9-6	Pere Remei, Pere de Clavelles, Bernat Remei, Bernat Montanarium, Berenguer de Mata, Guillem de Sala, Arnau de Tenes	Rafel Ginebra: Manual primer CFV Vol. I p. 92	Pere de Clavelles fa debitori a Pere Remei (Ceuta)
1231/01/20	Vol. I, fol. 26-3	Pere de Coma d'Oms, Perpinyà de Segalers (fill de Berenguer de Segalers), Bernat Oller, Bernat Oller i Ferrer, Arnau de Pontarrone	Rafel Ginebra: Manual primer CFV Vol. I p. 184	Pere de Coma d'Oms reconeix a Perpinyà de Segalers, fill de Berenguer de Segalers, que té la 1/6 part en la societat que el

				primer va fer amb Bernat Oller (Ceuta)
1231/01/22	Vol. I, fol. 27-6	Sàbat de Tenes, Maria (esposa Sàbat), Berenguer de Terrades, Ramon (fill Sàbat)	Rafel Ginebra: Manual primer CFV Vol. I p. 191	Sabàt i Maria encomanen Berenguer que porti a Ramon a Bugia
1231/01/22	Vol. I, fol. 27-3v	Pere de Tenes, Berenguer (fill de Vendrell de Guardiola),	Rafel Ginebra: Manual primer CFV Vol. I p. 193	Pere de Tenes fa debitori a Berenguer, fill de Vendrell de Guardiola (Ceuta)
1231/01/22	Vol. I, fol. 28-3	Bernat de Sagristà, Gerard de Coll, Joan Bardoner, Guillem Cortès, fill de Bernat	Rafel Ginebra: Manual primer CFV Vol. I p. 196	Bernat de Sagristà, Gerard de Coll i Joan Bardoner fan debitori a Guillem Cortès, fill de Bernat (Tunis)
1231/01/22	Vol. I, fol. 28-5	Bernat de Sagristà, Gerard de Coll, Joan Bardoner, Ferrer de Berguedà, Berenguer Barrat, Guillem Cortès, Joan de Seva	Rafel Ginebra: Manual primer CFV Vol. I pp. 196-7	Bernat de Sagristà, Gerard de Coll i Joan Bardoner fan debitori a Ferrer de Berguedà (Tunis)
1231/02/05	Vol. I, fol. 29-2	Pere de Palou, fill de Ramon de Palou, Pascual Mateu,	Rafel Ginebra: Manual primer CFV Vol. I pp. 200-201	Pere de Palou, fill de Ramon de Palou, ven a Pascual Mateu els esplets d'un honor a Guardiola i Gurri, durant sis esplets grossos (Ceuta)
1231/03/08	Vol. I, fol. 93-2	Pere de Palou, Beatriu Daca, Guillem	Rafel Ginebra: <i>Manual primer CFV</i> Vol. I pp. 615-6.	Daca i el seu fill Guillem fan debitori a Pere de Palou
1231/05/31	Vol. I, fol. 50-2v	Pere de Graner, Berenguer de Lió,	Rafel Ginebra: Manual primer CFV Vol. I pp. 326-327	Pere de Graner rep en comanda de Berenguer de Lió una quantitat que es compromet a portar a Mallorca, invertir-la en sarraïns, portar-los a Ceuta, vendre'ls i invertir els guanys en mercaderies

1231/08/19	Vol. I, fol. 63-3	Gerard de Coll, Benvinguda, Bernat de Santa Eulàlia,	Rafel Ginebra: Manual primer CFV Vol. I p. 400	Gerard de Coll i la seva esposa Benvinguda fan debitori a Bernat de Santa Eulàlia (Tunis)
1231/09/28	Vol. I, fol. 67-7v	[...] de Mercadal, Bernat de Comella, Berenguer de Pinós, Bernat Rivipolli (Ripoll?)	Rafel Ginebra: Manual primer CFV Vol. I pp. 438-439	[...] de Mercadal rep en comanda una quantitat de Bernat de Comella (Ceuta)
1232/02/21	Vol. I, fol. 90-8bis v	Pere de Graner, Pere de Clavelles, Berenguer de Lió, Pere de Nuce,	Rafel Ginebra: Manual primer CFV Vol. I p. 600	Pere de Graner fa debitori a Pere de Clavelles (Ceuta)
1232/03/08	Vol. I, fol. 93-2	Beatriu Daca, Guillem, Pere de Palou, Pere de Prat Genarum, Berenguer Carbó, Guillem Barrat, Arnau de Pontarrone	Rafel Ginebra: Manual primer CFV Vol. I pp. 615-616	Beatriu Daca i el seu fill Guillem fan debitori a Pere de Palou (Tunis)
1232/10/26	Vol. I, fol. 126-8	Bernat Fi, Bernat de Comella, Pere de Sala, Arnau Coqui, Bernat Martí	Rafel Ginebra: Manual primer CFV Vol. II pp. 856-7	Comanda per portar a València, Mallorca, Ceuta o Bugia
1233/02/14-03-15	Vol. I, fol. 150-1	Pere Miró de Mercadal, Coloma, Ferrer de Cloquer, Ramon Terrús, Guillem Guash	Rafel Ginebra: Manual primer CFV Vol. II p. 1022	Pere Miró de Mercadal jove i la seva esposa Coloma fan debitori a Ferrer de Cloquer (Tunis)
1233/03/25	Vol. I, fol. 152-3v	Barceló de Pradell, Guillem Pasqual, Pere de Malats, Ramon de Prat	Rafel Ginebra: Manual primer CFV Vol. II pp. 1038-9	Barceló de Pradell rep en societat de Guillem Pasqual una quantitat que es compromet a invertir en el viatge a Tunis
1233/04/20	Vol. I, fol. 157-5	Berenguer de Pinós, Bernat Pelegrí, Pere Mir, Ferrer de Berguedà jove	Rafel Ginebra: Manual primer CFV Vol. II p. 1069	Berenguer de Pinós, fill de Maria d'Emposta, fa debitori a Bernat Pelegrí de tres quintars de dàtils (Tunis)
1233/04/20	Vol. I, fol. 157-7	Berenguer de Pi, Guillem Barrat, Pere Miró jove de Mercadal, Pere de Birgidano, Berenguer de Molendino,	Rafel Ginebra: Manual primer	Berenguer de Pi, fill de Ramon i Bernarda, fa

		Berenguer de Pinós, fill de Maria d'Emposta	CFV Vol. II pp. 1069-70	debitori a Guillem Barrat (Tunis)
1233/05/31	Vol. I, fol. 165-10	Berenguer de Lió, Guillem de Graner, Pere de Cumba Ulmorum, Ramon de Falgeriis, Arnau d'Església	Rafel Ginebra: Manual primer CFV Vol. II p. 1124	Berenguer de Lió encomana a Guillem de Graner 60 besants a Ceuta
1233/08/07	Vol. I, fol. 188-9v	Berenguer de Lió,	Rafel Ginebra: Manual primer CFV Vol. II pp. 1264-5	[...] rep en comanda de Berenguer de Lió una quantitat que es compromet a invertir en el viatge que fa (Ceuta)
1233/11/02	Vol. I, fol. 194-5v	Gerard de Coll, Guillem Barrat, Pere Muntaner, Joan Bardoner, Arnau de Albergeria	Rafel Ginebra: Manual primer CFV Vol. II pp. 1306-7	Gerard de Coll fa debitori a Guillem Barrat (Tunis)
1244/10/21	Vol. IV, fol. 25-4	Berenguer de..., A. de		Comanda amb destí Ceuta
1251/02/22	ACFV, Vol. IV	Berenguer Canut, Pere (fill de Ferrer Arnau),	Francesc Carreras i Candi: Notes Dotzentistes d'Ausona, p. 472	Berenguer Canut contracta a Pere, fill de Ferrer Arnau, per portar-lo a Ceuta
1251/02/29	ACFV, Vol. IV	Berenguer Canut, Venrell Mir	Francesc Carreras i Candi: Notes Dotzentistes d'Ausona, p. 472	Berenguer Canut contracta a Venrell Mir per portar-lo a Ceuta (per un preu inferior a Pere, al document superior)
1251/03/08	ACFV, Vol. IV	Tomas de Sala, P. Comela,	Francesc Carreras i Candi: Notes Dotzentistes d'Ausona, p. 471	Comanda comerç amb Ceuta

1254/08/29	ACFV, Vol. IV, nº 1254	Na Guilleuma de Montcada, Bartomeu de Tornamira	Francesc Carreras i Candi: Notes Dotzentistes d'Ausona, p. 474	viatge de Na Guilleuma de Montcada a Tunis acompanyada per Bartomeu de Tornamira
1256/05/06	ACFV, vol. V	F. d'Arbós, F. Egidi,	Francesc Carreras i Candi: notes dotzentistes d'Ausona p. 475	F. d'Arbós reconeix tenir en comanda de F. Egidi XI lliures i VIII 8 sous melgoresos en forma de vuit canes i tres pams d'estamenya de grana, cana de Montpeller que portarà a Tunis
1256/06/19	ACFV, vol. V	Bernat Oller, Maria (filla de Bernat), Guillem de Sala (marit de Maria)	Francesc Carreras i Candi: notes dotzentistes d'Ausona pp. 472-3	mort de Bernat Oller (possiblement sigui el mateix que apareix a un document del 20/01/1231)
1257/07/14	ACFV, vol. V	Astruc de Yspania, Egidio Macellarii, G. Bonet, ciutadà de Barcelona	Francesc Carreras i Candi: notes dotzentistes d'Ausona p. 476	Astruc d'Hispania reconeix haver rebut d'Egidi Macellarii 16 lliures i 8 sous barcelonins en comanda per invertir en teixits d'estam. Astruc anirà a Tunis en el vaixell de G. Bonet i hi comerciarà
1257/07/19	ACFV, vol. V	P. de Puig, B. de Sant Sixte	Francesc Carreras i Candi: notes dotzentistes d'Ausona p. 475	P. de Puig rep de B. de Sant Sixte 45 lliures barceloneses implicades en draps de lli i altres mercaderies que portarà a Tunis en el lleny Cirarie
1257/09/26	ACFV vol. V	Guillem de Sala, Bernat Fuster	Arcadi Garcia Sanz: El	Guillem de Sala rep en comanda de Bernat Fuster 10

			comercio de la piel p. 44	lliures per dus a Ceuta per comprar pells de llop
1257/10/09	ACFV, vol. V	R. de Sala, Bn. Fuster	Francesc Carreras i Candi: notes dotzentistes d'Ausona p. 473	comanda comercial de 10 diners en pells de llop atorgada per Bn. Fuster a R. de Sala pel viatge per anar a Ceuta
1257/10/10	ACFV, vol. V	R. de Sala, Tomàs de Sala, germà	Francesc Carreras i Candi: notes dotzentistes d'Ausona p. 473	R. de Sala reconeix tenir una comanda de XLI lliures de Barcelona en cotó d'ultramar atorgades per el seu germà Tomàs
1258/02/23	ACFV, vol. V	B. Boquet,	Francesc Carreras i Candi: notes dotzentistes d'Ausona p. 475	B. Boquet, vigatà, rep d'un conciutadà 15 lliures barceloneses de doblenc invertides en cent seixanta draps de lli que porta en comanda a Tunis
1259/04/11	ACFV, vol. VI	B. de Salliforis, A. de Salliforis, R. Janer, Bg. Janer (germà), B. Janer (germà)	Francesc Carreras i Candi: notes dotzentistes d'Ausona p. 476	(l'article no deixa gaire clar el document) entrega de 124 besants per part de dos germans vigatans a un altre vigatà a Tunis
1259/09/15	ACFV, Vol. IV	B. de Sentes, P. de Puyol, Berenguer Julià, Berenguer de Viladecavalls (potser son dos documents diferents del mateix dia)	Francesc Carreras i Candi: Notes Dotzentistes d'Ausona, p. 474	B. de Sentes viatja a Tunis. P. de Pujol es compromet a servir-lo un any a canvi de cinc dobles d'or. Berenguer Julià es compromet a acompanyar a B. de Viladecavalls dos anys a Tunis <i>vel in terra</i> <i>sarracenorum</i> per vint besants de plata l'any,

				manutenció i vestit.
1259/09/20	ACFV, vol. VI	P. de Prat de Brulio, B. de Subtus Roca de Vic,	Francesc Carreras i Candi: notes dotzentistes d'Ausona p. 475	P. de Prat de Brulio reconeix haver rebut de B. de Subtur Roca de Vic en comanda 102 canes de fres de teler ample, 33 canes de fres de teler estret, 30 canes de fres de lis dauro de Montpeller, per un valor de cinc-cents divuit sous i nou diners de Vic, que portarà a Tunis
1261/03/25	ACFV, vol. VI	B. de Brolio, Bg. De Ponte, Martí Llobet,	Francesc Carreras i Candi: notes dotzentistes d'Ausona p. 475	B. de Brolio, habitant de Vic, reconeix rebre de Bg. De Ponte en comanda 7 lliures barceloneses implicades en ganivets que portarà a Tunis en el vaixell de Martí Llobet
1261/04/29	ACFV, vol. VI	Ramon de Galliner, Guillem Miró, R. de Minovis	Francesc Carreras i Candi: notes dotzentistes d'Ausona pp. 474-5	Ramon de Galliner i Guillem Miró reconeixen deure a R. de Minovis 40 besants pel viatge que faran a Tunis
1261/05/09	ACFV, vol. VI	Pere Julià, Sibila de Granera	Arcadi García Sanz: El comercio de la piel pp. 44-5	Pere Julià rep en comanda de Sibila de Granera dos pells clares i tres gramalles de pell blanca de conill valorades en 8 lliures i mig i 5 sous barcelonins per vendre a Tunis
1261/05/09	ACFV, vol. VI	Pere Julià, Bernat. De Palau,	Francesc Carreras i Candi: notes dotzentistes	P. de Julià reconeix haver rebut de Bn. de Palau una pell "clapam", 15 gramalles de blancs de conill, set dotzenes de estamena de

			d'Ausona p. 475 Arcadi García Sanz: El comercio de la piel pp. 45-6	bayoncles, 2 bacons i dues dotzenes de drap lioi que portarà a Tunis i ho vendrà
--	--	--	--	--

13.5 Taula de referències arxivístiques ARM

Data document	Referència arxivística	Personatges que apareixen al document	Obra de referència on es cita el document	Paraula Clau
1240/04/19	ARM, ECR 342, fol. 9-1v	Pere de Palau, Berenguer Salicrú, G. Bou, Mateu de Regomir, Pere de Boscho	C.C.F.: Llibre Manual Pere Romeu p. 517 F. Sevillano: Historia puerto Mallorca pp. 154 i 449	Comanda que Pere de Palau reconeix tenir de Berenguer Salicrú de 266 canes de lli per valor de 14 lliures i 6 sous barcelonesos que es compromet a negociar en el viatge a Alger amb el lleny de G. Bou.
1240/08/08	ARM, ECR 343, fol. 277-5	Llàtzer Domènec, J. Abennàsser, Obert de Tràpani, Bernat de Guardia, G. Cabrer	CCF: Llibre Manual Pere Romeu, p. 556	Comanda mercantil que Llàtzer Domènec té per J. Abennàsser de 82 besants i 3000 d'argent en flassades i alocs de Menorca que portarà en el proper viatge cap a Ceuta amb la barca de S. Obert de Tràpani, els diners que tregui de la venda comprarà cera. Els guanys es repartiran al quart.
1240/10/21	ARM, ECR 341, fol. 120-4v	Berenguer de la vila de Calders, Berenguer i G. Taulí, G. Mercer, Pere de Sapadel	CCF: Llibre Manual Pere Romeu p. 588	Comanda mercantil que Berenguer de la vila de Calders reconeix tenir dels germans Berenguer i G. Taulí de 100 besants d'argent per a invertir en el viatge que fa a Bona. Ell es queda amb la quarta part del lucre.

1240/12/12	ARM, ECR 341, fol. 128-5	Bernat Aimeric, Bernat Ivorra, Bernat Contrabuquines, Berenguer de Riera de Manresa, F. De Cheralto, Berenguer de Montecano,	CCF: Llibre Manual Pere Romeu p. 618	Debitori de Bernat Aimeric a favor de Bernat Ivorra per 300 besants d'argent. Es compromet a retornar-los a la tornada del viatge a Tunis o "al sabut". Actuen com a fiadors Bernat Contrabuquines i Berenguer de Riera de Manresa.
1240/12/19	ARM, ECR 341, fol. 130-3	Arnau F. De Porvençana, Pere Janer, Bernat Suau, Català Janer, Arnau Martha, G. Spanya	CCF: Llibre Manual Pere Romeu, p. 625	Debitori d'Arnau F. de Provençana a favor de Pere Janer per 5 besants d'argent que es compromet a retornar després 10 dies d'haver tornat del seu viatge a Tunis o "al sabut." Actua com a fiador Bernat Suau que obliga els seus béns.
1240/12/20	ARM, ECR 341, fol. 130-5	Ramon Pellicer, Berenguer de Fortam, Bernat Fuster, G. De Terracia (Terrassa?)	CCF :Llibre Manual Pere Romeu, p. 626	Comanda mercantil que Ramon Pellicer convé amb Berenguer de Fortam sobre el sarraí i altres mercaderies que aquest darrer porti de Tunis, Ramon Pellicer es quedarà la meitat del guany.
1240/12/20	ARM, ECR 341, fol. 130-2v	Berenguer de Montcada, Jacobo De Mota,	CCF: Llibre Manual Pere Romeu, pp. 626-7	Debitori atorgat per Berenguer de Montcada a favor de J. de Mota per 72 besants d'argent per raó de 125 quarteres d'ordi. Es compromet a pagar després de 15 dies de l'arribada de la nau i galera de l'ambaixador reial a Tunis o "al sabut".
1241/01/15	ARM, ECR 342, fol. 15	Bernat Puig, Bernat de Tolosa, ser Gilenso	Ejecutoria del Reino de Mallorca p. 402	Bernat Puig entrega en comanda a Bernat de Tolosa una peça de pany de seda valorada en 500 sous melgoresos per negociar a Ceuta en el vaixell de ser Gilenso
1241/08/10	ARM, ECR 342, fol. 32-4	Pere Pinxeres, F. de Mata de Petra, Bonaventura de Turricelle, Bernat Jazberti, Arnau Pinxeres	CCF: Llibre Manual Pere Romeu, p. 663	Debitori atorgat per Pere Pinxeres a F. de Mata de Petra de 70 besants d'argent i 3 diners que convé en pagar després de 10 dies de fer port en el seu viatge a Bugia ambla seva nau. Obliga especialment la seva nau i la càrrega que hi porta.

1241/09/22	ARM, ECR 342, fol. 40-3	Arnau de Graner, Berenguer de Pinós, Bernat d'Olm, F. De Pontarrono, Bernat de Font	CCF: Llibre Manual Pere Romeu, p. 691 F. Sevillano: Historia puerto Mallorca pp. 154 i 450	Debitori que atorguen Arnau de Graner i Berenguer de Pinós a Bernat d'Olm de 60 besants d'argent. Convenen a retornar del deute passats dos dies d'arribar del viatge de Ceuta. Si no poden respectar el termini es comprometen a pagar amb mercaderies que portin de Ceuta.
1242/01/16	ARM, ECR 342, fol. 11-4v	J. Corretger, Arnau Vallespir, Gilenso, G. De Avellano, G. De Santa Cecilia	CCF: Llibre Manual Pere Romeu, p. 728 F. Sevillano: Historia puerto Mallorca, pp. 184 i 454 (Sevillano el situa el 1241)	Debitori de J. Corretger a Arnau Vallespir d'un quintar de mantega de Menorca que pagà al cap de 10 dies del seu retorn de Ceuta amb el viatge que fa amb la nau de Gilenso. Obliga especialment les coses que té a la nau.
1242/01/24	ARM, ECR 342, fol. 13-1	Bernat de Tolosa, Bernat de Puig, S. Guidonis, Bernat d'Olm, Lazario, Bernat (clergue de Santa Eulalia), F. Oller,	CCF: Llibre Manual Pere Romeu, p. 733	Comanda mercantil d'una peça de roba vermella que val 25 lliures melgoreses que Bernat Tolosa té per Bernat de Puig de Barcelona per invertir en el viatge que fa a Ceuta amb la nau de S. Guidonis.
1242/05/05	ARM, ECR 342, fol. 73-4v	Pere de Lleida, Arnau Gallard, G. Mir, Esteve Dalvernia, Bernat de Brossa, Pere de Marcianibus	CCF: Llibre Manual Pere Romeu, pp. 793-4	Comanda mercantil de 9 gerres d'oli que valen 110 sous que G. Mir reconeix tenir de Pere de Lleida per portar cap a Bona amb la barca d'Arnau Gallard. El benefici es reparteix al quart diner.
1242/07/11	ARM, ECR 342, fol. 84-3	Bernat Gallard, Arnau Gallard, Arnau de Girona, Arnau Pellicer, Bernat de Font, Andreas Nobaldi	CCF: Llibre Manual Pere Romeu, p. 832	Arrendament que atorga Bernat Gallard de la seva sageta a favor d'Arnau Gallard, germà seu, Arnau de Girona, Arnau Pellicer i Bernat de Font per anar de Mallorca a Dénia, Alacant, Barbaria i Menorca. El preu del lloguer varia depenent allà on es dirigeixi.
1242/09/04	ARM, ECR 342, fol. 97-1	Berenguer de Calderes de Manresa, G. Escrivà, G. de Ferran, J. de Calidis i G.	CCF: Llibre Manual Pere Romeu, p. 869	Contracte de servei personal pel qual Berenguer de Calderes de Manresa

				s'encomana a G. Escrivà en el viatge que aquest ha de fer al Marroc.
1242/09/04	ARM, ECR 342, fol. 97-3	G. de Santmateu, G. Escrivà	CCF: Llibre Manual Pere Romeu, p. 869-70	Contracte de servei personal pel qual G. de Santmateu s'encomana a G. Escrivà en el viatge que aquest ha de fer al Marroc.
1242/09/04	ARM, ECR 342, fol. 97- 4	G. Escrivà, G. de Santmateu	CCF: Llibre Manual Pere Romeu, p. 870	Debitori de G. Escrivà a favor de G. de Santmateu de 30 besants d'argent pagadors al cap de dos mesos de la tornada del viatge a Marroc.
1242/09/06	ARM, ECR 342, fol. 99-1	G. Escrivà, Miquel de Montblanc, G. Magistris, G. Bertran, Arnau de Villa Rotunda	CCF: Llibre Manual Pere Romeu, pp. 875-6	Contracte de servei personal pel que Miquel de Montblanc es compromet amb G. Escrivà per acompanyar-lo en el viatge al Marroc.
1242/09/06	ARM, ECR 342, fol. 99-2	G. Escrivà, Miquel de Montblanc, G. Magistris, G. Bertran	CCF: Llibre Manual Pere Romeu, p. 876	Debitori que atorga G. Escrivà a favor de Miquel de Montblanc de 30 besants d'argent pagadors al cap d'un mes de ser al Marroc.
1242/10/04	ARM, ECR 342, fol. 41-2v	G. de [...]de Cardona, G. Castany, F. De villa francha	F. Sevillano: Historia puerto Mallorca pp. 154 i 450	Viatge a Bugia
1242/10/07	ARM, ECR 342, fol. 109-4	Ali Almoyereni, Bernat de Forn, Tornell, Arnau Bernat, Ramon de Costa, Benages, Bonaynesse	CCF: Llibre Manual Pere Romeu, pp. 909-10	Comanda que reconeix tenir Ali Almoyereni de Bernat de Forn de 50 sous melgoresos en oli. A més de 2 sacs de pells per a invertir en el viatge cap a Barbaria amb la barca de Tornell i Arnau Bernat i socis. Es repartiran el benefici al quart diner.
1242/10/07	ARM, ECR 342, fol. 109-1v	Ali Almoyereni, Ramon de Costa, Tornell, Arnau Bernat,	CCF: Llibre Manual Pere Romeu, p. 910	Comanda que reconeix tenir Ali Almoyereni de Ramon de Costa de 30 besants invertits en diverses mercaderies per a invertir en el viatge cap a B3rberia amb la barca de Tornell i Arnau Bernat i

				socis. Es repartiran el benefici al quart diner.
1242/10/07	ARM, ECR, 342, fol. 109-2v	Ali Almoyereni, Pere de Culia, Tornell, Arnau Bernat,	CCF: Llibre Manual Pere Romeu, p. 910	Comanda que reconeix tenir Ali Almoyereni de Pere de Culia de 40 besants invertits en diverses mercaderies per a invertir en el viatge cap a Barbaria amb la barca de Tornell i Arnau Bernat i socis. Es repartiran el benefici al quart diner.
1242/11/12	ARM, ECR, 342, fol. 122-1	Bonnin Barquer, Gamundí de Sant Boi, Arnau Nas, Pere Balaguer	CCF: Llibre Manual Pere Romeu, p. 952	Lloguer de nau que atorguen Bonnin Barquer i Gamundí de Sant Boi a favor d'Arnau Nas i Pere Balaguer per fer un viatge de Mallorca a Alger i Tenes. Preu del lloguer 33 besants d'argent.
1242/11/19	ARM, ECR 342, fol. 123-3v	G. Blader, G. De Guardia, Ser Otger, Bernat de na Flor, Domènec de Rubione, F. De Bonafide, J. Cerdà, Vicinus i Arnau Carbonell	CCF: Llibre Manual Pere Romeu, pp. 957-8	Comanda de diverses robes que reconeix tenir G. Blader de Tarragona de G. De Guardia, canviador, que porta en el viatge que ha de fer a Ceuta amb la nau Columbeta de Ser Otger i socis. Els beneficis es reparteixen al quart diner.
1242/11/27	ARM, ECR 342, fol. 126-1	Bernat Rabassa, G. Blader, Gerard Spaer, Bartomeu Gatelli, G. Garvecadus, G. De Mirayes	CCF: Llibre Manual Pere Romeu, p. 965	Societat que formen Bernat Rabassa i G. Blader per fer dos viatges de Ceuta a Mallorca i de Mallorca a Ceuta en mostalafia, és a dir per traslladar captius cristians i sarraïns. Els beneficis es repartiran a mitges.
1242/11/27	ARM, ECR 342, fol. 126-2	Alià Pellicer, Ramon de Costa, Marti i Berenguer de Operatio	CCF: Llibre Manual Pere Romeu, pp. 965-6	Comanda que reconeix tenir Alià Pellicer de part de Ramon de Costa de 26 teles de Xàtiva i 4 draps de lli prim sarraïns que valen 12 lliures i 12 sous que porta en el viatge cap a Ceuta amb la nau Columbeta. Els beneficis es reparteixen al quart diner.
1242/12/18	ARM, ECR 342, fol. 134-1v	Bernat Rotland, Bertran de Tivisa, Jafie Bonafes, mestre Joan, Ramon d'en Tos, Berenguer de Bonpar,	CCF: Llibre Manual Pere Romeu, p. 987	Àpoca atorgada per Bernat Rotland i els seus socis a Bertran de Tivissa i Jafie Bonafes, jueu, del terç del nòlit per portar els sarraïns cap a Tunísia.

		Pere Gerard, Pere de Tamarit, Joan d'Olalia, Pere Vallespir		
1243/01/07	ARM, ECR 342, fol. 139-1	Ferran Ibanyez de Lisboa, G. de Mianes, Berenguer Vidal, Pere de Vic, G. Escrivà	CCF: Llibre Manual Pere Romeu, pp. 1000-1	Comanda que Ferran Ibanyez de Lisboa i G. de Mianes reconeixen tenir de Berenguer Vidal de 90 besants d'argent, es comprometen a pagar després de tres setmanes d'arribar d'Orà la nau de Pere de Vic. Actua com a fiador G. Escrivà.
1243/01/14	ARM, ECR 342, fol. 149-2v	Bernat Morell, Samuel fill Jafie, G. de Boscho, Bernat de Matamala	CCF: Llibre Manual Pere Romeu, pp. 1015-6	Debitori de 23 besants d'argent que atorga Bernat Morell a favor de Samuel. Es compromet a retornar després de 10 dies de l'arribada del viatge a Bugia. Obliga 10 gerres d'oli.
1243/02/19	ARM, ECR 342, fol. 160-4	Domènec de Caldes, Farrag de Saragossa, Abdellà Alfenequi de Lleida, J. de Calidis, Pere de Pla de Martorell	CCF: Llibre Manual Pere Romeu, p. 1048	Comanda mercantil que atorguen Domènec de Caldes, Farrag de Saragossa i Abdellà Alfenequi de Lleida, sarraí, a Berenguer de Briansó de 55 sous melgoresos que es comprometen a pagar en tornar del viatge a Bugia.
1243/04/02	ARM, ECR 342, fol. 144-6v	G. Blader, Bernat Rabassa, Martí Bertran, Mahomet Almalequi, Pere Strayn, G. Ferran	CCF: Llibre Manual Pere Romeu, p. 1084	Debitori que efectuen G. Blader i Bernat Rabassa a favor de Martí Bertran de 46 besants d'argent pel preu de l'esclau Mahomet Almalequi, que es compromet a vendre a Ceuta i pagar a la tornada a Mallorca.
1243/05/09	ARM, ECR 342, fol. 203-3	Felix de Pontarró, F. de Pontarró, Pere de Vallespir, Felix de Torroella de Montgrí, Silvestre de Conesa, Pere F.	CCF: Llibre Manual Pere Romeu, pp. 1121-2	Comanda que reconeix tenir Felix de Pontarró a F. de Pontarró de 200 besants d'argent dels quals en rep 100 abans de partir a Tunis.
1243/05/12	ARM, ECR 342, fol. 204-3	David Faltus, Simon Batedor, Bernat Espanyol, Felix de Pontarono, Bernat Clavadelle, Arnau de Collo, Bernat Capellà	CCF: Llibre Manual Pere Romeu, pp. 1123-4	Comanda de 20 lliures melgoreses en diverses mercaderies que David Faltus i Simon Batedor reconeixen tenir de part de Bernat Espanyol en el viatge a Brisc (Algèria) en el 1124 seu vaixell i que es

				comprometen a mercadejar. Els guanys es reparteixen al quart diner.
1243/06/15	ARM, ECR 342, fol. 210-1v	Bertran de Tivissa, Abdellà Alfenoqui, Alfarag de Saragossa, Domenec de Caldes, Domènec Guillem de Sala, Bertran Fabià, Fèlix (notari), G. De Peyro, Pere Strayn	CCF: Llibre Manual Pere Romeu, pp. 1146-7	Societat entre Bertran de Tivissa de Tortosa, Abdellà Alfenoqui i Alfarag de Saragossa pel viatge que els dos darrers han de fer a Tunis. Bertran aporta 28 lliures menys 5 sous jaquesos mentre que Abdellà i Farrarag 13 lliures jaqueses que han de manllevar i retornar en arribar de Tortosa. S'acorda el repartiment del lucre. Bertran es fa càrrec de les despeses del viatge.
1243/07/01	ARM, ECR 342, fol. 212-1	Aicarda, vídua Berenguer Terrassa, Maimona de Ceuta, Pere de Sant Joan i G. De Sant Joan	CCF: Llibre Manual Pere Romeu, p. 1153	Àpoca de redempció de captivitat que atorga Aicarda, vídua de Berenguer de Terrassa, a favor de Maimona de Ceuta, per 40 sous melgoresos.
1243/07/04	ARM, ECR 342, fol. 212-3v	Ser Pasqual Tresmales, Marquès de Jardí, Gatandum Sartorem, J. Perteger, Joncerame Sartori, Gerard Boni, Ramon Tonsi, Bernat de Curbinis, Simon de Moro	CCF: Llibre Manual Pere Romeu, p. 1155	Procura que atorga Ser Pasqual Tresmales a favor de Marquès de Jardí, cunyat seu, per recuperar uns d'àloes, en fusta i en bigues, i per als assumptes que té a Ceuta.
1243/07/20	ARM, ECR 342, fol. 215-1	Guidus Espindola, Ser Simó de Moro, Nicolau Sagesters, Pasqual Guaracho, Joan de Plasencia	CCF: Llibre Manual Pere Romeu, p. 1161	Comanda de 245 besants d'argent que Ser Guidus Espindola reconeix tenir de Ser Simó de Moro. Es compromet a pagar al cap de 15 dies que el seu lleny i de Nicolau Sagesters arribi a Mallorca provinent de Bugia.
1243/07/20	ARM, ECR 342, fol. 215-2	Nicolau de Sagesters, Pasqual Guaracho, Guidus Espindola	CCF: Llibre Manual Pere Romeu, pp. 1161-2	Comanda de 132 besants d'argent que Nicolau de Segestro reconeix tenir de Pasqual Guaracho. Es compromet a pagar al cap de 15 dies que el seu lleny i de Guiu Espindola arribi a Mallorca provinent de

				Bugia. Obliga especialment un quintar d'oli carregat en lleny.
1246/01/20	ECR 343, fol. 29	P. Ambro, Bernat Vilat, Aycard	Ortega Villoslada, A.: El reino de Mallorca y el mundo atlántico p. 161	P. Ambro dona a Bernat Vilar una comanda de 510 sous melgoresos (invertits en barragans de Xàtiva) per portar en el lleny del marsellès Aycard a Málaga, Ceuta o Marroc.
1246/10/15	ECR 343, fol. 104-1v	Arnau de Font, Arnau Pont, Jacob de Marino, Bernat de Molí, Pere de Tortosa, Pere d'Arenes, Pere Pla, Ser Albert de Santa	Ejecutoria del Reino de Mallorca pp. 609-10, núm. 24	exportació de cereals. Arnau de Font rep de ser Jacob de Marino 2.050 besants, import del valor del blat i de la civada -inclosos despeses de transport- exportats a Ceuta en el lleny de Bernat de Molí i la galiota de Pere de Tortosa. (l'autor marca 104R i es 104V)
1247/04/03	ECR 343, fol. 155-3v	Joan de Bas, Ramon Janfred, Ramon Ferrer, Ramon Portal	Ejecutoria del Reino de Mallorca pp. 617-8, núm. 32	Comanda de teixits. Joan de Bas rep en comanda mercantil de Ramon Janfred set "blaus" de Provença, un camelot de Provença, dos "reyets" de Ipres y cinc "barrangans" de Locri y, en diners, 20 sous melgoresos per a negociar-los a Tunis.
1247/04/12	ECR 343, fol. 160-5	Guillem de Segas de Tortosa, Berenguer Miquel de Tortosa,	Ejecutoria del Reino de Mallorca pp. 619-20, núm. 35	Contracte marítim de noliejament. Guillem de Segas de Tortosa nolieja l'octava part del seu lleny a Berenguer Miquel de Tortosa per a navegar a Eivissa i Alger o a Bugia, a raó de 60 besants.
1247/08/30	ECR 343, fol. 206-2	Joan Colom, R. Spantor, Guerau de Boxo, Berenguer Adrover, Bonsenyor de Nolit, mestre Guerau,	Ejecutoria del Reino de Mallorca p. 628, núm. 41	Contracte de comanda mercantil. Joan Colom rep en comanda marítima de R. Spantor i del metge mestre Guerau teles i filferro valorades en 72 lliures per a negociar-les a Málaga i Ceuta o algun altre lloc d'Yspania, a on es dirigeix amb la nau de Guerau de Boxo, de Marsella

1247/11/06	ECR 343, fol. 228-1	Arnau de Font, Ramon de Litrana, Arnau de Crosis, Arnau de Pons, Jaume	Ejecutoria del Reino de Mallorca p. 632, núm. 45	Exportació de cereals. Arnau de Font exporta a Bugia 140 quarteres de blat, que important 700 sous, ala nau de Palma
1247/12/14	ECR 343, fol. 240	Guillem de Sarrià, Berenguer Torrefacta, Pere Mariner, Mateu Corona, Bernat Vidal, Guillem de Font	Ejecutoria del Reino de Mallorca pp. 637-9, núm. 50	Armament contra sarraïns. Guillem de Sarrià, lloctinent de Mallorca, dona llicència a Berenguer Torrefacta, Pere Mariner i Mateu Corona per capturar un lley sarraí que voltava les aigües mallorquines
1247/12/29	ECR 343, fol. 243v- 244r	Acmet Abenyequir d'Alacant, Bernat de Quart, Ali Corriolia, Jucef, Pere Bleda, Pere Tobia, Ramon Camos	Ejecutoria del Reino de Mallorca pp. 639-40, núm. 51	Contracte marítim de noliejament. Acmet Abenyequir d'Alacant nolieja la meitat del lley de Bernat de Quart -tripulat per 8 mariners i un servent- per 20 lliures, 3 sous, 8 diners per al viatge Alacant-Alger o Bugia-Alacant. Escala de 30 dies a Alacant i altres 30 a Alger o Bugia.
1251/08/20	ECR 343, fol. 291	P. Amaro, Bernat Vilar, Gaylandi	Ortega Villoslada, Antonio: El reino de Mallorca y el mundo atlántico p. 163	P. Amaro entrega a Bernat Vilar 25 lliures i 9 sous invertits en teles per portat a Ceuta, Málaga o Murcia en el lley de Gaylandi, marsellès, i socis
1259/02/23	ECR 344, fol. 306v	Berenguer Vinyals, Joan Homdedeu, G. Bonin	Ortega Villoslada, Antonio: El reino de Mallorca y el mundo atlántico p. 163	Berenguer Vinyals cedeix a Joan Homdedeu 100 besants per gestionar-los a Ceuta en el viatge que farà en el lley de G. Bonin

13.6 Taula de referències arxivístiques del Archivo Histórico Nacional (AHN)

Data document	Referència arxivística	Personatges que apareixen al document	Obra de referència on es cita el document	Paraula Clau
1235/04/27	Sección clero, carpeta 77, núm 1	Joan Barral, Ermengol de Asillano, Pere de Monte Artesone, Joan Ramon, Bernat Pocolulli, Joan Mateu, Ramon d'Aragó	Alou Forner, 2000:472	Comanda mercantil, Joan Barral rep d'Ermengol de Asillano i Pere de Monte Artesone 21 lliures per dur a Hispània o Ceuta
1235/04/27	Sección clero, carpeta 77, núm 2	Joan Barral, Joan Ramon, Umbert Vecenobre, Ermengol de Asillano, Ramon d'Aragó	Alou Forner, 2000: 472-473	Comanda mercantil, Joan Barral rep de Joan Ramon 27 lliures per dur a Ceuta o Hispània
1236/03/03	Sección clero, carpeta 76, núm. 18	Joan Barral	Ortega Villoslada, Antonio: El reino de Mallorca y el mundo atlántico pp. 160 i 162	Joan Barral aporta cinc quintars de faves com a garantia (amb altres mercaderies) pel préstec de 116 de plata prestats per Umberto de Vecenobre, abonables a l'arribada a Ceuta de la nau Sant Nicolau
1236/10/23	Sección clero, carpeta 77, núm 19	Joan Barral, Raimon Cortes, Albert de Roca	Alou Forner, 2000: 475	noliejament d'una nau per part de Raimon i Joan a Albert Roca per dur a Eivissa, Tenes sal d'Eivissa
1236/12/11	Sección clero, carpeta 77, núm 20	Raimon de Sant Martí, Arnaldo de Font, Pere de Lirio, MenGarcía, Guillem Sesones, Joan Barral	Alou Forner, 2000: 475-6	Llicència i protecció a Joan Barral per comerciar entre Eivissa i Bugia

1246/10/18-19	Sección clero, carpeta 80, núm. 17	Nicolau Musius, J. Spinola, Agnello Orbus, Enric Bruni	Ortega Villoslada, Antonio: El reino de Mallorca y el mundo atlántico p. 161	Acord pel qual Nicolau Musius portarà als italians J. Spinola i Agnello Orbus de Ceuta a Mallorca per 600 besants en el buçó (sageta grossa) d'Enric Bruni
1259/02/18	Sección clero, carpeta 84, núm. 6	Guillem Salembe, Guillem Manera, R. Bolortro	Ortega Villoslada, Antonio: El reino de Mallorca y el mundo atlántico p. 163	Guillem Salembe acorda amb Guillem Manera i R. Bolortro portar-los amb les seves mercaderies de Ceuta a Palma
1264/07/04	Sección clero secular, carpeta 1859, núm. 7	Nuño Martínez de Bueu, Esteban Fernández, Bartomeu Vascó, notari públic de Barcelona i Tunis		Nuño Martínez de Bueu atorga procuració a Esteban Fernández per rebre i recuperar els béns i pertanyents al seu difunt pare Martínez Fernández. Signatura a Tunis

13.7 Taula de referències arxivístiques de l'AHCB Llibre Verd, Volum I

Data document	Referència arxivística	Personatges que apareixen al document	Obra de referència on es cita el document	Paraula Clau
1222/01/21	fol. 210-13		Gual Camarena, pp. 56-65 Capmany, memorias históricas, 1962, vol. 2 pp. 3-11	Tarifes de lleudes pagades a Barcelona
1227/10/12	fol. 213v-214r	Jaume I	Riera i Melis, Antoni, Barcelona, 985-1317, p. 148	Prohibició per carregar mercaderies amb destí Ceuta o Alexandria en naus estrangeres si hi ha naus

				locals disposats a fer el viatge
--	--	--	--	----------------------------------

13.8 Taula de referències arxivístiques de l'AMSBM, Fons del Monestir de Santa Clara de Barcelona (MSCB)

Data document	Referència arxivística	Personatges que apareixen al document	Obra de referència on es cita el document	Paraula Clau
1219/05/09	MSCB, Pergamins, nº 87	Pere Dacs, Ramon Romeu, Ferrer Osselli	Diplomatari pergamins de Santa Clara de Barcelona pp. 237-8	Pere Dacs rep comanda de Ramon Romeu per dur a Tunis
1228/04/18	MSCB, Pergamins, nº 122	Pere de Cotlliure, Gandolf Sapera, Pere de Forn, Guillem de Pont, Parent de Claver	Diplomatari pergamins de Santa Clara de Barcelona pp. 289-90	Pere de Cotlliure seguirà la nau de Sapera, Forn, Pont i Claver en el viatge que faran a Ceuta
1232/01/10	MSCB, Pergamins, nº 134	Joan de Gaulegio, Pere de Forn, Regort de Montpeller, Bernat i Tomàs Espanyol	Diplomatari pergamins de Santa Clara de Barcelona pp. 341-2	Gaulegio reconeix que Forn ha entregat a Regort 20 lliures d'una comanda feta a Tunis
1236/02/05	MSCB, Pergamins, nº 174	Pere de Forn, Joan Corretger, Bernat Llull	Diplomatari pergamins de Santa Clara de Barcelona p. 398	Forn rep comanda de Corretger per dur a Tenes
1236/02/09	MSCB, Pergamins, nº 177	Arnau de Sanaüja, Joan Dorca, Miquel Ferragut, Ramon Romeu, Joan Corretger, mestre Berenguer, Pere de	Diplomatari pergamins de Santa Clara de Barcelona pp. 400-1	Pere de Forn es nomenat procurador per recuperar les mercaderies del

		Cardedeu, Pere de Bages, Berenguer David, Guisla (vídua Bernat de Palou), Pere de Forn, Guillem de Salavert		lley de Palou, accidentat a Tenes
1236/03/15	MSCB, Pergamins, nº 181	Berenguer de Mesquidelles, Bernat de Comes, Pere de Santacreu, Rovira, Pere,	Diplomatari pergamins de Santa Clara de Barcelona pp. 403-5	Mesquidelles i Comes reben comanda de Santacreu per dur a Ceuta. També reben comanda de Pere, mariner
1236/03/16	MSCB, Pergamins, nº 172	Bernat de Comas, Berenguer de Mesquidelles, Pere de Forn, Guillem de Rovira	Diplomatari pergamins de Santa Clara de Barcelona pp. 405-6	Comas i Mesquidelles reben comanda de Forn per portar a Ceuta
1236/07/23	MSCB, Pergamins, nº 193	Guisla, vídua Bernat de Palou, Ramon Provença, Ponç (batlle), Castell, Arnau de Vila-rodona, Ferrer de Pla, Esteve Ferrer, Miquel de Sitges, Pere de Bages, Guillem de Salavert,	Diplomatari pergamins de Santa Clara de Barcelona pp. 410-11	Definició del lley, mercaderies i el noli de Bernat de Palou que viatjà a Tenes a Guillem de Salavert
1236/11/06	MSCB, Pergamins, nº 202	Ferrer Osselli, Ramon de Cànoves, Guillem de Salavert,	Diplomatari pergamins de Santa Clara de Barcelona pp. 416-18	Document de lloguer d'una barca per viatjar a Tenes

1236/11/19	MSCB, Pergamins, n° 201	Guillem Gil, Bernat de Calonge, Guillem de Salavert, Ramon Boquer, Nin de Vilafranca, Pere de Forn	Diplomatari pergamins de Santa Clara de Barcelona pp. 418-19	Gil i Calonge reconeixen que Salavert els va dur les comandes de Bassea, mort a Tenes
1236/12/18	MSCB, Pergamins, n° 173	Pere de Forn, Pere de Copons, Guillem de Salavert	Diplomatari pergamins de Santa Clara de Barcelona pp. 421-2	Guillem de Salavert porta 150 lliures en societat a Tenes
1237/10/15	MSCB, Pergamins, n° 211	Guerau de Canadell, Pere Marra de Montpeller, Balduí de Besaya	Diplomatari pergamins de Santa Clara de Barcelona pp. 439-40	Canadell rep comanda de Marra per dur a Ceuta
1237/11/04	MSCB, Pergamins, n° 213	Guillem de Narbona, Pere de Forn, Bernat de Sants	Diplomatari pergamins de Santa Clara de Barcelona p. 441	Narbona rep comanda de Forn per dur a Bugia
1237/11/10	MSCB, Pergamins, n° 214	Pere Fuster, Pere de Forn, Guillem de Rovira	Diplomatari pergamins de Santa Clara de Barcelona p. 442	Fuster rep comanda de Forn per dur a Bugia
1239/10/31	MSCB, Pergamins, n° 241	Ramon de Torrent, Jucef Barchi, Pere de Copons, Ferrer Remari	Diplomatari pergamins de Santa Clara de Barcelona pp. 486-7	Torrent i Barchi reben comanda de Copons per dur a Ceuta
1240/05/21	MSCB, Pergamins, n° 248	Albert de Sant Cugat, Constantí de Constantí, Bernat de Messina	Diplomatari pergamins de Santa Clara de Barcelona pp. 496-7	De Sant Cugat rep comanda de Constantí per dur a Bona
1240/07/16	MSCB, Pergamins, n° 262	Pere de Forn, Agnès, Guillem d'Espina, Bernat de Sants, Berenguer de Tossa	Diplomatari pergamins de Santa Clara de Barcelona pp. 502-3	Forn rep comanda d'Agnès mercaderies que formen part d'una

				comanda per dur a Tunis
--	--	--	--	-------------------------

13.9 Taula de referències del Museo Naval de Madrid

Data document	Referència arxivística	Personatges que apareixen al document	Obra de referència on es cita el document	Paraula Clau
1273/08/20	AMN 0212 Ms.0367 / Art. 20 / N° 002	Jaume I, Joan Caynol	Catlálogo de la colección de documentos Joan Sanz de Barutell vol. 3	Permís de Jaume I a Caynol per carregar mercaderies a Mallorca fins a Tunis
1273/08/20	AMN 0212 Ms.0367 / Art. 20 / N° 003	Jaume I, Joan Caynol	Catlálogo de la colección de documentos Joan Sanz de Barutell vol. 3	Permís de Jaume I a Caynol per carregar mercaderies a Mallorca fins a Tremissèn

13.10 Transcripció de documents

A continuació es pot consultar part de la documentació localitzada i consultada durant la present recerca, principalment aquella transcrita per altres autors. S'ha procedit a copiar les transcripcions realitzades per altres autors, majoritàriament aquelles més rellevants en l'aspecte comercial del tema d'estudi. S'han respectat els registos i les transcripcions fetes pels autors d'acord amb els criteris de transcripció/publicació de cadascun dels autors, incloent les qüestions que, segons els usos actuals, haurien d'anar en nota crítica. Només s'ha procedit a modificar els registos dels documents copiats en quant que, els que no estaven en català, s'han traduït al català els que no ho estaven. Els registos propis són aquells referents als documents transcrits per mà pròpia.

Els documents transcrits per mà pròpia són els següents: 88, 98, 103, 104, 109, 113, 121, 125, 142, 143, 145, 148, 150, 151, 155, 156, 163, 164, 181, 199, 200, 201, 202, 205 i 207. D'aquests, el número 88 (ACFV. Vol. IV, fol. 25-4) es va localitzar en el procés de consulta del dit volum alhora que el número 98 (BC, núm. 34, reg. 5105) es va trobar mitjançant la cerca a l'arxiu digitalitzat de la institució. Tant el 88 com el 98 es tracten de comandes comercials. Degut a la gran quantitat de documentació aportada pels autors s'ha hagut de fer una selecció per la quantitat de temps necessari per realitzar les transcripcions.

Els documents 103, 104, 109, 113, 121, 150, 151, 199, 200 i 207 s'han transcrit a través de referències arxivístiques citades a la bibliografia de Carme Batlle. S'han escollit aquests per poder tenir una major comprensió d'aquests i poder extreure'n més informació de la mencionada a la bibliografia. Tots els documents són de caràcter comercial.

Els documents 125, 142, 143, 145, 148, 155, 156, 163, 164, 181, 201, 202 i 205 s'han transcrit un cop consultada l'obra bibliogràfica de Dufourcq. Els documents 125, 163, 164, fan referència a les ambaixades enviades per la Corona d'Aragó als sultanats del Magreb; el 142, 143, 156, 181, 201, 202 i 205 contenen informació referent al consols i els alfòndecs catalans de Tunis i Bugia. El 145 i el 148 fan referència a la croada realitzada per Alfons X de Castella contra Tunis i els súbdits catalans que volgueren participar en

aquesta. Finalment, el 155 fa referència a l'alcaid de la milícia. S'ha procedit a transcriure aquests per la seva possible importància per al tema d'estudi al consultar l'obra de l'autor francès.

S'ha procedit a transcriure la documentació intentant respectar al màxim el document original. S'han utilitzat [ ] quan s'han observat lletres/fragments que no es poden llegir correctament i s'han pogut interpretar alhora que s'ha utilitzat [...] quan les lletres/fragments no eren llegibles/interpretables. S'han accentuat els noms en català (als registres i a l'obra principal, però no al text original) encara que al document estiguessin en llatí i s'ha intentat distingir c/t, i/j i u/v en el procés de transcripció.

1213, setembre, 9.

Deute de 60 mas mudines que Mahomet Sardina es compromet a tornar a Joan Colomar després d'un viatge a Bugia amb el vaixell de Guillem Palau.

ACB, 1-6-132.

Ed. Ferrer Mallol; García Sanz, *Assegurances i canvis II*, pp. 308-9.

Sit omnibus notum quod ego, Mahometus Sardina, debeo tibi, Johanni de Columbario, et tuis sexaginta macmutinas bonas contrafactas in auro de tallio Miralmumenini sine enganno novas, et convenio eas paccare tibi vel omni homini ad tuum petenti bonum ad dies XV postquam lignum Guillelmi de Palacio reversum fuerit de presenti viatico Bugee, vel quando scitum fuerit quid Deus ex eo factum habuerit, salvas in terra. Et dono inde tibi et tuis plivium datorem Durfortem de Espiellis, qui cum me et sine me hoc totum tibi solvat. Nos itaque ambo iamdicti quisque pro toto convenimus tibi Johanni dicto et tuis hoc debitum paccare super nos et in omnibus rebus nostris mobilibus et immobilibus quibus melius accipere volueris sine tuo dampno. Et ut aliquis nostrum non possit se inde pro altero excusari omni accioni et iuri quantum ad hoc renunciamus.

Actum est hoc III idus septembris, anno Domini MCCXIII.

(Signe) Ego, Jacobus de Messina, testis sum. Signum num Bernardi de Vic. Signum Bernardi de Torrente. [Sig](Signe) num Durfort de Spiellis. Signum Aimerici de Coponibus, qui hec scripsit cum litteras appositas in II et V linea, die et anno prefixis.

1214, juny, 10.

Deute de 9 lliures i 12 sous que Pere Ramon tornarà a Joan Palau després de tornar d'un viatge a Bugia.

ACB, 1-6-1258.

Ed. Ferrer Mallol; García Sanz, *Assegurances i canvis II*, pp. 309-10.

Sit notum cunctis quod ego, Petrus Raimundi, filius Ademar Raimundi, debeo tibi Johanni de Palacio, presbitero, et tuis novem libras et duodecim solidos denariorum monete barchinonensis curribilis, valenti marcha argenti XLIII solidos. Quas IX libras et XII solidos confiteor mutuo suscepisse a te, in quibus renuncio omni excepcioni non numerate pecunie. Quas IX libras et XII solidos promitto et convenio paccare tibi vel tuis

aut omni homini pro bono tuo petenti salvas in terra ad XV dies ex quo navis mea et aliorum sociorum, que dicitur Columba, reversa fuerit de hoc viatico quod facit ad Bugiam vel de loco ubi fecerit portum causa discaricandi vel ad suum sabud. Si vero infra predictum terminum venerit Guillelmus Rostagni et detulerit triginta mecemutinas in auro, quas michi debet Samuel, sartor, et Bonadomina uxor eius, sicut in carta quam tibi in presenti trado continetur, et etiam debet alias macemutinas meas deferre et mittere in posse Johannis de Archibus, volo et mando ut de predictis macemutinis sis paccatus sine ulla diminucione, ad tuum salvamentum et sine tuo dampno. Quam cartam predictarum XXX macemutinarum et omne ius et accionem que voce dicte carte habeo et habere debeo, dono et trado tibi et tuis ad omne tuam tuorumque voluntatem faciendam sine vinculo ullius hominis vel femine et sine ullo meo meorumque retentu. Complementum vero dictarum XXX macemutinarum ad ipsas novem libras et XII solidos convenio restituere tibi vel tuis in dicto termino in me et in omnes res meas mobiles et immobiles in quas accipere volueris sine tuo dampno. Pro hoc vero quod defuerit ab ipsis XXX macemutinis ad complementum VIII librarum et XII solidorum dono tibi et tuis plivium et datorem Ferrarium Monetarium, qui cum me et sine me solvat tibi vel tuis dictum complementum si non tenetur tibi racione predictarum XXX macemutinarum. Non itaque Petrus Raimundi, filius Ademar Raimundi, et Ferrarius Monetarius quisque per totum convenimus paccare tibi Johanni de Palacio, presbitero, vel tuis residuum predicti complementi dicti debiti in dicto termino super nos et in omnes res nostras mobiles et immobiles in quas accipere volueris sine tuo dampno et sine placito et sacramento. Nos vero alter nostrum pro altero valeat excusari omni iuri et consuetudini quantum ad hoc penitus renunciamus. Actum est hoc III idus iunii, anno Domini MCC quatordecimo. Signum Petri Raimundi, filii Ademar Raimundi, Signum Ferrarii Monetarii, qui hec laudamus et firmamus. Signum (signe) Bernardi Acoliti. Signum Orseti de Cardona. Signum (signe) Guillelmi Consortis. Signum (signe) Petri Ade, subdiachoni. Signum (signe) Guillelmi Ursi, qui hoc scripsit cum litteris apposis in linea XIX die et anno quo supra.

1214, octubre, 27.

Pere Ombau reconeix deure a Arnau Adarró 30 mas mudines, preu de la redempció d'un sarraí, les pagarà al tornar de Bugia.

ACB, 1-6-2029.

Ed. Ferrer Mallol; García Sanz, *Assegurances i canvis II*, pp. 310-11.

Sit omnibus notum quod ego, Petrus Umbaldi, debeo tibi, Arnaldo Adarronis, et tuis triginta macemutinas novas contrafactas de tallio Miralmomenini in auro sine enganno et recti pensi, quas confiteor tibi debere pro redempcione illius sarraceni nomine Maimoni qui erat inter te et Ermengaudum de Balneis et quem ego recepisse concedo. Quas XXX macemutinas convenio paccare tibi vel tuis salvas in terra ad XV dies ex quo lignum Bernardi Caramelle, quod ducit Simon Bruni, reversum fuerit a presenti viatico de Bona vel ad suum sabuth, tamen ad morem moztalafie de Barchinona ad Bona. Dono etiam tibi plivium datorem Arnaldum Umbaldi, qui mecum et sine me hoc tibi attendat. Nos itaque ambo prenominati tam debitor quam fideiussor quisque pr toto convenimus tibi Arnaldo Adarronis et tuis ac omni homini pro tuo bono petenti prescriptum debitum paccare super nos et in rebus nostris mobilibus et immobilibus in quibus accipere volueritis unde sis paccatus in statuto termino, ut predictum est, sine tuo enganno. No vero aliquis nostrum possit in hoc pro altero excusari omni iuri et consuetudini quantum ad hoc renunciemus. Actum est hoc VI kalendas novembris, anno MCC quartodecimo.

Signum Petri Umbaldi, sig(ne)num Arnaldi Umbaldi, qui hec laudamus et firmamus. Signum Petri Sabaterii. Signum Petri Furnarii. Sig(ne)num Poncii de Serriano, qui hoc scripsit, die et anno quo supra.

1219, maig, 09.

Pere Dacs reconeix haver rebut en comanda de Ramon Romeu, en el viatge que fa a Tunísia amb el lleny de Ferrer Osselli i els seus socis, tres estanforts d'Arràs que tenen un preu de 27 lliures melgoreses.

AMSBM, MSCB, Pergamins, n° 87.

Ed. Brugués et al., *Diplomatari pergamins de Santa Clara de Barcelona*, pp. 237-8.

Sit notum cunctis quod ego Petrus Dacx concedo et recognosco tibi Raimundo Romei et tuis me in tua comanda recepisse, in presenti viatico quod facio ad Tunicium in ligno Ferrarri Osselli et sociorum vel in quocumque loco dictum lignum portum faciat causa negociandi tria stamina forcia de Arracio, qui constant viginti et septem librarum malguriensium. Promitens dicta stamina forcia illuc vendere, sicut melius potero, bona fide et precium quod inde habebitur, promito implicare bona fide in grossis buquinis vel in cera. Et ipsa implicamenta lucrum videlicet et capitale, sicut Deus ea salvaverit, convenio in tuum posse reducere facto dicto viatico, ita tamen quod in omni lucro quod Deus in hac comanda dederit, levato prius tuo capitali, habeam quartam partem, tu vero cum tuo capitali habeas tres partes residuas. Hec tamen comanda eat, maneat et redeat ad tuum redegum et fortunam.

1227, octubre, 12.

Prohibició per carregar mercaderies amb destí Ceuta o Alexandria en naus estrangeres si hi ha naus locals disposats a fer el viatge.

AHCB, Llibre Verd, Vol. I, fol. 213v-214r.

Ed. Riera i Melis, *Barcelona, 985-1317*, p. 148.

Manifestum sit omnibus quod nos Jacobus, Dei gracia. rex Aragonum, comes Barchinone et dominus Montispessullani, attendentes fidelitatem et servicia, que vos fideles nostri cives et universitas Barchinone predecessoribus nostris, et nobis semper exhibuistis et exhibestis assidue et instanter; volentes vos ideo nostris benefiiciis et ñibertatibus ampliare, cum presenti instrumento, ex regia liberalitate hanc libertatem et gratiam vobis et vestris successoribus, ac civitati Barchinone donamus et concedimus perpetuo

specialem, quod aliqua navis sive lignum aliquod veniens de partibus transmarinis aut de Alexandria, vel de Cepta, aut proponens ad partes pergere supradictas de civitate Barchinone, merces vel mercaturas, aut res aliquas sive honus aliquod non accipiat ibi, neque portet vel ducat ad partes supradictas, dum modo navis sive lignum Barchinonense sit apud Barchinone quod portet, vel portare velit hous predictum, sive res et merces, et ad partes ducere supradictas. Set si quis res vel merces suas, aut mercaturas ad predictas partes duxerit transmittendas; eas mittat et honeret in navi vel ligno Barchinonensi, et non in aliis navibus vel lignis extraneis audeat aliquatenus onerare, vel per eas mittere merces vel res suas aut in eis portare dum navis, vel lignum Barchinone ibi paratum fuerit ad portandum merces vel honera supradicta. Item concedimus et donamus vobis dictis civibus et populo Barchinone, quod nulla navis extranea, nec lignum aliquod alienum, quod sit de terra sive de regno alieno, aut de comitatu Empuriensi et Apulie, Barchinone in aliquo loco ripparie nostre possit vel audeat vinum recipere, aut emere ad portandum ad partes alienas, nisi de civitate Barchinone; nisi esset cum vestri licentia et assensu. Statuimus firmiter, et mandamus bajulo, vicario, probis hominibus Barchinone, et aliis universis bajulis, vicariis, ac nobilibus Cathalonie et officialibus, sive hominibus nostris presentibus et futuris, et eciam illis qui merces mittere voluerint, aut honerare in navibus supradictis sive lignis, quod predictam donacionem et concessionem nostram ac omnia supradicta et singula teneant et observent ac faciant inviolabiliter observari. Nec quisquam huic statuto, vel privilegio nostro audeat contrahire. Quod qui faceret, iram et indignacionem nostram, et penam mille aureorum se noverit incurssurum, presenti privilegio nichilominus in suo robore duraturo. Datum Montissoni, IIII idus octobris, Era MCCLC quinta et anno Domini millesimo CC vicensimo VII.

Signum Jacobi, Dei gracia, regis Aragonum, comitis Barchinone, et domini Montipesullani.

Testes hujus rei sunt Ferrarius infans Aragonum; Raymundus de Montecatheno; Guillelmus de Cervaria; Ato de Focibus majordomus Aragonum; Rodericus de Lizana; Bernardus Guillelmi; Petrus Pomar; Raymundus Berengarii de Ager; Raymundus de Peralta; Guillelmus de Beran[r]jui; Bernardus de Aspeç. Ego Arnaldus Grainaticus, scriptor domini regis mandato ipsius pro Petro Sancii notario suo hic scripsi, meumque Signum apposui, loco, die et Era et anno prefixis.

1228, abril, 18.

Pere de Cotlliure, calafat, promet a Gandolf Saper, Pere de Forn, Guillem de Pont i Parent de Claver que seguirà la seva nau durant el viatge a Ceuta o a qualsevol altre port que naveguin per causa de mercaderies, ajudant i protegint la nau a canvi d'11 besants d'argent i que li portin mitgeroles de vi i sis quintars en rèdit.

AMSBM, MSCB, Pergamins, nº 122.

Ed. Brugués et al., *Diplomatari pergamins de Santa Clara de Barcelona*, pp. 237-8.

In Christi nomine. Ego Petrus de Coquolibero calafatus promito vobis Gandulfo Capera, Petro de Furno, Guilelmo de Ponte et Parenti de Clavarii quod sequor navem vestram in toto hoc viatico Cepto vel quocumque navigaverit causa mercaderie eundo et redeundo, salvando et defendendo et adiuvando et protegendo navem et omnia que in ea erunt bona fide pro posse meo. Vos autem debetis mihi dare pro meo logerio undecim bisancios argenti et portabitis mihi sea seu migerolas vini et in reditu sex quintaria mecum. Hec omnia accipiatis vos ratione S. Rastanni et Paiarensis, et promito ac iuro vobis per Deum et Sancta Dei IIII Evangelia a me tacta hec predicta complere et contra non venire neque defendere. Insuper de quanto in me deffueritis, dono vobis plivium restauratorem de omni damno et missione que inde sustineretis Stephanum calafatum, mecum et sine me ad hec complenda et restituenda. Nos ambo promiso et fiducia, quisque pro toto, obligamus vobis predictis et vestris hec omnia atendere et complere stipulantes et ne possimus aliquo modo excusari vel defendi.

1230, setembre, 27.

Bernat d'Oliva fa debitori a Pere de Clavelles.

CFV I fol. 5-6.

Ed. Rafel Ginebra, *Manual primer CFV* vol. I, p. 69.

V kalendas octobris.

Bernardus de Oliva [...] debeo tibi Petro de Clavesellis XXVII bisancios de milareses quos tibi dono et assigno super ipsam comandam quam feci Bernardo Palay, quam vero comandam tenet Johannes Fornerii manumissor dicti Bernardi Palay. Et si ipse Johannes

tibi non dederit Bernardo Rivopoll quem ipsis elegis recipiendos ipsos XX et VII bisancios, carta debiti ostensa promito tibi pro unoquoque bisancio dare sicuti in Cepsa aliquis acomodasset in unoquoque bisancio alio qui venisset barchinonam. Et hoc dono tibi in me et rebus meis, et insuper dono inde tibi fideiussores Petrum Oliverium de [...] super res suas. Hoc autem credatur totum per litteras. Testes Bernardus Rivipoli et Guillelmus Umberti.

8

1230, octubre, 28.

Pere Remei fa debitori a Pere de Clavelles.

CFV I fol. 9-6.

Ed. Rafel Ginebra, *Manual primer CFV* vol. I, p. 92.

Petrus Remei debeo tibi Petro de Clavessellis et tuis et cui <velis> X bisancia paccare ad tuam voluntatem quandocumque sim apud Ceptam. Fideiussores: Bernardum Remei et Bernardum Montanarium super nos et super omnes res. Et in hoc non transeamus voluntatem tuam. Testes Berengarius de Mata et Guilelmus de Sala et Arnaldus de Tenes.

9

1231, gener, 20.

Pere de Coma d'Oms reconeix a Perpinyà de Segalers, fill de Berenguer de Segalers, que té la sisena part en la societat que el primer va fer amb Bernat Oller.

CFV I fol. 26-3.

Ed. Rafel Ginebra, *Manual primer CFV* Vol. I, p. 184.

XIII kalendas februarii.

Petrus de Cumba Ulmorum, per me et per meos recognosco et fateor in veritate tibi Perpiniano de Segalers filio qui fuisti quondam Berengarii de Segalers quod tu habes sextam partem in ipsa societate CCL solidorum quam feci cum Bernardo Ollarii filii (*sic*) Bernarde Ollari et Ferrarii tam in capitali quam in lucro seu in augmento. Item recognoscoet fateor quod tu habes similiter sextam partem in ipsis L bisanciis quos ipse Bernardus per me recepit apud Septam tam in cabali quam in lucro, que omnia vadant ad meum et tuum resecum et quandocumque ipse Bernardus venerit et computum nobiscum fecerit, accipias tu in predicta societate tam in cabali quam in lucro sextam partem et ego

aliud totum, et est certum nichil aliud in dicta societate habes nisi dictam sextam partem.
Testes Arnaldus de Pontarrone.

10

1231, gener, 22.

Sàbat de Tenes i la seva esposa Maria encomanen a Berenguer de Terrades el seu fill Ramon perquè el porti fins a Bugia.

CFV I fol. 27-6.

Ed. Rafel Ginebra, *Manual primer CFV* vol. I, p. 191.

Sabbati de Tennis et uxor mea Maria comendamus tibi Berengario de Terradis Raimundum filium nostrum, ut ipsum totum Deo adiuvante mines apud Bugiam in hoc presenti viatico quod illuc modo in presenti facis. Et comendamus illum tibi sub tali condicione quod tu ei facias omnes suas necessitates in victu et expensis aliis que sibi fuerunt necessarie usque Bugiam, et tunc ipse Raimundus donet tibi VIII macemutinos in auro vel frater suus tibi donet, quod nisi fecerit ipse vel frater suus ipsis macemutinis, maneat tecum vel cuicumque velis duos annos et de [...]ede. Hoc tamen addito quod tu dones ei usque ad dictos II annos victum et vestitum competenter. Et si tecum non manserit vel dictos VIII macemutinos ipse vel frater suus non persolverint simul inde tibi legales garantas. Et hoc tibi donamus super res nostras. Et ego dictus Raimundus Sabbati convenio tibi dicto Berengario de Terradis predicta omnia observare. Et iuro tibi hoc. Et ego Berengarius de Terradis convenio tibi dicto Raimundo omnia predicta tibi implere in omnibus, super res meas. Testes Guilelmus de [...].

11

1231, gener, 22.

Pere de Tenes fa debitori a Berenguer, fill de Vendrell de Guardiola.

CFV I fol. 27-3v.

Ed. Rafel Ginebra, *Manual primer CFV* vol. I, p. 193.

Petrus de Tennis debeo Berengario filio Venrellis de Guardiola V bisancios veteres argenti fini recti ponderis quos convenio tibi et cuicumque velis dare et persolvere apud Ceptam vel in quocumque loco tu esses in terra Saracenorum. Quod nisi <et cetera>. Super me et super omnes <et cetera>.

1231, gener, 22.

Bernat de Sagristà, Gerard de Coll i Joan Bardoner fan debitori a Guillem Cortès, fill de Bernat.

CFV I fol. 28-3.

Ed. Rafel Ginebra, *Manual primer CFV* vol. I, p. 196.

Bernardus de Sacrista et Geraldus de Colle et Johannes Bardonarii, quisque nostrum insolidum, debemus tibi Guilelmo Cortesii filio bernardi, XL bisancios et V millarisios argenti bonos veteres de terra Miraumunins, quos convenimus tibi et tuis et cui velis mandaveris (*sic*) apud Tunis ad XV dies quod navis in quo illuc ibimus erit in portu de Tunis salvis in terra. Et hoc tibi donamus in nobis et in omnibus nostris. Et si tunc non persolverimus tibi dictos bisancios, reddamus pro unoquoque bisancio tibi apud Vicum sicuti in navi [...] in suo viatico quod fecerit apud Barchinona salvis in terra. Testes Vigatani Fornerii et Petrus et Ferrarius de Operatorio.

1231, gener, 22.

Bernat de Sagristà, Gerard de Coll i Joan Bardoner fan debitori a Ferrer de Berguedà.

CFV I fol. 28-5.

Ed. Rafel Ginebra, *Manual primer CFV* vol. I, pp. 196-7.

Bernardus de Sacrista et Geraldus de Colle et Johannes Bardonerii, quisque nostrum insolidum, debemus tibi Ferrario de Bergedano et cui velis XXV bisancios veteres bonos de terre Mirana<munini> quos convenio tibi et tuis et cui velis mandaveris apud Tunis ad XV dies quod n[...] in qua illuc ibimus erit in portu de Tunis salvis in terra, et hoc donamus in nobis et in omnibus rebus nostris, et si tunc non persolverimus [dictos] bisancios, reddamus pro unoquoque bisancio tibi apud Vicum sicuti in navi per[...] in suo viatico quod fecerit apud Barchinonam, salvis. Testes Berengarius Barrat et Guilelmus Cortes et Johannes de Seva.

1231, març, 8.

Beatriu Dacha i el seu fill Guillem fan debitori a Pere de Palou.

CFV I fol. 93-2.

Ed. Rafel Ginebra, *Manual primer CFV* vol. I, pp. 615-6.

Beatrix Dacha et filius meus Guilelmus debemus tibi Petro de Palaciolo et cuicumque velis, V bisancios argenti de milarisis recti ponderis, ex quibus <sumus paccati> et quos convenimus tibi et cui <velis> reddere et paccare sine omni <tua missione> apud Tunis, statim quandocumque tu sis illuc post XV dies. Item convenimus tibi et cuicumque velis reddere totam ipsam missionem et expensas quas in me dicto Guilelmo feceris usque ad Tunis statim post XX dies quando illuc fuerim, quod nisi fecimus, pro hoc toto predicto donamus tibi fideiussores Petrum de Prato Genarum, cognatum nostrum super res suas et nostras. Testes Berengarius Carbo, Guilelmus Barrati, Arnaldus de Pontarrone.

1231, maig, 31.

Pere de Graner rep en comanda de Berenguer de Lió 250 sous que es compromet a portar a Mallorca, invertir-la en sarrains, portar-los a Ceuta, vendre'ls i invertir els guanys en mercaderies. També rep en comanda cinc teles per dur a Ceuta i vendre-les.

CFV I fol. 50-2 .

Ed. Rafel Ginebra, *Manual primer CFV* vol. I, pp. 326-7.

Petrus de Granario recipio in comanda a te Berengario de Lugdone CCL solidos de duplo, quos CCL solidos ego ducam apud Mayoricam. Et dones ibi dictos denarios in sarracenis sicut melius mercare poteris ad tuum proficium, et ducas eos apud Ceptam et convenio eos vendere et precium eorum implicare in mercimoniis in quibus tu melius videris. Et de omni lucro quod Deus in ipsis sarracenis Deus (*sic*) dederit, salvo tamen primum tuum cabale, habeas tres partes in omni lucro, et ego quartam partem. Et hoc totum vadat et veniat ad tuum resecum et fortunam. Item recipio a te V telas quas ego portem apud Ceptam, et convenio eas vendere et implicare in mercimoniis similiter sicut superius continetur. Et hoc totum convenio tibi hoc totum implicare in mercimoniis in quibus melius potuero at tuum proficuum et meum, legaliter.

1231, agost, 19.

Gerard de Coll i la seva esposa Benvinguda fan debitori a Bernat de Santa Eulàlia.

CFV I fol. 63-3.

Ed. Rafel Ginebra, *Manual primer CFV* vol. I, p. 400.

Geraldus de Colle et Benvenuta uxor mea, debemus tibi Bernardo de Sancta Eulalia et cuicumque velis, LVI bisancios argenti boni quos mihi mutuas amore et precibus meis, quos convenio tibi inmercere et donare in mercimoniis in quibus melius possim ad tuum proficium apud Tunis et eos emercatos usque ad festum Natalis Domini primum tibi mittere salvos in prima navi que venerit apud Barchinonam in terra apud Vicum. Et hoc iurat Benvenuta. Quod nisi fecerimus convenimus tibi dare pro unoquoque bisancio tantum quod unus mercator de emersatis apud Barchinonam illi qui melius fecerint.

1231, setembre, 28.

[...] de Mercadal rep en comanda 63 besants de Bernat de Comella per portar a València, Múrcia o Ceuta.

CFV I fol. 67-7v.

Ed. Rafel Ginebra, *Manual primer CFV* vol. I, pp. 438-9.

III kalendas octobris.

[...] de Mercatali recipio in comanda a te Bernardo de Comela LXIII bisancios argenti quos portem apud Valenciam vel Murciam aut Ceptam, et vadat at tuum resecum ad usum et consuetudinem maris. Et de omni lucro, habeam ego quartum denarium et tu tres, salvo primo tuo cabali. Et si forte fecero portum apud Ceptam et ibi permansero, mitam eos per Berengarium de Pinos [...] per Bernardum Rivipolli in primo eorum adventu emercatos [].

1232, gener, 10.

Joan de Gaulegio reconeix que Pere de Forn ha entregat per mandat seu a Regort de Montpeller 20 lliures melgoreses i 29 coixins de bagadell de la comanda que Bernat Espanyol i el seu germà Tomàs Espanyol li feren en el viatge a Tunísia.

AMSBM, MSCB, Pergamins, n° 134.

Ed. Brugués et al., *Diplomatari pergamins de Santa Clara de Barcelona*, pp. 341-2.

Sit omnibus notum quod ego Iohannes de Gaulegio profiteor et recognosco tibi Petro de Furno et tuis quod tu mandato meo dimisisti in posse domini Regort de Monte Pesulano viginti libras malgurienses bone monete curribilis et viginti et novem cuxinos de bagadel, que omnia fuerunt de illa comandacione quam Bernardus Spaniolus et Thomas Spaniolus, frater suus, tibi fecerant defferendam in viatico de Tunicio, sicut in carta inde confecta plenius continetur. Et ideo ex parte dictorum Bernardi Spanioli et Thome Spanioli facio tibi et tuis de hiis predictis (sic) finem perpetuum et pactum de non petendo, promittens tibi et tuis quod si unquam de cetero dicti Bernardus et Thomas de hiis predictis te appellaverint vel demandaverint, ego sub obligatione omnium bonorum meorum mobilium et immobilium sim inde tibi et tuis legalis guarens et deffensor.

Actum est hoc quarto idus ianuarii, anno Domini M CC XXX primo.

S+num Iohannis de Gualegio predicti, qui hec laudo et firmo. S+num Petri de Oliveria, testium. Sig+num Reimundi de Ulmo, subdiachoni et notarii publici Barchinone, qui hoc scribi fecit cum litteris emendatis in linea III^a in duobus locis et propria manu clausit et confirmavit, die et anno prefixis.

1232, febrer, 21.

Pere de Graner fa debitori a Pere de Clavelles.

CFV I fol. 90-8v bis.

Ed. Rafel Ginebra, *Manual primer CFV* vol. I, p. 600.

Petrus de Granerio debeto tibi Petro de Clavesellis et cui <velis>XX bisancios argenti veteres recti ponderis de tera Miramuninini, quos convenio reddere et paccare salvis in terra apud Ceptam, in VIII die quandocumque tu sis apud Ceptam vel aliquis per te ipsos

demandaveir. Fideiussores Berengarium de Lugdone et Petrus de Nuce, et si ipsos non persolveris mihi apud Ceptam donem tibi et cuicumque velis pro unoquoque bisancio tantum quantum tu feceris de tuis emercatis apud Ceptam qui venerint apud Barchinonam.

20

1232, març, 08.

Beatriu Daca I el seu fill Guillem fan debitori a Pere de Palou.

CFV I, fol. 93-2.

Ed. Rafel Ginebra, *Manual primer CFV* vol. I, pp. 615-6.

Beatrix Dacha et filius meus \Guilelmus/ debemus tibi Petro de Palaciolo et cuicumque velis, V bisancios argenti \de milarisis/ recti ponderis, ex quibus <sumus paccati> et quos convenimus tibi et cui <velis> reddere et paccare sine omni <tua missione> \apud Tunis, statim quodcumque tu sis illuc post XV dies/. Item convenimus tibi et cuicumque velis reddere totam ipsam missionem et expensas quas in me \dicto Guilelmo/ feceris usque \ad Tunis/ statim \post XX dies/ quando illuc fuerim, quod nisi fecimus, pro hoc toto predicto donamus tibi fideiussores Petrum de Prato Genarum, cognatum nostrum super res suas et nostras. Testes: Berengarius Carbo, Guilelmus Barrati, Arnaldus de Pontarrone.

21

1232, octubre, 26.

Bernat Fi rep en comanda de Bernat de Comella 50 besants que es compromet a invertir en el viatge a València, Mallorca, Ceuta o Bugia.

CFV I fol. 126-8.

Ed. Rafel Ginebra, *Manual primer CFV* vol. II, p. 856.

Bernardus Fini recepio in comanda a te Bernardo Comella in presenti, numerando, L bisancios argenti, quos convenio ducere in itinere quod facio apud Valenciam vel Mayoricam aut Ceptam sive Bugiam. Et convenio minare et tractare et de omni lucro, <teneas tu> tres partes et ego quartam, salvo capitale, et vadat et ve<niat> ad vestrum reddecum, et similiter possim transmutare, et vadat et veniat ad reddecum. Testes Petrus de Sala, Arnaldus Coqui, Bernardus Martini.

1233, febrer, 14-15 març.

Pere Miró de Mercadal jove i la seva esposa Coloma fan debitori a Ferrer de Cloquer.

CFV I fol. 150-1.

Ed. Rafel Ginebra, *Manual primer CFV* vol. II, p. 1022.

Petrus Miro de Merchatali juvenis et uxor mea Columba debemus tibi Ferrario de Cloquerio et cuicumque, XXVIII bisancios et dimidium argenti, quos convenio reddere et transmittere emerchatos in mercimoniis quibus melius possim ego Petrus salvos in terra in primo ligneo que faciat viaticum de Tuniz apud Barchinonam. Et hoc damus in nobis et in rebus nostris, et dampnum similiter. Testes Raimundus Terrus, Guilelmus Guasch.

1233, març, 25.

Barceló de Pradell rep en societat de Guillem Pasqual 22 besants que es compromet a invertir en el viatge a Tunis.

CFV I fol. 152-3v.

Ed. Rafel Ginebra, *Manual primer CFV* vol. II, pp. 1038-9.

Barcelonus de Pratello recipio in societatem a te Guilelmo Paschali in presenti nuerando XX bisancios argenti boni et fini rectique ponderis, quos convenio tibi et cui minare et emercari atque lucrari in mercimoniis quibus melius possim. Et de omni lucro quod cum eis facere potuero vel cum meo magisterio et manibus meis aut alio quolibet modo ubique a primo die in quo ego fuero apud Tunis usque ad duos annos continuos et completos, convenio tibi dare fideliter medietatem, salvo primo tuo capitali predicto, et ego habeam aliam medietatem, et deinde duret hanc societatem quousque ego veniam tecum ad computum de predictis omnibus vel tuo certo nuncio. Et hoc totum dono in me et in omnibus bonis et rebus meis mobilibus et immobilibus, habitis et habendis ubicumque melius accipere velis. Testes Petrus de Malats, Raimundus de Prato.

1233, abril, 20.

Berenguer de Pinós, fill de Maria d'Emposta, fa debitori a Bernat Pelegri de tres quintars de dàtils.

CFV I fol. 157-5.

Ed. Rafel Ginebra, *Manual primer CFV* vol. II, p. 1069.

Berengarius de Pinos, filius qui sum Marie Demposta, debeo tibi Bernardo Pelegri et cui velis III quintars de datils ad p[...] de Tunis, recipientes salvos in terra apud Barchinonam, vel sicut ibi valeant. Termino: Sancho Michaeli: Fideiussores Petrum Mir, Ferrarium de Bergeda juvenem.

1233, abril, 20.

Berenguer de Pi, fill de Ramon i Bernarda, fa debitori a Guillem Barrat.

CFV I fol. 157-7.

Ed. Rafel Ginebra, *Manual primer CFV* vol. II, pp. 1069-70.

Berengarius de Pinus, filius Raimundi et Bernarde, debeo tibi Guilelmo Barati XVI bisancios argenti et II milerees. Termino: in festo Sancte Marie augusti apud Tunis Petr◊ Montanerio, et si ipse recesserit persolvas eos emerchatos ut sicut preccatur apud Tunis mihi apud Vicum usque ad festum Sancti Michaelis ad [no]strum resecurum. Fideiussores: Petrum Miro juvenis de Mercatali, Petrum de Birgidano. Testes: Berengarius de Molendino et Berengarius de Pinus filius Marie de Emposta.

1233, maig, 31.

Berenguer de Lió encomana a Guillem de Graner 60 besants a Ceuta.

CFV I fol. 165-10.

Ed. Rafel Ginebra, *Manual primer CFV* vol. II, p. 1124.

Berengarius de Lugdone comendo tibi Guilelmo de Granerio LX bisancios argenti apud Septam. Omnes LX bisancios emercatos apud Ceptam mitem in prima navi veniant ad meum resecum, ad consuetudinem et usum maris, super res. Testes: Petrus de Cumba Ulmorum, Raimundus de Falgeriis, Arnaldus de Ecclesia.

1233, agost, 7.

[...] rep en comanda de Berenguer de Lió 9 lliures que es compromet a invertir en el viatge que fa.

CFV I fol. 188-9v.

Ed. Rafel Ginebra, *Manual primer CFV* vol. II, pp. 1264-5.

[...] comanda a te, Berengarius de Lugdone XXXV ca[.....] qui computant VIII libras barchinonenses quas convenio [...] tibi Dulcie uxori mee in sponsalicium [...] hoc presenti viatico quod illuc facio et convenio [...] et [...] emercare in mercimoniis [...] comodum [.....] quod Deus ibi dederit [...] partes et ego quartam partem mobile et immobilie [...] resecum et si forte fecero [.....] Mayoricis apud Ceptam quando fuero illuc.

1233, novembre, 2.

Gerard de Coll fa debitori a Guillem Barrat.

CFV I fol. 194-5v.

Ed. Rafel Ginebra: *Manual primer CFV* vol. II, pp. 1306-7.

Geraldus de Colle debeo tibi Guilelmo Barrati et tuis XXX bisancios argenti de terra Miramumini quos convenio dare, mandato tuo et nomine, apud Tunis, Petro Muntanerii nepoti tuo, vel salvo in Barchinone de [...] exemptos de deuana et omnibus missionibus, usque ad mediam Quadragesimam primam venientem. Et hoc dono tibi in me et rebus

meis et dampnum et gravaminem. Et fideiussorem Johannem Bardoneru ut hoc compleatur super res suas. Testes: Arnaldus de Albergeria et Sabb$\langle\rangle$m.

29

1235, abril, 27.

Comanda mercantil, Joan Barral rep d'Ermengol de Asillano i Pere de Monte Artesone 21 lliures per dur a Hispània o Ceuta.

AHN, secció Clergat, carpeta 77, núm. 1.

Ed. Alou Forner, *El mercader Juan Barral (1235-6)*, p. 472.

Sit notum cunctis quod ego, Iohannes Barrau, per me et omnes meos profiteor et universitati recognosco me habere et tenere in comanda a vobis, Ermengaldo de Assillano et Petro de Monte Artesone, et a vestris, viginti et unam libram melgarienses quas sunt date et implicate in decem peciis de barrachanis. De quibus omnibus bene paccatus sum. Ad meam voluntatem renuncio exceptioni non numerate peccunie et non tradite rey. Quam dictam comandam multiplicabo augmentabo, fructificabo quibuscumque modis potuero, Deo dante in isto viatico Ispanie sive Cepte ubi mihi sum iturus, Deo dante, facere potuero cum dicta comanda totum fideliter in posse vestro vel vestrorum tradere convenio. Et levata totam prius vestram dictam comandam, tres partes tocus lucri vel augmenti vos et vestris habeatis et quartam partem ego et mei habeamus pro meo labore. Et ex tota dicta comanda et de omni lucro quod cum ea faciam ero vobis et vestris bonus, verus, fidelis atque legalis et in aliquo vos vel vestri non decipiam nec decipi faciam me sciente. Item promiteo vobis et vestris bona fide quod quandocumque vel quomodocumque a vobis vel a vestris fuero amonitus veniam ad computum legitime tocus dicte comanda. Et de omnibus lucris intus Mayoricis vel ubicumque a vobis fuero amonitus quo modo. Est autem sciendum quod dictam comandam fero nunc et ducco per terram et mare ad fortunam Dei et ad rezecum vestrum et vestrorum per omnia loca. Pro quibus et omnibus complendis et attendendis vobis et vestris obligo me et omnia bona mea sedentia et moventia ubique. Quod est actum apud Maioricas V kalendas may anno Dominice incarnationis MCCXXXV. Signum Iohannis Barraui qui hoc firmo et concedo. Signum Iohannis Raimundi. Signum Bernardi Pocolulli. Signum Iohannis Mathei. Testium Signum Raimundi de Aragone notarii publici Civitatis Mayoricarum qui hoc scripsit.

1235, abril, 27.

Comanda mercantil, Joan Barral rep de Joan Ramon 27 lliures per dur a Ceuta o Hispània.

AHN, secció Clergat, carpeta 77, núm. 2.

Ed. Alou Forner, *El mercader Juan Barral (1235-6)*, pp. 472-3.

Sit notum cunctis quod ego Iohannis Barrau per me et omnes meos fateor et universitati recognosco me habere et tenere in comanda a vobis Iohanni Raymundi et a vestris viginti et septem libras et mediam melgarenses bonorum implicatis in uno panno vermeil videlicet XVII libras et dimidiam et in duabus blaus de Sancto Quintino X libras melgarenses. Et sic est in summa tota haec predicta comanda implicata ut dictum est scilicet: XXVII libras et dimidiam melgarenses de quibus omnibus plenissime satisfactum est mihi. Ad meam voluntatem renuncio omni exceptioni non numerate peccunie et non tradite rey et doly. Quam totam predictam comandam multiplicabo, augmentabo quibuscumque modo potuero, Deo dante in isto viatico Cepte vel Hispanie ubi ego sum iturus, Deo dante, vestro profectus et meo. Et de omnibus lucris sive de omnibus augmentis quod facere potuero cum dicta comanda, totum fideliter in posse vestro vel vestrorum tradere convenio. Et, levata tota prius vestra dicta comanda, tres partes tocius lucri vos et vestris habeatis et ego et mei quartam partem habeamus pro labore meo. Et de omnibus huius ero vobis et vestris bonus, verus, fidelis atque legalis et in aliquo vos vel vestros non decipiam nec decipi faciam me sciente. Et hoc promito in fide mea attendere et aplicare. Item promitto et convenio vobis et vestris bona fide quod quandocumque vel quomodocumque a vobis vel a vestris fuero amonitus. Veniam ad computum legitime tocius dicte comande et de omnibus lucro quod cum ea faciam predictam autem comandamintus Maioricis reddam Domino concedente. Est autem sciendum quod dictam comandam fero nunc et ducco portum et mare ad fortunam Dei et ad rezecum vestrum et vestrorum ubique pro quibus omnibus complendis et attendendis vobis et vestris obligo me et omnia bona mea sedentia et moventia ubique. Quod est actum apud Maioricas V kalendas may anno Dominice incarnationis MCCXXXV. Signum Iohannis Barraui qui hoc firmo et concedo. Signum Umberti Vecenobre. Signum Ermengaldi de Assillano. Testium Signum Raimundi de Aragone notarii publici Civitatis Maiorcarum qui hoc scripsit.

1236, febrer, 05.

Pere de Forn reconeix haver rebut en comanda de Joan Corretger, en el viatge que fa a Tenes amb el lleny de Bernat Llull i els seus socis, 42 besants i 1 millarès d'argent, i haver-li pagat 20 besants millaresos en concepte de lloguer del lleny.

AMSBM, MSCB, Pergamins, n° 174.

Ed. Brugués et al., *Diplomatari pergamins de Santa Clara de Barcelona*, p. 398.

Sit omnibus notum quod ego Petrus de Furno concedo et recognosco tibi Iohanni Corrigiario et tuis me recepisse in tua comanda, in hoc presenti viatico quod facio apud Tenesium in ligno Bernardi Lulli et sociorum, quadraginta duos bisancios et unum miliarensem argenti fini iustique ponderis. Concedo eciam quod persolvisti ad logerium predicti ligni viginti bisancios bonorum miliarensium, quos bisancios illuc promitto implicare sicut melius videam et cognoscam in utilibus implicamentis et ipsa implicamenta, sicut Deus ea salvare voluerit, convenio in tuum posse reducere facto dicto viatico, ita tamen quod in omni lucro quod Deus in dictis implicamentis dederit, levato prius tibi et tuis tuo capitali, habeam quartam partem tu vero cum dicto tuo capitali habeas tres partes residuas. Hec autem comandatio eat, maneat ac redeat ad fortunam Dei et ad tuum redegum.

Actum est hoc nonas februarii, anno Domini M° CC° XXX° V°. S+num Petri de Furno, qui hec laudo et firmo. S+num Petri Salati. S+num Bernardi de Ioncheris. S+num Petri de Cardona, notarii publici Barchinone, qui hec scripsit die et anno quo supra.

1236, febrer, 09.

Arnau de Sanaiija, Joan Dorca, Miquel Ferragut, Ramon Romeu, Joan Corretger, el mestre Berenguer, Pere de Cardedeu, el notari Pere de Bages, Berenguer David i Guisla, vídua de Bernat de Palou, institueixen procurador Pere de Forn per recuperar totes les mercaderies i coses que tenen en el lleny de Bernat de Palou, que fou accidentat a Tenes quan era conduït per Guillem de Salavert, i a canvi li concedeixen tot el lucre en diners que ell o Guillem de Salavert, i a canvi li concedeixen tot el lucre en diners que ell o Guillem de Salavert tenien sobre les esmentades mercaderies i béns.

AMSBM, MSCB, Pergamins, n° 177.

Ed. Brugués et al., *Diplomatari pergamins de Santa Clara de Barcelona*, pp. 400-1.

Sit notum cunctis quod nos Arnaldus de Sanhugia, Iohannes Dorcha, Michaelis Ferraguth, Raimundus Romei, Iohannes Corrigiarius, magister Berengarius, Petrus de Caro Titulo, Petrus de Bages notarius, Berengarius Davidis et Guia, uxor quondam Bernardi de Palaciolo, instituimus procuratorem nostrum specialem te Petrum de Furno super petendis et recuperandis omnibus nostris mercibus et rebus que habebamus in ligno Bernardi de Palaciolo, quod fractum fuit apud Tenesium, quod lignum ducebat Guilelmus de Sala Veteri. Ita quod quicquid tu feceris de predictis rebus et mercibus et de parte quam habebamus un dicto ligno, promittimus habere ratum sic quod nunquam contraveniamus, et tu possis agere contra quemlibet aliquam de predictis tenentem quemadmodum nos poteramus ante contractum presentis scripture, et quelibet persona tenens aliqua de predictis teneatur tibi respondere in omnibus tanquam nobis. Concedimus etiam tibi quod de lucro quod habitum fuerit, de predictis mercibus et rebus habeas tu vel Guilelmus de Sala Veya quantum (*sic*) denarium.

Actum est hoc quinto idus februarii, anno Domini M° CC XXX quinto.

S+num Michaelis Ferraguth, S+num Raimundi Romei, S+num Iohannis Corrigiarii, S+num Petri de Caro Titulo, S+num Berengarii Davidis, S+num Guilie, uxoris quondam Bernardi de Palaciolo, Signum + Iohannis Dorca, S+num Arnaldi de Sanahugia, Sig+num Berengarii Durfortis, qui similiter instituo te Petrum de Furno procuratorem secundum formam dictam.

Sig+num Guilelmi Rosselli acholiti. Signum + Romei de Podio diachoni. Sig+num Petri Iacobi de Porta. Sig+num Petri de Bages, notarii publici Barchinone, qui hec scribi fecit cum appositis literis in IIII^a linea, die et anno quo supra.

33

1236, març, 03.

Joan Barral aporta cinc quintars de faves com a garantia (amb altres mercaderies) pel préstec de 116 de plata prestats per Umberto de Vezenobre, abonables a l'arribada a Ceuta de la nau Sant Nicolau.

AHN, secció clergat, carpeta 76, nº 18.

Ed. Ortega Villoslada, *El reino de Mallorca y el mundo atlántico*, pp. 160 i 162.

[...] Quos omnes dictos CXVI bisancios bone plate bona fide conuenio uobis iamdicto creditori et uestris uestro bono postulantibus reddere et fideliter persoluere usquam ad XV dies post quam nauis que uocatur Sancti nicholay prius fuerit apud Ceptam [...]

34

1236, març, 12.

Document referent a l'ambaixada de Marimon de Plegamans.

ACB, 1-6-1604.

Ed. Bensch, *Barcelona and its rulers*, p. 322.

Iturus apud Tunicium mandato domini regis.

35

1236, març, 15.

Berenguer de Mesquidelles i Bernat de Comes reconeixen haver rebut en comanda de Pere de Santacreu, en el viatge que fan a Ceuta amb la nau de Rovira i altres socis, o a qualsevol altre lloc on la nau faci port per causa de negocis, set quintars i una arrova de cotó net, que tenen un preu de 43 lliures i mitja de Barcelona. També reconeixen haver rebut en comanda de Pere de Santacreu i de Pere, mariner, en el mateix viatge, dotze quintars i mitja arrova d'orpiment net i nou quintars menys una arrova d'alum d'alabas, que tenen un preu de 50,5 lliures de Barcelona. Prometen vendre-ho tot i invertir els guanys en conills o en altres compres. S'especifica que en la comanda d'orpiment i alum

Pere de Santacreu hi té un terç i el mariner Pere les dues parts restants, i que en cas de fer port a Cartagena, passaran la comanda d'alum a Pere de Llacera o a un jueu anomenat Bonavia.

AMSBM, MSCB, Pergamins, n° 181.

Ed. Brugués et al., *Diplomatari pergamins de Santa Clara de Barcelona*, pp. 403-5.

Hoc est translatum fideliter factum tenor cuius talis est:

Sit omnibus notum quod nos Berengarius de Meschideles et Bernardus de Cumbis concedimus et in veritate recognoscimus tibi de Petro de Sancta Cruce et tuis quod portamus in tua comendatione, in hoc presenti viatico quod facturi sumus apud Ceptam in navi Ruvire et aliorum sociorum vel in alio loco dicta navis purtum fecerit causa negociandi, septem quintarios et unam robam de cottone nitidi, qui constat quadreginta tres libras et mediam Barchinone. Item concedimus tibi et Petro marino, quod portamus in vestra comendatione in predicto viatico, XII quintarios et mediam robam d'alum dalabas, qui constat missi in navi L libras et mediam Barchinone. Que omnia bona fide vendere promittimus et precium quod inde habebimus fideliter implicare in sirogilis vel in aliis emertiis ad notitiam nostram prout melius facere poterimus, et si forte de predictis sirogilis non inveniemus et dicta implicamenta, prout Deus ea salvare voluerit, in tuum posse tornabimus, ita quod de omni lucro quod Deus in hac comendatione dederit adheamus quartum denarium. Et est certum quod in dicto orpiment et alumno habes tu Petrus de Santa Cruce terciam partem et tu Petrus marinus residuas II partes, et siquis ex nobis primo venerit facto dicto viatico teneatur vobis aportare dictam comendationem. Tamen si forte discarragaverimus apud Carthageniam, possimus comandare dictum alum Petro de Lacera vel cuidam iudeo qui vocatar Bonavia. Sciendum enim est quod dictos denarios quos habbimus de predictis ementiis, debemus computare ad rationem de V solidis et III denarios pro libra. Hec tamen comendatio eat, maneat ac redeat ad fortunam Dei et ad vestrum redegum.

Actum est hoc idus marcii, anno Domini M° CC° XXX quinto.

S+num Berengarii de Mesquideles, S+num Bernardi de Cumbis, qui hoc laudamus et firmamus. S+num Bernardi Balister. S+num Raimundi Bardonarii. S+num Geraldi Sutoris. S+num Petri Carbonelli, notarii Barchinone, qui hec scribi fecit die et anno prefixis. S+num Guilelmi Ferri, tenentis locum Marimundi de Plicamanibus, vicarii Barchinone, qui hec firmo. Signum + Petri Carbonelli, notarii Barchinone, qui hec scribi

fecit et clausit auctoritate Guillelmi Ferri subvicarii, idus novembris sub anno M° CC° XXX IX, die et anno quo supra, cum litteris etiam rassis in linea XVI.

36

1236, març, 16.

Bernat de Comas i Berenguer de Mesquidelles reconeixen haver rebut en comanda de Pere de Forn, en el viatge que fan a Ceuta amb la nau de Guillem de Rovira i els seus socis, 6,5 lliures de Barcelona en bacó i sagins.

AMSBM, MSCB, Pergamins, n° 172.

Ed. Brugués et al., *Diplomatari pergamins de Santa Clara de Barcelona*, pp. 405-6.

Sit omnibus notum quod ego Bernardus de Cumbus et Berengarius de Mesquideles concedimus et recognoscimus tibi Petro de Furno et tuis nos recepisse in tua comanda, in hoc presenti viatico quod facio apud Ceptum in navi Guilelmi de Ruvira et sociorum, sex libras et mediam Barchinone, valenti marcha argenti LXXXVIII solidos, implicatas in bachonis et sagins. Que omnia illuc promittimus vendere sicut melius poterimus bona fide et precium quod inde habebitur promittimus implicare sicut melius videramus et cognoscamus in utilibus implicamentis et ipsa implicamenta, sicut Deus ea salvare voluerit, convenimus in tuum posse reducere facto viatico supradicto, ita tamen quod in omni lucro quod Deus in dictis implicamentis dederit, levato prius tibi et tuis tuo capitali, habeamus quartam partem tu vero cum dicto tuo capitali habeas tres partes residuas. Hec autem comendacio eat, maneat ac redeat ad fortunam Dei et ad tuum redegum.

Actum est hoc XVII kalendas aprilis, anno Domini M° CC° XXX° V°.

S+num Bernardi de Cumbis, qui hoc laudo et firmo.

S+num Petri Salati, S+num Bernardi de Ionquers, S+num Petri Barberii, S+num Berengarii de Mesquidelis, qui hoc laudo et firmo. Sig+num Petri de Cardona, notarii publici Barchinone, qui hec scribi fecit cum litteris apositis in linea prima, ubi dicitur “et Berengarius de Mesquileudes”, die et anno quo supra.

1236, juliol, 23.

Guisla, vídua de Bernat de Palou, Ramon Provença, per ell i pel batlle Ponç, Castell, per ell, per Arnau de Vila-rodona, clergue de Sitges, i per Ferrer de Pla, Esteve Ferrer, Miquel de Sitges i Pere de Bages, notari de Barcelona, defineixen a Guillem de Salavert el lleny amb tota la seva eixàrcia i tot el noli que aquest darrer conduí per Bernat de Palou en el viatge a Tenes, pel preu de quaranta-vuit lliures de Barcelona.

AMSBM, MSCB, Pergamins, nº 193.

Ed. Brugués et al., *Diplomatari pergamins de Santa Clara de Barcelona*, pp. 410-11.

Sit omnibus notum quod ego Guilia, uxor quondam Bernardi de Palaciolo, et ego Raimundus Provincia, per me et Poncio baiulo, et ego Castellus, per me et pro Arnaldo de Villa Rotunda, clerico de Cigiio et pro Ferrario de Plano, et ego Stephanus Ferrarius, pro meipso, et ego Michael de Cigiio, pro meipso, et ego Petrus de Bages, notarius Barchinone, pro meipso, diffinimus imperpetuum et evacuamus tibi Guilelmo de Sala Veteri et tuis et cui velis illud lignum cum sua exarcia quod tu Guilelmus de Sala Venya conduxisti de Bernardo de Palaciolo in viatico de Tenesio, et totum naulem eiusdem ligni. Quod dictum lignum, cum sua exarcia et totum naulem eiusdem et quicquid ratione eiusdem ligni sive naulei nobis competit, diffinimus imperpetuum et evacuamus tibi et tuis sicut melius dici potest vel intelligi ad tuum tuorumque salvamentum et bonum intellectum sine aliqua retentione vel exceptione. Concedentes nos recepisse a te pro huiusmodi diffinitione et evacuatione quadraginta octo libras denariorum Barchinone, valentibus LXXXVIII solidos marcha argenti, quos nos concedimus habuisse, renunciantes exceptioni peccunie non numerate. Et si hec que tibi diffinimus et evacuamus plus modo valent vel amodo valuerint precio antedicto, illud plus damus et remitimus tibi et tuis ad tuas voluntates libere faciendas. Renunciantes quantum ad hec legi illi que subvenit deceptis ultre dimidiam iusti precii, et omni iuri et racioni sive consuetudini contra hec repugnantibus. Actum est hoc decimo kalendas augusti, anno Domini M^o CC^o XXX° sexto^o. S+num Guilie, uxoris quondam Bernardi de Palaciolo. S+num Raimundi Provincie. S+num Castelli. S+num Stephani Ferrarii. S+num Michaelis de Cigiis. Sig+num Petri de Bages, notarii Barchinone. Sig+num Dominici de Biera acoliti. Sig+num Guilelmi Rosselli acholiti. Sig+num Petri de Bages, notarii publici Barchinone, qui hec scribi fecit et clausit die et anno quo supra.

1236, octubre, 23.

Noliejament d'una nau per part de Raimon i Joan a Albert Roca per dur a Eivissa, Tenes sal d'Eivissa.

AHN, secció Clergat, carpeta 77, núm. 19.

Ed. Alou Forner, *El mercader Juan Barral (1235-6)*, p. 475.

Sit notum cunctis quod ego, Obertus de Rupe, per me et meos naulio et loco sive conduco vobis, Raimundo Cortesio et Iohanni Barrali, pro vobis et vestris et cui vobis quibus volueritis, totam meam navem quae dicitur Sanctus Nicolaus, cum XVIII marineriis et cum omne exarcio et aparatu suo causa defferendi sal de Eivissa apud Tenes vel Bugiam vel in isto medio ubi predicta navis fecerit protum cum mercaderie, scilicet: quantumcumque sal poterit deportare levatis tamen et deductis omnibus portaduris marinariorum eundum in predicta navi, sub tali tamen condicione: quod vos et vestris dabitis mihi et meis predicta mandicata et exhonerata in tercia honoris ipsius salis. Salva tamen eunte predicta nave pro mayori parte rerum secundum consuetudinem et usum maris. Intelligatus tamen quod si usque ad primum festum Pasche aliam navem hunc portum Maioricarum vel Minoricarum illam vobis et vestris naulio et conduco sub predicta forma et condicionem. Renuncians inde omne iure et consuetudine scripto vel non scripto quod contra hunc possint ullomodo obligando inde vobis et vestris res et omnia mea bona presencia et futura, sedentia et moventia ubique. Actum est hoc X kalendis novembri anno Domini MCCXXX sexto. Signum Oberti de Rupe qui hoc laudo et firmo. Signum Bertrandi de Rupe. Signum Poncii Dalmacii. Signum Bernardi Baditoris. Testium huius rei. Signum Bernardi de Vallefecunda publici notarii Mayorice Civitate qui hoc scripsit.

1236, novembre, 06.

Ferrer Osselli i Ramon de Cànoves, amb la voluntat dels seus socis, lloguen a Guillem de Salavert la seva barca en el viatge a Tenes, amb tota la seva eixàrcia i aparells, és a dir, amb una vela de cotó, una altra de cànem, tres àncores, dues gúmenes i amb tota l'eixàrcia que sigui necessària, pel preu de 80 besants millaresos d'argent pagadors en deu dies comptadors des del dia que la barca faci port a Tenes o a qualsevol altre port. Estableixen que si en la tornada del viatge a Tenes no duen càrrega, aniran a Eivissa i

carregaran la barca de sal per dur-la a Mallorca o a Barcelona; i que si es pot vendre la sal a Mallorca, tindran la meitat de tot el noli de Mallorca fins a Barcelona, llevades totes les missions dels mariners. En el cas, però, que no puguin anar a Eivissa per impediment del mar o del vent, aleshores tot el noli de Mallorca a Barcelona serà per Guillem de Salavert. Per la seva banda, Guillem de Salavert convé amb Ferrer Osselli i Ramon de Cànoves pagar el lloguer de la barca en la forma mencionada, que promet enviat des del port de Tenes o el port on s'estigui la barca per dos mesos, i si després de dos mesos encara romanen a Tenes per culpa seva, promet donar-los per la barca 100 besants millaresos d'argent.

AMSBM, MSCB, Pergamins, nº 202.

Ed. Brugués et al., *Diplomatari pergamins de Santa Clara de Barcelona*, pp. 416-8.

Sit omnibus notum quod nos Ferrarius Osselli et Raimundus de Canovas, cum voluntate sociorum nostrorum, locamus tibi Guilelmo de Sala Vetri et tuis illam nostram barcham et sociorum in hoc presenti viatico, quod facturus es apud Tenesium, cum omni sua exarcia et aparatibus, scilicet cum uno velo de cotone et alio de canebacio et cum tribus ancoris et duabus gumenis et cum exarria erbe quantum necesse erit. Pro qua barcha dabis nobis pro logerio octuaginta bisancios bonorum miliarensium argenti et pensi, quos nobis paccabis ad decem dies, ex quo dicta barcha fecerit portum apud Tenesium vel ubicumque eadem barcha fecerit portum causa mercaderie, quos bisancios predictos expedieris sive abstraeris de duana per medium ius et eundem logerium aportabis implicatum in dicta barcha sive naulio, excepto in lana et agninis. Promitentes tibi quod faciemus dicte barche ad tuum cognitum. Promitentes tibi quod si apud Tenesium nostrum carricum in reditu non inveniebamus, quod veniemus cum dicta barcha apud Evissam et ibi carricabimus dictam barcam de sale et eundem salem aportabimus apud Maioricas vel Barchinone. Et si forte dictum salem nos vendere poterimus apud Maioricas, habeamus meditatem in omni naulio quod habere poterimus a Maioricis usque ad Barchinone, levata tamen in omni missione marinariorum. Verumtamen, si apud Evissam venire non poterimus pro impedimento maris vel venti, totum naulium quod habebimus de Maioricis usque ad Barchinone sit penitus tui. Et pro predictis omnibus obligamus tibi et tuis quisque nostrum pro toto nos et omnia bona nostra, mobilia et immobilia, in que magis et melius recipere voveris sine placite et sacramento et credaris inde tuo plano verbo. Ad hec ego Guilelmus de Sala Veteri convenio et promitto vobis Ferrario Osselli et Raimundo de Canocis

predictum logerium vobis paccare in forma premissa, promitens vobis quod expediero vos et dictam barcam apud Tenesium vel ubi dicta barcha fecerit portum per II menses CC quo ibi erimus. Veruntamen, si post dictos duos menses culpa mei inibi manefatis, promito vobis dare et dicte barche centum bisancios bonorum miliarumsium argenti et pensi. Et pro hiis omnibus obligo vobis et vestris me et omnia bona mea, mobilia et immobilia, in que magis et melius recipere volueritis sine placito et sacramento et testibus, et eredamini in vestro plano verbi et quantum ad hec omni iuri pro me facienti penitus renuncio. Actum est hoc VIII idus novembris, anno Domini M° CC° XXX° VI°. Sig+num Ferrari Osselli, S+num Raimundi de Canovis, S+num Guilelmi de Sala Vetri, noa qui hec laudamus et firmamus. S+num Petr de Furno, S+num Petri Marini, S+num Bernardi Esperoni, testium. Sig+num Petri de Cardona, notarii publici Barchinone, qui hec scripsit die et anno quo supra.

40

1236, novembre, 19.

Guillem Gil i Bernat de Calonge reconeixen a Guillem de Salavert que en presència de Ramon Boquer, Nin de Vilafranca i Pere de Forn els va dur el compte correcte de totes les comandes que Guillem de Bassea, que morí a Tenes, tenia en la comanda que ells feren a Guillem de Salavert.

AMSBM, MSCB, Pergamins, n° 201.

Ed. Brugués et al., *Diplomatari pergamins de Santa Clara de Barcelona*, pp. 418-19.

Sit omnibus notum quod nos Guilelmus Gili et Bernarda de Colonica concedimus et recognoscimus tibi Guilelmo de Sala Veteri et tuis quod, in presencia Raimundi Bocherii, Nini de Villa Francha et Petri de Furno, venisti nobiscum ad rectum et legale comptum super omnibus illis comandis quas Guilelmus de Basilia, qui quondam apud Tenesium obiit, in nostra comanda tenebat, que comande venerunt in posse tuo. Et quia super predictis comandis a te nobis est plenarie satisfactum, renunciantes omni exceptioni pecunie non numerate, per nos et nostros tibi et tuis facimus bonum finem et pactum de non petendo, sicut melius dici vel intelligi potest ad tuum tuorumque bonum et sanum intellectum, imponendo semper mi et meis scilencium sempiternum. Promittentes tibi sub obligatione omnium bonorum nostrorum, mobilium et immobilium, quod contra hanc

difinitionem non contraveniemus neque aliquam personam contravenire faciemus aliqua causa vel ratione.

Actum est hoc XIII kalendas decembris, anno Domini M^o CC^o XXX° VI°.

S+num Guilelmi Gili, S+num Bernarde de Colónico, qui hec laudamus et firmamus. S+num Raimundi Bocherii, S+num Nini de Vila Francha, S+num Petri de Furno, huius rei testium. Sig+num Petri de Cardona, notarii publici Barchinone, qui hec scribi fecit diet et anno quo supra.

41

1236, desembre, 11.

Llicencia i protecció a Joan Barral per comerciar entre Eivissa i Bugia

AHN, secció Clergat, carpeta 77, núm. 20.

Ed. Alou Forner, *El mercader Juan Barral (1235-6)*, pp. 475-6.

Sit notum cunctis quod ego, R[aimundus] de Sancto Martino, tenens locum domini archiepiscopi in castro Evice, et A[rnaldus] de Fonte, tenens locum Nunonis in castro Evice, et P[etrus] de Lirio, tenens locum Petri d'Alcala in castro Evice, et MenGarcía, tenens locum Infantis in castro Evice, et G[uillermus] de Sesones, vicarius in Evice, nos, omnes pariter tenentes locum dominorum in castro Evice, donamus tibi, Iohanni Baraldo, vel tuo certo nuncio, licenciam et plenam potenciam scilicet: de neulegande quandam navem vel conducendum vel ad emendam ad Bugiam vel in alio loco in quocumque loco eam tu vel tuum certum nuncium inveneris. Ita damus tibi licenciam et plenam potestatem vel tuo certo nuncio ad neulegandam predictam navem et quod possis eam hortare ad libitum tuum et voluntatem tuam de tuo [...] tuam propriam sine aliquo contradicto alicuius persone. Et promittimus eam tibi custodire et defendere in nostro dominio in eundo et redeundo tamquam vestram rem propriam. Actum est hoc tercio idus decembris anno Domini MCC XXXVI. Signum R[aimundo] de Sancto Martino. Signum A[rnaldus] de Fonte. Signum P[etri] de Liri. Signum Mengarsia. Signum G[uillermi] de ses Ones vicarii, nos omnes pariter tenentes locum dominorum in castro et insula Evice, qui hoc laudamus et firmamus. Firmarique rogamus. Signum Bernardi Suavis. Signum Bernardi Molineri, testes. Signum Bernardi de Vallibus qui hoc scripsit precepto de Berengario, capellano Evice, die et anno ut supra.

1236, desembre, 18.

Pere de Forn reconeix a Pere de Copons que de les 150 lliures de Barcelona que Guillem de Salavert té en la seva societat en el viatge a Tenes, ell en té 50 lliures de Barcelona, les quals havia dipositat en l'esmentada societat.

AMSBM, MSCB, n° 173.

Ed. Brugués et al., *Diplomatari pergamins de Santa Clara de Barcelona*, pp. 421-2.

Sit omnibus notum quod ego Petrus de Furno profiteor et recognosco tibi Petro de Coponibus et tuis quod in illis centum et quinquaginta libris Barchinone quas Guilelmus de Sala Veteri tenet in mea societate in viatico Tenesii, habes tu de tuo proprio quinquaginta libras dicte monete Barchinone, quas quinquaginta libras tu deposuisti et misisti in dicta societate. Quas L libras ego laudo, concedo et confirmo tibi et tuis habendas et recuperandas in societate prenotata ad tuum tuorumque bonum et sanum intellectum, in hunc videlicet modum, quod in omni lucro quod Deus in dicta societate dederit, levato prius tibi et tuis tuo capitali et levato prius mi et meis meo capitali, habeas tu tertiam partem et ego duas partes, set dicte quinquaginta libre maneant, eant et redeant ad fortunam Dei et tuum rede gum.

Actum est hoc XV kalendas ianuarii, anno Domini M° CC° XXX° VI°. S+num Petri de Furno, qui hec laudo et firmo. S+num Petri Salati, Sig+num Bernardi de Carraria, testium huius rei. Sig+num Petri de Cardona, notarii publici Barchinone, qui hec scripsit die et anno quo supra.

1237, octubre, 15.

Guerau de Canadell reconeix haver rebut en comanda de Pere Marra de Montpeller, en el viatge que fa a Ceuta amb la nau de Balduí de Besaya i els seus socis, 800 besants millaresos vells d'argent.

AMSBM, MSCB, n° 211.

Ed. Brugués et al., *Diplomatari pergamins de Santa Clara de Barcelona*, pp. 439-40.

Sit omnibus notum quod ego Gerardus de Canadello profiteor et recognosco tibi Petro Marra de Monte Pessulano et tuis me recepisse in tua comanda, in hoc presenti viatico quod facio apud Ceptam in navi Balduvini de Besanya et sociorum, octingentos bisancios bonorum miliarensium veterorum argenti fini iustique ponderis. Quos bisancios illuc promitto implicare sicut melius videam et cognoscam in utilibus implicamentis et ipsa implicamenta, sicut Deus ea salvare voluerit, convenio in tuum posse reducere facto viatico supradicto, ita tamen quod in omni lucro quod Deus in dictis implicamentis dederit, levato prius tibi et tuis tuo capitali, habeam quartam partem, tu vero cum dicto tuo capitali habeas tres partes residuas. Hec autem comanda eat, maneat ac redeat ad fortunam Dei et tuum rede gum. Declaretur tamen quod dictam comandam possim mecum portare ubicumque persona mea eat causa mercaderie et de dicta comanda possim tibi mittere medietatem vel tercium in omni ligno vel navi in quo vel qua ego mittam de meis rebus.

Actum est hoc idus octobris, anno Domini M° CC° XXX° VII°. Sig+num Geraldí de Canadello, qui predicta laudo et firmo. S+um Petri de Coponibus. S+um Iohannis Stoperri. S+um Bernardi de Ionqueriis. Sig+num Petri de Cardona, notarii publici Barchinone, qui hec scripsit.

1237, novembre, 04.

Guillem de Narbona reconeix haver rebut en comanda de Pere de Forn, en el viatge que fa a Bugia amb el lleny de Bernat de Sants i els seus socis, 25 lliures menys 5 sous de Barcelona implicats en mel, drap de lli, besants i masmudines.

AMSBM, MSCB, Pergamins, n° 213.

Ed. Brugués et al., *Diplomatari pergamins de Santa Clara de Barcelona*, p. 441.

Sit omnibus notum quod ego Guilelmus de Narbona concedo et recognosco tibi Petro de Furno et tuis me in tua comanda recepisse, in hoc presenti viatico quod modo facio apud Bugeam in ligno Bernardi de Santis et sociorum, viginti et quinque libras minus quinque solidis Barchinone, que sunt implicate in melle et in panno lini et in bisanciis et masemutinis. Que omnia illuc promitto venere sicut melius potero bona fide et precium quod inde habebitur promito implicare, sicut melius videam et cognoscam in utilibus implicamentis et ipsa implicamenta, sicut Deus ea salvare voluerit, convenio in tuum posse reducere facto dicto viatico, ita tamen quod in omni lucro quod Deus in dictis implicamentis dederit, levato prius tibi et tuis capitali, habeam quartam partem, tu vero cum tuo capitali habeas tres partes residuas. Hec autem comanda eat, maneat ac redeat ad fortunam Dei et ad tuum redegum et est sertum quod in hac comanda includitur comanda Petri Marra.

Actum est hoc II nonas novembris, anno Domini M° CC° XXX° VII°. S+num Guilelmi de Narbona, qui hec laudo et firmo. S+num Petri Salati, S+num Petri Barberii, testium. Sig+num Petri de Cardona, notarii publici Barchinone, qui hec scribi fecit die et anno quo supra.

1237, novembre, 10.

Pere Fuster reconeix haver rebut en comanda de Pere de Forn, en el viatge que fa a Bugia amb la nau de Guillem de Rovira, 22 besants millaresos vells d'argent, que són a part de la societat establerta entre ells.

AMSBM, MSCB, Pergamins, n° 214.

Ed. Brugués et al., *Diplomatari pergamins de Santa Clara de Barcelona*, p. 442.

Sit omnibus notum quod ego Petrus Fustariu concedo et recognosco tibi Petro de Furno et tuis me in tua comanda recepisse, in hoc presenti viatico quod modo facio apud Bugeam in navi Guilelmi de Ruvira et sociorum vel ubicumque dictum lignum portum fecerit causa mercaderie, viginti et duos bisancios bonorum miliarentium veterorum argenti fini iustique ponderis, qui sunt ultra societatem que est inter me et te. Quos bisancios illud promito implicare sicut melius videam et conoscam in utilibus implicamentis et ipsam implicationem, sicut Deus ea salvare voluerit, convenio in tuum posse reducere facto viatico supradicto, ita tamen quod in omnibus lucro quod Deus in dictis implicamentis dederit, levato prius tibi et tuis tuo capitali, habeam quartam partem, tu vero cum tuo capitali habeas tres partes residuas. Hec autem comanda erit (*sic*), maneat ac redeat ad Dei et ad tuum redegum, salva tamen in omnibus societas qui est inter me et te.

Actum est hoc quarto idus novembris, anno Domini M° CC° XXX° septimo.

S+num Petri Fustarii, qui hec laudo et firmo. Sig+num Iohannis de Calidis. S+num Petri Salati. Sig+num Petri de Cardona, notarii publici Barchinone, qui hec scribi fecit die et anno quo supra.

1239, juny, 14.

Comanda comercial donada de la mà de Ramon de Banyeres a Ferrer de Nina, per un valor de 16,5 besants, per portar a Tunis amb la nau de Guillem d'Espina.

ACB, 1-6-2658.

Ed. Sayous, *Els mètodes comercials*, pp. 160-1.

Sit omnibus notum quod ego Ferrarius de Nina fateor et recognosco tibi Raymundo de Bagnariis et tuis me recepisse in tua comendatione sexdecim bisancios et medium argenti fini et recti pensi super quibus renuncio excepcioni non habitorum et non receptorum

bisanciorum. Et hos XVI bisancios et meidum convenio reddere et solvere Petro Bocherio mandatario tuo salvos in terra apud Tunicium ad XV dies ex qua navis Guillelmi de Spina de presenti viatico fuerit apud Tunicium vel ad suum sabud et si fort non reddidero illuc dictos XVI bisancios et medium tuo mandatario, convenio eos tibi reddere salvos in terra in Barchinona ad meum reditum vel ad sabud. Et etiam convenio inde tibi dare sicuti alii bisanci bene implicati illuc exierint in Barchinona et hec dono et assigno tibi et tuis habendum et recuperandum in ome personaliter et in omnibus rebus meis mobilibus et immobilibus in quibus magis accipere volueris sine tuo dampno et absque placito et sacramento. Actum est hoc XVIII kalendas julii anno domini MCCXXX nono.

Signum Ferrarri de Nina, qui hec laudo et firmo.

Signum Guillelmi de Vilaro. Signum Petri Perpetuo. Signum Petri Laurencii. Signum Raimundi de Ulmom subdiachoni et notarii publici Barchinone, qui hoc scribi fecit et clausit die et anno prefixis.

47

1239, octubre, 31.

Ramon de Torrent i Jucef Barchi reconeixen haver rebut en comanda de Pere de Copons, fill de Bernat de Copons, en el viatge que fan a Ceuta amb la nau de Ferrer Remari i els seus socis, una esporta de canyella i un sac de lli, que tenen un preu de 21,5 lliures de Barcelona.

AMSBM, MSCB, Pergamins, nº 241.

Ed. Brugués et al., *Diplomatari pergamins de Santa Clara de Barcelona*, pp. 486-7.

Sit omnibus notum quod nos Raimundus de Torrente et Iusef Barchi concedimus et recognoscimus tibi Petro de Coponibus, filio Bernardi de Coponibus, et tuis nos in tua comanda recepisse, in hoc presenti viatico quod facimus apud Ceptam in navi Ferrarri Remarii et sociorum, unam sportam de canella et unum saccum de lino, que omnia constant viginti unam libram et mediam Barchinone. Que omnia illut promitto vendere sicut melius potero bona fide et precium quod inde habebitur implicare ut melius videamus et cognoscamus in utilibus implicamentis et ipsa implicamenta, sicut Deus ea salvare voluerit, convenimus tuum posse reducere facto dicto viatico, ita tamen quod in omni lucro quod Deus in hac comanda dederit, levato prius tuo capitali, habeamus nos quartam

partem, tu vero tres partes cum tuo capitali. Hec tamen comanda eat, maneat et redeat ad fortunam Dei et ad tuum redegum.

Actum est hoc II kalendas novembris, anno Domini M^o CC^o XXX° nono. S+num Raimundi de Torrente, qui hec laudo et firmo. S+num Petri Salati, S+num Iohannis Mercerii, testium. Sig (*senyal*)num Petri de Cardona, notarii publici Barchinone, qui hec scribi fecit die et anno quo supra.

48

1240, abril, 19.

Comanda que Pere de Palau reconeix tenir de Berenguer Salicrú de 266 canes de lli per valor de 14 lliures i 6 sous barcelonesos que es compromet a negociar en el viatge a Alger amb el lleny de G. Bou.

ARM ECR 342, fol. 9-1v.

Ed. Coll Font, *Llibre Manual Pere Romeu*, p. 517.

XIII kalendas madii.

Petrus de Palacio profiteor et recognosco tibi Berengario Salicrup me habuisse in tua comendatione CCLXVI cannas et mediam pannis lini que costant XIII libras et VI solidos barchinonenses, quas convenio portare mecum in primo viatico quod facio apud Algier in ligno G. Bovis et suorum, vel ubicumque fecerint portum causa negociandi faciendas tuum redegum et ad fortunam Dei, eat, maneat et reddat dictam comendationem ad quartum minimum de lucro, levato prius tuo predicto capitali. Testes Matheus de Regumir, et cetera, et Petrus de Boscho.

1240, maig, 21.

Arbert de Sant Cugat reconeix haver rebut en comanda de Constantí de Constantí, en el viatge que fan a Bona amb el lleny de Bernat de Messina i els seus socis, 12,5 lliures de Barcelona implicades en oli d'oliva, papir i mitja dotzena de forment.

AMSBM, MSCB, Pergamins, nº 248.

Ed. Brugués et al., *Diplomatari pergamins de Santa Clara de Barcelona*, pp. 496-7.

Sit notum cunctis quod ego Arbertus de Sancto Cucuphate concedo et recognosco tibi Costantino de Costantino et tuis me in tua comanda recepisse, in presenti viatico quod facio apud Bonam in ligno Bernardi de Messina et sociorum, duodecim libras et mediam Barchinone, que sunt implicate in oleo oleda et papiro et in frommento medie setzene, quam in dicto ligno conduxisti, que omnia illuc promito vendere sicut melius potero bona fide et precium quod inde habebitur implicare, sicut melius videram et cognoscam in utilibus implicamentis et ipse implicamente, sicut Deus ea salvaverit, convenio in tuum posse reducere facto dicto viatico, ita tamen quod in omni lucro quod Deus in hac comanda dederit, levato prius tuo capitali, habeam quartam partem, tu vero tres partes cum tuo capitali. Hec tamen comanda eat, maneat redeat ad fortunam Dei et tuum rededegum.

Actum et hoc XII kalendas iunii, anno Domini Mº CCº quadragesimo. S+num Arberti de Sancto Cucuphato, qui hec laudo et firmo. S+num Petri Salati. S+num Iohannis Mercerii. S+num Petri de Cardona, notarii publici Barchinone, qui hec scripsit die et anno quo supra.

1240, juny, 8.

Testament de Pere Sagristà.

ACB, 4-15-118.

Ed. Batlle, *La presència de mercaders catalans al nord d'Àfrica*, p. 102.

Hoc est translatum fideliter factum a quodam testamento per alphabetum diviso, tenor cuius taliest. In nomine Domini Amen.

Petrus Sacristanus, sciens se esse gravatum mallo tamen sana mente existens et timens/ de futuro periculo taliter in sua ultima voluntate bona sua ita ut inferius declarabitur, voluit ordinare. Primo nomin Domini statuit, ordinavit, voluit et iussit ut Guillelmus Poncius Bernardus Spagnolius ausentes, et Ferrarius/ de Pinoso et Bernardus Cortesius presentes, debeant esse eorum marmassores, receptores et custoditores et auceptores universarum rerum suarum et solutores de eius iudicato et de torto quod possit inveniri ut comisset, ut eius anima detri-/mentum numpaciatur, primo statuit, voluit, ordinavit et iudicavit, pro anima sua et redemptione peccatorum suorum condam comissis ut Deus sibi sua pietate comitat, ut liras quinquaginta Barchinone redempcione anime sue/ predicti marmessores debeant dare at liberare ecclesiis, organis, pauperibus, viduis, ut inferius declarabitur. De bonis suis debeant solvi tenor iudicati, cuius talis est, primo fratribus minoribus de Barchilona solidos centum/Barchilone. Item, fratribus minoribus de Tunexi pro vestimentibus eorum bizancios viginti argenti boni et iusti ponderis. Item, fratribus predicatoribus de Barchilona iudicat solidos centum Barchilone. Item, Sancto Petro de Vico/maximotinas V. Item, Hospitali Arnaldo de Cloderrio maximotinas quinque. Item, superfluum quod restat de predictis libris quinquaginta predicti mermassores, ausentes et presentes, debeant distribuere, diviere, dare ut/ superius dictum est, inter orfanos, viduas, pauperes et heremitas et ut secundum melius eis videbitur. Item, iudicavit ultra predictas libras L Domino Jacobo Regi Aragonis morabatinos decem aureos. Item, Enfanto Portigalli/ morabatinos decem aureos. Item, Enfanto Portigalli/ morabatinos decem aureos. Item, Episcopo Maioricarum morabatinos V. Item, Bernardo Cortexio maximotinas V. Item Guillelmo maximotinas centum. Item, Ferrer/ Formentino bizancios centum. Item, filie de na Canuda minori ad opus maritandi libras decem Barchilone. Item, Marie nudricie predictae filie na Canunda minori, libras V Barchilone. Item, filio Guillelmi Poncii maximoti/-nas Laureas. Item filio Arnaudi Poncii maximotinas V. Item, uxori Petri de Comelles mergirencium solidos centum. Item, Raimundo de Saniar mergorexium

libras decem. Item, Barcelono de Collo mergorexium libras decem. Item, iudico Lubeto, filio Ferrer Pilloti, bizantios quinquaginta. Item, iudico petro Brucho bizancios quinquaginta. Item, vollo et iubeo quatinus debeant solvi Ferrer Pilloti bizancios centum quinquaginta, quos prestavit amore/ occasione emendi equum unum. Item, vollo et iubeo quatinus debeant solvi fratri meo Bernardo Sacristano bizancios CCCC, quos mihi prestavit ad expendendum in carcere et vollo quod debeant ei solvi universali-/ter de bonis meis ad eius voluntatem. Item, acomandavi Petro Bruco bizancios CCC, quos sibi debant peti. Item, vollo et iubeo, in remisione peccatorum meorum ut Deus mihi pareat quod si aliquod tortum inveniretur, quod/ego condam fecissem, quod supradicti mermessores vel receptores rerum mearum debeant de bonis meis redere illis a quibus abui vel recepi vel alius per me. Item, vollo, iubeo, statuo et rodino et facio meos heredes de universis bonis meis mobilibus et immobilibus ubicunque sicut vel inveniri possit Bernardum Sacristanum, fratrem meum, in duabus partibus pro indiviso, tam de mobilibus quam de immobilibus (sic), et so-/rorem meam Guillelmam una cum filio suo Petro in terciam partem universaliter pro indiviso de omnibus bonis meis mobilibus immobilibus ubicunque sint aut inveniri possint. eo modo quod solutis primo iudi-/catis et tortis proestitutis predictus Bernardus pro duabus partibus et soror mea Guillelmam predicta pro tercia, debant a modo tenere, possidere totum meum tanquam meos propis heredes, libere, quiete et pacifice si-/ne alicuis contradictione. Et hac est mea ultima voluntas, et eam conformo, vollo, iubeo, statuo et ordino et iubeo et vollo ut instrumentum tineat vim robur testamenti sive codicilli et meam inter-/pono corporaliter confirmationem et confirmo ad hec omnia predicta, ego Ubertus, notarius Palermitanus ad preces ipsius Petri Sacristani, dictum instrumentum tradidi et scripsi curren- te anno Domini M° CC° XL, indictione, XII.

Auctum Tunex in domo cayti Sabari, testes fuerunt Barnaba fratre domigi, Guillelmus Lombardus, Nicolaus Bovetus, Guillelmus Rubeus, et iussit predictus Petrus Sacristanus, possim facere, unum instrumentum vel plu-/res unus tenoris. Auctum die jovis VIII iteriunio et ita subscripsi. Sig (signe) num Jacobi de Portu, notarii. Sig (signe) num Bernardi de Caderita, notarii./ Sig (signe) num Petri de Ribalta, notarii. Sig (signe) num Arnaldi de Ulmo, notarii et scribe Curie Barchinone, qui hoc translatum scribi fecit, et cum eius originali fideliter comprobavit cum litteris suprapositis in XVII^a linea, ubi dicitur meis et in XXI, ubi dicitur testes VII idus aprilis anno Domini M° CC° LX° primo.

1240, juliol, 16.

Pere de Forn reconeix haver rebut en comanda d'Agnès, muller del difunt Guillem d'Espina, vint quintars de greda, que tenen un preu de 16 lliures, 3 sous i 4 diners de Barcelona, que formen part de la comanda de noranta-sis lliures de Barcelona que ell va encomanar a Bernat de Sants i Berenguer de Tossa en el viatge que fan a Tunísia amb el lleny de Bernat Sants i els seus socis.

AMSBM, MSCB, Pergamins, n° 262.

Ed. Brugués et al., *Diplomatari pergamins de Santa Clara de Barcelona*, pp. 502-3.

Sit notum cunctis quod ego Petrus de Furno concedo et recognosco tibi Agneti, uxori quondam Guilelmi de Spina, et tuis quod in illa comanda nonaginta sex librarum Barchinone quam ego comendavi Bernardi de Sanctis et Berengario de Tursa in viatico quod faciunt apud Tunicium in ligno dicti Bernardi de Sanctis et sociorum, habes tu viginti quintalia de cleda que constant sexdecim libras et tres solidos et quatuor denarios monete Barchinone predictae. Quam cledam et precium eiusdem laudo, concedo et firmo tibi et tuis in comanda superius memorata ad tuum bonum et sanum intellectum sine omni malo ingenio et verborum cavillatione.

Actum est hoc XVII kalendas augusti, anno Domini M° CC° quadragessimo.

S+num Petri de Furno, qui hec laudo et firo. S+num Petri Salati, S+num Bernardi Corderii, testium. Sig+num Petri de Cardona, notarii publici Barchinone, qui hec scripsit die et anno quo supra.

1240, agost, 8.

Comanda mercantil que Llätzer Domènec té per J. Abennàsser de 82 besants i 3000 d'argent en flassades i alocs de Menorca que portarà en el proper viatge cap a Ceuta amb la barca de S. Obert de Tràpani, els diners que tregui de la venda comprarà cera. Els guanys es repartiran al quart.

ARM ECR 343, fol. 277-5.

Ed. Coll Font, *Llibre Manual Pere Romeu*, p. 556.

Lasarus Dominici, arcinus, profiteor et recognosco tibi J. Abennaser et tuis me habuisse et recepisse in tua comandatione LXXII besantes et III milareses argenti implicatos in flassatis de Minorica et in alhogs de Minorica que portare in presente viatico quod facio apud Ceptam in barca Ser Oberti de Trapena. Et promitto illiud hec vendere et precium quod inde habuo legaliter implicare in cera et reducere dictam ceram in tuum posse vel tuorum sicut dictus sal<vaverit> et bonam fidem et legalitatem inde tibi potest et in omnibus verum dicere. Ita quod de omni lucro quod Deus ibi dederit, levato tuo dicto capitali, habeam quartum minimum; hec tamen presens comanda eat et maneat ad voluntatem et ad tuum rese gum. Testes Bernardus de Gardia et G. Cabrer.

1240, octubre, 21.

Comanda mercantil que Berenguer de la vila de Calders reconeix tenir dels germans Berenguer i G. Taulí de 100 besants d'argent per a invertir en el viatge que fa a Bona. Ell es queda amb la quarta part del lucre.

ARM ECR 341, fol. 120-4v.

Ed. Coll Font, *Llibre Manual Pere Romeu*, p. 588.

XII kalendas novembris.

Berengarius de villa de Caulibus qui maneo in barcham <pro>fiteor et recepisse in comandatione a vobis Berengario de Teuli et G. de Teuli, frater tuo, centum besantes argenti [.]a quos portare in presente viatico quod facio apud Bonam <cum> ligno J. Cal[.]b et sociorum ubicumque portum fecint causa n<e>gociandi et convenio illu<c implicare ut melius videam et cognoscam, et cetera; et deinde implicamenta in tuum <posse> reducere, sed ita quod de omni lucro, levato vestro capitale, habeam q<uartum

minim>um tamen hec comanda eat, maneat et redeat ad voluntate Dei ad tuum
<resegum>. Testes G. Mercer et Petrus de Sapadel.

54

1240, desembre, 12.

Debitori de Bernat Aimeric a favor de Bernat Ivorra per 300 besants d'argent. Es compromet a retornar-los a la tornada del viatge a Tunis o "al sabut". Actuen com a fiadors Bernat Contrabuquines i Berenguer de Riera de Manresa.

ARM ECR 341, fol. 128-5.

Ed. Coll Font, *Llibre Manual Pere Romeu*, p. 618.

Bernardus Americi debeo tibi Bernardo de Yvorra CCC besantes argenti fini et <rectoque ponderis> quos mutuo habuisse profiteor et <recepisse> ad XV [.]a navis et gale<ras> presente viatico quod facimus portum faciendo apud Tuniz vel ad sabut, salvos in terra, <nitidos> de duane et de omnibus mariis consuetis. Fideiussores Bernardus Contrabuchines et Berengarius \de Riaria de Minorisa/b quod cum me et sine me dictum debitum solvat et redat, et cetera. Obligo uterque pro toto <omnia> bona nostra. Testes F. de Cheralto et Berengarius de Montecano, et cetera. Firmavit manu sua Bernardus Americus in pergameno, [.]c Bernardus Contrabuchini in pergameno.

55

1240, desembre, 19.

Debitori d'Arnau F. de Provençana a favor de Pere Janer per 5 besants d'argent que es compromet a retornar després deu dies d'haver tornat del seu viatge a Tunis o "al sabut."
Actua com a fiador Bernat Suau que obliga els seus béns.

ECR 341, fol. 130-3.

Ed. Coll Font, *Llibre Manual Pere Romeu*, p. 625.

Arnaldus F. de Provinciana debeo tibi Petro Janerio V besantes argenti et rectique <pensi quos> promitto solvere ad X dies postquam de presenti viatico facio apud Tuniz vel ad sabut, salvos in terra. Fideiussor Bernardus Suave. Super bona nostra. Testes Catalanus Janeri, Arnaldus Matha et G. de Sp<an>ya.

1240, desembre, 20.

Comanda mercantil que Ramon Pellicer convé amb Berenguer de Fortam sobre el sarraí i altres mercaderies que aquest darrer porti de Tunis, Ramon Pellicer es quedarà la meitat del guany.

ARM ECR 341, fol. 130-5.

Ed. Coll Font, *Llibre Manual Pere Romeu*, p. 626.

XIII kalendas januarii.

Raimundus Pellicerius promito et <bona fide convenio> tibi Berengario de Fortam quod quamcicius facio apud Tuniz intromitam me querere locum illiam unde sit ille sarracenus que ego et tu scimus et loco invento et retodente de Tunis quamcicius predicto convenio ipsum emere. Ita quod tu reddas michi medietatem precii quod censuterit dictus sarracenus sicut facio de aliis mercibus quas defferam de Tuniz vel de s<abut> et reddas michi medietatem omnium missionum quas facio in dicto sarraceno vel pro eo et empta dicto sarraceno convenio ipsum deferre a<pud> Maioricas et quicquid in eodem sarra<cen>o vel pro eo michi dedint ad lucrandum convenio totum medietatem, medie pro medio, unde dictus sarracenus eant, manant et reddant Pascham ipsum annum ad voluntatem Dei et ad reddant ad voluntatem cum ad rese gum amborum nostrorum. Ad hec ego Berengarius de Fortam laudans hec omnia promitto eandem omnium adere, et complere et reddere dictam medietatem dicti precium sicut feceris in aliis mercibus quas de omnibus debitis et medietatem omnium missiones quas in eodem faceris bona fide. Obligo omnia bona mea unius alteri, et cetera. Testes Bernardus Fusterius et G. de Terracia.

1240, desembre, 20.

Debitori atorgat per Berenguer de Montcada a favor de J. de Mota per 72 besants d'argent per raó de 125 quarteres d'ordi. Es compromet a pagar després de quinze dies de l'arribada de la nau i galera de l'ambaixador reial a Tunis o "al sabut".

ARM ECR 341, fol. 130-2v.

Ed. Coll Font, *Llibre Manual Pere Romeu*, pp. 626-7.

Berengarius <de> Montecatano, predictis, debeo tibi Jacobo de Mota predicto LXXII besantes argenti fini et recti pensi, ratione videlicet CXXV quarterias ordeï quas a te habui et recepi; super quibus renuntio, et cetera. Paccaturos ad XV dies postquam navis et galeoti in qua tendint nuncius domini Regis portum feceretur ad Tuniz, vel ad sabut, salvos in terra, nitidos de duana et de omnibus mariis consuetis, super bona mea. Testes desuper. Firmavit et promittit firmare manu sua LXXII besantes.

1241, agost, 10.

Debitori atorgat per Pere Pinxenes a F. de Mata de Petra de 70 besants d'argent i 3 diners que convé en pagar després de deu dies de fer port en el seu viatge a Bugia ambla seva nau. Obliga especialment la seva nau i la càrrega que hi porta.

ARM ECR 342, fol. 32-4v.

Ed. Coll Font, *Llibre Manual Pere Romeu*, p. 663.

Petrus Pinxenes debeo F. de Mata de Petra et tuis LXX besantes bonos argenti fini et rectique pensi dictus \et III denarios de argenti de omnibus aniversariis constitutos/ quos a te habuisse et recepisse profiteor, et cetera; renuntio. Quos convenio solvere tibi ad X dies postquam lignum nostrum et sociorum \de presente viatico ad/ portu fecit apud Bogeam vel ubique portum fecit causa negociandi ipse ligne cuncte salvo vel maiore et cetera. Obligo me et omnia bona nostra ubique et specialiter legnum predictum et carricum quod in ipsa habeo et omnia. Testes Bonaventura de Turricelle et cetera et Bernardus Jazberti et Arnaldus Pinxenes.

Firmavit et in pergameno.

1241, setembre, 22.

Debitori que atorguen Arnau de Graner i Berenguer de Pinós a Bernat d'Olm de 60 besants d'argent. Convenen a retornar del deute passats dos dies d'arribar del viatge de Ceuta. Si no poden respectar el termini es comprometen a pagar amb mercaderies que portin de Ceuta.

ARM ECR 342, fol. 40-3.

Ed. Coll Font, *Llibre Manual Pere Romeu*, p. 691.

X kalendas octobris.

Arnaldus de Granerio et Berengarius de Pinoso debemus, uterque, pro toto Bernardo de Ulmo et tuis LX bisancios argente fini rectique ponderis quos pro bono amore et sine aliqua usura nobis me tradidisti; et renunciamus. Paccaturos ad duos dies postquam de presenti viatico quod modo facis apud Ceptam aplicamus vel sabut, salvos in terra, mundos de duana et de omnibus aliariis consuetis. Super omnia bona nostra. Et si non solverimus tibi dictum debitum in predicto termino et logo (sic) convenimus eos solvere sicut feceris de melioribus mercibus que emeris in Ceptab apud Maioricas, similiter salvos in terra. Testes F. de Pontarrono <et> Bernardus de Fonte.

1242, gener, 16.

Debitori de J. Corretger a Arnau Vallespir d'un quintar de mantega de Menorca que pagà al cap de deu dies del seu retorn de Ceuta amb el viatge que fa amb la nau de Gilenso. Obliga especialment les coses que té a la nau.

ARM ECR 342 fol. 11-4v.

Ed. Coll Font, *Llibre Manual Pere Romeu*, p. 728.

XVII kalendas februarii.

J. Corregger debeo tibi Arnaldo Vallisperii et tuis unum quintalium bugri de Manorica ad quintalium septe quod convenio solvere ad X dies postquam fuero in Cepta de presenti viatico quod facio illud in navi ser Gilenso ipsa nave eunte salva ad usum maris vel precium quod ibi valiunt in Cepta. Obligo specialiter omnes res quas habeo in dicta navi et generaliter omnia bona mea ubique. Testes G. de Avellano et G. de Sanctacecilia.

1242, gener, 24.

Comanda mercantil d'una peça de roba vermella que val 25 lliures melgoreses que Bernat Tolosa té per Bernat de Puig de Barcelona per invertir en el viatge que fa a Ceuta amb la nau de S. Guidonis.

ARM ECR 342 fol. 13-1.

Ed. Coll Font, *Llibre Manual Pere Romeu*, p. 733.

Bernardus de Tolosa cum presenti carta profiteor et recognosco tibi Bernardo de Podio de Barchinona et tuis me habuisse et recepisse in tua comanda unam peciam pan<n>is presentis vermel, videlicet, de panno secundo quam constat XXV libras melgarenses que porto in presente viatico quod facio apud Ceptam in navi S. Guidoniss Fon de Guasch quam convenio illuch vendere et precium pro inde hunc legaliter impligamenta ut melius videam et cognoscham. Et dicta implicamenta in tuum posse vel tuorum sic Deus salvavit sic quod levato tuo predicto capitali de omni lucro, quod Deus ibi dederit, habeam quartum minimum et tu totum residuum dicta comanda eat et maneat ac rese gum ad voluntate Dei et tuum resedum. Tamen si forte in dictis partibus renuntio mitas mihi hec per Bernardo de Ulmo de Vico et per \Lazario/,a arrom. Testes Bernardus, clericus Sancte Eulalie, et F. Ollerius et quod per quamcumque istorum predictam missionibus tibi quod sis inde paccatus.

1242, maig, 5.

Comanda mercantil de 9 gerres d'oli que valen 110 sous que G. Mir reconeix tenir de Pere de Lleida per portar cap a Bona amb la barca d'Arnau Gallard. El benefici es reparteix al quart diner.

ARM ECR 342, fol. 73-4v.

Ed. Coll Font, *Llibre Manual Pere Romeu*, pp. 793-4.

III nonas may.

G. Mir profiteor et recognosco tibi Petro de Yllerda et tuis me habuisse et recepisse in tua comandatione CX solidos inplicatos in IX jarras olei et in aliis rebus que omnia porto in hoc viatico quod modo facio apud Bonam in barcha Arnaldi Galardi vel ubique fecerit portum causa negociandi; que inplicamenta convenio illud vendere et precium quod inde

habuero legaliter implicare ut melius videam et cognoscam; et dicta implicamenta in tuum posse vel tuorum sicut Deus salvaverit in dicto \ligno/ reducere et bonam fidem et legalem inde tibi por et in omnibus verum dicere. Ita quod levato tuo dicto capitale de omni lucro, quod Deus ibi dederit, habeam terciam partem et tu duas partes tamen hec presens comanda eat, maneat et reddere ad voluntate Dei et ad tuum rese gum et inde obligo omnia bona. Testes Stephanus Dalvernia, et Bernardus de Brossa et Petrus de Marcianibus.

63

1242, juliol, 11.

Arrendament que atorga Bernat Gallard de la seva sageta a favor d'Arnau Gallard, germà seu, Arnau de Girona, Arnau Pellicer i Bernat de Font per anar de Mallorca a Dénia, Alacant, Barbaria i Menorca. El preu del lloguer varia depenent allà on es dirigeixi.

ARM ECR 342, fol. 84-3.

Ed. Coll Font, *Llibre Manual Pere Romeu*, p. 832.

V idus julii.

Bernardus Galardi conducimus vobis Arnaldo Galardi, fratri meo, Arnaldi de Gerunda, et Arnaldo Pellicer et Berengarius dea totam meam sagetiam cum omnia exarcia et aparatibus de Maioricarum ducendum ad Déniam, vel Alacantem et ad Barbariam sive ad Menoricas eundo et redundo. Ita quod omne naulum et lucrum et bonum que Deus vobis dederit in dicta sageta vel cum ea in toto dicto viatico ad omnes tuas voluntates faciendas, sine vinculo alicuius persone. Ita quod de logerio dicte sagetie si tenderitis apud Deniem XVIII besancios, et si ad Alacanti XXII besancios, et si in Barbariam XLVIII besancios et si invericis ad Minoricas L solidos melgarenses, quod logerium debetis solvere michi vel cui voluero ubique dictorum locorum dicta sagetia faciendum portum causa discarricandi a dicta sagetia tamen eat, maneat et redundeat ad voluntate Dei et usum maris. Ad hec nos predicti Arnaldus Gallardi et Arnaldus de Gerunda, Arnaldus Pellicer et Bernardus de Fonte laudans hec omnia promittimus uterque pro toto dictum logerium, ut dictum est, solvere; obligamus omnia bona nostra ubique. Testis Andreas Nobaldi.

1242, setembre, 4.

Contracte de servei personal pel qual Berenguer de Calderes de Manresa s'encomana a G. Escrivà en el viatge que aquest ha de fer al Marroc.

ARM, ECR 342, fol. 97, núm. 1.

Ed. Coll Font, *Llibre Manual Pere Romeu*, p. 869.

II nonas septembris.

Berengarius de Caldariis \de Minorisa/ cum presenti carta promitto et bona fide convenio tibi G. Scribe et tuis quod ego in mea propria persona sequitur te in hoc viatico quod modo faceris apud Marrochs, Domino concedente, tam eundo quam redundo, per totum dictum viatico; promittens tibi bona fide quod ego ero vobis et aliis sociis vestris bonus, verax, legalis et fidelis de corpore meo et anime in omnibus bona fide et sine engano. Hec omnia promitto attendere et complere, sub fide homagii quod vobis facio meis propriis corporaliter. Obligo me et omnia bona mea. Et hec juro. Testes G. de Ferran, J. de Calidis et G.

1242, setembre, 4.

Contracte de servei personal pel qual G. de Santmateu s'encomana a G. Escrivà en el viatge que aquest ha de fer al Marroc.

ARM, ECR 342, fol. 97, núm. 3.

Ed. Coll Font, *Llibre Manual Pere Romeu*, pp. 869-70.

G. de Sancto Matheo cum presenti carta promitto et bona fide convenio tibi G. Scribe et tuis quod ego in mea propria persona sequatur te in hoc viatico quod modo faciatis apud Marrochs, Domino concedente, tam eundo, manendo et redevente per totum dictum viaticum; promittens vobis bona fide quod ego ero vobis et aliis sociis vestris bonus, verax, legalis et fidelis de corpore meo et anime in omnibus bona fide et sine engano. Hec omnia promitto attendere et complere sub fide homagii quod vobis facio meis propriis corporaliter. Obligo me et omnia mea, hec juro. Testes G. Magri et Berengarius de Caldariis.

1242, setembre, 4.

Debitori de G. Escrivà a favor de G. de Santmateu de 30 besants d'argent pagadors al cap de dos mesos de la tornada del viatge a Marroc.

ARM, ECR 342, fol. 97, núm. 4.

Ed. Coll Font, *Llibre Manual Pere Romeu*, p. 870.

G. Scribe debeo tibi G. de Sancto Matheo XXX besancios bonos argente et recta ponderis paccaturos as \duos menses postquam fuerimus/ in Marrochs de presenti viatico quod modo illuc facimus; obligo omnia bona mea ubique mundos de duana de omnibus mariis consuetis. Testes desuper. Contradixit Arnaldus de Yllerde, subvicarius Maiorice, hoc instrumentum quia dictus G. Scribe protestavit carta dicto Arnaldo, subvicarii, que non habuat de dictis besancios nisi L solidos melgarenses, presentibus Paschale de Monte Acuto et Raimundus de Litra. V kalendas julii, anno XLIII.

1242, setembre, 6.

Contracte de servei personal pel que Miquel de Montblanc es compromet amb G. Escrivà per acompanyar-lo en el viatge al Marroc.

ARM ECR 342, fol. 99-1.

Ed. Coll Font, *Llibre Manual Pere Romeu*, p. 876.

Michaelis de Monte Albano promitto et bona fide convenio michi G. Scribe quod ego in mea propria persona sequitur vobis in hoc presenti viatico quod facias apud Marroch, videlicet, manendo, stando, eundo. Etb per totum dictum viaticum promittens vobis et vestris omnibus allis sociis vestris esse verax, bonus et fidelis in omnibus bona fide et absque omni malo ingenio hec promitto attendere et complere sub fide et homagii a me prestiti ore manibus propriis. Obligo omnia bona nostra. Et hec juro. Et serviam tibi bona fide in omnibus, tamen si a me fuerimus illuch voluero venire quod possi facere cum fratre meo tamen cum tua voluntate. Testes G. Magistri, et Arnaldus de Villa Rotunda et G. Bertrandi.

1242, setembre, 6.

Debitori que atorga G. Escrivà a favor de Miquel de Montblanc de 30 besants d'argent pagadors al cap d'un mes de ser al Marroc.

ARM ECR 342, fol. 99-2.

Ed. Coll Font, *Llibre Manual Pere Romeu*, p. 876.

G. Scribe debeo tibi Michaeli de Monte Albano et vestris XXX besancios argente fini et rectique pendis, renuntio omni exceptione, paccaturos ad unum mensem postquam fuerimus intus Marrochs, super omnia bona mea et ubique. Testes et cetera G. Magistris et G. Bertrandi.

1242, octubre, 7.

Comanda que reconeix tenir Ali Almoyereni de Bernat de Forn de 50 sous melgoresos en oli. A més de dos sacs de pells per a invertir en el viatge cap a Barbaria amb la barca de Tornell i Arnau Bernat i socis. Es repartiran el benefici al quart diner.

ARM ECR 342, fol. 109-4.

Ed. Coll Font, *Llibre Manual Pere Romeu*, pp. 909-10.

Ali Almayareni profiteor et recognosco tibi Bernardo de Furno et tuis me habuisse in tua comandatione L solidos melgarenses implicatos in oleda. Item, duos saccos pili yrchei que omnia partis in presente viatico quod facio apud Barbariam vel in quocum loco ego yero in barcha Tornerii et Arnaldi Bernardi et sociorum. Promitto predictam illuc vendere et precium reimplicare et reducere capitale et lucrum in tuum posse sicut Deus salvaverit. Ita quod levato tuo capitali de omni lucro, quod Deus ibi dederit, habeatum quarta et tu tres partes hec comanda eat, maneat et redeat ad voluntate Dei et ad tuum rese gum. Testes Raimundus de Costa, et Benages et Bonaynesse.

1242, octubre, 7.

Comanda que reconeix tenir Ali Almoyereni de Ramon de Costa de 30 besants invertits en diverses mercaderies per a invertir en el viatge cap a Barbaria amb la barca de Tornell i Arnau Bernat i socis. Es repartiran el benefici al quart diner.

ARM, ECR 342, fol. 109-1v.

Ed. Coll Font, *Llibre Manual Pere Romeu*, p. 910.

Aly Almayareni sarracenus profiteor tibi Raimundo de Costa me habuisse in comandatione XXX besancios minus quarta besanti implicata in tres quintalle et XXX rocam in camerats alcanre que omnia porto in dicto viatico ad quarta de lucro ad formam promissam. Testes desuper.

1242, octubre, 7.

Comanda que reconeix tenir Ali Almoyereni de Pere de Culia de 40 besants invertits en diverses mercaderies per a invertir en el viatge cap a Barbaria amb la barca de Tornell i Arnau Bernat i socis. Es repartiran el benefici al quart diner.

ARM, ECR 342, fol. 109-2v.

Ed. Coll Font, *Llibre Manual Pere Romeu*, p. 910.

Aly Almayareni profiteor tibi Petro de Culia me habuisse in comanda XL solidos melgarenses implicatos in alchinam que omnia porto in dicto viatico in dicta barcha ad quarta de lucro ad formam promissam. Testes desuper.

1242, novembre, 12.

Lloguer de nau que atorguen Bonnin Barquer i Gamundí de Sant Boi a favor d'Arnau Nas i Pere Balaguer per fer un viatge de Mallorca a Alger i Tenes. Preu del lloguer 33 besants d'argent.

ARM, ECR 342, fol. 122-1.

Ed. Coll Font, *Llibre Manual Pere Romeu*, p. 952.

Bonuspuer Barcher et Gamundinus de Sancto Baudilio conducimus tibi Arnaldo Nas et Petro Balaguerio et vestris tres quarterios tocius illius nostre barche cum omnium exarcia et apparatibus suis ad faciendum unum viaticum de Maiorice usque ad Algeer et ad Tenes vel usque ad quecumque locum de Algeer ad Tenes portum feceritis causa negociandi, videlicet, tam eundo quam redundo per totum dictum viaticum. In hunc modum: quod debetis nobis dare pro loguerio dictorum tres quartanos barche ad rationem XXXIII besantes argente totam barcham quod loguerium solveri vobis vel cui voluerimus inde quocumque dictorum locorum fecemus portum causa negociandi, scilicet, mundum de duana de omnibus avariis consuetis. Ita quod debetis emergiare dictum loguerium quod nobis dabit in predicto loco, ut melius videbitis, bona fide et defferre in dicta barcha ad usum maris. Ad hec nos Arnaldus Nas et Petrus Balagerius laudans hec promittimus hec attendere et solvere dictum loguerium et emergiare, ut dictum est, uterque pro toto, super bona nostra ubique. Testes Berengarius Forti, et Arnaldus Tayada et G. de Castro Veteri. Tradatur Bonopuero Barcherio.

1242, novembre, 19.

Comanda de diverses robes que reconeix tenir G. Blader de Tarragona de G. De Guardia, canviador, que porta en el viatge que ha de fer a Ceuta amb la nau Columbeta de Ser Otger i socis. Els beneficis es reparteixen al quart diner.

ARM, ECR 342, fol. 123-3v.

Ed. Coll Font, *Llibre Manual Pere Romeu*, pp. 957-8.

G. Blader de Terrachona cum presente carta profiteor tibi G. de Guardia, camsoni, me habuisse et recepisse in comanda de te duos berregans scientes in grana, que constant XXVII libras minus II mille. Item, IIII omne et quarta cetallii et VII libras et medie lane,

que constant XII solidos et III denarios melgarenses, quolibet citalle missa in nave que omnia porto in hoc viatico quod facio apud Ceptam in nave vocata Columbeta Ser Otgerii et sociorum que omnia convenio illuc vendere et precium quod me habuo legaliter implicare et reducere dicta implicamenta in tuum posse vel tuorum sicut Deus et levato capitale de omni lucro quod Deus ibi dederit, habeam quartum minimum et tui tres partes. Et ita quod possum tibi mittere tibi dicta implicamenta per me vel fratrem meum et aliorum et Bernardus de na Flor et nec convenia eat, maneat et redeat et ad voluntate Dei ad tuum resseguum. Item profitium habuisse a te XV besantes et II morabatini argenti et ita inter omnia predicta et dictos XV besantes. Testes Dominicus de Rubione, et F. de Bonafide et J. Cerda. Sunt LVII besantes argente. Testes Vicinus et Arnaldus Carbonelli.

74

1242, novembre, 27.

Societat que formen Bernat Rabassa i G. Blader per fer dos viatges de Ceuta a Mallorca i de Mallorca a Ceuta en mostalafia, és a dir per traslladar captius cristians i sarraïns. Els beneficis es repartiran a mitges.

ARM, ECR 342 fol. 126-1.

Ed. Coll Font, *Llibre Manual Pere Romeu*, p. 965.

V kalendas decembris.

Bernardus Rabassa et G. Blader cum presenti carta facimus inter nos societatem tenendam et observandam per duos viaticos, scilicet, de Cepta usque ad Maiorice et de Maorice ad Ceptam predictam, et de Ceptam ad Maioricas et de Maiorice ad Cepta videlicet in mostalafia, videlicet, in captivis christianis et sarracenis extrahendis. Ita quod ego Bernardus Rabasa promitto trahere captivos et firmare quantoscumque possum bona fide de Mayorice sine aliquoa lucro vel servicio et fideiussoribus tu dampno G. dare non tenearis tamen quicquid emerimus ad navis persolvamus medium pro medio \scilicet captivos/. Ita quod tam ea que emerimus ad spectam quam ad naves eat, maneat, reddeat ad voluntate Dei et ad fortunam utriusque. Ita quod deductis omnibus missionibus necessaris in comissionibus et in fescendis sine in naulio et presentis dictorum captivorum et in mostalafia de comuni medium pro medio omnem lucrum percacium et bonum et servicium que Deus nobis vel cuiuslibet nostrum dederit ratione dicte mostalafie, habeamus et dividamus inter nos medium pro medio. Ita vero quodb aliquid non rogamus de lucro dicte societatis in eodem societatem vel aliis deinde fuerimus in

terra nisi fuerimus in mari. Ita promittimus omne alter alteri bonam fidem et legalitatem portare et in omnibus verum dicere et non in aliquo accipere esse fidelis et legales omnibus bona fide. Obligantes omnia bona nostra alter alteri. Et hec juramus ambo. Testes Geraldus Spaer, et Bertholomeus Gatelli, et G. Garvecardus et G. de Mirayes.

75

1242, novembre, 27.

Comanda que reconeix tenir Alià Pellicer de part de Ramon de Costa de vint-i-sis teles de Xàtiva i quatre draps de lli prim sarrains que valen 12 lliures i 12 sous que porta en el viatge cap a Ceuta amb la nau Columbeta. Els beneficis es reparteixen al quart diner.

ARM, ECR 342, fol. 126-2.

Ed. Coll Font, *Llibre Manual Pere Romeu*, pp. 965-6.

Aliaus Pelliparius cum presente carta profiteor et recognosco tibi Raimundo de Costa et tuisa me habuisse et recepisce in tua comandatione XXVI teles de Xativa et quatuor pannos lini primi sarracenicis que omnia costant XII libras et XII solidos melgarenses que omnia porto in hoc viatico quod faciob apud Ceptam in nave que vocatur Columbeta. Et promitto illuc vendere et precium quod habeo legaliter implicare et reducere capitale et cetera. Obligo omnia bona mea. Et levato tuo capitale de omnibus lucro quod Deus ibi dederit habeam quartum et tu tres partes et hec comanda eat, maneat et redeat ad voluntate Dei et ad tuum rese gum. Testes Ugo Manti et Berengarius de Operatorio.

76

1242, desembre, 18.

Àpoca atorgada per Bernat Rotland i els seus socis a Bertran de Tivissa i Jafie Bonafes, jueu, del terç del nòlit per portar els sarrains cap a Tunísia.

ARM, ECR 342, fol. 134-1v.

Ed. Coll Font, *Llibre Manual Pere Romeu*, p. 987.

XV kalendas januarii.

Bernardus Rotlando per me et omnes socios meos profiteor et recognosco tibi Bertrando de Tevisa et Jafie Bonafes, judeo, quod per suam arbitrarum condempnatis fuistis, scilicet, magistrum Johannes, domini Infantis et Raimundus den Tos in prestatione tercium naulii quod michi debebatis dare pro illis sarracenis deferre obediamus apud Tuniz quod tercium

tocius predicti naulii profiteor me habuisse a nobis super quibus exceptis; et quia sum paccatus et quia bene paccatus sum de eodem toto naulio, facio finem perpetuum et pactum de non petendo, prout melius potest dici et cetera. Et si forte instrumentum dicti naulii sine pactionum que inter me et vos sunt ratione dicti viatici apparuit sit cassum et nullum valloris. Testes Berengarius de Bonpar, et Petrus Geraldus, et Petrus de Tamarito, Jacomus de Olalia et Petrus Vallespir.

77

1243, gener, 7.

Comanda que Ferran Ibanyez de Lisboa i G. de Mianes reconeixen tenir de Berenguer Vidal de 90 besants d'argent, es comprometen a pagar després de tres setmanes d'arribar d'Orà la nau de Pere de Vic. Actua com a fiador G. Escrivà.

ARM, ECR 342, fol. 139-1.

Ed. Coll Font, *Llibre Manual Pere Romeu*, pp. 1000-1.

VII idus januarii, anno Domini MCCXL secundo.

Ferrandus Yvanis de Lixbona, vassallus domini Infantis, et G. de Mianes quisque pro toto profitemur et recognoscimus tibi Berengario Vitalis et tuis nos tenere in tua comandatione XC besantes argenti bonorum milarem veterum argente fini et rectique ponderis, renunciants et hos XC besantes argenti et pensi mundos de duana et de omnibus avariis consuetis ad tres septimanas post quam lignum Petri de Vico et quo redimus portum fecerimus apud Huaaran vel ad sabut, salvos in terra, sine omni dilatione. Item, convenimus tibi ab hac die in antea facere vobis opus tuum comendandi per totum dictum viaticum eundo, stando et redeundo et facioemus tibi incontinenti tunicam et capam staminis fortis Arras et caligas stameis for Sancti Thomerii et pro omnibus, obligo tibi corporaliter tradimus tibi nomine pignorii duo paria armarum, scilicet, duas cellas et duas scellas ad signum punctarum carmini et scuto auri que omnia teneas tuo pignere. Ita quod, si in dicto termini non solvimus deinde qua hora volueris, non expectet licencia nostri vel curie sive alicuius persone possis vendere vel impignorare cuique volueris et inde recuperare tua comanda minus fallimentum, super alii omnibus bonis nostris mobilibus et immobilibus. Ad maiorem et securitate ambo iuramus et damus fideiussoris G. Scribe qui nobiscum et sine nobis dictis de omnibus vel tenea nos G. Scribe promitto hec attendere, obligo omnia bona mea ubique promittimus sub vigore sacramenti quod nos F. et G. de Mianis tibi fecimus in hanc carta quod non nos non abstraham de posse tui sine

tua voluntate nec fortienus tibi dictas armas illuc vel alicubi donec sis solutus de predictis omnibus voluntates tue. Testes Bernardus Picher, et Meliz de Turriceila et Petrus <Forn de Cheralto>.

78

1243, gener, 14.

Debitori de 23 besants d'argent que atorga Bernat Morell a favor de Samuel. Es compromet a retornar després de deu dies de l'arribada del viatge a Bugia. Obliga deu gerres d'oli.

ARM, ECR 342, fol. 149-2v.

Ed. Coll Font, *Llibre Manual Pere Romeu*, pp. 1015-6.

Bernardus Morellus debeo tibi Samuel, filio Jafie, et tuis XXIII besancios argenti et pensi, renuntio. Et convenio solvere ad X dies postquam de presenti viatici quod facimus apud Bogeam in ligno meo et sociorum ipso eunte salvo vel maiore parte rerum ad usum maris. Et me obligo tibi specialiter X jarres plenas olei que sunt in dicto ligno, quas X jarras olei convenio tibi tradere intus Bogeam. Ad hec quod si in dicto termino [non] solveo tibi dictum debitum, deinde quam hora volueris non expetit licencia mei vel alicuius persone possis vendere vel impignorare cuicumque volueris et inde recuperare tuum debitum minus fallimentum, super bona mea ubique. Testes G. de Boscho et Bernardus de Matamala et cetera.

79

1243, febrer, 19.

Comanda mercantil que atorguen Domènec de Caldes, Farrag de Saragossa i Abdellà Alfenequi de Lleida, sarraí, a Berenguer de Briansó de 55 sous melgoresos que es comprometen a pagar en tornar del viatge a Bugia.

ARM, ECR 342, fol. 160-4.

Ed. Coll Font, *Llibre Manual Pere Romeu*, p. 1048.

Dominicus de Calidis, Farrag de Saragossa et Abdella Alfenechi de Ylerda, sarraceni, debemus uterque pro toto tibi Berengario de Briansono et tuis LV solidos melgareses paccaturos in reditu praesentis viatico quod modo facimus in Bogeam in ligno Morelli vel ad sabut salvos in terra, super omnia bona mea ubique, si quod alter nostrum pro

alterio in hec non valemus excusare rationi iuri et cetera. Testes J. de Calidis et Petrus de Plano de Martorello.

80

1243, abril, 2.

Debitori que efectuen G. Blader i Bernat Rabassa a favor de Martí Bertran de 46 besants d'argent pel preu de l'esclau Mahomet Almalequi, que es compromet a vendre a Ceuta i pagar a la tornada a Mallorca.

ARM, ECR 342, fol. 144-6v.

Ed. Coll Font, *Llibre Manual Pere Romeu*, p. 1084.

G. Blader et Bernardus Rabassa uterque pro toto debemus tibi Martino Bertrando et tuis XLVI besantes argenti et pensi pro precio cuiusdam sarraceni nomine Mahomet Almalechi et nobis vendidisti ad usum et formam mostalafie; promittimus paccare in reditu presentem viaticum quod modo facimus apud Ceptam vel ad sabut salvos in terra intus Maiorice, super omnia bona nostra. Testes et cetera Petrus Strayn et G. Ferran.

81

1243, maig, 9.

Comanda que reconeix tenir Felix de Pontarró a F. de Pontarró de 200 besants d'argent dels quals en rep 100 abans de partir a Tunis.

ARM, ECR 342, fol. 203-3.

Ed. Coll Font, *Llibre Manual Pere Romeu*, pp. 1121-2.

Felix de Pontarono profiteor me tenere in comenda de te F. de Pontarono et tuis CC besantes argente de quibus recepi antequam irem apud Tuniz C besantes argente et modo incontinenti profiteor redere a te alios C besantes renuntio et cetera quos promitto reddere quam hora volueris, super omnia bona et cetera. Testes Petrus de Vallespir, Felix de Turricella de Montgri, et Silvestre de Conesa et Petrus F.

1243, maig, 12.

Comanda de 20 lliures melgoreses en diverses mercaderies que David Faltus i Simon Batedor reconeixen tenir de part de Bernat Espanyol en el viatge a Brisc (Algèria) en el seu vaixell i que es comprometen a mercadejar. Els guanys es reparteixen al quart diner.

ARM, ECR 342, fol. 204-3.

Ed. Coll Font, *Llibre Manual Pere Romeu*, pp. 1123-4.

III idus may.

David Faltus et Simon Batedor uterque pro toto profiteamur et recognoscimus tibi Bernardo Spaniolia et tuis nos habuisse in comendatione tua XX libras melgarenses implicatas in CLXX quarterias [.]b XVI et medie, et pannos lane et besanciis que omnia defferimus nobiscum in hoc viatico quod facimus apud Brischum vel ubique fecerit portum causa negociandi in ligno nostrorum et sociorum; et promitto illuc dictas merces vendere \vel baratare, sicut melius possumus/ et precium quod inde habuerimus legaliter reimplicare, ut melius videamus et cognoscamus, in dicto implicamenta et tuum posse vel tuorum reduco sicut Deus salvaverit et bonam fidem et legalem inde tibi portare et in omnibus verum dicere. Ita quod, levato vestro capitale de omni lucro que Deus ibi dederit, habeamus nos quartum minimum et vos tres partes. Et inde obligamus omnia bona nostra et hec comenda eat, maneat et redeat ad voluntate Dei et tuum reseguum et intelligo quod \non/ possum promitere dictas mercesc \in terra sarracena vel alicubi immo nobiscum promitto defferre et redducere tuum posse tamen si vos remanseritis illuc \lignum/ possimus vobis mittere in quecumque ligno primum/ veniat \apud Maiorice, presentibus testibus/.d Testes Felix de Pontarono, et Bernardus de Clavedelle, et Arnaldus de Collo, fratrem, et Bernardus Capellanus.

1243, juny, 15.

Societat entre Bertran de Tivissa de Tortosa, Abdellà Alfenoqui i Alfarag de Saragossa pel viatge que els dos darrers han de fer a Tunis. Bertran aporta 28 lliures menys 5 sous jaquesos mentre que Abdellà i Farrarag 13 lliures jaqueses que han de manllevar i retornar en arribar de Tortosa. S'acorda el repartiment del lucre. Bertran es fa càrrec de les despeses del viatge.

ARM, ECR 342, fol. 210-1v.

Ed. Coll Font, *Llibre Manual Pere Romeu*, pp. 1146-7.

Bertrandus de Teviza de Dertusa, Abdella Alfenechi, et Alfarag de Saragossa cum presenti carta faciamus inter nos societatem adinvicem tenendam et observandam per totum presens viaticum quod nos Aldella et Farrag facimus apud Tuniz. In qua societatem mitto ego Bertrandus XXVIII libras minus V solidos jachenses quibus sunt inclusi CCXII solidos jachenses quos misserat iamdictum Dominicus de Calidus, condam cognatus meus, LXX masrudinas quas fideiussit dictos Dominici Guillelmo de Sala; et nos Abdella et Farag misimus XIII libras jachenses quas nos manulovare et teneamur solvere promittentes quousque sumus reversi de hec viatico apud Dertusam. Nos dicti Abdella et Farag facimus nos legaliter gerere et bonam fidem et legalem inde tibi portare et in omnibus verum dicere sic quod non decipiamus alter alterum in hunc videlicet modum: quod levato prius undecumque suo capitali de omni lucro quod Deus ibi dederit in dicto viatico quousque sumus reversi apud Dertusa hoc eam ego Bertrandus medietatem ratione Dominici de Calidis et in residua medietatem \fiat III partes de quibus/ habeam ratione mei \et vos duas partes/.a Ita videlicet quod ego Bertrandus Fabiam omnes missiones necessarias tam personis quas ducitus vos quam in missione vestri per totum viaticum et si aliquid oportebit nos manulevare ratione dicti viatici de quo oportebit dictum lucrum ego Bertrandus, convenio solvere sine missione vestri; et hec promitto attendere et complere in fide legale nostra. Obligo alter alteri omnia bona nostra. Ita quod hec habemus in societate predicta eant, maneant et redeant ad voluntate Dei et ad fortunam utrusque partium. Testes Felix, notarius, G. del Peyro et Petrus Strayn.

1243, juliol, 1.

Àpoca de redempció de captivitat que atorga Aicarda, vídua de Berenguer de Terrassa, a favor de Maimona de Ceuta, per 40 sous melgoresos.

ARM, ECR 342, fol. 212-1.

Ed. Coll Font, *Llibre Manual Pere Romeu*, p. 1153.

Kalendas julii.

Aycarda, uxor condam Berengarii de Terracia, profiteor tibi Maymona de Cepta, condam captiva mea, te solvisse michi integriter et in pace XL solidos melgarenses pro quibus ad taliam redemptione tue mecu ad compositionem venuissti quos habet profiteor, renuntio. Unde per me et meos facio tibi et tuis finem et pactum de non petendo de predictis XL solidos et pactum de non petendo, faciens te liberam, quitia, libre et alforra, promitto, melius potest dici et intelligo. Ita quod de cetero michi vel alicui per me de aliquo non tenearis, immo possis ire, manere et redire ubique, tam in terra sarracena quam christiana, cum omnibus suis bonis ad tuas voluntates, sine vinculo et alicuius. Testes Petrus de Sancto Johanne et G. de Sancto Johanne.

1243, juliol, 4.

Procura que atorga Ser Pasqual Tresmales a favor de Marquès de Jardí, cunyat seu, per recuperar uns d'àloes, en fusta i en bigues, i per als assumptes que té a Ceuta.

ARM, ECR 342, fol. 212-3v.

Ed. Coll Font, *Llibre Manual Pere Romeu*, p. 1155.

III nonas julii.

Ser Paschale Tresmales constituo te Marchesium de Jardino, cognatum meum, certum procuratorem tamquam rem tuam super petendis \quam Gatandum Sartorem vel detentores panorum suorum/ XXI rocole de alohe ciculterno et VI unciis de ligno alohe et X besantes argenti. Quod lignum alohe valebat IX besantes argenti scilicet VI uncia et valebat dictum alohe ciculternum XLVII besantes \et mig/ argenti totum ad rationem II besantes et mig quolibet et rotule que omnia J. Perteger vel alius pro eo tradidit nomine me Joncerame Sartori in Cepta. Item, constituo procuratorem super petendum XXV besantes argenti que acomodavi Geraldini Boni anuce cum carta quam tibi trado. Item,

generalem procuratorem super omnibus meis juribus et rebus que habeo vel habere debeo in Ceptam. Ita specialiter quod illi qui debent michi aliqui ibi de meis aliquid tenent vel michi de aliquo tenentur tibi respondere cedendo super hiis omnia loca et cetera ad petendum et cetera quicquid feceris ratum et firmum habebō et cetera et eciam possis jurare si necesse fuerit super hiis de calumpnia. Testes Raimundus Tonsi, et Bernardus de Curbinis <et> Simon de Moro.

86

1243, juliol, 20.

Comanda de 245 besants d'argent que Ser Guidus Espindola reconeix tenir de Ser Simó de Moro. Es compromet a pagar al cap de 15 dies que el seu lleny i de Nicolau Sagesters arribi a Mallorca provinent de Bugia.

ARM, ECR 342, fol. 215-1.

Ed. Coll Font, *Llibre Manual Pere Romeu*, p. 1161.

XIII kalendas augusti.

Ser Guidus Spindola profiteor tibi Ser Simoni de Moro et tuis me habuisse et recepissea in tua comendatione CCXLV besantes argente fini et iusti ponderis, si quod quibus renuntio. Quos promitto solvere tibi et tuis et cui velitis pro bono tuo petenti intus Maiorice ad quindecim dies postquam lignum mei et Nicholosi de Segestro reversus fuerit apud Maiorice de hec presente viatico quod modo facimus apud Bogeam; dicto ligno unte et redeunte salvo vel maiori parte rerum ad versus et Consuetus Mare vel persona mea veniente \in tam bono ligno vel meliore ipso/ salva vel maiori presentibus omnibus quos defferro si dictum lignum \mitterunt viaticum ad usum maris/b, si cum fuero apud Bogeam \personaliter mutando aliud/c viaticum ad aliqua parte de CCXLV besancios eant et redeant ad meum resegun; et inde obligo omnia bona ea et cetera. Testes Paschale Guaracho, Johannes de Plasencia et Nicholay de Segesteres.

1243, juliol, 20.

Comanda de 132 besants d'argent que Nicolau de Segestro reconeix tenir de Pasqual Guaracho. Es compromet a pagar al cap de 15 dies que el seu lleny i de Guiu Espindola arribi a Mallorca provinent de Bugia. Obliga especialment un quintar d'oli carregat en lleny.

ARM, ECR 342, fol. 215-2.

Ed. Coll Font, *Llibre Manual Pere Romeu*, pp. 1161-2.

Nicholusus de Segestro profiteor tibi Paschali Guaracho et tuis me habuisse et recepisse tantum de tuis rebus unde debeo tibi dare CXXXII besancios argente et pensi quibus renuntio paccare ad XV dies postquam lignum mei et Guide Spidola et aliorum sociorum reverssus fuerit ad Maiorice de hec viatico quod facimus apud Bogeam ipso ligno eunte et redeunte salvo maiori parte rerum ad usum maris, et inde obligo tibi specialiter I quintale oleo que defero in dicto ligno et generaliter omnia bona et cetera. Testes desuper.

1244, octubre, 21.

Comanda i societat amb destí Ceuta. G. de Molendino portarà 60 besants de mà d'Arnau de Cumba i Berenguer de Panesa/Premesa. Dels beneficis de l'empresa una quarta part serà per Molendino i tres quartes parts per Cumba i Panesa/Premesa.

ACFV, vol. IV, fol. 25-4.

G. de Molendino bo(na) et li(bera) vo(luntas) in pres(ente) c(art)h(a) [p^o] instrumento profiteor et in veritate recog(nosco) me [im-/in] preq [...] numeranda rece[pi]sse et pones me habuisse in comandam et societatem a vobis A(rnaldo) de Cumba et Berengario de [Panesa/Premesa] LX bizancios bone [monete] argenti et recti ponderi super quibus renuncio ex(cepcione) bisanciorum non receptorum (bisanciorum non receptorum sobreliniat). Cum quibus omnibus LX bisancios promito mercha[re] et [lucrari] et eos [e]merchatos deducam apud Ceptam vel in aliis locis quos melius video ydoneos ab lucrandum et eos [salvos] usus [proprecis/proprios] non [contra...s] et de omni lucro quod dictis in ipsis dederit vel cum ipsius facere potero habeam ego quartam partem et vos tres partes salvo prius vero vobis vestro antedicto cabale et dictum cabalem et lucrum eat redderat [et stet] ad vestrum resecum et fortunam et ad usum maris et dictum cabalem et

lucrum promito reducere quo [qua ordine] me vos volueritis in posse vestrum et de omnibus predictis et singulis promito vobis [esse] bonus, fidelis et legalis in omnibus [...] [Dei] et [fra...] obligamus⁷³³ et siquod modo dampnum culpa mea sustineaveris [...] mo(bilia) et inmo(bilia), habita et habenda, vero quia super predictis omnibus cui volueris. Testes F. Domingo, G. Orioli et P. de Ferigola.

1246, juliol, 19.

Document referent a l'ambaixada de Ponç IV d'Empúries a Tunis i Lió.

Reg. Vat. 21, fol. 310v, núm 16.

Ed. Quintana Prieto, *La documentación pontificia de Inocencio IV*, vol. I, pp. 311-

2

Nobili viro comiti Impuriarum. Dilecte fili: Arnaldum de Minian, canonicum gerundensem et Nicholaum, dictum Eicadis, civem taunen. Tuos speciales nuntios, quos nuper, cum litteris, ad nostram presentiam destinasti, benigne recepimus et que nobis ex parte tua referre curarunt intelleximus diligenter. Super eo autem quod petebas a nobis tibi concedi ut regi Tunizi, ad quem [Jacobus], illustris rex aragonum, sicut asseris, te transmittit, securitatem prestare valeres usque ad nostre beneplacitum voluntatis, quod a christianis non posset interim molestari, te nequivimus exaudire, presertim cum catholicorum principum, et maxime crucisignatorum in hoc esset consilium requirendum. Verum quia tue devotionis sinceritas quam ad Romanam geris Ecclesiam favorem Sedis Apostolice comparavit, in desiderio gerimus ea pro te semper efficere quem tuum respiciant commodum et honorem. Datum Lugduni XIII kalendas augusti anno quarto,

---

⁷³³ *Segueix obligamus ratllat.*

1246, juliol, 19.

El pontífex dona permís al comte d'Empúries per portar regals al sultà de Tunis tot i la prohibició existent.

Reg. Vat 21, fol. 310v, núm. 17.

Ed. Quintana Prieto, *La documentación pontificia de Inocencio IV*, vol. I, p. 312.

Nobili viro comiti Impurdarum. Cum, sicut asseris, ad regem Tunisi [Jacobus] rex Aragonum te transmittat, nos, tuis supplicibus inclinati, nobilitati tue, ut eidem regi Tunisi aliqua exenia libere presentare valeas, prohibitione canonica non obstante, auctoritate presentium duximus concedendum. Datum Lugduni XIII kalendas agusti anno quarto.

1246, octubre, 15.

Exportació de cereals. Arnau de Font rep de ser Jacob de Marino 2.050 besants, import del valor del blat i de la civada -inclosos despeses de transport- exportats a Ceuta en el lleny de Bernat de Molí i la galiota de Pere de Tortosa.

ARM, ECR 343, fol. 104-1v.

Ed. Santamaría, *Ejecutoria Reino Mallorca*, pp. 609-10, núm. 24.

Arnaldus de Fonte recognosco me habuisse et recepisse a vobis ser Jacobus de Marino MCCII besantes et medium boni argenti fet recti pensi, et pro naulio DCCCC mudinorum ordeï et C mudinorum frumenti, DCCCXLVII besantes et III millareses et tersa, boni argenti et recti pensi curribiles in Cepta; et sic sunt, inter totum duo milia L besantes. Quod ordeum et frumentum deportatur apud Ceptam in ligno Bernardi de Molendino, scilicet, CCCX quarterias frumenti et DCCCVI quarterias ordeï, et superfluum honeratur in galioto Petri de Tortosa. Quod totum bladum debet ire stare et redire ad voluntatem Dei et ad rese gum vestri, Jacobi de Marino, quantum est II milia et XLIX besantes et VIII millareses totum superfluum quod habebitur de dicta annona ultra dictam summam vadat, stet et redeat ad voluntatem Dei et rese gum mei Arnaldi de Fonte et quod dictum superfluum sit mei, et si minus de dicta summa haberetur de dicto blado non teneat vobis. Ad hec ego Jacobus de Marino recognosco me habuisse dictum bladum et si superfluum habebitur de dicto blado totum superfluum promitto tibi dare. Testes, Petrus de Plano, ser Aberto de Sancta, Petrus Arenarum et Arnaldus Ponte.

1246, octubre, 18/19.

Acord pel qual Nicolau Musius portarà als italians J. Spinola i Agnello Orbus de Ceuta a Mallorca per 600 besants en el buçó (sageta grossa) d'Enric Bruni.

AHN, secció clergat, carpeta 80, nº 17.

Ed. Ortega Villoslada, *El reino de Mallorca y el mundo atlántico*, p. 161.

[...] Confiteur Nicholaus musius se recepisse et habuisse in accomendationem a vobis Ja[...]oto Spinula, nomine [...] vice Agnelli orbus bisancios sexcentos [...] ponderis Septe implicatos in grana [...] ex[...] nobis recepte vel habite ad comandationis doli et conditioni sine causa et omni juri. Quam ad comandationem portare debeo in viagio Miaoricha in bucco Enrici bruni que dicitur Sanctus Antonius [...]

1246, octubre, 23.

El papa Innocenci IV demana al rei Jaume I que ajudi i protegeixi al bisbe del Marroc, Lope, de qualsevol mal.

Reg. Vat. 21, fol. 343v, núm 250.

Ed. Quintana Prieto, *La documentación pontificia de Inocencio IV*, vol. I, p. 338.

Illustri regi Aragonum. Attendentes quod ex favore intuitu pietatis impenso religiosus, et presertim hiis qui fungentes pontificatus officio in sarracenorum terris sint constituti et temporalis prosperitas et eterna felicitas procuratur, digne pro venerabili fratri nostro [Lupo], episcopo marrochitano serenitati tue rogamus et monemus auctoritate, in remissionem tibi peccaminum innungentes, quatinus ipsum ac fratres ac alios que eum pro marroquitane ecclesie negotiis comitantur, ob divinam reverentiam et Apostolice Sedis ac nostram habeas propensius commendatos, impendas eis consilium, auxilium et favorem, ac facias in securo conducto et aliis que sibi necessaria fuerint, cum ab eis exquisitus fueris, provideri, ita quod propitiationem divinam exinde assequaris et nos sinceritatis tue zelum possimus merito commendare. Datum Lugduni X kalendas novembris anno quarto.

1246, octubre, 25.

El papa Innocenci IV demana al sultà de Tunis que ajudi i protegeixi al bisbe del Marroc, Lope, de qualsevol mal.

Reg. Vat. 22, fol. 343v, n° 248.

Ed. Quintana Prieto, *La documentación pontificia de Inocencio IV*, vol. I, pp. 339-40.

Illustri regi Tunici.. Dominum diligere et timere. Pater spirituum dominus Jesus Christi spirituales ad capiendos homines faciens piscatores qui de locu miserie et luto fecis eductos in divinorum conclusos retibus preceptorum illi obedire faciant cui est servire regnare, ipsos vult ad loca transire, in quibus possint mitti retia in capturam ad educandam hominum multitudinem de hujus mundi voragine curiosa in Redemptoris omnium servitatem. Cum igitur, sicut accepimus sub potentatus magnifici tui sceptro plures permaneant christiani et illic accedant quamplurimi per suis mercamoniis exercendis, qui contra periculos animarum morbos fomentis indigent consilii salutaris, ne languentium pereat multitudo, si medicinalis operatio illis desit, sed potius in lecto jacentes egritudinis, quorum status in infirmitate versatur ex medicorum presentia respirent in propositam spem salutis, clesitudinem regalem rogandam duximus attentius et monendam quatinus venerabilem fratrem nostrum [Lupum] marrochitanum episcopum et dilectos filios fratres minores, quos idem episcopus pro salutem talium ad tui regni gloriam duxerit transfretandos, ob divinam Apostolice Sedis reverentiam, clementi pietate recipiens, ipsos cum christianis, sicut consueverunt aliquando, ibidem permittas libere commorari. Datum Lugduni VIII kalendas novembris anno quarto. In eodem modo Illustri regi Cepte, Dominum diligere ect. In eodem modo regi Burgie. Dominum diligere ect.

1247, abril, 3.

Comanda de teixits. Joan de Bas rep en comanda mercantil de Ramon Janfred set “blaus” de Provença, un camelot de Provença, dos “reyets” de Ipres y cinc “barrangans” de Locri y, en diners, 20 sous melgoresos per a negociar-los a Tunis.

ARM, ECR 343, fol. 155-3v.

Ed. Santamaría, *Ejecutoria Reino Mallorca*, pp. 617-8, núm. 32.

Johannis de Basso concedo tibi Raimundo Janfredo me tenere in comanda LXXXI libras melgarienses, implicatas in VII blaus de Provinsia et in uno camalino de Provinsia et in II reyets de Ipres et in V barrecanis de Locri, que omnia assenderut ad predictam summam simul cum XX solidis melgarienses, quos in denariis mihi tradidistis, que omnia promitto portare in hoc presentti viatico quod nunc de presenti, facturus sum apud Tunicium vel alibi ubi navi etc. Vendere et precium emergiare et emergiatum posse tuo reducere ect. Ad quartum lucrum ect. Testes, Raimundus Portali et Raimundus Ferrari.

1247, abril, 12.

Contracte marítim de noliejament. Guillem de Segas de Tortosa nolieja l’octava part del seu lleny a Berenguer Miquel de Tortosa per a navegar a Eivissa i Alger o a Bugia, a raó de 60 besants.

ARM, ECR 343, fol. 160-5.

Ed. Santamaría, *Ejecutoria Reino Mallorca*, pp. 619-20, núm. 35.

Guillelmus de Segas de Ertuosa de Ertuosa (sic) loco sive conduco tibi Berengario Michaeli Dertuosa unam octabam in meo ligno et sociorum cum omni exarcia et aparatu ad dictam octabam pertinentiam, de terra videlicet ad Evizam, et in Eviza usque ad Algeher, vel Bugiam, ubicumque Deus nobis melius ministraverit. Ita quod tu dabis mihi pro logerio ad rationem LX besantes; et si in alio loco ibat, debeas mihi dare ad illam rationem, et obligo bona etc. Ad hec, ego Berengarius Michaelis promitto vobis solvere quamdam partem logerium dicta octabam pertinenti ad rationem supradictam in predictis locis et obligo bona mea. Testes predictis.

1247, agost, 30.

Contracte de comanda mercantil. Joan Colom rep en comanda marítima de R. Spantor i del metge mestre Guerau teles i filferro valorades en 72 lliures per a negociar-les a Málaga i Ceuta o algun altre lloc d'Yspania, a on es dirigeix amb la nau de Guerau de Boxo, de Marsella.

ARM, ECR 343, fol. 206-2.

Ed. Santamaría, *Ejecutoria Reino Mallorca*, p. 628, núm. 41.

Johannes Columbi recognosco me habere et tenere in comanda a te R. Spantor et magistro Geraldo fisicho LXXII libras melgarienses, implicatas in crocea et telas in hoc viatico quod de presenti facturus sum in navi Geraldi de Boxo, de Marsilia apud Malicam vel Ceptam aut in alio loco Yspanie ubi Deus aministraverit; et cum ibi fuero, promitto predictam dare et ibidem comerciare et comerciare etiam capitale et lucrum, in posse vestri apud Maioricas promitto reducere et deinde vobiscum venire ad rectum computum et teneatis; de dicto capitale habeamus quartum et vos tres et hec comanda valeat et stet ad voluntatem Dei et ad rese gum vestri ad insidias mari in... Testes: Bonus senior de Nolit et Berengarius Adrover.

1247, juny, octubre, 06.

Ramon Boter jove rep una comanda de mà de Pere de Forn per dur a Ceuta amb la nau de Ramon de Canoves i socis. Durà 20 lliures de Barcelona implicades en 20 cafissos de vi per vendre a la ciutat esmentada i, del lucre de l'empresa, una quarta part serà per Boter i tres quartes parts per Forn.

Biblioteca de Catalunya, Pergamins, nº 34, reg. 5105.

Sit notum cunctis quod ego Raimundus Botarius juvenis concedo et recognosco tibi Petro de Furno et tuis me recepisse in tua comanda in presenti viatico quod facio apud Ceptam in navi Raimundi de Canovis et sociorum vel ubi dicta navis fecerit portum causa mercaderie viginti libras monete Barchinone de qua valet marchi argenti LXXXVIII solidi qua sunt implicate in viginti cafficia vini quo sunt in sex butis, quod promitto illuc vendere sicut melius potero bona fide et precium quod inde habeberit, promitto illuc implicare bona fide sicut mihi melius visum fuerit in utilibus mercibus et ipsas merces

videlicet capitale et lucrum sicut Deus ea salvaverit promitto in tuum posse fideliter reducere facto dicto viatico. Ita tamen quod in omni lucro quod Deus ibi dederit levato prius tuo capitali habeam ego quartam parte, tu vero habeas tres partes residuas cum dicto tuo capitali; hec tamen comanda eat, maneat et redeat ad tuum redegum et fortunam; declaretur tamen quod possim facere de hiis tanquam de meis rebus. Actum est hoc pridie nonas octobris anno Domini millesimo CC XL septimo. Sig+num Raimundi Butarii juvenis, quod hoc laudo et firmo. Huius res testes sunt Vitalis Carabacie et Johannes de Merola, Ferrarius. Sig+num Petri de Cardona notarii publici Barchinone qui hoc scribi fecit die et anno quod supra.

99

1247, novembre, 06.

Exportació de cereals. Arnau de Font exporta a Bugia 140 quarteres de blat, que important 700 sous, ala nau de Palma.

ARM, ECR 343, fol. 228-1.

Ed. Santamaría, *Ejecutoria Reino Mallorca*, p. 632, núm. 45.

Arnaldus de Fonte recognosco tibi Guillelmo de Sarriano te habere medietatem in CXL quarterias frumenti quas mito de presens, per Jacobum nuncium meum apud Bugiam in navi de Palma, que constituerunt intus Maioricas septingentos solidos; in quibus DCC solidos, tu medietatem plenarie persolvisti in capitali quarum et in lucro quod Deus dederit faciendum inde habeas medietatem et ego aliam medietatem. Testes: Raimundus de Litrana et Arnaldus Ponciis et Arnaldus de Crosis.

1247, desembre, 14.

Armament contra sarrains. Guillem de Sarrià, lloctinent de Mallorca, dona llicència a Berenguer Torrefracta, Pere Mariner i Mateu Corona per capturar un lleny sarraí que voltava les aigües mallorquines.

ARM, ECR 343, fol. 240.

Ed. Santamaría, *Ejecutoria Reino Mallorca*, pp. 637-9, núm. 50.

Nos Guillelmus de Sarriano tenens locum in Maioricis domini Carroci, gerentis vices domini regis et ego Arnaldus de Fonte, baiulus eiusdem, et Aries Yvannes ex parte dominis regis, cum presenti carta, damus licitum et posse, vobis Berengario de Turrefracta, Pedro Marinerio et Matheo Corona, eundi per mare vel terra accipere ad vestram propriam missionem, cum omnibus illis hominibus armatis quibus quos volueritis, quoddam lignum quod dicitur esse mare Maioricarum, honeratum de sarracenis et rebus eorum. Ita quod, si Deus ibi dederit, habeatis vos terciam partem de omnibus qua Deus ibi dederit, ullo modo ad lucrandum, et dominus Deus et nos loco ipsius II partes, sine omni diminucione et missione; et quod aportetis Maioricis in posse nostro; de predicta promittimus vobis dare, de dictis II partibus nostri C besantes, quod vos et Bernardus Vitalis habeatis equis portionibus. Et nos, promitimus, ex parte domini regis, vos et dictum lignum, cum rebus omnibus salvare et deffendere. Ad hec, nos Berengarius de Turrefracta, Petrus Mariner et Matheus Corona promitimus ire ad dictum lignum accipere, pro posse nostro et iuramus. Testes: Bernardus Vitalis et Guillelmus de Fonte.

1247, desembre, 29.

Contracte marítim de noliejament. Acmet Abenyequir d'Alacant nolieja la meitat del lleny de Bernat de Quart -tripulat per vuit mariners i un servent- per 20 lliures, 3 sous, 8 diners per al viatge Alacant-Alger o Bugia-Alacant. Escala de 30 dies a Alacant i altres 30 a Alger o Bugia.

ARM, ECR 343, fol. 243v-244r.

Ed. Santamaría, *Ejecutoria Reino Mallorca*, pp. 639-49, núm. 51.

In Dei nomine Acmet Abenyequir, sarracenus de Alacant, nauliejo a te Bernardo de Quarto de Sancto Felice Guixollensis, in medietatem ligni tui, in quo debes habere octo marinariis et unum servicial cum eyamictum, sicut mihi hostendit, videlicet de Alacant usque ad a Alger vel Bugiam, in quocumque loco voluerimus et de eiusdem locis usque in Alacant, Domino concedente, de hoc presente viatico quomodo debemus ferre; et quod darem tibi pro naulio dicte medietatis, pro XX libras regalium minutorum, III solidos et VIII denarios regalium (tachado: et XVIII bisanciorum argenti) de pensi, medietatem de Tunis et medietatem de bisanciorum de Alacant. Et quod presolvimus tibi, medietatem in Bugia et ailum in Aacant; et ideo promito tibi, in predictis locis medietas de duana et de omnibus anatemis, et directis et expensis; et expontes mihi in Alacant, per XXX dies et in Bugia, Alger vel Alacant per XXX dies. Et quod ego possim honerare dictam medietatem dicti ligni et nauliejare ipsam ad porfictum dicti ligni. Item ego promito tibi Bernardo, quod si in Alger, vel Bugia non inveneris naulium et in Alacant in dicta medietate tua, promito tibi nauliejare unum quartum jamdicte medietatis tue ad formam predictam; et promito hec atendere sub obligacione CL solidos regales Valencie. Ad hec etc, propono similiter etc. Testes: Ali Corriola de Valencia et Jucef de Valencia et Petrus Tobia, et Petrus Bleda, et Raimundus Camos.

1248, abril, 01.

Dispensa papal donada al bisbe de Mallorca i als habitants de la illa per poder comerciar amb els musulmans tot i la prohibició existent.

Arch. Cap. De Mallorca, Manuscrito 3414, p. 5.

Ed. Quintana Prieto, *La documentación pontificia de Inocencio IV*, vol. II, p. 484.

Episcopo majoricensi ut possit dispensare cum suo populo super vendendis non baptizatis. Datum Lugduni kalendas aprilis, pontificatus nostri anno quinto.

1250, juny, 30.

Ramon de Banyeres i Ramon Ricard compren a Bonambran, ambaixador del sultà de Tremissèn 571 quintars d'alum per un preu de 4.000 besants a pagar a Tremissèn.

ACB 1-6-3695.

Cit. Batlle, *La vida y las actividades*, p. 297.

Sit omnibus notum quod ego Raimundus de Bagnariis confiteor et recognosco ti Raimundo Ricardi et tuis quod in ipsis quingentiis septuaginta uno quintall et modo de alum de Castilia quo bonambran sarracenis et nuncios domini de thermse[...] vendidit precio quatuor milium bisance et quo salvi debent salva intram apud therimse· sicut in mis [...] ·habes terciam partem et de dicto precio quod confitur solvisa terciam partem unde de imforuntis et obligatore quod a dicto Bonambran et Berengario [...] et Petro Ferrandi habra dona et ceda ti et tuos qund ad tuam terciam partem omnia mea loca iura voces et actores et te procuratores facia iurem tuam· actum est [...] sexto kalendas augisti anno Domini [...] quinquagesimo. Testes huius rei sunt Guillelmus Burgeri et Petrus Vives. Signum R. de Bagnariis qui predicto concedo et firmo Signum Guillelmi Rossell notario Barchinona qui hoc scribi fecit et clausit die et anno quo supra.

1250, juny, 30.

Bonambran, ambaixador del sultà de Tremissèn a Barcelona, ven 500 quintars d'alum, per un valor de 3.500 besants, a Ramon de Banyeres a canvi de proporcionar-li "armamenta" de Montpeller.

ACB 1-6-1608.

Cit. Batlle, *La vida y las actividades*, p. 297.

Sit omnibus not et de ego Bonanbran sarraceno nuncius [...] de Tiremse. [...] et promito per firmam et legalem septatum ti Raimundo de Bagnariis civi barchinone et tuis quo ante quo recedam de civitate Barchinone [...] in [...] posse ultu mandatarii omnes res quos [...] de illis tribus milibus quingentus bisantiis per quibus ti vendidi quingentum quintalia de alum et de aliis meis mille quingentis bisanciis sicut in alio instrumento quod ti [...] et illa duo milia bisancios de quibus debetur [...] in villa Montepesulani armamenta ad [...] et fortunam [...] si quod duos nolium ipsa armamenta [...] tenar mi terre in au posse res emptus de quingentis milibus bisanciis pro obligatorec dictorum de quintull de alum obligatus ti et tuis pro [...] firmiter complendis et attendendis me personaliter et oia bona mea quo habeo et debeo [...] locis [...] dono ti fidiissores berengarium ermengaudi et Bernardum [...] civis Barchinone quic me et [...] me tibi complete [...] nos eis Berengario Ermengaudi et Bernardo Matorenis fide..ssores renunciantes [...] et cum suetudini barchinone et cuilibet alii iure per nobis facientibus [...] et permittius uterque [...]per toto sub obligatore [...] bonorum nostrorum ti dicto Raimundo de Bagnarus bel cui volveris attendere predicta tum dicto Bonabram et sine eo. Act est hoc ii kalendas julii anno Domini MCC quinquagesimo. Signum Berengarii Armengaudi Signum Bernardi Matoreni nos qui predictam concedimis et firmamis [text en arab] Testes huius res sut Guillemis Mercatore et Bernardus Pinxenes et Petrus Vives Signum Guillemi Rosselli notarii publici Barchinone qui hoc scribi fecit et clausit dic et anno quo suprorum et [...]

1251, gener, 26.

Arnau de Podi dona a Ramon de Banyeres 120 besants d'argent per portar a Tremissèn.

ACB, 1-6-3144.

Ed. Sayous, *Els mètodes comercials*, p. 158.

Sit omnibus notum quod ego Arnaldus de Podio nauclerius concedo et recognosco tibi Raimundo de Bagneariis filio quondam Arbanti de Bagneariis quod restituisti michi centum viginti bisancios argenti quos tibi comendaveram apud Tirimze. De quibus centum viginti bisancios quia bene paccatus sum renuncio excepcioni peccunie non numerate et non contradite sive non ponderati argenti faciens inde tibi et tuis per me et meos bonum finem sine enganno et pactum de non petendo prout et sine aliqua retencione sicut melius dici potest vel intelligi ad tuum tuorumque saluamentum et bonum intellectum sine aliquo ingenio et fraude. Actum est hoc VII kalendas februari anno M CC quinquagesimo. Signum Arnaldi de Podio, nauclerius qui hec laudo et firmo. Huius rei testes sunt Berengarius Pelicer et Ferrarius Geraldus. Signum Jacobi de Podiolo notarii publici Barchinone, qui hec scripsit die et anno prefixo

1251, febrer, 22.

Berenguer Canut contracta a Pere, fill de Ferrer Arnau, per portar-lo a Ceuta.

ACFV, Vol. IV.

Ed. Carreras i Candi, *Notes Dotzentistes d'Ausona*, p. 472.

P. filius Ferrarii Arnaldo, bona et libera voluntate cum hoc publico [instrumento] promito te Berengarium canut filium R. Canute ducere apud Ceptam et dare tibi interim victum et solvere nolit. Et propter hoc ego dictus Berengarius dono tibi in presenti XX solidos de duple et promito tibi dare, cum duxeris mihi apud Ceptam, IIII bisancios bonos et legales ad pondus ville Cepte: et promito tibi esse bonus legalis et fidelis et obediens dum tecum fuer, ac permansero dicto et fucto: et per predictis IIII^{or} bissanciis quos tu recipias, possis me collocare ad Ceptam cum domino cui seruiam quosque de predictis bisanciis tibi sis satisfactum: et nichil aliud tibi tenent dare: et si non inucnirem tunc dominum quod me vel tenere, promito tecum mancre et tibi sernire, tantum quousque tibi sit de dictis IIII bisancios satisfactum ad bonum intellectum, et eese tibi bonus et obediens dicto et facto:

et si per his et de predictis dono tibi fideiussorem dictam Raimundam matrem meam: et hoc iuro dictus Berengarius

107

1251, febrer, 29.

Berenguer Canut contracta a Venrell Mir per portar-lo a Ceuta (per un preu inferior a Pere, al document superior).

ACFV, Vol. IV.

Ed. Carreras i Candi, *Notes Dotzentistes d'Ausona*, p. 472.

Venrel Mir promito te Berengarium filium Ricardi quondam ducere et minare de hinc usque in Ceptam et providere ubique interim corpori tuo in victum et nolit et facere tibi bonum sive malo sed tu ubique interim sis mihi bonus hobediens fidelis et legalis dictis et factis et dones mihi infra quindecim dies postuqam fueris apud Ceptam tres bisantios boni argenti et justis ponderis vel ego possim te illuc incontinenti collocare et comandare cum aliquo a quo possim habere dictos tres bisancios cui tu servias quousque de dictis bisanciis ei sit satisfactum. Item recognosco mihi in presenti a te recepisse decem et octo solidos barchinonenses de duplo, ultra dictos tres bisantios per expensis quos per te interim me facere oportebit: renunciando ect. Ad hoc ego dictus Berengarius Ricardi promito sub obligatione bonorum meorum habitorum et habendorum predicta hec omnia tibi et cui velis attendere et complere.

108

1251, març, 08.

Tomàs de Sala rep en comanda de P. Comela 30 lliures melgoreses per dur a Ceuta. Del lucre de l'empresa tres quartes parts serien per Comela i una quarta part per Sala.

ACFV, Vol. IV.

Ed. Carreras i Candi, *Notes Dotzentistes d'Ausona*, p. 471.

Thomas de Sala recepio in comandam a te P. Comela XXX libras melgorienses et renunciando exceptione peccunie non numerate promito eos ducere apud Ceptam vel [...] vel ubi ego vadam et eas emercare prout melius potuero ad tuum bonum commodum et etiam adducere [...] et de omni lucro quod cum ipsis ubique fuerit factum et deus in omni dederit habeam ego quartam partem et tu tres partes fideliter deductis prius nde a te tua

parte predicta et u me expensis necessariis et hec statim vadam et reddant ad usum maris et terre et de predictis promito tibi et cui velis esse fidelis et legalis dicto et facto.

109

1251, març, 13.

Arnau de Guardiola reconeix haver rebut de Ramon de Banyeres 100 besants d'argent per portar a Tremissèn.

ACB, 1-6-846.

Cit. Batlle, *La vida y las actividades*, p. 297.

Sit omnibus notum· quod ego Arnaldus de Guurdiola concedo et recognosco tibi Raimundo de Bagnariis filio quondam Arberti de Bagnariis quod rescitiusti mich ad meam voluntatem centum bisancios argenti fini quisti ponderis quos pro me et nomine [...] ti [...] apud Tirimze Guillelmus Burgeti tui cos ibidem comandam ut tradete ipsos tibi [...] quibus centum bisancii quoz bene paccatos sum renuncio exceptuis [...] non numerate et non traditi fini non pondati argenti faciens quo ti et tuis per mi et nos bonum fine sine [...] et pactum de non pretendo pur et sine aliquo [...] ad tuum tuorumque salvamentum et bonum [...]sine aliquo ingenio et [...] actum est VI idus marcio anno Domini M CC quinquogesimo. Signum A. de Guardiola qui et firmo [...] testes [...] Petri de Minozisa et Bernardus [...] Signum Jacobi de Podiolo notarii publici Barchinona qui hoc [...] die anno [...]

110

1251, agost, 20.

P. Amaro entrega a Bernat Vilar 25 lliures i 9 sous invertits en teles per portat a Ceuta, Málaga o Murcia en el lleny de Gaylandi, marsellès, i socis.

ARM, ECR 343, fol. 291.

Ed. Ortega Villoslada, *El reino de Mallorca y el mundo atlántico*, p. 163.

Bernardum de Vilar, porto in comanda de te P. Amaro via Cepte vel Malequa vel Murcie in ligno Gaylandi de Marsilia et sociorum XXV libras et IX solidos et medium vel emergatas in barreganis et [...] de Xativa et [...]

1252, abril, 12.

Guillem de Soler rep una comanda de mà de Guillem de Calders per dur a Tunis en el vaixell de Pere de Palau i socis. La comanda consisteix en tres capses de vermelló que vendrà a Tunis i, amb els beneficis de l'empresa, comprarà pebre i cera. El lucre de l'empresa es repartirà al quart diner, una quarta part per Soler i tres quartes parts per Calders.

ACB, 1-6-799.

Ed. Sayous, *Els mètodes comercials*, pp. 154-5.

Sit notum omnibus quod ego Guillelmus de Solerio concedo et recognosco tibi Guillelmo de Calderiis et tuis me in tua comanda recepisse, in presenti viatico quod facio ad Tunicium in ligno Petri de Palacio et sociorum vel ubi dictum lignum portum faciat causa negociandi, tres caxias de vermellione in quibus habent decem et septem rove minus quatuor libras et costant sexaginta quatuor libras minus quinque solidos Barchinone; quod vermilionum illuc promito vendere sicut melius potero bona fide, et precium quod inde habebitur ibidem implicare promitto bona fide, sicut melius videam et cognoscam, in pipere vel in cera; et ipsa implicamenta, lucrum videlicet et capitale, sicut Deus ea salvaverit, convenio in tuum posse fideliter reducere facto dicto viatico; ita tamen, quod in omni lucro quod Deus in hac comanda dederit, deducto inde tuo capitali, habeam quartam partem; tu vero cum tuo capitale habeas tres partes residuas. Hoc etiam expresso, quod dictam commandam possim mecum defferre ubicumque ire velim causa negociandi et eandem comandam possim tibi transmittere in omni ligno venienti ad partes Barchinone vel Mayoricarum vel Montipesulani, manente tamen dicta comanda ubique ad tuum redegum et fortunam. Actum est hoc I idus aprilis anno Domini MCCL secundo. Signum Guillelmi de Solerio, qui hec laudo et firmo. Huius rei testes sunt Marchus de Grimao et Pelegrinus de Pausis.

Signum Petri de Cardona, notarii publici Barchinoni qui hec scribi fecit die et anno quo supra.

1252, novembre, 27.

El papa Innocenci IV dona permís a l'arquebisbe de Tarragona, Benedicte, perquè pugui absoldre a tots aquells que haguessin caigut en l'excomunió per haver comerciat mercaderies prohibides amb els sarraïns

Reg. Vat. 22, fol. 221, n° 256.

Ed. Quintana Prieto, *La documentación pontificia de Inocencio IV*, vol. II, pp. 723-4.

Benedicto, archiepiscopo terraconen. Ut eo amplius in subditorum tuorum oculis gratiosior habearis quanto favorem apostolicum perspexerint te habere, abolendi hac vice, auctoritate nostra, juxta formam Ecclesie, omnes illos de civitate ac diocesi et provintia terraconensis qui portaverunt res prohibitas sarracenis ab excommunicationis sententia, quam propter hoc incurrerunt, fraternitati tue liberam concedimus, auctoritate presentium, facultatem, innuncto eis quod de jure fuerit injungendum. Datum Perusii V kalendas decembris anno decimo.

1253, gener, 16.

Arnau Gilbert reconeix portar una comanda de Jaume de Banyeres en el viatge que farà a Orà. La comanda està conformada per 105 sous invertits en avellanes, les quals vendrà a la ciutat esmentada. El lucre de l'empresa es repartirà al quart diner.

ACB 1-6-3271.

Cit. Batlle; Varela, *Las relaciones Comerciales*, pp. 26 i 41.

Sit notum [...] quod ego Arnaldi Girberti confiteor et recognosco ti Jacobo de Bagnariis et tuis quod porto in tua comanda in presenti viatico quod facto [...] Huanarum et ligno [...] et sociorum centum quinques solidos barchinoni implicatos in tribus factus de avellanis promitteres ipsas illuc vendere et precium quinque habuero ibidem fidelitur implicatur [...] et cognostam ad utilitatem tuam et ipsi implicamentam [...] viatico capitale et lucrum in posse tuum vel tuorum redducere sicut [...] salvaverit [...] [...] omni lucro quod deus in hac comanda dederit habeatis ego quartam parte et tu tres partes cum tuo priotato capitali set [...] comanda eat maneat et [...] ud voluntatem dei et tui redegum et fortunam actum est hoc XVII kalendas febrerii anno Domini mille CC L secundo

Signum Arnaldi Girberti qui predictum laudo et firmo· testes [...] rei sunt· Bernardi Mayoli Petrus Suyol Signum Guillelmi Rossellii notario Barchinone qui hoc scribi fecit et clausit die et anno quo super.

114

1253, s.d.

Contracte d'arrendament de l'alfòndec de Tunis per 1000 besants a l'any a Ramon Arnau.

ACA, C. reg. 8, fol. 2v.

Ed. Dufourcq, *Les consulats de Tunis et de Bougie*, p. 470.

De illis mille bezantiis quos Raimundus Arnaldus dare debebat domino regi pro emptione fondici Tunicii duorum annorum, recepit Jacobus de Rocha DXX besantios in Barchinona; alios CCCC L XXX bezantios habeat Bartholomeus in Terrachona.

115

1254, abril, 15.

Berenguer de Rubí reconeix tenir una comanda d'Arnau Argiloni que portarà en el viatge que farà a Bugia en el seu vaixell. La comanda té un valor de 59 besants d'argent implicats en 55 sous de vi que es compromet a vendre. El lucre de l'empresa es repartirà al quart diner.

ACB, 1-6-3338.

Ed. Sayous, *Els mètodes comercials*, pp. 155-6.

Sit notum cunctis quod ego Berengarius de Rubi concedo et recognosco tibi Arnaldo Argiloni et tuis me in tua comanda recepisse, in presenti viatico quod facio ad Bogeam in ligno meo et sociorum vel ubicumque dictum lignum portum faciat causa mercaterie, quinquaginta et novem bisancios argenti fini iustique ponderis; item recepi in tua comanda quinquaginta et quinque solidos barchinonenses qui sunt implicati in vino, quod vinum illuc promitto vendere sicut melius potero bona fide; et pretium quod inde habebitur cum dictis bisanciis implicare sicut melius michi visum fuerit in utilibus implicamentis. Et ipsa implicamenta, lucrum videlicet et capitale, sicut Deus ea salvaverit, conuenio in tuum tuorumque posse fideliter reducere facto viatico supradicto, ita tamen quod in omni lucro quod Deus in hac comanda dederit, deductor prius tuo

capitali habeam quartam partem, tu vero cum tuo capitali habeas tres partes residuas. Declarante etiam quod hanc comandam possim mecum deffere ubicumque ire velim causa negociandi; manente tamen dicta comanda ubique ad tuum redegum et fortunam. Actum est hoc XVII kalendas madii anno Domini MCCL quarto.

Signum Berengarius de Rubi qui hoc laudo et firmo. Huius rei testes sunt Guillelmus Caucina butarius et Petrus Costantini.

Signum Petri de Cardona notarii publici barchinone, qui hec scribi fecit die et anno quo supra.

116

1254, juny, 10.

Ramon de Banyeres reconeix rebre una comanda, de mà de Ramon Ricard, de 500 besants per comprar 150 quintars de cera, 32 besants per quintar, a Boniacob, nunci del sultà de Tunis, i a Guillem de Montcada (alcaid de la milícia de Tunis) a terres hàfsides i portar fins a Montpeller la dita cera per vendre-la.

ACB, 1-6-760.

Ed. Madurell Marimón; García Sanz, *Comandas comerciales*, pp. 154-5.

Sit notum omnibus, quod ego Raimundus de Bagnariis confiteor et reconosco tibi Raimundo Ricardi et tuis, quod recepi in tua comanda quingentos bizancios argenti, quos cum consilio et voluntate tui implicavi in illa empzione quam feci a Boniacob, nuncio regis Tunicii, et Guillelmo de Montecatheno, de centum quinquaginta quintaliis ceree et ad rationem triginta duorum bizanciorum pro quintali. Unde, convenio et promito tibi, quod cum, Deo volente, dictam ceram recepero, partem tibi pertinentem de ipsa pro tuis quingentis bizanciis in tuum posse reducam, sicut Deus ea salvaverit. Ita tamen quod de omni lucro quod Deus in tua parte huius cere dederit, deducto tuo capitali, habeam ego quartam partem; et hec pars tua eat et redeat ad tui redegum et fortunam. Preterea possim hec tibi aportare de Tunicio in Barchinonam vel Aquas Mortuas quacumque navi vel ligno velim, et de Montepesulano in Barchinonam sit michi licitum hec tibi transmittere aut aportare in omni ligno in quo velim, vel precium quod de dicta cera habuero, si eam vendidero apud Montepesulanum.

Actum est hoc quarto idus junii anno Domini millesimo CCL quarto. Signum Raimundi de Bagnariis, qui hec laudo et firmo. Testes huius rei sunt Dominicus Floris, Samsonus

Sabater et Guillelmus Robaldi. Signum Guillelmi Rosselli, notarii Barchinone, qui hec scribi fecit et clausit die et anno quibus supra.

117

1254, agost, 29.

Viatge de Na Guilleuma de Montcada a Tunis acompanyada per Bartomeu de Tornamira.

CFV Vol. IV.

Ed. Carreras i Candi, *Notes dotzentistes d'Ausona*, p. 474.

R. de Tornamira uxor Bartholomei de Tornamira et Bg. Filius meus et dicti Bartholomei, et ego F. de Tornamira vicensis canonicus, frater et procurator dicti Bartholomei, qui nunc est apud Tuniz cum nobile Guillelma de Monte Catano.

118

1256, maig, 06.

F. d'Arbós reconeix tenir en comanda de F. Egidi 11 lliures i 8 sous implicats en mercaderies per portar a Tunis.

CFV Vol. V.

Ed. Carreras i Candi, *Notes dotzentistes d'Ausona*, p. 475.

F. de Arbós recognosco et fateor me recepisse a te F. Egidii et tenere in tua comanda XL libris et VIII solidos denariorum melgorienses emercatis in VIII canis et tribus palmis stamnis fortis de grana ad canam montispesullani cum sarpayora quod renuncio ex peccunie non numerate et dicte comande non recepte promito eam ducere apud Tuniç...

119

1256, juny, 19.

Mort de Bernat Oller.

CFV Vol. V.

Ed. Carreras i Candi, *Notes dotzentistes d'Ausona*, pp. 472-3.

Venerabili patri et domino fratri [...] dei gratia Episcopo Murrochitano. A coqui vicensis eius ac tenens locum domini Regis aragonis et Comitibus Barchinone, in villa Vici et in Ausona. Salutem in domino ihesu xpti: dominacioni vestre cum testimonio huius publici

instrumenti, significamus, quod, Bernardus Oler, condam qui mortuis est in partibus vestris, [...] homo proprius dicti domini Regis reliquens filiam ex ipso et R. uxore suu genitam cui est nomen Maria, habens virum Guillelmus de Sala unde vestram dominacionem ex parte domini regis et nostra in quantum possemus deprecainus quatenus bona dicti Bernardi Ollarii G. de Canals procurator dicte Marie et uiri suis, tradi et deliberi faciatis vos circa hec dum per oculis habendo.

120

1256, agost, 11.

Pagament a Barcelona d'un deute contret a Tunis.

ACB, 1-6-2816.

Ed. Sayous, *Els mètodes comercials*, p. 159.

Sit notum omnibus quod ego Johannes Radulphi mancipium Petri Rocha mercatoris de Sancto Antunino concedo et recognosco tibi Bernardo de Fontibus et tuos quod tradidisti et soluisti michi pro Guillelmo Russinyolo de Petralata centum libras malgurensis de illis ducentis mascimirenis quas dicto Guillelmo Russonyoli tradere debebas rationi Raimundi de Garriga militis, qui eas tibi transmisit de Tunicio. De quibus centum libris renuncians excepcioni peccunie non numerate per me et dictum Guillelmum Russinyolem tradens tibi et tuis facio finem perpetuum et pactum de non petendo sicut melius dici uel intelligi potest ad tuum tuorumque saluamentum et bonum intellectum. Actum est hoc III idus Augusti anno domini MCCL sexto.

Signum Johannis Radulphi predicti, qui hoc laudo et firmo. Testes huius rei sunt Bernardus de Vico et Johannes Tasseti de Sancto Antunino. Signum Petri de Cardona notarii publici Barchinone, qui hec scribi fecit et clausit die et anno quo supra.

1256, setembre, 14.

Arnau de Ros es compromet a servir a Bofill a Tunis.

ACB 1-6-2981.

Cit. Ed. Batlle, *Noticias sobre la milicia cristiana*, p. 131.

Sit notum [...] Quod Ego Arnaldo Ros de Gerunda [...] et promitto tibi Petro Bonofilio quo manbo titu in Tunisio a presenti festo sancte crucis septembris ad duos annos primos venteros pacietis· Adelis legates et obedietes tuis preceptis die [...] pro modo posse· Tu [...] dabis mich victum et portum· et pro vestitu dictorum duorum morum· Detectamas de [...]forti de arrati ad messura barchinona et duas p...as de coto cuogillorum et in unoquo quorum modo duo peria ...aligarum· et rex paria de subrellaribus inter dictos duos annos· et quolibet anno duas camisias et dues femoralia et pro logio [...] ani· sexagintus solidos barchinone quos mich pictubis ad mia voluntate et [...] et firmum presentea si infra dictam [...] a te temere [...] vel malum aliquod ti [...] possis me ubiquet capere et distinguere tamqua tuum [...] famulum sine fatica meo [...] et ullus persona. Ego eis promitto ti restituere siquid mali ti ferrere et dues post terminum quibus a te absetis fuere totem infinitatis vel fugitoris au modis aliis culpa mea Obligatis ti et tuis propere hoc [...] et [...] bona [...] molibam et immobilam habita et hnda ad maiorem act fimitatem hndam iuro per deum et eius [...] predictam acten derre et complere nisi [...] tuo plano iubo volueris prolongare· Et ego petrus bonus filius [...] ti Arnaldo [...] obligatore [...] bonorum morum attendere et complere omnia et singula quo a m... ti [...] attendenda· Actum est hoc XVIII kalendas octobre anno Domini M CC L sexto.

Signum A. Ros predicti Signum Petri boni filii nos qui h laudamus et firma.... et ego de iuro et facum ti dicto Petro [...] missis [...] inter tuas. Testes huius [...] Simon de [...]. Signum Petri de Cardona notari publici qui h tibi fer... scripsit et clausit die et anno quo supra dicto.

1256, novembre, 04.

Contacte estipulat entre Bernat de Riusec, de Manresa, i Guillem Colom i Bernat de Rubí firmat a Tunis.

ACB 1-6-2256.

Ed. Batlle; Varela, *Las relaciones*, pp. 45-6.

Hoc es translatum fideliter factum. Sit omnibus notum quod ego Bernardus de Rivosicco, de Minorisa, vendo tibi Guillelmo Columbi et Bernardo de Rubi et vestris sociis quadringentas migerolas usque quingentas migerolas de bono vino de Pati vel Alamantie vel Turpie mercatil, quas convenio vobis et vestris aportare ad meam missionem ad Alcol; quod vinum bonum et mercantil convenio vobis aportare usque ad medietatem Quadragesime venientem vel interim sine impedimento Dei, et dabitis mihi pro unaquaque migerola dicti vini tres bisancios et octo millaresnes boni argenti et pensi, et dimeseritis mihi terciam partem botarum, et persolveritis mihi totam sumam peccunie de precio dicti vini usque ad XX dies postquam fuero applicatus cum dicto vino ad Alcol. Et convenio vobis et vestris hec attendere et complere ut superius dictum est sine impedimento Dei ad vestram voluntatem, obligando vobis et vestris me et omnia mea bona ubique. Et iuro in Deum et super sancta IIII^{or} evangelia mea manu propria tacta hec vobis fideliter attendere et complere ad vestram voluntatem.

Et nos Guillelmus Columbi et Bernardus de Rubi predicti laudamus hec supradicta et convenimus tibi Bernardo de Rivosicco et tuis predictum vinum recipere, ut dictum est, et precium predicti vini persolvere et reddere terciam partem botarum, ut iam superius est dictum, sine excusatione et dilacione, obligando tibi et tuis nos et omnia bona mea mobilia et immobilia, habita et habenda ubique; et renunciamus super hec beneficio dividendo accionis. Et juramus in Deum et super sancta IIII^{or} Dei evangelia nostris propriis manibus tacta hec fideliter attenere et complere ad tuam voluntatem.

Actum est hoc in Tunicio II nonas novembris anno Domin MCCL sexto. Signum Bernardi de Rivosicco. Signum Guillemi Columbi. Signum Bernardi de Rubi, qui hec firmamus et laudamus et juramus. Huius rei testes sunt Guillelmi Calderon, Bernardi Blader, Bernardi de Solerio. Signum Guillelmi Guardietii, publici Barchinone notarii, qui hoc scripsit et clausit.

1257, juliol, 14.

Astruc d'Hispania reconeix haver rebut d'Egidi Macellarii 16 lliures i 8 sous barcelonins en comanda per invertir en teixits d'estam. Astruc anirà a Tunis en el vaixell de G. Bonet i hi comerciarà.

ACFV, Vol. V.

Ed. Carreras Candi, *Notes dotzentistes d'Ausona*, p. 476.

Astruc de Ispania vitali de Ispania judeus, recognosco et fateor me recepisse in comanda a te Egidio macellarii et quibus uelitis, XIV libras et VIII solidos barchinonenses de duplo, emercatis in pannis de stamine forti primo et iu bifis listatis et renunciando excepcione peccunie non numerate et pannorum non receptorum, promito dictam comandam mecum portare in isto presenti viatico quod deo dante propono facere apud tuniz in bono ligno G bonet cives barchinone, et eam ibi vendere et emercari prout melius potuero, bona fide, et reducere in posse tuum: et de omni lucro quod ibi facere potuero, dare tibi fideliter tres partes et ego habeam residuam quartam partem, deducto tamen prius inde a te tuo dicto cabali: tamen hec omnia eant stent et redeant ad tuum resecum et fortunam ad usum maris: et de predictis promito tibi esse fidele, etc.

1257, juliol, 19.

P. de Puig rep de B. de Sant Sixte 45 lliures barceloneses implicades en draps de lli i altres mercaderies que portarà a Tunis en el lleny anomenat "Cirarie".

ACFV Vol. V.

Ed. Carreras i Candi, *Notes dotzentistes d'Ausona*, p. 475.

P. de Puig, vehi de Gurb, reb de B. de Sant Sixt, XLV libras barchinonenses de duplo emercatas in pannis lini lane fresio et in aliis mercimoniis et renuncio etc promito ea ducere in preseti viatico quod domino disponente propono facere in ligno Cirarie apud Tuniz et ibi vendere [...] donantli lo quart dels beneficis.

1257, agost, 19.

Jaume I dona a Jaume Grony un rebut de 1200 sous per pagar les despeses amb el sultà de Tunis.

ACA, C., reg. 10, fol. 16v.

Cit. Dufourcq, *Vers la Méditerranée orientale et l'Afrique*, p. 45.

[Nos, Jacobus et cetera] [...] Jaume Gruny civi Barchinona mille et C [C] solidos Jacc[enses] per [.....] Rege Tunicii quos denarios promittimus vobis sine dilacione [et] excusatione s[ol]vere fuerimus Barchinone. Datum Ilerde XIII kalendas septembris anno Domini M° CC° L° VII° .

1257, agost, 20.

Ambaixada de Jaume Montjuïc a Tunis.

ACA, C., reg. 10, fol. 16-3.

Dufourcq, *L'Espagne Catalane*, pp. 110-1.

Albaranus de Benvenist de Porta factus super redditibus baiulie Barchinone.

Noverint universi quod nos Jacobus et cetera, per nos et nostros recognoscimus et confitemur nos debere vobis Benvenist de Porta, baiulo Barchinone, et vestris XIII milia et LXXX solidos barchinonenses pro omnibus expensis et missionibus quas fecistis pro nobis et de mandato nostro in nuncio per miralmoninus rex Tunicii [cuius] nobis [nusi], tam in [logerio] bestiarum quam in victualibus dicti nunciis et familie sue quam in quibuslibet aliis, et pro una etiam mula quam a vobis emimus et ipsi nuncio dedimus, pro CCC etiam bisanciis quos debetis dare quo naulio in ligno illo in quo Jacobus de Montejudayco, scriptor noster, debet ire apud Tunicium. [Vero] quibus omnibus quia bene pacati sumus renunciamus exceptioni peccunie non numerate; sciendum cum tamen que ultra hos XIII milia et LXXX solidos debetis manulevare ad opus dicti nuncii et familie sue jubas illas quas dictus Jacobus vobis decet et debetis etiam providere in expensis dicto Jacobo et falconariis nostris et equis et mulis quas mitimus dicto rege Tunicii dum in barcham interfuerit et dare eidem Jacobus et faconariis victualia usque ad Tunicium et debetis etiam manulevare mantas dictis equis et mulis. Quos XIII mile et

LXXX solidos et totum illud quod [re]stiterit jube et mante predicte et illud quod expensaveritis in Jacobo, falconariis, equis et mulis antedictis simul cum aliis debitis que nobis debemus cum cartis et albaranis nostris assignamus vobis et vestris habendos et percipiendos in universis redditibus et exitibus baiulie predicte et in omnibus questiis seu tributis quos judei Barchinone nobis de [cetero] dare tenebuntur. Ita quod tamdiu teneatis, habeatis et recipiatis omnis redditus et exitus baiulie predicte et questias ac tributa antedictae donec in eisdem sic vobis plenarie satisfactionem de omnibus predictis debetis. Datum Ilerde XIII kalendas septembris anno domini M CC L V II.

127

1257, agost, 27.

Jaume dona llicencia i potestat a Berenguer de Perelada a Tunis.

ACA, C., reg. 9, fol. 30-4 (2).

Dufourcq, *Les consulats de Tunis et de Bougie*, p. 473.

Noverint universi quod nos, Jacobus et cetera. Damus et concedimus integram licentiam et potestatem tibi Berengario de Pariliata pignorandi homines de Montipesulani et omnes res et merces eorum ubicumque in terra nostra vel in Tunicio vel etiam alibi ubicumque volueris et potueris [omnes r]es eorum poteris invenire, et retinere dicta pignora qua usque sit tibi et tuis plenarie satisfactionem de quingentis quinquaginta [solidos ochs] quo tu asseris deposuisse penas Bernardum Angles, habitatoris Montispesulani, vel quo usque ipse Bernardo fecerit tibi et tuis de predictis justicie complementum, mandantes universis officialibus et subditis nostris ad quos presentes prevenerit quod in dicto [...] dictum est faciendo et retinendo, nullum impedimentum tibi faciat vel tuis nec fieri per [mitant] imno in dicto [...] ibi prestant consilium et juvamen. Datum Ilerde VI kalendas Septembris anno domini M CC L VII.

1257, setembre, 26.

Guillem de Sala rep en comanda de Bernat Fuster 10 lliures per dur a Ceuta per comprar pells de llop.

CFV Vol. V.

Ed. García Sanz, *El comercio de la piel en Vic*, p. 44.

VI kalendis octobris

Guillelmus de Sala recognosco et fateor me recepisse in comanda a te Bernardo Fusterii et quibus velis X libras denariorum barchinonensium de duplo et renunciando promito dictam comandam mecum ducere et portare in presenti viatico quod Deo dante facere propono apud Ceptam vel alibi et eam ibi emergari in pellis luporum prout melius potero bona fide et eas in tuum posse reducere facto viatico predicto. Et de omni lucro quod in predictis facere potero promito tibi et cui velis dare fideliter tres partes et ego habeam residuam quartam partem, deducto tamen prius inde a te tuo cabali. Tamen hec comnia eant, stent et redeant ad tuum resecum et fortunam. Et de predictis etc. Et si pro his etc. Testes Thomas de Sala, Petrus de Podiosecco et Bernardus Caramela.

1257, octubre, 09.

Comanda comercial de 10 diners, invertits en pells de llop, atorgada per Bn. Fuster a R. de Sala pel viatge per anar a Ceuta.

ACFV, Vol. V.

Ed. Carreras i Candi, *Notes dotzentistes d'Ausona*, p. 473.

R. de Sala recognosco et fateor me recepisse in comanda a te Bn. de fusterii et quibus velitis X libras denariarum barchinonnensium de duplo etc. renunciando etc. Promito dictam comandam mecum ducere et portare in presenti viatico quod deo dante facere propone apud ceptam nel alibi et eam ibi mercari in pellis luporum prout melius potuero bona fide et eam in tuum posse reducere facto viatico predicto et de omni lucro quod in predictis facere potuero promito tibi et cui velis dare fideliter tres partes et ego habeam residuam quartam partem deducto tamen prius inde a te tuo cabali: tamen hec omnia eant stent et redant ad tuum resecum et fortunam.

1257, octubre, 10.

R. de Sala reconeix tenir una comanda de 41 lliures de Barcelona en cotó d'ultramar atorgades per el seu germà Tomàs.

ACFV Vol. V.

Ed. Carreras i Candi, *Notes dotzentistes d'Ausona*, p. 473.

R. de Sala recognosco et fateor in veritate me tenere et habere in comandam a te Thoma de Sala fratre meo XLI libras barchinonenses emerctas in coto de ultramar.

1258, gener, 15.

Document referent a l'ambaixada d'Eimeric.

ACA, C., reg. 9, fol. 15.

Ed. De Mas Latrie, *Trâites de paix supplément*, pp. 32-3.

Nos, Jacobus, Dei gratia, rex Aragonis, etc. [...] aliquorum fecissemus inquisitionem contra [...] Aymerici [...] Barchinone, super eo [...] dimisserat [...] capt [...] in terra Tunicii in misatgeria quam fecisti pro nobis Regi Tunicii, preligens potius habere pecuniam tibi oblatam ab ipso rege per liberationem ipsorum captivorum. Dicebatur etiam quod quando G. de Montecatano, iturus de mandato nostro, apud Tunicium, in Barchinona solveret suis militibus solidatam, tu retinuisti de solido uniuscujusque militis qui secum erant ituri duos besantes. Item, quod acceperas servitium de nautis lignorum que ipse G. conduxit pro ipso viatico. Item, quod apud Minoricas retinueras et vendideras vaccas et arietes quos ipse G. mandaverat parte restitui muxerifo Minoricarum que superfuerint de exeniis que ipse muxerifus misserat ipsi G. Item, quod apud Bonam, retinuisti vaccas et arietes quem idem mandaverat restitui alcaido Bone et retinueras et vendideras etiam, ut dicebatur, equos quos Sarraceni de Bona dederant ipsi G., et prefatus G. mandaverat restitui Miralmomonino, pro eo quod non erant boni; propter quam retentionem milites ipsius G. fuerunt damnificati. Item quod retinueras apud Tunitium de solido uniuscujusque militis duos milarensis in mense et quod, de solido quod accipiebas pro militibus, sustrahebas bonam monedam, retinendo tibi, et persolvebas eis minus bonam. Item, quod retinueras sine conscientia dicti G. unam petiam de bruneta de pannis quos Miralmomoninus dederat ipsi G. Item, quod retinueras de solido G. de Montecatano per VII. Vel per VIII. Menses,

LXX. Besantes quolibet [...] Item, quod de duobus mille besantes quos G. de Montecatano tibi tradiderat apud Bonam, mutuando parte suis militibus, retinueras magnam partem; et quod de primo solido G. de Montecatano retinueras DCCC. Besantes. Item, quod in dampnum nostri et G. de Montecatano misseras litteras, de Tunicio, Egidio Garces, ut veniret apud Tunitium et esset alcajdus Cristianorum. Item, quod recipebas solidum pro VII. Equis armatis, et filius tuus Petrus Arnaldi pro quatuor equis [...] tenebatis unusquisque vestrum nisi unum vel duos tamen. Item, quod habueras a G. de Montecatano C. besantes, ut absolveret quemdam scutifuerum tuum, nomine Johanne Becha, cui nolebas providere in victualibus, ut dicebat. Item, quod, dixeras, apud Tunitium, in adventu G. de Montecatano, alcajdo Cristianorum nomine Boabdille, quod ipse G. non adduxerat ibi nisi LXX. Milites, et quod Miralmomoninus fuit provocatus propter vos contra ipsum G., et quod omnes Cristiani ibi existentes timuerunt ibi mortem propter hoc. Item, quod de Cristianis quos G. de Montecatano liberaverat de captivitate habueras C. besantes, asserendo eis quod feceras eos liberari a captione. Item, quod secunda vice quod fuisti pro nuncio nostro apud Tunitium, [...] nuntium Cristianis, qui ibi erant captivi quod liberares et faceres liberari eos si darent tibi pecuniam; et quia non potuerunt tibi complere CCL. Besantes quos promiserant, vendideras eos regi Tunitii pro VIII. Mille besantes; et quod culpa tua, XXIII. de ipsis captivis cristianis apostataverunt et alii fuerunt ictibus et percussionebus interfecti. Item, quod dixeras verba in difamationem nostram. Nos, recepta predicta inquisitione et testibus publicatis, nihil contra te de predictis invenimus fore plene probatum. Unde de predictis omnibus et singulis et quibuscumque aliis que contra te potessent proponi sive per modum inquisitionis vel denuntiationis, vel accusationis, sive cujuslibet alterius petitionis, a nobis, vel quacumque alia parte que tu commiseris vel derelinqueris usque in diem istum, dum esses aliquo tempore in terra Tunitti, vel in eundo seu redeundo, sive secundum veritatem, sive falsitatem tibi imponeretur, in totum tibi et tuis in perpetuum diffinimus, remittimus et condonamus. Itaque, nunquam super predictis vel aliquo predictorum seu aliquibus aliis possis per nos vel per alium locum nostrum tenetem appellari, demandari, vel in causam trahi sive in aliquo conveniri; et immo ab omni delicto et infamia et nota te in perpetuum reddimus absolutum, absolvimus, et prefatum P. A., filium tuum, ab omni petitione que contra eum facere poteremus, ratione superius memorata. Pro hac autem definitione, remissione et absolute, recepimus a te CCC. morabatinos, quos de mandato nostro solvisti fratri P. Peyroneti, dispensatori nostro. Mandamus etiam vicariis et bajulis nostris et aliis ofitialibus nostris presentibus et futuris quod hanc nostram deffinitionem inviolabiliter

observent et non contra veniant et faciant ab omnibus observari, si de nostri confidunt gratia vel amore. Datum Barchinone, XVIII. Kalendas Februarii, anno Domini M. CC. L. Septimo.

132

1258, febrer, 23.

B. Boquet, vigatà, rep d'un conciatadà 15 lliures barceloneses implicades en 160 draps de lli que portarà en comanda a Tunis.

ACFV Vol., V.

Ed. Carreras i Candi, *Notes dotzentistes d'Ausona*, p. 475.

En B. Roquet, vigatà, reb d'altre conciatadà XV libras barchinonenses de duplo emercatas in CLX canis panni lioi quam comandam promito portare, in presenti viatico, quod, domino disponente, propono facere apud Tuniz in ligno Marie. Constructa tenir la quarta part de les ganancies.

133

1258, maig, 01.

Permis per exportar musulmans de Dénia a Barbaria.

ACA, C., reg. 9, fol. 28-4.

Ed. Dufourcq, *Vers la Méditerranée orientale et l'Afrique*, p. 48.

Quod nos, Jacobus et cetera Concedimus et damus licentiam et potestatem vobis Ser Birtolino Januensi et Jacobo Tholosano, civibus Valencie quod possitis extrahere quoscumque et quantuscumque sarracenos et sarracenas volueritis de terra Rege Castelle et de terra qua nunc tenet Alazdrachus et eos ac eas miteri in mari apud Déniam et portare ac facere portari in Barbariam et ad quascumque alias partes volueritis libere et sine aliquo impedimento. Ita tamen quod vos donetis nobis pro qualibet personarum ipsarum duos bisancios bonos argenti, salvo jure [tabule] de Dénia, quod ultra ipsos duos bisancios persolvatis nos autem sarracenos ipsos omnes et sarracenas cum omnibus rebus suis guidamus et assecuramus ac recepimus et constituimus sub nostra protectione et guidatico speciali per totam terram et dominationem nostram tam per terram quam per mare. Quare mandamus et cetera Datum Valencie kalendas Madii anno domini M CC L octavo.

1258, maig, 24.

Contracte de noliejament de mercaderies de Tunis a Montpeller.

ACB 1-6-1303.

Ed. Batlle; Varela, *Las relaciones*, pp. 46-7.

Sit omnibus notum quod nos Petrus Bonusfili, civis Barchinone, et Petrus de Lobregat, domini navis vocate Sanctum Michaellem uterque nostrum in solidum promittimus vobis Arnaldo Bardonerii et Bernardo de Boaria, Petro de Prato, Raimundo de Girunda, Bernardo de Roqueto atque Bernardo Prim, merchatoribus, deferre in dicta nave bene exarciata et amarinata cum viginti marinariis sufficientibus movendo de porto Tunicii et eundo Deo volente ad gradum Montipesulani, videlicet sexentos septuaginta quintarios mercatarie subscribe de quibus sunt dictorum Petri de Prato et Raymundi de Girunda CCCC. Item Arnaldi Bardonerii et Bernardi de Boaria C. Item Bernardi Prim C et resudui LXX dicti Bernardi de Roquet, de quibus DCLXX quintariis dabitis nobis pro nolito de unoquoque coriorum bovum prout decenderit de ferro, VI miliarenses. Item de cimino (sic) VII miliarenses. Item de orchica VI miliarenses. Item de alumine IIII miliarenses. Item de dactilibus VI miliarenses. Item cera, piper, ginziber quisque VI miliarenses. Item indi VII miliarenses. Quibus iamdictis DCLXX quintariis possitis augere terciam partem infra XV dies proxime venturus, quibus transactis vobis non teneamini de augmento. Quod dictum nolitum nobis solvetis infra Tunici et sumus tam nos quam vos expediti de Tunici ad faciendam dictum viaticum ad hinc usque ad festum Santi Iohannis iunii proxime venturum. Ad hoc nos universi predicti merchatores promittimus vobis iamdictis dominis dicte navis universa predicta sub predictis practis fideliter atender et complere, sub obligatione omnium bonorum nostrorum habitorum et habendorum ubique. Actum est hoc in Tunicio, IX kalendas iunii anno Domini millesimo CCL octavo.

Signum Petri Bonifilii. Signum Petri de Lobregat. Signum Arnaldi Bardonerii. Signum Bernardi de Boaria. Signum Petri de Prato. Signum Raimundi de Girunda. Signum Bernardi de Roqueto. Signum Bernardi Prim predictorum qui hoc laudamus et firmamus. Testes sunt Berengarius de Periliata, consul Catalanorum, atque Johannes Gasc. Signum Guillelmi Rostagni, notarii publici Mayorice, qui hoc scripsit.

1258, maig, 26.

Venta per part dels genovesos als catalans de la tarida "Sanctus Michael".

ACB 1-6-1682.

Ed. Batlle; Varela, *Las relaciones*, pp. 47-8.

In nomine Domini. Nos Ansaldus Ricius et Ansaldus Portonarius quosque pro meditate vendimus, cedimus et tradimus vobis Petro Bonofilio, barcelonensi, et Petro de Lubregato, de Maiorica, taridam nostram minus sexterium que vocatus Sanctus Michael, cum parte sarcie et barcharum ipsius taride pertinenti dicte taride minus sextum finito precio bisanciorum mille ducentorum quinquaginta bonorum millarensium, videlicet tibi Petro Bonofilio partes duas dicte taride et tibi Petri de Lubregato sextam partem, quos pro inde a vobis recepisse et habuisse confitemur et de quibus nos bene quietos et solutos vocamus, renunciantes excepcione non acceptorum et non habitorum biscanciorum vel precii non soluti, doli, condicioni sive causa et omni iuri. Si vero plus valet dicto precio, sciente etiam plus valere ipsumque plus et arbores et timonos vobis donamus et remittimus pura donacionem inter vivos, renunciantes iuri quo subvenitur deceptis in re vendita ultra dimidiam iusti precii possessionem et dominum, vobis exinde confitemur corporaliter tradidisse, constituentes nos pro vobis nomine precario possidere quamdiu possederimus, data vobis licencia accipiendi corporalem possessionem quandocumque vobis placuerit et de vestra fuerit voluntate pro supradicto precio et ex dicta causa placuerit et de vestra fuerit voluntate pro supradicto precio et ex dicta causa mus, cedimus et tradimus vobis omnia iura omnesque rationes et acciones, utiles et directas, reales et personales et mixtas, que et quas habemus et nobis competunt et competere possent in dicta tarida minus sextum et sarcia et apparatu dicte parti continenti et contra omnem personam eius occasione, talier quod ipso iure et accionibus uit possitis agendo et defendendo et modis omnibus faciendo quibuscumque possumus vel possemus seu unquam potuimus, etad ea ut in rem vestram vos procuratores constituimus dictam preteream taridam minus sextum cum eius sarcia vel aliquid ex iure supradicto a vobis de cetero non impedire nec subtrahere promittimus inmo pocius ad omni persona ubique legitime defendere et autorizare nostris propriis expensis remissa nobis necessitate de nonciandi. Si vero, ut supradictum est, per singula non observaverimus et observatum non erit vel in aliquo de predictis fuerit contrafactum, penam dupli de quanto dicta tarida minus sexta cum eius sarcia et apparatu nunc valet vel pro tempore melius valuerit vobis

stipulantibus promittimus ratis semper manentibus omnibus et singulis supradictis, et proinde omnia bona nostra habita et habenda vobis pignori obligamus.

Testes Raimundus de Girona et Petrus de Prato et Marchisinus Galeta et Benevenutus de Quarto.

136

1258, juliol, 23.

Notificació habitants alfòndec Tunis de la venda de l'alfòndec.

ACA, C., reg. 9, fol. 57.

Ed. De Mas Latrie, *Traités de paix supplément*, pp. 33-4.

Nos, Jacobus, Dei gratia, etc. Fidelibus nostris, universis Catalanis et aliis probis hominibus nostris et terre nostre in Tunicio existentibus, salutem et gratiam. Notificamus vobis hiis presentibus quod nos vendidimus Philippo de Dénia et Raimundo Arnaldi alfundicum nostrum Tunicii et consulatum ejusdem. Quapropter vobis dicimus et mandamus firmiter et districte, sub pena omnium bonorum vestrorum, quatenus ipsos, vel illum sive illos quem vel quos dicti Philipus et Raimundus Arnaldi pro consulibus in dicto alfundico ponere sive statuere voluerint, in consules habeatis; et ipsis Philipo vel Raimundo Arnaldi, vel illis sive illi cui vel quibus ipsi voluerint, respondeatis et non alii sive aliis. Quare nos, ex certa scientia, revocamus venditionem et obligationes quas inde Berengario de Periliata et Guillelmo de Periliata fecimus, nonobstante aliqua litera vel mandato in harum contrarium impetratis. Et hec omnia predicta aut ipsorum aliqua nullatenus mutetis, si de nostra gratia confiditis vel amore. Datum Barchinone X kalenas Augusti, anno Domini M CC L octavo.

1258, agost, 06.

Contracte de noliejament estipulat entre els propietaris de la nau Sant Miquel, Pere Bonfill i Pere Llobregat, i Berenguer de Reguers, en el qual es fixa el pagament de 6 millaresos per quintar barbaresc de càrrega.

ACB 1-6-1541.

Ed. Batlle; Varela, *Las relaciones*, pp. 48-9.

Sit omnibus notum quod nos Petrus Bonifilii et Petrus de Lobregat, domini navis vocate Sanctum Michaellem, promittimus tibi Berengario de Regueriis existenti in Tunicio, quod, si ego dictus Petrus Bonifilii possum in venire illud manulavamentum quod michi comisisti cum publico instrumento, quod nos emamus et deferamus tibi in dicta navi in Tunicio omnia illa avera seu merces quas proposvimus ad in vicem cum memoriali per alphabetum diviso; ita quod dabis nobis pro nolito de unoquoque quintario barbareso infra Tunicio sex milaresos et medium argenti et insti ponderis. Ad hoc ego dictus Berengarius de Regeriis promitto vobis iamdictis Petro Bonifilii et Petro de Lobregat predictum nolitum solvere voluntati vestre sub predictis pactis, obligantes inde ad invicem omnia bona nostra habita et habenda ubique. Actum est in Tunicio VIII idus augusti anno Domini millesimo CCL octavo. Signum Petri Bonifilii. Signum Petri de Lubricato. Signum Berengarii de Regeriis predicti, qui hoc laudamus et firmamus. Testes sunt Petrus Ferrarii, Bernardus de Mola atque Raimundus Mir.

1259, febrer, 18.

Guillem Salembe acorda amb Guillem Manera i R. Bolortro portar-los amb les seves mercaderies de Ceuta a Palma.

AHN, secció clergat, carpeta 84, nº 6.

Ed. Ortega Villoslada, *El reino de Mallorca y el mundo atlántico*, p. 163.

[...] Ego Guillelmus Salienbem constituo et nauligo meum lignum [...] que vocatus sanctus [...] secundum consuetudinem [...] esse espedi[tis] de septa usque ad mollum maioricarum [...] salienbem promitto vobis Guillelmus manere leuare in maiorca [...] Actum in Septa in ecclesie beate Marie virginis fondici (janu)ensiss. Anno domini MCCLVIII [...] die XVIII febroari crica [...]

1259, febrer, 23.

Berenguer Vinyals cedeix a Joan Homdedeu 100 besants per gestionar-los a Ceuta en el viatge que farà en el lleny de G. Bonin.

ARM, ECR 344, fol. 306v.

Ed. Ortega Villoslada, *El reino de Mallorca y el mundo atlántico*, p. 163.

Johannes hamo dei recognosco me tener in comanda a vobis Berenguarius de vinalis C besanzios viaggio tibi promito iunctare apud ceptam in ligno G. Bonin [...]

1259, abril, 11.

Entrega de 124 besants per part de dos germans vigatans a un altre vigatà a Tunis.

ACFV, Vol. VI.

Ed. Carreras Candi, *Notes dotzentistes d'Ausona*, p. 476.

B. de Salliforis recognosco et fateor tibi R. Januarii corrigerio quod ego et A. de Salliforis frater meus [...] recepimus in tunicio a bg. Januarii et Bº januarii fratribus tuis CXXIII bisamcios bonos boni argenti.

1259, juny, 04.

Comptes i ingressos del consolat i alfòndec de Tunis.

ACA, C., reg. 11, fol. 169.

Ed. De Mas Latrie, *Traité de paix supplément*, p. 34.

Nos Jacobus, Dei gratia, rex Aragonis, etc. Confitemur et recognoscimus tibi Guilielmo de Tolosa, quod venisti nobiscum ad rectum et legalem comptum, super omnibus redditibus et proventibus quos usque in hunc presentem diem percepistis de nostris alfundicis et consulato Bougie, quos pro nobis tenuisti; et facto legitime computo et examinato, satisfacisti nobis de omnibus supradictis bene et plenarie ad nostram voluntatem et mandatum. Renuntiando exceptioni satisfactionis non habite et legi dicenti quod propter errorem calculi comptum retractetur, facimus tibi et tuis de omnibus predictis bonum finem sine enganno et pactum de non petendo, sicut melius dici potest et

intelligi ad tuum bonum sanum et sincerum intellectum. Datum Barchinone, II. Nonas Junii, anno Domini M. CC. L. nono.

142

1259, agost, 23.

Arrendament de l'alfòndec de Tunis a Perelada.

ACA, C., reg. 11, fol. 165v.

Cit. Dufourcq, *Les consulats de Tunis et de Bougie*, p. 473.

Nos, Jacobus et cetera concedimus vobis, Philipo de Dénia et Raimundo Arnaldi quod transacto termino duorum annorum quo vobis vendidimus nostrum alfundicum de Tunis ex tunc habeatis et teneatis illud paciffice et quiete per spacium quadraginta dierum per quos Berengario de Pariliata cui dictum alfondicum ad certum tempus obligaverimus in solucionem debiti quod sibi debebamus illus tenuit et possedit contra voluntatem vestram eo quia dicti XL dies in vendicione vestra erant comprehensi et de eo quod infra dictos XL dies perceperitis nobiscum nec cum nostris nec teneamini computare nec ullam intendere racionem [...] emptoribus dicti alfondici qui pro tempore fuerint et nunciis nostris et tenentibus locum nostrum quod in dictis XL diebus tenendis nullum vobis impedimentum infferant vel contrarium si confidut de nostra gratia et amore. Datum Ilerde X kalendas Septembris anno Domini M CC L nono.

143

1259, agost, 23.

Jaume I concedeix poders a G. De Dénia per controlar l'alfòndec si no paguen A. i F.

ACA, C., reg. 11, fol. 165-1 i 165-2.

Cit. Dufourcq, *Les consulats de Tunis et de Bougie*, p. 473.

Noverint universi quod coram nobis, Jacobo Dei gratia et cetera, fuisset denunciatum per Berengario De Periliata et Michelem Ferragut et per quodam alios quod in vendicione quam vobis R. Arnaldi et Philipo de Denia fecimus de nostro alfond[ic]o de [Omni S(anctorum)] ad duos annos completos quorum unus annus completus erit in proximo venturo festo Sancti Michelis septembris precio videlicet D bisanciorum quolibet anno sicut in instrumento a nobis inde confecto plenius continetur, eramus decepti circa

dimidiam sic quod ipsi per eodem nobis mille et centum bisancios et ultra annis singulis gratuito animo constulissent quia per fidelem nostrum G. de Denia notario Barchinone, humiliter extitit supplicatum quod ab eodem racione predictae deceptionis nomine vestro per vendicionem quam de dicto alfundico vobis feceramus per predictos duos annos quingentos bisancios tamen recipere debemus; nos volentes suis parcibus adquiescere et in hoc sibi et vobis gratiam facere specialem, recognoscentes nos ab eodem G. nomine nostro dictos D bisancios numerando habuisse et recipisse ultra precium contentum in dicto instrumento [nostro], per nos et nostros scienter et voluntatem spontaneam laudamus, concedimus et confirmamus vobis Raimundo Arnaldi et Philipo de Dénia supradictis totam vendicionem integriter quam vobis fecimus de alfondico supradicto per predictos duos annos completos sicut in carta quam inde vobis fecimus plenius continetur, promittentes vobis et vestris in fide nostra qua in dicta venditione nullum vobis impedimentum vobis contrarium faciemus nec fieri permittemus, immo illud vobis et vestris faciemus habere tenere et pacifice possidere per totum terminum in dicto instrumento comprehensum et quod racione dupplicis deceptionis vel quolibet alio modo illud a vobis non auferemus nec emparabimus immo si plus modo valet vel a modo voluerit quam vos nobis modo datis et dedistis totum [...] liberaliter vobis et vestris ex certa sciencia condonamus sicut melius dici potest ad unum bonum et sincerum intellectum. Datum est Ilerde X kalendas septembris anno domini M CC L nono. Fidelibus suis R(aimundo) A(arnaldi) et Philipo de Dénia salutem et gratiam. Bene fidelitatem vestram credimus minime ignorare quod licet vobis ad duos annos nostrum fundicum vendidimus precio D bisancios quolibet anno in quo secundum quod intelliximus per Berengario de Pariliata et Michelem Ferragut per vos decepti eramus ultra dimidiam. Ita quod ipsi nobis quolibet anno MC besancios obtulerant et cum nos eisdem dicto precio dictum alfondicum conferre vellimus. G(uillermus) de Dénia nobis humiliter supplicavit ex parte vestra quod in hoc specialem gratiam faceremus et quod de vendicione quam vobis feceramus ad duos annos D besancios tamen recipere debemus et eiusdem nomine vestro totum residuum remittere deberemus. Nos, itaque adquiescentes et sibi volentes gratiam facere specialem ab eodem dictos D bisancios recepimus et vobis dictum [Guillermum] [...]ximus confirmandum sicut in carta qua inde vobis fecimus continetur; unde mandamus vobis quatenus eidem [...]an[...] [...] daverit dictos D bisancios visis litteris persolvatis cum missionibus et expensis et quibusdam aliis serviciis quod oportuit ipsum facere pro predictis a nobis importandis pro ut ipse suis litteris vobis duxerit declarandum; et hoc non mutetis aliqua racione, alioquin mandamus vobis

quatenus eidem vel suo procuratori visis presentatus dictum alfondicum desemparetis et illud eisdem vel cui mandaverit per suas literas tradatis et tradi faciatis quam volumus quod illud habeat et tenant pro bisancios et expensis supradictos tanto tempore quousque de dictis D besantios et missionibus et serviciis fuerit persolutus et ibidem possit consules quoscumque voluerit constituere loco sui per spacium quod vos illud tenere de debeatis. Datum Ilerde X kalendas Septembris anno Domini M CC L nono.

144

1259, setembre,20.

P. de Prat de Brulio reconeix haver rebut de B. de Subtur Roca de Vic en comanda 102 canes de fres de teler ample, 33 canes de fres de teler estret, 30 canes de fres de Montpeller a més de 518 sous i 9 diners, que portarà a Tunis.

CFV vol. V.

Ed. Carreras i Candi, *Notes dotzentistes d'Ausona*, p. 475.

Quod P. de Prato de Brulio comorans in villa Vici, recognosco et fateor me recepisse a te B. de Subtus Roca de Vico, et tenere in tua comanda, CII canes de fres de teler ampler, et XXXIII canes de fres de teler estret, et XXX canas de fres de lis dauro de monte pessuluno, super DXVIII solidos et VIII denaris vicensis de quaterno per quibus fuit empturus in quibus ego solvi et habeo de meo [...]Et renunciando exceptioni peccunie non numerate et de fres non canati et non recepti promito ipsum ducerem apud Tuniz in primo viatico quod in presenti illud facere propono et ibi idem vendere et applicare in [...] et eas adducere et tibi tradere et reddere medietatem lucri et capitallis sed dum alia medietas sit mea hinc ud festum pente costes proxime venturo: tamen hec eat et reddeat ad tuum resecum et fortunam, scilicet ad usum maris, tamen promito predicta hec omnia bene fideliter et diligenter custodire, seruare et procurare, prout melius potuero, bone fide la quarta part dels beneficis, deduhit lo primer capital.

1260, abril, 03.

Jaume I autoritza als seus súbdits a participar en la croada de Castella però prohibint atacar Tunis.

ACA, C., reg. 11, fol. 170v.

Cit. Dufourcq, *Vers la Méditerranée orientale et l'Afrique*, p. 52.

Dilictis et fidelibus suis militibus infancionibus et aliis hominibus terre nostre ac quos presentes prevenire [...] cum illustris Rex Castille contra sarracenos ad exaltandum fidem catholicam [...] navem armata et hoc predicere per per terram nostram faciam vobis [...] qui placebit nobis uo qui voluerit seguater [...] sarracenos vireliter et [...] mare videlizet et [...] malum non faciater Regi Tunicii nec sarracenis submissis eisdem. Datum Ilerde III nonas aprili anno Domini M° CC° LX°

1260, abril, 29.

Negativa de Jaume I a Alfons X a fer la guerra a Tunis.

ACA, C., reg. 11, fol. 254.

Ed. Huici Miranda; Cabanes Pecourt, *Documentos de Jaime I*, vol. IV, p. 264.

Carissimo et semper tanquam filio diligendo [...] Dei gracia illustri regi Castelle [...] Iacobus per eandem rex Aragonum, etc., salutem et sincere dileccionis affectum. Viemus vuestra carta en la qual nos enviastes a dezir que [...] sacavamos del feyto de la cruzada al rey de Tunez e aquellos qui eren de la sua seynoria e que cosas hi avia en que non nos pesaria quel sacassemos: e cosas que non le deviemos querer: e enviastes nos a dezir que en la otra carta cerrada que vos embiemos, vos sachabamos los richos homnes qui non tenien nostre bien e que bien podiemos nos veer que todos los ensacavamos. Ond vos respondemos assi. A lo del Miralmonino señor de Tunez, que bien sabedes vos, que tanto a con nos, e tanto faz per nos, que non nos seria ben que homnes nuestros naturales qui exiessen de nuestra tierra, ie feziessen mal: e quano nos hi metemos la sua seynoria entiendo se assi, que qui fazia mal a la sua seynoria a el faria mal. E por la amor que el nos faz, e por las treuas que avemos con el, e la terza por que tanta de gent de nuestra tierra a en la sua, e tanto de aver, que serian a aventura de perder, vos nos end deveades catar, quando nos no nos end quisiessemos catar, que la mayor valor que entre los reyes

es si...s fe. E sabemos que vos cataredes la nuestra fe, assi quemo nos fariemos la vuestra. Al otro capitol de los vasallos nuestros, vos responderemos assi: que por las conveniencias que son entre vos e nos queremos catar que en neguna manera non podades vos aver razon de fer bien a aquellos a qui nos non queremos ben. A lo de los caveros de nuestro regno qui son vasallos de los ricos homnes e de los qui son de nuestra mesnada nos diziemos que nos plaz muyto que vos ayuden en esta cruzada que vos queredes fer predicar contra moros. E en esto e en otras chosas, avemos voluntad de fer por vos quemo por el mellor amigo que nos avemos e en que nos mas fiamos. E femos vos saber que la merce de Deus somos sanos et alegres, la qual coza cobdiciamos odir de vos e mas veer. Datum Ilerde, III kalendas madii anno Domini M^o CC^o sexagesimo.

147

1260, maig, 03.

Contracte, Pasqual i Guillem marxen amb Arnau com a servidors a Tunis.

ACB 1-6-3190.

Ed. Batlle, *Noticias sobre la milicia cristiana*, p. 135.

Notum sit cunctis quod ego Arnaldus de Puigblanquer, de Salir, per me et meos promito vobis Paschali filio Paschalis de Condamina de Sancto Acisclo de Valle Torto, et Guillelmi filio Marie de Salavert, de Medianis, hominibus meis euntibus mecum apud Tuniz, quod provideamus vobis in victu et vistitu et aliis vobis necessariis tam in infirmitate quam in sanitate, bene et utile quousque in hac parte sitis reversi, immo vobis vitam domino concedente et vobis aliquo modo usque tunc non deffueram, insuper dabo vobis annuatim usque ad dictum tempus, videlicet tibi dicto Paschali in hoc primo anno venienti XXV solidos Barchinone monete ternale et deinde annuatim L solidos aisudem monete, et tibi dicto Guillelmo annuatim XXV solidos prelibate monete, de quibus solvam vobis annuatim medietatem in festo Natalis Domini et aliam medietatem in festo Pentocostem obligando vobis omnia bona mea, honorem et avere in cunctis locis; renunciatis scienter iuri divino vel humano et cum consuetudini introducte vel introducte et cum privilegio domini et omni alii iuri quibus contravenire possemus aliquo tempore. Actum est hoc V nonas madii anno Domini MCCLX.

Signum Arnaldi de Podioblanquer de Salis predicti, qui hoc firmo et laudo. Signum Bernardi de Cumbis, de Salis. Signum Bernardi, filii Petri de Spinalba de Buida. Signum de Spinalbo, capellani Sancte Marie de Tortilliano, qui hoc scripsit.

148

1260, maig, 05.

Jaume I ordena que cap home d'armes als ports del comte d'Empúries ataquin al sultà de Tunis.

ACA, C., reg. 11, fol. 171.

Cit. Dufourcq, *Vers la Méditerranée orientale et l'Afrique*, p. 53.

[...] noble don Jayme por la gracia de dios Rey de Arago de Mayorca et de Valencia Comite de Barcelona e de Urgell e Senor de Montpellier don Alfonso por essa misma gracia Rey de Castella de Toledo de Leo de Gallicia de [...] de [...] assi como a suegro et a amigo que mucho amamos et qui mucho fiamos et que tenemos en logar de padre et por quien querremos que diesse dios tanta de salut et de buena cuenta como por anos mesmo. Rey viemos dos cartas vestras que nos embiastes la una abierta a la otra cerrada. En razon de lo que voss enbiamos negar con don [...] de Pinos [...] fecho de la cruzada de quos enbiamos los traslados encerrados dentro en esta nostra carta. E bien tenemos que nos las viestes vos nis las manda[...] [...] a rales. In ena[...] que dize en la carta abierta que facades al Rey de Tunez et a todos aquellos sabie quien el ha [...] cosas hia en quie nos non pesarie [...] e chussas en quien tenemos que nos lo [...] e otrassi en lo que dize en la otra carta cerrada que nos [...]richos ombres e los cavalleros que nos tenyem [...] terra ni honor Rey [...] que por desta quiza todos nos los [...] et mas nos pesa anos por que los [...] lo entend... assi que por mengua de la [...] que nos ellos podrien frazer por mar Et dígimos vos que lo que vos nos rogavemos nos los faziamos por que nos o [...] agora mucho mest... otra aiuda gracias a dios mas por que [...] que en tal fecho como aqueste [...] vos parte onde vos rogamos Rey [...] estos traslados e que daqui adelante que las otras que nos enbiaredes que las [...] vos [...] que las fagades leer ante vos. Dada en gracia el Rey la mando [...] XV dies andado de abril Alfonso [...] en [...] de mil e doszentos e [...] et ocho anos [...]

1260, maig, 11.

Contracte pel qual Bernat passa a ser escuder d'Arnau i viatjar amb ell a Tunis.

ACB, 1-6-3133.

Ed. Batlle, *Noticias sobre la milicia*, pp. 130 i 136.

Notum sit omnibus quod ego Bernardus de Gosuuner, parrochie Sancti Michaelis de Miniana, promitto et convenio bona fide tibi Arnaldo de Podioblanquerio de Salis, militi, quod vadam tecum et sequor te per armigerium in hoc viatico quod impresenti facere proponis Deo dante apud Tunicium et quod maneam et sim tecum et in tuo servicio quamdiu stabi et remanebis in terra Tunicii, et promitto tibi esse fidelis, bonus et legalis ac obediens in omnibus et per omnia et ibo tecum et sine te ubicumque me ducere vel mitate volueris; et facuam et compleam toto posse meo tua negocia et mandada et non recedam a te pro alio domino vel maiori mercede nec alia recione dum ibi manere volueris; temen si auffugero, possis me capere et detinere in omni loco tanquam tuum conductum. Et si aliquod malum tibi fecero, illud totum tibi restituere promito oblegando tibi pro omni hoc me et omnia bona mea ubique. Et pro hiis omnibus predictis fideliter attendendis facio tibi impresenti homagium. Et da maiorem firmitatem iuro super Sancta III Dei evangelia omnia predicta tibi fideliter attendere. Tamen tu dabis mihi victum et vestitum sano et egro suffi- ente quamdiu tecum manebo, et ultra dabis mihi por mercede singulis annis viginti et quinque solidos malgorenses. Et ego Arnaldus de Podioblancherio recipiens te dictu Bernardum de Gosuuner in armigerium sub pactis et condicionibus predictis promito tibi providare in victu et vestitu, ut dictum est, et dictos XXV solidos malgorienses tibi solvere singulis anni bona fide absque omni enganno, obligans ad hoc omnia bona mea ubique. Actum est hoc V idus madii anno Domini MCC sexagesimo. Signum Bernardi Gosuuner. Signum Arnaldi de Podioblancherio, qui hoc firmamur et laudamus. Signum Raimundi de Figeriis, sartoris. Signum Raimundi Ferrarii de Camaleria testium. Signum Castilionis Dorcherii, scriptoris publici Castillionis, qui hoc scripsit.

1260, juny,02.

Document escrit a Tunis sobre la liquidació d'un deute.

ACB 1-6-1720.

Cit. Batlle, *Noticias sobre la milicia cristiana*, p. 129.

Sit notum cunctis Quod nos Arnaldus de Ripis et domina Berengaria uxor euis confitemur et recognoscimus ti Berengario Adarronis quod super omnibus comandis quas unquam a tibi renuisti vel recepisti vel ab aliqua persona nomine nostro usque in hunc presentem diem quo hoc scribitur instriner venistis nobiscum ad finem et rectum et legale computum et fecero quod pero computo et examinato inter nos est certum quod non tenes a nobis in comanda in termino quingentas duplas auri mirias et recti ponderis de quibus recepisti a nobis ducentas et viginta duplas in Tunicio in comanda et debes recipere pro nobis et nomine nostro a priore firmer predicatorum barchinona ducentas et octuaginta duplas auri mirias et recti ponderis qui eas a me dicto arnaldo ten; in comanda ad hec ego berengarius adarrotis laudans et approbans omnia supradicta concedo et recognosco vobis arnaldo de ripis et domine berengarie uxori vestre quod tno a vobis in comanda supradictas quingentas duplas auri mirias et recti ponderis renunciam per excepcionis predictarum duplarum non habitatum et non receptarum pronmitens ipsas quingentas duplas vobis vel cui voleritis reddere statum cum Inde a vobis vel ab aliqua persona nomine vestro fuere requisitis salutem et vobis arnaldo de ripis et domine berengarie uxori vestre et u me et bona mea residuum debiti mille et quadrigentorin quinquaginta morbro et quod vobis debebam [...] quam feti de doma de sancta liua de lupricato quod vobis a nie reman ad solvendum secundi quod in instrumento ipsuis debiti et in apocis siue albaranis solucioum dicti debeti que vobis feti plenis continet per huius quod a me vobis sunt superius complendis et firmiter [...] obligo vobis et vestris ine et omnia bona mea mobilia et immobilia habita et habenda actum est hoc in Tunicio VII nonas juni anno Domini M CC LX signum a d ripis signum dne berengarie eius uxoris nos qui hoc laudamus et firmas signum berengarii de Adarono qui h laudo et firmo testes huius rei sunt berengarius de bonastre et bernardo Ermengaudi Signum Berengario de Rupullo iudicis ordinarii atque notarii publici in Tunicio autoritate [...] domini regis Aragonum qui h scribi fecit et clausit die et anno quo [...]

1260, juny,02.

Document escrit a Tunis sobre la liquidació d'un deute.

ACB 1-6-1379.

Cit. Batlle, *Noticias sobre la milicia cristiana*, p. 129.

Sit notum cumtis quod nos Arnaldius de Ripis et domina Berengaria uxori eius confitemur et recognoscimus tibi Berengario Adarronis quod super omnibus comandis quibus unquam a nobis tenuisti vel recepisti vel ab aliqua persona nomine nostro usque in hunc presentem diem quo hoc scribitur instrumento venisti nobiscum ad finem et rectum et legale computum et feceris ipso computo et examinato inter nos est certum quod non tenes a nobis in comanda nisi terni modo quingentas duplas auri minias et recti ponderis de quibus recepisti a nobis ducentas viginti duplas in tunicio in comanda et debes recipere pro nobis et nomine nostro a priore firmer predicatorum barchinona ducentas octuaginta duplas auri mirias et recti ponderis qui eas a me dicto Arnaldo tene in comanda ad hunc ego Berengarius Adarronis laudamus et approbamus omnia supradicta concedo et recognosco vobis Arnaldo de Ripis et domine Berengarie uxori vestre quod teneo a nobis in comanda supradictas quingentas duplas auri mirias et recti ponderis renunciatis exceptionis predictas duplarum non habitatum et non receptorum promittens ipsas quingentas [dup]las vel [...] [volueris] [...] cum inde a vobis vel ab aliqua persona nomine vestro fuero requisitus salvetur erit vobis Arnaldo de Ripis et domine [Berengarie] [uxori] vestre et me et bona mei residuum debiti mille et quadrigentorum quinquaginta [...] quod [vobis] debebam [...] feci de domo de sancta obita de lupricate quod vobis a me remanet ad solvendum [...] quo in instrumento ipsius debiti et in apocis [...] dicti debiti quas vel feti plenius continentur et pro hiis quo a me vobis sunt superius complendis et firmiter [...] obligo vobis et vestris me et omnia bona mea mobilia et immobilia habita et hunc actum est hoc in Tunicio VII nonas [...] [anno Domini] M CC sexagesimo signum Arnaldi de Ripis signum [...] Berengarie eius uxoris [...] signum [...] qui hoc laudo et firmo testes huius [...] Berengarius de Bonastre et Bernardus Ermengaudi Signum Berengario de Rupullo iudicis quod [...] notari publici in Tunicio autoritatis illustissimi dictum regis Aragonum quo scribi fecit et clausit [...]

1260, agost, 30.

Arrendament consolat de Bugia.

ACA, C., reg. 11, fol. 226.

Ed. De Mas Latrie, *Traité de paix supplément*, pp. 35-6.

Jacobus, Dei gratia, etc.

Per nos et nostros, vendimus vobis, Berengario Gerardi, de Villafrancha, et cui velis, a kalendis Augusti proximo venturis usque ad quatuor annos completos continue venturos, alfundicos nostros de Bugia, cum toto jure, dominatione et jurisdictionibus et redditibus et proventibus universis ad nos et nostros, ratione preidictorum alfundicorum, pertinentibus et debentibus pertinere, aliquo jure, causa vel ratione, precio videlicet mille ducentorum bisanctorum argenti. Quos omnes bisantios argenti nos habuisse concedimus in hunc modum, quod tradidistis nobis numerando, in Barchinona, sexcentos bisantios, et G. de Tolosa qui dictum alfundicium tenebat pro nobis trescentos bisantios, et trescentos bisantios residuos solvistis pro nobis et mandato nostro G. de Rocha, scriptori nostro, in alfondicos cum omni integritate, jure, dominatione, jurisdictione, redditibus et proventibus, tu et tui et quos volueris teneatis, habeatis, percipiatis et possideatis pacifice et quiete per totum spatium dictorum quatuor annorum, jure tue proprio emptionis, sicut melius dicere potest vel intelligere, ad tuum tuorumque salvamentum et bonum intellectum. Nos enim promittimus tibi quod, in predictis vel aliquo predictorum, nihil tangamus, nec accipiamus per nos vel interpositam personam. Immo promittimus in nostra bona fide et legalitate quod te et tuos et quos volueris, per totum spatium dictorum quatuor annorum, faciemus predicta omnia et singula tenere, habere et possidere in pace contra omnes personas sine obstaculo, contradictione et impedimento alicujus.

Concedimus etiam tibi consulatum nobis pertinentem in Bugia, per totum spatium dictorum quatuor annorum; ita quod tu et quos volueris utamini plenarie jurisdictionibus predicti consulatus, et autoritate mea distingatis omnes illos qui ibi fuerint de jurisdictione nostra facere justitie complementum, in posse tuo, vel illius qui locum tuum tenuerit, querelantibus de eis et sub examine tuo, vel illius qui locum tuum tenuerit, et omnes questiones que ibi moveantur inter ipsos sive criminales vel civiles veniant et firmentur ac audiantur et definiantur sive terminentur. Et omnes sententie quas tu feras, vel alius pro te vel nomine tuo, mandentur per te executari vel per illum qui locum tuum tenuerit.

Verum si aliqui homines nostri jurisdictioni subjecti essent tibi vel mandatis tuis, vel mandatis etiam illius vel illorum qui locum tuum tenuerint, contrarii in aliquo vel rebelles, posses eos, autoritate nostra, secundum quod de jure meruerint, capere, distringere et punire, in personis propriis et in rebus. Nulle ergo omnino hominum liceat hanc cartam nostre vendicionis atque concessionis infringere, vel ei ausu temerario contrahire. Mandamus itaque onibus subjectis nostris presentibus et futuris, etc. Datum Barchinone III kalendas Septembris, anno Domini M CC LX

153

1261, març,25.

B. de Brolio, habitant de Vic, reconeix rebre en comanda de Bg. De Ponte 7 lliures barceloneses, implicades en ganivets, que portarà a Tunis en el vaixell de Martí Llobet.

CFV VI.

Ed. Carreras i Candi, *Notes dotzentistes d'Ausona*, p. 475.

B. de Brolio habitator ville Vici et ego Peric de Massana recipimus in comanda a te Bg. de Ponte VII libras barchinonenses de terno implicatas in cultellis quas promitimus portare nobiscum in ligno Martini Lobet in hoc presenti viatico quod deo dante propono facere ad Tunicium...

154

261, abril,29.

Ramon de Galliner i Guillem Miró reconeixen deure a R. de Minovis 40 besants pel viatge que faran a Tunis.

CFV VI.

Ed. Carreras i Candi, *Notes dotzentistes d'Ausona*, pp. 474-5.

G. Mironis et R. de Galinerio cives vicensis, quisque nostrum insolidum, debemus tibi R. de Minovis, XL bisancios boni argenti recti ponderis quos mihi dicto G. Mironis acomodas et tradis, ad expensas quas fecero in cundo apud Tunicium, et renunciando omni exceptcioni dictorum bisanciorum non receptorum, promito ego dictus G. Mironis, dictos XL bisantios tibi et cui uclis solvere et paccare, sine questione dilatione et aliqua exceptione, statim cum fuero apud Tuniz infra unius mensis postquam a te fuero

requisitus. Item, ego predictus R. de Galinerio promito tibi dicto R. de Minovis, quod si dictus G. Mironis non solverit tibi dictos XL bisantios cum fuerit apud Tuniz ut superius dictum est, ego statim cum fueris in villa Vici, solvam cos tibi vel quibus tu volueris, vel tradam tibi pignora in quibus eos possis manulevare.

155

1261, maig, 03.

Referència a Pere de Palau com alcaid de la milícia de Tunis.

ACA, C., reg. 11, fol. 205-1. T

Cit. Dufourcq, *Les consulats de Tunis et de Bougie*, p. 471.

[C]artam gui[id]atici R[aimundi] A[rnaldi] et Philipo de Dénia sub forma comuni et pena M morabatinorum et fecit eis gratiam quod dum steterint in parcibus Tunicii tam tenendo [...] consulatum domini [regis] quam non tenantur facere durant [...] [quere] litibus de se in posse P. de Palacio, alcaydi, vel illius quem ipsem dominus Rex pro alcaido maiori [misit] ad partes Tunicii et non in posse alterius sub pena M morabatinorum. Datum Ilerde quinto nonas madii anno Domini M^o CC^o LX° primo.

156

1261, maig, 03.

Validació arrendament consolat i alfòndec Tunis.

ACA, C., reg. 11, fol. 205-3.

Cit. Dufourcq, *Les consulats de Tunis et de Bougie*, p. 474.

[...] [L]audamus con[firmemur] et confirmamus vobis R[aimundi] A[rnaldi] et Philipo de Dénia vendicionem quam Berengario de Periliata vobis facere debet de mandato nostro usque ad proximo venientem festum Sancti Michaelis septembris de alfundico nostro Tunicii, quod tenere debebat racione vendicionis [qua] sibi fecimus usque ad dictum temporis, promitente quod contra dictam vendicionem non venic[...] nec aliquem venire permitamus aliqua racione. Datum Ilerde V^o nonas madii anno Domini M^o CC^o LX° primo.

1261, maig, 03.

Arrendament consolat i alfòndec de Tunis.

ACA, C., reg. 11, fol. 206 r-v.

Ed. De Mas Latrie, *Traité de paix supplément*, pp. 36-8.

Jacobus, Dei gratia, etc. Per nos et nostros presentes et futuros vendimus, damus, concedimus et locamus vobis R. A. et Philipo de Dénia, et vestris et cui volueritis, a proximo venturo festo Sancti Michaelis Septembris usque ad II annos primos continue venturos et completos, totum alfundicum nostrum novum et vetus quod habemus apud Tunicium, et omnes redditus, exitus et proventus ipsorum alfundicorum, et consulatus et omnes butigias a celo in abissum que ibi sunt et dictis alfundicis pertinent, et cum justitiis et scribania instrumentorum que ia dictis alfundicis fieri debent; in qua scribania vos ex actoritate nostra possitis ponere publicum et sufficientem taballionem et scribaniam duane; et furnum et tabernam cum omnibus aliis nobis, ratione dicti alfundici vel consulatus nostri scribaniarum et taberne et furni, ibi pertinentibus et pertinere debentibus, et cum introitibus, exitibus, servitutibus suis et pertinentiis universis, pretio videlicet quinque milium quingentorum bisantiorum argenti. Quos bisantios confitemur a vobis bene integre habuisse et recepisse, et inde a vobis esse paccati bene et contenti. Renunciando exceptioni non receptorum et non ponderatorum predictorum bisantiorum et doli.

Ideque volumus et concedimus vobis quos vos et vestri dictum alfundicum novum et velus et omnes redditus, exitus et proventus eorundem, cum consulatu et butigiis a celo in abissum que ibi sunt vel pertinent dictis alfundicis, et cum justitiis, scribaniis, furno et taberna, et cum omnibus aliis inde et ibi nobis pertinentibus et pertinere debentibus, et cum omnibus pertinentiis suis [et] servitutibus, vos et vestri, et ille sive illi quem vel quos volueritis, habeatis, teneatis et possideatis; et predicta omnia locetis vel locare faciatis cuicumque vel quibuscumque personis volueritis; et de predictis et in ipsis vos et vestri propriam vestram facere voluntatem per totum spatium dictorum duorum annorum; statuentes et facientes vos vel alterum vestrum, aut illum sive illos quem vel quos vel alter vestrum ponere sive statuere aut facere ibi volueritis consulem sive consules nostros. Et quod vos et vestri, vel ille sive illi quem vel quos ibi statueritis vel feceritis consulem sive consules, habeatis et habeant plenam, integram et omnimodam jurisdictionem, autoritate nostra, sicuti alii consules nostri actenus habuerant et habere consuerint.

Pretera, promittimus vobis et vestris in fide et legalitate nostra quod totum dictum alfundicum nostrum novum et vetus et omnes redditus, exitus et proventus eorundem, cum consulatu, scribaniis, furnos, taberna, justitiis, et cum omnibus aliis superius nominatis et contentis, atque cum omnibus servitutibus suis et pertinentiis, faciemus vos et vestros, et illum vel illos quem vel quos vos volueritis, loco vestri et nomine, tenere et habere et possidere, percipere integriter et expletare in pace contra omnes personas, sine aliqua diminutione, predictos duos annos primos et continue venturos, ut est dictum. Et contra dictam donationem, venditionem concessionem et locationem de predicto alfundico et omnibus aliis prescriptis a nobis vobis factam sive factis, in aliquo non veniemus, nec venire aliquam personam aut aliquas pertinemus faciemus vel sustinebimus, modo aliquo aut ratine. Nec ipsum alfundicum novum vel vetus, nec redditus, exitus et proventus eorum aut dictum consulatum, butigias, scribanias, furnum et tabernam, sive aliqua predictorum, nec aliquid de pertinentiis omnium premisorum vendemus, dabimus, concedimus vel locabimus alicui aut aliquibus personis per majori nec alio ullo modo vel ingenio.

Volentes et concedentes et statuentes vobis et vestris quod si forte aliqua venditio, donatio et concessio vel locatio de predictis alfundicis, vel ex omnibus prelibatis sive predictis, aut ipsorum aliquo, alicui seu aliquibus personis, causa ignorantie vel qualibet alia ratione, per nos vel per alium sive alias personas, loco nomine nostri seu mandato, facte fuerint infra spatium dictorum duorum annorum, quod ipsa venditio, donatio, locatio vel concessio nullam in aliquo obtineat firmitatem, nec huic donationi, venditioni, concessionem et locationem, a nobis inde vobis factis, possint vobis vel vestris prejudicium aliquod generare vel in aliquo nocere, vel abesse. Et si fors predictum alfundicum novum et vetus, ac omnia predicta singula vobis a nobis superius vendita plus valent aut valuerint, per totum dictum spatium predictorum duorum annorum, quam pretium quingentorum milium bisantiorum argenti, totum illud plus, quantumcumque fuerit vel sit, damus vobis et vestris gratis ex nostra mera liberitate, ad omnes vestras vestrorumque voluntates inde libere faciendas. Renunciantes illi juri quod subvenit deceptis ultra dimidium justii pretii, et etiam omni alii juri et consuetudini, scripte vel non scripte, que nobis possent prodesse, nec vobis nocere.

Promittentes insuper vobis et vestris quod si casu contigerit aliquo quod Sarraceni aut alique alie persone obtulerint vel augeri fecerint alfundicum predictum novum vel vetus, et omnia premisa aut partem ipsorum, seu aliquid de pertinentiis eorumdem, ita quod non valeamus vos vel vestros vel illum aut illos quem vel quos volueritis ea omnia predicta facere, tenere, habere et possidere integritate et expl[etare] in pace, ut superius continetur, constituimus quod reddemus vobis et vestris vel cui volueritis omnes dictos quinque mille quingentos bisantios, vel tantum de ipssis quantum recuperare debueritis, secundum quantitatem temporis que defuerit de toto tempore vel spatio dictorum duorum annorum, per quod tempus prodesse omni predicta ratione deberetis et possidere, ut est dictum, statim cum a vobis vel vestris aut aliqua alia persona vestro nomine inde fuerimus requisiti, omni dilatione et excusatione remotis. Et hec omnia singula promittimus vobis et vestris in omnibus et per omnia, ut est jam superius dictum, attendere, servare, et complere, et attendi et servari et compleri facere, et in aliquo ratione aliqua vel causa, in nostra fide, vel legalitate non contravenire, vel ea per nos vel per interpositam personam revocare.

Est autem sciendum quod taberna cum duabus butigiis que sunt intus alfundicum, ad portam dicti alfundici, quam tabernam et butigias non tenet nec debet tenere G. Vida usque ad proximum festum Sancte Marie Augusti, debetis vos emparare, nomine nostro, in dicto festo, et tenere ea a dicto festo Sancte Marie usque ad festum Sancti Michaelis Septembris proximi, et ab eodem festo usque ad duos annos, ratione hyjus emparationis vestri. Datum Ilerde, quinto nonas Madii, anno Domini M CC LX primo.

158

1261, maig, 04.

Document referent a la capella del consolat de Tunis.

ACA, C., reg. 11, fol. 205-2.

Ed. De Mas Latrie, *Traités de paix supplément*, p. 38.

Per nos et nostros, ob remedium anime nostre et parentum nostrorum, damus et concedimus domino Deo et altari Beate Marie, constructo in capella alfundici nostri Tunicii, duas botigias, quas R. A. consul noster Tunicii, ex parte nostra, capellano dicte capelle assignaverit; unam quarum habeat ipse capellanus in qua inhabitet et aliam de qua dictus capellanus logerium accipere possit pro suis victualibus, et conducere

quibuscumque voluerit. Quam capellam nostram alfundici predicti damus et concedimus Geraldo de Argileto, presbitero, diebus omnibus vite sue. Et ipse teneatur in eadem capella celebrare et alia divina officia facere consueta. Datum ilerde, IIII nonas madii, anno domini M CC LX primo.

159

1261, maig, 09.

Pere Julià rep en comanda de Sibila de Granera dos “pells clares” i tres “garnatxias” de pell blanca de conill valorades en 8 lliures i mig i 5 sous barcelonins per vendre a Tunis.

CFV VI.

Ed. García Sanz, *El comercio de la piel*, pp. 44-5.

VII idus maii

Petrus Juliani habitator ville Vici recognosco et fateor me recepisse et tenere in comanda a te Sibila de Granaria filia Ferrarii quonda de Granaria duas pennas claras et tres garnatxias cuniculorum de blancs super octo libris et media et quinque solidis barchinonensibus de terno et renunciando promito eas ducere apud Tuniz et eas tibi adducere et tradere statim cum rediero de viatico antedicto. Tamen habeam de lucrum quartam partem et tu tres, deducto prius inde tuo capitali predicto. Et he eant, stent et reddeant at tuum resecum et fortunam ad Usum maris. Tamen de predictis omnibus promito tibi et cui velis esse bonus, legalis et fidelis dicto et facto. Et si pro his, ect. Testes Guillelmus de Planas, Petrus de Albario et Guillelmus Pug.

1261, maig, 09.

P. de Juliani reconeix haver rebut de Bn. de Palatio una pell “clapam”, 15 gramalles de blanc de conill, set dotzenes de estamenya de bayoncles, dos bacons, dues dotzenes de draps lioi que portarà a Tunis i ho vendrà.

CFV vol. VI.

Ed. García Sanz, *El comercio de la piel*, pp. 45-6.

Petrus Juiani habitator ville Vici recognosco et fateor me recepisse in comanda a te Bernardo de Palacio unam penam claram et XV garnatxias de blancs de ciogrillis et VII duodenas de estamenya de bayoneles et duas duodenas de pannorum et duos baccones et renunciando promito dictam comandam mecum portare in presenti viatico quod Deo dante propono facere apud Tuniz et eam ibi vendere prout melius potero bona fide et precium quod inde habuero emercari in mercimoniis quibus melius lucrari potero Et de omni lucro quod Deus in predictis dederit habeam ego quartam partem et tu tres partes, deducto tamen prius inde a te tuo predicto cabali. Tamen hec omnia eant, stent et reddeant ad tuum resecum et fortunam ad Usum maris. Et de predictis, ect. Et si pro his culpa mei, ect. Testes Berengarius de Ponte et Guillelmus de Plano.

1261, setembre, 13.

Jaume I assumeix l'obra de l'església dels germans predicadors de Barcelona per acabar-la (i consagrar-la) totalment, és a dir, amb les parets, els sostres, les finestres, els vidres i altres obres pròpies per acabar l'església. Per assumir els costos de dita obra sense demora, Jaume I promet donar els primers diners o qualsevols diners atorgat a Jaume I de qualsevol lloc, ja sigui Tunis o Sicília o qualsevol altre lloc.

Ed. *Annals del convent de Santa Caterina de Barcelona*: vol. I, 18-9⁷³⁴.

Noverint universi quod nos Iacobus Dei gratia Rex Aragonum Maioricarum et Valentia, comes Barchinone et Urgelli et dominus Montispesulani, pro eleemosina et in remedium

---

⁷³⁴ *Lumen Domus o Annals del convent de Santa Caterina de Barcelona*: vol. I, 18-9. Digitalitzat a: <https://bipadiub.contentdm.oclc.org/digital/collection/manuscrits/id/21418>

anima nostra. Suscipimus opus Ecclesie; fratrum Predicatorum Barchinone, quod videlicet facimus illam perfici et consumari integre cum parietibus et tecto et fenestris et vitreis et ceteris operibus, ad predictam consumationem ecclesie pertinentibus promittentes, bona fide vobis priori et conventui fratrum Prpredicatorum Barchinone nos expensas ad predictum opus plenarie complendum necessarias sine dilatione solventes de primis denariis, vel pecunia qualibet que nobis proveniet undecumque sive de Tunicio sive de Cicilia sive aliunde. Quod si contingat interim ante solutionem vobis per nos faciendam, vos ratione dicti operis mutuo recipere aliquam pecuniam a quocumque, constituimus nos fideles eisdem creditoribus debitores, promittentes predictis creditoribus nos eisdem plenarie secundum formam pretactam satisfacturos pacifice sine dilationis molestia qualicumque. Datis Barchinone idus Septembris anno Domini 1262.

162

1262, s.d.

Llicència concedida a Perer Ferrer per atacar als súbdits de Tunis.

ACA, C., reg. 12, fol. 14.

Ed. Gazulla, *Jaime I de Aragón*, p. 36.

[...] laudo et alio [...] et cetera [...] P[etrus] F[errari] civis Barchinona juravit in posse nostre que sarracenos [...] abs... [...] in portu de [...] mille CC bizancios et amplius [...] auris argentum et alias [...] supra [...] res et bona terre donacionis Rege Tunicii [...] ipsa poteret [...] per residuis M bisancios Qua... mandamus vobis qui ad dicta pignora facienda dictis eisdem cosi [...] et nullum supra hoc ad impedimentum vel [...] faciatis si de nostri [...] gratia vel amore. Datum [...] kalendas martii anno Domini M^o CC^o LX° secundo.

163

1263, juliol, 15.

Ambaixada de Guillem Grony a Tunis.

ACA, C., reg. 12, fol. 94-1 i 94-2.

Cit. Dufourcq, *L'Espagne Catalane*, p. 115.

[...] catalanus et omnibus aliis tocius iurisdictionis nostre subditis comorantibus in Tunicio salutem et gratiam noveritis[...] nostram [...] fidelem G. Gruni de [...]omo et cred... nostra ad propter Tunicii duximus [...]tendum sui comisimus[...] nostro que omnes [...] que

nostri vos fuinitur vel sunt agitat... auidiat et debere fine debito difinitur et similetur
queinquisitorem faciat conte illos qui con... nostrem [...] iuridistatem manera ac...
aliquotur atempatu... et qui faciat etcompletas omnia que nos possemus facere
personalite ullos nostri quatur mandamus vobis firmiter qui de omnibus supradictis in
posse ipsius[...] respondere et non in posse altibus et firmiens et assecuretus in posse
ipsius ius qua... per ipsidem fueritis requisiti et pro eo in omnibus feciatis sicut pro
persona nostra personaliter feciatis nos eis [...] et firmamus habere promicimus
quiequidem per ipsidem in supradictis omnibus fuit actum seu etiam provocatum
quoandantes vobis firmiter qui in omnibus hbs in quibus ad utileciter nostram in
comodum nostram consolum in auxiliuit duxitere requirendum illud eideni liberalite
inpendatus pro ut de fidelitatem vostriconfidimus et [...] datum barchinone Idus Juli anno
domini M° CC° LX° tercio.

Concedimus et donamus vobis fideli nostro G. Gruni integram licenciam et potestatem
quam autoritate nostra possitis exigere et demandareomnes illos homines tocius
iuridictionis et domini nostri conmorantes in Tunicio et in iuridictione regis Tunicii qui
de iure et dominio nostro aliquid retinuerunt · preterea uolumus et concedimus vobis per
omnes questiones et demandas que inter dictos homines terre nostreventuntur vel decetero
vertentur aliquo nomine possitis audire diffinire et fine debito terminare et etiam de
necesse fuit inquisitionemfacere contra omnes illos qui usque in hanc diem inter se
dampna et iniurias intulerunt et omnes supradictos punire prout vobis deiure melius
uidebitur expedire mandantes firmiter universis hominibus nostre iuridictionis in Tunicio
et in iuridictionem regis Tuniconmorantibus ut est dictum quod de omnibus supradictis
in posse vestro et nostro in alio respondeant quemadmodum in posse vestro respondere
tenerentur · volumus in super et concedimus vobis quod alfundicum et consulatum
nostrum Tunicii cum scribania et tabernis et aliis iuribus nostrisad dictum alfundicum et
consolatum pertinetibus possitis vendere ad certum temporis prout vobis uidebiter et
venditionem predictam pervos inde factam de quicquid in omnibus supradictis ad
utilitatem nostram feceritis vel ordenaveritis ratum habere promitimus atque
firmamusDatum barchinone kalendas Iuli anno domini M° CC° LX° tercio.

1263, octubre, 21.

Guillem Grony va en missió a Tunis per recollir l'herència de Guillem de Vic.

ACA, C., reg. 12, fol. 126-3.

Cit. Dufourcq, *Vers la Méditerranée orientale et l'Afrique*, p. 56.

Recognoscimus quod vos Guillelmus Grunii civis barchinone de mandato nostro et pro voluntate magna heredum Guillelmi Vice defuncti et pro recuperandis bonis ipsius G(uillermi) [f]uistis apud Tunicium et quia racione ipsius viatici expensas maximas facere vos oportuit. Ideoque concedimus vobis quod omnes missiones et expensas quas vos facere oportuit racione dicti viatici habeatis et percipiatis in omnibus rebus et bonis tam mobilibus quam immobilibus dicti G(uillermi) Vice. Ita quod manumissores seu heredes ipsius G(uillermi) Vice nichil inde percipiant seu dividant de dictis bonis quousque de omnibus missionibus et expensis predictis sit vobis et vestris plenaire satisfactum. Man[damus] dictis manumissoribus seu heredibus quod supradicta omnia observent et non contraveniant ullo modo. Immo in continenti, sine dilatione aliqua dictas missiones et expensas vobis solvant de bonis dicti G(uillermi) Vice si confiditis de nostra gratia et amore. Datum Cesarauguste kalendas novembri anno Domini M CC LX tercio.

1263, octubre, 27.

Autorització a Guillem Grony per armar una galera contra Tunis.

ACA, C., reg. 12, fol. 126-2.

Ed. Huici Miranda; Cabanes Pecourt, *Documents Jaime I de Aragón*, vol. V, p. 73.

Concedimus et damus integram licenciam et potestatem vobis fideli nostro, Guillelmo Grunni, civi Barchinone, quod cum omnibus illis. (a/q)ui vos sequi voluerint, possitis armare et facere omne malum quod facere poteritis ullos modo regi Tunicii et regi de Tirimce et terre sue et omnibus illis, qui in iurisdiccione et eorum dominio sunt constituti, tam in personis, quam in aliis rebus suis, concedentes vobis quod quicquid in eisdem habueritis vel habere poteritis ullo modo, habeatis ad vestras voluntates libere faciendas, ita quod nos et nostri nullum vobis impedimentum possimus facere vel contrarium in predictis. Concedimus, eciam, vobis quod illi, qui vobiscum ibunt in dicto viatico, non

compellantur vel distringantur ad solvendum aliqua debita vel comandas, in quibus sint obligati in aliqua parte, tam christianis, videlicet, quam iudeis, immo ab ipsis debitis et comandis, usque reversi fuerint de dicto viatico, cum omnibus rebus et bonis eorum sint penitus elongati, nisi forte vos de dicto viatico oportebitvos remanere; mandates vicariis, baiulis, etc. Datum Cesarauguste, sexto kalendas novembris, anno Domini M. °CC. °LX. °tercio.

166

1264, febrer, 06.

Jaume I nomena almirall de les galeres armades contra els musulmans a Pere Ferrandis d'Hixar, fill de Jaume I.

ACA, C., reg. 12, fol. 142.

Ed. Huici Miranda; Cabanes Pecourt, *Documentos Jaime I de Aragón*, vol V, p. 82.

Quod, cum nos Iacobus, Dei gracia, etc. dederimus et concesserimus vobis, dilecto Petro Ferrandi, filio nostro, quod sitis admirandus omnium illarum gallearum, quas in subsidium et nostre defensionem christiane fidei contra sarracenos proposuimus adarmare, damus et concedimus vobis, dicto Petro Ferrandi, plenam iurisdictionem nostram in homines, qui in galeis fuerint et ibunt armamenti predicti, ita, scilicet, quod, dum in eo fueritis armamento, super querimoniis, maleficiis sive iniuriis, que inter ipsos homines fient quocumque modo, possitis iudicare ac iusticias de ipsis, prout consuetum fuerit, facere personales; mandantes omnibus et singulis, qui in ipso fuerint armamento quod, tam in mari quam in terra, vobis atendant et in omnibus obediant, tanquam nobis. Datum Cesarauguste, VIII idus februari, anno Domini M. CC. LX. tercio.

1264, març, 02.

Dispensació del pagament del quint a la ciutat de Barcelona sobre les preses que farien les dues galeres de la ciutat a demanda de la Corona.

ACA, C., reg. 12, fol. 149. AMB, Libri Viridi I, fol 226.

Ed. Huici Miranda; Cabanes Pecourt, *Documentos Jaime I de Aragón*, vol V, p. 85.

Noverint universi quod, quia vos, probi homines et universitas Barchinone ad preces nostri Iacobi, Dei gracia regis Aragonum....modo armatis duas galeas contra sarracenos, ideoque concedimus vobis per nos et per nostros quod non teneamini nobis vel nostris nec alicui alii persone, loco vel nomine nostro, dare ribagium aliquod, quintam nec aliquam aliam partem de aliquibus, que cum dictis galeis habere et lucrari et accipere poteritis a quibus cumque sarracenis; immo totum illud, quod cum eisdem galeis lucrari a quibuscumque sarracenis et acquirere poteritis, habeatis ad omnes vestras et vestrorum voluntates inde libere faciendas sine aliqua retencione nostra et nostrorum, volentes quod racione dicti armamenti nullum vobis vel vestris ullo tempore preiudicium generetur. Datum apud Exeam, sexto nonas marcii, anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo tercio.

1264, maig, 29.

Jaume I concedeix llibertat d'acció al seu fill, el infant Pere, sobre la galera que aquest últim havia armat contra els sarraïns.

ACA, C., reg. 13, fol. 178v.

Ed. Huici Miranda; Cabanes Pecourt, *Documentos Jaime I de Aragón*, vol V, p. 98.

Nos Iacobus, etc. concedimus vobis, karissimo et dilecto filio nostro infanti Petro, quod galera, quam vos armaturi estis contra sarracenos, non teneatur esse in conserva aliarum galearum, quas contra sarracenos fieri mandavimus et armari, nisi quando vobis placuerit, promittentes vobis nichilominus quod a proximo venturo festo sancti Andree ad unum annum nos treugas sarracenis non dabimus nec pacem cum eis faciemus modo aliquo sive causa, et interim dicta galea possit malum facere dictis sarracenis, quibuscumque modis

poterit, et totum lucrum quod interim ipsa galea per se ipsam faciet, non existens in stoleo aliarum galearum, sit vestrum ad vestras voluntates et inde nobis nec alicui alii non teneamini respondere. Datum apud Calataiubum, quarto kalendas iunii, anno Domini M. CC.LX. quarto.

169

1264, juliol, 24.

Jaume I expressa satisfacció per l'ambaixada de García Ortíz a Tunis i Sicília.

ACA, C., reg. 14, fol. 61v.

Ed. Huici Miranda; Cabanes Pecourt, *Documentos Jaime I de Aragón*, vol. V, p. 110.

Recognoscimus et confitemus vobis, nobili dilecto nostro, García Ortíz de Asagres, a vobis esse bene paccatos et contentos ad nostram voluntatem de missatgeria, quam similiter pro nobis fecistis ad regem Tunicii, et eciam de missatgeria, quam similiter pro nobis fecistis ad regem Manfredum et de omnibus illis tribus milibus et centum quinquaginta unciis auri, quas ab eodem rege Manfredo pro nobis habuistis et recepistis et de omnibus aliis quibuslibet, que in missatgeriis predictis fecistis vel racione aliqua amnistratis, ita quod de cetero nobis nec nostris nullum teneamini computum reddere nec aliquam aliam racionem, immo vos et vestros et omnia bona vestra inde clamamus quitios et penitus perpetuo absolutos. Datum Barchinone, IX kalendas augusti, anno Domini M. CC.LX. quarto.

170

1264, juliol, 27.

Jaume I notifica als residents de l'alfòndec de Tunis que arrenda l'alfòndec i consolar a Ramon Arnau i que aquest el sotsarrenda al seu nebot Bartomeu de Tolosa.

ACA, C., reg. 13, fol. 207v.

Ed. Dufourcq, *Vers La Méditerranée*, p. 60.

Jaume universe Damus plenius licenciam et potestatem bobis R[aimundo] Arnaldi [...] venturo festo [...] septembris per us qui ad bonum [...] primun continue [...] cum que personis volueritis alfundicum dictum [...] habemus apud Tunicium et omnes [...] ipsius afundici et consulatum et omnes butigis celo usque in abissum in scribanias et tabernarum

ipsius alfundici dici sicut nec [...] plenius predicti omnia continetur in [...] bendicionis quod inde vobis [...] anni quam bendicionem sicut locacionem [...] habere [...] per dictum ipsam ac [...] aliquo [...] Immo faciemus illud vel illi eius vel quibus predictam omnia [...] dideritis tenere et habere per totum dictum ipsam concedendo illis qui dictum tabernam [...] omni nec vel locacione per sic in [...] bendere ninum in dicto alfundico aut non [...] tenere [...] et vendere unum que habent duas butigas in quibus [...] vos vel aliquis alius nomine eis assigna... volueritis qui [...] res ad dictam [...] bendendum. Datum Barchinona VI° kalendas augusti anno Domini M^o CC^o sexagesimo quinto.

171

1264, agost, 25.

Arrendament per un any de l'alfòndec i consolat de Tunis.

ACA, C., reg. 13, fol. 291.

Ed. Faustino Gazulla, *Jaime I de Aragón*, p. 41.

[...] precium alfondici et consulatum et omnes butigas [...] usque [...] et scribanias [...] videlicet et [...] alfondici et omnia alia jura nostra ad predictum fundicum pertinenta et pertinere debentus prout melius et plenius illius [...] ipsa consueverint [...] autem omnia vendimus et locamus vobis precio sexcentorum bizanciorum [...] et retri ponderis quos a vobis nunc in [...] habuisse recognoscimus. Rennunciantes excepciorum bizanciorum non [...] et non numeratorum [...] predicta quem vobis vendimus plus [...] vel [...] valebunt precie supradicto totum illud [...] fuit vobis et vestris ex mera liberalitate nostra [...] et donamus volentes et concedentes vobis que possitis predicti idicum consulatum scribanias et [...] vendere et locare cuicumque et quibuscumquorum volueritis libere et sine alicuius impedimentum [...] bona fide quem faciemus vos et illum vel illos cui vel quibus predicta vendideritis vel locaveritis supradicta omnia et singula [...] tenere [...] et quiete per totum [...] supradicta. Et si forte rex Tunicii predictem alfondicum consulatum et alia supradicta et aliquid de predictis vobis vel illi aut illis cui vel quibus ea vendideritis vel locaveritis empaverit racione guerre quam nobiscum [...] vel aliqua alia racione octo... nostri promiscimus vobis restituere precium supradictum vel quantitates [...] quantitatem [...] de dicto [...] per quod quisdem [...] possemus vos facere [...] et tenere [...] consulatum et alia [...] octavo kalendas septembri anno Domini M^o CC^o LX° quinto.

172

1264, novembre, 08.

Permís a la ciutat de Tarragona per armar galeres per la guerra de cors contra Tunis.

ACA, C., reg. 13, fol. 236-2v.

Ed. Dufourcq, *L'Espagne Catalane*, p. 117.

Noverint universi Quod nos Jacobus Dei gratia et cetera. Confitemur et recognoscimus vobis Johannis de Guardia Barchinone canonico et [oficiale] venerabilis Benedictus Dei gratia Tarrachone archiepiscopi, quam composuistis nobiscum de galea quam ad preces nostras feceratis armari per hom[in]es Tarrachone et Campi. Et ideo relinquimus in [operacione] et hominum Terrachone de galea predicta quod debeat [intr]are Ispaniam modo vel in futura estate et si videbitur vobis quod omnino remanere debeat quod remaneat, facientes vobis parcium quod super facto illius galee a vobis vel hominibus Tarrachone vel Campi nichil peramus ulterius, imno de ipsa galea quicquid volueritis de cetero ordinetis et de hominibus que colligistis vel ashuc debetis colligere vel recipere ab hominibus Tarrachone et Campi racione predictae nec de hiis que dicta galea lucrari poterit possimus aliquid petere et quod non possimus impedire quia galea predicta arm[etis] modo vel in futura estate si eam armare volueritis et confitemur quod recipimus a vobis propter predictam diffinistionem et absolucionem novem mille solidos Barchinone de quibus a vobis bene paccati sumus, renunciantes peccunie non numerate. Datum Barchinona VI idus novembris anno Domini M° CC° LX° III°.

173

1265, març, 21.

El cavaller Pere de Vilaragut es enviat a Tremissèn com ambaixador i alcaid.

ACA, C., reg. 13, fol. 258.

Ed. De Mas Latrie, *Traité de paix supplément*, pp. 38-9.

[...] dilecto nostro [...] de Vilari Acuto presentem misatgeriam de Trinice. Ita quod vos sitis nuntius [...] et [...] aliquis aliud. Dantes et concedentes vobis alcaydiam ejusdem loci, ita quod vos sitis alcaydus omnium Cristianorum, tam militum quam aliorum, qui vobiscum apud Trinicem ibunt, vel jam sunt, seu de cetero fuerint ibidem; et quod ipsam alcaydiam habeatis et teneatis ejusdem alcaydie ofitium in omnibus exercendo sicut eam alii alcaydi hactenus habuerunt melius ac tenuerunt et percipiatis inde jura que alii alcaydi inde consueverunt percipere et habere. Mandantes universis hominibus, tam militibus

quam aliis, in partibus Trinice constitutis vel constituendis, quod vobis tanquam alcaयो nostro obediant in omnibus et attendant. Nos autem promittimus vobis quod predictam alcaयidiam vobis non auferemus hinc ad tres annos proxime venturos atque completos; nec interim alicui alii concedamus eandem, dum tamen in ipsa alcaयidia ad nostrum commodum bene et fideliter habeatis. Datum Barchinone, XII kalendas Aprilis, anno Domini M° CC° LX° quarto.

174

1265, agost,04.

Comanda que Berenguer Mallol rep de Bernat de Font i Joan per portar amb la nau de Ramon Marqués 200 besants i dos armadures Barbaria.

ACB 1-6-517.

Ed. Madurell Marimón; García Sanz, *Comandas comerciales*, pp. 164-5.

Sit omnibus notum, quod ego Berengarius Mayolli concedo et recognosco vobis Bernardo de Fontibus et Johanni Nomini Dei et vestris, me in vestra comanda recepisse, in presenti viatico quod facio ad partes ultramarinas in navi Raimundi Marcheti et sociorum, vel in quocunque loco dicta navis portum faciat causa mercandi, centum quadraginta et unam libras monete Barchinone de teerno, implicatas in duabus balis de pannis Ilerde, et in duabus flaciatis, et in sex faxiis de amenlonis, ponderantibus viginti quintalia et viginta unam libram et in una balal de Xalonis in qua sunt sex pecie et in uno barrecano et in una pecia de saya de Arracio, et in duabus flaciatis. Que omnia, renunciando excepcioni rerum non receptarum, illuc promitto vendere bona fide et precium implicare, sicut melius videam et cognoscam, in utilibus implicamentis. Et ipsa implicamenta, lucrum et capitale, sicut Deus ea salvaverit, convenio in vestrum vestrorumque posse reducere, facto dicto viatico. De lucro vero quod Deus in hac comanda dederit, deducto prius vestro capitali, habeam ego quartam partem et vos tres partes cum vestro capitali. Quam comandam possim mecum portare in quocunque loco ire velim causa mercandi et mecum afferre in quacunque navi veniam. Set hec comanda maneat ubique ad tuum redegum et fortunam, Et pro predictis omnibus, obligo vobis et vestris me et omnia bona mea mobilia et immobilia. Actum est hoc nonas augusti anno Domini MCCLX quinto. Signum Berengarii Mayolli, qui hec laudo et firmo. Testes huius rei sunt Ferrarius Folcheti et Berengarius Lupeti. Signum Petri de Cardona, notarii publici Barchinone, qui hec scribi fecit et clausit die et anno quo supra.

1265, desembre, 31.

Guillem Bartomeu reconeix un pagament d'una quantitat rebuda a Tunis per portar-la a Barcelona.

ACB 1-6-2129.

Ed. Sayous, *Els mètodes comercials*, pp. 159-60.

Sit omnibus notum quod ego Guillelmus Bartholomei confiteor et recognosco uobis Raymundo de Nogaria quod uenistis mecum ad rectum et legale comptum super illis triginta duplicibus uri miriis quas procuratorio nomine meo recepistis a Guillermo et Berengario de Vilardello fratribus apud Tunicium, qui eas michi debebant cum publico instrumento et super omnibus aliis debitis quae michi debuistis usque in hunc presentem diem aliqua causa vel ratione; et facto computo satisfacistis inde bene et plenarie ad mei voluntatem et mandatum renunciando exceptioni non numerate peccunie et satisfaccionis non recepte et doli. Facio tibi et vestris de omnibus predictis et singulis finem et pactum de non petendo, sicut melius dici et intelligi potest, ad uestrum uestrorumpe salumanetum et nonum intellectum sic quod numquam uos uel uestri possitis a me uel meis super predictis uel aliquo predictorum requiri, demandari uel in causam trahi aut in aliquo conueniri; ego enim impono michi et meis perpetuum scilencium in premissis. Actum est hoc II kalendas ianuari, anno domini millessimo CCLX quinto.

Testes huius rei sunt Guillelmus de Blanis, Berengarius de Rivosicco, Guillelmus de Ribafort et Ferrarius Barcelonis. Signum Guillelmi Bartholomei. Signum Petri Marchessi publici Barchinone notarii qui hec scribi fecit et clausit, die et anno quo supra.

1266, agost, 16.

Jaume I eximeix de pagament alguns tributs a la ciutat de Barcelona com a compensació per haver armat dues galeres.

AMB, Libre verd, fol. 228; AMB, Libre vermell, fol. 101; AMB, Cod. Ant., fol. 135.

Ed. Huici Miranda; Cabanes Pecourt, *Documentos Jaime I de Aragón*, vol V p. 203.

Noverint universi quod nos Iacobus, Dei gracia rex Aragonum, Maioricarum et Valencie, comes Barchinone et Urgeli et dominus Montispesulani, ex certa sciencia damus et concedimus plena licenciam et potestatem consiliariis et probis hominibus Barchinone, presentibus et futuris, quod ipsi auctoritate nostra ponant et eligant singulis annis consules, secundum voluntatem dictorum consiliariorum et procerum in navibus et lignis ad partes ultramarinas navigantibus. Qui consules habeant plenam iurisdictionem ordinandi, gubernandi, compellendi, ministrandi, puniendi et omnia alia faciendi super omnes personas de terris nostris ad ipsas partes ultramarinas navigantes et in ipsa terra residenciam facientes et super omnes naves et alia ligna de terris nostris illuc navigancia sive portum faciencia et super res earumdem personarum, qui illuc fuerint, tam in terra quam in mari, sicut habent in illis partibus consules de aliis provinciis ibi positi seu constituti super personas et navigia et alias res hominum earum provinciarum. Volumus, eciam, quod si predicti consules vel aliquis eorum noluerint in ipsis partibus exivernare sive moram facere, possint ipsi ibidem eligere et ponere alios consules, qui eandem iurisdictionem et posse habeant in predicta terra et mari et personis et rebus, quam concessimus predictis consilibus electis per consiliarios et probos homines Barchinone. Possint, eciam, predicti consules a consiliariis et probis hominibus electi imponere et ponere penam predictam aliis, quos ipsi electi eligent, sub qua pea teneantur recipere dictum consulatum et tenere et regere ipsum usque in fine temporis, quod eis ab ipsis electoribus ad dictum regimen fuerit prefinitum. Item, damus plenum posse et iurisdictionem predictis consiliariis et probis hominibus Barchinone puniendi, secundum eorum arbitrium, consules supradictos ab eis electos et illos eciam, quos ipsi consules elegerint, si deliquerint quoquomodo. Volumus, eciam, et constituimus quod predicti consules electi per consiliarios et probos homines Barchinone iurent, tempore eleccionis, in posse eorum, ad sancta Dei evangelia, quod in predicto consulnt se bene et fideliter

habeant ad honorem et fidelitatem nostri et successorum nostrorum et ad commodum et utilitatem civitatis et habitacium Barchinone et omnium hominum Catalonie bona fide, et hoc idem iurent in posse dictorum consulum alii consules, qui ab ipsis consulibus fuerint constituti. Hanc, autem, concessionem sive privilegium presents vobis damus et concedimus, quandiu nobis placuerit duratura. Datum Barchinone, XVII kalendas septembris, anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo sexto.

177

1266, agost, 18.

Pagament d'un deute de Jaume I envers Ramon Ricard, cònsol reial a Tunis.

ACA, C., reg. 14, fol. 83.

Ed. Dufourcq, *Vers la Méditerranée orientale et l'Afrique*, p. 62.

Recognoscimus et confitemur debere vobis R[aimundo] Ricardi et Romeo Gerardi, civibus Barchinone et vestris [...]gintas mille solidos Barchinone que [numerando] nobis [causa] mutui tradidistis, de quibus bene paccati sumus ad vountatem nostram. Renunciantes excepcioni predicte non recepte. Facimus inde vobis et vestris finem et pactum de non petendo. Quosquidem denarios assignamus habendos et percipiendos in illis sexaginta mille solidos que nunc ab universitate homines Barchinone habemus et habere debemus [immototens] in omnia nostra fide ac etiam legilitate quod in predictis denariis aliquid non tangemus nec tangi faciemus aut permitemus ab aliquo vel aliquibus [donec] de predictis triginta mille solidos sitis vos et vestris integre et plenarie ~~satisfaeti~~ persoluti, mandantes consiliariis Barchinone quod de dicta quantitate sexaginta mille solidos vobis [...] donent et solvint denarios antedictos non expectato alio nostro mandamento. Mandantes eis in super quod si forte [ei] ignorancie vel scienter mandantum aliquod contra hoc de cetero faceremus alli non obediant, imno penitus predicta compleant et attendant. Datum Barchinona XV° kalendas septembris anno Domini M^o CC^o LX° sexto.

1266, setembre, 15.

Contracte de noliejament entre Bernat Ferrer i Pere Bonfill i Pere Janer.

ACB 1-6-39.

Ed. García Sanz, *Història de la marina catalana*, p. 176.

Sit omnibus notum quod ego Bernardus Ferrarii civis Maiorice convenio et promittoet firmiter teneor per firmam stipulacionem et pactum spressum vobis Petro Bonifilii et Petro Januarii civibus Barchinone quod in presenti viatico quod nunc facturi estis, Domino concedente cum ligno meo vocato Sancto Angelo de portu Tunicii apud Barchinonam portabo pro vobis et ad opus vestri in dicto ligno meo bene exarciato, parato et amarinato cum octo marinariis et uno serviciali tot quintaratas mercium, scilicet coriorum bovum, buchirum vel cera sive de cumino quot et quantas in dicto ligno meo miterere volueritis, vos vero dando inde michi pro quolibet quintale quinque milareses argenti fini iustique pensi sicut cadit de ferro. Promittens vos expectare et esse me expeditum a Tunicio per totum mensem septembris in quo nunc sumus. Promitto etiam vobis quod non possim intrare in aliquo portu ultra vestri voluntatem. Quod nauleum supradictum solvatis mihi antequam a Tunicio recedamus ad meam voluntatem et mandatum intelligatur tamen quod possim nauliejare et portare us que ad XV personas tantum et sic omnia supradicta vobis attendere et observare promito. Promitens etiam vobis quod de predictis non me extraham nec extrahi aliquo modo permitam, immo vos et merces vestras promito procurare, manutenere et deffendere contra omnes personas toto posse meo. Et nisi predicta vobis adimpleverim, promitto dare pro pena centum bisancios argenti fini iustique pensi, qua pena detur domino regi Aragonie. Obligans inde vobis et vestri propter hec me et omnia bona mea mobilia et immobilia, habita et habenda ubique in quibus magis et melius accipere volueritis sine vestro dampno. Renuncians quantum ad hec ex certa sciencia omni iuri, rationi et consuetudini contra hec repugnantibus. Ad hec nos Petrus Bonifilii et Petrus Januarii convenimus et promittimus tibi dicto Bernardo Ferrarii solvere et deliberare tibi et tuis et cui volueris dictum nauleum pro omnibus mercibus quibus in dicto ligno tuo mitemus vel miti faciemus ad tuam voluntatem et mandatum antequam ad tuam voluntatem et mandatum antequam a Tunicio recedamus et omnia alia a nobis tibi etendenda atendere et complere. Et nisi predicta tibi adimpleverimus, promittimus dare et solvere pro pena centum bisancios argenti fini iustique pensi, qua pena detur domino regi Aragonie. Obligantes inde tibi et tuis propter

hec omnia bona nostra mobilia et immobilia, habita et habenda ubique, in quibus magis et melius accipere volueris sine tuo dampno. Renunciantes quantum ad hec ex certa sciencia omni iuri, rationi et consuetudini contra hec repugnantibus.

Actum es hoc in Tunicio. XVII kalendis octibris anno Domini MCCLX secto.

Signum Bernardi Ferrarii. Signum Petri Bonifilii. Signum Petri Januarii, nos qui predicta laudamus et firmamus. Testes Huius rei sunt Michael de Pontarro et Brandicius civis Barchinone. Signum Bartholomei Vaschonis, notarii publici Barchinone et Tunici, qui hec scripsit et clausit die et anno prefixis.

179

1266, desembre, s.d.

Contracte d'arrendament de l'alfòndec de Tunis a Berenguer de Reguers per un període de 5 anys.

ACA, C., reg. 15, fol. 43-3.

Ed. Dufourcq, *Les consulats de Tunis et de Bougie*, p. 471.

Per nos et nostros vendimus stabilimus damus et concedimus [...] vobis Berengario de Regerio et vestris et cui volueris a proximo [...] feste Sancti Michaelis septembris usque ad V annos primos venturos et continue completos totum alfundicum nostrum quod habemus apud Tunicium et omnes redditus, exitus proventus ipsius alfondici et consulatum et omnes butigas a celo usque in abissum et scribanias notarii videlicet et duane et en tabernam ipsius alfondici et omnia alia jura nostra ad predictum pertinencia fundicium et pertinere debencia prout melius et plenius illi qui hactenus supradictam a nobis emerunt consueverit percipere et habere, predictum autem omnia vendimus, stabilimus et locamus vobis precio quingentorum bisanciorum argenti fini et recti ponderis quolibet anno persolvendorum in [...] unius cuiusque anni si vero predicta que vobis vendimus plus modo valent vel imposterum valebunt precio supradicto totum illud quarumcumque fuerit vobis et [vestri] ex [maxima] liberalitate nostra remittimus et donamus, volentes et concedentes vobis quod possitis predictum alfundicum, consulatum, scribanias et tabernam vendere et locare cuicumque et quibuscumque volueritis libere et sine aliquo impedimento nostro, promittentes..... faciemus vos vel illum ad illos cui vel.... vendideritis vel locaveritis [...]

1266, desembre, 16.

Jaume I confirma en el càrrec de cònsol de l'alfòndec de Tunis a Berenguer de Reguers.

ACA, C., reg. 14, fol. 84.

Ed. Miret i Sans, *Itinierari de Jaume I*, p. 392.

Recognoscimus et confitemur que vos Berengario de Regueriis deditis et solvistis nobis de eo quod nobis debebatis dare vendicionis alfundici nostri Tunicii et jurium suorum quod vobis ad quinque annos vendidimus octingentos bisancios pro precio [...] anni [...] sexaginta libras barchinone quas dedistis a solvistis pro nobis et mandato nostro Petro Bufil, cive barchinone, cui ipsos debebamus et qui de predictis bisanciis et denariis a vobis bene pacatus sumus, renunciantes excepcioni peccunie non recepte et facimus vobis finem et pactum de non petendo. Est [causa earum] quod ultra predictam suman est de precio dictorum quinque annorum jam nobis satisfactionem de dubous annis de quibus [quitastis] predicti que nobis vendimus a Raimundo Arnaldi cum ipsa vendideramus ad duos annos exceptis [tamen] quadringentos bisanciis qui de precio ipsorum duorum annorum adhuc nobis restant ad solvendum. Datum in Montipesulano XVI° kalendas Ianuarii anno Domini M^o CC^o LX° sexto.

1267, setembre, 28.

Llorenç Ot i Pere Pascasi obtenen el càrrec de cònsol del consolat de Tunis juntament amb els rèdits del consolat, de la duana, les botigues, les escrivanies, forn i taverna de l'alfòndec.

ACA, C., reg. 15, fol. 66-1v.

Cit. Dufourcq, *Les consulats de Tunis et de Bougie*, p. 471.

Per nos et nostros vendimus, stabilimus et concedimus ac damus tibi Laurencio Oton [et] P. Paschasi Raimundo de Mercadello, Berengario Dez [...], Raimundo Jacobi⁷³⁵ et vestris vel cui volueritis [de] isto festo santi michaelis septembris usque ad quinque annos primos venturos et continue completos totum alfondicum nostrum quod habemus apud Tunicium et omnes redditus, exitus et proventus ipsius alfundici et consulatus et omnes botigas a

⁷³⁵ *Segueix* Raimundo de Mercadello, Berengario Dez [...], Raimundo Jacobi *ratllat*.

celo in abissum et scribanias notarii, uidelicet et duane et tabernam ipsius alfondici et furnum et omnia alia jura nostra ad predictum alfondicum et consulatum pertinencia et pertinere debencia prout melius et plenius illi qui hactenus supradicta a nobis emerunt consueverunt ea tenere percipere et habere,· predicta autem omnia vendimus, stabilimus et locamus vobis precio videlicet quingentorum bisanciorum argenti fini et recti ponderis quolibet anno persolvendorum in principio uniuscuiusque anni. Et si uero predicta que vobis vendimus, stabilimus et locamus plus modo valent vel in posterun valebunt precio ante dicto totum illud quatumqumque fuerit vobis et vestris ex mera liberalitate nostra remittimus et donamus volentes et concedentes vobis quod possitis predictum alfundicum consulatum, scribanias, tabernam et furnum vendere et locare cuicumque et quibuscumque volueritis libere et sine alicuius impedimento, promittentes vobis bona fide quod faciemus vos seu illum vel illos cui vel quibus predicta vendideritis vel locaveritis omnia supradicta et singula habere, tenere et percipere pacifice et quiete, et quod contra predictam vendicionem et stabilimentum non veniemus nec aliquem faciemus venire aut promitemus per totum spacium termini ante dicti. Et si forte infra dictum tempus aliquam donationem vel stabilimentum alicui vel aliquibus modo aliquo faceremus illud nullam habeat firmitatem ·Immo uolumus quod dictum alfondicum cum omnibus supradictis habeatis teneatis et possideatis per totum dictum tempus ut superius est expressum. Non obstante vendicione seu stabilimento quod de predictis feceramus Berengario de Regerris cum nostro publico instrumento. Quoniam nos dictam vendicionem et stabilimentum de certa sciencia revocamus eo quia volumus quod vos satisfaciatis eidem Berengario ·pro nobis de precio quod nobis dare debetis vostre dicte racione dicte vendicionis ut est dictum. In toto eo quod ipse nobis et pro nobis dedit et persoluit racione vendicionis quam ei de dicto alfondico ut est dictum feceramus et de missionibus etiam quas fecit racione dicte venditionis a nobis sibi facte deducto tamem inde primo precio unius anni per quem ipse tenuit alfondicum ante dictum. Datum Tirasone IIII° kalendas . octobris anno domini millesimo · CC LX Septimo.

1267, desembre, 17.

Guillem Galceran es nomenat alcaid de Tremissèn.

ACA, C., reg. 15, fol. 74.

Ed. Giménez, Soler, *Caballeros españoles en África y africanos en España*, Revue Hispanique, núm.15, pp. 303-304.

Damus et concedimus vobis dilecto nostro Guillelmo Gaucerandi presentem missatgeriam de Tirimçe. Ita quod vos sitis nuncios dicte missatgerie et non aliquis alius. Dantes etiam et concedentes vobis alcaydiam eiusdem loci. Ita quod vos sitis alcaydus omnium xpianorum tam militum quan aliorum qui vobiscum apud Tirimçe ibunt vel iam sunt seu de cetero fuerint ibidem. Et quod ipsam alcaydiam habeatis et tenearis, eiusdem alcaydie officium exercendo in omnibus sicut alii alcaydi hactenus habuerunt melius et tenuerunt et percipiatis indw jura alii alcaydi inde consueverunt percipere et habere. Mandantes universis hominibus tam militibus quam aliis in partibus de Tirimçe constitutis vel constituendis tam nostri dominii quam alterius quod vobis tamquam alcaydo nostro obediant in omnibus et attendant. Data Cesarauguste XVI k januarii anno Domini millesimo CCLX septimo.

1268, febrer, 04.

Enviament de Ferran de Queralt com a ambaixador a Tunis.

ACA, C., reg. 15, fol. 79.

Ed. Huici Miranda; Cabanes Pecourt, *Documentos Jaime I de Aragón*, vol V p. 242.

Damus et concedimus vobis F. de Queralto presentem missageriam Tunicii, ita quod vos sitis nuncio noster apud Regem Tunicii in presenti missageria et... aliquis alius, promittentes vobis quod dictam missatgeriam.. volumus quod statim... res ad dictam missatgeriam faciendam. Datum Denie II nonas februarii anno... (M. CC. LX. septimo)

1268, febrer, 04.

Permís a F. de Queralt per portar mercaderies a Tunis tot i la prohibició.

ACA, C., reg. 15, fol. 79.

Ed. Huici Miranda; Cabanes Pecourt, *Documentos Jaime I de Aragón*, vol V p. 242.

Concedimus vobis, F. de Queralt, quod, non obstante prohibicione per nos facta, ne aliquis de terra nostra cum mercibus apud Tunicium transfretaret, possitis cum navi vestra ire apud Tunicium cum rebus et mercibus vestris et portare in ipsa navi mercatores eciam, quoscumque volueritis, cum rebus et mercibus eorum libere et absque alicuius impedimento, quoniam in hoc vobis gratiam facimus specialem. Datum Denie, II nonas februari, anno Domini M. CC. LX. septimo.

1268, maig, 22.

Comanda donada per Jaume Ferran a Pere de Trípol per dur a Barbaria amb la nau de Pere Salembé i socis. La comanda és de 7,5 lliures de Barcelona. El lucre de l'empresa es repartirà al quart diner.

ACB 1-6-2589.

Ed. Madurell Marimón; García Sanz, *Comandas Comerciales*, pp. 168-9.

Sit omnibus notum, quod ego Petrus de Tripol concedo et recognosco tibi Jacobo Ferrandi et tuis me in tua comanda recepisse, in presenti viatico quod facio ad partes Barberie in navi Petri Salembé et sociorum, vel in quocumque loco dicta navis portum faciat causa mercandi, septem libras et mediam monete Barchinone de teerno, implicatas in quindecim massemutinis auri duplicibus redemptis. Quas massemutinas duplices, renunciando exceptioni pecunie non numerate, illuc promitto implicare bona fide, sicut melius videam et cognoscam, in utilibus implicamentis, et ipsa implicamenta, lucrum et capitale, sicut Deus ea salvaverit, convenio in tuum tuorumque posse reducere, facto dicto viatico. De lucro vero quod Deus in hac comanda dederit, deducto prius tuo capitali, habeam ego quartam partem et tu tres partes cum tuo capitali. Quam comandam possim mecum portare per mare et terram in quibuscumque partibus ire velim causa mercandi et tibi transmittere in omni navi vel ligno venientibus ad partes Barchinone. Set hec comanda

maneat ubique ad tuum redegum et fortunam. Et pro hiis omnibus complendis, obligo tibi et tuis me et omnia bona mea mobilia et immobilia.

Actum est hoc XI kalendas junii anno Domini MCCLX octavo. Signum Petri de Tripol predicti, qui predicta omnia laudo et firmo. Testes huius rei sunt Guillelmus Aimerici et Berengarius de Arteriis. Signum Petri de Cardona, notarii publici Barchinone, qui hec scribi fecit et clausit die et anno quo supra.

186

1268, juny, 07.

Comanda donada per Jaume Ferran a Pere de Trípol per dur a Barbaria amb la nau de Pere Salembe. La comanda està formada per 80 masmudines que portarà a Barbaria. El lucre obtingut es repartirà al quart diner.

ACB 1-6-2087.

Ed. Madurell Marimón; García Sanz, *Comandas Comerciales*, p. 169.

Sit omnibus notum, quod ego Petrus de Tripol concedo et recognosco tibi Jacobo Ferrandi et tuis, me in tua comanda recepisse et de societate tue tabule, in presenti viatico quod facio ad partes Barberie in navi Petri Salenbe et sociorum, vel in quocumque loco dicta navis portum faciat causa mercandi, octuaginta massemutinas duplices rexedias bonas in auro et recti pensi, que constant quadraginta libre monete Barchinone de terno. Quas massemutinas duplices, renunciando excepcioni peccunie non numerate, illuc promitto implicare bona fide, sicut melius videam et cognoscam, in utilibus implicamentis, et ipsa implicamenta, lucrum et capitale, sicut Deus ea salvaverit, convenio in tuum tuorumque posse reducere, facto dicto viatico. De lucro vero quod Deus in hac comanda dederit, deducto prius tuo capitali, habeam ego quartam partem et tu tres partes cum tuo capitali. Quam comandam possim mecum portare per mare et terram in quibuscumque partibus ire velim causa mercandi et tibi transmittere in omni navi vel ligno venienti ad partes Barchinone. Set hec comanda meneat ubique ad tuum redegum et fortunam. Et pro hiis omnibus complendis, obligo tibi et tuis me et omnia bona mea mobilia et immobilia.

Actum est hoc VII idus junii anno Domini MCCLX octavo.

Signum Petri de Tripol predicti, qui predicta laudo et firmo. Testes huius rei sunt Ferrarius Paleti et Raimundus Bucharii. Signum Petri de Cardona, notarii publici Barchinone, qui hec scribi fecit et clausit die et anno quo supra.

1269, maig,01.

Guillem Rafart rep en comanda de Jaume Ferran, 67 lliures i 11 sous de Barcelona implicats en diverses mercaderies per dur a Tunis. El lucre de l'empresa es repartirà al quart diner.

ACB 1-6-1952.

Ed. Madurell Marimón; García Sanz, *Comandas comerciales*, p. 170.

Sit omnibus notum, quod ego Guillelmus Rafardi concedo et recognosco tibi Jacobo Ferrandi, quod porto in tua comanda, in presenti viatico quod facio ad Tunicium in ligno Arnaldi Geraldi et sociorum, vel ubicunque ipsum lignum fecerit portum causa mercandi, sexaginta et septem libras et undecim solidos barchinonensium de terno, implicatas in triginta et quatuor libris et septem unciis et media de seda yuria, et in sexaginta et novem cannis stamforti de Arracio, et in tresdecim cannis canevasi, et in quadraginta pellibus de erminis. Super quibus omnibus renuncio excepcioni rerum non ponderatarum et non numeratarum et non receptarum et doli, promittens hanc comandam illic vendere, sicut melius potero bona fide, et precium quod inde habuero implicare ibidem in cera, et si non invenero ceram, in buquinis et corris bovum, medium per medium. Atque ipsa implicamente, capitale scilicet et lucrum, promito reducere in posse tuum vel tuorum, dicto viatico facto, sicut Deus ea salvaverit. Ita vero quod ego habeam de lucro quod Deus in hac comanda dederit quartam partem et tu habeas residuas tres partes ipsius lucri cum tuo dicto capitali. Possim autem hanc comandam tibi aportare et transmittere quacunque navi vel ligno venientibus ad partes Barchinone. Set comanda ipsa eat, maneat et redeat ad tuum redegum et fortunam. Et pro hiis omnibus firmiter et legaliter sub dicta forma complendis, attendendis et observandis, obligo tibi et tuis me et omnia bona mea mobilia et immobilia.

Actum est hoc kalendas madii anno Domini MCCLX nono. Signum Guillelmi Rafardi predicti, qui hec omnia laudo et firmo. Testes huius rei sunt Bernardus de Arteriis et Guillelmus de Oris. Signum Guillelmi de Boscho, publici Barchinone notarii, qui hec scribi fecit et clausit die et anno prefixis.

1270, març, 12.

Jaume Guitard i Romeu de Pou reconeixen tenir una comanda, formada per 25 lliures de Barcelona implicades en mercaderies diverses, de mà de Pere de Malla per dur a Barbaria. El lucre de l'empresa es repartirà al quart diner.

ACB 1-6-199.

Ed. Madurell Marimón; García Sanz, *Comandas comerciales*, pp. 171-2.

Sit omnibus notum, quod nos Jacobus Gitardi et Romeus de Puteo confitemur et recognoscimus tibi Petro de Medalia, pellipario, et tuis, nos in tua comanda recepisse in presenti viatico quod facimus ad partes Barverie in barca nostra et sociorum, in quocumque loco dicta barca portum faciat causa mercandi, viginti et quinque libras monete Barchinone de terno, super quibus renunciamus excepcioni peccunie non numerate, et sunt implicate in media parte comunis quod nobiscum portamus in barca et viatico supradicto, quod est de telis, lacha, vino, bisanciis et aliis rebus. Et constat dictum comune decem et novem milia solidos dicte monete. Et sic est divisum in decem et novem partibus. Promittentes merces dicti comunis illuc vendere bona fide et precium implicare, sicut melius videamus et cognoscamus, in utilibus implicamentis; et quod te continget de dictis implicamentis racione dicte medie partis, convenimus in tuum tuorum posse reducere, facto dicto viatico, sicut Deus ea salvaverit. De lucro vero quod Deus in hac comanda dederit, deducto prius tuo capitali, habeamus quartam partem et tu tres partes cum tuo capitali. Quam comandam possimus nobiscum portare ambo vel partem cum tuo capitali. Quam comandam possimus nobiscum portare ambo vel alter nostrum per mare et terram in quibuscumque partibus ire velimus causa mercandi et tibi transmittere totam vel partem in quacumque navi, ligno vel barca venienti ad partes Barchinone vel Maiorice. Intelligatur tamen quod in dictis partibus Barberie non possimus aliquid de dicto comuni dimittere sine nobis, quod si fecerimus, alter nostrum teneatur ibidem remanere. Set hec comanda maneat ubique ad tuum redegum et fortunam. Obligantes tibi et tuis propter hec uterque nostrum in solidum nos et omnia bona nostra.

Actum est IIII idus marcii anno Domini MCCLX nono. Signum Jacobi Gitardi. Signum Romei de Puteo predictorum, qui hec laudamus et firmamus. Testes huius rei sunt Guillelmus Lupeti et Bernardus de Ruvira. Signum Berengarii Lupeti, notarii publici Barchinone, qui hec scribi fecit et clausit die et anno quo supra.

1270, març, 15.

Sancho Díez compra teles a Quadres i Roqueta, mercaders de l'alfòndec de Tunis.

ACB 1-6-2109.

Ed. Batlle, *Noticias sobre la milicia*, p. 137.

Sit omnibus notum quod ego Sancius Diez, de Sancto Stephano de Gormas, scutifer familie Beotumen (sic), confiteor et in veritate recognosco et me debere vobis Bertrando de Quadris et Petro de Rocheto vestris et cui volueritis tri-ginta bisanzios argenti fini iustique pensi, pro pannis a vobis iusto precio emi, habui et recipe, quos renunciando excepcione pannorum non receptorum et peccunie non numerate et non recepte, convenio et promito solvere vobis et vestris aut omni homini pro vestris bonis petenti in prima paga scutiferorum cum pagis et sine pagis, sine dilatione aliqua et excusatione et absque omni vestro dampno et missione. Et dono inde vobis et vestris fideiussorem Johannem Martiniz Navarro, dum tamen fuerit alchaidus familie de Tripol, qui mecum et sine me teneatur vobis et vestris solvere dictum debitum in predicto termino vel de inde que ora volueritis. Et nisi ego dictus Sancius Diez vobis et vestris in predicto termino predicta non adimplevirim quod remanean inde tanquam traditor et baudator sic quod non possim me inde deffendere nec excudare cum meis armis vel alienis nec aliquo inginio in curia nec ectra curiam. Obligantes inde vobis et vestris propter hec specialiter equum et loricas et omne aliud arnesium mei dicti Sancii Diez et generaliter omnia alia bona mea mobilia et immobilia habita et habenda ubique, renunciantes quantum ad hec ex certa sicneica nove constitucioni et beneficio dividende actionis, et ego dictus fideiussor Epistole divi Adriani et legi illi que cavetur quod prius conveniatur principali quan fideiussor. Iurans ego dictus Sancius Diez per Deum et eius Sancta quator evangelia manibus meis corporaliter tacta predicta atendere et complere. Actum est hoc in Tunicio, nonas marcii anno Domini MCCLX nono.

Signum Sancii Diez predicti iurantis. Signum Johannis Martiniz Navarro, qui predicta laudamus et firmamus.

Testes huius rei sunt Blaschus Perez d'Assa et Raimundus Urgellensis. Signum Bartholomei Vaschonis, notarii publice Barchinone, qui hoc scripsit et clausit.

1270, maig, 02.

Pere Remei i Berenguer de Sarrià reconeixen tenir una comanda, formada per 25 lliures de Barcelona, de mà de Jaume Ferran per portar a Sicília o Tunis. El lucre de l'empresa es repartirà al quart diner.

ACB 1-6-2125.

Ed. Madurell Marimón; García Sanz, *Comandas comerciales*, pp. 172-3.

Sit omnibus notum, quod nos Petrus Remerii et Berengarius de Serriano confitemur et recognoscimus tibi Jacobo Ferrandi et tuis, nos in tua comanda recepisse de societate tue tabule, in presenti viatico quod facimus ad partes Sicilie vel Tunicii in ligno nostro et sociorum, in quocumque loco dictum lignum portum faciat causa mercandi, viginti et quinque libras monete Barchinone de terno, super quibus renunciamus excepcioni peccunie non numerate, et sunt implicate in media parte comunis quod nobiscum portamus in ligno et viatico supradicto, quod est de frumento et de dicto ligno. Et constat dictum comune decem milia et quingentos solidos dicte monete et sic est divisum in decem partibus et media. Promittentes merces dicti comunis illuc vendere bona fide et precium implicare, sicut melius videamus et cognoscamus, in utilitibus implicamentis; et quod te continget de dictis implicamentis racione dicte medie partis, convenimus in tuum tuorumque posse reducere, facto dicto viatico, sicut Deus ea salvaverit. De lucro vero quod Deus in hac comanda dederit, deducto prius tuos capitali, habeamus quartam partem et tu tres partes cum tuo capitali. Quam comandam possimus nobiscum portare ambo vel alter nostrum per mare et terram in quibuscumque partibus ire velimus causa mercandi et tibi transmittere in quacumque navi vel ligno venienti ad partes Barchinone, simul cum uno ex nobis. Set hec comanda maneat ubique ad tuum redegum et fortunam. Obligantes tibi et tuis propter hec uterque nostrum in solidum nos et omnia bona nostra mobilia et immobilia. Actum est hoc VI nonas madii anno Domini MCCLXX Signum Petri Remerii. Signum Berengarii de Serriano predictorum, qui hec laudamus et firmamus. Testes huius rei sunt Bernardus Marchessii et Guillelmus Juliani. Signum Berengarii Lupeti, notarii publici Barchinone, qui hec scribi fecit et clausit, die et anno quo supra.

1271, maig, 08.

Pere de Sarrià i Guillem de Sant Feliu reben una comanda, formada per 25 lliures de Barcelona implicades en mercaderies diverses, de mà de Jaume Ferran per portar a Barbaria. El lucre de l'empresa es repartirà al quart diner.

ACB 1-6-2920.

Ed. Madurell Marimón; García Sanz, *Comandas comerciales*, pp.174-5.

Sit omnibus notum, quod nos Petrus de Serriano et Guillelmus de Sancto Felicio, filius Guillelmi de Sancto Felicio, confitemur et recognoscimus tibi Jacobo Ferrandi et tuis, nos in tua comanda recepisse de societate tue tabule in presenti viatico quod facimud ad partes Barberie in ligno nostro et sociorum, vel in quocumque loco dictum lignum portum faciat causa mercandi, viginti et quinque libras monete Barchinone de terno, implicatas in media parte comunis quod nobiscum portamus in dicto ligno, quod est de telis, lacha, oleo, panno lineo et aliis rebus. Et constat dictum comune sexdecim milia et ducentos quinquaginta solidos dicte monete, et sic est divisum in sexdecim partibus et quarta. Unde nos, renunciantes excepcioni peccunie non numerate, pormitimus dictum comune illuc vendere bona fide, et precium implicare, sicut melius videamus et cognoscamus, in utilibus (in) implicamentis; et quod te continget de dictis implicamentis racione dicte medie partis, convenimus in tuum tuorumque posse reducere, facto dicto viatico, sicut Deus ea salvaverit. De lucro vero quod Deus in hac comanda dederit, deducto prius tuo capitali, habeamus nos quartam partem et tu tres partes cum tuo capitali. Quam comandam possimus nobiscum portare per mare et terram in quibuscumque partibus ire velimus in dicto viatico causa mercandi et tibi transmittere in quacumque navi, ligno vel barca venienti ad partes Barchinone. Set hec comanda maneat ubique ad tuum redegum et fortunam. Et pro hiis omnibus complendis, obligamus tibi et tuis uterque nostrum in solidum nos et omnia bona nostra mobilia et immobilia. Actum est hoc VIII idus madii anno Domini MCC septuagesimo primo. Signum Petri de Serriano. Signum Guillelmi de Sancto Felicio predictorum, qui hec laudamus et firmamus. Testes huius rei sunt Bernardus Bovis et Johannes Seyerii. Signum Berengarii Lupeti, notarii publici Barchinone, qui hec scribi fecit et clausit die et anno quo supra.

1271, maig, 11.

Berenguer de Sarrià i Pere Remer reconeixen tenir una comanda de mà de Guillem de Banyeres per portar en el viatge que faran a Barbaria. La comanda consta de 25 lliures de Barcelona implicades en mercaderies diverses. El lucre de l'empresa es repartirà al quart diner.

ACB 1-6-2102.

Ed. Madurell Marimón; García Sanz, *Comandas comerciales*, p. 175.

Sit omnibus notum, quod nos Berengarius de Serriano et Petrus Remer confitemur et recognoscimus tibi Guillelmo de Bagnariis et tuis, nos in tua comanda recepisse, in presenti viatico quod viatico quod facimus ad partes Barberie in ligno nostro et sociorum, in quocumque loco dictum lignum portum faciat causa mercandi, viginti et quinque libras monete Barchinone de terno, implicatas in media parte comunis, quod nobiscum portamus in dicto ligno, quod est de telis, lacha, oleo, panno lineo et aliis rebus. Et constat dictum comune cum dicto ligno mille et septuaginta octo libras et mediam dicte monete. Unde nos, renunciantes excepcioni peccunie non numerate, promittimus dictum comune illuc vendere bona fide, et precium implicare, sicut melius videamus et cognoscamus in utilibus implicamentis; et quod te continget de dictis implicamentis ratione dicte medie partis, convenimus in tuum tuorumque posse reducere, facto dicto viatico, sicut Deus ea salvaverit. De lucro vero quod Deus in hac comanda dederit, deducto prius tuo capitali, habeamus nos quartam partem et tu tres partes cum tuo capitali. Quam comandam possimus nobiscum portare per mare et terram ubicumque ire velimus in dicto viatico causa mercandi et tibi transmittere in quacumque navi, ligno vel barca venienti ad partes Barchinone. Set hec comanda maneat ubique ad tuum redegum et fortunam. Et pro hiis omnibus bene et legaliter sic complendis et attendendis, obligamus tibi et tuis quisque nostrum in solidum nos et omnia bona nostra mobilia et immobilia. Actum est hoc V idus madii anno Domini MCC septuagesimo primo. Signum Berengarii de Serriano. Signum Petri Remerii predictorum, qui hec laudamus et firmamus. Testes huius rei sunt Ulrigus de Voltagio et Bernardus de Modiliano. Signum Berengarii Lupeti, notarii publici Barchinone. qui hec scribi fecit et clausit, cum litteris rasis et emendatis in linea VI ubi dicitur unde, die et anno quo supra.

1271, maig, 11.

Berenguer de Sarrià i Pere Remei reben una comanda de 50 lliures de Barcelona, en forma de mercaderies diverses, de part de Bernat Peretallada per portar en el viatge que faran a Barbaria. El lucre de l'empresa es repartirà al quart diner.

ACB 1-6-31.

Ed. Madurell Marimón; García Sanz, *Comandas comerciales*, p. 176.

Sit omnibus notum, quod nos Berengarius de Serriano et Petrus Remerii confitemur et recognoscimus vobis Bernardo de Fontibus et Bernardo de Petra Talata et vestris, nos in vestra comanda recepisse, in presenti viatico quod facimus ad partes Barberie in ligno nostro et sociorum, in quocumque loco dictum lignum portum faciat causa mercandi, quinquaginta libras monete Barchinone de terno, implicatas in una parte comunis quod nobiscum portamus in dicto ligno, quod est de telis, lacha, oleo, panno lineo et aliis rebus. Et constat dictum comune cum dicto ligno mille et setptuaginta octo libras et mediam dicte monete. Unde nos, renunciantes excepcioni peccunie non numerate, promittimus dictum comune illuc vendere bona fide et precium implicare, sicut melius videamus et cognoscamus, in utilibus implicamentis; et quod vos continget de dictis implicamentis racione dicte vestre partis, convenimus in vestrum vestrorumque posse reducere, facto dicto viatico, sicut Deus ea salvaverit. De lucro vero quod Deus in hac comanda dederit, deducto prius vestro capitali, habeamus nos quartam partem et vos tres partes cum vestro capitali. Quam comandam possimus nobiscum portare per mare et terram in quibuscumque partibus ire velimus in dicto viatico causa mercandi, et vobis transmittere in quacumque navi, ligno vel barca venienti ad partes Barchinone. Set hec comanda maneat ubique ad vestrum redegum et fortunam. Et pro hiis omnibus complendis ac firmiter attendendis, obligamus vobis et vestris uterque nostrum in solidum nos et omnia bona nostra mobilia et inmobilia.

Actum est hoc V idus madii anno Domini MCC septuagesimo primo.

Signum Berengarii de Serriano. Signum Petri Remerii predictorum qui, hec laudamus et firmamus. Signum Berengarii Lupeti, notarii publici Barchinone, qui hec scribi fecit et clausit die et anno quo supra.

Setembre, 1271.

Pere d'Espluga rep en comanda de mà de Pere d'Om 12 lliures i 12 sous de Barcelona implicats en mercaderies diverses per portar a Bugia en el viatge que faran amb el vaixell de Maymoni de Ponteremio.

ACB 1-6-2902.

Ed. Madurell Marimón; García Sanz, *Comandas comerciales*, p. 177.

Sit omnibus notum, quod ego Petrus Spellunca, confiteor et recognosco tibi Petro de Ulmo et tuis, quod porto in tua comanda in presenti viatico quod facturus sum apud Bugiam in ligno Maymoni de Ponteremio, vel ubicumque dictum lignum portum fecerit causa mercandi, duodecim libras et duodecim solidos Barchinone de terno, que sunt emerciate in decem capitibus fustanorum, quorum tria capita sunt cum listis de cirico, et in una bala ciforum, in quibus renuncio excepcioni peccunie et emerciorum non receptorum et doli. Que emercia promito illuc vendere, sicut melius potero bona fide, et precium quod inde habuero ibidem fideliter implicare, sicut melius videam et cognoscam. Et ipsa implicamenta, capitale scilicet et lucrum, facto dicto viatico, prout Deus ea salvaverit, in tuum posse vel tuorum fideliter reducere. Ita tamen quod de omni lucro quod Deus ibi dederit, deducto prius tuo capitali. Set hec comanda eat, maneat ac redeat ubique ad voluntatem. Dei et tui redegum et fortunam. Et pro hiis complendis, obligo tibi et tuis omnia bona mea mobilia et immobilia, habita et habenda.

Actum est hoc V septembris anno Domini MCCLXX primo.

Signum Petri de Spelluncha, qui hec laudo et firmo. Testes huius rei sunt Petrus Sutor et Guillelmus Cellarii. Signum Bernardi de Cadireta, notarii publici Barchinone, qui hec scribi fecit et clausit die et anno prefixis.

1272, gener, 09.

Guerau Ferrer de Sant Gervasi i Simó de Riurmaiols reconeixen tenir de Pere de Ribalta una comanda de 25 lliures de Barcelona, en forma de mercaderies diverses, per portar en el viatge que faran a Dénia i Barbaria. El lucre es repartirà al quart diner.

ACB 1-6-254.

Ed. Madurell Marimón; García Sanz, *Comandas comerciales*, pp. 177-8.

Sit omnibus notum, quod nos Gueraldus Ferrarii de Sancto Gervesio et Simon de Ruimayoles, confitemur et recognoscimus tibi Petro de Ribalta, notario, et tuis, nos in tua comanda recepisse, in presenti viatico quod facimus apud Déniam et deinde ad partes Barberie in ligno nostri comunis, in quocumque loco dictum lignum portum faciat causa mercandi, viginti et quinque libras monete Barchinone de terno, implicatas in media parte comunis quod nobiscum portamus in dicto ligno, quod est de telis, lacha, duplis auri et aliis rebus. Et constat dictum comune septingentas octuaginta septem libras et mediam dicte monete, et sic est divisum in sexdecim partibus minus quarta. Unde nos, renunciantes excepcioni peccunie non numerate, promittimus dictum comune illuc vendere bona fide et precium implicare, sicut melius videamus et cognoscamus, in utilibus implicamentis; et quod te continget de dictis implicamentis ratione dicte medie partis, convenimus in tuum tuorumque posse reducere, facto dicto viatico, sicut Deus ea salvaverit. De lucro vero quod Deus in hac comanda dederit, deducto prius tuo capitali, habeamus nos quartam partem et tu tres partes cum tuo capitali. Quam comandam possimus nobiscum portare per mare et terram, ubicumque ire velimus in dicto viatico causa mercandi, et tibi transmittere in quacumque navi, ligno vel barca venienti ad partes Barchinone simul cum uno ex nobis. Set hec comanda maneat ubique ad tuum redegum et fortunam. Et pro hiis complendis ac firmiter attendendis, obligamus tibi et tuis uterque nostrum in solidum, nos et omnia bona nostra mobilia et immobilia.

Actum est hoc V idus januarii anno Domini MCCLXX primo.

Signum Geraldi Ferrarii. Signum Simonis de Riurmaiols, predictorum, qui hec laudamus et firmamus. Testes huius rei sunt Guillemus Cima de Mari et Petrus de Cumba. Signum Petri de Insula, barchinonensis canonici, III X kalendas aprilis. Signum Berengarii Lupeti, notarii publici Barchinone, qui hec scribi fecit et clausit die et anno quo supra.

1272, gener, 09.

Guerau Ferrer de Sant Gervasi i Simó de Riumaioles reben una comanda de 12,5 lliures, en forma de mercaderies diverses, de mà de Joan de Banyeres per portar a Dénia i Barbaria.

ACB 1-6-2769.

Ed. Madurell Marimón; García Sanz, *Comandas comerciales*, pp. 178-9.

Sit omnibus notum, quod nos Geraldus Ferrarii de Sancto Gervesio et Simon de Riu Mayoles confitemur et recognoscimus tibi Johanni de Bagnariis et tuis, nos in tua comanda recepisse, in presenti viatico quod facimus apud Déniam et deinde ad partes Barberie in ligno nostri comunis, in quocumque loco dictum lignum portum faciat causa mercandi, duodecim libras et mediam monete Barchinone de terno, implicatas in quarta parte unius partis comunis quod nobiscum portamus in dicto ligno, quod est de telis, lacha, duplis auri et aliis rebus.

1272, maig, 23.

Jaume I dona poders a Ramon Ricard, ambaixador enviat a Tunis.

ACA, C., reg. 21, fol. 38.

Ed. Huici Miranda, *Colección diplomática*, Vol. III, p. 371.

Egos Jacobus dei gratia rex aragonum maioricum et valentia comes barchinone et urgelli et dominis montepelli per nos et nostros damus et concedimus vobis [...]R. Ricardi [...] civi barchinone quem pro nostro nuncio ad nobile regem tunici destinamus licenciam in plenum posse [...] et permiendi omnes illoshomines terre et donacionis nostre undetumque sint quos in venerins in tunicium vel in quibus liber alis locus extra donacione vostram exquo recessitus de terra nostra causa faciendi dictam missa... in cundo videlicet et tenuendo at est intus trave... ita quod intus tuniciumvel alibi ubicumque ipsos in venire poteirus extra donacionem nostram [...] in puniatis et coin... de punite possitis eos personaler seu pro... videlicet omnes illos homines antedictos qui co...gendi fueint vel est puniendi et est penas penere super ipsius prout vel melius videlicet expedire et quitquid in predictis preuos fecim fuit vel ordinarum totum natum habere permitimus atque firmum ac si a nobis personaler esser femus dandantes firmiter [...] hominibus tocius

donacionis seu iurisdictionis nostre in dictum quod sicut sul pena [...] nostre quod predicta omnia et singula finia habeant et [...] et [...] faciant et non contraveniant nec aliquem contravenire punitas aliquo modo vel aliquo [...] Datum perpinaueni X kalendas iuni anno domini M CC LXX secundo.

198

1272, setembre, 01.

Pere Cabrit, Guillem Maiol i Arnau de Puig reconeixen tenir en comanda 25 lliures de Barcelona, en forma de figues, donats de mà de Bernat de Fonts per portar a Dénia i a Tunis en la nau de Pere Cabrit. El lucre es repartirà al quart diner.

ACB, 1-6-361.

Ed. Madurell Marimón; García Sanz, *Comandas comerciales*, pp. 180-1.

Sit omnibus nitum, quod nos Petrus Cabrit, Guillelmus Mayolli et Arnaldus de Podio, confitemur et recognoscimus tibi Bernardo de Fontibus et tuis, nos in tua comanda recepisse, in presenti viatico quod facimus apud Déniam et de Dénia apud Tunicium in navi mei dicti Petri Cabriti et sociorum, vel in quocumque loco dicta navis portum faciat causa mercandi, viginti et quinque libras monete Barchinone de terno, implicatas in comuni quod nobiscum portamus in dicta navi, quod est de ficibus et aliis rebus. Et constat dictum comune octingentas et septuaginta libras dicte monete. Unde nos, renunciantes excepcioni pecunie non numerate, promittimus dictum comune illuc vendere bona fide, et precium implicare, sicut melius videamus et cognoscamus in utilibus implicamentis; et quod te continget de dictis implicamentis ratione dictarum viginti et quinque librarum, convenimus in tuum tuorumque posse reducere, facto dicto viatico, sicut Deus ea salvaverit, et esse tibi et tuis super predictis fideles in omnibus et legales, et reddere inde tibi rectum computum et legale. De lucro vero quod Deus in hac comanda dederit, deducto prius tuo capitali, habeamus nos quartam partem et tu tres partes cum tuo capitali. Quam comandam possimus nobiscum portare ubique in dicto viatico causa mercandi et tibi transmittere in quacumque navi vel ligno venienti ad partes Barchinone. Set hac comanda maneat ubique ad voluntatem Dei et ad tuum redegum et fortunaam. Et pro hiis omnibus a nobis tibi bene et legaliter complendis et attendendis, obligamus tibi et tuis quisque nostrum in solidum nos et omnia bona nostra mobilia et immobilia. Renunciantes super hiis ex certa sciencia nove constitutioni et beneficio dividende accionis ac omni alii juri, racioni et consuetudini contra hec repugnantibus.

Actum est hoc kalendas septembris anno Domini MCCLXX secundo.

Signum Petri Cabrit. Signum Guillelmi Mayolli. Signum Arnaldi de Podio predictorum, qui hec laudamus et firmamus. Testes huius rei sunt Salvator de Serra et Guillelmus de Operatio. Signum Berengarii Lupeti, notarii publici Barchinone, qui hec scribi fecit et clausit die et anno quo supra.

199

1272, setembre, 26.

Ramon de Piera jove i Ramon Casals reconeixen tenir una comanda donada per Pere de Malla, en forma de mercaderies diverses, per dur a Barbaria en el vaixell de Bernat Miquel. El lucre es repartirà al quart diner.

ACB 1-6-359.

Cit. Cuadrada; Orlandi, *Italians i catalans a la Mediterrània*, p. 33.

Sit omnibus notum Quod ego Raimundus de Apiaria junior et Raimundus de Casalibus confitere et recognoscos [...] nobis Marie uxori quodcam Petri de Medalia et tuis quod [...] de terre in comanda in viatico quod facius ad partes barbarie in ligno Bernardi Michelis et sociorum vel unicumque dcm lignum [...] faciat cum [...] duoteri libra et media monete Barchinone de tenere implicatas in coi... et turrico dicti ligni quod est de uno cotono telis et drapius et aliis mecibus et costat dictam [...] quadrigintas triginta libri et media promiteres hac comandam renunciando excepcionis [...] non numerate et [...]constitu... et benefificio [...] illic fideliter vendere et [...] quod mide habuimus in dicto civi legaliter implicate et ea implicamente capitale et lucrum fct isto vatico in tuum vel tuorum posse conveniam redute [...] salvaverit Ita tum [...] de omni lucro quod [...] in hac comanda dederit habeas nos quarta parte et tu residuas tres partes ipsius lucro ad tuo [...]capitali· Et possimus hac comandam ambo et alto nostram [...] per mare et terram in dicto viatico vel [...] eam mercadi et infiniter alter altri ac reducirere vel ti miterere in omni ligno vennicere barchinona [...] in comanda [...] ubiqus ad voluntatem dei et ad tuum redege... et per hiis sub dicta forma complendis obligatasti et tuis et ui velis uterque nostram [...] nos et omni bona nostra actum est hoc VI kalendas octobri anno Domini M CC LXX secundo. Signum Raimundi de Aparia junioris Signum Raimundi de Capilibus nos qui hoc lauda... et firma... testes huius rei sunt Jacobus de podio Bernardus de ollesia et Guillelmi [...] Signum [...] notari publici Barchinone qui hec scribi fecit et clausit [...] anno presenti.

1272, novembre, 12 o 30.

Guillem de Bonastre i Bernat Marquès reconeixen tenir una comanda de 22 lliures i 3 sous, en forma de mercaderies diverses, de mà de Pere de Malla per portar a Barbaria. El lucre es repartirà al quart diner.

ACB 1-6-975.

Cit. Batlle, *La vida y las actividades*, p. 334.

Sit omnibus notum quod nos Guillelmus de Bonastre et Bernardus marchesii confitemur et recognoscimus ti Petro de Medalia pelli-preio et tuis [...] tua comanda recepisse in presenti viatico quod facimus ad partes Barbarie in ligne sub scripti cois in quocumque loco dictum lignum portum faciat cam mercadndi· viginta duos libras et tres solidos monete barchinone di tercio implicatas in comuniti quod tibi cum postamus in dicto ligno quod est de relis lacha panne lino et aliis rebus est constat dictam comune cum dicto ligno quingentas libras dicte monete et sic en divisuti in de [...]partibus [...] nos renunciantes exceptionis partem non numerate promittius dictum comune illuc vendere bona fide et precium implicate sicut melius videanus et recognoscamus in utilibus implicamentis et quod te contiget de dictis implicamentis [...] dictorum viginti duorum libras et trium solii conuenimus in tuum tuorumque posse reducere [...] dicto viatico sicut deus en salvaverit et ce tibi et tuis super predictis fidelis in omnibus et legatis et tradere in tibi rectum computum et legale de lucre vere quod deus in hoc comanda dederit deducto prius tuo ...pirali [...] nos quartam partem et tu tres partes cum tuo capitali quo comandam possimus nobiscum portare per mare et terram ubisque in dicto viatico cam mercandii et tibi [...] in quocumquorum navi ligno vel barca veniesti ad per... barchinona similer cum uno ex nobis [...] comanda [...] ad voluntatem dei et ad tuum redegum et fortunam et pro hiis omnibus a nobis tibi bene et legaliter complendis et attendentis obliganus tibi et tuis [...] insolidam nos et omnia bona nostra mobilia et immobilia renunciantes super hiis ex terra faciam nove constitutionis et benefificio duodende actionis ac [...]aii iuri tibi et consuetudini conter hoc repugnatibus actum est hoc pridie idus I novembris anno Domini M CC LXX secundo.

Signum Gillelmi de Bonastre signum bernardi marchesi predictorum qui hoc laudamus et firmamus testes huius rei sunt Bernardus de Canellis et Arnaldus de Vilardello. Signum berengarii lupeti notari publici Barchinone qui hec scribi fecit et clausit die et anno quo supra.

1272, novembre, 21.

Jaume I aprova l'atribució del seu ambaixador Ramon Ricard i arrenda l'alfòndec per dos anys a Felip De Dénia i Bartomeu de Porta.

ACA, C., reg. 21, fol. 75-1.

Cit. Dufourcq, *Vers la Méditerranée orientale et l'Afrique*, pp. 74-5.

[...] Jacobus [...] gratia et cetera [...] carta aim qua Raimundus Ricardi [...] vendidit et locavit auctoritate nostra vobis Petro de Rogeto et Petro Sabet de Vico pro [...] fundicum nostram tunici qui dicti catalanorum cum taberna furno scribaniis butiguis et [...] proventibus et aliis nostris iuribus eisdem loci fundici ad denios scilicet annos numerandos [...] transactis illis duobis annis et completis pro quos iam dictam fundicum vendidearium Philipo de Dénia et Bartholomeu de Porta scripto.. nostro qui ipsidem vobis vendideriut ad ipsius pro quod ipsidem tenere debebatur ut dictum est prout [...] venditoris et locationis a dicto Raimundo Ricardi vobis frater plenis [...] Jacobus dei gratia rex predictes per nos et nostros dictam cartam venditoris et locationis quam dictos Raimundo Ricardi nuncius noster vobis Petro de Rogeto et Petro Sabet [...] et vestris fecit de dicto fundico ut [...] in ea [...] P. G. Bonastre notario publicum Tunicii laudamus concedimus et confirmamus vobis Petro de Rogeto et Petro Sabet iamdictis et vestris· Ita videlicet quam vos vel quos volueritis loco vestri habeatis teneatis dictum fundicum Tunicii cum omnibus pertinentibus ad ipsidem et ad nos [...] eisdem pro predictos duosannos transacto quod predicto ad quod ipsidem vendidiamos Philipo de Dénia et Bartholomeo de Porta ut dictum [...] put dictum R. Ricardi ipsidem vel vendidit et locavit et in carta predicta quam inde vobis feat plenius [...] melius et [...] promitteres nobis quod dictum fundicum non vendimus vel dabimus alicui alii pro maiori precio vel minori Immo faciemus vos et vestros habere et tenere dictum fundicum pro predictos duos annos numerandos et completos [...] et pleno et transacto illo [...] proper ipsidem fundicum debebatis habere et tenere Philipus et Bartholomeus predicti · et vos [...] tenere debetis ut dictum est et non [...] aliqui [...] in super recognoscimus nos habuisse et recepisse a vobis de dictis octo mille solidos barchinone precii seu locamenti predicti quator mille solidos barchinone quos dicto R. Ricardi pro solvistis pro nobis et est sciendum proresidinos quatuor mille solidos debetis nobis persolvere iuris in Barchinona in [...] mensis [...] primo [...] Datum in Ainana XI kalendas Setembris anno Domini M CC LXX secundo.

1272, novembre, 21.

Jaume I confirma l'atribució de Ricard de la capella de l'alfòndec a Bernat de Canals.

ACA, C., reg. 21, fol. 75-2.

Cit. Dufourcq, *Vers la Méditerranée orientale et l'Afrique*, p. 75.

[...] que noc Jacobus Dei gratia et cetera per nos et nostros laudamos concedimus et confirmamus vobis Bernardo de Canalibus capellano capellannia fundici nostri Tunici quam Raimundus Ricardi nuncius nostre quem ad regem Tunici misimus dedit et assiquenavit vobis ac domini illa quam [...] eisdem capelle dicti R. Ricardi vobis similiter assignavit [...] carta scilicet [...] inde [...] prout in ea plenius [...] ita videlicet per vos homines dictam capella in domini vobis a dicto Raimundo Ricardi [...] capelle dictam et assignatam in tota scilicet vita vostra put in carta de predictis vobis facta a dicto Raimundo [...] capellam de proveritis antedictam mandantes et cetera. Datum in Ainana XI kalendas septembris [anno] [Domini] [M] [CC] LXX secundo.

1274, març, 20.

Bernat Martorell i Pere Mataró reconeixen tenir una comanda, de 63 lliures i 5 sous en forma de mercaderies diverses, de Joan de Banyeres per portar-la a Málaga i Barbaria amb el vaixell de Mataró. El lucre es repartirà al quart diner.

ACB 1-6-2916.

Ed. Batlle; Varela, *Las relaciones*, pp. 50-1.

Sit omnibus notum quod nos Bernardus Martorelli et Petru Mataroni confitemur et recognoscimus tibi Johanni de Bagneariis et tuis nos in tua comada recepisse in presenti viatico quod facimus apud Malicham vel ad partes Barbarie in ligno mei dicti Petri Mataroni et sociorum vel in quocumque loco dictum lignum portum faciat causa mercanti sexaginta tres libras et quinque solidos monete Barchinonensis de teerno implicatas in comuni quod nobiscum portamus in dicto ligno, quod est de frumento, cotone, indio, lacha et aliis rebus, et constat dictum comune septingentas viginti sex libras et sexdecim solidos et octo denarios dicte monete, unde nos renunciantes excepcioni peccunie non numerate. Promittimus dictum comune illuc vendere bene et legaliter prout melius

poterimus bona fide et precimum implicare sicut melius videamus et cognoscamus in utilibus implicamentis et quod se continget de dictis implicamentis racione dictarum sexaginta trium librarum et quinque solidorum. Convenimus in tuum tuorumque posse reducere facto dicto viatico sicut Deus ea salvaverit et esse tibi et tuis super predictis fideles in omnibus et legales et reddere inde tibi rectum computum et legale, de lucro vero quod Deus in hac comanda dederit deducto prius tuo capitali habeamus non quartam partem et tu tres partes cum tuo capitali sec hec comanda maneat ubique ad voluntatem Dei et tui redegum et fortunam. Et pro hiis omnibus complendis ac firmiter attendendis obligamus tibi et tuis uterque nostrum in solidum nos et omnia bona nostra mobilia et immobilia; renunciantes super hiis nove constitutione et benefificio dividende accionis, ac omni alii iuri, racioni et consuetudine contra hec repugnantibus. Actum est hoc XIII kalendas aprilis anno domini MCCLXX tercio.

Signum Bernardi Martorelli. Signum Petri Mataroni predictorum, qui hoc laudamos et firmamus. Testes huius rei sunt Bernardus Rogerri et Bernardus de Santo Cocuphate.

Sig (signo) num Berengarii Lupeti, notarii publici Barchinonem, qui hoc scribi fecit et clausit die et anno quo supra.

204

1274, novembre, 18.

Tractat d'aliança entre Jaume I i l'emir Abū Yūsuf Ya'qūb ibn 'Abd al-Ḥaqq de Marràqueix contra Ceuta.

ACA, C., reg. 19, fol. 6.

Ed. De Mas Latrie, *Traité de paix supplément*, pp. 285-6.

Manifesta cosa sia á tots com nos, Aben-Juceff Miramomelli, senyor de Marrochs é de Fez é Suyalmoza è de ses pertinencies, senyor dels Benimarins, fem pau è amor perdurable per tots temps ab vos, noble en Jacme, per la gracia de Deu, rey d'Arago è de Mallorques è de Valencia, comte de Barcelona e d'Urgeyl, è senyor de Montpeller, nos ab vos et vos ab nos.

1. È puis que romanga aquella pau entrels vostres fills è los nostres en tal manera que vos nos façats ajuda á prendre Cepta, è que nos enviets deu naus armades è deu galees, è entre altres lenys è barches que sien á summa de cinquanta, è quens enviets sinc cents entre caballers è homens de liynatge. È nos prometemos queus enviarem cent mille

bizancios ceptils bons per aquest navili, et cent mille bizancios altres per aguisar la anada dels cavallers. E si mes d'un au estaven los cavallers en prendre Cepta, vos darem tant quant la quantitat del an sera que estien en prendre Cepta; è si tot lan hi estaven, queus darem los cent mille bizancios, axi com dit es. E Cepta presa, prometemvos queus darem cinquanta mille bizancios á vos è als vostros per cascun an.

2. È encara, que darem al senyor dels cavallers que vos hi enviarets cent bizancios per cada dia, cavayls á el è altres qui vendran en ajuda nostra; è á cada cavaller, sengles camells, si avien en nengun loc anar ab nos; è al richome que y enviarets darem asembles sufficients, aquelles que á el mester seran per al viatge que faran ab nos.

3. È prometem que al cap del an, quen lexarem venir el richome è aquells cavallers, ab tot ço que guaynat hi ayran; ab que vos nos refrasquets altres tants cavallers que sien ab nos tro ajam presa Cepta.

4. Encara, que y ajen egleisia è oratori aquells cavallers, segons que s'usa per los Cristians.

5. È encara, que darem al cavaller cada dia dos bizancios per cascun més, pagar axi com la luna parescia. È aquestes coses, ço es á saber, la amor è la promessio del aver, prometem á vos, en fe de Deus é en la nostra, á bona fe, è sens engan atendre è complir.

E nos, en Jacme, per la gracia de Deu, rey d'Arago, de Mallorques è de Valencia, comte de Barcelona è de Urgell, è senyor de Montpeller, [prometem] á vos, Aben-Juceff Miramomelli, senyor de MArrochs è de Fez è de Sayalmeza è de ses pertinencias, è senyor dels Benimarins, en la fe que Deus no ha dada, è en la nostra, d'atendre è de complir á vos los cinc cents cavallers è homens de liynatge queu dejen esser, è les deu naus è deu galees, entre lenys è barches tro á summa de sinquanta. É d'aço enviam vos en nostra carta ab nostra bolle segellada; è vos enviatsnosen vostra carta segellada è fermada, axi com s'usa entre vos.

Dat. Barchinonae, decimo quarto kalendas Decembris, anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo quarto.

1275, maig, 27-9?

Arrendament de l'alfòndec de Tunis i el consolat.

ACA, C., reg. 20, fol. 260v-261r.

Cit. Dufourcq, *Vers la Méditerranée orientale et l'Afrique*, p. 87.

[...] Per nos et nostros vendimus et locamus vobis Raimundo Ricardi et Philipo de Dénia civibus barchinone et vestris aut qui vel quibus volueritisalfondicum nostri Tunicii qui diciter catalanorum cum consulatu furno et scribaniis notarie videlicet duane butigis [...] mazemis ac cum omnibus redditibus proventibus et aliis nostris iuribus eiusdem fundici per quatuos scilicet annos numerandos continue completos [...] illis duobus annis etiam completis per quos iam dictum fundicum vos dicti Raimundi Ricardi auctoritate nostra vendidistis Petro de Rogere et Petro Sabet de Vico qua quidem venditione nos eis confirmamus cum carta nostra · predicta autem omnia vendimus et locamus vobis predicta precio septem mille solidos barchinone monetum de [...] quos a vobis habuisse recognoscimus de presenti renunciantes exceptioni dicte non receptorum et non numerateEt sic habeatis teneatis alfundicum supradictum et consulatum cum taberna furno scribaniis butigis mazemis et aliis supradictisvos et quem vel quos volueritis loco vestri per totum spacium dictorum IIII annorum prout melius et plenius illi qui hactenus ea nobis emeruntet locaverunt ipsam consueverunt tenere et habere · et si forte predicta que vobis vendimus et locamus ut est dictum plus valent vel valebuntin posterum precio antedicto · totum illud quantumquunque sit vobis damus et cui vel quibus volueritis ex mera liberalitate nostra ad faciendum inde vestras voluntates prout melius dici potest etiam promiteres [...] vobis bona fide quod predictam vendicionem et locacionemnon revocabimus nec eam vobis emparabimus nec auferemus maiori precio vel minori · immo per censum dictos quatuor annos faciemus vos et vostroset quam vel quos volueritis loco vestri habere tenere et possidere pacifice dictum alfundicum et consulatum cum omnibus supradictis et redditusexitus et proventibus et iura eorundem percipere paciffice et habere et si forte rex tunicii predictam alfondicum consulatum et aliasupradicta que vobis vendidimus vobis uel illi aut illis qui pro vobis vel vestro nomine ea tenuerint emparaverit racione guerre quam vobiscum haberet vel aliquo alia racionem occasione nostri vel nostros infra predictos quator annos promitimus vobis et eis restituere predictum precium supradictam uel[...] ipsis quam [...] vobis redide... habetenius [...] quantitatem ipsis quod de dictis uis annis [...] per quod non [...] vos et[...] facere habere et tenere ipm alfundicum

et consolatum at alia predicta voluntates [...] et concedentibus vobis que quod [...] alfondicum et consolatum et scribanis et tabernam furnum et eias alia predicta venderem et locatem [...] voluiris libere [...] alicuius per omnes [...] annos et vendito... quo inde feriris [...] habebimus atque [...] et ea.. de [...] lau-at et confirmamus et carta nostram confirmationes illi uel illis cui vel quibus ipsa vendiditeris [...] facere permitius bona q...[...] cum de vobis inde [...] requisiti [...] vobis que non obstante venditione [...] de predictis dictoPetro de Roguero et Petro Sabet possitis [...] damus consolatum [...] et ipm tenere libere occasione excepcionis autem predictesaluo tene que predicti Petro de Rogueto et Petro Sabet [...] redditus et eximus de Iuroi fundici predictus ex [...] quam vos vel illum quam ibi [...] vestra inde [...] inde pro consulum haberi et teneri [...] et aliis hominibus et iurisdictionis nostre in pertibus Tunici constitutis quam dictam venditionem et locationem nostram [...] ut superius [...] ullo modo et vos et quem loco vestri volueritis in consulum vestra habeatur et non alius ut superius continetur [...] vobis per dictos [...] annos responderet de omnibus et nostris iuribus supradictis [...] aliqu [...] Datum Barchinona VI kalendas Iunii anno domini M CC LXX V.

206

1276, novembre, 28.

Pere Bertran i Guillem de Palau confirmen i reconeixen tenir de Bernat de Font una comanda de 12,5 lliures de Barcelona, implicades en mercaderies diverses, per portar a Yspania i Barbaria. El lucre es repartirà al quart diner.

ACB 1-6-512.

Ed. Madurell Marimón; García Sanz, *Comandas comerciales*, pp. 182-3.

Sit omnibus notum, quod nos Petrus Bertrandi et Guillelmus de Palacio confitemur et recognoscimus tibi Bernardo de Fontibus et tuis, nos in tua comanda recepisse, in presenti viatico quod facimus ad partes Yspanie et Barberie in barca Berengarii de Rodorio et sociorum, in quocumque loco dicta barca portum faciat causa mercandi, duodecim libras et mediam monete Barchinone perpetue de teerno, implicatas in comuni quod nobiscum portamus in dicta barca, quod est de vino, pipere et panno lineo, telis et aliis mercibus. Et constat dictum comune centum triginta tres libras et sex denarios dicte monete. Unde nos, renunciantes excepcioni peccunie non numerate et non recepte ac doli, promittimus dictum comune illuc vendere bene et legaliter, prout melius poterimus bona fide et precium implicare, sicut melius videamus et cognoscamus, in utilibus implicamentis; et

quod te continget de dictis implicamentis racione dictarum duodecim librarum et medie, convenimus in tuum tuorumque posse reducere, facto dicto viatico, et esse tibi et tuis super predictis fideles in omnibus legales, et reddere inde tibi rectum computum et legale. De lucro vero quod Deus in hac comanda dederit, deducto prius tuo capitali, habeamus nos quartam partem et tu tres partes cum tuo capitali. Quam comandam possimus nobiscum portare per mare et terram ubique in dicto viatico causa mercandi et tibi transmittere in quocunque ligno vel barca venienti ad partes Barchinone. Set hec comanda maneat ubique ad voluntatem. Dei et tui redegum et fortunam. Et pro hiis omnibus complendis ac firmiter atendendis, obligamus tibi et tuis uterque nostrum in solidum nos et omnia bona nostra mobilia et immobilia, habita et habenda. Renunciantes super hiis nove constitutioni et beneficio dividende accionis ac omni alii cuilibet juri, racioni et consuetudini contra hac repugnantibus.

Actum est hoc IIII kalendas decembris anno Domini MCCLXX sexto. Signum Petri Bertrandi. Signum Guillelmi de Palacio predictorum nos qui predicta laudamus et firmamus. Testes huius rei sunt Johannes Vicarii et Bonanatus de Marina. Signum Berengarii Lupeti, notarii publici Barchinone, qui hec scripsit et clausit die et anno quo supra.

207

1277, agost, 02.

Berenguer Carbonell, pellisser, liquida amb Maria, vidua de Pere de Malla, uns negociis que Carbonell tenia amb Pere. Carbonell va rebre un llegat de 50 sous i 39 sous menys dos diners per cinc esportes de figues donades en comanda per Carbonell i Malla a Nicolau Sa Fàbrega en un viatge que aquest últim va fer a Tunis i Trípoli.

ACB 1-6-2344.

Cit. Batlle, *La vida y las actividades*, p. 307.

Sit omnibus notum· Quod ego Berengarius Carbonelli pelliparius confiteor et recognosco tibi Marie uxori quondam Petri de Medalia pelliparii quos huius et recepi a te· quinquaginta solidos monete barchinoni ppc de teerno quos [...] michel legavit in suo testamento· It confiteor me a te havisse et recepisse tringinta nove solidos minus duobus· dire dicte monete [...] quinque sportarum de ficibus quos dicto Petrus de Medalia quondam comendavit noie mo Nicholas de Fabrica in quondam viatico quod idem Nicholais feat apud Tunicium et Tripol· Et quoz de predictis omnibus confiteor me bene pactatum et

contentum ad mam voluntatis renunciando excepcionis pacte non numerate per me et nos facio tibi et heredibus dicti mariti tui de eisdem bonum fuem perpetuum et pactum de non pretendo. Impones [...] michi et meis in pertemissis salve cum sempiternum. actum est hoc. IX kalendas januarii. anno Domini. M CC septuagesimo septimo Signum Berengarii Carbonelli predicti qui hoc laudo et firmo Testes huius rei sunt. Gueraldus [...] et Petrus Sabaterii. Signum Berengarii Lupeti notario publici Barchinona qui hoc scribi fecit et clausit die et anno quo supra.

14. Bibliografia

14.1 Fonts primàries

- D. A., 1989. Manual d'Alcover (anys 1228-1229). A: *De Scriptis Notariorum*. Barcelona: Universitat de Barcelona Publicacions.
- D. A., 2004. *Llibre verd de Barcelona*. Barcelona: Editorial Base, Ajuntament de Barcelona.
- *Annali Genovesi di Caffaro e de'suoi continuatori dal MXCIX al MCCXCIII*. Editat per Tommaso Belgrano, Luigi, 1890. Rome: Istituto Storico Italiano. Edició online: <https://archive.org/stream/annaligenovesidi01caff#page/32/mode/2up>.
- Auvray Lucien, 1908. *Les registres de Grégoire IX, recueil des bulles de ce pape. Vol. III, Années XIII à XV (1239-1241)*. Paris.
- Bruguera, Jordi, 1991. *Llibre dels fets del Rei en Jaume*. 2 volums. Barcelona: Barcino.
- Brugués, Irene; Jornet-Benito, Núria; Boada, Coloma; Muntaner, Carme; Casals, Jordi, 2019. *Diplomatari de la col·lecció de pergamins del monestir de Santa Clara de Barcelona (1039-1241)*. Barcelona: Fundació Noguera, diplomataris, 78. Edició online: https://www.fundacionoguera.com/wp-content/uploads/78-DIPLOMATARI-DE-SANTA-CLARA_final.pdf
- Burns, Robert I., 2005. *Els fonaments del regne croat de València. Rebel·lió i recuperació, 1257-1263. Diplomatarium II*. València: Editorial Tres i Quatre, biblioteca d'estudis i investigacions.
- Burns, Robert I, 2001. *Transition in Crusader Valencia. Years of triumph, years of war, 1264-1270. Diplomatarium of the crusader kingdom of Valencia. The registered charters of its conqueror Jaume I, 1257-1276 III*. Princeton: Princeton University Press.
- Cabanes Pecourt, María de los Desamparados, 2009. *Documentos de Jaime I relacionados con Aragón*. Zaragoza: Institución "Fernando el Católico" (C.S.I.C.).
- Calisse, Carlo 1904. *Liber Maiolichinus de gestis pisanorum illustribus : poema della guerra balearica secondo il Cod. Pisano Roncioni aggiuntevi alcune notizie lasciate da M. Amari*. Roma: Istituto Storico Italiano per il Medioevo.
- Capmany i de Montpalau, Antoni de, 1779-1792. *Memorias históricas sobre la marina, el comercio y artes de la antigua ciudad de Barcelona*. 4 volums. Edició de

1961-1963, realitzada per Batlle, Carme; Giralt i Raventós, Emili, 3 volums. Barcelona: Cambra Oficial de Comerç i Navegació de Barcelona.

- Capmany i de Montpalau, Antoni de, 1786. *Antiguos tratados de paces y alianzas entre algunos reyes de la Corona de Aragón y diferentes príncipes infieles de Asia y África desde el siglo XIII hasta el XV*. Edició de 1974, índex fets per Hinojosa Montalvo. José. València: Anubar.
- Cingolani, Stefano; Álvarez Masalias, Robert, 2012. *Gesta Comitum Barchinone Et Regum Aragonie*. Gestes dels comtes de Barcelona i reis d'Aragó. Santa Coloma de Queralt: Obrador Edèndum i Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili.
- Cinta Mañé M; Escribà, Gemma, Tov Assis, Yom (editor), 1993. *The jews in the Crown of Aragon. Regesta of the Cartas Reales in the Archivo de la Corona de Aragón*. Vol. 4, Part I: 1066-1327. Jerusalem: The Central Archives for the History of the Jewish People.
- Cinta Mañé, Tov Assis, Yom (editor), 1998. *The jews in Barcelona 1213-1291. Regesta of Documents from the Archivo Capitular*. Jerusalem: The Central Archives for the History of the Jewish People.
- Coll Font, M. Carme, 2012. *El Llibre Manual de Pere Romeu, notari públic de Mallorca (1239-1243)*. Palma de Mallorca, pendent de publicació.
- Conde y Delgado de Molina, Rafael, 2008. *Reyes y archivos en la Corona de Aragón. Siete siglos de reglamentación y praxis archivística (siglos XII-XIX)*. Zaragoza: Institución Fernando el Católico (CSIC).
- Cubells, Manuel, 1916. Documentos diplomáticos aragoneses (1259-1284). A: *Revue Hispanique*, vol. 37, núm. 91. Hispanic Society of America, pp. 105-250. Versió digital a: <https://archive.org/details/revuehispaniquer37hispuoft/page/104>
- Cunchillos Plano, Sara, 1976. Inventario analítico de documentos de la serie "cartas reales" de Jaime I, del Archivo de la Corona de Aragón. A: *X Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, vol. 3. Zaragoza: Institución Fernando el Católico, pp. 485-508.
- DD. AA., 1847-1910. *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*. XLI volums. Versió digital a: <http://www.mecd.gob.es/cultura/areas/archivos/mc/archivos/aca/fondos-documentales/bibliografia.html>
- Ferrer i Mallol, M. Teresa; Riu i Riu, Manuel, 2009. *Tractats i negociacions diplomàtiques de Catalunya i de la Corona catalanoaragonesa a l'edat mitjana*.

Volum 1.1 Tractats i negociacions diplomàtiques amb Occitània, França i els estats italians (1067-1213). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Memòries de la secció històrico-arqueològica, LXXXIII.

- Ferrer i Mallol, M. Teresa; Riu i Riu, Manuel, 2018. *Tractats i negociacions diplomàtiques de Catalunya i de la Corona catalanoaragonesa a l'edat mitjana*. Volum 1.2 Tractats i negociacions diplomàtiques amb els regnes peninsulars i l'Àndalus (segle XI-1213). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Memòries de la secció històrico-arqueològica, CVI.
- Fontanals Pérez de Villamil, Almudena, 2011. *Catálogo de la colección de documentos de Juan Sanz de Barutell*. 4 volums. Consultada la versió digital a: http://www.mcu.es/ccbae/es/consulta/resultados_navegacion.cmd?busq_autoridades_bib=BAA20170010821&descrip_autoridadesbib=Todas%20las%20obras%20relacionadas:%20Sans%20y%20de%20Barutell,%20Juan,%201756-1822
- García i Sanz, Arcadi; Madurell i Marimon, Josep Maria, 1973. *Comandas comerciales barcelonesas de la Baja Edad Media*. Barcelona: Anegios del “Anuario de Estudios Medievales núm. 4”, Colegio Notarial de Barcelona, C.S.I.C.
- García i Sanz, Arcadi; Madurell i Marimon, Josep Maria, 1986. *Societats mercantils medievals a Barcelona*. 2 vols. Barcelona: Fundació Noguera, textos i documents.
- García i Sanz, Arcadi; Ferrer i Mallol, Maria Teresa. 1983. *Assegurances i canvis marítims medievals a Barcelona*, 2 vols. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- Ginebra i Molins, Rafel, 1998. *Manual primer de l'Arxiu de la Cúria Fumada de Vic (1230-1233)*, 2 vols. Barcelona: Fundació Noguera, Acta Notariorum Cataloniae 6.
- Huici Miranda, Ambrosio; Cabanes Pecourt, Maria Desemparados, 1976-1988. *Documentos de Jaime I de Aragón*. V volums. Valencia: Anubar Ediciones.
- Puncuh, Dino 1996: *I libri iurium della Repubblica di Genova*, vol. I, part 2. Gènova: Società Ligure di Storia Patria.
- Ibn Al-Jatib, 1983. *Kitab a'mal al-'lam*. Vol. 3, V. III, Historia medieval del Norte de Africa y Sicilia. Traducció de Castrillo, Rafaela. Instituto Hispano-Arabe de Cultura.
- Ibn 'Amīra al-Mahzūmī, 2008. *Kitāb Tā'rih Mayūrqa*: crònica àrab de la Conquesta de Mallorca. Edició i estudi: Muhammad ben Ma'mar ; traducció al català: Nicolau Roser Nebot, Guillem Rosselló Bordoy. Palma de Mallorca: Universitat de les Illes Balears.

- Ibn Jaldun, 1982. *Histoire des berbères et des dynasties musulmanes de l'Afrique septentrionale*. Volum 2. Traduit de l'arab per le Baron de Slane, edició de Paul Casanova. París: Librairie orientaliste.
- Ibn Jaldun, 2015. *El colapso de una civilización*. Madrid: Fragua Universidad, núm. 23.
- Imperiale di Sant' Angelo, Cesare, 1936. *Codice diplomatico della Repubblica di Genova*. Roma: Istituto Storico italiano.
- Mas Latrie, M. L. de, 1866. *Traité de paix et de commerce et documents divers concernant les relations des chrétiens avec les arabes de l'Afrique septentrionale au moyen age*. Paris: Henri Plon imprimeur-éditeur.
- Mas Latrie, M. L. de, 1872. *Traité de paix et de commerce et documents divers concernant les relations des chrétiens avec les arabes de l'Afrique septentrionale au moyen age*. Supplément et tables. Paris: Chez J. Baur et détaille Libraries.
- Miret i Sans, Joaquim, 2006. *Itinerari de Jaume I el Conqueridor*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Memòries de la secció històrico-arqueològica, LXV.
- Mulet Más, Mireia, 1991. *Liber maiolichinus de gestis pisanorum illustribus*. Palma de Mallorca: Societat arqueològica lul·liana.
- Puig i Ustrell, Pere, 1979. *Pergamins del priorat de Santa Maria de Terrassa (anys 977-1633)*. Terrassa: Fundació Abat Marcet.
- Puig i Ustrell, Pere; Martí i Bonet, Josep Maria; Sanllehí i Ubach, Josep; 1976. *Pergamins de l'arxiu històric de Terrassa a. 1208-1276*. Terrassa: Patronat de la fundació Soler i Palet.
- Ruiz Gómez, Vicenç; Tor i Azorín, Jordi, 2014. *Els pergamins documentals de l'arxiu històric de protocols de Barcelona (1142-1500)*. Barcelona: Fundació Noguera. Digitalitzat: <http://www.fundacionoguera.com/libros/PERGAMINS%20DOCUMENTALS%20DE%20BARCELONA.pdf>.
- Saleh Rashid, Mahdi, 2005: *Ibn Jaldún. El colapso de una civilización*. Madrid: Editorial Fragua.
- Salicrú i Lluch, Roser, 2009. "Cartas árabes" en romance conservadas en el Archivo de la Corona de Aragón. A: *VII estudios de frontera: Islam y cristiandad, siglos XII-XVI: homenaje a María Jesús Viguera*. Jaén: Diputación provincial, pp. 819-837.
- Sayous, André E., 1975.: *Els mètodes comercials a la Barcelona medieval*. Barcelona: Editorial Base.

- Soldevila, Ferran, 2008. *Les quatre grans Cròniques. I. Llibre dels feits del rei En Jaume*. Edició realitzada per Bruguera, Jordi; Ferrer i Mallol, M. Teresa. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Memòries de la secció històrico-arqueològica, LXXIII.
- Torra Pérez, Alberto, 2009. Las relaciones diplomáticas entre la Corona de Aragón y los países musulmanes (siglo XIII-XV). Las fuentes documentales del Archivo de la Corona de Aragón. A: *El perfume de la amistad: correspondencia diplomática árabe en archivos españoles (siglo XIII-XVII)*. Madrid: Ministerio de Cultura, pp. 13-39.
- Virgili, Antoni; Escolà, Josep Maria; Pica, Manel; Rovira, Montserrat, 2018. *Diplomatari de la catedral de Tortosa : episcopats de Ponç de Torrella (1212-1254) i Bernat d'Olivella (1254-1272)*, 2 volums. Barcelona: Fundació Noguera.

● 14.2 Fonts secundàries

- Abulafia, David, 1977. *The two Italies. Economic relations between the Norman Kingdom of Sicily and the Northern Communes*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Abulafia, David, 1985. Catalan merchants and the western mediterranean, 1236-1300: studies in the notarial acts of Barcelona and Sicily. A: *Viator*, núm. 16. pp. 209-242.
- Abulafia, David, 1993. *Commerce and Conquest in the Mediterranean, 1100-1500*. London: Variorum Reprints.
- Abulafia, David, 2017. *La guerra de los doscientos años. Aragón, Anjou y la lucha por el Mediterráneo*. Barcelona: Pasado y Presente.
- Abulafia, David; Garí, Blanca, 1997: *En las costas del Mediterráneo Occidental*. Las ciudades de la Península Ibérica y del reino de Mallorca y el comercio mediterráneo en la Edad Media. Barcelona: Ediciones Omega.
- Alou Forner, Gabriel, 2000. El mercader Juan Barral y el comercio en Mallorca e Ibiza tras la conquista (1235-1236). A: *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, núm. 56. Palma de Mallorca: Gráficas Miramar, pp. 469-76.
- Assis, Yom Tov, 1997. *Jewish economy in the medieval Crown of Aragon, 1213-1327*. Leiden: Brill.
- Aurell, Jaume, 2011. La historiografia sobre Jaume I. A: *Jaume I. Commemoració del VIII centenari del naixement de Jaume I*, vol. I, pp. 707-14.

- Balard, Michel, 1994. Les républiques maritimes italiennes et le commerce en Syrie-Palestine (XIe-XIIIe siècles). A: *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 24. Barcelona: CSIC: Institució Milà i Fontanals, pp. 313-348.
- Ballestín Navarro, Xavier, 2005. *Història d'Al-Andalus i del Magrib*. Barcelona: Publicacions i edicions de la Universidad de Barcelona.
- Balleto Laura, 1997. *Oriente e occidente tra medioevo ed età moderna : studi in onore di Geo Pistarino*. 2 volums. Genova: Glauco Brigatti.
- Banti, Ottavio, 1988. I trattati tra Pisa e Tunisi dal XII al XIV secolo. A: *L'Italia ed i Paesi Mediterranei. Vie di comunicazione e scambi commerciali e culturali al tempo delle Repubbliche Marinare*. Pisa: Nistri-Lischi e Pacini editori.
- Barceló, Miquel, 1981. El tractat de Capdepera de 17 de juny de 1231 entre Jaume I i Abu Abd Allah B. Muhammad de Manurqa. Sobre la funció social i política dels Fuqaha. A: *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, núm. 38. Palma de Mallorca: Gráficas Miramar, pp. 233-49.
- Barceló, Miquel, 1981. Expedicions militars i projectes d'atac contra les illes orientals d'al-Andalus (*Al-Jazā'ir Al-Sharqiyya Al-Andalus*) abans de la conquesta catalana (1229). A: *Revista de la facultat de Lletres de la Universitat de Girona*, núm. 1. Girona: Universitat de Girona, pp. 99-108.
- Barceló, Miquel, 2000. Fer colònies i la historiografia catalana. A: *L'Espill*, nº 6. València: Publicacions de la Universitat de València, pp. 30-45.
- Barton, Simon, 2002. Traitors to the Faith? Christian Mercenaries in al-Andalus and the Maghreb, c. 1100-1300. A: *Medieval Spain: Culture, conflict and coexistence*. Studies in Honour of Angus Mackay. Palgrave Macmillan Press, 23-45.
- Basso, Enrico, 2009. Tra crociata e commercio: le relazioni diplomatiche fra Genova e i regni iberici nei secoli XII-XIII. A: *Medievalismo*, nº 19. pp. 11-56.
- Batlle, Carme, 1976. La burguesia de Barcelona a mediados del siglo XIII. A: *X Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, vol. 3. Zaragoza: Institución Fernando el Católico, pp. 7-19.
- Batlle, Carme, 1980. Els francesos a la Corona d'Aragó. A: *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 10. Barcelona: CSIC: Institució Milà i Fontanals, pp. 361-392.
- Batlle, Carme, 1981. La vida y las actividades de los mercaderes de Barcelona dedicados al comercio marítimo (siglo XIII). A: Ragosta, Rosalba. *Le genti del mare Mediterraneo*. 2 volums. Napoli: Lucio Pironti, Vol. I, pp. 291-339.

- Batlle, Carme, 1981. La família i la casa d'un draper de Barcelona, Burget de Banyeres (primera meitat del segle XIII). A: *Acta historica et archaeologica Medievalia*, núm. 2. Barcelona: Universitat de Barcelona. pp. 69-91.
- Batlle, Carme, 1983. La casa burgesa en la Barcelona del siglo XIII. A: *La societat barcelonina a la Baixa Edat Mitjana*. Barcelona: Universitat de Barcelona. pp. 9-52.
- Batlle, Carme, 1985- Relaciones de Barcelona con Occitania en el siglo XIII. A: *XIIe congrès d'Histoire de la Couronne d'Aragon*, vol. 2. Montpellier, pp. 9-22.
- Batlle, Carme, 1987. Noticias sobre la milicia cristiana en el Norte de Africa en la segunda mitad del Siglo XIII. A: *Homenaje al Profesor Torres Fontes*. Murcia: Universidad de Murcia. pp. 127-137.
- Batlle, Carme, 1988. Relaciones de Barcelona con Occitania en el siglo XIII. A: *Montpellier, la Couronne d'Aragon et les pays de Langue d'oc (1204-1349). Actes du XIIe Congrès d'Histoire de la Couronne d'Aragon (Montpellier 26-29 septembre 1985)*, vol. II pp. 10-23.
- Batlle, Carme, 1988. *Història de Catalunya, vol. III. L'expansió baixmedieval (segles XIII-XV)*. Barcelona: Edicions 62.
- Batlle, Carme, 1989. Uns mercaders de Barcelona al nord d'Àfrica a mitjan segle XIII. A: *Acta historica et archaeologica Medievalia*, num. 10. Barcelona: Universitat de Barcelona. pp. 145-157.
- Batlle, Carme, 1989. La alhóndiga, centro de la vida de los catalanes en el norte de África. A: *Mediterraneo medievale: scritti in onore di Francesco Giunta*. Altomonte: Rubbettino. pp. 74-88.
- Batlle, Carme, 1989. La presència de mercaders catalans al nord d'Àfrica durant el segle XIII. A: Teresa i Mallol, M.; Claramunt, Salvador: *Homenatge a la memòria del Prof. Dr. Emilio Sáez*. Barcelona: Institució Milà i Fontanals, C.S.I.C. pp. 99-109.
- Batlle, Carme, 1997. La alhóndiga, centro comercial de Barcelona, durante el siglo XIII. A: *Oriente e occidente tra medioevo ed età moderna: studi in onore di Geo Pistarino*, pp. 61-81.
- Batlle, Carme, 2001. Guillem de Banyeres, canonge de la Seu de Barcelona (+1284). A: *Acta historica et archaeologia Medievalia*, núm. 22. Barcelona: Universitat de Barcelona, pp. 263-290.
- Batlle, Carme, 2003-2004. Berenguer de Montcada (+1268), un català a la cort de Castella i la seva família. A: *Homenatge Dra. M. Josefa Arnall. Acta historica et archaeologia Medievalia*, núm. 25. Barcelona: Universitat de Barcelona, pp. 131-154.

- Batlle, Carme, 2004. Les cases benestants a la Barcelona medieval (segles XII-XIV). A: *Viure a palau a l'Edat Mitjana*. Fundació Caixa Girona. pp. 59-69.
- Batlle, Carme, 2007. Guillem Eimeric, jurista d'una família patrícia de Barcelona (+1301). A: *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 37, vol. 2. Barcelona: CSIC: Institució Milà i Fontanals, pp. 823-66.
- Batlle, Carme, 2010. Ramon i Joan de Banyeres, ciutadans i negociants de Barcelona de mitjan segle XIII. A: *Estudis històrics i documents dels arxius de protocols*, núm. 22. Barcelona: Fundació Noguera, Col·legi Notarial de Catalunya, pp. 7-59.
- Batlle, Carme, 2013. Els Oliver i els Baster, drapers emparentats amb els negociants Banyeres (Barcelona, segle XIII). A: *La Corona catalanoaragonesa, l'Islam i el món mediterrani: estudis d'història medieval en homenatge a la Doctora Maria Teresa Ferrer i Mallol*. Barcelona: CSIC: Institució Milà i Fontanals, pp. 67-78.
- Batlle, Carme, 2013. Mercaders de Barcelona al nord d'Àfrica durant el regnat de Jaume I. A: *Jaume I. Commemoració del VIII centenari del naixement de Jaume I*, vol. II. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Memòries de la secció històrico-arqueològica, XCI, pp. 677-704.
- Batlle, Carme; Busqueta, Joan Josep, 1986. Las familias de la alta burguesía en el municipio de Barcelona (siglo XIII). A: *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 16. Barcelona: CSIC: Institució Milà i Fontanals, pp. 81-92.
- Batlle, Carme; Varela, Elisa, 1988. Las relaciones comerciales de Barcelona con el norte de África (siglo XIII). A: *Anales de la Universidad de Alicante*, núm. 7. Alicante: Universidad de Alicante. pp. 23-52.
- Batlle, Carme; Busqueta, Joan Josep; Cuadrada, C., 1989. Notes sobre l'eix comercial Barcelona-Mallorca-Barbaria a la segona meitat del segle XIII. A: *XIII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó*, vol. 1, 1a. part. Palma de Mallorca: Institut d'estudis Baleàrics, pp. 33-48.
- Batlle, Carme; Busquets, Angels; Navaro, Inmaculada, 1989. Aproximació a l'estudi d'una família barcelonina els segles XIII i XIV: els Grony. A: *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 19. Barcelona: CSIC: Institució Milà i Fontanals, pp. 285-310.
- Batlle, Carme; Cuadrada, Coral, 1993. Berenguer de Bonastre, un negociante barcelonés en el Norte de África (segunda mitad del siglo XIII). A cura di Arienzo, Luisa: *Sardegna, Mediterraneo e Atlantico tra Medioevo ed Età Moderna. Studi storici in memoria di Alberto Boscolo*. Roma: Bulzoni Editori. Vol. II, pp. 129-150.

- Belenguer, Ernest, 2007. *Història de la Corona d'Aragó. Volum I. l'Època Medieval (1137-1479): De Peronella i Ramon Berenguer IV a Ferran II*. Barcelona: Edicions 62.
- Belkacem Daouadi, 2009. Les relations commerciales entre le royaume abdelwadide de Tlemcen et les villes du sud de l'Europe occidentale à partir du milieu du XIIIe siècle jusqu'au milieu du XVIe. A: *Al-Andalus Magreb. Estudios árabes e islámicos*, núm. 16. Cádiz: Universidad de Cádiz Servicio de Publicaciones. pp. 115-148.
- Benito Monclús, Pere, 2016. Crisis de subsistència i polítiques frumentàries a la Barcelona medieval. A: *Proveir Barcelona. El municipi i l'alimentació de la ciutat, 1329-1930*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, pp. 23-34.
- Bensch, Stephen P., 1994. From prizes of war to domestic merchandise: the changing face of slavery in Catalonia and Aragon, 1000-1300. A: *Viator*, núm. 25. pp. 63-93.
- Bensch, Stephen P., 1995. *Barcelona & its rulers, 1096-1291*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bensch, Stephen, P., 2001. Poder, dinero y control del comercio en la formación del régimen municipal de Barcelona. A: *Barcelona Quaderns d'Història*, núm 4, pp. 49-58.
- Bensch, Stephen, P., 2013. The commercial surge of Catalonia. A: *Jaume I. Commemoració del VIII centenari del naixement de Jaume I*, vol. II. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Memòries de la secció històrico-arqueològica, XCI, pp. 609-32.
- Bisson, T. N., 1988. *Història de la Corona d'Aragó a l'Edat Mitjana*. Barcelona: Editorial Crítica. Traducció de l'original de 1986 *The medieval Crown of Aragon, a short History*. Oxford: Clarendon Press.
- Borrás i Feliu, Antoni, 1976. Pergaminos de la epoca de Jaime I que se conservan en el "Arxiu del Palau-Requesens". A: *X Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, vol. 3. Zaragoza: Institución Fernando el Católico, pp. 385-395.
- Brett, Michael, 1999. *Ibn Khaldun and the Medieval Maghrib*. London: Variorum Reprints.
- Brunshvig, Robert, 1940. *La Berbérie orientale sous les Hafsides. Des origins a la fin du XV siècle*. Paris: Publications de l'Institut d'études orientales d'Alger.
- Cabanes Catalá, Mª Luisa, 1984. Fuentes para la historia del notariado: nombramientos y juramentos de notarios alicantinos. A: *Anales de la Universidad de Alicante*, núm. 3. Alicante: Universidad de Alicante. pp. 309-22.

- Cabestany Fort, Joan F., 1981. “Consols de mar” y “consols d’ultramar” en Catalunya (siglos XIII-XV). A: *Le genti del mare Mediterraneo, XVII Colloquio Internazionale di Storia Maritima*. Napoli: Pironti editore. pp. 397-425.
- Callegher, Bruno, 2006. *La moneda a la Mediterrània medieval*. Barcelona: Museu Nacional d’Art de Catalunya.
- Carreras i Candi, Francesc, 1910. Notes dotzentistes d’Ausona (preliminar). A: *Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona*, Vol. 5, núm. 40. Barcelona: Reial Academia de Bones Lletres, pp. 429-479.
- Carreras i Candi, Francesc, 1912. Notes dotzentistes d’Ausona (Acabament). A: *Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona*, vol. 6, num. 43. Barcelona: Reial Academia de Bones Lletres, pp. 123-141.
- Cases i Loscos, Lluïsa, 2001. *Inventari de l’arxiu històric de protocols de Barcelona. Volum i. Segles XIII-XV*. Barcelona: Fundació Noguera.
- Cawsey, Suzanne F., 2008. *Reialesa i propaganda. L’eloqüència reial i la Corona d’Aragó, c. 1200-1450*. València: Publicacions de la Universitat de València.
- Claramunt Rodríguez, Salvador. La documentació del siglo XIII conservada en el Archivo de la basílica de Santa María del Pino de Barcelona. A: *X Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, vol. 3. Zaragoza: Institución Fernando el Católico, pp. 453-461.
- Claverie, Pierre-Vincent, 2018. Pour en finir avec les calcurini. A: *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 48-2. Barcelona: CSIC: Institució Milà i Fontanals, pp. 615-38.
- Clua i Mercadal, Maria, 2002. *Circulació monetària des de l’època medieval a les comarques de Barcelona*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- Colomer i Pous, Eusebi, 1997. *El pensament als Països Catalans durant l’Edat Mitjana i el Renaixement*. Barcelona: Institut d’Estudis Catalans i Publicacions de l’Abadia de Montserrat.
- Conde y Delgado de la Molina, Rafael, 1983. Los Llull: una familia de la burguesia barcelonesa del siglo XIII. A: *XI Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, vol. II. Montpellier, pp. 371-408.
- Constable, Olivia Remie, 1990. Genoa and Spain in the Twelfth and Thirteenth Centuries: Notarial Evidence for a Shift in Patterns of Trade. A: *Journal of european economic history*, vol. 19, núm. 3, pp. 635-56.

- Constable, Olivia Remie, 2003. *Housing the Stranger in the Mediterranean World. Lodging, Trade, and Travel in the Late Antiquity and the Middle Ages*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Constable, Olivia Remie, 2011. Rising bells in hafsid Tunis: religious concessions to christian *fondacos* in the later thirteenth century. A: *Histories of the Middle East: studies in Middle Eastern society, economy and law in honor A. L. Udovitch*. Leiden: Boston, pp. 53-72.
- Coulon, Damien, 2009-2010. Formas de Violencia en las relaciones entre la Corona de Aragón y el Sultanato Mameluco (mediados del siglo XIII- mediados del siglo XV). A: *Anales de la Universidad de Alicante, Historia Medieval*, núm. 16. Alicante: Universidad de Alicante, pp. 277-288.
- Coulon, Damien, 2013. *Barcelona i el gran comerç d'Orient a l'edat mitjana : un segle de relacions comercials amb Egipte i Síria-Palestina (c. 1330-c. 1430)*. Traducció d'Antoni Dalmau. Barcelona: Editorial Base.
- Cowdrey, H. E. J., 1977. The Mahdia Campaign of 1087. A: *The English Historical Review*, vol. 92, núm. 362 (gener 1977). Oxford: Oxford University Press, pp. 1-29.
- Crusafont i Sabater, Miquel, 1989. *Barcelona i la moneda catalana*. Barcelona: Caixa de Pensions.
- Crusafont i Sabater, Miquel, 2015. *Història de la moneda de la Corona Catalano-aragonesa medieval : (excepte els comtats catalans) : (1067/1162-1516)*. Barcelona: Societat catalana d'estudis numismàtics (Institut d'Estudis Catalans).
- Cuadrada, Coral, 2001. *La Mediterrània, cruïlla de mercaders (segles XIII-XV)*. Barcelona: Editor Rafael Dalmau.
- Cuadrada, Coral; Orlandi, Angela, 1994. Ports, tràfics, vaixells, productes: italians i catalans a la Mediterrània baixmedieval. A: *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 24. Barcelona: CSIC: Institució Milà i Fontanals, pp. 3-48.
- Cuadrada, Coral, López Pérez, María Dolores, 1996. L'organització de l'espai urbà: Barcelona al segle XIII. A: *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 26, vol. 2. Barcelona: CSIC: Institució Milà i Fontanals, pp. 879-908.
- Cuadrada, Coral; Duran Duelt, Daniel; Martínez-Giralt, Alejandro, 2018. *El fons Llull de l'Arxiu dels Marquesos de Santa Maria de Barberà*. Tarragona: Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili, Institut Europeu de la Mediterrània.
- Cubells i Llorenç J., 1988. Fets del regnat de Jaume I, senyor de Montpeller, en els pergamins de l'Arxiu Històric de Tarragona. A: *Montpellier, la Couronne d'Aragon*

et les pays de Langue d'oc (1204-1349). Actes du XIIe Congrès d'Histoire de la Couronne d'Aragon (Montpellier 26-29 septembre 1985), vol. II, pp. 77-90.

- Daouadi, Belkacem, 2009. Les relations commerciales entre le royaume abdelwadide de Tlemcen et les villes du sud de l'Europe occidentale à partir du milieu du XIIIe siècle jusqu'au milieu du XVIe. A: *Al-Andalus Magreb. Estudios árabes e islámicos*, núm. 16, pp. 115-48.
- Desemparados Pérez Pérez, 1976. Documentos de Jaime I en el Archivo del Reino de Valencia. A: *X Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, vol. 3. Zaragoza: Institución Fernando el Católico, pp. 557-574.
- Djaït, Hichem; Talbi, Mohamed, Dachraoui Farhat; Dhouib, Abdelmajid; M'rabet, M'hamed Ali, 2008. *Histoire générale de la Tunisie*, tome II, Le Moyen-Age. Tunis: Sud-Éditions.
- Doxey, Gary B., 1990. Genovesos i Pisans a les illes Balears (1146-1229). A: Meloni, M. G. i Schena O. (editors): *XIV congresso di Storia della Corona d'Aragona* Vol. III. Sassari-Alghero, pp. 367-81.
- Doxey, Gary, B., 1994. Diplomacy, trade and war: Muslim Majorca in international politics, 1159-81. A: *Journal of Medieval History*. Amsterdam: Elsevier, pp. 39-61.
- Dufourcq, Charles-Emmanuel, 1946. Les activités politiques et économiques des catalans en Tunisie et en Algérie orientale de 1262 à 1377. A: *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, vol. 19. Barcelona: Reial Academia de Bones Lletres, pp. 5-96.
- Dufourcq, Charles-Emmanuel, 1948. Les espagnols et le royaume de Tlemcen aux treizième et quatorzième siècles. A: *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, vol. 21. Barcelona: Reial Academia de Bones Lletres, pp. 5-128.
- Dufourcq, Charles-Emmanuel, 1952. La Couronne d'Aragon et les hafside au XIIIe siècles (1229-1301). A: *Analecta Sacra Tarraconensia: Revista de ciències historicoeclesiàstiques*, núm. 25, vol. 1. Barcelona: Fundació Balmesiana, Llibreria Balmes, pp. 51-113.
- Dufourcq, Charles-Emmanuel, 1952. Documents inédits sur la politique ifrikiyenne de la Couronne d'Aragon. A: *Analecta Sacra Tarraconensia: Revista de ciències historicoeclesiàstiques*, núm. 25, vol. 2. Barcelona: Fundació Balmesiana, Llibreria Balmes, pp. 255-292.
- Dufourcq, Charles-Emmanuel, 1955. La question de Ceuta au XIIIe siècle. A: *Hesperis*, núm. XLII, pp. 67-123.

- Dufourcq, Charles-Emmanuel, 1966. *L'Espagne catalane et le Maghrib aux XIIIe et XIVe siècles. De la bataille de Las Navas de Tolosa (1212) à l'avènement du sultan mérinide Abou-l-Hasan (1331)*. Paris: Presses Universitaires de France. Traducció al català, edició 1969, *L'Expansió catalana a la Mediterrània Occidental. Segles XIII i XIV*. Barcelona: Editorial Vicens-Vives.
- Dufourcq, Charles-Emmanuel, 1966. Les consulats catalans de Tunis et de Bougie au temps de Jacques le Conquerant. A: *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 3. Barcelona: CSIC: Institució Milà i Fontanals, pp. 469-479.
- Dufourcq, Charles-Emmanuel, 1973. Les relations de la Péninsule Ibérique et de l'Afrique du nord aux XIVe siècle. A: Saéz, Emilio: *La investigación de la historia hispánica del siglo XIV*. Barcelona: CSIC: Institució Milà i Fontanals, pp. 39-66.
- Dufourcq, Charles-Emmanuel, 1979. Vers la Méditerranée orientale et l'Afrique. A: *X Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, vol. 1. Zaragoza: Institución Fernando el Católico, pp. 5-90.
- Dufourcq, Charles-Emmanuel, 1980. Chrétiens et musulmans durant les derniers siècles du Moyen Âge. A: *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 10. Barcelona: CSIC: Institució Milà i Fontanals, pp. 207-225.
- Dufourcq, Charles-Emmanuel, 1982. Rapports entre l'Afrique et l'Espagne au XIIIe siècle. A: *Mélanges de la bibliothèque espagnole*. Paris, pp. 101-18.
- Duran i Duelt, Daniel, 2013. Consolats nàutics, consolats ultramarins i altres formes d'organització nauticomercantil en l'àmbit català. A: *Jaume I. Commemoració del VIII centenari del naixement de Jaume I*, vol. II, pp. 747-761.
- El Aallaqui, Hicham, 2008. Les échanges diplomatiques entre islam et monde latin, milieu XIe-milieu XIIe siècle: la transition entre l'époque des taifas et la dynastie almoravide. A: *Oriente Moderno*, vol. LXXXVIII, núm. 2. Istituto per l'Oriente Carlo Alfonso Nallino-Roma, pp. 249-69.
- Engels, Odilo. El rey Jaime I de Aragón y la política internacional del siglo XIII. A: *X Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, vol. 2. Zaragoza: Institución Fernando el Católico, pp. 213-240.
- Epalza, Mikel de, 1983. Attitudes politiques de Tunis dans o conflict entre aragonais et français en Sicile autour 1282. A: *XI Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, vol. 2. Palermo: Accademia di Scienze Lettere e Arti di Palermo, pp. 579-601.

- Fancy, Hussein, 2016. *The mercenary Mediterranean. Sovereignty, religion, and violence in the medieval Crown of Aragon*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Ferrer Abarzuza, Antoni, 2014. Novè centenari de la croada dels pisans i catalans contra Yâbisa i Mayûrqa (1114-2014). A: *Eivissa. Institut d'Estudis Eivissencs*, nº56, pp. 4-16.
- Ferrer i Mallol, Maria Teresa, 1980. Els italians a terres catalanes (segles XII-XV). A: *Anuario de Estudios Medievales*, nº 10, pp. 393-466.
- Ferrer i Mallol, Maria Teresa, 1994. La navegació de conserva a l'Edat Mitjana. A: *Anuario de Estudios Medievales*, nº24, pp. 453-64.
- Ferrer i Mallol, Maria Teresa, 1996. Catalans i genovesos durant el segle XIII: el declivi d'una amistat. A: *Anuario de Estudios Medievales*, nº 26/2, pp. 783-824.
- Ferrer i Mallol, Maria Teresa, 1998. Les relacions entre Catalunya, Granada i el Magrib medieval. A: *L'Islam i Catalunya*. Barcelona: Institut Català de la Mediterrània, Museu d'Història de Catalunya, Lunwerg editors, pp. 251-259.
- Ferrer i Mallol, Maria Teresa, 1999. El Consolat de Mar i els Consolats d'Ultramar, instrument i manifestació de l'expansió del comerç català. A: Ferrer i Mallol, Maria, Teresa; Coulon, Damien: *L'Expansió Catalana a la Mediterrània a la Baixa Edat Mitjana: actes del séminaire-seminari, celebrat a Barcelona el 20 d'abril de 1998*. Barcelona: CSIC: Institució Milà i Fontanals, pp. 53-80.
- Ferrer i Mallol, Maria Teresa, 2002. La Corona Catalanoaragonesa i Castella (segles XII-XIV): elements de coincidència i divergència. A: *El Comtat d'Urgell a la Península Ibèrica. II Curs d'Estiu Comtat d'Urgell (Balaguer 7-9 juliol 1997)*, coordinació Flocel, Sabaté; Farré, Joan. Lleida: Pagès editors, pp. 55-102.
- Ferrer i Mallol, Maria Teresa, 2004. La Mediterrània dels segles XIII al XV: L'expansió catalana. A: *Mediterraneum. L'esplendor de la Mediterrània medieval, s. XIII-XV*. Barcelona: Institut Europeu de la Mediterrània-Lunwerg editors, pp. 143-158.
- Ferrer i Mallol, Maria Teresa, 2007. Navegació, ports i comerç a la mediterrània de la Baixa Edat Mijana. A: Pérez Ballester, José; Pascual Guillermo, eds: *Comercio, redistribución y fondeadores. La navegación a vela en el Mediterráneo. Actas V jornadas Internacionales de Arqueología subacuática*. València, pp. 113-166.
- Ferrer i Mallol, Maria Teresa, 2008. Els mallorquins a la Mediterrània oriental a l'edat mitjana. A: Barceló Crespí, Maria (coordinació): *El Regne de Mallorca: cruïlla de*

gents i de cultures (segles XIII-XV). XXVI Jornades d'Estudis Històrics Locals. Palma: Institut d'Estudis Baleàrics, pp. 43-72.

- Ferrer i Mallol, M. Teresa, 2011. El comerç català a la baixa edat mitjana. A: *Catalan Historical Reviews*, núm. 5. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, pp. 159-193.
- Ferrer i Mallol, Maria Teresa; Mutge i Vives, Josefina; Sánchez Martínez, Manuel, 2005. A: *La Corona catalanoaragonesa i el seu entorn mediterrani a la baixa edat mitjana*. Barcelona: CSIC, Institució Milà i Fontanals.
- Fierro, Maribel, 2012. *The Almohad Revolution : politics and religion in the Islamic West during the Twelfth-Thirteenth Centuries*. Variorum Collected Studies Series.
- Fleet, Kate, 1999. *European and islamic trade in the early Ottoman state. The merchants of Genoa and Turkey*. Cambridge: Cambridge University Press.
- García Fitz, Francisco, 1998. *Ejércitos y actividades guerreras en la Edad Media europea*. Madrid: Arco Libros, S.L.
- García Fitz, Francisco, 2002. *Relaciones políticas y guerra : la experiencia castellano-leonesa frente al islam : siglos XI-XIII*. Sevilla: Universidad de Sevilla.
- García Fitz, Francisco, 2003. *Edad media : guerra e ideología : justificaciones jurídicas y religiosas*. Madrid: Sílex.
- García Sanz, Arcadi, 1955-7. Precedentes de la letra de cambio en la "Curis Fumada". A: *Ausa*, vol. 2, pp. 533-40.
- García Sanz, Arcadi, 1959. Tipos ausetanos de la "comenda" en el siglo XIII. A: *Ausa*, vol. 3, núm. 30, pp. 284-93.
- García Sanz, Arcadi, 1963. Contractes comercials vigatans de principis del segle XIII. A: *Ausa*, vol. 43, num. XLIII, pp. 321-29.
- García Sanz, Arcadi, 1967. *El comercio de la piel de Vich a mediados del siglo XIII*. Vic: Colomer Munmany, S.A., Fabrica de Curtidos.
- García Sanz, Arcadi, 1970. Els espanyol, una familia burgesa vigatana del segle XIII. A: *Ausa*, vol. 6, núm. 54-5, pp. 165-185.
- García Sanz, Arcadi, 1977. *Història de la marina catalana*. Barcelona: Editorial Aedos.
- García Sanz, Arcadi, 1978. Fletamentos catalanes medievales. A: *Historia, Instituciones, Documentos*. Sevilla: Universidad de Sevilla, pp. 237-256.
- García Sanjuán, Alejandro, 2006. Mercenarios cristianos al servicio de los musulmanes en el norte de África durante el siglo XIII. A: González Jiménez, Manuel; Montes Romero-Camacho, Isabel: *La Península Ibérica entre el Mediterráneo y el*

Atlántico. Siglos XIII-XV. Sevilla-Cádiz: Servicio de Publicaciones de la Diputación de Cádiz, Sociedad Española de Estudios Medievales, pp. 435-447.

- Garí, Blanca, 1992. Why Almería? An Islamic port in the compass of Genoa. A: *Journal of Medieval History*, núm. 18. Amsterdam: Elsevier, pp. 211-231.
- Garí, Blanca, 1992. Pisa y el control del Mediterráneo nordoccidental. Carta de los cónsules de Pisa a Ramón Berenguer IV a mediados del siglo XII. A: *Acta historica et archaeologica Medievalia*, núm. 13. Barcelona: Universitat de Barcelona. pp. 9-16.
- Gazulla, Faustino, 1919. Jaime I de Aragón y los estados musulmanes. A: *Discursos leídos en la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*. Barcelona: Editorial la Reinaxensa.
- Giménez Soler, Andrés, 1905. Caballeros españoles en África y caballeros africanos en España. A: *Revue Hispanique*, vol. 12, núm. 42. Hispanic Society of America, pp. 299-372.
- Giménez Soler, Andrés, 1907. Caballeros españoles en África y caballeros africanos en España II. A: *Revue Hispanique*, vol. 16, núm. 49. Hispanic Society of America, pp. 56-69.
- Giménez Soler, Andrés, 1910. El comercio en tierra de infieles durante la Edad Media. A: *Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona*, vol. 5, num. 36. Barcelona: Reial Academia de Bones Lletres, pp. 171-99.
- Giménez Soler, Andrés, 1910. El comercio en tierra de infieles durante la Edad Media. A: *Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona*, vol. 5, num. 38. Barcelona: Reial Academia de Bones Lletres, pp. 287-98.
- Giménez Soler, Andrés, 1910. El comercio en tierra de infieles durante la Edad Media. A: *Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona*, vol. 5, num. 38. Barcelona: Reial Academia de Bones Lletres, pp. 521-24.
- Ginebra i Molins, Rafel, 1996. Moneda oficial i diversitat monetària a Catalunya a la primera meitat del segle XIII: el cas de Vic. A: *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 26, vol.2 . Barcelona: CSIC: Institució Milà i Fontanals, pp. 839-878.
- Girona i Llagosera, D., 1908. La marina catalana en temps del rei en Jaume. A: *Butlletí del centre excursionista de Catalunya*, any XVIII, nú. 163, pp. 235-49.
- Giunta, Francesco, 1989. *Aragoneses y catalanes en el Mediterraneo*. Barcelona: Ariel.

- González Arévalo, Raúl, 2018. Presencias, interacciones y mutaciones italianas en el mar de Alborán (siglos XII-XV). Algunas reflexiones desde la historiografía. A: *Alborán. Poblamiento e intercambios en las zonas costeras de al-Andalus y el Magreb*, pp. 361-410.
- Gual Camarena, Miguel, 1968. *Vocabulario del Comercio Medieval. Colección de aranceles aduaneros de la Corona de Aragón (siglos XIII y XIV)*. Tarragona: Publicaciones de la Excelentísima Diputación Provincial.
- Gual Camarena, Miguel, 1976. Orígenes y expansión de la industria textil lanera catalana en la Edad Media. A: *Produzione commercio e consumo dei panni di lana (nei secoli XII-XVIII)*. Firenze: Istituto Internazionale di storia economica "F. Datini", pp. 511-23.
- Gual Camaera, Miguel, 1976. Orígenes y expansión de la industria textil lanera catalana en la Edad Media. A: *Produzione, commercio e consumo dei panni di lana*. Firenze: Istituto Internazionale di Storia Economica F. Datini. pp. 511-23.
- Gual Camarena, Miguel, 1981. *El primer manual hispánico de mercadería (siglo XIV)*. Barcelona: C.S.I.C., Instituto de Geografía, Etnología e Historia.
- Gual de Torrella, Mariano, 1973-5. Milicias cristianas en Berberia. A: *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, núm. 34. Palma de Mallorca: Gráficas Miramar, pp. 54-63.
- Gubert, Serge, 2008. Pratiques diplomatiques merinides (XIIIe-XVe siècles). A: *Oriente Moderno*, vol. LXXXVIII, núm. 2. Roma: Istituto per l'Oriente Carlo Alfonso Nallino, pp. 437-68.
- Hernández, Francisco J., 2007. El testamento de Benvenist de Saporta (1268). A: *Hispania Judaica Bulletin*, núm 5. Jerusalem: The Hebrew University of Jerusalem, pp. 115-151.
- Hernández Yzal, Santiago, 1986. *Els costums marítims de Barcelona*. Barcelona: Cambra oficial de comerç, indústria i navegació de Barcelona.
- Igual Luis, David, 2006-2008. Operadores económicos y espacios de comercio en el Mediterráneo Occidental (siglo XIII-XV). A: *Revista de Historia Medieval*, núm. 15. Universidad de Castilla - La Mancha, pp. 189-214.
- Igual Luis, David, 2012-4. ¿Los mercaderes son igualadors del món? Autóctonos y extranjeros en el comercio bajomedieval de Valencia. A: *Anales de la Universidad de Alicante*, núm. 18. Alicante: Universidad de Alicante. pp. 119-52.

- Igual Luis, David, 2013. L'economia comercial i marítima de València durant el regnat de Jaume I. A: *Jaume I. Commemoració del VIII centenari del naixement de Jaume I*, vol. I. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Memòries de la secció històrico-arqueològica, XCI, pp. 721-46.
- Igual Luis, David, 2014. Los grupos mercantiles y la expansión política de la Corona de Aragón: nuevas perspectivas. A: *Il governo dell' economia. Italia e penisola Iberica nel basso medioevo*. Editore Viella, pp. 9-32.
- Jadla, Brahim, 2008. L'Ifrīqiyah hafside et la chrétienté: le temps des ruptures. A: *Oriente Moderno*, vol. LXXXVIII, núm. 2. Istituto per l'Oriente Carlo Alfonso Nallino-Roma, pp. 311-21.
- Jehel, Georges, 2001. *L'Italie et le Maghreb au Moyen Age. Conflicts et échanges du VIIe au XVe siècle*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Jehel, Georges, 2015. La place de Ceuta dans le réseau portuaire euro-méditerranéen (XIIe-XVe siècles). A: Cancellieri, Jean-André; Marchivan Cauwelaert, Vannina (éd.), *Villes portuaires de Méditerranée occidentale au Moyen Âge. Îles et continents, XIIIe-XVe siècles*. Palerme, Associazione Mediterranea, pp. 57-76.
- Krueger, Hilmar C., 1933. Genoese trade with northwest Africa in the twelfth century. A: *Speculum*, vol. 8, núm. 3. Cambridge: Medieval Academy of America, pp. 377-395.
- Lawless, Richard I., 1975. Tlemcen, capitale du Maghreb central. Analyse des fonctions d'une ville islamique médiévale. A: *Revue des mondes musulmans et de la Méditerranée*, vol. 20, pp. 49-66.
- Lladonosa, Josep, 1967. *Arnau de Solsona, un mercader lleidetà a Tunis (1218-1297)*. Barcelona: Editor Rafael Dalmau.
- López, Robert Sabatino; Raymond, Irving W., 1955. *Medieval trade in the Mediterranean world : illustrative documents translated with introductions and notes*. New York: Columbia University Press.
- López Pérez, María Dolores, 1999. La expansión económica catalanoaragonesa hacia el Magreb medieval. . A: Ferrer i Mallol, Maria, Teresa; Coulon, Damien: *L'Expansió Catalana a la Mediterrània a la Baixa Edat Mitjana: actes del séminaire-seminari, celebrat a Barcelona el 20 d'abril de 1998*. Barcelona: CSIC: Institució Milà i Fontanals, pp. 81-104.
- López Pérez, María Dolores, 2001. La circulación de las élites económicas en el Mediterráneo Occidental Medieval: El Magreb como polo de atracción de los

- mercaderes catalanoaragoneses. A: *Acta historica et archaeologica Medievalia*, núm. 22. Barcelona: Universitat de Barcelona. pp. 721-734.
- López Pérez, María Dolores, 2004. La movilidad de la guerra. Mercenarios catalanoaragoneses en las luchas magrebíes (ss. XIII-XIV). A: Moatti, Claudia: *La mobilité des personnes en Méditerranée de l'antiquité à l'époque moderne*. Roma: École Française de Roma, pp. 399-423.
  - López Pérez, María Dolores, 2019. La configuración de un modelo comercial: las redes mercantiles mallorquinas en el espacio hafsí (s. XIII-XIV). A: *XXXI Jornades d'estudis històrics locals. La Barbaria i les i les Balears: les relacions entre Tunis i l'arxipèlag al llarg de la història*. Palma: Institut d'estudis baleàrics, pp. 33-51.
  - Lower, Michael, 2014. The Papacy and christian mercenaries of thirteenth-century north Africa. A: *Speculum*, vol. 89, num. 3. Cambridge: Medieval Academy of America, pp. 601-31.
  - Lower, Michael, 2016. Christian mercenaries in muslim lands: their status in medieval islamic and canon law. A: Boas, Andrian J: *The crusader World*. London and New York: Routledge, pp. 419-33.
  - Maíz Chacon, Jorge, 2000. Aproximación a la Mallorca bajomedieval: producción historiográfica (1960-1998). A: *Medievalismo*, núm. 10, pp. 269-334.
  - Maíz Chacón, Jorge, 2009. *Actividades económicas y políticas de los judíos de Baleares en la Baja Edad Media (1229-1391)*. UNED, 2 volums.
  - Manzano Rodríguez, Miguel Ángel, 2007. Notas sobre legitimidad, hegemonía y poder político en Alandalús y el Magreb durante los siglos XIII y XIV. A: *Res Publica*, núm. 18. Salamanca: Universidad de Salamanca, pp. 11-33.
  - Manzano Rodríguez, Miguel Ángel, 2012. La Península Ibérica y el norte de África en los inicios del bajo Medievo: relaciones políticas y apuntes historiográficos. A: Fierro, M.; Martos, J.; Monferrer, J.P.; Viguera, M. J.: *711-1616: de árabes a moriscos. Una parte de la Historia de España*. Cordoba: Editorial Fundación Al-Babtain, pp. 67-86.
  - Marcos Hierro, Ernest, 2011. La croada a Terra Santa de 1269 i la política internacional de Jaume I. A: *Jaume I. Commemoració del VIII centenari del naixement de Jaume I*, vol. I. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Memòries de la secció històrico-arqueològica, XCI, pp. 509-22.

- Martín Corrales, Eloy, 2008. *Vuit segles de presència catalana a Ceuta (segles XIII-XX). Ocho siglos de presencia catalana en Ceuta (siglos XIII-XX)*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, Districte de Sant Martí.
- Martínez Enamorado, Virgilio, 2006. Algunas reflexiones en torno al fin del almohadismo. El siglo XIII en el Islam de Occidente. A: *I Jornades de Recerca Històrica de Menorca. La Manurqa de Sa`id ibn Hakam, un país islàmic a Occident*. Publicacions des Born, núm. 15-16. Ciutadella de Menorca: Cercle artístic, pp. 11-28.
- Martínez-Ferrando, J. Ernest, 1936. *Pere de Portugal “rei dels catalans” vist a través dels registres de la seva cancelleria*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Memòries de la secció històrico-arqueològica, VIII.
- Martínez Gijón, José, 1974. La comenda y el transporte de mercancías en el derecho español de la baja Edad Media. A: *Historia. Instituciones. Documentos*, núm. 1, pp. 263-274.
- Mas i Solench, Josep M., 2000. *Ramon de Penyafort*. Barcelona: Rafael Dalmau editor.
- Mascaró Pasarius, J., 1978. *Historia de Mallorca*. Tomo III. Palma de Mallorca: Gráficas Adalid.
- Messier, Ronald A., 2013. The christian community of Tunis at the time of st. Loui's crusade, A.D. 1270. A: Congdon, Eleanor A.: *Latin Expansion in the Medieval Western Mediterranean*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 241-53.
- Mosquera Merino, María del Carmen, 1993. *Ceuta en el siglo XIII (Historia política y económica)*. Madrid: Editorial de la Universidad Complutense de Madrid.
- Nadal i Farreras, Joaquim; Wolff, Philippe, 1983. *Història de Catalunya*. Barcelona: Oikos-tau, s.a. ediciones.
- Ochoa Brun, Miguel Angel, 1995. *Historia de la diplomacia española*. Vol. II. Madrid: Ministerio de Asuntos Exteriores.
- Ollich i Castanyer, Immaculada, 1985. Aspectes econòmics de l'activitat dels jueus de Vic, segons els “Libri Iudeorum” (1266-1278). A: *Miscel·lània de Textos Medievals*, n° 3. Barcelona: Consejo Superior d'Investigacions Científiques, Institució Milà i Fontanals, departament d'estudis medievals.
- Ortega Villoslada, Antonio, 2008. La coca en el intercambio mercante atlántico-mediterráneo. A: *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 38/1. Barcelona: CSIC: Institució Milà i Fontanals, pp. 429-444.

- Ortega Villoslada, Antonio, 2008. *El reino de Mallorca y el mundo atlántico (1230-1349)*. Oleiros (La Coruña): Netbiblo.
- Orvietani Busch, Silvia, 2001. *Medieval mediterranean ports: The Catalan and Tuscan Coasts, 1100 to 1235*. Leiden: Brill Academic Publishers.
- Pagarolas i Sabaté, Laureà, 1989. Els arxius de protocols. A: *Lligall*, núm. 1, pp. 53-63.
- Pagarolas i Sabaté, Laureà, 1994. Notaris i auxiliars de la funció notarial a les escrivanies de la Barcelona medieval. A: *Lligall*, núm. 8, pp. 53-62.
- Palou i Miquel, Hug, 2009. *Els libri notarum de Santa Coloma de Queralt (1240-1262)*. 2 volums. Barcelona: Fundació Noguera.
- Parker, Mathhew E., 2014. Pisa, Catalonia, and muslim pirates: intercultural exchanges in the balearic crusade of 1113-1115. A: *Viator*, núm. 45. pp. 77-100.
- Péquignot, Stéphane, 2014. Les marchands dans la diplomatie des rois d'Aragon. A: Tanzini, Lorenzo; Tognetti, Sergio: *Il governo dell' economia. Italia e penisola Iberica nel basso medioevo*. Editore Viella, pp. 179-204.
- Petti Balbi, Giovanna, 2002. Genova e il Mediterraneo occidentale nei secoli XI-XII. A: *Comuni e memoria storica. Alle origini del comune di Genova. Atti del convegno di studi, Genova 24-26 settembre 2001*. Genova: Atti della Società Ligure di Storia Patria, núm. XLII [CXVI], pp. 503-526.
- Piñol Alabart, Daniel, 2000. *El notariat públic al camp de Tarragona. Història, activitat, escriptura i societat (segles XIII-XIV)*. Barcelona: Fundació Noguera.
- Pirenne, Henri, 2008. *Mahoma y Carlomagno*. Madrid: Alianza Editorial.
- Pistarino, Geo, 1980. Genova e l'Islam nel Mediterraneo occidentale (secoli XII-XIII). A: *Anuario de Estudios Medievales*, nº 10, pp. 189-205.
- Planas Rosselló, Antonio, 2003. El notariado en la Mallorca del siglo XIII. A: *Memòries de la Reial Acadèmia Mallorquina d'Estudis Genealògics, Heràldics i Històrics*, núm. 13, pp. 7-36.
- Planas Rosselló, Antonio, 2006. *El notariado en el Reino de Mallorca (siglos XIII-XVIII)*. Palma de Mallorca: Lleonard Muntaner editor.
- Pryor, John H., 1987. *Commerce, Shipping and Naval Warfare in the Medieval Mediterranean*. London: Variorum Reprints.
- Pryor, John H., 1988. Geography, technology, and war. Studies in the maritime history of the Mediterranean, 649, 1571. Cambridge: Cambridge University Press.

- Riera i Melis, Antoni, 1997. Perpiñán, 1015-1285. Crecimiento económico, diversificación social y expansión urbana. A: Abulafia, David; Garí, Blanca: *En las costas del Mediterráneo Occidental*. Las ciudades de la Península Ibérica y del reino de Mallorca y el comercio mediterráneo en la Edad Media. Barcelona: Ediciones Omega.
- Riera i Melis, Antoni, 2003-4. La delimitació del sector meridional de la frontera entre la Corona Catalanoaragonesa i el Regne de Castella (1151-1305). A: *Acta historica et archaeologica Medievalia*, núm. 25. Barcelona: Universitat de Barcelona. pp. 73-93.
- Riera i Melis, Antoni, 2014-5. Barcelona, 985-1317: Economia, societat i política en la construcció d'un empori iberomediterrani. A: *Acta historica et archaeologica Medievalia*, núm. 32. Barcelona: Universitat de Barcelona. pp. 131-232.
- Riera i Melis, Antoni, 2017. *Els cereals i el pa en els països de llengua catalana a la baixa edat mitjana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans: Memòries de la secció històrico-arqueològica, CIII.
- Riu, Manuel, 1976. La documentación del siglo XIII conservada en el Archivo de la basílica de Santa María del Mar (Barcelona). *X Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, vol. 3. Zaragoza: Institución Fernando el Católico, pp. 591-606.
- Rivet, Daniel, 2012. *Histoire du Maroc. De Moulaouy Idrîs à Mohammed VI*. Paris: Fayard.
- Rosselló Bordoy, Guillermo, 1987. Les Illes orientals d'Al-Andalus i les seves relacions amb Sharq Al-Andalus, Magrib i Europa cristiana (ss. VIII-XIII). A: *V Jornades d'Estudis Històrics Locals*. Palma de Mallorca: Institut d'Estudis Baleàrics.
- Rosselló Bordoy, Guillermo, 1993. Comercio y navegación en las Baleares medievales: la información textual y arqueológica. A: *Cuadernos de arqueología marítima*, núm. 2, pp. 176-96.
- Rouighi, Ramzi, 2011. *The making of a Mediterranean Emirate. Ifrîqiyâ and Its Andalusis, 1200-1400*. Filadelfia: University of Pennsylvania Press.
- Rovira i Virgili, Antoni, 1977. *Història de Catalunya*, vol. IV. Bilbao: Editorial la gran enciclopedia Vasca.
- Ruiz Domènec, José Enrique, 1974. En torno a un tratado comercial entre las ciudades de Genova y Barcelona en la primera mitad del siglo XII. A: *Atti del I° congresso storico Liguria-Catalogna (1969)*. Bordighera: Istituto Internazionale di studi liguri, pp. 151-60.

- Sabaté, Flocel, 2017. *The Crown of Aragon. A singular Mediterranean Empire*. Leiden, Boston: Brill's companions to European History.
- Salicrú i Lluch, Roser, 2001. Entre Cristiandad e Islam en el Mediterráneo Ibérico. A: *Itinerarios medievales e identidad hispánica. XXVII Semana de Estudios Medievales*. Navarra: Gobierno de Navarra, Institución Príncipe de Viana, pp. 83-112.
- Salicrú i Lluch, Roser, 2005. Más allá de la mediación de la palabra: negociación con los infieles y mediación cultural en la Baja Edad Media. A: *Anuario de Estudios Medievales, Anejo*, núm. 61. Barcelona: CSIC: Institució Milà i Fontanals, pp. 409-439.
- Salicrú i Lluch, Roser, 2007. La diplomacia y las embajadas como expresión de los contactos interculturales entre cristianos y musulmanes en el Mediterráneo occidental durante la Baja Edad Media. A: *Estudios de Historia de España*, núm IX. Santa María de los Buenos Aires: Universidad Católica Argentina, pp. 77-106.
- Salicrú i Lluch, Roser, 2009. Translators, Interpreters and Cultural Mediators in Late Medieval Eastern Iberia and Western Islamic Diplomatic Relationships. A: *10th Mediterranean Research Meeting. Florence & Montecatani Terme 25-28 March 2009. Workshop 3, Language and Cultural Mediation in the Mediterranean, 1200-1800*. European University Institute.
- Salicrú i Lluch, Roser (ed.), 2019. *Tripulacions i vaixells a la Mediterrània medieval. Fonts i perspectives comparades des de la Corona d'Aragó*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Salicrú i Lluch, Roser; Cifuentes i Comamala, Lluís; Viladrich i Grau, M. Mercè, 2015. *Els catalans a la Mediterrània medieval. Noves fonts, recerques i perspectives*. Roma:Viella, Institut Europeu de la Mediterrània.
- Salicrú i Lluch, Roser; Badia, Lola; Cifuentes, Lluís (eds.), 2019. *La vida marítima a la Mediterrània medieval. Fonts històriques i literàries*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Salvatori, Enrica, 2006. Gens Saracenorum perit sine laude suorum. L'idée de guerre sainte dans les sources pisanes du XIe au XIIe siècle. A: *Atti del Convegno internazionale (Madrid, 11-14 aprile 2005)*. Madrid, pp. 229-250.
- Salvatori, Enrica, 2013. Lo spazio economico di Pisa nel Mediterraneo: dall'XI alla metà del XII Enrica Salvatori. A: *Bulletino dell'Istituto Storico italiano per il Medioevo*, n°. 15. Rome, pp. 119-152.

- Santamaría, Álvaro, 1990. *Ejecutoria del Reino de Mallorca. 1230-1343*. Palma de Mallorca: Ajuntament de Palma.
- Santamaría, Álvaro, 1992. Precisiones sobre la expansión marítima de la Corona de Aragón. A: *Anales de la Universidad de Alicante*, núm. 8. Alicante: Universidad de Alicante, pp. 187-255.
- Sayous, André, 1931. Les méthodes commerciales de Barcelona au XIIIe siècle d'après des documents inédits des archives de sa cathédrale. A: *Estudis Universitaris Catalans*, vol. XVI, núm. 1 (gener-juny). Barcelona: Institució Patxot, pp. 155-198. Reeditat i traduït a: García i Sanz, Arcadi; Feliu i Montfort, Gaspar, 1975. *Els mètodes comercials a la Barcelona medieval*, Barcelona: Editorial Base.
- Sevillano Colom, Francisco; Pou Muntaner, Juan, 1974. *Historia del puerto de Palma de Mallorca*. Palma de Mallorca: Instituto de Estudios Baleáricos, Diputación Provincial de Baleares.
- Sobrequés i Callicó, Jaume; Morales i Montoya, Mercè, 2011. *Comtes, reis, comteses i reines de Catalunya*. Barcelona: Editorial Base.
- Sobrequés i Vidal, Santiago, 2011. *Els barons de Catalunya*. Barcelona: Editorial Base.
- Sobrequés i Vidal, Santiago, 2011. *Els grans comtes de Barcelona*. Barcelona: Editorial Base.
- Soldevila, Ferran, 1938. *Història de Catalunya*. Barcelona: Editorial Alpha.
- Tangheroni, Marco, 1996. *Commercio e navigazione nel medioevo*. Roma-Bari: Editori Laterza.
- Soto i Company, Ricard, 2012. La conquista de Mallorca y la creación de un mercado de esclavos. A: *Les esclavages en Méditerranée: espaces et dynamiques économiques*. Madrid: Casa de Velázquez, pp. 63-76.
- Toal, John, 2007. Taking gratian to Africa. Raymond de Penyafort's legal advice to the dominicans and franciscans in Tunis (1234). A: Husain, Adnan, A.; Fleming, K. E.: *A faithful sea. The religious cultures of the Mediterranean, 1200-1700*. London: Oneworld Publications, pp. 47-63.
- Toal, John, 2010. Marchands, mercenaires et captifs: le statut légal des chrétiens latins en terre d'islam selon le juriste canonique Ramon de Penayfort (XIIIe siècle). A: *Minorités et régulations sociales en Méditerranée médiévale*. Rennes: Presses Universitaires de Rennes, pp. 223-34.

- Tyerman, Christopher, 2010. *Las guerras de Dios. Una nueva historia de las cruzadas*. Barcelona: Editorial Crítica.
- Udina Martorell, Federico: Privilegios reales a la ciudad de Barcelona en el Archivo de la Corona de Aragón (siglos XIII-XVIII). A: *La España medieval*, N° 7, 1985 (Ejemplar dedicado a: La ciudad hispánica durante los siglos XIII al XVI (II)), pp. 1431-1442.
- Valérian, Dominique, 1999. Ifríqiyan Muslim Merchants in the Mediterranean at the End of the Middle Ages. A: *Mediterranean Historical Review*, vol. 14, núm. 2, pp. 47-66.
- Valérian, Dominique, 1999. Le facteur économique dans la politique catalane à Bougie (XIIIe-XVe siècles). A: Ferrer i Mallol, Maria, Teresa; Coulon, Damien: *L'Expansió Catalana a la Mediterrània a la Baixa Edat Mitjana: actes del seminari-seminari, celebrat a Barcelona el 20 d'abril de 1998*. Barcelona: CSIC: Institució Milà i Fontanals, pp.145-159.
- Valérian, Dominique, 2000. Contribution à l'étude de la guerre dans le Maghreb médiéval: Bougie et la mer de la fin du XIe au début du XVIe siècle. A: *Le Maghreb et la mer à travers l'histoire*. Paris: Hêrodotos, pp. 126-142.
- Valérian, Dominique, 2004. Le fondouk, instrument du contrôle sultanien sur les marchands étrangers dans les ports musulmans (XIIe-XVe siècles)?. A: Moatti, Claudia: *La mobilité des personnes en Méditerranée de l'antiquité à l'époque moderne*. Roma: École Française de Roma, pp. 677-698.
- Valérian, Dominique, 2005. Les marchands latins dans les ports musulmans méditerranéens: une minorité confinée dans des espaces communautaires?. A: *Revue des mondes musulmans et de la Méditerranée*, 107-110. Aix-en-Provence: Edisud, pp. 437-458.
- Valérian, Dominique, 2006. *Bougie, Port Maghrébin, 1067-1510*. Rome: École Française de Rome.
- Valérian, Dominique, 2007. Le rachat des captif dans les traités de paix de la fin du Moyen âge. Entre diplomatie et enjeux économiques. A: *Hypothèses*, 2006/1. Paris: Publications de la Sorbonne, pp. 343-358.
- Valérian, Dominique, 2007. Les élites politiques et l'activité économique des ports maghrébins (XIIe-XVe siècle). A: *Histoire urbaine*, núm. 19. Paris: Université Paris-Est, pp. 117-128.

- Valérian, Dominique, 2008. Les agents de la diplomatie des souverains maghrébins avec le monde chrétien (XIIe-XVe siècle). A: *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 38/2. Barcelona: CSIC: Institució Milà i Fontanals, pp. 885-900.
- Valérian, Dominique, 2009. L'essor de l'activité commerciale de la façade maritime du Maghreb aux XIIIe et XIVe siècles. A: *Les ports et la navigation et Méditerranée au Moyen Âge*. Paris: Editions du Manuscrit, pp. 225-32.
- Valérian, Dominique, 2011. Les relations commerciales entre Alexandrie et le Maghreb. XIe-XIIe siècle: de l'unité à la rupture?. A: *Alexandrie médiévale*, núm. 4. Centre d'Études alexandrines, pp. 229-238.
- Vanrell Berga, Catalina, 2000. La ràtzia pisanocatalana contra Mayûrqa segons el Kitâb al-iktifâ d'Ibn al-Kardabûs (XII-XIII). A: *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana* n° 56, pp. 403-406.
- Vela Aulesa, Carles, 2011. Jaume I i el Magrib, una relació més enllà del comerç. A: *Jaume I. Commemoració del VIII centenari del naixement de Jaume I*, vol. I. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Memòries de la secció històrico-arqueològica, XCI, pp. 471-508.
- Vicens i Soler, Teresa, 1976. Documents del monestir de Sant Pere de Casseres de l'època de Jaume I. A: *X Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, vol. 3. Zaragoza: Institución Fernando el Católico, pp. 633-643.
- Vilamala Salvans, Jordi, 2004. Els arxius històrics diocesans catalans. A: *Lligall*, núm. 22, pp. 163-213.
- Vilar, Pierre, 1963. *Historia de España*. París: Libraire Espagnole.
- Vilar, Pierre, 2011. *Breve Historia de Cataluña*. Bellaterra (Cerdanyola del Vallès): Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona.
- Vilella, Francisca, 1995. El movimiento comercial del puerto de Tortosa según los "llibres de lleuda" del siglo XV. A: *Recerca*, núm 1. Tortosa: Arxiu Històric Comarcal de les Terres de l'Ebre i Centre d'Estudis Històrics del Baix Ebre. pp. 73-88.
- Virgili, Antoni, 2001. *Ad detrimentum Yspanie. La conquesta de Turtūša i la formació de la societat feudal (1148-1200)*. València: PUV.
- Wolf, Robert Lee; Hazard, Harry W., 1969. *A History of the crusades. The later crusades 1189-1311* (vol. 2).